VERA ET SINCERA

HISTORIA SCHISMATIS *ANGLICANI,*

De eius Origine ac Progressu:

Tribus libris fideliter conscripta, ab

R. D. NICOLAO SANDERO
Anglo, Doct: Theologo;

aucta per

EDVARDVM RISHTONVM.

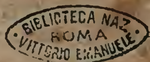
Nunc postremùm Appendice ex R. P. Petri Ribadeneiræ libris, aucta & castigatius edita.

COLONIÆ AGRIPPINÆ

Apud PETRVM HENNINGIVM
Sub signo Cuniculi,

ANNO

M. DC XX. VIII.

EDOVARDVS RISHTONVS LECTORI.

De occasione & causis huius editionis.

CVM nuper ex Anglicano carcere in exilium emissus, in Gallias peruenissem, intellexi sermone multorum D. Nicolai Sanderi doctissimi viri Opera, propter egregiam quam apud doctos habet existimationem, à Typographis vndique conquiri ad prælum; maximè verò ea quę nondum impressa, sed ab illo sancto viro immatura morte erepto, vel apud amicos deposita, vel in aduersarijs relicta fuissent. Ex quibus audiebam libros septem insignes de Iustificatione, iam esse Treuiris sub prælo, alios nonnullos eiusdem Authoris quæri, sed præcipuè Opus quoddam excellens de initio & progressu Anglicani Schismatis, cuius ex-

emplaria aliquot (licet paucissima) extabant manuscripta, tùm in Italia, tùm etiam in Hispania, vbi opus absoluit, historia rerũ ad sua tempora deducta.

Cùm autem Sanderus ex illo ingenti animarum zelo quem habebat, ex Hispanijs in Hiberniam, ad afflictos Catholicos, qui arma pro Religione sumpserant, consolandos concessisset (quo etiam in opere non ita multò post, ex continuis laboribus, rerumq; necessariarum inopia, cæterisq; difficultatibus ac angustijs animã sanctam creatori suo reddidit) reliquit hoc opus de Schismate Anglicano in tres libros diuisum, sed nondum planè perfectum, ac prout voluerat perpolitum, eò quod alijs occupationibus ac etiam scriptionibus perpetuò ferè distineretur. Redeunti verò mihi superiori anno ex Anglia, cùm Parisijs obtulisset se amicus quidam meus perantiquus, D. Iodocus Skarnhert Coloniensis, quem & Romæ cognoueram, & sæpè cum eo de huiusmodi libris contuleram (eramus

Mors Sanderi in Hibernia anno 1581.

D. Iodocus Skarnhert

mus

mus enim vterque in rebus quæ ad hiſtorias pertinent, non indiligentes) cœpit à me ſummoperè contendere, vt horum D. Sanderi librorum copiam ei facerem. Sciebat enim me libros legiſſe, & exemplar aliquod apud me extare credebat. Dicebatque me eo facto non ſolùm ipſi & Bibliopolæ amico ſuo plurimùm gratificaturum, verùm etiam vniuerſo orbi Chriſtiano non parum profuturum, qui ex huiuſmodi hiſtoria de ſchiſmaticorum ac hæreticorũ geſtis (audierat enim quædam quæ in illa narrantur) non poterit (inquit) admonitionem non vtiliſſimam capere.

Egò ab initio negare cæpi quod poſtulabat, excuſare quòd operis exemplar non haberem, nec eſſe facile reperire: deinde etiam neſcire, an expediret rem prælo committere, viuentibus adhuc illis nonnulla ex parte, quorum res geſtæ narrantur, & quorum turpitudines hac hiſtoria reuelantur. At ille contra contedebat, maiorem

esse publicæ vtilitatis, quàm particularium hominum rationem habendam: nullum esse iam ferè relictã emendationis spẽ in illis, qui quotidie sceleribus noua scelera accumulant: animum authoris fuisse iam nonnullis abhinc annis opus integrum publicasse, nisi alijs primùm occupationibus, deinde etiam morte ipsa impeditus fuisset: versari nunc in hominũ manibus nonnulla exemplaria, & certũ esse illa breui ab alijs edenda fore, eaq́; fortaßè mendosè, nisi Anglus aliquis huius rei curã suscipiat: nullũ autem posse cõmodius id pręstare dicebat, quàm me, qui eiusmodi rerũ iam vsum aliquẽ habebam, & ex ijs quę Londini in carcere ad quatuor fermè annos continuos obseruauerã, non esset mihi difficile, illa supplere de regno Elizabethæ, quæ post D. Sanderi mortem in Anglia contigerunt.

His alijsq́; rationibus permotus, promisi D. Iodoco me esse facturum hac in re, quicquid possem. Et statim cœpi in eam curam incumbere, vt exemplar

aliquod per amicos obtinerem, quod non difficulter factũ est. Deinde opus ipsum vniuersum relegi, ac loca nonnulla, quæ vel scribarum vitio deprauata, vel authoris festinatione minùs implicata fuerant, correxi. Quædam etiam quę longioribus disputationibus explicata videbantur, vt historiæ series meliùs teneretur, amoui; plurima quæ deerant, maximè verò post D. Sanderi mortem, adiunxi. Et quia magnitudo molesq; operis vsque adeò magna non videbatur: vnius libri nomine vniuersum comprehendi, & sic tandẽ emendatum amico meo D. Iodoco vnà cum hac Epistola tradidi, vt ad Bibliopolã suum, qui illud tantoperè expetebat, transmitteret, hoc solùm ab eo petens, vt emendatè imprimeretur, quod spero ipsum curaturum; sin minus, nostra saltem voluntas in eo non defuit, beneuolo Lectori probatam fore non diffidimus. Vale amice Lector, & Deum pro me precare.

*

PRÆFATIO AVTHORIS.

De Argumento huius Operis, & fœdo Schismatis initio apud Anglos.

A. Do. 50.

** Polydorus probat ex antiquissimo Gilda li. 2. & 4.*

Circiter Annum Do. 180.

In lib. aduers. Iudæos.

Anno 596.

An. 1534.

** Hic Eccl. Vvellensis & insignis Monasterij Glasconensis fundator fuit.*

*Ritannos ad fidem Christi primus conuertisse, primamq; Ecclesiam * in illa natione Christo erexisse perhibetur Iosephus ab Arimathia, deinde eosdem in fide confirmauit Eleutherius Pontifex Romanus, à Petro duodecimus, missis ad eos Fugatio & Damiano qui Lucium Britanniæ Regem & permagnam populi partem baptizarunt, adeò vt Tertullianus vicinus eorum temporum, scripserit,* Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo subdita esse. *Cum autem Angli & Saxones Germaniæ populi, britannis bello victis, & in remotiorem quandam insulæ Regionem conclusis, regni fines longè lateq; occupassent, Gregorius Magnus ad eosdem Saxones misit Augustinum Melitum, & alios S. Benedicti Monachos. qui & gentem eatenus idolis debitam, fecerunt Christianam, & Regem Cantij Ethelbertum Christi baptismo imbuerunt. Ab illo die vsq; ad vigesimum quintum ferè annum Regis Henrici VIII. per annos circiter mille, non alia fides in Anglia viguit, quàm Catholica Romana: adeò vt ipsum Angliæ Regnum iam indeq; ab * Ina potentissimo Rege, vsque ad Henrici VIII. tempora per annos plusquam octingentos, tributi ceu voluntariæ oblationis nomine, de singulis domibus, singulos argenteos Pontifici Romano, in honorem D. Petri, & peculiarem suæ deuotionis erga Sedem Apostolicam testificationem, persoluerit, vnde etiam denarij Petri vulgò dicebantur Henricus autem hac sola occasione, quam nunc exponam, & fidem Christi mutauit, & Regnum*

Angliæ

Anglia à multis, propter antiquissimam Sedi Apostolicæ præstitam obedientiam, primogenitam Ecclesiæ filiam non immeritò appellatam, à Pontificis Romani communione disiunxit.

Arthurus natu maior Henrici frater, cum Catharinam Catholicorum Hispaniæ Regum filiam in vxorem acceptisset, non modò absque liberis defunctus est, verum etiam ob infirmam teneræ ætatis valetudinem, & secutam mortem, vxorem Catharinam minimè cognouit. Illam Henricus de Pontificis venia, ob pacem inter Hispanos & Anglos confirmandam, cùm duxisset, post annorum viginti cohabitationem repudiauit, specie tenus, quòd vxor fratris sui fuisset: re autem vera, vt Annam Bolenam multis necessitudinum vinculis coniunctiorem, eius loco supponeret: Anna enim concubinarum Henrici adhuc viuentium, alterius quidem soror, alterius filia erat: quin etiam, ipsiusmet Henrici propria filia non sine multis indicys habebatur. Hanc ergo vt Henricus duceret, tum Catharinam repudiauit, tùm ex Ecclesia Romana exiuit: nec interim aut ad vllam aliam Ecclesiam antiquiorem, aut etiam ad Lutheranorum, vel Zvvinglianorum Ecclesiam recenter natam se contulit, sed nouam erexit, cuius summum in terris caput seipsum nominauit: Annam verò Bolenam & ante nuptias cum plurimis fornicatam, & post initas Regis nuptias, cum fratre suo concũbentem, & semper hæresi Lutheranæ addictam, & demum à Thoma Boleno qui pater Annæ dicebatur, inter cæteros iudices considente, adulterij & incestus damnatam, Henricus securi percutiendam curauit.*

Totius operis argumentum.

Regis concubina Anna mater hic dicitur, etiã si alteri viro nupta fuerit.

Super hanc ergò Regis hypocrisim qua se Catharinam ob Dei timorem repudiare simulauit: super hunc incestũ, quo annam duxit, incestum (inquam) Regis Henrici, quo, si non propriam filiam, at saltem concubinæ suæ filiam, duxit, incestum etiam Annæ Bolenæ, quo à fratre suo se cognoscendam permisit: Super hunc Ecclesiasticum Regis primatum, quem primus mortalium Henricus VIII. sibi arrogauit,

Basis & fundamẽtum religionis Anglicanæ.

rogauit, omnis illa Religio, quam Anglia sub Principibus Henrico, Edouardo, & Elizabetha tenet ac profitetur, ædificata consurgit. Et tamen quod Henricus post diuortium interpositum, quando iam supremum Ecclesiæ caput scribebatur, in fidei negotio statuit, hoc ipsum liberi eius Edouardus & Elizabetha supplantarunt, & omninò destruxerunt, alio prorsus Euangelio in eius quod Henricus condiderat locum supposito, & surrogato. Hæc mira & stupenda quæ post Anglicanum Schisma inchoatum, Deus in illo Regno, vt filiorum corda ad patrum fidem reduceret, operatus est, intelligi perfectè non possunt, nisi perlecta schismatis huius historia, quam mira rerum nouitate conspicuam & illustrem, secundum ea quæ vel ex publicis monumentis excerpsimus, vel ex grauissimorum hominum tam scriptis quàm verbis hausimus, vel saltem ipsi cognouimus & obseruauimus, bona fide iam exponemus.

APPRO-

APPROBATIO.

EGO infra ſcriptus Doctor Theologus, nec non Apoſtolicæ Sedis Inquiſitor, hoſce tres libros NICOLAI SANDERI de Schiſmate Anglicano, vnà cum Appendice R. P. PETRI RIBADENEIRÆ Soc. IESV ex Hiſp. in Lat. conuerſa; per doctum quendam Theologum examinari & perlegi curaui, in quibus multa præclara, ſcituque digniſſima inuenta, & nihil quod Catholicæ Religioni, aut pijs moribus aduerſetur, ideo illos prælo mancipandos iudico. Actum apud Prædicatores Coloniæ 1610. pridie Calend. Septembris.

F. Gisbertus Spechtius
Apoſtolicus Inquiſitor.

CVIVSQVE LIBRI ARGVMENTA.

Liber primus.

De causis & origine Schismatis per Henricum VIII.

Liber secundus.

De progressu eiusdem Schismatis, & Hæresis Zwinglianæ inchoatione per Edouardum VI. Henrici filium; itemque de restitutione Catholicæ Religionis, ac Regni reconciliatione per Mariam Henrici filiam primogenitam.

Liber tertius.

De Religione Catholica iterum abrogata, & hæresi Caluiniana introducta, per Elizabetham ex Anna Bolena natam.

Additus est duplex Index, vnus Martyrum, qui sub Henrico & Elizabetha pro fide Catholica passi sunt; alter Rerum memorabilium, vnà cum Diario rerum in Turri Londinensi, per annos quatuor contra Catholicos gestarum.

Accedit demum Appendix R.P. Petri Ribadeneiræ Soc. IESV Theologi.

RELIGI-

RELIGIOSORVM ET SACERDOTVM

Nomina, qui pro defensione Primatus Romanæ Ecclesiæ, per Martyrium consumati sunt, sub Henrico VIII. Angliæ Rege, præter Laicos & quamplurimos alios qui pro eadem causa bello & alijs modis sublati sunt.

Ioan. Roffensis Cardinalis.
Abbas Barlinghensis.
Abbas Colcestrensis.
Abbas Fontanensis.
Abbas Glasconiensis.
Abbas Geruiensis.
Abbas Riuerius.
Abbas Redingensis.
Abbas Saulienfis.
Abbas Whalliensis.
Edouardus Bochingus.
Ioannes Deringus.
Hugo Richæus
Richardus Risheus.
Richardus Masterus.
Henricus Goldus.
Robertus Laurentius Prior Carthusianus.
Augustinus Webfterus Prior Carthusianus.
Laurentius Cochus, Prior Dancastrensis Monasterij, & tres Monachi, cum illo eadem de causa.
Ioannes Mayerus.
D. Reginaldus.
Haylus Presbyter.
Ioannes Rochesterus,
Hunfredus Middlemorus.
Gulielmus Exmeus.
Iacobus Warnettus.
Sebastianus Nudigatus.
Richardus Berus.
Thomas Greneus.
Ioannes Dauis.
Thomas Ionsonus.
Guilelmus Grenuodus.
Thomas Scriuanus.
Robertus Salteus.
Gualterus Personus.
Thomas Redingus.
Gulielmus Hornus.
Guilelmus Onionus.
Ioannes Ruggus.
Rector Parochiæ Wandesuorti.
Antonius Brorbeus.
Thomas Belchiamus.
Thomas Cortus.
32. alij Franciscani in varios carceres coniecti, vbi mortui sunt.
Ioannes Forestus.
Thomas Abelus.
Edoardus Pouellus.
Richardus Fetherstonus.

D. Larcus

Iacobus Fennus.
Thomas Emerfordus.
Thomas Alfeldus.
Iacobus Bellus.
Edouardus Transamus.
Hugo Talerus.
Woodfinus.

Laici pro eadem causa mortui.

Thomas Perceus Northumbriæ Comes.
Ioannes Soreus I. Doctor.
Ioannes Feltonus Nobilis.
Thomas Sheruodus.
Iacobus Laburnus Nobilis.
Ioannes Finchius.
Richardus Vitus.
Ioannes Bodeus.
Ioannnes Slaidus.
Thomas Webleius.
Gulielmus Carterus.
Marmaducus Bous Nobilis.

NOMINA EPISCOPORVM QVI IN CARcere vel in exilio pro eadem causa mortui sunt.

Nicolaus Hethus Archiepiscopus Eboracensis, & Angliæ Cancellarius.
Edmundus Bonerus Londinensis.
Ioannes Vitus Vintoniensis.
Cutbertus Tunstallus Dunelmiensis.
Ogolthorpus Carliolensis.
Richardus Pateus Vigorniensis.
Rodulphus Bainus Lichtfeldensis.

Thomas

Thomas Thurlebius Elienſis.
Ioannes Polus Petroburgenſis
Burnus Bathonienſis.
Cuthbertus Scottus Ceſtrenſis.
Turberuilus Oxonienſis.
Thomas Vatſonus Lincolnienſis.
Thomas Goldue llus Aſſaphenſis.

His addi poſſunt.

Ioannes Fecnamus Abbas VVeſtmonaſterienſis.
Mauritius Chaceus Carthuſianorum Prior.
Catharina Palmera Monialium S. Brigittæ Prioriſſa.
Elizabetha Creſnera Monialium S. Dominici Prioriſſa.
Item decem Cathedralium Eccleſiarum Decani, & totidem Archidiaconi, & infinitus penè numerus omnium Ordinum, ætatum, atque ſexuum, qui vel domi per carceres, vel foris per exilium extincti atque conſumpti ſunt.

DE

DE SCHISMATE ANGLICANO PER HENRICVM inchoato.

LIBER PRIMVS.

DVm rebus Imperii Maximilianus Augustus, Hispanicis, Ferdinandus & Elizabetha Catholici Reges, Anglicanis, Henricus septimus praeesset, praeclarè cum orbe Christiano actum videbatur. Nihil enim Maximiliano Imperatore, seu bello seu pace illustrius: nihil Catholicis Principibus in vtroq; genere fœlicius: nihil Henrico septimo aut fortius aut prudentius, qui omnibus bellis victor, omni opum genere affluebat. *Status rerum circiter an. D. 1500.*

Iam superstitio Mahometana, per Ismaëlis Sophi, ex Assumcassani filia nati, nouam interpretationem, quam occupati Persici Regni maiestas commendatiorem populo reddidit, in varias sectas abibat. Iam Saraceni, post Bœticam octingentis ferè annis possessam, tota Hispania exterminabantur. Iam nouus Orbis Principibus Christianis, ex infinita Dei misericordia patefactus, Christi Euangelio parere cœperat, Lusitanis versus Meridiem, Hispanis versus Occidentem, ex Alexandri Papæ sexti auctoritate, tam sui regni, quàm Christianæ fidei gloriam propagantibus. Quę res dum fœlici cursu progrederentur, anno ab incarnatione IESV CHRISTI millesimo & quingentesimo, *Schisma inter Mahometanos.* *Nouus orbis.* *An. Domini 1500.*

mo, inter potentissimos Henricum septimum Angliæ, itemque Ferdinandum & Elizabetham Hispaniæ Reges, actum, annoque sequente, transactum est; vt Arthurus maior natu filius Henrici septimi, Catharinam Catholicorum Regum filiam, locupletissima dote constituta, in vxorem acciperet. Nuptiæ Londini, apud Ecclesiam S. Pauli celebratæ sunt, decimo octauo Calendas Decembris, qui dies apud Anglos, D. Erchenvaldo sacer esse consueuit. Principes summa nocte ad thalamum solenni ritu deducti sunt. Cæterùm Henricus septimus de medicorum consilio cauerat, vt grauis quædam matrona in eodem cum illis thalamo sociata, videret, ne carne coniungerentur, eò quòd Arthurus decimum quintum ætatis annum vix dum attingens, ex lento præterea morbo laboraret, cuius tabe post quintum mensem confectus, ex hac vita migrauit.

Nuptiæ Arthuri & Catharinæ.

An. Domini 1501.

An. Domini 1502.

Mortuo iam Arthuro, cùm Catholici principes filiam suam repeterent, noua nuptiarum conditio ab Henrico septimo proposita, & post maturam deliberationem, à Regibus Catholicis accepta est; vt impetrata Summi Pontificis legitima dispensatione, Catharina Henrico Arthuri Principis fratri duodecimum ætatis annum agenti desponderetur. Causa domi primùm per vtriusque regni Theologos & Iureconsultissimos viros, an fieri honestè posset, examinata; deindè, cùm de iure constaret, per vtriusque Regis legatos relata est, primùm ad Alexandrum sextum, deindè ad Pium tertium. Sed cùm vterque prius vita, quàm hoc negotio defunctus esset, demum Iulius Papa secũdus, adhibitis in Consilium doctissimis viris, ob pacis inter tanta regna confirmandæ publicum bonum, iuris humani, quòd solum obstabat, vinculum, in hac quidem causa locum non habere declarauit, & nuptias contrahendi veniam potestatemq; fecit.

Sponsalia Catharinæ cum Henrico.

Nam diuinum ius, quod sacris literis cõsignatum extat,

Nuptiæ Catharinæ

extat, adeò his nuptijs non obstare theologi asserebāt, vt siue status naturæ spectetur, Iudas Patriarcha iusserit secundò genitum suum Onan ad Thamarem primogeniti fratris absq; liberis defuncti vxorem ingredi, vt semen fratri suo suscitaret: siue Mosaica lex consulatur, idipsum fratri superstiti, etiam sub infamiæ pœna, præceptum reperiatur: fieri autem non potuisse, vt Deus qui legem naturalem totius naturæ humanæ perpetuam comitem, imò ducem & regulam esse voluerit, eandem in vllo vnquam, nedùm in ipso naturæ statu, violari, non solùm permitteret, sed etiam iuberet. Hoc enim perinde videri, ac si naturam ab ipso ita conditam, vt nunquam mutaretur; tamen ipse mutaret ac dissolueret, sibique ipse ea ratione contradiceret, ac seipsum negaret. Quod cùm à Deo alienissimum sit, nihil certiùs credendum, quàm quòd superstitis fratris nuptiæ cum alterius fratris absque liberis defuncti vxore contractæ, nullo modo legi æternæ aut naturali repugnent, sed tantùm imposititiæ & ecclesiasticæ, cuius ex iusta causa relaxatio penes Pontificem Romanum sit.

cum Henrico iure diuino non prohiberi.
Gen.38.
Deu.25.& Ruth.3.& 4.
2.Tim.2.

Nam turpitudinem vxoris fratris quam reuelari lex vetat, partim in hoc matrimonio re ipsâ nullam fuisse, quoniam Arthurus Catharinam vxorem nunquam cognouerat; partim, si qua forsitan specie tenùs extitisset, tùm per mortem Arthuri iam dudum esse sublatam: tùm præterea, etiamsi post mortem eius adhuc perseuerare posset, non tantam esse, quin publico pacis bono satis abundeque cooperiatur & compensetur. Quæ omnia cùm theologi grauissimis tàm scripturæ sacræ, quàm sanctorum Patrum testimonijs corroborassent; nec per totam Ecclesiam vel vnus quispiam vir qui contradiceret, in vlla natione quæ sub cælo erat, repertus esset: sponsalia ob immaturam adhuc Henrici ætatem, inter illum & Catharinam ineuntur.

Leuit.18.

An. 1504. Dum autem nuptiarum tempus expectabatur, Elizabetha Catharinæ mater in Hispania, itemque Henricus Septimus in Anglia diem suum obierunt. At Henricus Octauus, eximia corporis forma præditus, in qua etiam regiæ maiestatis augusta quædam species elucebat, iam decimum Octauum ætatis annum ingressus, cùm nec ipse iudicij expers haberetur, nec defuncti patris imperium amplius timeret, quanquàm semel dixisset se à nuptijs Catharinæ abstenturum, tamen re accuratiùs perpensa, & dispensatione Pontificis in omnium Optimatum conspectu publicè recitata, nullo mortalium vel tantillum scrupuli opponente, de totius consilii sententia, Catharinam in vxorem, tertio nonas Iunij palàm accepit, ac die Iohannis Baptistæ proximè subsecuto, non minus vxori, quàm sibi, regium diadema cum ingenti omnium lætitia imponendum curauit, apud celebre S. Benedicti cœnobium, quod Londino ad solis occasum adiacens Vestmonasterium appellatur.

An. 1509.

Nuptiæ Henrici & Catharinæ.

An. 1509.

Ann 1510. Genuit Henricus ex Catharina filios tres, & duas filias, ex quibus maior natu filius (cui etiam Henrico nomen fuit) nono post natiuitatem mense, è vita sublatus est. Cùmq; cæteri etiam non diu postquam nati erant, vixissent, sola Maria, anno septimo Henrici octaui apud Greenuicum duodecimo calendas Martias in lucem edita, vtrique parenti superstes mansit.

Nascitur Maria anno Domini 1515.

Fuit inter Henricum & Catharinam tùm aliqua ætatis, tùm longè maior morum dissimilitudo. Superabat illa virum ætate, ad summum quinquennio: moribus verò amplius quàm mille annis. Catharina surgebat media nocte, vt nocturnis religiosorum precibus interesset, manè hora quinta ornabat se quàm citissimè, nihil sibi temporis, præter hoc solùm in quo vestiebatur, perire dictitans. Sub regio vestitu, D. Francisci habitu (ad cuius tertium ordinem sese ascripserat) vtebatur. Omnibus sextis ferijs & sabbathis ieiunabat.

Catharinæ mores & instituta.

bat, omnibus B Mariæ vigilijs solo pane & aqua viuebat, quartis & sextis ferijs peccata sacerdoti confitebatur: Dominicis etiam sumebat Eucharistiam: officium B. Virginis quotidie recitabat: sex horis continuis manè in templo sacris officijs vacabat: à prandio autem Sanctorum vitas, ancillis etiam astantibus, ad duas ferè horas legebat; inde templum repetens, ibi ferè manebat vsque ad horam cœnæ, quam sumpsit longè parcissimam. Orabat semper flexis genibus, absq; puluinari, aut alia quapiam re inter ipsam & pauimentum interiecta. Quis iam miretur, si tam sancta fœmina, maiori quodam tribulationis igne probanda fuit, vt virtutum eius odor in totum orbem Christianum facilius diffunderetur?

Henrici mores. Henricus interim omni luxu diffluens, ex ipsius reginæ ancillis, nũc duas, interdum tres, concubinarum loco habebat: ex quarum vna, cui nomen fuit Elizabethæ Bluntæ, genuit filium, quem Richmundiæ Ducem creauit. Admirabatur quidem vxoris sanctitatem, sed deteriora consilia & instituta sequebatur. *Maria sanctè educatur & regni hæres declaratur.* Mariam verò filiam regio splendore educatam, & in disciplinam nobilissimæ sanctissimæque fœminæ Margaritæ Edouardi regis quarti ex fratre neptis, Reginaldi Poli matris traditam, declarauit Britannorum seu Wallorum Principem, qui populus & insulam primùm occupauit, & ei nomen Britanniæ imposuit, & lingua propria, quam nemo ferè Anglorum intelligit, adhuc vtitur. Germani autem exteros vocant Vvallos. Itaque cùm Anglosaxones ex Germania in Britanniam ad fines Britannorum tuendos euocati, tandem in ipsos Britannos arma couertissent, eosque subiugassent; vt suum populum ab alieno distinguerent, Britannos, vocarunt Wallos; hoc est, non Germanos, sed præ Germanis, exteros & alienos. Huius autem Prouinciæ administratio & præfectura, ei tantum regis proli conceditur, cui proximum regnandi ius ex

hæreditaria lege debetur. Quod enim Cæsar apud Romanos, quodque Delphinus apud Gallos; hoc idem est apud Anglos Walliæ Princeps. In Walliam ergo quæ ad occidentalem insulæ oram sub quatuor Episcoporum diœcesibus longè lateque distenditur, Maria cum illustri senatu & splendida familia delegatur, vt eam regionem suo iure moderetur ac gubernet. Mariæ nuptias vicini omnes reges ac principes magnis studiis ambibant. In primis Iacobus quintus Scotiæ Rex; deinde Carolus Cæsar, totius suæ Belgicæ possessionem se illi confestim traditurum asserens. Tum autem, Galliæ Rex Franciscus, filijs suis duobus, hinc Delphino, inde Aurelianensi Duci eandem in vxorem petijt. Quorum teneram ætatem cùm Henricus non probaret, Rex Franciscus seipsum obtulit Mariam ducturum: nec Henricus abnuit, si tamen Carolus Clementem Papam, quem eo tempore sui milites Romæ in castro sancti Angeli conclusum tenebant, liberum ac immunem quam primùm dimitteret: alioqui enim, & Mariam Gallo dare, & Carolo bellum indicere cogitabat. Ac filio quidem primogenito regis Galliarum Maria tandem certis conditionibus despondebatur: quæ sponsalia cùm apud Grenuicum in Anglia, octauo idus Octobris, solenni ritu fuissent dedicata, Eliensis Episcopus in Gallias trajciens, præclaram de ea re orationem apud Franciscum regem Galliarum habuit. Hinc facilè apparet quàm constans apud omnes principes Christianos fides ac sententia semper fuerit, de Catharinæ legitimis cum Henrico nuptijs: cùm earum nuptiarum prolem, quæ non alia conditione, quàm si legitima est, regnandi ius in Anglia consequi debet, tanto studio in coniugem expetierint. Iam ad Henricum reuertatur oratio.

Quinque Principes expetierunt Mariæ nuptias.

Mariæ sponsalia cum Delphino.

Henrici & Catharinæ

Cùm ea Catharinæ grauitas & moderatio, eaque Henrici leuitas & libido esset, vt nihil magis repu-

gnans & contrarium facilè reperiri posset, atque ideo hominem petulantem & luxuriosum tam venerandæ matronæ prorsus tæderet, nec ea res latere Palatinos diu posset; Thomas Volsæus homo præter cæteros ambitiosus & audax, cuius etiam opera erant regis, quàm Reginæ operibus similiora, omnes occasiones captabat, quibus & regi placeret, & Reginam læderet, & suum negotium proueheret. Hic homo, non humili tantum loco, sed & vili natus, cùm in aulam irrepsisset, regiq; à sacello factus esset, tandem Ricardi Vintoniensis Episcopi opera, Regijs eleemosynis præficitur: mox, Tornaco apud Morinos in potestatem Henrici redacto, Tornacensis Episcopatus vectigalia ex regis donatione capit: paulò pòst, fit & ipse Episcopus; primum, Lincolniensis, deinde Dulmanensis, tùm autem Vintoniensis, ac simul etiam Archiepiscopus Eboracensis; (nam Vintoniensem & Eboracensem duos locupletissimos Episcopatus simul possedit) demùm fit totius regni Cancellarius, addo etiam Cardinalis, & ad vniuersum Angliæ regnum latere Legatus. Quid? quòd, tum Francisci Galliarum Regis, tùm Caroli Cæsaris annuis præterea pensionibus, & muneribus augeretur, vt omittam locupletissimas Abbatias, in quas, vbique terrarum inuolauit, quodque omnium caput erat, ipse Rex Angliæ totus erat in Volsæi potestate, omnia pro illius arbitratu distribuens atque administrans.

dissimiles mores.

Volsæi mores.

Volsæi Ecclesiasticæ dignitates.

Et tanquam hæc omnia parum essent, primam totius Ecclesiæ sedem occupare, ac vanitatis sacerdotalis fastigium conscendere, conatu summo nitebatur. Quod cùm Carolus Imperator persentisceret, hominis ingenio ad suam rem abusurus, Volsæum tanta obseruantia colere cœpit, vt crebras ad eum literas, nec alterius quàm Cæsarea manu perscriptas, daret, subscriberetque in hæc verba: *Filius vester & cognatus Carolus.* Quin etiàm spem maximam dedit, si Vol-

Volsæus ambit summum Pontificatum.

Caroli Cæsaris erga Volsæum obseruantia.

 sæus

sæus efficeret, vt Henricus Angliæ Rex perpetuum fœdus cum Cæsare coleret, Regemque Franciæ Bello simul petendum decerneret, se ex altera parte effecturum, vt Volsæus mortuo Leone decimo, fieret summus Pontifex. Implet Volsæus conditionem, quàm cupidè. Sed cùm Carolus tantùm ab eo quod obtulerat præstando abfuisset, vt potius magna cum sua laude, Adrianum sextum ei loco præficiendum curaret (licet paulò antè fama esset disseminata per vniuersam Italiam, Volsæum esse Papam factum) Volsæus adhuc dissimulandum ratus, mortem etiam Adriani expectat. Porrò cùm ne tunc quidem rationem sui à Carolo haberi animaduerteret, quinimò post Franciscum regem Galliarum in bello Ticinensi captum, & duos filios loco patris deinceps in potestatem eius redactos Cæsar & rarò ad Volsæum, & non nisi aliena manu scriberet, nec aliud quàm nudum Caroli nomen subscriptionis loco apponeret: tunc Volsæus apertè furere, Carolo summis viribus aduersari, ad hostes Caroli transire, & Christianissimo Regi se totum cœpit addicere.

Vide Longolium in epist. ad Polum.

Volsæi à Carolo alienatio.

Ann. 1525.

Hac ergò de causa ira inflammatus, cùm & Henricum Regem alieniore animo à Catharina, & ambitionem suam sanctissimæ fœminæ grauem ac molestam esse intelligeret, ratus consilium hoc suum & sibi vtile, & Regi non ingratum, & Reginæ odiosum, & Carolo molestissimum fore, si materteram eius à regio thalamo penitus disiunxisset, Ioannem Longlandum Lincolniensem Episcopum, qui Henrico Regi erat à confessionibus, ad se vocat: ei narrat, quantæ sibi curæ sit æterna regis salus: nam nec sileri posse quòd tanti sit momenti, nec alteri prius aperiri debere, quàm ei viro qui omnia secreta Regis optimè nouerit. Quid multis? demum ait, matrimonium Regis cum Catharina parum sibi firmum videri; & cur id sentiat, multas obtendit rationes. Longlandus hominem sincerè loqui

An. Domini 1526.

qui arbitratus, nec ausus tanto viro contradicere, sciens etiam hanc rem ingratam Regi accidere non posse, id tantùm respondit, par esse, vt Rex tantæ rei, non ab alio priùs, quàm ab ipso Volsæo admoneatur. Hoc in se Volsæus recipit, quem simul ac Rex in eum sermonem venisse audiuit: Caue (inquit) ne rem semel indicatam, iterum in controuersiam voces.

Triduò autem post, Longlandus à Volsæo ad regem ductus, id saltem petit, vt sua Maiestas rem cognosci & examinari permittat. Cùm Rex non abnueret, Volsæus intulit; spectatæ formæ ac nobilitatis fœminam in Gallia esse Margaritam Christianissimi Regis sororem, quę duci Alinsonio aliquando nupta fuerat, hanc Regio thalamo in primis conuenire. De hoc (ait Rex) agemus postea: nunc silentium ante omnia necessarium est, ne res immaturè patefacta, honorem nostrum aliquo pacto læsisse videatur. Ipse enim sciebat quam potissimùm fœminam, repudiata semel Catharina, ducturus esset. *Progressio inchoata rei.* *Silentium.*

Cùm ergo silentium singuli promisissent, rex in hanc de suo repudio quæstionem totus incumbens, cum certis Theologis ea scripturæ sacræ loca, quæ ad rem facere videbantur, maximè, quæ in Leuitico & Deuteronomio scribuntur, studiosissimè perlegit & contulit: diligenter etiam Iulij secundi literas discussit, quæ ipsius cum Catharina Matrimonium confirmabant. Vbi autem in hoc genere quæstionis examinando, integrum ferè annum clàm insumpsisset; nec aut in sacris literis, quod eum iuuare; aut in Pontificis diplomate, quòd iustè reprehendi posset, quicquam reperisset: cùm præterea, si quid in Papæ literis, ambiguum antè videbatur, id per nouas literas, Ferdinandi regis opera postea impetratas, clariùs expositum, & planiùs expressum vidisset, visum est & regi, & cæteris quos in consilium adhibuerat, nihil ampliùs in ea re tenendum esse. Atq; ita sanè euenisset, nisi quòd, par- *Collatio.* *Leuit. 18.* *Deut. 25.* *Tempus deliberandi.* *Desperatio.*

tim Volsæus illum quiescere non patiebatur, partim animus Regis Catharinæ pertæsus, Annæ Bolenæ potiundæ cupidus, & vtramque ob causam diuortij auidus, minimo quolibet momento, in nouam semper spem atque opinionem inclinabat.

Noua occasio. Accidit eo tempore, vt ex Francis legati adessent, qui Mariam Walliæ Principem Delphino antea promissam, Aurelianensi nunc potius Duci secundo Francisci filio, nuptum dari peterent. In ijs erat Episcopus Tarbiensis. *Dolus malus.* Rex igitur Henricus Volsæo auctor fuit, vt ipse, non quidem regis nomine; sed tanquàm partis Gallicanæ fidelissimus amicus, huic Episcopo controuersiam de Regis matrimonio nuper exortam insinuaret; diceretque, si fortè illud matrimonium quo iam Henricus tenebatur, dissolui posset; spem certam esse, regem Henricum regis Galliarum sororem in coniugem assumpturum. Fecit Volsæus quod imperatum est, additque talem esse hanc causam, quæ ab Anglo quopiam tentari primùm, & proponi non deberet: quem enim subditum posse inuidiam tantam sustinere, vt regis sui Matrimonium accuset, aut in dubium vocet? æquum esse vt ipse Tarbiensis, tanquàm, & sui regis causam agens, & commune vtriusque regni bonum prouehere cupiens, hoc oneris in se susciperet.

Prima diuortij patefactio. Visa est Tarbiensi honesta oratio. Rex igitur cum suis Collegis cõmunicata, in senatu regis Angliæ, ipso rege Henrico præsente dixit, Non minus inter Anglos quàm Gallos constare, nihil vtrique regno magis expetendum, quàm pacem. Et hactenus quidem actũ esse de nuptijs, inter ducem Aurelianensem, & serenissimam Walliæ Principem Mariam, ob commune hoc pacis bonum, ineundis; quas magnum vtrique genti commodum allaturas non dubitet. Sed aliam subesse viam huic negotio expediendo infinitis partibus opportuniorem, si eam sibi liceat proponere. Et cur (inquit) *Tarbiensis Episcopi oratio ad re-*

quit) non liceat, cùm non solum apud Christianos; verùm etiam apud optimos, & prudentissimos viros agatur, qui omnia priuata publico bono postponenda iudicant? Quanto enim vrilius fururum, vt viri quàm pueri; vt summi regnorum Gubernarores, quã inferiores aliqui Principes; denique vt ipsæ regiæ personæ, quam regum liberi has inrer se nuptias contrahant? Ac nostra quidem ex parte, satis constat Christianissimi Regis sororem Ducissam Alinsoniam, & viro maturam esse, & nihil aliud quàm ralem maritum expectare, qui generis ipsius regium splendorem potius illustret, quam obscuret. Iam si etiam in Anglia vir quidam primarius, imò primus omnium vxore careat, cur has regias personas ad ingentem vtriusque regni vtilitatem, nuptiarum fœdere coniungendas non curamus? *gem & senatum.*

Tua, tua serenitas, Henrice rex potentissime, quem honoris causa nomino, si non quod apparet, sed quod verum est spectetur, à nuptiarum vinculo non meo tantum, sed penè omnium doctissimorum hominum iudicio libera est & soluta. Quanquam enim Chatarina tùm nobilissima, tùm sanctissima fœmina existat, tamen cum fratris tui vxor prius fuerit, satis admirari non possum, quo iure vxorem fratris tui, quam tibi habere iuxta Euangelium non licet, habeas & retineas? Equidem non dubito Anglos, qui tuo imperio subsunt, hoc idem Euangeliũ colere, quod nos colimus, & propterea idem etiam nobiscum sentire, licet id palam profiteri non audeant, donec tua serenitas liberam in hac causa eis fecerit dicendi potestarem. Nam exteræ nationes liberius de his nuptijs semper locutæ sunt, vehementer etiam dolentes, regiam adolescentiam tuam ab aliorum quibus fidebat consilijs in hanc fraudem esse inductam. Nunc si verum est, neminem posse fratris sui vxorem sibi in vxorem sumere, habet tua serenitas modum longè optimum, quo & se ab his *Aggressio ad causam manifesta.* *Matt. 6.* *Mendacium.* *Conclusio.*

quibus

quibus iam implicatur nuptijs, quàm primùm exuat, & Christianissimi regis sorore in locum Catharinæ assumpta, pacem inter hæc nobilissima regna firmam atque adeò perpetuam stabiliat. At de his quidem rebus tua prudentia maturiùs cogitabit, mihi satis sit, rem non minùs vtilem quàm honestam, Christiana libertate in medium protulisse.

Dissimulatio Regis. Henricus hanc rem velut nouam, & hactenus inauditam admirari se, atque etiam ægrè ferre simulans, tamen, cum ad honorem atq; adeò salutem ipsius æternam spectaret, amplius deliberandum cēsuit. Tarbiensis verò vt rei tam lætæ insperatum nunciū Christianissimo Regi primus apportaret, in Galliam aduolauit.

Populi Anglicani studia. Populus autem Anglicanus vbi hoc audiuisset, statim & Galliarum legatos maledictis, & regis propositum omni vituperatione insectatus est. Nemo enim dubitabat quin de regis consilio hæc res excogitata, & proposita fuisset.

Hoc ipso tempore Burbonius Princeps (quanquam sua morte eam perfidiam luerat) vrbem Romam occupasse, diripuisse, incendisse, sacra omnia prophanasse, ipsumq; Pontificem Clementem septimum obsidere, imò & captiuum tenere dicebatur. Volsæus, hac arrepta occasione, regem Henricum ad auxilium Pontifici ferendum stimulat: nec aliter posse illum facere, quàm vt defensorem fidei sese exhibeat, cùm nuper eum titulum (ob librum contra Lutheri hæreses conscriptum) sibi & posteris suis à Sede Apostolica donatum accepisset. Quid? quòd hac vna re Papam in æternum sibi deuinciret, quem ob eam rem in causa diuortij sui non modò propitium iudicem, verum etiam diligentem patronum habiturus esset, imò & Franciæ regem, ac præsertim liberos eius perpetuo sibi demeriturus, quos in Cæsaris potestate constitutos, hac ratione in libertatem asserere posset.

Clementis Papæ captiuitas.
Ann 1527.
Cur Henricus defensor fidei à Leone Papa dictus.

His

His verbis rex adductus est, vt Cardinalem in Gallias cum trecentis aureorum millibus, & collegis duobus mitteret. Ac præter mandata generalia, quæ tribus legatis ex æquo dabantur, solus Volsæus mãdata quædam occulta seorsim accepit, de Catharinæ diuortio procurando, de Matrimonio cum Ducissa Alinsonia contrahendo, & de filijs Christianissimi regis ex Cæsaris manu eruendis. Ibat Volsæus * regia pompa lætus, & triumphans: cùm ecce, dum Caleti agit, nouas ab Henrico literas accipit, vt ne vllum de nouo Matrimonio cum Regis Galliarum sorore ineundo verbum faceret; sed tantùm de cæteris articulis. Iam enim Rex omninò statuerat; si Catharinam reijcere posset, Annam Bolenam in locum eius assumere. Indignari Volsæus, qui diuortium Catharinæ non ob aliud magis viserat, quàm vt Regem Christianissimum per nouas illas nuptias totum sibi obstringeret atque obligaret. Non ignorabat quidem Volsæus, Henricum miserè amare Annam Bolenam, atque adeò deperire: sed illam putabat concubinæ tantùm, non etiam vxoris loco futuram; non secus ac eiusdem Annæ primùm mater, deindè & soror concubinarum loco iamdiù Regi fuerant, absque vlla spe vxoris Regię dignitatem consequendi.

Legatio Volsæi Galliam.

* *Equitibus 1200. stipatus, vt ait Guicerd.*

Mandatorum reuocatio ex parte.

Erat Anna Bolena, vxoris Thomæ Boleni, equitis aurati filia: vxoris dico, nam ipsius Thomæ Boleni filia esse non poterat, propterea quòd illo in Francia legatum agente, & biennium ibi commorante, Anna Bolena interim domi cõcepta est & nata. * Cùm enim Rex Henricus Thomæ Boleni vxorem adamaret, vt ea liberiùs frueretur, virũ sub specie honoris, in Franciam ablegauit. Interim Anna Bolena domi concipitur, & nascitur. Thomas autem Bolenus post biennium è Francia rediens cum vxorem suam peperisse filiam vidisset, vlciscendi huius adulterij cupidus, vxorem apud Archiepiscopi Cantuariensis delegatos iudices

Anna Bolena mater.

* *Hæc narratur à Gulielmo Rastallo iudice in vita Thomæ Mori.*

dices in ius vocatam, repudiare in animo habuit. Vxor huius rei certiorem reddit Henricum regem. Is Marchionem Dorcestriæ ad Thomam Bolenum mittit cum ijs mandatis, vt abstineret à lite, condonaret vxori, eamque iterum in gratiam reciperet. Bolenus quanquam à regis ira sibi timendum videret, tamen prius mandatis eius non paruit, quàm ab vxore audisset, ipsam à rege sollicitatam fuisse, nec Annam Bolenam alterius quàm Regis Henrici filiam esse: proinde in genua procumbens, rogabat virum, vt sibi parceret, de cætero se fidelem ei coniugem futuram: quod ipsum cum Marchio Dorcestriæ, alijq; viri primarij, tam suo, quàm regis nomine peterent, Thomas vxori conciliatus, Annam Bolenam filiæ loco educat.

Anna Bolena pater.

Maria Bolena Annæ soror.

Iam prius Thomas Bolenus aliam filiam ex coniuge sua genuerat; cui nomen Mariæ imponebatur. In hanc Rex dum ad matrem ibat, oculos coniecerat; eandemq; post Thomæ Boleni reditum, in aulam suam, imò & in adulterinum thalamum traduxerat.

Comites Regis domestici.

Cùm autem Henrici regis domus ex perditissimo genere hominum constaret; cuiusmodi erant aleatores, adulteri, lenones, assentatores, periuri, blasphemi, rapaces, atque adeò hæretici: inter hos insignis quidam nepos extitit Franciscus Brianus, eques auratus, ex gente & stirpe Bolenorum. Ab illo Rex quodam tempore quæsiuit, quale peccatum videretur, matrem primùm, deinde filiam cognoscere? Cui Brianus, omninò (inquit) tale, ô Rex, quale gallinam primum, deinde pullum eius gallinaceum comedere. Quod verbum cùm Rex magno risu accepisset, ad Brianum dixisse fertur: Næ, tu meritò meus es inferni Vicarius. Brianus enim iam prius ob impietatem notissimam, vocabatur Inferni Vicarius; post hoc autem, & Regius inferni Vicarius. Rex igitur, cum & matrem prius, & postea filiam Mariam Bolenam pro concubina tenuisset,

Brianus.

Vicarius inferni.

set, demum ad alteram quoque filiam Annam Bolenam, animum adijcere cœpit.

Fuit Anna Bolena proceriore corporis statura, capillo nigro, facie oblonga, colore subflauo, quasi icterico morbo laboraret, cui dens vnus in superiore gingiuo paululum prominebat, in dextra manu sextus agnoscebatur digitus, sub mento etiam succrescebat turgidum nescio quid, cuius deformitatis tegendæ causa, tam ipsa, quam ad illius imitationem, reliquæ regiæ ancillæ, colli & pectoris superiora, quæ antè nuda gestabant, operire cœperunt: reliqua corporis proportio pulchrior videbatur, maxima venustas in labiis, in facetiis, in saltandi & fidibus ludendi peritia, denique in vestitu, quem quotidie & nouum excogitauit, & elegantissimum gessit, omnium aulicorum in ea re exemplar & speculum. Quod verò ad mentis imaginem attinebat, plena fuit superbiæ, ambitionis, inuidiæ, luxuriæ. Cum quindecim esset annorum, ab eo qui Thomæ Boleno à poculis, atque etiam ab altero, qui eidem à sacello fuit, sese deflorari passa, mox in Gallias mittitur, vbi regio sumptu, non longè à Briero, apud nobilem quendam virum educata, paulò pòst ad palatium regis Galliarum se contulit. Ibi tam impudicè vixit, vt vulgo à Gallis appellaretur Hacnea, seu Equa Anglicana. Cùm autem & in regis Galliarum familiaritatem ascita esset, cœpta est vocari Mula Regia. Hæresi etiam Lutheranæ addicta erat, vt ne religio à vita discreparet. Nec tamen à solennibus Missarum Catholico ritu peractis abstinebat, quia regis consuetudo, & ambitionis institutæ ratio id ab illa extorquebat.

Habitus corporis Annæ Bolenæ.

Habitus mentis.

Educatio.

Sleidanus lib. 9.

In Angliam verò cum reuertisset, atque in familiã regiam cooptata esset, facilè didicit, & quam tæderet regem antiquæ vxoris, & quid Volsæus moliretur, & quantopere Henricus tum ipsam deperiret, tum alias concubinas subinde mutaret. Nam præter exempla

Anna Astutia. externa, tum matrem suam priùs, tum deinde sororem viderat ex illa præcipua regis gratia excidisse: quid ergo, & ipsi paulò pòst sperandum, nisi ab initio sibi ipsa consuleret? Quod consilij cùm cœpisset, quantò magis Rex eius consuetudinem expetijt, tantò vehementiùs preces regias illa repulit, sanctè dictitans, nemini se virginitatis florem, præterquàm viro suo dedicaturam. Colloqui, colludere, simul etiam cum rege saltare, nunquam à sua modestia alienum iudicauit: tantùm a concubitu abhorrere se finxit. Quibus artibus ita regem inescabat, vt iam ei magis magisque fixum, & constitutum esset repudiata Catharina; tam sanctam virginem in vxorem accipere. Is rumor cùm in Galliam perlatus fuisset, passim dictabant regem Angliæ ducturum esse mulam regis Galliarum.

Sermones Gallorum.

Thomæ Boleni de Anna testimonium. Agebat etiam tunc in Gallijs Thomas Bolenus, qui pater Annæ putabatur, eò missus à rege vna cum nobilissimo equite Antonio Bruno, ad certa regis negotia expedienda. Is ergò vbi audisset Henricum perditè amare Annam Bolenam, atq; adeò velle eã in regni consortem assumere, inconsulto Rege, præter legatorum morem, citato cursu in Angliam venit, id Regi suggesturus, quod nisi tempore aperiret, postea per alios reuelatum ipsi Boleno periculum creare posset. Occurrit autẽ Boleno Henricus Nortesius, qui Henrico Regi erat à cubiculis. Hunc Bolenus rogat, vt inopinatum eius aduentum apud Regem excuset, simulque secretam ei audientiam impetret. Introductus ad Regem Bolenus, rem ab initio repetit, dum ipse in Francia olim degeret, natam vxori suæ Annam Bolenam; ac se quidem voluisse vxorem ea de causa repudiare, nisi & Rex intercessisset, & vxor apertè fassa esset, Annam Bolenam esse filiam Regis. Tace ô stolide (inquit Rex) centum alij ex æquo tuam vxorem compresserunt. Cuiuscunq; illorum sit filia, certè quidem erit vxor mea: Tu ad legationem tuam reuertere, nec

verbum

verbum cuiquam de hac re feceris. Hæc subridens Rex cùm dixisset, è loco discessit, Thoma Boleno adhuc in genua prouoluto.

Vt autẽ minùs homines mirarentur, quæ causa tam subiti aduentus Thomæ Boleni extitisset, dissemina-tus est sermo, eum ad Regem attulisse depictam Ducissæ Alinsoniæ imaginem. Postquam verò Thomas Bolenus animaduertit Regem omninò decreuisse, Annam Bolenam matrimonio sibi copulare, tam ipse quàm vxor ipsius omnem curam, laborem, cogitationem, in Anna Bolena instituenda posuerunt, vt ne quo errore à tanta spe deciderent. Contra verò qui erant in toto Angliæ regno viri graues, pudici, bonæ famæ, ac Deum timentes; maiorem in modum & à diuortio Catharinæ, & ab his nouis Annę nuptiis abhorrebant. Præter cæteros, ij, qui ex Regio Senatu erant, sui officij putarunt esse, vt regem tanti erroris admonerent. Et quoniam laici de iure diuino iudicium suum interponere noluerunt, visum est illis non nisi de Annæ Bolenæ vel turpi vita, vel certè pessima fama agendum esse. Ac ne solis vulgi sermonibus duci viderentur, ipsi putarunt in rem totam inquirendum.

Fictio ad rem tegendam.

Senatus Regij studia.

Eminebat inter Palatinos insignis quidam aulicus Thomas Viatus, qui veritus ne si fortè Rex aliunde impudicissima Annæ Bolenæ instituta didicisset, ipsius, qui malè sibi conscius erat, vita in discrimen veniret, iamq; intelligeret Senatum Regis hoc ipsum agere, ad eum vltrò venit; ac se confessus est cum Anna Bolena rem habuisse, nihil minùs cogitantem, quàm Regem velle ipsam thori consortem facere.

Thomas Viatus.

Senatus ita instructus, vbi apud Regem præfatus esset, officij sui esse, non tantùm vitæ; sed etiam honori; & famæ Regis consulere, subiunxit; Annam Bolenam magnis infamiæ maculis atque adeò apertis criminibus implicatam teneri, minimè vt ipsius Maiestatem deceret illam in vxorem accipere: ac statim quid Via-

tus vltrò confessus esset, in medium protulit. Rex cùm paulisper tacuisset, tandem respondit: nihil se dubitare, quin magna ipsius obseruantia, & amore adducti essent, vt ista nunciarent; se tamen certò credere, omnia illa esse à nebulonibus conficta, atq; adeò iuratò affirmare audere, Annam Bolenam esse castissimam virginem. Thomas Viatus ægrè ferens suo verbo fidē non esse habitam, quibusdam ex Senatu dixit; Si hoc Regi videretur, se curaturum, vt Rex ipse ex secreto quopiam loco videret Annam in amplexus ipsius ruentem: valdè enim amabat Anna Thomam Viatum. Quam rem, cùm Carolus Brandonus Suffolciæ dux, Regi exposuisset, Viatus (inquit Rex) audacem & suspitiosum lenonem se ostendit, sibi autem non placere talia spectacula. Quid multis? Rex Annæ totam rem narrat, Viatum comitatu suo abdicat: quæ tamen res post detectum Annæ Bolenæ adulterium & incestum, Viato saluti fuit, qui aliâs vna cum cæteris mœchis neci datus fuisset.

Cæcus amor Henrici.

Volsæi in Gallijs negotiatio.

Iam verò Volsæus ex Gallijs redierat confectis ex sententia negotijs, præterquàm eo quod maximè omnium concupierat, matrimonio scilicet sororis Francisci cum Henrico, cuius tractationem cum summo eius dolore, prohibitam ei fuisse ab Henrico iam diximus. Capita autem eorum quæ confecerat, hæc erant. Primò, vt inter Henricum & Franciscum perpetua esset confœderatio; deindè, vt communibus viribus bellum inferrent Cæsari per Italiam, quousq; Pontificem omnino liberum faceret, & Francisci filios, quos apud se habebat, honestis conditionibus dimitteret; vniuersæ verò rei gerendæ Lautrecus Dux, Francisci, Casalis verò eques auratus Henrici nomine, præesset: contribueret etiam Henricus, triginta duo millia aureorum in sumptus bellicos vniuscuiusque mensis. Quibus rebus confectis, Volsæus ingentibus muneribus à Francisco donatus, discessum parat; Priùs tamen

de

de consilio Francisci, citato cursu Romam mittit protonotar ū Gamberum, qui Pontificem doceat, quanta sua causa fecisset, eiq; persuadeat, vt in grati animi testificationem Volsæum constitueret suum, & Ecclesię generalem Vicarium, per Galliam, Angliam, & Germaniam, saltem quoad ipse Pontifex libertatem reciperet. Cui petitioni quanquam Rex Franciscus apertè suffragabatur, occultè tamen vehementer resistebat; nec res Pontifici grata esse poterat, licet ei pro tempore dissimulandum fuerit, quousque in libertatem restitueretur, quod septimo captiuitatis suæ mense iubente Cæsare factùm est.

Volsæum iam ex Galliis reuersum Rex monet, vt causam repudij, quantùm potest apud Pontificem prouehat, tardiùs verò agentem duriùs aliquandò excipit. Si enim repudianda esset Catharina, quòd Volsæo videbatur, cur perindè sibi non licere ciuem, ac peregrinam, in matrimonium accipere? Volsæus, cui iam ab incœpto resilire integrum non erat, quanquam ingenti dolore corriperetur, tamen rem dissimulat, operam suam promittit, tàm Regem quàm Annam Bolenam ad Eboracense palatium inuitatos epulo splendidissimo excipit. *Volsæi reditus.*

Iam causa diuortij per omnium ora ferebatur: iam omnes qui non nisi ex nouis rebus crescere se posse animaduertebant, cùm ad summos honores aditum sibi per huius diuortij speciem fieri viderent, id omni ratione prouehebant. Contrà verò, quos solus amor veritatis ad fidem confitendam impulit, illi quidem Reginę ab hominibus iam planè desertæ, æquissimam causam tuebantur. Libri passim conscribuntur, alij pro Catharinæ matrimonio, alij contra illud. Qui autem Catharinæ matrimonium oppugnabant, eorum liber Henrico oblatus, cùm apud Cardinalem Volsæum præsentibus multis Episcopis lectus esset, nihil aut pro veritate clariùs, aut in Regem duriùs di- *Varia hominum studia.* *Libri scripti de matrimonio.*

cere plerique Episcoporum ausi sunt, quàm ex ijs, quæ illic in medium proferebantur, iustè posse Regem de matrimonio suo cum Catharina iam diu inito, scrupulum aliquem concipere. Non erat tàm hebes Rex, quin diuortij sui causam (cui non ferè alij quàm impij atque indocti fauebant; optimus autem, & doctissimus quisq; maximè aduersabatur) vehementer laborare atque afflictam esse intelligeret.

Thomæ Mori iudicium. Vocat ergò ad se Thomam Morum, cuius, & ingenium esse maximum, & doctrinam excellentem, & integritatem summam probè sciebat: eum interrogat, quid ei de matrimonio Catharinæ videretur? Morus erat tunc quidem ex regio senatu, nondum autem totius regni Cancellarius. Is ingenuè respondit, Regis diuortium sibi nullo modo probari. Ægrè hoc respõsum tulit Henricus, sed tamen ne quid tentatum relinqueret, tùm maxima illi munera, si Regiæ voluntati suam accommodaret, promisit; tùm præcepit, vt cũ *Foxius.* Doctore Foxio Regij collegij apud Cantabrigiã moderatore, de ea re conferret. Hic enim Foxius in diuortio prouehendo facilè primas inter omnes tulit. At post collationem, cùm Morus adeò non mutâsset animum, vt iam multò liberiùs Regem hortaretur, ne vxorem suam repudiaret, Rex nunquam deinceps cũ illo de ea causa locutus est, cuius tamen opera in cæteris negotijs conficiendis maximè omnium vtebatur. Dicebat verò apud suos, pluris se facturum si Thomã Morum ad suas partes attrahere posset, quàm si præterea dimidiam regni partem suo instituto assentientem haberet.

Illud his diebus perbellè accidit vt Maria Bolena maior natu soror, cùm videret Annam Bolenam sibi *Maria Bolena in sororem inuidia.* prælatam; seque non solum iam à Rege, verùm etiam a sorore contemptam, ad Serenissimam Reginam accederet, eamq; iuberet bono animo esse. Quamquàm enim Rex tanto suæ sororis desiderio flagraret, tamen fieri

fieri nunquã posse, vt eam vxoris loco duceret. Cuius enim fœminæ sororem (ait Maria Bolena) quis cognouerit, eam ipsam fœminam ab eodem in vxorem accipi leges Ecclesiæ vetant? Quòd autẽ me (inquit) Rex cognouerit, neq; ipse negabit, & ipsa ego id coràm affirmabo, quoad viuam. Iam si sororem meam non duxerit, neque tuam Serenitatem repudiabit.

Serenissima Regina cùm gratias egisset, omnia se, quæ facienda aut etiam denuncianda viderentur, de aduocatorum consilio facturam dixit.

Henrici hæsitatio. Henricus verò, non tam Ecclesiasticarum legum, quàm Caroli Cæsaris metu reprimebatur; quòd probè sciret, nec illum æquo animo laturum materteræ suæ repudium, & suos subditos indignè laturos, si relicta Burgundicæ domus antiqua societate, qua cùm omnes iamdiù quæstuosa vtrinque commercia exercuerant, cum Gallis noua, & dubia fœdera inirentur. Vidit præterea virtutes Catharinæ omnium bonorũ animos in amorem ipsius & admirationem conuertisse: Annam contra, pro meretrice passim haberi: Volsæum, cui totius regni sui administrationem commiserat, iam non ampliùs diuortij causam, vt antè solebat, vrgere: denique, omnium, quæ ageret Deo reddendam esse in vltimo die rationem. Quæ cogitationes ita illum nocte ac die fatigabant, vt incertus consilij, expers somni, dubius amicorum, certus hostium, addo, & conscientiæ suæ testimonio condemnatus, insuauem sibi vitam degere videretur.

Spes Henrici. Sed cùm Annæ Bolenæ amplexibus, præterquam si eam pro vxore haberet, frui penitùs non posset; audiret autem à nonnullis illegitimum esse, quod cum Catharina inierat matrimonium; sciret verò, se tam bene meritum de Papa Clemente, vt certò speraret illum omnia facturum, quæ ab eo postulasset, & per authoritatem eius tàm vicinos Principes, quàm subditos suos placatum iri: à concupiscentia sua victus, obfirmatis-

ſimo animo decreuit, Catharinam repudiare; Annam ducere; Cæſarem cui Galli, Veneti, Florentini eo tempore aduerſabantur, contemnere. Et certè ſi non

Luc. 22.

is eſſet Papa Romanus, quem ob Petri ſedem quam tenet, ipſius Chriſti potentiſſimæ preces in fide confirmaſſent, liquidò apparebat omnia facturum Clementem, quæ Rex ipſe optaſſet.

Fluctuatio Volſæi.

Dum Rex ita eſſet affectus, etiam Volſæus non diſſimili vexatus morbo huc illucque rapiebatur, modò gaudens, Imperatorem ab Henrico negligi: modò Annam Bolenam ad ſummam dignitatem euehi dolens: modò timens, ne Rex, ipſo contempto, alios curandi ſui diuortij modos quæreret: modò ſperans Regis animum ab Anna Bolena tandem auocari, & ad nuptias cum Chriſtianiſſimi Regis ſorore contrahendas adduci poſſe. Vtcumq; id euenturum erat, ipſe à dominandi libidine ſuperatus, omnem ſibiipſi vim attulit, vt Regis expectationi ſatisfaceret.

Stephani Gardineri legatio ad Papam.

De vtriuſque igitur ſententia ſtatuitur, tandem Stephanum Gardinerum iuriſconſultiſſimum virum, qui priùs in familia Volſæi verſatus, nuper cœperat à ſecretis Regi eſſe ad Papam vna cum Franciſco Briano mittendum. Hi vt gratiores Pontifici eſſent, in itinere cum Venetis, Henrici Regis nomine egerunt, vt Rauennam redderent Sedi Apoſtolicæ; quod tamen Veneti facere tunc recuſârunt. Inde ad Vrbem Veterem (hodie Vrbietum) quò primum Pontifex ex Adriani mole libertus ſe contulerat, accedentes, poſtquàm de libertate ei reddita gratulati eſſent, hæc duo capita

Legationis Capita.

propoſuerunt; prius, vt ſua ſanctitas ad fœdus illud recens, quod inter Anglum & Gallum contra Cæſarem percutiebatur, ſe ipſam adiungere dignaretur; poſterius, vt matrimonium Henrici cum Catharina, fœmina quidem optima & nobiliſſima, ſed tamen quondam germani fratris ſui coniuge, præter legem naturæ (vt aiebant) contractum, authoritate ſua irritum declara-

clara-

clararet, Nam in ea re obtemperatum Iulio secundo fuisse, cui contra ius diuinum dispensandi nullam fuisse potestatem.

Qui scrupulus, quanquàm domi, Episcoporum Angliæ iudicio, ab animo Regis eximi potuisset, tamen, vt ne qua suspicio Cæsari oboriretur, tanquàm in solius Regis gratiam Episcopi Anglicani hoc fecissent, maluisse Regem hanc causam ad summum totius Ecclesiæ tribunal referre. Posse verò suam Sanctitatem huic morbo facillimam adhibere medicinam, propterea quod ea sit Catharinæ Sanctitas, tale austerioris vitæ studium, vt postquam mutuo consensu diuortium fuerit interpositum; illa non difficulter sit in monasterium aliquod sese abditura. Iudices verò huius negotij quos dari posse meliores, quàm lectissimos Cardinales Campegium & Volsæum; quorum alter in Anglia degens, causam optimè perspectam habeat; alter sub Leone decimo in Angliam cum potestate Legati missus, res Anglorum non penitus ignoret. Addunt præterea, Regem Henricum tàm grato animo beneficium hoc accepturum, vt stipendia sit persoluturus quatuor millibus peditum, ad perpetuam suæ Sanctitatis custodiam, quo minus sit ei necesse, vel à Cæsare, vel ab alio Principe vim timere, si fortè hac pontificis declaratione offendantur.

Perterrefactus Papa.

Mendaciũ.

Iudices petiti.

Henricus muneribus tentat Pōtificem.

Papa vbi gratias & Regi & ipsis egisset, & cur in Gallicum fœdus intrandum sibi illo tempore non putaret, rationem reddidisset: quod ad causam diuortij attinebat, eos cum certis Cardinalibus & Theologis de ea re agere voluit; professus, si hoc quod Rex petebat, legitimè fieri posse constaret, se non modò idipsum libenter facturum; sed etiam serio sibi gratulaturum, quod occasio esset oblata tanto principi gratias referendi, qui & libro doctissimo pro septem Ecclesiæ Sacramentis conscripto, de tota Ecclesia optimè esset meritus, & præterea sedem Apostolicam nuper

Responsum Papæ.

Prima causa delegatio.

propugnasset, maximèque omnium, suam ipsius personam ex manibus hostium ereptam, & vindicatam perpetuò sibi deuinxisset.

De legatorum Cardinalium sententia. Cardinales & Theologi rationibus atq; argumentis Legatorum perspectis, vno consensu responderūt; matrimonium Henrici cum Catharina ratum & firmum esse, nec vllo diuino iure prohiberi. Nam quicquid in Leuitico, de turpitudine vxoris fratris non reuelanda legatur, *Leuit. 18.* id necessariò ita interpretandum, vt, ne repugnet ei legi quæ postea in Deuteronomio *Deuter. 25.* præcipit superstiti fratri, vt fratris absque liberis defuncti vxorem ducat. Aut enim has leges pulchrè cōsentire & posteriorem nihil aliud quam prioris exceptionem quandam esse, aut si contrariæ essent, non priorem posteriori, sed posteriorem quæ in Deuteronomio extat, derogasse priori quæ in Leuitico traditur. *Marc. 6.* Quòd verò verbum Ioannis Baptistæ laudâssent, quo dixit ad Herodem: *Non licet tibi habere vxorem fratris tui*, Ioannem tunc egisse de tali Herodis fratre, *Luc. 2.* qui & viueret, & Ituræ ac Traconitidis Tetrarcham ageret, & filiam ex se genuisset: cùm Arthurus Henrici frater nec iam viueret, nec prolem ex se reliquisset. In causa igitur tàm perspicua iudices dandos non esse, maximè in Anglia, vbi omnia in potestate regis futura sint, & præsertim tales qui ob multa beneficia de Regis Henrici manibus accepta, maiorem in modum ei sint obstricti.

Replicatio Doctorum. Cùm hoc responsum Doctori Stephano significatū esset, ad Pontificē reuersus dixit; primùm, alijs Theologis in vrbe aliud videri; deindè, si matrimonium Henrici iure diuino interdictum non fuisset, tamen Regem ostensurum ipsius Iulij dispensationem minimè fuisse canonicam aut legitimam. Illud se maximè omnium mirari, quòd iudices qui priuatis non negarentur, tanto & tàm bene merito Regi dandos non esse dicatur; benignius responsum se à sua Sanctitate expectare.

pectare. Faciam (inquit Pontifex) Regis causa quicquid iure mihi facere licebit. Cæterùm agitur iam non de causa humani iuris, verum de matrimonio fidelium? quod cùm sit Sacramentum à CHRISTO institutum, nihil in eo nobis innouare licet: & agitur de matrimonio dissoluendo, quod à DEO coniunctum homo non separat: & agitur de tali matrimonio dissoluendo, quod authoritate decessoris mei contractum, viginti annorum cohabitatione munitum, etiam prolis fructu sit corroboratum. quid? nonné agitur etiam de honore tàm Catharinæ Principis, quàm Caroli Cæsaris? Et quis præstabit, ne hoc diuortium magni alicuius belli causam præbeat? Mei autem officij est videre, ne quid turbarum, quibus obstare queam, in Ecclesia DEI oriatur.

Papa interlocutio.

Matt. 19.

Pontifex vbi hæc dixisset, iterum Regis causam aliis Cardinalibus, & Theologis cognoscendam commisit. Ibi quanquàm nonnulli dicerent æquius hanc litem Romæ, vbi omnibus ex æquo ius dicebatur, quàm in Anglia, vbi Regis arbitratu omnia fierent, decidendam esse; tamen alij, negotia Ecclesiastica politicis rationibus interpolantes, multis verbis questi sunt de hæresibus nuper in Germania obortis, deque cæterorum Principum, in propugnanda fide, nimia tepeditate: quare cum Henrico fidei Catholicæ acerrimo defensore clementius agendum, præsertim cùm dicatur, ipsam Reginam in monasterium ingredi paratam esse. Et sanè illud videri dutissimum, vt ne iudices quidem ij dentur, quos tantus Rex petit; cùm potiùs, dum lis apud eos agitatur, sperandum sit, Regis animum, si qua in re nunc sit deprauatior, ad officium paulatim reuocatum iri. Saltem quid obstare, quò minus periculum fiat? Semper enim Pontifici integrum fore, vt causam ad se reuocet.

Secunda cau'a delegatio.

Politica rationes.

Hæc autem posterior sententia valuit apud Clementem, partim gratiæ Henrici nimium dantem; partim nihil

Pontifex Henrico

Iudices concedit. nihil omninò suspicatum, quòd falsa essent illa omnia quæ de Catharinæ vel assensu, vel monastica vita obtenderentur. Dati sunt ergò iudices, Laurentius Campegius, & Thomas Volsæus, hic presbyter, ille Episcopus, Cardinalis.

Reginæ iustissima petitio. Regina verò licet de his qui ad vrbem mittebantur legatis, certior facta non est, tamen simul ac tale quid suspectum habere cœpit, tùm à Pōtifice per literas petijt; ne qua legatio in Angliam de hoc diuortio cognitura mitteretur (nam hoc nihil esse aliud quàm Regem in sua causa iudicem facere) tùm Imperatorem tàm de Volsæi suggestione, quàm de Regis instituto certiorē fecit, summis precibus contendens, ne materteram suam deseteret, cui omnes istæ inimicitiæ ob solius Cæsaris odium sustinendæ sint.

Cæsaris legati oratio. Questus est apud Pontificem Cæsaris legatus, tàm de nuncijs à Rege Angliæ in Vrbem inscia Regina (cuius tamen causa hæc præcipuè erat) clanculum missis; quàm de iudicib. à Pontifice datis, antequàm adhuc, quid Serenissima Regina pro se allatura esset, audiuisset. Quæ scandala hinc oritura, cùm Cæsar materteræ suæ causam contra iniurias Henrici propugnauerit? Quem statum rerum in ipso Angliæ regno expectandum, quando pessimi quique Regiam libidinem fouentes, omnibus honorum gradibus præficientur, soli autem boni & fideles viri, ob solius Dei timorem causam Reginæ propugnantes, omni honoris gradu deturbati fuerint?

Animus Pontificis perplexus, & mandata ad Campegium. Pontifex cùm intellexisset suggestionem Regis falsam fuisse, quatuor nuncios celerrimo cursu, diuersis itineribus ad Campegium misit, per literas ei mandās; primùm vt in itinere quàm tardissimè progrediatur; deindè cùm in Angliam venerit, omnem operam ad Regem cum Regina conciliandum interponat; in quo si non profecerit, Serenissimæ Reginæ religionis ingressum persuadere conetur; quòd si neq; hoc obtineri po-

ri poterit, saltem ne vllam pro diuortio sententiã absque nouo & expresso ipsius Pontificis mandato ferat. *Hoc* (inquit) *summum & maximum sit tibi mandatum.* Alijs verò literis Viterbi datis, plane significat, si de sua tantùm persona ageretur, se omnia pericula in Regis Henrici gratiam subiturum: sed nunc illius voluntati absque iniustitia, & publico scandalo satisfieri non posse. *Ann. 1528. Marc. 19.*

Campegius nonis Octobris Londinum ingressus, & à Volsæo ad Regem deductus, omnia studia & officia Pont.ficis, Cardinalium, Cleri, ac populi Romani nomine, Henrico Regi tanquàm liberatori vrbis detulit. Cui, Regis nomine cùm Foxius respondisset, Rex & duo Cardinales remotis arbitris, de suis rebus multùm diuque collocuti sunt. Aduentus Campegij fuit vniuersis regni ordinibus longè ingratissimus, quòd passim dicerent eum accessisse, vt Regem à sanctissima vxore sua disiungeret. Præcipuè autem Regina in luctu & lachrymis nocte dieque egit. Quam cùm per occultos nuncios cõsolari Campegius niteretur, eandemq;, vt religionem aliquam spontè susciperet, vitæ saltem tuendæ causa hortatus esset, illa intrepidè respondit, sibi constitutum esse, matrimonium suum quod Ecclesia Romana legitimum semel iudicasset, constantissimè tueri; nec illum recipere iudicem, qui per aperta mendacia potiùs à Rege exortus, quàm à Pontifice missus fuisset. *Campegij in Angliam appulsio. An. 1528. Regina mœror.*

His verbis intellectis, Campegius ad Pontificem scribit, tùm quid animi Reginæ sit, tùm quantopere instet Rex vt causa absoluatur; itemque, collegam suum Volsæum, qui prior sit in ordine iudicum scriptus, totum ad matrimonium separandum esse intentum: quare sanctitatem suam debere primo quoque tempore, quid ei faciendum censeat, præscribere. Dissimulante autem Pontifice, nec aliud quàm dilationes quærente, ad sex ferè menses; hoc est à nonis Octobris, vs- *Campegij litera ad Papam.*

An.1528. que ad quintum calendas Iunij, à causę cognitone cessatum est. Rex autem videns populum indignari, quòd potiundę meretriculę causa, vxorem tàm illustrem repudiare conaretur: sexto idus Nouembris Principes ac plebem conuocans, iuratò affirmat, se non alicuius fœminæ amore captum, sed solo conscientiæ scrupulo adductum, vt hanc litem intenderet. Nam quid sua coniuge sanctius, quid nobilius esse? nec sibi aliud in ea displicere, quàm quòd fratris sui vxor priùs fuisset. Qui eum iurantem audiebant, impudentiam viri satis admirari non poterant. Tot enim stupra & adúlteria quæ passim committebat, facilè clamabant eum non tam religiosè pium esse, vt in re vxoria scrupulis conscientiæ suæ multùm torqueretur.

Henrici simulatio.

Campegius Regi suasit, vt hanc causam non inimica litigatione decidi, sed mutua gratia componi pateretur. Cùm Regi consilium placuisset, de illius voluntate accedunt Cardinales ad Reginam, acturi cum illa, vt aliquem religionis habitum susciperet. Sed vix iam præfati erant se à Pontifice missos, vt cognoscerent vtrum ipsius cum Rege matrimonium esset validum nec ne; cùm illa orationem ipsorum interpellans, Rem (inquit) actam agitis; & actam, non solùm in senatu duorum Regum prudentissimorum, sed in Romano consistorio, itemq; à Papa Iulio transactam, viginti annorum cohabitatione firmatam, fructu prolis stabilitam, orbis Christiani gratulatione, & iudicio corroboratam. Sed hanc ærumnam meam tibi vni (Volsęe) acceptam fero, quam tu odio tanto prosequeris, vel quòd ego ambitionem tuam, & libidinem æquo animo ferre nunquàm potuerim; vel quòd Cæsar nepos meus tibi Papatum deferendum non curauerit. Cùm verò illam, & nimio dolore commotam, & mox in lachrymas resolutam conspicerent, ab vlteriore colloquio tunc sibi temperandum putarunt, cætera per nuncios confecturi.

Legati accedunt ad Reginam.

Hen-

Henricum, festa natalia ludis, epulis, & spectaculis, ad quæ Cardinales inuitabantur, splendidè transigentem, & Annam Bolenam toto populo aspectante, in maximis delitijs habentem, Volsæus admonuit, vt saltem honoris sui memor, interim dum his ageretur, illam pateretur apud patrem suum educari. Vix tandem concessit Rex, vt saltem per solemnes Quadragesimæ dies à conspectu suo abesset. Quibus transactis, Rex Thomam Bolenum quem iam Baronem & dominum Rupe fortis creauerat, iubet Annam filiam secretò ad aulam suam reducere: simulq; Rex ipse litteras amoris plenas ad eam scribens, humanissimè ad se inuitat. Cæterùm illa negat se ad illum, qui eam semel tam indignè ablegarit, redituram, nec vllo modo mater potuit filiæ persuadere, vt ad Regem se conferret. Sed cum Thomas Bolenus Principis indignationem mortis nuncium esse dictitans, monuisset eam, vt nisi & seipsam, & domum Bolenorum vniuersam perdere in animo haberet, quàm primùm accederet: Veniam igitur (inquit Anna) sed vbi semel hominem intra vngues meos conclusero, eum vt meritus est tractabo. Tunc Rex vt iratam placaret, multò magnificentiùs quàm vnquàm ante, nulla sui nominis aut honoris habita ratione, excipit.

Anna ablegatur.

Anna reuocatur.

Vox meretricia.

In causa verò diuortij sui, cùm animaduerteret omnes Theologos & iuris Pontificii professores in eo conuenisse, quòd absq; Iulij Pontificis venia, qui leges Ecclesiasticas relaxabat, matrimonium Henrici cum Catharina nullo modo ratum fuisset: omnes neruos in Iulij dispensatione infirmanda intendit.

Stephano igitur Gardinero, & Francisco Briano qui Romæ agebant, mandatum est ante omnia, ne vlli pecuniæ parcerent, sed ingentia munera ijs Cardinalibus, & Theologis quorum opera illis vsui esse posset, vltrò offerrent. Rex verò per legatos à Pontifice petiit, primùm, vt Iulij Papæ dispensationem pronunciaret

Diploma Iulij Papæ oppugnatur.

Noua mandatorum Capita.

retadulterinam, & ipso iure nullam; deindè vt potestatem faceret, quò Maria Henrici & Catharinæ filia cum Duce Richmundiæ eiusdem Henrici filio notho, successionis Regiæ stabiliendæ causa, matrimonio coniungeretur. Quo quidem secundo postulato, manifestum fecit, se nullo conscientiæ scrupulo Catharinæ matrimonium impugnasse, qui iam fratris cum sorore coniugium satis esse legitimum, accedente Pontificis dispensatione existimaret, hoc autem Regem petijsse, ex ipsius Pontificis ad Campegium literis cernitur. Tertium verò non legatorum ore, sed sua manu conscriptum & consignatum Rex ad iunxit, vt quanquàm ipse Henricus Mariam Bolenam cognouisset, ex eoq; legibus Ecclesiæ prohiberetur, Annam Bolenam eiusdem Mariæ sororem vterinam in coniugem assumere: tamen sua Sanctitas, quæ leges Ecclesiasticas moderatur & relaxat, gratiam ei huius rei authoritate Apostolica faceret. Quod ita conscriptum & petitum fuisse, non Caietanus modò insinuat, verùm etiã Cardinalis Polus constanter affirmat; additq; Henricum ita demum hoc vltimum impetrâsse, si ante constitisset, Iulium Pontificem non habuisse ius, priore illa in causa (hoc est in nuptijs fratris) dispensandi.

Polus lib. 3. de vnione Eccles.

De primo autem postulato, ea ratio inibatur, vt legati Regis peterent Iulij decretum, in quo matrimonium Catharinæ cum Henrico ratum habuerat, circumduci & abrogari. Quæ res, vt ritè atq; ordine tractari posset, Clemens dixit, se acturum cum Imperatore, vt authenticum illud Iulij decretum quod apud Cæsarem extabat, aut in Vrbem Romam, aut certè in Angliam ad legatos suos transmitteretur. Instabant legati Regis, vt nisi Carolus intra duos menses proximè secuturos decretum Iulij exhiberet, sua Sanctitas illud pronunciaret irritum, ac nullum. De qua petitione cùm Cardinalis de Monte, & Quatuor Coronatorum, Episcopus Simoneta, & Theologi quidam ex mandato

Petitio legatorum Henrici.

Pontificis cognouissent: visa est omnibus iniquissima, tàm ob temporis præscripti breuitatem, quam ob inusitatum edicti modum.

Itaque Pontifex interlocutus est, se hac de re ad Cęsarem scripturum, à quo non putabat se plus minis & summo iure, quàm solo æquitatis nomine obtenturũ. Contrà verò legati dicebant, nihil sibi curæ esse vt Breue Apostolicum exhiberetur, nisi ad constitutum diem id fieret.

Cùm autem hæc res magnam Pontifici molestiam afferret, per literas cum legato suo Campegio expostulat, quòd eiusmodi mandata Romam perferri passus sit, quæ in Anglia præcidi oportuisset, quodq; spem vllam de rebus eiusmodi quę concedi nunquam possent, à Pontifice impetrandis fecerit. In earum literarum extremo questus est (qui Papæ fuerat à secretis) Ioannes Baptista Sanga, legatos Regis, prę orationis vehementia, magnum malũ Sedi Apostolicæ minatos, nisi Rex voti sui compos fieret: quasi verò (ait) sua sanctitas ab officio recedere debuit, etiamsi totum orbem lucratura esset, aut quasi minarum istiusmodi executio, non primùm illis ipsis qui minantur, plurimùm detrimenti sit allatura: si Rex videlicet, ob explendam libidinem suam, vt domi, suæ vxori, sic foris, Sedi Apostolicæ; hoc est, radici & matrici Ecclesiæ Christianæ, libellum repudij daturus esset. Atque hinc quidem certissimò constat, legatos eò vsque Regis animum exploratum habuisse, vt potiùs fidem vna cum vxore abijcere vellet, quàm Annæ amplexibus priuari.

Interlocutio Papæ. 21. April. An 1528.

Minæ legatorum Henrici.

Quapropter cùm Henricus ex legatorum suorum literis intellexisset, Pontificem nihil eorum quæ peteret, absque conditionibus adiunctis concessisse: inaudisset autem inter Papam, & Cæsarem recentem pacẽ Barcinoni factam esse, qua omnia quæ Burbonij milites eripuerant, Ecclesiæ restituerentur: timeret etiam ne inter eundem Cæsarem, & Galliæ Regem reliquosque

Quare Henricus præpropere vrget causæ cognitionem.

que Christianos Principes generalis quædam pax (quâ de re Cameraci tunc disceptabatur, quæq; paulò post
1529. confecta est) componeretur; qua fieret vt & Papa illi minùs deberet, & Imperator maiorem potentiam acquireret, & Galliarum Rex filijs receptis, *Henrici* ope minùs indigeret; atq; ita vndique desertus, nec veterem vxorem repudiare, nec Annam ducere, saluis rebus suis posset: re priùs cum Volsæo & aduocatis communicata, Campegium renitentem, seque, ob decretum Iulij nondum coràm exhibitum, iustissimè excusantem, quin & à Pontifice absque nouis mandatis, de causa illa vlteriùs cognoscere prohibitum: tamen minis, blanditijs, muneribus, importunitate eò adegit, vt cùm de vita etiam sua, nisi Regis voluntati satisfaceret, in dubium veniret; tandem, vnà cum Vol-
An. 1529. sæo, Londini, quinto Calendas Iunias, in cœnaculo fratrum ordinis D. Dominici, tribunal conscenderet.

Legati iudicialiter de causa cognoscũt. Mandatis igitur Clementis Papæ ante omnia recitatis, nominatim euocant; primùm Regem Henricum, cuius vice duo procuratores aderant; deindè Reginam, quæ ipsa in medium prodiens, cùm protestata esset, se in illos tanquàm iudices suos non assentire, ad Papam prouocauit. Sed cùm appellationem legati non admitterent, nisi Regina scripto quodam Apostolico doceret, mandata ipsorum esse reuocata:
Appellatio Reginæ ad Pontificem & cur facta. proximo die quo in iudicio consessum est, Regina iterùm affuit, ac tùm quidem, proposita solenni exceptione, rationes, cur ad Pontificem prouocaret, his expressit. Primùm, quòd locus iudicij parum æquus videretur. Nam se in Hispanijs natam, ibi esse peregri-
1. nam: Henricum qui huius litis auctor sit, eundem es-
2. se totius Angliæ Regem. Deindè, personas iudicum non solum Regi deuinctas, verùm & subiectas esse, Volsæum ob Vintoniensem & Eboracensem Episcopatus, ac multas Abbatias: Campegium, ob Sarisburiensis

tiensis Ecclesiæ ex dono Regis adeptum Episcopatum; Postremò, sanctissimè iurat, se non nisi timore iustissimo adduci, vt horum iudicio hoc in loco & hac in causa stare recuset. 3.

Quanquàm verò iudices in Regis gratiam nollent appellationem Catharinæ recipere, tamen cùm sententiam repudij non ferrent, nihil quòd Regi gratum esset, facere videbantur. Itaque Henricus ipse in iudicio seipsum sistens palam, dixit; non odio Reginæ, sed scrupulo conscientiæ, & doctissimorum hominum iudicijs se impulsum; vt, quanquàm domi haberet Cardinalem Eboracensem de latere legatum; cui soli potestas ad litem hanc decidendam, delegari potuisset, tamen declinandæ inuidiæ causa; hos iudices à Pontifice Romano, summo Ecclesiæ capite, impetraret; quorum sententiæ quæcùnque illa futura esset, se acquieturum contestabatur.

Henrici in iudicio oratio mendax.

Postquàm Rex perorauerat, Regina vrgebat, vt appellatio quam interposuisset, iudicibus probaretur. Illis negantibus, cùm ad læuam subsedisset, de loco suo surgens, Regem qui ad dexteram sub conopæo considebat; adiuit, genibusq; flexis ab illo supplex precata est, vt quoniam in suo regno ageret; ipsa verò peregrina esset liberam ei potestatem faceret; Romæ apud communem omnium Christianorum patrem, atque etiam iudicem ipsi Regi probatum; litem istam persequendi. Assurgens Rex, & benignissimis oculis eam intuitus, hanc se illi potestatem facere dixit: populo interim qui vultum vtriusq; coniugis, & gestum spectabat; minimè sibi à lachrymis temperantem. Discedit ergò Regina ex loco iudicij. Cui, cùm statim esset nunciatum, ipsam à Rege & iudicibus reuocari; Parebo (inquit) marito meo, non item iudicibus. Sed cùm à procuratoribus suis admoneretur, si verba interpositæ appellationis sua in iudicium reuersione oppugnaret, eam rem detrimentum causæ ipsius allatu-

Reginæ supplicatio ad Regem.

rā:hac proposita Regis nuncio excusatione,ad Baiuardi arcem,vndè illuc venerat, reuersa, toti consilio suo dixit: hodiè primùm, ne causæ meæ nocerem,domino meo Regi non parui, sed cùm proximè eum videro, flexus genibus, hanc culpam deprecabor. O coniugem meliori marito dignam: nisi quòd, hoc persecutionis genere, Deo visum erat, immarcessibilem illi gloriæ coronam præparare.

Humilitas Reginæ.

Henricus verò qui tantum ne inurbanus videretur, ad temporis momentum precibus Reginæ assenserat, è vestigiò legatos ad sententiam ferendam. Iulijq; Papę decretum abrogandum,omnibus modis premebat. Exemplum igitur Pontificiæ dispensationis, cùm in iudicio exhibitum esset, Regis procuratores ex multis capitibus contendebant, id satis firmum ad statuendas Henrici & Catharinæ nuptias non fuisse.

Pontificis Iulij diploma exhibetur & impetitur.

1. Primùm quod in eo Iulij decreto de nuptijs quidem non item de sponsalibus contrahendis, mentio haberetur: cùm tamen & Principes sponsalia primùm contraxerint, & in causa quæ à iure canonico aliena fuerit, extensio nulla sit admittenda.

2. Deinde quòd impubes Henrici ætas commemorata in decreto non fuisset; cùm is non nisi duodecim annorum tunc esset.

3. Tùm autem,quòd Henricus iam factus pubes,protestatus esset, se nolle Catharinam ducere.

4. Prætereà quòd cùm hæ nuptiæ ob pacis bonum inter Ferdinandum atq; Elizabetham Hispanię,& Henricum septimum Angliæ, Reges, retinendum permittentur: eaque dispensationis Pontificiæ finalis causa fuerit; tamen nec impubes Henricus octauus de bono pacis cogitasset, nec Elizabetha & Henricus septimus tunc vixissent, cùm nuptiæ celebrabantur.

5. Quid,quod Catharinæ & impuberis Henrici nomine, preces Pontifici offerebantur, cūm tamen istorum Principum nulla intercessissent mandata, quorum vi paren-

parentes eorum, hoc pro illis iure agerent. Falsò verò narrationem totum id quod petatur, vitiare.

Postremò, cùm istæ nuptiæ duplici obstaculo impedirentur; vno affinitatis, quod ex carnali copula Catharinæ & Arthuri oriebatur; altero iustitiæ publicæ honestatis, quod ex solo earum nuptiarum contractu, etiamsi nulla copula subsecuta esset, promanauit: in Iulij autem decreto solum affinitatis impedimentum relaxaretur, de impedimento autem iustitiæ publicæ honestatis ablato, nulla fieret mentio: hinc aiebant effici, vt hoc posterius impedimentum non ablatum, has Henrici & Catharinæ nuptias faceret illegitimas, & ipso iure nullas. Hæc illi. 6.

Quanquàm autem Regina nihil sibi negotij volebat cum illis iudicibus esse: tamen procuratores ipsius, vt ne iure aut æquitate destitui putarentur, omnibus aduersariorum argumentis quàm primùm responderunt. *Responsum procuratorum Reginæ pro diplomate Iulij.*

Dicebant igitur, sublato semel per Iulij Papæ authoritatem, Ecclesiasticæ legis impedimento, effectum quoque omnem ex illo profectum, eadem opera sublatum fuisse; vt iam ipsis Principibus ex æquo licuerit, tàm sponsalia, quàm matrimonium, velut iure communi contrahere. Vbi enim quicquam ob grauem aliquam causam permittitur, omnia sine quibus ad illud perueniri non potest, simul permissa intelligũtur; nam alioqui nihil ageretur: impuberem verò Henricum non potuisse adhuc aliud quàm sponsalia inire. Quid quòd post matrimonium Pontificis venia ritè contractum, stultè dubitari asserebant, vtrum licuerit Principibus sponsalia contrahere, nec ne. Cùm enim sponsalia, quæ matrimonium subsecuturum spondent, nec ad matrimonij constitutionem necessariò requirantur, & tamen semel adhibita, eidem non aduersentur, sed maximè omnium subseruiant; partim concesso matrimonio, etiam sponsalia intelliguntur concessa, & *Ad 1. partem primæ obiectionis.* *Sponsalia quid efficiant.*

ideò valebant; partim etiamsi non valuissent, nocere tamen subsecuto postea solenni matrimonio nūquam possent, cùm & hoc sine illis per se constet, & * quòd superuacaneè adijcitur, nunquam id, quod suo iure subsistit, viciare debeat. Neque hanc causam à iure Canonico alienam fuisse, quin potiùs adeò plausibilem, vt si Canonis auctor de illa cogitasset, omnem operam daturus fuisset, vt tanto bono publico nuptiæ inter fratrem superstitem, & defuncti vxorem inirentur: & tamen, in qualibet odiosa causa, permisso matrimonio, spōsalia, cùm nihil aliud sint, quàm inchoatum quoddam matrimonium, non intelligerentur prohibita.

L. vnica. Cod. de rei vxor. act.

Ad 3. partem primæ obiectionis.

Ad secundam obiectionem.

Ad rem verò non attinuisse, vt impuberis Henrici ætas describeretur, propterea quòd ea sola cuiusque rei aut personæ qualitas necessariò exprimenda esset, quæ iuri obsisteret, & cuius mentionem fieri manifesta iuris ratio postularet. Ea fuit in hac causa, non impuberis ætas, quam ad effectum à natura pendentem, supplere Pontifex non poterat: sed affinitatis conditio, quæ nuptijs obstabat, & in diplomate expressa fuit.

Quis impuber habendus.

Ad vitalem ep. 132

Adde his, quòd in causa matrimonij, in quo nihil aliud ad pubertatem necessarium est, quàm vt coire cū fœmina quis possit, certum non est illum esse impuberem, qui sit duodecim annorum * Hieronymus enim ait, Salomonem & Achaz, ætatis vndecimo ac duodecimo anno, filios genuisse. Imò etiam inter priuatos prætermissa duodecim annorum ætas, decretum Papæ non vitiasset; quia tam exigua & leuis qualitas expressa, nunquam Pontificem à maiori aliquo bono prouehendo retardasset: quantò minus putandum, quòd inter potentissimos Principes, Papa, qui pacis publicæ conseruator existit, tam ingens bonum pacis plurium regnorum, ob hoc solum impediturus esse, quòd Henricus non nisi duodecim annorum haberetur? Principibus

pibus enim, quos DEVS ipse communibus hominum legibus quodammodo videtur soluisse, maiora quædam meritò à Pontificibus indulgeri solent. *1. Reg. 8.*

Protestationem verò iam puberis Henrici, de qua Catharinam certiorem nunquam reddidit, nihil omninò Catharinæ obfuisse; cùm enim nuptiæ solemnes postea subsecutæ, priorem protestationem quamlibet solemnem, irritam reddidissent, perquàm ridiculè nūc post nuptias contractas obtendi, quòd Henricus semel dixisset, se nolle Catharinam ducere. Dixit, at duxit tamen. Potiùs facto publico, quàm verbo priuato credendum esse; præsertim, cùm factum hoc, & posterius fuerit, & in Sacramentum CHRISTI transierit, & tot annorum cohabitatione, & nobilissimo prolis pignore, stabilitum fuerit & confirmatum. *Ad tertiam obiectionem.*

Nam quòd putarent impuberem adhuc Henricum de bono pacis minimè cogitasse, cur eum qui ob duodecim annorum ætatem, pubertati proximus, & doli capax erat, qui imò qui grauium etiam criminum reus esse poterat, solius virtutis, & sancti desiderij capacem negarent? Potuit commisso etiam homicidio, mereri æternam mortem; & non potuit optare bonum publicum, aut ea quæ ad æternam vitam spectant? Hanc absurdam & irreligiosam opinionem boni mores condemnant, sanctæ leges reijciunt, pij iudices non admittunt; etiamsi quis illam se testibus atque instrumentis probaturum affirmaret. Præterea, si filius bonum pacis non optauit, ac pater, in cuius potestate erat, id pro illo, & ad illius vtilitatem fecit, sicut & pro illo credidit, cùm adhuc infanti Sacramentum fidei conferendum curaret. *Ad 4. obiectionis primam partem.*

Nec in his nuptijs permittendis, Pontifex priuatas Elizabethæ Hispaniarum Reginæ, atque Henrici septimi personas, sed publica officia, & Regiam conditionem spectauit; quæ vnà cum illis non est mortua, sed ad hæredes eorum Henricum octauum & Catharinam, *Ad secundam partem 4. obiectionis.*

rinam, vnà cum regnandi iure in Anglia pertransiuit. Nam bonum pacis non certarum personarum, sed populi totius bonum est. Populus autem & ciuitas non moritur. Plus dicimus: Satis est, quòd Henricus & Elizabetha impetrati priuilegij tempore vixerant, cùm illa quæ ex gratia conceduntur, statim atque sunt concessa, vim suam & perfectionem ex sola concedentis voluntate consequantur. Vt interim nec illud omittamus, Catholicum Regem Ferdinandum, contracti matrimonij huius tempore, adhuc superstitem fuisse.

Ad 5. obiectionis primam partem. Quòd verò filij parentibus non mandauerint, vt hanc illis coniugij veniam impetrarent, nihil referre. Quanquàm enim Pontifex eum qui preces alterius nomine affert, nisi de mandato docuerit, repellere si vult, potest: tamen si non repulerit, verùm id quod petitur in causa plausibili & gratiosa concesserit, valet quod agitur, nec ampliùs quæretur, à quo sunt preces porrectæ, sed tantùm; an rescriptum sit impetratum, quod multò magis in parentibus locum habet, cum pro filijs aliquid impetrant. Ipsa enim naturæ lex docet, parentes filijs thesaurizare debere, maximeque omnium, in Regibus hoc eodem iure ac more vtimur, qui multa suis liberis priuilegia per suos legatos impetrare solent.

Ad 2. quintæ obiectionis partem. Nec fuisse falsam narrationem quæ his verbis concepta est: *Oblata nobis nuper pro parte vestra petitionis series continebat, &c.* Pro parte enim Henrici & Catharinę preces verè offerebantur, sicut narratio ipsa refert, cùm ad eorum vtilitatem id totum quod petebatur, constet relatum esse. Nec vnquam videri posse parentes, quibus ipse Deus filios commendauit, filiorum mandato in ijs, quæ ad rem eorum spectant, caruisse; cùm ipsa filiorum ratio & natura perpetuo quodam gemitu & clamore parentibus mandet, vt ipsis omni qua possunt ratione, consulant, *Qui enim suorum*

1. Tim. 5.

& ma-

& maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.

Veniamus iam ad illud vltimum caput, in quo vim maximam aduersarij sitam esse arbitrantur. In precibus Pontifici oblatis, hæc verba continebantur: *Dudum inter dominam Catharinam & Principem Arthurum Henrici fratrem, matrimonium per verba de præsenti fuisse contractum.* Nonnè his verbis expresse proponitur iustitiæ publicæ honestatis impedimentũ, quod ex solo nuptiarum contractu oriebatur. In ijsdem verò precibus mox sequitur: *Illud matrimonium carnali copula forsitan fuisse consummatum.* Nonnè hinc etiam affinitatis impedimentum elicitur, si forte carnalis copula intercessisset? Propterea enim adiectum est illud *forsitan,* vt in omnem euentum matrimonio consuleretur, etiamsi carnalis copula, quæ reuera non intercessit, casu quopiam intercessisset. Cùm ergò Papa ex re narrata intellexerit, duas ad summum res obstitisse, quo minùs Catharina Henrico nuberet; vnam, quòd ea fœmina priùs Arthuro Henrici fratri nupta fuisset; alteram, quòd ab eodem Arthuro forsitan fuisset cognita: idemque Pontifex tota re intellecta, non modò affinitatis in toto genere, sed huius ipsius affinitatis impedimentum, (quod inter Henricum & Catharinam ex nuptijs Catharinæ cum Arthuro priùs contractis, & copula forsitan subsecuta consummatis interuenerat) auctoritate sua sustulerit; nonnè eo ipso, iustitiæ etiam publicæ honestatis impedimentum, quod copulam carnalem præcedit, multò magis sustulit? Nam si Henrico Regi permittitur, vt fratris vxorem, etiamsi carnali copula fuisset cognita, tamen ducat: nonnè multò magis eam ducere permittitur, si nupta solùm, & non etiam cognita fuit? Hactenus Reginæ procuratores.

Ad 6. obiectionem de Iulij dispensatione.

Postquàm verò carnalis copulæ mentio facta semel esset, Regis procuratores nonnullas leues coniecturas

Aduersariorum ar-

gumenta ras in medium proferebant, quibus docere conabantur
pro carnali carnalem copulam inter Arthurum & Catharinam ve-
copula. rè & absq; *forsitan* intercessisse: verbi gratia: quòd nu-
per ex ephebis ambo excessissent: quòd ab epulis & de-
1. litijs ad thorum coniugalem summa nocte deducti es-
2. sent: quòd mutuò inter se amarent: quòd legitimis nu-
3. ptijs coniuncti essent: denique quòd Arthurus manè
4. postridiè potum flagitaret, idq; (vt aiebant) quoniam
5. diceret se illa nocte in calida Hispaniarum regione pe-
regrinatum fuisse.

Contra At Reginæ aduocati has leuissimas cōiecturas mul-
Carnalem tis & firmissimis argumentis confutabant; primùm,
copulam. quòd Henricus septimus curauerat, vt matrona gra-
1. uissima in eodem cum sponsis thalamo adesset, quę ob
Arthuri morbum, & infirmam valetudinem, eos carne
2. coniungi prohiberet; deindè quod serenissima Regi-
na, quæ omnium optimè rem nouerat, apud notarium
quendam publicum, cui nomen erat Ioanni Tolcarno
præsentibus multis Episcopis ac alijs testibus, iuratò
asseruisset, se post obitum Arthuri Principis, mansisse
3. virginem; Tùm etiam, quòd cum Catharina palàm
in iudicio, præsenti Henrico Regi dixisset, ipsum sci-
re, quòd is eam virginem cognouisset, Rex nunquàm
id negasset; atque ideò dum in re tanti præiudicij ta-
cuisset, ei quod opponebatur assentiri præsumendus
4. esset. Et hæc quidem illi dicebant, Sed nos etiam ali-
Confessio, ud insigne testimonium adiungamus ex eo libro Regi-
Henrici. naldi Poli, quem Regi Henrico adhuc viuenti scripsit,
& inscripsit, in quo ait (Cæsaremq; in eius rei testem
Polus lib. 3 tunc viuentem citat) ipsum Henricum nihil tunc mi-
pro vnio. nùs quàm de repudio cogitantem, Carolo quinto Im-
peratori vltrò fassum esse, quòd Catharinam adhuc
Ad aliam virginem cognouisset.
obiectionē Rursus cùm Regis aduocati, literas Adriani Cardi-
de Iulij Pa- nalis, qui Pontificis quæstor in Anglia quondam fue-
pa sermo- rat, recitassent, in quibus dixerat se ex Papa Iulio au-
ne. disse,

dixisse, cùm diceret, sibi non videri quòd in matrimonio Henrici & Catharinæ dispensationem posset imponere: Ex altera parte procuratores Reginæ in medium protulerunt ipsius Iulij literas ad Henricum septimum de hoc sermone, eiusdem Henrici rogatu cōscriptas, in quibus hæc verba erant: *De dispensatione matrimoniali nunquam negauimus, nec suspicionē præbuimus, quo minùs eam facere vellemus, vt aliqui minùs verè dixerunt; sed respondimus, nos expectare in illa concedenda tempus magis accommodatum, vt consultiùs & maturiùs fieret, cum huius sanctæ Sedis & vtriusque partis honore.* Hæc Iulius.

Erant autem serenissimæ Reginæ aduocati totius Angliæ viri optimi & doctissimi. Primùm Gulielmus Varamus Cantuariensis Archiepiscopus. Deindè quinq; Reuerendissimi Episcopi, Cuthbertus Tonstallus tunc Londinensis, postea verò Dunelmensis; Nicolaus Vestus Eliensis, Ioannes Clercus Bathonensis, Ioannes Fischerus Roffensis, Henricus Standicius Asaphensis. Quibus Episcopis adiungebantur alij Theologi quatuor, Abeius, Fetherstonus, Ponellus & Ridlæus. *Aduocati Reginæ qui & quales.*

His ergò rebus, quæ ad iuris Ecclesiastici controuersias pertinebant, ita constitutis, Ioannes Fischerus Roffensis Episcopus, non Anglicani tantùm regni, sed & orbis Christiani lumen, exemplar sanctitatis, populis sal, Ecclesiæ Doctor, in medium prodijt, & librum pro defensione matrimonij Regis & Catharinæ doctissimè scriptum, legatis exhibuit, grauissima oratione illos admonens, ne in scirpo nodum quærerent; neuè aut scripturarum manifestam veritatem, aut leges Ecclesiasticas iam satis in hac causa perspectas, euerti permitterent: quinimò iterùm atq; iterùm cogitarēt, quanta mala ex hoc diuortio secutura viderentur; videlicet Henrici Regis & Caroli Cæsaris odia; Principum qui eorum partibus adhærerent, factiones; bella *Ioannis Roffensis ad legatos oratio.*

non tantùm externa; sed & ciuilia; quodq; omnium est grauissimum, dissensiones in causa fidei, schismata, hæreses & sectæ infinitæ. Ego (inquit) pro eo ac in ista re laboris & industriæ plurimùm collocaui, affirmare ausim (idque non solum hoc in libro testimonijs & scripturarum & sanctorum Patrum clarè docui, sed etiam * mei sanguinis profusione testificari paratus sum) nullam esse in terris potestatem, quæ hoc matrimonium à Deo ipso coniunctum, dissoluere possit aut disiungere.

Locutus est Roffensis & fecit.

Libri legatis exhibiti.

Hoc vbi Ioannes Roffensis, fama doctrinæ illustris, sanctitate vitæ conspicuus, Episcopali dignitate honorandus, ipsaque canitie venerabilis palàm dixisset, quatuor vtriusque legis doctores, librum etiam à se conscriptum obtulerunt, in quo matrimoniũ Henrici & Catharinæ, secundùm leges Ecclesiasticas ritè contractum esse planum faciebant. Mox item tres alij libri, singuli à singulis Episcopis compositi, coràm exhibiti sunt; quorum auctores fuerunt, Clercus Bathonensis Episcopus, Guthbertus Tonstallus Londinensis, (qui tunc legatione pro Rege vna cum Thoma Maro Cameraci fungebatur) & Vestus Eliensis.

Quatuor Theologi, quorum priores tres pro ea causa postea mortui sunt.

Hos Episcopos secuti sunt quatuor Theologi, Abelus, Pouellus, Fetherstonus & Rydlæus, qui affirmabant se Dei & veritatis amore adductos, nihil aliud pro matrimonio Catharinæ scripsisse, quàm quòd secundùm scientiam ipsis datam, sciebant Euangelio & scripturis sacris consentaneum esse; id quod liquidò appareret, si libros ipsorum (sicuti eos non dubitabant facturos) legere dignarentur. Rydlæus autem vir Catholicus & pius, atq; ab omni assentatione alienissimus, palàm questus est de legatorum iniquitate, quòd iusiurandum calumniæ, solis Reginæ procuratoribus & aduocatis detulissent; nihil eos aut dicturos aut scripturos, aut in hoc genere facturos, quod non & diuinis, & Ecclesiasticis legibus consentaneum esset.

Querela de iniquitate legatorum.

Quòd

Quòd si (inquit) Regis procuratores & aduocati eadē iuriurandi religione constricti fuissent, iam causa esset acta, nec vel aduersarij veritatem a nobis stare negassent. Imò se quamlibet pœnam subiturum, nisi qui Regias partes tuebantur, ad Reginam statim transirent, si hoc illis iusiurandum imponeretur. Tacuerunt omnes qui erant ex parte Regis, ac verbum Rydlæi silentio suo confirmarunt.

Volsæus libertatem dicendi, qua vsus est Rydlæus, indignissimè tulit. *Volsæi indignatio.* Tàm is verò quā Cardinalis Campegius, quemadmodum in causa progrederentur, non videbant, adeò cuncta iam erant clara & contestata pro Catharinæ matrimonio. Rex tamen more suo vrgebat, vt ad sententiam secundùm se ferendam festinarent. Campegius verò cùm nullam excusationem suā Regi probatā esse animaduerteret, nec tamē cōtra tam claras probationes, contra certissimam Pontificis voluntatem, contra iustissimam Reginæ appellationē auderet secundùm Regem pronunciare: tandem audacter liberèque dixit, multis se annis in rebus agendis versatum, multis annis vnum ex duodecim iudicibus, qui causas in Rota Romana cognoscunt, extitisse, nec vnquàm in causæ etiam mediocri (nedum tanta & tam graui) tantam festinationem adhibitam vidisse; quin moris esse, vt cùm ad locum sententiæ deuentum fuerit, triginta toti dies ad testimoniorum auctoritates & momenta examinanda vacui concedantur: nunc autem vix totidem præteriisse, à quo primùm die, causa Regis palàm publicèque inchoata sit. *Campegij excusatio.* Et qualis causa? quanti ponderis & momenti? quantæ offensionis & scandali? nisi fortè sacramenti legitimi subita diruptio, matrimonij per viginti annos corroborati repentina dissolutio, prolis generosæ atque adeò Regiæ miseranda illegitimatio, * potentissimi Monarchæ irritata maiestas, Christiani populi diuulsa concordia, auctoritatis Pontificiæ cōtempta di- ** Carolum. 5. intellexit.*

spen-

spensatio, parui cuipiam ponderis aut leuis momenti esse videatur. Sibi quidem constitutum esse in re tam graui, lento potius & securo, quàm præpropero & præcipiti gradu incedere.

Varij hominum affectus. Hæc vbi Campegius dixisset, subitò mutatos omnium vultus vidisses: alij eius libera oratione delectabantur; alij contra qui ex rebus nouis crescere optabant, vehementer dolebant; alij cùm tacitè apud se lætarentur, tamen oretenus dolorem simulabant, ex quibus erat Volsæus Cardinalis qui licet idem quòd Campegius sentire putaretur, nihil tamen perindè vrgebat, ac sententiæ ferendæ accelerationem.

Rex mittit ad vrgendos. Rex cùm videret Campegium à re iudicanda tam alienum, vt nouas dilationes quotidiè interponeret, iudiciumq; preter omnium spem penè ad finem mensis Iulij extraxisset, ac tùm quidem Romani moris esse diceret, vt à iudicijs exercendis vsque ad mensem Octobris abstineretur; Brandonum & Hauardum Duces, hunc Norfolciæ, illum Suffolciæ, ad legatos misit; qui magno Principum virorum comitatu deducti, cùm 3. Cal. Aug. ad iudices pro tribunali sedentes venissent, tàm Regis quàm suo nomine ab eis magnoperè contendebant, ne conscientiam Regis diutius implicatam tenerent, sed tandem aliquandò rem totam deciderent ac definirent. Hic autem Volsæus, licet priore loco sedisset, conticuit; magno enim timore concutiebatur.

Campegij excusatio. Campegius verò per eam fidem, quá Deo atque Ecclesiæ Romanæ obstrictus erat, contestabatur, moris esse Romanæ curiæ, cuius ipse membrum esset, vt à fine mensis Iulij vsque ad quartum Nonas Octobris nullum exerceretur iudicium. Sin contrà factum fuisset, quicquid in eo genere tentaretur, nullius roboris omninò futurum. Quòd si Rex illum diem pro sua patientia expectaret, nihil se dubitare, quin omnia ex eius voto successura essent. Instare iterum Duces, vt

eo ipso die, aut ad summum postridiè sententia ferretur. Iterum Campegius cùm respondisset nullo modo id sibi facere licere, Carolus Brandonus Suffolciæ Dux, mensam quæ proponebatur magno ictu concutiens, per sacram (inquit) Missam, nemo vnquam legatorum aut Cardinalium quicquam boni ad Angliam apportauit. Quod ille quidem vel œstro quopiam percitus, vel fœdissimo adulandi Regi studio ductus, dixit; quàm seuerè autem Deus horum Ducum superbiam ac adulationem, per eundem Regem & filios suos maximeq; per Prolem eam, quæ ex eo quod ipsi tantopere expetebant nouo coniugio orta est, vltus sit: ea mala testantur, quæ ipsis ipsorumque familijs postea acciderunt. Duces autem ex iudicio discedentes, vt ipsi omnibus iracundiæ flammis vrebantur, sic & Regem à libidine sua iamdiù ambustum, nouis etiã furoris & insaniæ facibus incenderunt. *Brandoni Ducis iracundia.*

Pontifex interim, iustissimam Reginæ appellationem superius commemoratam, ratam habens, palàm Volsæo & Campegio interdixit, ne amplius huic negotio se immiscerent: causam verò totam Paulo Capisuccho sacri palatij Apostolici causarum auditori & Decano cognoscendam, ipsique Pontifici demum referendam & explicandam commisit: quem iussit tàm Regi, quàm Reginæ diem certum præscribere, quo causam apud ipsum per legitimos procuratores suos dicerent. Quæ Pontificis constitutio non Romæ tantùm, sed etiam Brugis & Tornaci, ac in aliis vicinis Flandriæ Ecclesiis promulgata, imò & in Angliam ad serenissimam Reginam transmissa est, vt per eius operam Regi & legatis patefieret. *Papa causam ad se reuocat.*

Regina illustrem Senatorem & tàm ingenio ac doctrina, quàm pietate celebrem, Thomam Morum, ad Regem legauit, qui diceret, Papam legatorum mandata sustulisse, ipsumque Regem & Reginam ad causam in Rota ipsius per procuratores suos dicendam *Thomas Morus pro Regina ad Regem legatur.*

euocas-

euocasse: id se Maiestati suæ significare, vt sciret, vtrū hanc rem ipsi per Viatorem aut eiusmodi publicum præconem nunciari vellet, nec ne.

Rex quanquam ingenti dolore afficiebatur, tamen cùm nihil aliud adhuc satis deliberatum haberet, cætera dissimulans, Thomæ Moro respondit: iamdudū constare sibi de his rebus, nolle autem vt suæ personæ fiat denunciatio; non recusare tamen quo minùs legatis de more obnuncietur. Locum verò iudicij, tanquàm vtrique parti communem, vehementer sibi placere, daturumq; se operam, vt causa Romæ decidatur. Hæc quidem Rex dicebat, sperabat verò, se per nouos nuncios apud Papam breui effecturum, vt legatorum mandata renouarentur, atque ea de causa, minùs iniquo animo id quod agebatur tūc tulit. Hinc factum est, vt plures ex Reginæ procuratoribus, ex Regiis verò vnus, vna cum duobus notariis ad legatos, qui duodecimo à Londino lapide simul rusticabantur, sese conferrent, & hanc rem totam legatis exponerent: quo tempore is quem Rex miserat palam testatus est, hanc Regis voluntatem esse, vt in Anglia iam deinceps nihil in hac causa fieret, Romæ autem omnia expedirentur.

Regis Hypocrisis.

Paruerunt legati Pontificis decreto, iamq; in spem venerant, Regem quoq; saniora capturum consilia, cum ecce Campegius per literas Pontificis ad Vrbem omni cum festinatione reuocatur. Tunc primùm Rex omni spe rei ex animi sententia conficiendæ excidens, suprà quàm dici potest, excanduit, omnemque culpam in Volsæum huius diuortij primum auctorem meritò conferens, se malè illi velle, non obscuris indicijs declarauit. Quòd cùm multi ex principibus viris (qui Volsæo Cardinali omnia pro eo ac ipse voluit administranti iamdiu inuidebant) intellexissent, collatis consilijs, multa criminum capita in illum collegerunt, eaque suis chyrographis obsignata Regi tradiderunt.

Campegius reuocatur.

Volsæi fortunæ inclinatio.

Ann. 1528

runt. Rex eam rem sibi iucundam esse testatus, tantisper tamen dissimulauit, donec Campegius è regno discessisset, quod ad septimum Idus Septembris accidit. Cuius etiam discedentis sarcinas excuti iussit, non alia magis de causa, quàm vt exploraret si quid fortè literarum Volsæi deprehendere potuisset, nullas autem deprehendit.

At Volsæus, qui nihil eorum quæ contra ipsum intentabantur sciebat, ad Regem iam propè S. Albanum in villa quadam agentem accedens, multa cum illo ac Senatu eius, de iudicio quod Romæ suscipiendum erat, contulit. Stephanus autem Gardinerus, qui Regi erat à secretis, & Romæ diuortij causam paulò antè egerat, cùm iam rei exitum suspectum habere inciperet, seque videret in suspicionem vocari, tanquam Regi huius diuortij auctor fuisset, Volsæum præsens palam rogauit, vt veritatis contestandæ causa, dignaretur coram Rege ac Senatu ipsius planum facere, qui fuissent huius diuortij primi authores. Nunquàm (inquit Volsæus) negabo me solum fuisse. Cuius rei adeò me non pœnitet, vt si ea iam ante inchoata non esset, nunc primùm inchoandam iudicarem. Quod quidem posterius Volsæi verbum, auribus Regijs datum esse, nemo ignorabat. Licet enim prima diuortij causa verè fuisset, tamen cùm videret Regem ad Annam Bolenã animum adijcere, pœnituit hominem sui consilij, à quo nunc resilire integrum ei non fuit, qui gloriam hominum magis quàm Dei dilexerat: Rex autem eo tempore siluit.

Gardineri metus.

Volsæi confessio & adulatio.

At cùm Volsæus post Campegij discessum ad Regiũ comitatum reuersus, ad colloquium illius non admitteretur, tunc demum sensit infensum sibi esse Regem. Nec ita multo post, iussu Regis à Thoma Duce Norfolciæ apprehensus, cogitur se abdicare; primùm Cancellariæ magistratu, quem statim Rex insigni viro Thomæ Moro contulit, sperans fore vt hoc honore

Volsæus spoliatur.

& bene-

& beneficio ad partes suas pertrahi posset; deinde Vintoniensi Episcopatu, quem postea Stephanus Gardinerus supra nominatus ex dono Regis accepit: tùm autem magnificentissimo à se Londini exædificato palatio Eboracensi, quod Rex ipse inuasit, instructum vt erat omni genere diuitiarum ac pretiosæ supellectilis: denique penè omnibus bonis exutus, quæ immensa erant primùm relegatur in villam Ashereiensem; mox in Eboracensem Ecclesiam cui præerat, dimittitur.

Rex obstinatè progreditur. Quis iam non putâsset Regem ab improbo illo incœpto suo desinere voluisse? Nunc autem obstupescite cœli super hoc. Ob quod peccatum Henricus Volsæum tàm seuerè punit, in eadem ipse pertinacissimè progreditur. Propter quod inexcusabilis es ô Rex, in quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt.

Rex ergò partim certos viros ad Papam Clementem mittit, qui causam diuortii sui Romæ sustineant (inter quos erat Thomas Cranmerus, qui postea factus est Cantuariensis antistes) partim, per totum Galliæ regnum Theologos & Iurisconsultos conquirit, qui matrimonium ipsius cum Catharina constare non posse, obsignatis tabulis affirment: vt si fortè summus Pontifex (quòd iam planè apparebat) sententiam contra Henricum ferret, tamen fucata quædam Academicæ authoritatis species; ad tenebras hominum oculis offendendas non deesset. Quod enim paucissimi quidam, & ij non doctissimi homunciones, Regijs pecunijs magna ex parte corrupti; in varijs Academijs censere visi essent, id Rex erat sub ipsarum vniuersitatum nomine diuulgaturus; tanquam tot doctissimorum virorum tanta collegia, ab ipsius partibus intrepidè stetissent.

Vniuersitates tentantur ab Henrico.

Poli integritas. Commissa est huius rei cura in Gallia; primum Reginaldo

ginaldo Polo Anglo, qui tunc Parisijs studiorum causa degebat, & Henrici Regis magna munificentia sustenebatur: in quo viro nobilissimi generis splendor, cum probitate morum & doctrinæ præstantia certabat. Sed cùm ille minùs promptum se exhiberet, imò nullam in re tam turpi operam interponeret, adiunctus fuit ei quidam socius ex Regis senatu, ad hominem extimulandum. Sed cùm nec hac ratione adduci Polus potuit, vt diligentiã adhiberet, sed potiùs per literas apud Regem se excusaret: delatum est negotium Gulielmo Langæo Gallo, cui cùm charior esset pecunia Regia, quam propria fama, quos potuit leguleios & Theologastros in suas partes magno pretio adduxit.

Hæc ipse de se Polus testatur li. 3. de vnione.

Aderat tunc Parisiis Petrus Ferdinandus Brasiliensis Episcopus, qui ad tractatum Aluari Gomesij de cõiugio Regis Angliæ cum relicta fratris sui, præfationem ascribens ait, se oculatum fuisse testem eius largitionis, quæ Henrici nomine tunc Parisiis facta est. *Nonnulli ex Theologis* (inquit) *adulterantes verbum Dei, & ambientes fauorem hominum, corrupti muneribus & largitione* Angelorum (quæ moneta est Anglis familiaris) inciderunt in laqueum Diaboli, & fauerunt partibus Regis contra sui animi sententiam; neque vereor tàm apertè hæc proferre, quando testis huius rei sum oculatus.* Hæc ille.

Largitio Henrici.

** Angeli, aliàs Angelotti.*

Id quoq; simili largitione frustra pertentatum fuisse in Academia Coloniensi commemorat* Petrus Leidensis, qui propterea, sicut illius vniuersitatis Theologos summoperè de spretis Regiis pecuniis laudat, sic aliorum quorundam gymnasiorum turpissimam adulationem non tacet. Ita enim scribit; *Et nullus vnquã casus potuit vestram labefactare innocentiam, auctoritatem deprimere, constantiam superare. Sic nuper cùm Rex quidam magnus & potens, multis auri pondo sperasset à vobis quam petebat sententiam emere, spreto auro repulsus, sensit inexpugnabilem animorum vestrorum*

** Ep. dedi. com. Dion. Cart. 4. sent.*

Tentatur pecuniis academia Coloniensis.

constantiam. Pudet referre quid interim ab aliis aliquot per fraudem & pretium vniuersitatibus impetrauerit, quanquàm frustra, vobis non accedentibus, neque in eandem vadentibus sententiam: tanta est vestra auctoritas, talis vester est candor, tale iudicium vestrum. Hæc ille.

In alijs item Germaniæ vniuersitatibus quid tentatum fuerit, ex his Ioannis Coclæi verbis colligi potest, quæ ad Richardum Morisonum Anglum, partes Regis defendentem scripsit: *Offerebatur, inquit, mihi his annis superioribus, ampla remunerationis & auri spes, si contra matrimonium Regis cum Catharina, vel ipse scribere, vel vniuersitatum aliquot Germaniæ sententias, quales aliquot Galliæ & Italiæ academiæ dedissent, procurare voluissem. Sed cùm esset ea spes contra conscientiam meam, dixi, sicut dixerat in prima sui tentatione Balaam; si dederitis mihi plenam domum argenti & auri, non potero immutare verbum domini Dei mei, vt vel plus vel minus loquar aut scribam quàm in lege domini habetur.* Sic Coclæus.

Tentantur vniuersitates Germaniæ. In scopo cont. aram. Morison.

Idem etiam auctor memoriæ prodidit, Huttonum quendam Regis Consiliarium Hamburgenses & Lubeccenses sollicitasse ad diuortij probationem, eundemque paulò pòst diro mortis genere Bruxellis periisse; adiungens deinde hæc ipsa verba ait: *Arbitror, prætereà paucos iam superesse ex omnibus illis Doctoribus, qui prætexto academiarum aliquot nomine, venali ministerio diuortium suaserunt.* Quidam etiam Crocus simili apud alias gentes largitione Regis nomine vsus dicitur; adeò vt pestis hæc non modò Parisiensem, Aurelianensem, Andegauensem, Tolosanam, Bituricensem; verùm etiam Patauiensem, & Bononiensem academias peruaderet. Reginaldus Polus qui hęc omnia & optimè cognouit, & grauissimè deplorat, scribit se satis admirari amentiam Regis nunquàm potuisse, quòd tantam pecuniæ vim effunderet, vt infamiæ notam

Corruptores malè pereunt.

Crocus corruptor.

Academici quidam corrupti.

notam sibiipsi inureret, hoc est, vt per annos viginti nuptias incestuosas coluisse existimaretur. Omitto cæteros, qui de his rebus questi sunt: etiam Sleidanus qui Annam Bolenam quòd hæresis Lutheranæ fuisset, maximè laudat, tamen scribit Henricum illud diuortium approbari curasse non sine largitionis opinione. *De vnion. lib. 3.* *Sleida hist. lib. 9.*

Quid? quòd ne in suo quidem regno Henricus potuit liberas & gratuitas Theologorum subscriptiones impetrare: quod & liberè ausus est Polus qui rebus interfuerat, ad ipsum Henricum in hæc verba scribere: *Non erat dubium quin hac tua causa in Disputantium scholas illata, fautores habitura esset, cùm Regē omni sua authoritate ac opibus propugnantem haberet. Inuenit illa quidem aliquos, sed ex ijs quos fames magis quàm fama moueret; nec tamen vel istos tàm promptos quàm vos sperauerātis, vt quæ initio cum ijs quæ ipsius patrocinium susceperant, in ipso tuo regno, ex omnibus scholis explosa sit, ipsis etiam defensoribus vario genere contumeliæ affectis. Nec certè vllo publico vllius Gymnasii Anglicani consensu, vbi consisteret, inuenisset; nisi ea, quæ plusquàm preces valere solent apud multorum animos, minarum refertæ Regiæ literæ, aciem iam inclinatam sustinuissent. Quòd si his copiis tibi domi pugnare necesse erat: nihil attinet me nunc dicere quibusnam foris vterere.* Hæc Polus. *Modus agendi Henrici in suo regno.* *Pol li. 3. de vnion.*

Et quidem vt de Cantabrigia altera Angliæ vniuersitate nihil dicam; in qua plures aliquantò his medijs adducti (licet non ex doctissimis) Regi fauebant, satis constat Oxoniensis academiæ publicum sigillū, communi doctissimorum hominum suffragio sæpius negatum, vix tandem partim vi ereptum, partim clam subreptum fuisse. Homines enim ad summum octo clàm conuenerunt; effractisque facti loci foribus, in quo moris erat causas communes decerni, & instrumenta publica obsignari; literis in quibus Regis diuortium propugnabatur, publicum Academiæ sigil- *Cantabrigia.* *Oxonia Regi refragata est.*

lum affixerunt: idque dicebant se in totius academiæ gratiam fecisse; ne Rex, si nemo eius animo satisfecisset, florentissimam studiorum omnis generis vniuersitatem iratus euertisset. Dùm hæc aguntur, & indies magis cresceret Regis furor, admonitus est à suis, vt si eorum qui in Anglia à sua sententia abhorrerent, voluntates sibi adiungi vellet, illud in primis curaret, vt ad suas partes, Reginaldum Polum (qui illis ipsis diebus Lutetia redierat, summęq; eruditionis opinione florebat) pertraheret: fieri enim posse, vt huius clarissimi iuuenis authoritate & existimatione, magna pars nobilitatis adducta, in eam, quæ Regi placeret, sententiam transiret.

Consilium Regis de lucrando Polo.

Probato Rex consilio, per eos qui Polo propinquitate, ac necessitudine maximè coniuncti erant, rem aggreditur, simulq; si suam sententiam probet, optionem dat, vt vtram malit ex duabus Ecclesiis deligat, Eboracensi & Vintoniensi; ex quarum vniuscuiusq; fructibus, plusquàm triginta millia aureorum eo tempore colligebantur. Pertentarunt Poli animum his mediis, fratres aliijque quibus Rex ad eam rem vtebatur. Contrà ille quàm maximè poterat, nitebatur. Sed vehementer contendentibus suis atque vrgentibus, vt aliquam tandem rationem iniret, qua & Regi ipsi, à quo tantopere diligeretur, satisfacere posset, & eius iram quæ toti familiæ futura esset perniciosa, auerteret, cùm multa prius excusasset; id vnum tandem coactus, respondit: se cogitaturum, qua possit ratione Maiestati suæ satisfacere.

Poli tentatio.

Hoc accepto responso, nunciatur Regi Polum ad suam sententiam iam esse pertractum, certoque die affuturum vt coràm ipso Rege de diuortio differat, quo ille nuncio mirabiliter lætatus, Polum benignissimo vultu aspiciebat, auideque diem constitutum expectabat, quo ille se venturum promiserat. Polus interim precibus se D eo commendabat, omnesque

cogi-

cogitationes suas in vnum conferebat, vt aliquam rationem aut viam excogitaret, qua nec Regi manifestè aduersari, nec conscientiam suam lædere cogeretur. Eam inuenisse cùm sibi tandem videretur, humana prudentia nixus magis quàm veritate, Regem adit; à quo perhumaniter acceptus, ac iam familiarissimè in cubiculum interius deductus, cùm ea pararet dicere quæ cogitarat, (mirabile planè dictu) repentè sic hæsit lingua, vt aliquandiu nullum verbum effari posset; tandem verò cùm loquendi facultas rediisset, eiusmodi fuit eius oratio, vt secùs omnia diceret ac meditatus venerat; omni enim assentatione remota, vt bonũ virum ac pium decebat, suam liberè sententiam; summa tamen adhibita modestia, Regi aperuit. Quare tam inopinata, Rex mirabiliter se fuisse commotum, non solùm ex ore vultuq; commutato, manuq; frequenter ad pugionem apposita declarauit (vt Polus postea narrare solebat) verùm etiam ex verbis iracundis quibus ipsum dimisit, maximeq; ex ijs, quibus Rex suis deindè affirmabat, se cogitasse Polum inter loquendum occidere; idque perfecisset, nisi orationis eius simplicitate ac submissione fuisset prohibitus. Polus autem cùm vix triginta tunc annos ætatis haberet, amicorum intercessione non ita multò pòst obtinuit, vt bona cùm Regis venia, pensione etiam retenta, iterum se Patauium conferret.

Prudentia humana.

Mirum.

Regis impatientia.

Pro matrimonio interim Henrici & Catharinæ scripserũt apud Anglos plurimi per vniuersũm regnũ. De quibus autem ego audiui, Ioannes Roffensis, & Ioannes Holmannus Bristoliensis, Episcopi; Abelus presbiter, & ij septem iurisconsulti, quorũ antea mentio facta est: apud Hispanos verò, Franciscus Royas, Alphonsus Veruesius, Alphonsus de Castro, & Sepulueda: Apud Lusitanos, Aluarus Gomesius; apud Germanos, Ioannes Coclæus diuersis operibus. Erasmus autẽ Roterodamus, vt in cæteris rebus, sic in hac causa du-

Quid scripserint pro Catharina

Erasmi tergiuersatio.

sa dubium se & vafrum præbuit. Initio enim ne Regis gratiam amitteret, in nullam partem quicquam affirmare voluit; posteà verò cum Regem ab Ecclesia desciuisse, & iam nec ipsum vt ante, magnifacere cerneret, cumque amici eius in Anglia (vt ipsis verbis vtar) *Nec literis nec muneribus ampliùs eum dignarentur*: Tūc lecto Coclæi libro quem pro matrimonio scripserat, his verbis ad eum rescripsit. *Amice sincerissime, librum tuum de repudio legi, nec sine fructu: de quo si scribam quid sentiam, vereor ne videar actum agere: Vtcunq; subleuas Regem in consiliarios partem culpa reijciens, si fuissem ea instructus panoplia, ausus fuissem Regi dissuadere repudium; nam id temporis mihi Rex tantum tribuit, vt plus nemini. Contuli cum Ludouico Bero Theologo Parisiensi, sed nihil attulit* Hactenus Erasmus.

Melanchthonis consilium.

Apud Belgas scripserunt Ludouicus à Schora; Apud Celtas, pauci quidem, sed tamen iudicium suum interposuerunt de ea causa. Eguinarius Baro Franciscus Duarenus & Connanus; apud Italos, Cardinales Caietanus, Ludouicus Nugarola Comes Veronensis; & alijs in locis alij multi doctissimi viri. Fertur etiam per manus multorum epistola quædam Philippi Melanchthonis, in qua Regi suadet vt retenta vxore legitima Catharina, Annam Bolenam concubinæ tantum loco habeat. Rex verò ipse, & illustres aliquot Angli ad Pontificem literas dant, in quibus petunt, vt cum regni plurimùm interfit masculum regni hæredē extare, saltem hac de causa litem maturè absoluendam curaret, quò integrum Regi fieret aliam vxorem accipere. Pontifex respondit, se officio satisfacturum: sed in manu sua non esse, vt masculum ex quacunque fœmina generandum promitteret.

Vt autem Rex rei suæ meliùs consuleret, terrorem aliquem Pontifici Romano inijciendum putauit. Itaque mense Septembri proximo palàm edixit, ne quis suorum subditorum, seu Anglus seu Hybernus esset

quiç

quicquam in Romana Curia citra Regis voluntatem deinceps peteret aut procuraret. Idem cùm audiret Volſæum Cardinalem etiam Eboraci ſplendidè agere, epulis vacare, ſolenniq́ue pompa vti, ac mitram ſuam gemmis ornatam, quam Rex illi abſtulerat, ad ſuam in ea Eccleſia in augurationem repetere; Rex hoc Volſæi ſuperbiæ imputans, nec ferendum iudicans, iubet hominem, in ipſo die inaugurationi deſignato, præſente nobilium ingenti multitudine, ab Henrico Northumbriæ Comite, primùm apprehendi; deinde Londinum captiuum duci. At is in itinere ipſo ad Leceſtriæ oppidum 4. Calendas Decembris è vita migrauit. Sermones diſſipati ſunt eum ſua ſponte venenum ſumpſiſſe. Illud verò conſtat, eum tanquam reus læſæ maieſtatis regiæ appræhenderetur, eum dixiſſe: Vtinam nihilo magis læſæ maieſtatis diuinæ reus eſſem: nunc autem dum nulli rei magis incubui, quàm vt Regi penitus inſeruirem & in Deum peccaui, & Regis gratiam non obtinui. Ac Volſæus quidem dignam ſuæ præteritæ aſſentationis & ſuperbiæ mercedem in hoc mundo accepit, idq́ue (vt ſperamus) ne in æternum puniretur.

Prima initia manifeſti ſchiſmatis.
Ann. 1530.

Miſera Volſæi mors.

Vox pœnitentis.

Cùm verò Henricus multis Dei præclaris donis antea præditus, gratias Deo non ageret, ſed in cogitationibus ſuis euaneſceret, Annam Bolenam æternæ ſaluti ſuæ, atque adeò ipſi Deo anteponeret: ne qui æternam mercedem contempſiſſet, hac ſaltem corruptibili priuaretur, Deus ei permiſit, vt ſuæ libidini quam pro Deo iam colebat, ſatisfaceret. Itaque Gulielmum Varamum excellentem virum, qui fuerat Archiepiſcopus Cantuarienſis, & ſummo ſtudio Reginæ partes adiuuerat, è vita illis ipſis diebus euocauit. Tūc Rex tanti honoris locū ſibi perire nolens, omninò decreuit nemini eum, præterquàm tali viro dare, qui ſuæ libidini ſummis viribus obſequeretur. Hoc Thomas Bolenus, qui putabatur Annæ Bolenæ pater, ſubodoratus,

Henricus à Deo derelinquitur.

ratus, ratusque pulcherrimam sibi nunc dari occasionem, suam, suæq; filiæ causam prouehendi, Regē adit, sicq; affatur: iam dudū (ô Rex) domi meæ habeo presbyterum illum doctum, grauē, & modestū, cuius fides abundè tuæ Maiest. probata est, in ea quam apud Pontificē gessit, legatione. Hic mihi à sacello iam diu fuit, eundemq; noui erga diuortium hoc tàm sincerè affectū esse, vt si tua Maiestas eum creauerit Archiepiscopum, in me recepturus sim, facturum illum quicquid à subdito quopiam expeti aut etiam desiderari queat.

Thomæ Boleni ad Regē oratio.

Cranmerus fit Archiepiscopus Cantuar.

Placuit conditio, maximè, quòd Anna Bolena in eandem sententiam Regi supplicasset. Cranmerus ergò designatur ea conditione Archiepiscopus, vt etiāsi Romanus Pontifex secundùm Regis & Catharinę matrimonium sententiam ferret, ille tamen ex aduerso pronunciaret, Catharinam necessariò esse repudiandam. Cùm autem Rex communioni Sedis Apostolicæ nondum planè renunciasset, ex eoque Cranmerus necessariò deberet à Pontifice Romano suæ dignitatis confirmationem petere: omnem porrò aditum ad solennem vnctionem capiendam sibi videret interceptum, nisi ex canonum decretis Romanæ Cathedræ communionem se perpetuò secuturum, iuratus affirmaret: eam verò mentem Regis perspiceret, vt potiùs Pontificis Romani communionem prorsus reiecturus esset, quam Annæ Bolenæ coniugio cariturus: ita se gessit homo vafer, vt duobus Dominis etiam contraria præcipientibus, per summam simulationem inseruire conaretur.

Vafricies Cranmeri.

Et quia Regē sui simillimū ex animo amabat; Pontificem verò duntaxat timebat, in Regis gratiam, voluntarium & præmeditatum periurium homo impius elegit, vt eò grauius posteà Pontificem nihil tale cogitantem vulneraret. Tabellionem itaq; accersit, ei denunciat, se iuratò quidem promissurum Pontifici Romano canonicam & consuetam obedientiam; sed priuſ-

Præmeditatum periurium.

priusquàm id agat, velle ac iubere, vt Tabellio per publica instrumenta contestetur; id inuitum se facere, nec quicquam minùs in animo suo esse, quàm vt in Regis detrimentum Pontifici Romano fidem seruet. Hac præfatione edita, sigillisque ac testibus (ne fortè perfidia eius apud Regem in dubium veniret) munita, solenne iusiurandum Pontifici Romano, more maiorum exhibet simulque Archiepiscopatus possessionem inuadit. Quibus rebus ira se probauit Regi, vt planè dignum patella operculum fuisse dicas: fuit enim, non solum deprauatus hęresi, vt postea apparuit, (quam etiam ob causam, Maria deinde regnante, flammis traditum vidimus) verùm etiam libidini supra modum deditus, adeò vt ex Germania rediens, fœminam quãdam ex hospitio in Angliam tulerit, eandemque per multos annos, cùm Archiepiscopus esset, circumferri secum in cista curauerit ad explendam libidinem, donec mortuo tandem Henrico, palam in vxorem sub Edouardo Rege eam duxerit. Hic ergo dignus ab Henrico delectus est præsul, qui suæ libidini patrocinaretur: sic enim in omnibus rebus ad Regis nutum se componebat, vt essent qui ab Henrico multis post annis audierint, cùm diceret, vnum esse Cranmerum Cantuariensem præsulem, qui nulla vnquàm in re ipsius voluntati defuisset.

Cranmeri mores & libido.

Assentatio Cranmeri.

Hoc ipso tempore, Carolus Cæsar periculosissimo bello in Germania occupabatur: Solimannus enim Turca intellectis Christianorum Principum discordiis, & maximè Germanorum propter religionem, appropinquabat Germanię cum exercitu quingentorum millium militum, quorum trecenti millia, equites erant: iamque plusquàm triginta millia Christianorum per Vngariam, Mæsiam & Austriam in captiuitatem redegerat; & sanè periclitari videbatur vniuersa Europa, nisi Carolus maturè se opposuisset, adiutus egregiè Clementis Papæ pecunijs, quas ad castra vsque

Solimanni Turcæ exercitus.

misit per nepotem suum Hypolitum Medicem Cardinalem legatum. Qua temporis occasione vsurus Henricus, Caletum petit, ducta secum clanculùm Anna Bolena; scienſque Regem Galliæ exulceratissimo esse in Cęsarem animo, propter recentis pacis Cameracensis conditiones, quibus filios suos non nisi ingenti soluta pecunia receperat: colloquium cum eo magno apparatu iniit, loco certo inter Caletum & Boloniam maritimam constituto, ibique omnibus artibus Franciscum incendit, vt Carolum iam occupatum, bello adoriatur: qua in re illum difficilem non inuenit; hoc solum impedimenti erat, quòd eam rem Pontifex illo tempore non nisi iniquissimè accepturus videbatur. Hortabatur autem eum Henricus, vt aliquo terrore Pontificem ad ipsorum partes pertrahere conaretur, quod ille se facturum promisit, statimq; duobus Cardinalibus Gallis, Turnonensi & Tarbiensi, decreta est ad Papam legatio, cum mandatis asperrimis vtriusque Regis nomine; nisi voluntati eorum assentiretur. Franciscus tamen clàm eos admonuerat, vt humaniùs omninò suo nomine agerent, & suauitate potiùs quàm minis Pontificem mouere conarentur: nominatim verò matrimonium proponerent Catharinæ Medices, Laurentij Iunioris filiæ, cum Henrico Duce Aurelianensi secundo Francisci filio, quod posteà secutum est. Interim Henricus Franciscum omnibus modis vrgebat, vt in contemptum Pontificis Gallicano Clero, decimas sua authoritate imponeret, vt aliquid saltem in offensionem Pontificis fecisse diceretur. Ipse autem Henricus statuerat eo ipso in loco, & in illo conuentu, summa cum celebritate Annam Bolenam in vxorem ducere, nisi inopinatus nuncius de Solimanni regressu, & Cæsaris in Italiam aduentu, illas cogitationes repressisset, & Franciscum minùs promptum ad Henrici consilia sequenda reddidisset.

Henrici in Cæsarem ac Papam maleuolentia.

Franciscus Henricus.

Reuersus ergo in Angliam Henricus, & ira feruens, voluit

voluit tanquàm robuſtus venator, primogenitos regni cœlorum filios, hoc eſt, Chriſti miniſtros, omnemque Domini præcipuam ſortem ſuo imperio ſubiugare. Re itaque cum priuatis quibuſdam Conſiliarijs, quos voluntati ſuæ aſſenſuros ſciebat, communicata: per nouam calumniam cuiuſdam præuaricatæ legis, quàm Anglicè *Depræmunire* appellant, inaudita quadam tyrannide litem vniuerſo clero intendendam curauit; qua ob legatorum nimirum Pontificis Romani, qui paulò antè in Anglia fuerant, externam (vt tunc cœptum eſt dici) poteſtatem, contra placitum Regis agnitam & propugnatam, clericorum totius regni bona in commiſſum cecidiſſe, fiſcoq; Regis obnoxia eſſe pronuntiabantur. Cuius iniquiſſimi oneris terrore, Clerus omnis depreſſus, atque ad terram vſque deiectus (nam omnibus omninò bonis ac fortunis, quin & libertate omni priuandus, & perpetuis carceribus iam tunc addicendus erat) cùm quid vltra faceret aut ſperaret non haberent, à nobilitate laica deſertus, & ab Archiepiſcopis ſuis Metropolitanis, à quibus propugnari debuit, proditus, (nam & Cranmerus Cantuarienſis, & Leius, cui Henricus paulò antè Eboracenſem primatum contulerit, cum Rege in hoc ipſum conſpirauerant) reliquus Clerus reſiſtendum non eſſe ratus, victas manus dedit, herbam porrexit, conculcari ſe tanquàm infatuatum ſalem permiſit.

Crudelitas Henrici audita in totum Clerum.

Indicto igitur conceſſu quodam pro neceſſitate præſentis temporis, pene omnes omnium ordinum Clerici vna voce Regi ſupplicarunt, vt aureorum quadringenta millia, quæ ad criminis commiſſi expiationem ſuæ Maieſtati offerebant, benignè accipere, reliquamque eis pœnam remittere & condonare dignaretur: idque pro ſumma illa poteſtate, quam in regno ſuo, cum tàm in Clerum quàm in reliquum populum habere, jam primùm fatebantur. Ex qua dicendi formula artificio Regiorum Conſiliariorum expreſſa, primam oc-

Submiſſio cleri & mulcta.

Adulatio perniti oſa.

caſio-

casionem sumptam aiunt, vt Rex supremum caput Ecclesiæ Anglicanæ posteà diceretur. Iam etiam passim iactabatur in ore pessimi cuiusq; nihil Romano Pontifici cum regno Angliæ negotij esse, nisi Regi videretur aliquid ei potestatis in eo regno concedere, nam alioquin omnem animam debere potestati Regiæ subditam esse, nec solum in ciuilibus, verum iam quoque in spiritualibus causis. Et hæc quidem omnia excogitata suscepta & disseminata sunt, ne Rex absq; authoritate legitima, vxorem repudiasse putaretur.

Vnde supremi capitis titulus.

Quæ cum viri nonnulli graues viderent, animoque iam prospicerent, quò essent hæc omnia tandem proruptura; paulatim nitebantur, aulæ se & negotijs publicis subtrahere. In primis Thomas Morus vir omni genere virtutum præcellens, tempestates impendentes non solum mente præuidit, verum etiam suis particulatim prædixit, eodem planè modo quo posteà acciderunt. Is ergo cùm iam summi regni Cancellarius ad tres ferè annos fuisset, Regem adijt, suæque senectutis ac laborum, quibus in confutandis hæreticis distinebatur, excusatione vsus, supplex rogauit, vt cùm Regis bona venia abdicare se magistratu liceret: Cui Rex assensit, licet non ignoraret quam ob causam illud Morus petijsset. Sed vti voluit Rex alio viro in summo illo magistratu, qui esset futurus ad desideria sua paratior. Constituit ergò Cancellarium Thomam Audlæum, hominem mediocris fortunæ & valde tenuem. Sed vt haberet vnde dignitatem splendidè tueretur, dedit illi Rex monasterium integrum vnà cùm Ecclesia, ædificijs, & redditibus omnibus Londini constitutum, cui nomen Ecclesia Christi: Religiosos autem omnes illius loci, qui Canonici erant Regulares, in alia monasteria eiusdem ordinis distribuit; Atq; hoc primum iudicium extitit mali affectus Henrici erga religiosos.

Viri boni ab Henrico se subtrahunt.

Morus magistratu se abdicat. An. 1532.

Audlæus Cancellarius.

Cùm autem hæc & alia ad aures Pontificis Clementis per-

Pontifex vetat Hen-

tis perlata essent, simulque didicisset ex Cardinalibus Gallis (quos suprà vtriusque Regis nomine Legatos ad ipsum missos diximus) quàm impotenter in Annam Bolenam affectus esset Henricus, & quòd nihil esset dubij, quin eam breui etiam publicè duceret: Pontifex pro paterna sua sollicitudine ingẽtem primo dolorem animo concepit: deindè statuit literis iterùm Henricum tentare, iam enim antea non semel eum priuatim admonuerat, & per omnia sacra obtestatus fuerat, ne præcipitem se ferri in hac causa sineret, expressè etiam prohibens ne quicquàm in prioris matrimonij præiudicium, pendente adhuc lite faceret. Nunc autem alijs literis, ijsque magis publicis, Regi præcipere pro sua authoritate sub anathematis pœna statuit, ne vlteriùs progredi interminata lite, tentaret; id quod fecit in forma Breuis, quò res esset testatior. At Henricus, cuius animus impudicis Annæ amoribus iam immersus fuit, tantum aberat, vt hoc vel patris consilio, vel iudicis præcepto, à proposito desisteret; vt ardentiùs multò quàm anteà in libidinem suam proruerét. *...rico prohibet nouas nuptias per Breue apostolicum.*

Cumque iam nihil aliud ad nuptias cum Anna Bolena contrahendas deesset, præter publicam sententiam diuortij, hanc Rex cùm à Pontifice Romano sperare non posset, à Crammero suo, breui pronunciandam certò sciens, Annam Bolenam ipsis calendis Septembribus, Pembruchi Marchionissam constituit, ne parum nobilem personam duxisse videretur. Ad decimum verò & octauum calendas Decembris proximè sequentis, Rex longioris moræ impatiens (quanquàm omnia nec dum ritè disposita essent) omnino constituit, cum Anna Bolena occultas nuptias contrahere: nuptias quidem quòd aliàs illa sui corporis potestatem Regi facere nollet: occultas verò, quòd nondum à Catharina per aliquam vllius omninò iudicis sententiam separatus esset. *Anna creatur marchionissa.*

Rolandus ergo quidam tunc Presbyter (quem postea *Rolandus*

presbyter occultè Annam Henrico tradit. stea Rex propter hoc obsequium in Episcopum Lichefeldiensem cooptauit) accersitur, ac rem diuinam facere iubetur. Ei Rex narrat, sententiam Romæ iam tandem secundùm se pronunciatam esse, factamq; sibi esse potestatem nouam vxorem ducendi. Rolandus reges non solere mentiri arbitratus, primùm siluit; mox religione tactus, spero (inquit) Maiestatem tuam habere diploma Pontificium. Annuente Rege, vertit se ad altare: cùm ecce, adhuc dubius & timens, ne quid illicitum committeret, omnino (inquit) sacri canones postulant, nostraque valdè interest, vt literæ Pontificis palàm legantur & promulgentur. Tùm Rex habere quidem se literas affirmat, sed reclusas esse in secretiore loco, nec ab alio præterquàm à se afferri posse, parum autem decere, vt eo tempore (nec enim adhuc illuxerat) solus prodiret. Acquiescit Rolandus, atque ita completis cæremonijs, Henrico secundam vxorem tradit; prima non solùm adhuc viuente, sed etiam per nullam omninò auctoritatem, in vllo hactenus iudicio Ecclesiastico vel specietenus interpositam, repudiata.

Henrici impudens mendacium.

Anna multo propinquior Regi quam Catharina. Impedimentum verò, cuius prætextu Henricus Catharinam repudiabat, tum in illam non omninò; tùm in Annam Bolenam certissimò cadere, idem ipse Henricus exploratè sciebat. Nam eo statu rerum posito qui tunc erat, certum est, non nisi duplex impedimentum interuenire potuisse, cur Henricus Catharinam ab initio non posset ducere. Alterum esse poterat affinitatis, si Arthurus Henrici frater, Catharinam cognouisset: alterum fuit, iustitiæ publicæ honestatis impedimentum. Illud non interuenisse Rex Henricus probè sciebat: nam Carolo Cæsari fassus est, se Catharinam adhuc virginem cognouisse, idque ipsum & Catharina sanctè semper iurabat, & res ipsa verum fuisse contestata est, cùm & Henricus septimus grauem matronam in eodem lecto apposuerit, ne Arthurus Catharinam

Impedimẽtum affinitatis inter Henricum & Catharinam non fuit.

h.

nam cognoſceret; & tanta fuerit in recente adhuc Arthuri pubertate infirmitas & inualetudo, vt etiamſi maximè conatus eſſet Catharinam cognoſcere, tamen vna caro facti non fuiſſent. Vbi autem carnalis copula non interuenit, affinitas nulla contrahitur.

Et quamquàm contracta fuiſſet, tamen per authoritatem clauium regni cœlorum, id impedimentum ob maius publicæ pacis bonum ritè atq; ordine ſublatum extitit. Neque enim illa in Leuitico de non ducenda fratris vxore, vt doctioribus quibuſque placet, moralis eſt præceptio ex ipſo naturæ iure deſumpta, ſed iudicialis tantùm, vt pleraque alia in illo libro, illis temporibus conſentanea. Et quomodocunque ſit, ita ne tunc quidem illud fuiſſe indiſpēſabile manifeſtum eſt, vt in ea ipſa lege Moſaica, non modo permiſſum, ſed etiam præceptum fuerit. Impedimentum igitur affinitatis nec vllum inter Henricum & Catharinam fuit; & quanquàm aliquod extitiſſet, per claues Petri rectè ſublatum erat. *Si affinitas fuiſſet, per Claues tamen ſublata fuit.*

Iam verò iuſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum, quod ſolum reſtat, cùm (vt inter omnes conſtitit) non diuini aut naturalis, ſed tantùm Eccleſiaſtici iuris fuerit; ne Henricus quidem aut aduocati eius negabant, poteſtatem clauium Petri ſatis virium ad illud auferendum habuiſſe. Cùm igitur nec affinitas vlla fuerit, & impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis, per Iulij Pontificis diploma idoneè ablatum conſtaret, nihil iam obſtabat, quo minus Catharinam Rex Henricus & ducere poſſet, & retinere deberet. Nam ſi quis ipſum Dei præceptum obſtare dicat, quod fratris vxorem duci prohibet; quanquàm expedita ſit reſponſio, idem ius diuinum nominatim illam exceptionem addidiſſe, *Præterquam ſi frater abſque liberis defunctus eſſet*, (vt in noſtra cauſa contigit) tamen illud etiam prætermitti non debet, quòd verba diuini iuris in eodem ipſo loco, talem rationem & præmittunt, & vbique adiun- *Impedimētum publicæ honeſtatis.* *Matt. 16.* *Obiectioni occurritur.* *Deut. 25.*

adiungunt, quæ totam Henrici causam labefactat. Sic enim legimus: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, vt reuelet turpitudinem eius.* Et post pauca: *Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudo fratris tui est.* Vxor enim fratris non ob aliud prohibetur duci, quàm quòd per copulam carnalem affinis alteri fratri iam priùs facta sit. Quæ enim fit vna caro cum fratre meo, ex ea re tam propinqua sanguinis mihi fit, quàm frater meus, qui mihi proximus sanguinis est, in primo nuptiarum gradu. Quanquam igitur concederemus & DEVM propriè in eo loco non tantum de illicito coitu, sed etiam de nuptijs agere, (quod multis secus videtur) & per vxorem fratris, non solum viuentis fratris (vt *quibusdam ex sanctis patribus visum est,) verum etiam defuncti fratris vxorem intelligi; & præterea legem illam non cæremonialem esse, sed iuris etiam naturalis conclusiones quasdam explicare: tamen cùm ratio legis non semel expressa fuerit, semperq; sanguinis proximitatem vrgeat, quæ vel per cognationem, vel per carnalem copulam (vnde paritur affinitas) acquiritur; nulla verò aut cognatio, aut affinitas inter Henricum & Catharinam contracta fuerit, quia frater Henrici eam non cognouit; vtique efficitur, vt diuinum ius nullo modo prohibuerit Catharinam Henrico nubere.

Leu.19.

Vnde affinitas contrahitur & ratio eius.

Leu.18.

**August. in Leuit.*

At contrà certissimum est inter Henricum & Annam Bolenam, verum affinitatis impedimentum interuenisse, idq; ipsum Regem non ignorasse, eò quòd Clementi septimo per literas suas confessus sit, se Mariam Bolenam, Annæ sororem vterinam cognouisse. Ex qua carnali copula, Henricus toti familiæ Bolenorum factus est affinis seu proximus sanguinis. Nam vt Paulus ait, *Qui adhæret meretrici, vnum corpus cum ea efficitur.* Cum igitur Maria Bolena fuerit proxima sanguinis Annæ in primo gradu nempe vterina eius soror; Henricus qui fuit vnum corpus cum Maria, factus est

Affinitas Henrici cum Anna multiplex.

Cognouit Annæ sororem.

1. Cor. 6.

etiam proximus sanguinis in primo gradu, fratribus & sororibus Mariæ, & ex consequente, Annæ. Quid ergò est? quòd is qui tantas turbas excitauit, vt à Catharina tanquàm ab affine sua, cùm verè affinis non esset, disiungeretur, nunc non timet ad affinem suam accedere? & qui negabat Pontificis claues posse facere vt Catharinam retineret; nunc, sine vllarum clauium authoritate, imò contra illorum authoritatem, Annam affinem suam in primo gradu ducit? frustra ô Rex contra stimulum calcitrasti: DEVS hypocrisin tuam detexit, & adulterinum cor tuum toti mundo reuelauit.

Turpitudo Henrici reuelata.

Quid verò, quòd idem Rex Henricus etiam matrē Annæ Bolenę priùs cognouerat, vt antè explicauimus? Ex qua sanè copula tale affinitatis genus inter Henricum & Annam intercessit; qualis est consanguinitas inter parentes & liberos. At pater filiam suam ducere in æternum prohibetur, quia inter ascendentes & descendentes nullæ vnquàm nuptiæ permittuntur; propterea quòd in nuptijs est summa æqualitas & paritas (vnde Eua ex latere Adami sumpta est) cùm interim liberi parentes honorare debeant, seque illis tantò inferiores agnoscere, vt nunquàm sint referendo; & ideò nec illis quidem vlla ratione exæquari possunt. Itaque vt Henricus Annam Bolenam, eius mulieris quam semel cognouerat, filiam duceret, res longè difficilioris dispensationis fuit; propterea quod hoc affinitatis genus ipsam nuptiarum sententiam propiùs attingere videtur, quàm vt in eo dispensari omninò deceat; maximè si concubitus matris sit multis manifestus. Quare cùm Henricus contra naturæ quodammodo legem, post matrem Annæ Bolenæ cognitam, ausus sit filiam in vxorem assumere, quam impudenter obtendit se nō ausum esse Catharinam retinere, ne in DEVM peccaret? quam impudenter etiam prætexuit, se credidisse, quòd Pontifex authoritatem non habuerit Catharinæ nuptias permittendi?

Alia affinitas Henrici cum Anna, quia eius matrem cognouit.
Genes. 2.
Exod. 20.
Hypocrysis Henrici.

Tertia & maxima sanguinis coniunctio inter Henricum & Annam.

Sed adhuc pergamus. Constat ex ijs quæ diximus non obscuris indicijs ipsi Henrico reuelatum fuisse quòd Anna Bolena esset ipsiusmet Henrici filia, & tamen eam duxit; is videlicet, qui timuit sui fratris absque liberis defuncti vxorem, à fratre suo minimè cognitam retinere: incredibilis quidem audacia, inaudita hypocrysis, non ferenda libido. Sed tamen vnius hominis propria fuit hæc audacia, hypocrysis propria, & libido propria. Nec tantoperè mirandum est, si aut homo peccet, aut cùm in profundum venerit, contemnat. Illud est mirandum, illud stupendum, si hominum infinita millia, non suam, sed alienam libidinem & hypocrysin, non tantum æquo animo ferant: sed etiam suspiciant, laudent, colant; & ita colant, vt supra hoc fundamentum, fidem, spem, salutemque suam exædificent.

Turpe fundamentum noui Euangelij in Anglia.

Ann. 1573.

Omnes enim Anglicani protestantes, Lutherani, Zuingliani, Caluinistæ, Puritani, & Libertini, cæteræque omnes hæreticæ pestes, quibus Patria nostra miserè perijt, has turpissimas ac incestuosas Henrici & Annæ Bolenæ nuptias adorant, velut fontem Euangelij sui, matrem Ecclesiæ suæ, originem suæ fidei. Iam pridem Caluinista quidam Anglicanus, Londini duos libros edidit, eousque tùm Elizabethæ Reginæ, astante Pseudoepiscopo Cantuariensi Matthæo, exhibuit; tùm etiam apud Ioannem Dayum typis mandauit: in quorum posteriore de Henrici & Annæ matrimonio agens, hæc habet verba. *O verè beata, & non sine summo numine conciliata nuptiæ, cœlestisq; partus ac progenies, quibus patria à seruitute & caligine plusquam Ægyptiaca erepta atq; liberata, & ad verum Christi cultum restituta est.* Hæc ille.

Cap. 11. Turpis & absurda adulatio.

Insania hæreticorum.

Nemo iam miretur aut Caianos olim fuisse, qui homicidam Cain adorarent, velut ex potenti virtute procreatum; aut Ophitas, qui (vt Tertullianus ait) magnificarent serpentem, qui primos parentes in Paradiso dece-

decepit, velùt authorem ſcientiæ boni & mali: nam quid tandem olim factum credi non poteſt, cùm hodiè videamus tot millia hæreticorum, nuptias Patris cum filia propriâ adorare? Iſti liberationem ſuam ex ſeruitute pluſquàm Ægyptiaca, his nuptijs acceptam ferunt: iſti verum Chriſti cultum per has nuptias reſtitutum gloriantur. Verum quidem eſt, per has nuptiàs aditum vobis patefactum eſſe ad omnem hæreſim, omnemque nequitiam. Sed ô immenſam DEI bonitatem? qui, quòd hæreſes veſtras non alio partu, quàm per tam nefandas nuptiàs in lucem exire permiſit, eo ipſo declarauit, illas turpiſſimarum tenebrarum filias eſſe, nec aliter quàm per opèra tenebroſa procreari potuiſſe. Oportuit filiam cùm patre, ſororem cùm fratre commiſcere, (nam & hoc Annam Bolenam penetraſſe paulò pòſt conſtabit) vt pulcher ille partus fieret, à quo veſtræ religionis fundamenta conſtituerentur, & Eccleſia veſtra non iam ex ſanctiſſimo CHRISTI latere, vt Catholica, ſed ex impuris meretricis lumbis profecta, ſtabiliretur.

Proteſtantium Eccleſia ex turpiſſimis initiis.

Sed iam pergamus in eo, quòd inſtituimus. Cùm Anna iam Henricus vt vxore legitima palàm ferè vteretur, ſereniſſima Catharina non tantùm à thalamo regio, vt anteà diù, verumetiam à cohabitatione, Regiſque palatio excluſa, in villam quandam cui nomen erat Cimbalton, in prouincia Bedfordienſi, locum ìnidùs ſalubrem tribus tantùm ancillis, paruaque familia comitata ſeceſſit; ibique orationibus, ieiunijs, alijſque ſanctis operibus; dies noctéſque ſe exercuit; Deum etiam obſecrans pro ſalute adulterorum, quos in aula reliquerat. Quod cùm populus animaduertiſſet, nec vlli mortalium iam ampliùs eſſet dubium, quin Anna Reginæ locum breui eſſet habitura; incredibile ferè dictu eſt (niſi quòd hæc ſit mundi perpetua conſuetudo) quantus ſtatim omnium ordinum concurſus, ad Annæ gratiam ineundam fieret; alij quidem, vt per eam à peri-

Reginæ Catharinæ ex aula diſceſſio.

Concurſus hominum ad Annæ gratiam.

periculis imminentibus se tuerentur, in quibus erant sacerdotes & Abbates nonnulli, qui ideò Annæ inseruire, & ei à sacello esse cupiebant, vt bona Ecclesiastica, ac monasteriorum, quibus iam tùm valde timere incipiebant, per ipsius authoritatem & patrocinium conseruarent: sed ex votis non successit, neque ad hoc idoneum erat Annæ patrocinium, quamuis illa omnibus omnia promitteret: alij autem, ijque multò maxima pars, ideò confluebant, vt ex rebus nouis ac perturbatis crescerent; in his erant primi, qui Lutheranam hæresim (cui etiam Anna clanculum fauebat) sectabantur. Itaque statim Henrici aula eiusmodi hominibus completa est, qui sacra omnia ridere, sacerdotibus illudere, religiosorum vitam in contemptum adducere, Ecclesiasticorum diuitias ac potentiam carpere, ridiculas de monachis fabulas fingere; & supra omnia Pōtifici Romano detrahere, inuidiamq; facere solebant: & qui in his se petulantissimos & audacissimos præbebant, ij primas apud Annam, & per eam etiam apud Regem obtinebant.

Thomæ Cromueli initia ac incrementa.

Inter cæteros quos Anna his initijs Regi commendauit, fuit Thomas Cromuelus homo vafer, crudelis, ambitiosus & auarus, hæresi etiam deditus, eaque de causa vniuerso nomini Ecclesiastico infestus: hunc Henricus vt hominem Annæ gratum, & suis consilijs ministrum aptissimum, sociare statuit Cranmero Archiepiscopo, & Audlæo Cancellario, vt per illum quasi triumuiratum, ex sua sententia singula gererentur. Primò igitur illum scrinijs regijs præfecit; deindè sibi à secretis constituit; posteà equitem auratum & Baronem; deinceps Essexiæ comitem creauit, magnum etiam Regni Camerarium & sigilli secreti custodem; ac postremo, non solùm primum suorum consiliariorum in rebus ciuilibus, verùm etiam Vicarium suum generalem in causis Ecclesiasticis & spiritualibus effecit; adeò vt vniuersa Resp. non minus ferè iam in

Cromue-

Cromueli, quàm anteà in Volsæi potestate constituta videretur.

Hanc opportunitatem nacti hæretici, nihil quicquã sibi prætermittendum existimarunt, quo iam per tam illustrium fautorum patrocinia causam suam promouere possent. Totius autem negotij momentum in eo maximè positum esse iudicabant, vt Regem ipsum, quẽ iam à Pontifice Romano alienum, & hæresi ab Anna aspersum sciebant, in clerum suum Anglicanum, cui ex Actis superioribus infensum iam intelligebant, magis magisque incenderent atque inflammarent. Cuius rei causa, spargebãt indies in Vulgus, ac per aulas principum disseminabant, libellos plurimos famosos, fraudis, impietatis, & nequitiæ plenissimos, quibus inuidiam & odium Ecclesiasticis conflarent; & in ijs, vnus Henrico ipsi exhibitus fuit, cuius erat inscriptio; *Libellus supplex mendicorum*. In quo post amplificatam, Rhetoricisque figuris inuidiosè exaggeratam verorum pauperum ac mendicorum, cùm insignem multitudinem, tum extremam indigentiam, vniuersam totius mali causam in mendicos quosdam robustos ac ociosos conijciebat, quos appellabat Pontifices, Prælatos, Archidiaconos, Decanos, Canonicos, Parochos, Præbendarios, Abbates, Monachos, Moniales, ac Fratres mendicantes; quorum artificio in mendicando, & Purgatoriarum pœnarum prætensione (quas tamen certè nullas esse dicebat) plusquam mediam partem bonorum totius Angliæ absorberi, & alios omnes mẽdicos debiliores, ad extremam miseriam redactos esse affirmabat.

Hæreticorum studia ad Regem alienandũ à Clero.

Libelli famosi.

Proinde mendicorum omnium nomine, suam maiestatem suppliciter rogabat, tamquam supremum Dei in terris ministrum, pauperumque patrem, vt veros Christi pauperes à Pontificibus derelictos, & à Pontificijs oppressos, pro sua iustitia ac misericordia subleuaret; quod illa ratione optimè ac facillimè fieri posse

Fraudulenta & seditiosa hæreticorum petitio.

 dice-

dicebat, si ex iustitiæ distributiuæ præscripto, vnicuique generi hominum, quod iustum esset, assignaretur, quo fieret, vt cum Clerus Anglicanus, ducentesimam partem aliarum personarum totius regni non æquaret, mediam autem partem diuitiarum omnium possideret; centesimam tantùm partem eorum quæ habebat, permittendam ei esse, & nonaginta nouem auferendas, fiscoque regio applicandas, quibus reliquos pauperes suo Rex arbitrio sustentaret. Ex parte deinde omnipotentis Dei, supplicabat suæ maiestati hic pauperum Procurator, vt hanc etiam centesimam partem, quam aliqua iustitiæ ratione ad Ecclesiasticos pertinere dixerat, tàm diu Rex apud se retineret, quousque Clerici Monachique præceptum illud Dei in Genesi positum exequantur, quo iubentur, *In sudore vultus comedere panem*; quod si facere detrectent, tunc non solùm hac etiam parte priuandos esse, verùm etiam pœnis grauissimis castigandos. Hæc ille.

Et quanquàm sanè nemini ferè esset dubium, quin hæc & eiusmodi, vel approbante vel conniuente Rege ipso dissseminarentur, Cromuelo autem cæterisque nonnullis Consiliarijs non obscurè fauentibus; visum est tamen viris bonis operæ pretium, his initijs aliquo modo obsistere, ne heretici audaciores facti palàm debacchari ac dominari inciperent. Cum autem nemo ex Clero sententiam suam commodè interponere posset, ne causam propriam videretur agere; Thomas Morus laicus, rem in se suscepit librumque doctissimum ac prudentissimum scripsit, quem vt ad hæreticorum libelli inscriptionem alluderet, *Libellum supplicem animarum in Purgatorio*, appellabat.

Mori responsum ad libellum supplicem mendicorum.

In hoc, detectis primùm hæreticorum fraudibus ac mendacijs, quibus viam erroribus suis aperire solent, (quo etiam loco, vniuersa illa mala quæ postea ab his initijs secuta sunt, prædicabat) confutatis etiam infinitis maledictis falsissimisque calumnijs, quibus impij

isti

isti obtrectatores sortem domini, id est, Clerum iniquissimè onerabant, demonstrat primo loco possessiones aliosque Cleri redditus, multis partibus minores ac pauciores esse, quàm isti ad inuidiam excitandam affirmans. Deindè non solum pié, verumetiam necessariò hos redditus Clero à maioribus nostris assignatos fuisse, ad cultum Deo perpetuò persoluendum. Præterea rempublicam sine his constare non posse, nec solum Clericos, sed laicos etiam infinitos qui vel Clericis inseruiant, vel ab ijs dependent, his redditibus sustineri; pauperum omne genus, ab Ecclesiasticis maximam Eleemosynarum partem accipere; hospitia, Collegia, monasteria, xenodochia, cæteraque pietatis opera ac paupertatis refugia, ab his præcipuè erecta fuisse, opibusque ditata. Denique Cleri opes verè esse thesaurum pauperum, non solum in hoc mundo, verumetiam in futuro, latissimè grauissiméque contra hæreticos probat Morus; nec vllus postea de hoc ei argumento respondit.

Mendacia hæreticorum. 1. 2. 3. 4.

Anna tamen ac Cromuelus, cæterique Cleri hostes, quiescere Henricum non patiebantur, sed inito Concilio Regi suggerebant, non mediocriter ad eius negotia expedire, vt in illis ipsis Comitijs quæ tunc habebantur iuramentum exigeretur ab Ecclesiasticis omnibus, quo eandem suæ maiestati, quàm antea Romano Pontifici consueuerant, obedientiam, promitterent: hinc enim fore dicebant, vt Cranmerus solutior iam factus ab obedientia Pontificis & maiori vinculo Regiæ Maiestati adstrictus, liberiùs sententiam secundùm Regem pronunciaret. Placuit Henrico vehementer consilium, sed quia res noua atque inaudita erat, vir aliquis magnæ apud Clerum authoritatis, qui eam primo proponeret, deligendus videbatur. Nullus ad eam rem tam idoneus visus est, quàm Ioannes Fisherus, Roffensis Episcopus, qui vnus omnium facillimè propter summam authoritatem, negotium posse

Noua iurisiurandi forma exigitur à clero.

conficere credebatur, si in se illud susciperet; Sin autem abnueret, grauissimam Regis iram sustinere necesse esset, quod Anna summopere cupiebat: Valde enim oderat Roffensem Anna Bolena, ex eo tempore quo ille Catharinæ causam tàm acriter apud legatos Pontificis defenderat, quemadmodum supra commemorauimus.

Anna Bolena Episcopum Roffensem veneno tollere nititur.

In cuius etiam rei vltionem, non multis inde mensibus, coquum quendam Richardum Risæum, proposita mercede conducendum curauit, qui veneno Roffensem tolleret. Sed cum Risæus non alia ratione id facere tentaret, quàm vt ollam communem, in qua pro vniuersa Episcopi fam lia iusculum coquebatur, inficeret (sciebat enim Episcopum communibus cibis inter suos vesci solitum;) diuina prouidentia factum est, vt eo ipso die quo in ollam venenum est iniectũ, Roffensis præter solitum in triclinium non veniret, famuli autem qui illi prandio interfuerunt, statim correpti, ferè omnes expirarunt, & Risæus coquus confessione sua proditus, publicè supplicio affectus fuit, vnde & maius deinde exarsit Annæ Bolenæ in Roffensem odium.

Roffensis in magnis angustiis.

Vt ergò ad rem redeam; denunciata Roffensi Regis voluntate, & quid eum facere vellet; etsi perinuitus rem audiuit, animoque mœsto se excusaret, (sciebat enim è quo fonte hæc omnia emanabant) tamen cum Rex vehementissimè perurgeret, nullamque excusationem, aut dilationem admitteret, diceretque se experiundi causa hoc postulare, quo cerneret, si Clerus tam malè affectus in ipsum esset, quàm multi affirmabant, adijceretq; prætereà ad tollendum omnem conscientiæ scrupulum, non alia ratione hoc obedientiæ iuramentum exigi ab Ecclesiasticis, quàm vt explicatè adiungeretur, eousque illos iurare, quantum ipsis per Dei verbum, permissum esset ac licitum: Ex altera etiam parte, cùm Roffensis animo perpenderet, immen-

sam

sam iræ Regiæ tempestatem, vniuerso Clero impendentem, nisi hac in re illi satisfieret, speraret autem processu temporis Regis animum amoris Annæ pertæsum, reuocari posse ab hoc incœpto, cùm viri doctissimi & Episcopi non essent defuturi, qui ipsum docerent hoc nulla ratione permitti aut licere; his inquā alijsq; multis rationibus inductus ac deceptus Roffensis, (de quo posteà sæpissimè grauissimeq; doluit) necessitati præsenti cedendum ratus, persuasit reliquis qui firmiores adhuc erant in Clero, (nam pleriq; iam Archiepiscopis Cranmero & Leio, huic Eboracensi, illi Cantuariensi, qui ambo Regis negotium promouebant, adhæserant,) vt saltem, cum exceptione illa prædicta, (*Quantum per Dei verbum liceret*) obedientiam Regi in causis Ecclesiasticis ac spiritualibus iurarent. Cuius facti, Roffensem postea vsque adeò pœnituit, vt publicè se incusans diceret: suas, id est, Episcopi partes fuisse, non cum exceptione dubia, sed apertè & disertis verbis cæteros potiùs docuisse, quid verbum Dei permitteret, quidue prohiberet, quo minus alij in fraudem incurrerent; nec vnquam sibi deinceps peccatum hoc satis expiasse videbatur, quousq; proprio sanguine, hanc maculam eluisset. Rex tamen hac ratione obtinuit, quod expetebat. Quibus rebus sic constitutis, ordinumque suffragijs stabilitis, iam oportunum tempus aduenerat, in quo Cranmerus â Rege, vt ante diximus, constitutus ad hoc ipsum Cantuariensis Antistes, iuramenti religione quod Pontifici Romano præstiterat, profanorum comitiorum authoritate, vt videbatur solutus, nouoque sacramento Regi colligatus, liberè posset etiam contra Romani Pontificis præscriptum, diuortij sententiam inter Henricum & Catharinam pronunciare. Is igitur ex Henrici arbitrio certos Episcopos, Procuratores, Aduocatos, & Tabelliones vna secum ducens, ad pagum Dunstablensem se contulit, qui proximè abest â Re-

Roffensis decipitur & succumbit.

Roffensis pœnitentia.

Cranmerus sententiam fert de diuortio.

gia villa Amplienſi, in qua eo tempore degebat sereniſſima Catharina, quam ſæpius in ius vocatam, vbi per quindecim dies fruſtra expectaſſet, ad ſententiam diuortij ferendam ſe præparat, cùm prius Regem velut à diuortio aliquantulum abhorrentem (ita enim vt faceret, inter ipſos conuenerat) admonuiſſet, ne fratris defuncti vxorem contra leges Euangelij diutius retineret: ni obediret, ſe quamuis inuitum, tamen pro miniſterio quod in Eccleſia Dei gerebat compelli, vt cenſuris Eccleſiaſticis in Regem ageret. Mira dicendi libertas in ſubdito, inquiebant adulatores Regij: Iam verè videmus, quantùm inter Papiſticam religionem & ſincerum Dei Euangelium intersit. Hic Epiſcopus niſi ex Deo eſſet, Regem ipſum officij ſui tàm audacter non admoneret. O diem beatum qui cœleſtem lucem primus ad nos attulit. Sic illi.

Hypocriſis Henrici nimis aperta.

Impia adulatio.

Porrò Thomas Cranmerus ex domo Annæ Bolenę ad ſolius actoris arbitrium ea lege delectus Archiepiſcopus & iudex, vt ſententiam pro diuortio ferret; nę audita quidem altera parte, audacter pronunciauit: neceſſitatem iure diuino impoſitam Regi eſſe, vt Catharinam repudiet, & libertatem conceſſam, vt alteram ducat,

Sententia Cranmeri.

Cæterum Henricus qui & iudicem & ſententiam in manu ſua habebat, quid futurum eſſet probè ſciens; iam antè (vt ſupra cõmemorauimus) & duxerat Annã Bolenam, & cognouerat, & Regi etiam Galliarum per ſecretum nuncium idipſum ſignificauerat; licet ſolennem nuptiarum pompam, ad quinq; deinde menſes, id eſt, in ipſam Dominicæ Reſurrectionis vigiliam diſtuliſſet. Anna igitur pridie idus Aprilis, qui dies ſepulro Domino eo anno ſacer fuit, publicè deducta; & poſtridie Calendas Iunij proximè ſequentis, Regio diademate, longè inſigniori ac celebriori pompa, quã vlla vnquàm antea Regina, coronata fuit.

Nuptiæ Annæ in vigilia Paſchatis. Ann. 1533.

Cùm matrimonij huius fama, fines Angliæ egreſſa, ad

ad exterorum aures peruenisset, dici nō potest, quantum admirationis, doloris & indignationis, in Christianorum Principum animis excitauerit. In primis verò Carolus Cæsar, qui per illa tempora in Italia fuerat, indignissimè rem ferens, Pontificem obnixè rogauit, vt pro summa authoritate à Christo sibi commissa, ad filios petulantes & rebelles castigandos, tàm insignem Henrici nequitiam impunitam esse non permitteret. Pontifex, quanquàm vt rei ipsius indignitate; sic Caroli etiam iustissima petitione vehementer moueretur; tamen qua erat semper in Henricum indulgentia, rem eo vsque differendam censuit, donec iter suum in Galliam quod tunc meditabatur, absoluisset: maximis enim de causis Franciscum Galliæ Regem, Massiliæ Clemens Pontifex conuenire statuerat; per eumq́; , quòd summa esset cum Henrico amicitia coniunctus, Regis animum ab Annæ complexu, nunc saltem post expletam libidinem sperabat posse reuocari. Atque illius quidem rei spem magnam faciebat ipse Franciscus, quò faciliùs Pontificem ad colloquiū illud Massiliense pertraheret. At verò cùm Henrici oratores Massiliam posteà venissent, & in ipso Pontificis cubiculo, audiente Francisco Rege, tàm insolenter se gessissent, vt Pontifici palàm obloqui, & ab eius authoritate ad concilium nescio quod futurum prouocare non desisterent; tùm & Franciscum Henrici pudere, & Pontificem indulgentiæ pœnitere cœpit. Et Franciscus quidem Pontifici suasor fuit, vt Henrici causam deinceps ex legum Ecclesiasticarum præscripto decideret; se enim tantum abfuturum semper ab hac Henrici inobedientia defendenda, vt eidem se constanter aduersarurum profiteretur. Idipsum respondit posteà aliis Henrici legatis, qui vi fœderis auxilium postulabant. *Alijs in rebus omnibus se fratris animum Henrico præstiturum, sed in ijs quæ contra religionem fierent, nec velle cuiquam associari.* Quam piissimam

Fama rei apud exteras nationes.

Colloquiū Clementis ac Francisci Massiliæ.

Ann. 1533.

Inurbanitas legatorum.

Franciscus Henricum deserit.

mam Regis Christianissimi vocem Polus qui tunc vixit, copiosissimè laudat.

Pontifex igitur expeditis in Gallia negotijs, traditaq; in matrimoniũ Aurelianensi Duci secundo Francisci filio, Laurentij Medices iunioris filia, ob pacem inter ipsum & Franciscum firmandam, in Italiam reuertitur, vbi causa Henrici ac Catharinæ iterum cognita ac diligentissimè examinata, sententiam tulit non longè antè mortem, in hæc ipsa verba quæ sequuntur.

Pontificis in Italiam regressus.

Sententia definitiua Clementis Papæ septimi, pro matrimonio Henrici octaui Angliæ Regis cum Catharina, & contra secundas eiusdem nuptias cum Anna Bolena. Data Romæ Anno Domini 1533. Pontificatus Clementis vndecimo.

CLEMENS PAPA
SEPTIMVS, &c.

CVM, pendente lite coram nobis, dilecto filio Capisuccho capellano nostro, ac sacri Palatij Apostolici causarum auditori & Decano, à nobis in Consistorio Reuerendissimorum commissa, inter charissimos in Christo filios nostros Catharinam & Henricum octauum Angliæ Reges, de & super validitate matrimonij inter eos contracti, prafatus Henricus dictam Catharinam eiecerit, & de facto cum quadam Anna matrimonium contraxerit, contra mandata & decreta tàm admonitionis, quàm inhibitionis in literis in forma Breuis, etiam de consilio fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium emanatis, contenta, temerè & de facto attemptando.

Causæ mouentes ad hanc sententiam ferendam.

Idcircò nos de illius potestatis, quam Christus Rex regum nobis, licet immeritis, in persona B. Petri concessit, plenitudine, in throno iustitiæ pro tribunali sedentes, & solum Deum prẽ oculis habentes, per hanc nostram sententiam,

tentiam, quam ex nostro mero officio, ac de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consistorialiter coràm nobis congregatorum consilio, ferimus; eiectionem & spoliationem dictæ Catharinæ Reginæ à quasi possessione iuris coniugalis, & Reginalis dignitatis, in qua tempore huiusmodi motæ litis erat, & matrimonium inter prædictum Henricum Regem & Annam prædictam contractum, cùm prædicta omnia notoria & manifesta sint prout ita esse declaramus, nulla, iniusta, & attemptata fuisse & esse, ac nullitatis, iniustitiæ, attemptatorumq; vitio subiacuisse & subiacere, prolemq; susceptam seu suscipiendam illegitimam fuisse & esse, præfatamq; Catharinam Reginam ad suum pristinum statum & quasi possessionem iuris coniugalis & Reginalis dignitatis restitui & reponi debere, dictumq; Regem dictam Annam à cohabitatione sua & quasi possessione iuris Coniugalis & Reginalis eiicere, & amouere debere; in his scriptis pronunciamus, decernimus & declaramus, restituimus & reponimus, eiicimus & amouemus. Eademq; nostra sententia, & ex consilio & mero officio nostro prædicto, præfatum Henricum Regem maioris excommunicationis & alias censuras & pœnas in dictis literis contentas, ob earum non paritionem & contemptum damnabiliter incurrisse & incidisse ac ab omnibus Christi fidelibus euitandum fuisse & esse, declaramus & mandamus.

Nuptiæ prima approbata & secunda reiecta.

Elizabetha qua nūc regnat illegitima declaratur.

Henricus excommunicatur.

Et nihilominus volentes cum eodem Henrico Rege, nomine pij patris benignè & clementer agere, censurarum prædictarum declarationem, vsque & per totum mensem Septembris proximè futurum; ad hoc, vt sententiæ & mandatis nostris prædictis commodiùs parere possit, suspendimus. Et si infrà dictum tempus parere distulerit ac dictam Catharinam in pristinum statum, quo tempore litis mota erat, non restituerit, præfatamq; Annam à sua cohabitatione & quasi possessione iuris Coniugalis & Reginalis non abiecerit, & dicta attemptata cum effectu non purgauerit; ex nunc, pro vt ex tunc, præsenti declarationi locum esse volumus & decernimus.

Spatium pœnitendi datur.

Ita

Ita pronunciamus.

Henricus hac accepta sententia, cùm eam non aliter atque si ipsi iniuria facta fuisset mirè interpretaretur; tantum abfuit vt eidem pareret, aut pœnitentiam cogitaret; vt perditorum potiùs hominum more, peruicacius multò progrederetur, & doloris sui vlciscendi causa, nihil aliud versaret animo, quàm vindictam.

Catharina spoliatur reginæ nomine.

Ac primùm quidem iratus vxori Catharinæ, quod in illius gratiam hæc omnia facta à Pontifice affirmaret, sub pœnis grauissimis edixit, ne quis in posterum illam Reginæ nomine vel Henrici vxoris appellatione dignaretur, sed vt tantum Arthuri principis defuncti vidua ab omnibus vocaretur. Deinde admonitus ab Anna, quod grauida iam esset ac partui proxima; Mariam ex Catharina filiam, decem & septem annos natam, quam ante Walliæ principem regnique hæredem vniuersi ordines iuratò professi fuerant, omni regio ornamento detracto, tanquàm spuriam & illegitimam, ad Catharinam matrem remitti iussit, vt priuatam cum ea vitam ageret. Simul etiam custodes & exploratores in ipsa Catharinæ domo, famulorum loco cõstituit; qui renunciarent, quid ibi ageretur, quibuscum consilia Catharina conferret, qui domum illius frequentarent, quibusnam ipsa fideret. Inquirebat etiam diligenter in Catharinæ amicos, eosque leuissimis de causis in custodiam tradebat.

Maria filia dignitatibus exuitur.

Sæuitur in Catharinæ amicos.

Et primò quidem loco, vt cæteris timorem faceret, Reuerendum admodum doctumq; virum, Ioannem Forestum, diui Francisci de obseruantia religiosum; qui serenissimæ Catharinæ à confessionibus fuerat, in carcerem conijcit, eo prætextu, quòd Hugoni cuidam Latimero hæretico, liberius in Papam, coram ipso Rege debacchanti, restitisset: deinde nonnullos alios, & in ijs tres Sacerdotes ac Doctores Theologos, qui

qui causam Catharinæ paulò ante apud legatos Pontificis defenderant, Thomam Abelum, Edouardum Pouellum & Richardum Fetherstonum, recludi iussit in arctissimas custodias, ea criminatione, quòd cum Moniali quadam Cantuariensi (de qua statim dicemus) consilium habuissent contra Regis diuortium. Atque hos quidem omnes postea, aliosque plurimos diuersis mortis generibus mactandos curauit Henricus, vt suis locis explicabitur.

Dum sic fureret, ac instar alterius Herodis sæuiret Henricus, instigante eum sua impiissima Herodiade, voluit humani generis hostis, maiorem adhuc ei occasionem sæuiendi præbere. Nata est enim saltatrici filia, quæ ob innumeras Sanctorum cædes, quæ illius causa factæ, deinde ac perpetratæ fuerunt, non immeritò *Filia sanguinis*, à multis fuit appellata. Edita est in lucem septimo Idus Septembris in ipso profesto natalis beatissimæ MARIÆ Virginis, (quem illa postea deleuit è Fastis) eodem ipso Anno, quo matrem eius Henricus duxerat, id est, non totis quinque mensibus post solemnem nuptiarum celebrationem; necesse vt fuerit, Annam priùs cognitam ab Henrico vel ab alio fuisse, quàm publicè duceretur. Et certè non deerant, qui eo ipso tempore dubitarent, propter notissimam Annæ Bolenæ incontinentiam, num proles hæc ad Henricum pertineret: non enim ignorabatur etiam tùm, quàm familiariter vteretur Anna amatoribus illis, quos postea prodidit, & vnà secum perdidit: quam ipsam ob causam, Maria princeps quæ tum aderat, plurimaque quæ alios latebant, per Matrem matrisque amicos expiscabatur; nunquam postea adduci potuit, vt existimaret, Elizabetham sororem suam esse; hoc est, ab Henrico genitam.

Natiuitas Elizabethæ. Ann. 1533.

Dubitatur an Elizabetha fuerit Henrici filia.

Infaustus Elizabethæ Baptismus in Ecclesia Franciscanorum.

Baptizandã tamen curauit Henricus Elizabetham summo splendore ac celebritate, apud Grenuicum, in Ecclesia fratrum Francisci de Obseruantia: quod vniuerso

uerso illi ordini infaustum fuisse deinde videtur; eò quòd vndecimo post mense, nihil adhuc contra alios religiosorum ordines decreto, omnes illius instituti Monachi, per vniuersam Angliam locis suis pulsi fuerunt, fratribus S. Augustini in eorum ædes pro tempore substitutis. Elizabetha verò cùm postea ad regnũ peruenisset, illud ipsum Monasterium Grenuicense, in quo baptizata fuerat, à Maria Regina paulò ante restitutum, iterum destruxit, & ad vius profanos sui palatij, cui adhærebat, ædificia destinauit.

Bartona monialis. *Ann.* 1534 Celebre erat his diebus Elizabethæ Bartonæ monialis nomen, quæ propter famam sanctitatis, *Virgo sancta Cantiana*, vulgò appellabatur. Hæc asserebat Henricum non ampliùs iam esse Regem, eò quòd ex Deo non regnaret: Mariam verò Catharinæ filiam, quæ tunc minùs legitimè nata habebatur, ad regni gubernacula suo iure sessuram esse. Ob quæ verba in ius vocata, & in publicis regni comitijs vnà cum duobus D. Benedicti Monachis, Edouardo Bochingo & Ioanne Deringo, duobus etiam D. Francisci patribus *Septem martyres.* Hugone Richeo, (qui conuentui Cantuariensi præerat) & Richardo Risbeo: duobus etiam sacerdotibus secularibus, Richardo Mastero & Henrico Goldo (qui omnes eam spiritu Dei afflatam credebant) capitis condemnata fuit, & post ludibria publica omnes constanter supplicium vltimum subierunt, duodecimo Calendas Maij. Quam fœminam, cùm inter cæteros Roffensis & Morus diligenter examinassent, confessi sunt se nullo indicio deprehendere potuisse, eam fanatico spiritu (quod in eius inuidiam tunc spargebatur) agitatam fuisse. Vnde & ipsi in suspicionem apud Regem venerunt, quòd cum illa sentirent. Et Roffensis quidem nominatim de eo crimine in Comitijs accusatus fuit, & Ioannes Adesonus, qui ei fuit à sacello, vna cum tabellione Cantuariensi; duo etiam nobiles laici, Thomas Goldus & Edouardus Thuatus, in

tus, in vincula eam ipsam ob causam conijciebantur. Constat tamen, illas res quas tunc, cùm nihil minus quàm futuræ putabantur, futuras illa prædixit, suo tempore postea euenisse. Maria enim quæ tunc Elizabethæ postponebatur, ante Elizabetham postea iure suo regnauit.

Quatuor traditi carceribus.

Quo vero die hæc ancilla Dei cùm socijs ad patibulum tracta est, eo ipso Londini optimates omnes iussi sunt coram Archiepiscopo Cranmero, Audlæo Cancellario, Cromuelo secretario, alijsq; Regis consiliarijs iuratò profiteri; secundas eius nuptias legitimas esse, prolemque inde natam, Elizabetham nomine, verum esse Regni hæredem, Maria Principe exclusa, tanquàm ex matrimonio illegitimo prognata. Quã iurisiurandi formulam, vt multis de causis iniquissimam, cùm Episcopus Roffensis ac Thomas Morus, alijq; nonnulli suscipere nollent, in custodiam coniecti sunt. Fratres autem Minores qui de Obseruantia vulgò dicuntur, cum hac iniquitate permoti, liberiùs loquerentur, tàm in publicis disputationibus, quàm concionibus sacris, matrimoniumq; Catharinæ acerrimè defenderent, (præcipuè verò Londini duo patres doctissimi, Elstonus & Paytonus) ob hanc rem totus Ordo in tanto apud Regẽ odio fuit, vt tertio idus Augusti, fratres isti ex omnibus Ordinis sui Monasterijs, vt supra diximus, pellerentur, variosque in carceres conijcerentur: adeò vt plusquàm ducenti eodem tempore in custodijs numerarentur.

Noua persecutio propter Elizabetham.

Roffensis & Morus & 200. fratres minores in carcere.

Henricus perspecta virorum bonorum voluntate, cùm diuortium suum non perinde ab omnibus approbari cerneret, atque ipse cupierat; occurrendum ratus initijs, non ampliùs priuato imperio, sed publica authoritate ac vi legum agendum esse censuit. Itaque Comitia publica regni indixit, ad tertium nonas Nouembris futura, nequaquam dubitans, quin in ijs partim vi ac minis, partim adulatione ac artificiosa induF ctione

Ann. 1534. Regni Hen. 26. ætatis. 44.

Comitia quæ Henricũ & Angliam perdiderunt.

ctione illorum qui hæresi clàm fauebant, obtineret ab ordinibus, quicquid ipse cupiebat ac iam animo designauerat. Sciebat enim inter Episcopos, Cranmerum & Leium metropolitanos, totos esse suæ voluntati addictos: Gardinerum verò, Samsonem aliosque iuniores, quos ipse nuper euexerat, non admodum repugnaturos: Roffensem senem in carcere teneri: Tonstallum Dunelmensem (qui vir etiam magnæ authoritatis erat) Regis literis admonitum à Comitijs abfuturum.

Dux Suffolciæ

Dux Norfolciæ.

In principum verò consessu, præter nouam nobilitatem, quam Henricus ipse creauerat, magnaque ex parte Lutherana perfidia deprauatam, erant primores duo, qui sua authoritate cæteros facillimè ad omnem Regis nutum ac voluntatem inflectebant: horum primus erat Carolus Brandonus Suiffolciæ Dux, qui sororem Henrici in matrimonio habebat, homo perditæ vitæ, & Henrico simillimus, cuius tota postea familia, Deo vindicante, miserrimè perijt ac dissipata fuit. Alter, vir erat Catholicus ac bellica laude clarus, Thomas Hauardus, Norfolciæ Dux, sed ne Regis gratiam amitteret, ad omnia se facilem, & obsequentem exhibebat: quam tamen gratiam obsequijs tàm iniquis partam, Deus retineri diu non permisit, nam & ipse postea Thomas, perpetuis carceribus ab Henrico damnatus fuit, & filius eius primogenitus Comes Surræus appellatus, eodem iubente, securi percussus.

Baro Dacrius.

His ergo instrumentis, alijsque artibus ac minis, (nam & Baronem Dacrium qui Catholicus ac potens erat, suæque voluntati non facilè consensurus, illis ipsis diebus quo reliqui fierent timidiores, ad causam de capite dicendam ficta calumnia euocauerat,) obtinuit Henricus vt quæcumq; ipse vellet, suffragijs ordinum decernerentur. Ac primùm quidem, vt Maria ex Catharina filia Natalium honore ac omni regnandi iure

di iure priuaretur: honores autem omnes ac successionis iura Mariæ antea attributa, in Elizabetham transferrentur. Deinde vt omnis potestas ac iurisdictio in Anglos & Hibernos, Pontifici Romano in perpetuum adimeretur; reusque perduellionis fieret, si quis deinceps quicquam honoris aut authoritatis Sedi Apostolicæ deferret: Anglicanæ verò Ecclesiæ Summum in terris caput vt solus Rex haberetur, cuius solius esset, authoritate plenissima errores, hæreses, abusus omnes emendare. Ac illi propterea omnium sacerdotiorum integri prouentus primi cuiusque anni, quoquis beneficium aliquod sortitus esset, soluerentur: illi omnium Ecclesiasticarum dignitatum decimæ redderentur.

Impia comitiorum decreta.

Quinimo ipsum Papæ vocabulum persecutus, edici curauit, vt de cætero nullus Pontificum Romanorum vocaretur Papa, sed tantum Episcopus: quam legem tanta sæuitia executioni mandauit, vt capitis damnaretur, si cuius in libro vel solum nomen Papæ non deletum extaret. Per Calendaria, per indices, per scripta patrum, per totum ius Canonicum, per Scholasticos Doctores, Papæ vocabulum lituris vndique obducebatur: imò in fronte operum D. Cypriani, Ambrosij, Hieronymi, Augustini, Leonis, Gregorij, Prosperi, ac aliorū Ecclesiæ luminum, singuli scribere coacti sunt, si quid in eis operibus inesset, quod Pontificis Romani Primatum tueretur aut confirmaret, se illo verbo, sententiæ, rationi, iam nunc renunciare, nec tanti criminis reos vnquam esse velle, vt quibusuis Patribus aut Doctoribus in ea re assentiant. Omnis etiam communicatio per literas cum Pontifice Romano eiusúe ministris extra Angliam degentibus, sub pœna læsæ maiestatis prohibebatur. Quo factum esse scribit * Erasmus, vt quasi sub omni lapide dormiat scorpius, ita nemo Anglorū ausus est deinde, aut quicquam scribere, aut ab externo quopiā literas accipere.

Ridicula crudelitas in nomen Papæ.

* *Lib. de purit. eccles.*

In litanijs præterea precibusq; quæ tùm priuatim, tùm publicè in omnibus oratorijs, ecclesijs, monasterijs, alijsúe in locis recitabantur, loco petitionis illius quæ pro Domino Apostolico à Christi fidelibus per vniuersum orbem fieri solet. Henricus hęc impia verba apponi imprimique præcepit: *Ab Episcopi Romani tyrannide, & detestandis enormitatibus, libera nos domine.* Atque vt his terijs nonnihil etiam ridiculi admisceret, nonis Maij edixit, nequis in posterum suorum aulicorum, aut barbam raderet, aut capitis capillis longioribus vteretur, quod viri grauiores in Anglia ad honorem & imitationem quandam Cleri facere consueuerant. Ipse autem vt caput nouum Ecclesiæ, quò alijs præluceret, Annæque oculis magis placeret, exemplum & formam præbere voluit: seipsum igitur nouo ac elegantiori longè modo tondendum ac vestiendum curauit, omnibus vt iterum iuuenescere & simul cum antiqua vxore veterique religione, veterem etiam animum, veteremque corporis habitum deposuisse videretur.

Imprecatio contra Papam.

Henrici vanitas.

Neque contentus his quæ domi pro libidine constituerat ac fecerat, tentare etiam foris voluit, an externum aliquem principem ad furoris sui participationem pertrahere posset. Legatos igitur mittit, primùm ad Franciscum Galliarum Regem, in quo plurimum spei habebat, propter communem vtriusq; cum Cæsare contentionem. Sed cùm sua Christianissima maiestas tantùm abesset ab Henrici impietate probanda, vt ne legatos quidem eius, ea de re audire voluerit: ad certos Germaniæ principes, qui iam dudum hæresi Lutheranæ se addixerant, profecti sunt. Illi, quamuis tùm Henrico, tum etiam sibi gratularentur discessionem eius à Pontifice, quam & ipsi fecerant: dolebant tamen vehementer tam sceleratam ac turpem fuisse eius discessionis causam: quam ita detestabantur, vt nulla legatorum * persuasione adduci potuerint

Henricus frustra facta sua externis principibus probare nititur.

*Hoc testatur Co-

fuerint vt approbarent: Quod & Henricum mirabiliter offendit, fecitque, (vti creditur) ne palam ad hæresim Lutheranam deficeret, néue ipsius Lutheri submissionem ac palinodiam, quam abiectissimè paulò pòst ad eum scripsit, admitteret. * Caluinus etiam paulò pòst Henrici primatum ecclesiasticum oppugnauit.

clam lib. cont. Morison.

**Com. in Amos.*

Desertus itaque ab externis domesticis comprobatoribus contentus esse voluit, iubetq; vt sui, tam concionibus, quàm libris editis hanc nouam authoritatem suam ecclesiasticam tuerentur. Qua Regis voce, excitati sunt ad concionandum plurimi, ad scribendum etiam nonnulli; quorum aliqui id spon te faciebant, quòd hæresi fauerent; cuiusmodi erant, Sampsonus, Foxus, Morisonus, cæterique: alij verò coactè, ne Regem offenderent, vt Gardinerus Vintoniensis, & Tonstallus Dunelmensis Episcopi.

Scriptores Angli pro Henrico.

Voluit etiam Rex adhuc iterum tentare Reginaldum Polum: eamque ob causam Comitiorum Acta per Cursorem suum Patauium vsque transmisit, literis humanissimè scriptis petens, & quasi iure quodam suo, tanquam ab alumno & consanguineo postulans, vt cùm Regi tam esset coniunctus sanguine, regiaque pensione tot annos enutritus, in Regis & cognati gratiam, aliquid iam de noua Primatus authoritate, Comitiorum suffragijs stabilita, scriberet. Polus acceptis literis Comitiorumq; decretis, dubius hæsit aliquandiu quid ageret: tandem, cùm audiret Regem indies magis sæuire in sanctorum hominum sanguinem, excitauit se, quatuorque mensium studio, quatuor illos elegantissimos de vnione Ecclesiastica libros absoluit, quos Regi inscripsit, eidemque in manus proprias tradendos misit. quibus, cùm & impium Regis Primatū doctissimè confutaret, & scelera nefanda oratione libera detegeret, locumq; pœnitentiæ, ac viam demonstraret: tantum sibi odium apud Regem concitauit,

Henricus Polum ad scribendū inuitat.

Ann. 1534.

Poli libri contra Henricum.

vt patriæ proditor, reusque læsæ maiestatis ab eodem sit declaratus, vitaque eius multis insidijs deinceps appetita, mater fraterque & auunculus necati, & vniuersa eius familia, illius causa afflicta & propè extincta fuerit. Sed ad Angliam redeamus.

Henrici furor in Polū eiusq; familiam.

Animaduertit Henricus quàm plurimis indicijs, bonorum omnium animos vehementer abhorrere ab ijs quæ faciebat, & quò quisq; erat vir melior ac religiosior, eò alieniore animo ab eisdem esse. Sciebat autem in regno suo tres esse ordines religiosorum hominum, qui præcipua laude regularis obseruantiæ, præ cæteris omnibus florerent, summaque inde authoritate apud omnes valerent: Carthusianorum nimirum; sanctæ Brigittæ; & diui Francisci de obseruantia: hos ergo primo aggrediendos statuit; vt illis debellatis facilior esset de cæteris victoria. Sed & in hoc ipso mirabilis apparuit suauissimaque Dei prouidentia, vt ab his sanctissimis viris initium faceret, quò & ipsius tyranni maior esset confusio: & ipsorum Martyrum, cùm clarior triumphus, tùm illustrius etiam pro veritate testimonium.

Tres ordines religiosorum, à quibus Henricus initium persecutionis fecit.

Tertio igitur calendas Maij, quinque sanctissimi viri, gloriosum pro Christo certamen inierunt. Quorum tres quidem fuerunt diuersorum ordinis Carthusiani monasteriorum Priores; Ioannes Hogthonus Prior Londinensis, itemque Robertus Laurentius & Augustinus Vebsterus Priores, alter Beualensis, Exhamensis alter: confidebant enim lupi faciliorem se habituros ad reliquum ouile ingressum, sublatis his pastoribus. Proponebantur eis noua Comitiorum decreta, & iubebantur iureiurando affirmare; Regem Ecclesiæ supremum esse caput. Cùm illi nonnulla exciperent, & legis diuinæ mentionem facerent; *Nullam* (inquit Cromuelus) *exceptionem admittam; siue lex diuina permittat siue non, vos integrè, plenè, & categoricè hæc affirmabitis.* tùm illi; at Ecclesia Catholica

Quinque martyres. Ann. 1535.

Forma iudicij contra martyres.

lica istud hactenus (quod scimus) non docuit. *Non curo Ecclesiam*, respondit Cromuelus: *vultis consentire, an non?* Non audemus, inquiunt Martyres, ne dum Regi placere volumus, Deum offendamus. Quo audito, res duodecim viris commissa est, secundum regni consuetudinem, vt iudicium ferrent. Illi verò cùm nihil quicquam morte dignum inuenirent, nec tamen eos absoluere propter iram Regis auderent; tempus extrahebant, quousq; Cromuelus, Regis nomine mortem ipsis certissimam denunciaret, nisi statim illos condemnarent, quod die postero fecerunt. Atque ad hanc iudicij formam, reliqui deinceps omnes, qui hac de causa in quæstionem venerunt, condemnabantur. Sententia autem accepta, educebantur ad patibulum, eodem habitu quo in monasterijs vtebantur; nec enim Henricus tantum religioni tribuendum existimauit, vt ex legum Ecclesiasticarum præscripto, vel gradu, vel habitu, ante supplicium priuandos curaret. *Religiosi in suo habitu suspensi.*

Auxit beatum numerum eodem ipso die, Reginaldus Doctor, Brigittensis Monachus ex Abbatia Sion Theologus insignis, Græcorumq; & Hebraicarum literarum, quod illis temporibus paucorum erat, peritissimus. Qui vt sæpè anteà populum disertissimis cõcionibus, sic tùm exemplo & patientia sua erudiuit. Is vbi se condemnatum ad mortem audiuit, nec quicquã loqui permissum, nisi vt consentiat vel non consentiat Comitiorum decreto: *hoc est* (inquit) *verè iudicium mundi*, nec aliud locutus, rogauit iudices vt tridui spacium ei concederent, quo se ad mortem pararet: cui cùm illi non annuerent, sed dicerent, illud esse positũ in sola Regis voluntate: attamen, *Credo* (inquit) *videre bona domini, in terra viuentium.* Idem ad supplicium productus, populum hortabatur vt pro Rege preces assiduas ad Deum funderent; ne, qui *Salomonem* initio regni sui sapientia & pietate repræsentauerat, vnà cũ illo, in *Reginaldi monachi martyrium.*

illo, in fine vitæ per mulieres seductus degeneraret. Ac quinto demùm loco Ioannes Halus presbyter sæcularis, ac pastor zelo plenus, idem supernæ vocationis brauium, quia legitimè certasset, accepit. Passi sunt omnes eodem loco, extra ciuitatem Londinensem, quarto nonas Maij.

Hailus presbyter.

Atque hoc quidem terrore existimauerat Henricus, cùm cæteros plerosque, tùm maximè Carthusianos Londinenses, à sua constantia dimoueri posse; ad eum enim finem, & Prioris Londinensis occisi membra, vt à reliquis cernerentur, in ipsa Monasterij ianua affigi iusserat; & viros duos sæculares cœnobio præfecerat, qui tanquam superiores, partim blanditijs, partim minis, iuniores monachos deprauarent. Sed cùm isti non proficerent, dicerentque, seniorum quorundam Religiosorum exemplo iuuentutem impediri, ne Regis voluntati consentiret; Rex illos affligendos ac tollendos censuit. Vnde ad decimum quartum diem Calendas Iulias, alij tres Carthusiani sacerdotes, Vmfridus Midelmorus, Gulielmus Exmeus, & Sebastianus Nudegatus, cùm prius per dies quatuordecim continuos erecti stare coacti essent, iniectis ad collum, ad brachia, ad crura, circulis ferreis, ita vt ob nullam omnino causam loco vnquàm dimouerentur, illustre fidei testimonium dederunt. Vimineis enim cratibus iniecti, & per plateas Londinenses vsq; ad vltimi supplicij locum pertracti, postquàm laqueo ad breue tempus suspensi fuissent, mox viui demittebantur; tum autem carnifex pudendis præcisis & flammæ traditis, pectus & præcordia gladio aperuit, visceraque euulsa, in propositum ignem coniecit; demum capite abscisso, reliquum corpus in quatuor partes dissecuit, illasque partes elixas variis in locis à populo spectandas suspendit. Cum Ioanne autem Rocestrio & Iacobo Valuero (ipsis quoque Carthusianis) tàm gratiosè dispensatum est, vt simplici suspendio in ciuitate

Henrici nequitia.

Ann. 1535. Martyres alij Carthusiani quinque.

Crudele mortis genus.

nitate Eboracensi, quinto idus Maij ad cœlum commigrarent.

Sed cum ne hac quidem ratione Henricus voti sui compos fieret, decem adhuc alios in teterrimum carcerem conijciendos curauit; tantaque sæuitia inter ipsos latrones tractari iussit, vt non multò post vniuersi, vnico superstite, fœtore & fame extincti fuerint; quod cùm ad Cromuelum perlatum esset, indoluit homo crudelis, quod sic euasissent carnificinam quam de ipsis cogitauerat, magnoque iuramento affirmauit, illud sibi contigisse ingratissimum, quod tam facili mortis genere perijssent. Ij autem erant, Richardus Betus, Thomas Grenæus, Ioannes Dauis, Thomas Ionsonus, Gulielmus Grenupdus, Thomas Scriuanus, Robertus Salteus, Gualtherus Pesonus & Thomas Redingus, professi omnes Carthusiani ordinis. Decimus vero, Gulielmus Hornus, qui ex sancto illo numero superfuerat, Regis iussu ad patibulum pertractus, pridie nonas Augusti eodem genere mortis, quo primi, certamen absoluit. Ac de Carthusianis quidem hactenus; quanquàm enim non omnes eodem die vitam finierint, tamen quos eadem fides & religio coniunxit, visum est oratione mea non debere separari.

Martyres alij Carthusiani decem.

De Franciscanis, suus erit postea dicendi locus; nam quamuis Henricus, vt antea monuimus, non paucos huius instituti religiosos comprehensos teneret; varijsque molestijs ac calamitatibus affligeret: tamen post illos duos quos supra cum Bartona moniali occisos retulimus, nullum alium adhuc publicè necandum curauit: cuius rei causam fuisse asserunt; vel quòd nihil amplius lucri ex eorum morte sperare potuerit, cum antea ex monasterijs omnibus eos eiecisset; vel quòd * Thomas Vrislæus magnæ apud Regem authoritatis, (quem etiam postea Cancellarium fecit,) pro Franciscanis, quos præcipuè amabat, magno co-

De fratribus Franciscanis.

** Thomas Vrislaus, postea sub natu Edouardo*

Rege Comes Suthãtoniæ factus. natu intercederet, spem faciens eorum nonnullos posse fortassis adduci tempore, vt Regis voluntati se accommodarent.

Roffensis & Morus in carcere. Adhuc in custodijs tenebantur Ioannes Roffensis, & Thomas Morus, totius Angliæ duo splendidissima lumina, in quos omnium oculi coniecti, mentesque erectæ fuerunt. Non latuit hoc Henricum, tantoque magis cupiebat eos ad suas partes allicere, ac præcipuè Thomam Morum, qui quòd laicus esset laicis (quo Rex amabat & timebat magis) gratiosior fuit, maximè quòd talem laicum Anglia multis sæculis non peperisset.

Thomæ Mori patria institutio. Natus fuit Londini honestissimo loco, græcè ac latinè excellenter doctus, in republica per annos penè quadraginta versatus, legationibus honorificis perfunctus, summis honorib⁹ summa cum laude potitus, nec vnquam tamen cùm duas ordine vxores duxisset, pluresq; liberos genuisset, de augenda re familiari solicitus fuit, adeò vt ad patrimonium suum à maioribus acceptum, nec centum quidem aureorum annuos censu adiecerit.

Mori studium contra fures & hæreticos. Ardens studium eius fuit, vt tàm religionem, quàm iustitiam in re publica tueretur; præcipuè verò, vt scriptis & authoritate sua hæreticos, quantum posset, arceret, qui tùm primum è Germania in Angliam irrepere, librisque pestilentissimis regnum illud inficere conabantur: quibus Morus præ cæteris omnibus in magistratu constitutis, diligentissimè se opponebat: & inde, vt viris bonis ac catholicis maximè omnium dilectus, sic furibus, homicidis, & hæreticis supra modum fuit exosus.

Mundus Moro carcer. Dum magistratu bonisque omnibus exutus in carcere viueret, non vllum doloris aut tristitiæ signum dabat; sed, vt erat ingenio facetissimo summæq; constantiæ, mira quadam suauitate, cùm se, tùm alios ad eum venientes, recreabat, Solebat verò inter cætera dicere,

dicere, vniuersum mundum in quem homines ex paradiso eiecti ob peccatum detrudantur, nihil aliud esse quàm carcerem, ex quo omnes ad causam dicendam, suis singuli diebus euocarentur; quòd autem suus carcer aliorum principum carcere minor fuisset, id se beneficij loco habere, ideoq; acceptum ferre, cùm è malis pluribus minimum sit semper eligendum.

Ad hunc virum Henricus cùm multos ex optimatibus suis frustrà misisset, incertus animi quid magis sibi expediret; vtrum vt viuere pateretur tam illustrem sui adulterij hostem, an ob extinctum orbis Christiani tàm clarum lumen, tantam infamiæ notam subiret; tandem constituit Roffensem Episcopum (quem iam in carcere iacentem, in Cardinalium collegium à Paulo Papa Tertio adscriptum acceperat, & cuius constãtiam ne sperabat quidem aliquando frangi posse) è medio priùs tollere, periculum facturus an Morum fortè postea de sententia posset deducere. *Roffensis Cardinalis mors designatur.*

Ad decimum igitur Calendas Iulias, Ioannes Fisherus Episcopus Roffensis, quo nihil aut doctius aut sanctius Anglia protulit, penè iam decrepitæ ætatis, ad iudicium primò; deindè, quòd Henrici Primatum Ecclesiasticum nollet confiteri, ad mortem producitur: qui simul ac scenam, in qua gloriosum certamen consummaturus erat, è longo conspexisset, abiecto quo senex nixus est baculo; *Eia*, inquit, *pedes, officium facite, parum itineris iam restat.* Constitutus autem in loco martyrij, subleuatis in cœlum oculis, *Te Deum* (inquit) *laudamus, te Dominum confitemur.* Quem hymnũ vbi totum absoluisset, ceruices securi subiecit animam DEO reddidit, iustitiæ coronam accepit. Caput hastili affixum, & in ponte Londinensi omnium oculis expositum, quò diutius ibi suspensum manebat, eò magis floruisse, ac venerabilius factum esse dicitur, ob quam causam loco amotum traditur. *Roffensis ad tribunal ducitur. Ann. 1535. Roffensis martyrium.*

Hoc homine, nullum, non modo Britannia, sed nec orbis *Roffensis*

authoritas ac merita in Rempublicam.

orbis forsitan Christianus, tunc sanctiorem, doctiorem, aut vigilantiorem præsulem, habuit. Omnium enim virtutum gloria, etiam Henrici septimi temporibus, ita celebris extitit, vt serenissimæ principi Margaritæ, Henrici matri, diutissimè à consilijs & confessionibus fuerit, eidemque author, vt duo amplissima Collegia in Academia Cantabrigiensi (cuius vniuersitatis postea Cancellarius etiam fuit) conderet; Lectiones quoque Theologicas duas; alteram Cantabrigiæ, Oxonij alteram, in perpetuum vt institueret. Huius etiam viri inprimis cura, in vniuersitates Angliæ asciti sunt sacræ Theologię & linguarum professores nostris temporibus peritissimi; adeò vt eius beneficio permulti in Anglia exquisitam deinde sacræ scientiæ cognitionem sint consecuti.

Roffensis locupletiorem Episcopatum admittere noluit.

Ab eodem Henrico septimo, nullius cuiusquam interposito fauore aut gratia, sed commendantibus eum sua sola incomparabili doctrina, & vitæ innocentia, ad Episcopatum Roffensem euectus est, ex quo postea (quod beneficium tenuius quàm pro viri tanti meritis videretur) cùm Henricus octauus, ad amplius promouere voluisset; nunquàm adduci potuit, vt sponsam suam, tenuiorem quidem illam, sed DEI vocatione primam, & à se multorum annorum laboribus vtcunque cultam, pro locupletiori quacunque dimitteret: illud adijciens, se per beatum futurum, si de hoc saltem minuto concredito sibi grege, deque non adeò indè magnis acceptis emolumentis, in die DOMINI rectè respondere possit; cum & de benè curatis animis, & de rectè expensis pecunijs tunc reddenda sit ratio exactior, quàm mortales ferè putent aut curent; in quo genere, quò quisque pauciores sibi commissos vel homines vel nummos haberet, eo futuros in altero sæculo securiores dicebat; seque facilè sentire ex hoc tantilli pastoratus pondere, quantum futurum esse maioris muneris onus.

Hen-

Henricus autem octauus, qui antea Roffensem præ cæteris mortalibus (vt ipse sæpe professus est) amauerat ac coluerat; postea dat⁹ in reprobtum sensum, cùm intellexisset illum iam in vinculis renunciatū esse Cardinalem, mandauit iudicibus, sanctissimum virum vt interrogarent, an id ipse procurasset, vel saltem resciuisset: Cui respondit, se nunquam eum honorem vel alium quemcunque in reliqua vita appetijsse, multoq; minùs hanc dignitatem in decrepita ætate, in vinculis, ac in ipsis mortis foribus expectasse: ita erat homo ab omni ambitione ac rerum humanarum admiratione alienus. Idem fuisse dicitur & author & adiutor Henrico librum illum nominatissimum de septem sacramentis contra Lutherum edendi; quem quoque postea oppugnatum eruditissimè defendit. Scripsit quoque ipse omnium illius temporis iudicio, contra Lutherum, & Oecolampadium, cæterasque pestes, doctissimè; Sacerdotium, Sacrificium, Sacramenta, Hierarchiam Ecclesiæ omnesque religionis partes incredibili luce & methodo contra hæreticos, tàm libris, quàm concionibus defendens.

Roffensis examinatur de Cardinalitia dignitate.

Roffensis scripta.

Rexit Roffensem Ecclesiam triginta tribus annis, eamq; sanctissimis institutis, vitæque suæ in continuis vigilijs, laboribus, ieiunijs, Eleemosynis, omnibusque Episcopo dignis operibus transactæ memorabilib. exemplis, ita ornauit; vt tanquam virum Dei, eum omnes vbique amarent & suspicerent. Charitate verò Episcopali ac plane Apostolica ita ardebat, vt & sæpè alias, & maximè in celebrioribus ieiunijs, ac singulis ferè sextis ferijs, ipse non solum carceres & publica Xenodochia visitaret; sed omnium in ciuitate sua pauperum, ægrotorum, ac quouismodo afflictorum priuatas ædes circuiret, consilioq; consolatione, ac copiosa pecunia vbi opus esset singulos subleuaret. In quibus officijs & in peregrinos, præsertim verò literatos, hospitialitate sua, omnia lubentissimè expendit.

Opera Roffensis in episcopatu.

Cùm

Quid apud Roffensem comprahensum sit repertum.

Cùm esset Regio mandato primùm apprehensus & in carcerem ducendus, satellites mox in omnem supellectilem inuolantes, in pecuniam quoque, quam putabant hominem senem & lōgæuum Episcopum copiosam recondidisse, inquirunt diligentiùs; cumq; omnes loculos, arcasque cæteras curiosè lustrassent, nec quiquam nummorum inuenissent; tandem incidunt in cistam ferreis laminis benè munitam, varijsque seris ac pessulis septam; quam magna spe & auiditate perfringunt; ibique cilicium, flagellum, ac cætera disciplinæ instrumenta, tantummodò reperiunt, quibus Vir DEI solebat corpus suum, alioquin senio ac laboribus satis confectum castigare, cum aliquot nummulis, quos semper post pœnitentiam factam, solebat pauperibus erogare; ita expectatione ac præda frustrati, cum magno pudore ac admiratione abierunt.

Ætas Roffensis decrepita.

Vixit hic grandæuus confessor, difficilimo in carcerē, viribus etiam omnibus senio & sollicitudinibus penè iam exhaustis, addita præterea voluntarijs & assuetis afflictationibus corporis sui, supra omnem expectationem, ac sanè non sine miraculo, quindecim totos menses, conseruatus à DEO; vt tam glorioso martyrio, tamque sancti sanguinis effusione, Romanæ Sedis prærogatiuam contra iniqui Regis tyrannidem propugnaret.

Thomæ Mori certamen.

De illo die quo Roffensis ad mortē ducebatur, Morus, (quod tamen Rex veruerat) certior factus. Cùm vehementer timeret, ne fortè ipsi martyrij corona excideret, ad DEVM conuersus. *Confiteor* (inquit) *tibi domine, quod tantam gloriam non sum meritus; non sum ego iustus & sanctus sicut Roffensis tuus, quem de vniuerso regno isto tibi secundùm cor tuum elegisti; sed tamen si fieri potest, particeps fiam domine calicis tui.* Hæc & alia his similia cùm lachrymans diceret, nec vultu (quem alioqui placidissimum habebat) dolorem dissimulare iam posset, putabant illum filij huius seculi mortem timere,

mere, & ideò vt Regi obediret, adduci posse. Venerunt ad eum hac de causa multi principes viri, sed cùm nihil proficerent, ad postremum vxori Aloysiæ mandatum est negotium, vt viro suaderet, ne ipsam, ne liberos, ne patriam & vitam, qua diu adhuc frui posset, pro derelictis haberet. Cùm ergò vxor Mori hæc apud eum occineret: Et quàm diu Aloysia mea (inquit Morus) potero hac vita frui? Tùm illa, totis viginti annis mi vir, si Devs voluerit. Vis ergò (ait Morus) vt æternitatem viginti annis commutem? Næ tu imperita es mercatrix, mea vxor: nam si annorum viginti millia diceres, aliquid tu quidem diceres, sed tamen ad æternitatem quid essent?

Aloysia vxor Mori.

Prudens Mori responsum.

Itaque cùm Morus de sententia dimoueri non posset, ablati sunt ei omnes libri tanquam instrumenta, quæ illum ab amore sæculi abductum, æternæ vitæ desiderio inflammabant, atramentum quoque & calamos abstulerunt, ne cum vllo imposterum literarum haberet commercia. Tunc ille fenestris cubiculi perpetuò clausis, nihil aliud quàm Deo & sanctis meditationibus vacabat. Porrò cùm carceris custos ab eo quæreret, quid ita tenebris sederet? *quid (inquit) facerem? nonné sublatis mercibus, claudenda est officina?* Merces suas dixit libros suos, ac verè quidem officinā in carcere aperuit Morus, in qua proposuit omnia sua venalia, vt pretij loco cœlum acciperet. Scripsit in carcere duos elegantissimos libros, vnum idiomate Anglicano, quem inscripsit, *De solatio in tribulatione*, alterum latinè. *de passione Christi.* Cumque ad illa Euangelij verba peruenisset, *Et iniecerunt manus in* Iesvm, in ipsum quoque iniectæ sunt manus, nec vltra ei licuit quicquam addere.

Facetum Mori ingenium.

Libri in carcere à Moro scrip.

Postquàm enim quatuordecim ferè menses in carcere fuisset, ex calendis Iunij, arce Londinensi ad tribunal adductus, interrogabatur; quid ei de publica lege videretur, in qua omnis potestas Pontifici Romano ab-

Mori responsa de iudicio.

Ann. 1535.

no abrogata, & summa ecclesiæ gubernatio Regi concessa esset, quæ lex post Mori apprehensionem constituta erat: respondit, se nescire an vlla esset eiusmodi lex: Audlæo vero Cancellario ac Duci Norfolciæ qui primi in iudicum consessu erant, subinferentibus, At nos tibi denunciamus talem extare legem, & eam suffragijs omnium esse comprobatam; quid ergò tibi de illa videtur? Si me, inquit Morus pro ciue habuissetis, ego vobis de vestra lege attestantib. credidissē: Nunc autem separastis me à republica vestra, & in carcerem non modò tanquàm peregrinum, sed & tanquam hostem reclusistis; me igitur huic reipublicæ mortuum, quomodò nunc tanquàm eius membrum, de reipublicæ vestræ legibus interrogatis? Iratus Cancellarius, iam inquit, dissentire à lege te video, cùm taceas. Si taceo (inquit) Morus, hoc vobis ac legi vestræ in lucrum deputabitur; nam qui tacet consentire videtur. Ergone, inquit ille, assentiris legi? Quomodò, inquit Morus, facerem, cùm nemo assentiatur ei quod ignorat? Destinato autem consilio, in hunc modum respondit Morus; vt neque fidem negaret, neque mortis periculo temerè sese offerret. Quanquàm enim esset martyrij cupientissimus; tamen certò sciens hoc esse donum Dei, dubitans verò (vt sæpè dictabat) vtrum Devs hac eum gratia donaturus esset, nec eam, respondendi moderationem, quam nunc exposui, tenuit.

Grauiter.

Acutè.

Consilium Mori in responsis.

Alia accusatio & condemnatio Mori.

Porrò accusabant eum multis verbis, quòd ex ipso carcere, nonnulla ad Roffensem scripsisset, eumq; ad constantiam, contra hoc Comitiorum decretum animasset: quibus, alijsque nonnullis in hanc sententiam obiectis, iudex cùm ad duodecim viros, quorum est de capite omnium cognoscere ac interloqui, causam Mori detulisset, illi eum dixerunt reum esse mortis. Tunc Morus vocationis suæ certior & securior, liberè aperuit, quid ei de lege illa videretur. Ego (inquit) per Dei

DEI gratiam ſemper Catholicus, nec vnquam à Pontificis Romani communione diſcedens, audiueram aliquando Pontificis Romani poteſtatem legitimam quidem & laudabilem, ſed tamen humani iuris, non diuinæ præſcriptionis fuiſſe. Itaque cum viderem ſtatum huius regni eò ferri, vt neceſſariò inueſtigandum eſſet, qua ex origine Pontificis Romani poteſtas dimanaret, toto ſeptennio huius rei diligentiſſimæ indagationi me dedi; & deprehendi poteſtatem Romani Pōtificis, quam vos temerè (vt nihil dicam grauius) abrogaſtis, non modò legitimam, laudabilem & neceſſariam; verùm etiam diuini iuris & præſcriptionis eſſe. Hæc mea eſt ſententia, hæc fides, in qua per Dei gratiam moriar.

Ratiocinatio Mori ad iudices.

Vix hæc dixerat, cùm omnes magna voce conclamarunt, proditorem & perduellem eſſe Morum. Præter cæteros Norfolciæ Dux ſubintulit: Nunc More, apertè nimis maleuolum tuum animum in maieſtatem ſuam prodis. Cui Morus, non prodo maleuolentiam, ſed fidem meam ac veritatem profero: atque hoc tàm ſincero in maieſtatem ſuam animo, vt non cupiam omnipotentem DEVM, aliter mihi fore propitium, quàm vt ipſe fuerim ſemper Regi meo fidiſſimus & toto corde beneuolus. Ergonè (inquit Cancellarius) tu vir melior aut ſapientior haberi vis, quàm omnes ſimul Epiſcopi, Abbates, reliquique Eccleſiaſtici quàm tota nobilitas, quàm cuncti Senatores; quàm Concilium integrum, quàm vniuerſum denique regnum? Ad quæ Morus: Illuſtriſſime Cancellarie, pro vno Epiſcopo quem vos veſtræ opinionis habetis, mihi facilè ſunt centum, iíque ex illorum numero, qui inter diuos ſunt relati: & pro veſtra nobilitate, habeo nobiliorem conſeſſum Martyrum ac Cōfeſſorum; pro vnico etiam veſtro Concilio (quod quale extiterit DEVS optimè nouit,) habeo omnia Concilia generalia, annis abhinc mille celebrata: & pro hoc vno exi-

guo regno vestro, habeo pro me Galliam, Hispaniam, Italiam, cæteraque spaciosissima Christiani orbis imperia. Quibus auditis, non existimarunt è re fore, vt plura huiusmodi, audiente populo, loqueretur; vnde sententia mortis data, præceptum est vt a tribunali abduceretur.

Filia reuertentem Morum à iudicio osculatur.

Reuertenti à iudicio, filia eius Margarita quam vnicè dilexerat, quàm Græcè ac Latinè docuerat, cui ex carcere multas literas dederat, in itinere occurrit, vt vltimum vale patri suo diceret. Substitit pater, nec filiæ osculum negauit, quin & benedictionem impertiji:. Affuit Margaritæ, Ioannis Harrisij (qui Thomæ Moro à secretis fuerat) vxor. Illa cum Morum filiam osculata discessurum timeret, nec ei spacium valedicendi relictum iri, subitò rapuit ad se Thomæ Mori caput, quod iam filiæ humero eminebat, & dominum suum magno desiderio palam osculata est; cui Morus, inurbanè (inquit) sed tamen peramanter factum.

Mori exercitia post condemnationem.

In carcerem deinde reductus, vsque ad diem necis, orationi ac contemplationi vacans, varijs DEI consolationibus sanctam animam suam recreauit: pridieque eius diei qui ipsius morti fuit destinatus, commoditatem scribendi, & chartam suffuratus, literas paternæ pietatis plenissimas, carbone, (quia atramentum & calamos anteà, vt diximus, sustulerant) ad filiam exarauit: In quibus post cætera, ista subdit. *Ego te, dulcissima Margarita filia, nimium distineo, sed spero me post crastinum diem, nemini vnquam futurum molestum, summo etenim desiderio cras moriendi, & Deum meum videndi teneor: est enim Octaua principis Apostolorum Petri, & profestum sanctissimi Thomæ martyris.* (Nonis namque Iulij Translationis S. Thomæ in Anglia celeberrima tunc agebatur festiuitas) *Hic dies,* inquit, *si ita visum sit Christo, mihi apprimè commodus esset.* Id dixit, quia pro Primatus Petri confessione: erat oppe-

Vltima Mori epistola.

tenda

tenda mors, & Diui Thomæ nomine & patrocinio peculiari, in vita semper sit vsus; qua in re tam pijs votis annuebat Deus.

Pridiè ergò nonas Iulias ad locum supplicij productus, cùm ad imas scalas peruenisset, nec facilem ascensum videret, vnum ex ijs qui in scena constiterant, appellans; Da sodes (inquit) manum vt ascendam, nam ad descensum quod attinet, me mihi relinquas licet. Cùm preces absoluisset, populumque testem quòd in fide Catholica moreretur, inuocasset, ac Psalmum *Miserere mei Deus* percurrisset, accessit ad eum carnifex, & venia de more petita, caput iustitiæ, veritatis & virtutis amputauit, ingemiscente Anglia vniuersa, & non tàm Christi martyrem, quàm seipsam capite truncatam arbitrante.

Eius diei summo mane, filia Mori Margarita peragrabat sanctas Ecclesias, & eleemosynas pauperibus plenâ manu distribuebat; iamque omnibus elargitis cùm in templo quodam orationi vacaret, Heu mihi (ait ad ancillam) oblita sum syndonis qua patris corpus inuoluatur. Audierat Roffensis Episcopi cadauer, sine presbyteris, sine cruce, sine lumine, sine linteis proiectum fuisse in humum, nec affuisse qui sanctum martyrem sepeliret. Neque verò quisquam ei hoc officium præstare audebat, quòd ab Henrici tyrannide sibi omnes timerent. Quod, ne patri quoque suo accideret, Margarita cauebat. Consuluit ei ancilla vt de proximo acciperet linteum. Quomodò (inquit) id faciam, cùm nihil pecuniæ reliqui habeam? Credent tibi, ait ancilla. Quanquàm (inquit Margarita) longè à domo absim, nec his hominibus nota existam, tamen periculum faciam. Accessit itaque ad vicinam tabernam, postulauit quantùm sufficere credidit, cumq; de pretio conuenisset, manum veluti quærendæ pecuniæ causa, in perulam misit; eo animo, vt diceret, præter spem sibi euenisse, quò minùs adessent pecuniæ: sed si

Margarita Mori filia in sepeliendo patre sedulitas.

credecetur sibi, se quàm primùm id quod conuenerat redditurum. Ecce autem, cùm certò ei constaret nihil omnino paulò ante reliquum fuisse; tamen iàm in pera, iustum syndonis pretium reperit, nec vno teruncio plus minúsue, quàm eo tempore ex pacto persolui oportebat. Miraculo confirmata, linteum accepit, patris cadauer inuoluit; & quia fœminam ac præsertim filiam, nemo ab officio pio repulerat, Christi martyrem honestè sepeliuit.

Miraculum.

Clementis VII. mors & Pauli III. electio.

Præsidebat Christi Ecclesiæ hoc ipso tempore Paulus Papa Tertius, ex nobilissima Farnesiorum familia, non multò ante ad Pontificatum assumptus, (Nam Clemens Septimus iam mortem obierat) qui cùm vir magni animi summæque prudentiæ esset, nec minoris zeli pro domo Domini; auditis Henrici Regis sceleribus, & quòd Roffensem Morumque in carcerem coniecisset; indoluerat sanè vehementer, & quo Regem retraheret ab vlteriori furore, Roffensem ipsum in carcere constitutum, ob egregias virtutes ac singularia in Ecclesiam merita, Cardinalem creauerat. Nunc autem cùm ad aures eius perlatum esset, Henricum tàm Roffensem ipsum, quàm Morum aliosque multos, ob veritatis ac conscientiæ confessionem occidisse; nec Clementis septimi frequentibus literis, nuncijs, adhortationibus, iussis aut comminationibus quicquàm ab insania reuocari potuisse: re multum diuque deliberata, Deoque per sacrificia precesque commendata, tandem statuit seuerius aliquantulum cum eo agere; vnde ad tertium calendas Septembris Pontificatus sui Anno Primo, Bullam edidit contra eundem Henricum, cuius hæc erat inscriptio.

Roffensis Cardinalis.

Henrici excommunicatio An. Domini 1535. regni 27.

Bulla

Bulla Pauli, diuina prouidentia Papæ Tertij, citatoria Regis Angliæ Henrici & Sequacium, sub pœna excommunicationis, & priuationis Regni, ac omnium aliorum bonorum; sub nonnullis alijs grauioribus censuris.

IN hac, Pontifex commemoratis prius (vt fit) imposita sibi à Christo omnium Ecclesiarum & animarum suprema cura ac sollicitudine, & in cunctas gentes Apostolica concessa potestate, suoque in Henricum (propter varia ipsius in Ecclesiam officia, & contra hæreticos doctissimè scriptum atque à sede Apostolica approbatum librum) antiquo more; ad se non sine summo animi sui dolore delatum esse dicit, eundem Henricum prioris in Deum & Ecclesiam pietatis honorisque ac salutis propriæ immemorem, nobilissimam ac lectissimam fœminam Catharinam coniugem suam legitimam, post multorum annorum cohabitationem, & prolem pluries ex ea susceptam, contra ius diuinum & Ecclesiæ prohibitionem, indignissimè dimisisse, & eadem adhuc coniuge sua viuente, cum quadam Anna Bolena muliere Anglica, matrimonium de facto contraxisse, atque ad deteriora deinde prolapsum, impias atque hæreticas leges, contra Romani Pontificis Primatum tulisse, sibique ipsi capitis Ecclesiæ per ditiones suas inaudita nouitate titulum arrogasse, suosque subditos ad hæc impia facta & decreta sua approbanda coëgisse; atque id facere recusantes, tam laicos & sæculares, quàm Religiosos omnium ordinum, adeoque sanctissimum Roffensem Episcopum, Cardinalitia etiam dignitate fulgentem, carceribus ac miserabili morte mulctasse, ipsumque propterea in anathematis, & cæterarum Ec-

Summa breuis totius Bullæ.

Scelera nefanda Henrici.

Causæ iustissimæ Pontificem mouentes. clesiasticarum censurarum pœnas grauissimas, etiam secundùm antiquiores canones, damnabiliter incurrisse, omniqúe regnandi iure excidisse: atque tandem, ex contemptis postea prædecessoris sui Clementis Septimi paternis admonitionibus, mandatis, comminationibus, ac definitiua etiam pro Catharinæ, cum ipso legitimis nuptijs, proque Anna expellenda, iuridicè prolata sententia, in excommunicatione (obduratione planè Pharaonica) diu iam ita insorduisse, vt nulla penè de ipsius resipiscentia spes videatur esse reliqua: se tamen pro paterna eius in Regem propensione, diu distulisse, & nunc non nisi inuitum, suauissimo etiam modo ad eius castigationem tandem processisse.

1\. *Rogat & hortatur Regem.* In hanc sententiam præfatus Pontifex, iterum atque iterùm per viscera misericordiæ Dei hortatur & obtestatur; primùm Regem ipsum, vt ad cor redeat, à prædictis sceleribus & erroribus resipiscat, iniquas leges abroget; suos ad impietatem comprobandam non cogat, ab incarceratione & mactatione innocentium abstineat.

2\. *Monet complices.* Deinde, Regios in malis fautores, consultores, ac complices, grauissimè monet; ne in posterum, auxilium, consilium, aut assistentiam Henrico præbeant.

3\. *Tam Rex quam complices citantur.* Sin autem vel Rex vel complices ipsius monitis salutaribus obtemperare contempserint; vtrisque sub pœna excommunicationis latæ sententiæ mandat, & Regi quidem sub pœna etiam perditionis Regni & depositionis, vt per se, vel per legitimum procuratorem inter nonaginta dies; cæteris, vt personaliter inter sexaginta, coram sua Sanctitate ad tribunal Romanum compareant, vt de ipsorum causis & excessibus, legitimo iudicio decernatur.

4\. *Rex si non obediat re-* Sin vero comparere contempserint, & animo obstinato substinuerint præfixum dierum terminum elabi: Censuras omnes priùs incursas in contemptores ag-

grauat

grauat & successiuè reaggrauat: Henricum prædictum Regno ac Dominijs omnibus priuatum esse, eundemque, ac omnes fautores præfatos, pœnas omnes legibus præscriptas incurrisse, ac cum bonis omnibus diffidatos, atque sepultura Christiana priuatos esse iubet ac decernit. *gno priuatur.*

5. *Interdictio regni.* Omnia loca ad quæ Rex venerit aut sui, sub interdicto ponit, sub grauissimis pœnis prohibens, ne in villa Ecclesia, Monasterio, alióue loco qui Henrici subest imperio, officia diuina, sacrificia, aut sacramenta, (præterquam in casibus iure permissis) fiant, aut celebrentur.

6. *Sobolem illegitimam facit ac infamem.* Omnem Henrici ex prædicta Anna Bolena sobolem fautoremque suorum liberos iam natos aut nascituros, vsque ad eum gradum ad quem iura huiusmodi pœnas extendunt, omnibus possessionibus, dominijs, libertatibus, priuilegijs, honoribus, officijs, bonis mobilibus ac immobilibus, quouismodo obtentis priuat, ac infames esse decernit.

7. *Prohibet obedientiã subditorũ.* Omnes quoque Henrici vasallos & subditos, tùm ab ipsius obedientia ac illi præstito iuramento absoluit, tum etiam ne in vlla re deinceps obediant, mandat.

8. *Prohibet commercium cum Anglis.* Cunctis fidelibus sub pœna excommunicationis interdicit, ne vllum cum Henrico, aut cum hominibus, Ciuitatibus, Prouincijs, & locis ipsi Henrico parentibus, commercium in mercatura, aut in cætera vita communionem habeant; omnesque cum illis contractus factos aut faciendos irritos facit.

9. *Ecclesiasticis regno exeundum* Prælatis ac personis Ecclesiasticis mandat, vt Regno Angliæ alijsque locis qui Henrico subsunt, quàm primùm possint, exeant.

10. *Nobilitati præcipitur vt insurgat.* Principibus viris ac Ducibus Angliæ, cæteræq; nobilitati præcipit, vt vi ac armis se Henrico opponant, illumque è Regni finibus eijcere nitantur.

11. *Fœdera principum cum Henrico dissoluit.* Cæterorum Regum & Principum cum Henrico confæderationes, contractus, pacta & conuenta omnia quouismodo stabilita; irrita omnino facit & nulla: Eosdemque vt Henricum ac cæteros Ecclesiæ rebelles sacris armis persequantur, donec se sedi Apostolicæ submiserint, erroresque agnouerint, in Domino hortatur.

12. *Traduntur sequaces in seruitutẽ.* Vt prædictæ personæ rebelles & infideles, Henrici sequaces, vbicunq; terrarum appræhendi ac intercipi possint, in seruos ipsi, & omnia ipsorum bona capientibus, cedant.

13. *In omnib. ecclesiis denunciandi.* Prælatis omnibus mandatur, vt dictum Henricum & suos complices, in suis Ecclesijs publicè excommunicatos denuncient.

14. *In impedientes.* Omnes denique excommunicat qui huius Apostolici contra Henricum scripti præsentem publicationẽ siue executionem posteà, cùm assignatum temp⁹ completum fuerit quouismodo impediuerint.

15. *Quibus in locis publicari hæc Bulla debet.* Atque ne Henricus ac sui, ignorantiam vllam prætendant earum rerum, quæ in his litteris continentur, decernit, vt vicinioribus Angliæ locis, præsertim Tornaci, Burgis, Dunkirki, quę Belgij ciuitates sunt, & Ecclesiarum primariarum valuis affigantur, & in ijsdem Ecclesijs publicè recitentur.

Quare huius sententia executio dilata. Euulgatis his Pontificis litteris, dum tempus in eisdem Henrico assignatum, quo vel delicta emendaret, vel Romæ causam diceret, expectaretur; acciderunt in Anglia eiusmodi rerum mutationes, & inexpectatæ varietates, vt tàm Papæ quàm cæterorum omnium principum animos, ad nouas spes de Henrici emendatione erigerent; quo etiam factum est, vt Pontifex, partim sua sponte, partim etiam multorum Principum rogatu, ab exequenda hac sua sententia ad nonnullos annos se cohibuerit, plurimaque paternæ charitatis ac beneuolẽtiæ officia in Henricum exercuerit, licet frustra, Ille enim à Deo derelictus, quotidie labebatur in peiora

peiora consilia; quorum primum, post occisos Dei sanctos, hoc fuit, vt Monasteriorum bona ad se raperet: cui nequissimæ cupiditati cùm prætextum quæreret, suggesserunt ei Diaboli ministri multa reperiri in monasteriis scandala, dissolutissimos esse mores, factiones plurimas, quibus Rex ad suum commodum vti posset, si ingeniosum aliquem ac prudentem virum, visitandi causa, ad illa dirigat: qui vel monachos ad Regis sententiam blandiciis minisúe pertrahat; vel commissis inter se partibus peccata omnium sic propalet, vt sua maiestas non nisi iustissimis de causis, eorum bona inuadere videretur.

Visitatio Monasteriorum.

Placuit Regi nequam, consilium impium, menseq; Octobris dixit se velle tanquàm summum caput Ecclesiæ, sacra monasteria visitare. Leum igitur quendam iuris ciuilis professorem, ac neque sacris ordinibus initiatum, ad inquirendum in monachorum & sacrarum virginum vitam ac mores misit. Cuius visitationis hæ fuerunt leges: primùm vt omnium peccata edisceret; deinde, vt qui minor viginti quatuor annis fuisset, è monasterio exire, & ad seculum reuerti cogeretur; qui verò maior esset, non cogeretur quidem, sed tamen exire si vellet, impunè posset. Exeuntibus autem, loco religiosi habitus, togam sacerdotalem & aureos ferè octo Abbas daret; virgines verò sacræ vt secularium fœminarum more vestirentur: Denique omnes omnium ordinum viri ac mulieres, pretiosissima quæque Ecclesiarum ornamenta & sanctorum reliquias Regis quæstoribus traderent. Leus ergò iste vt commissum sibi officium rectè obiret, virgines sacras ad incestum solicitabat, nec de alia re libentiùs vnquã aut inquirebat aut loquebatur, quàm de stupro aut rebus venereis. Ea verò mente visitatio hęc instituta est, vt Rex omnem euertendi Monasteria, quorum bonis inhiabat, occasionem captaret.

Sacrilegiũ Henrici.

Itaque pridie Nonas Februarij, criminibus Reli-

Minora monasteria ab Henrico inuaduntur.
Ann. 1535.

gioforum partim detectis, partim confictis, obtinuit in publicis regni comitijs, vt minora quæque Monasteria, quorum annui censūs non nisi ad septingentos ferè aureos æstimabantur, libidini suæ dederentur. Initium fecit à minoribus, tanquam Reipublicæ minùs necessarijs, & in quibus (vt aiebat) propter exiguũ Religiosorum numerum, disciplina minùs commodè obseruari poterat: re autem vera, vt minori cum inuidia ac difficultate ad maiora deinde transiret, & vt Abbates cœnobiorum opulentiorum quorum suffragia in Comitijs nonnihil poterant, eo segniùs voluntati eius obstarent, quo minus periculi rebus suis imminere existimarent.

Monasteria primo loco diruta.

Oppressit hoc primo impetu Henricus, monasteria trecenta septuaginta sex: ex quorum spolijs, cesserunt in Fiscum Regium, annui censūs ad centum plus minus & viginti millia aureorum; in supellectili vero bonisque mobilibus ad quadraginta ferè millia, præter ea quæ ministri Regij sibi quique rapuerant. Religiosorum autem vtriusque sexus plusquam decem millia ad sæculum redierunt: ex quo conijci potest, quid triennio post acciderit, cùm vniuersa simul Monasteria totius regni euertit.

Valde notandum.

Illud etiam non minus est memorabile, quòd statim post has primas Monasteriorum rapinas, tam vehementer Henricus egere cœperit, vt octauo deinde mense nonnullas prouincias, ad arma vsq; compulerit, ob grauissimas nouorum tributorum exactiones; sed multo magis id ei postea contigit, cùm vniuersorum cænobiorũ bona rapuisset, vt suo loco dicetur.

Catharinæ afflictiones.

Viuebat hoc tempore summis afflicta calamitatibus serenissima sanctissimaq; Regina Catharina; quæ præter ingentes dolores, quos indies, ex impijs Henrici factis, quem vnicè dilexit, hauriebat: affligebatur etiã ab Anna æmula, quæ frequentes exploratores ad eam mittebat, vt aliquid saltem molestiæ inferrent; sed inprimis

primis cruciabatur ex illa barbara & inhumana sæuitia, qua vtebantur ministri Regij, in venerabilem senem Ioannem Forestum, ordinis sancti Francisci quē supra fuisse Reginæ à confessionibus, eiusque causa primum in carcerem coniectum, diximus. Nunc autem post duorum annorum durissimam captiuitatem qua inter latrones vir sanctus iacuerat, plurimosque cruciatus perpessus fuerat, cùm Regina audiuisset sententiam hanc in eum latam esse, vt simul suspenderetur ac cōbureretur viuus; patrem suum ex animo cōmiserata, continere se non potuit, quin ad eum scriberet; quamuis illud non nisi magno suo periculo faceret; misit ergò ad carcerem Londinensem qui Noua Porta dicitur, literas, in hæc verba. *Ioannes Forestus.*

Exempla literarum Reginæ ad Reuerendum patrem Ioannem Forestum.

Mi venerande pater: qui dubijs aliorum casibus consilia adesse consueuisti, ignorare non potes, quid tibi nunc conueniat, ad certamen pro Christi causa vocato. Si paucas has breuesq; tormentorum pœnas, quæ tibi decretæ sunt, pertuleris; æternam (vt scis) mercedem es recepturus: quam qui propter vllam vitæ huius præsentis tribulationem amittere voluerit, eum ego omni ratione destitutum arbitrarer. Sed ô te felicem patrem meum, cui Deus dedit, vt præ multis ipse mortalibus hoc cognoscas, & vt sanctissimæ vitæ ac laborum tuorum cursum haud aliter, quàm his pro Christo vinculis, tormentis ac crudelissima morte consummares: Et ô me miseram filiam tuā, quæ hoc tempore mœroris & solitudinis meæ, tali monitore ac tam adamato in visceribus Christi patre, sum priuanda. Atque sanè si liceat mihi in hac re, quid ardentissimè cupiā, tuæ charitati (cui arcana cordis ac conscientiæ meæ omnia, hactenus vt debui semper reuelaui) liberè confiteri: fateor me summo, vel tecū vel ante te moriendi desiderio flagrare; atq; id quidem, modò diuinæ voluntati, cui omnia vota vitamq; meam lubens semper subijcio, non repugnaret, *Catharinæ prudentia.* *Martyrij desiderium in Catharina.*

maximis quibusq; tormentis comparare: ita mihi non libet hoc infœlici mundo gaudere, ijs sublatis quibus dignus non est mundus.

Sed tanquàm vna ex insipientibus mulieribus forsan loquuta sum. Quia igitur Deus ita videtur disposuisse; praeas potiùs (mi pater) fœliciter ac fortiter, precibusq; tuis apud Christum contende, vt per hoc ipsum, licet difficile iter, ego te citò & intrepidè sequar; & interim vt tuorum sanctorum laborum, suppliciorum, ac certaminum particeps esse queam, hoc vt postremam tuam in hac vita benedictionem habebo: post certamen autem tuum & coronam, è cœlo vberiores à te gratias expectabo. Nunc verò ad illam immortalem mercedem, prae omnibus omnino expetendam, & per quascunq; pœnas interpositas capessendam, vt te, tanta generis nobilitate, tàm excellenti diuinarum rerum cognitione, & quod primum est, tàm sanctæ Religionis ac professionis Franciscanæ à puero institutione, horter, superuacaneum iudico: tamen, quia hoc est summum à Deo datum hominibus bonum, vt pro ipso patiantur, à sua diuina Maiestate continuis precibus, lachrymis, ac pœnitentiis postulabo, vt fœliciter cursum consummes, & ad immarcessibilem vitæ æternæ coronam peruenias. Vale (mi venerande Pater) meiq; in terra & in cœlo semper apud Deum memor esto.

Catharinæ humilitas ac pietas. (margin)

Filia tua mœroris pleniss. Catharina.

Hanc epistolam religiosus confessor summa cum animi lætitia accepit; & nactus chartam, ac aliquam scribendi commoditatem, in hæc ferè verba ex carcere respondit.

Reuerendi patris Foresti ad Reginam responsio. (margin)

Serenissima Domina Regina, filia mea in visceribus Christi longè charissima, Thomas minister vester mihi literas tuæ serenitatis tradidit; ea in hac continua depositionis corporis mei expectatione & tristitia, non solùm incredibilem

dibilem mihi lætitiam ac consolationem attulerunt, sed me etiam ad patientiam & constantiam mirificè excitarunt. licet enim ipse facilè videam, non modo mortalia omnia bona, sed & miserias ac mala huius mundi vniuersa, præ futura gloria quæ reuelabitur in nobis, si legitimè certauerimus, nihili computanda: tamen sentio dulcissimæ charitatis tuæ piissima verba, animam meam vsque ad mortem aliquo modo (vt fit) subtristem, & de sua indignitate ac imbecillitate timidam ac sollicitam, mirum in modum ad suppliciorum omnium contemptum ac cœlestium gaudiorum spem & contemplationem erexisse. Christus Iesus reddat bonitati tuæ (Domina & filia super omnes mortales dilectissima) pro hac consolatione, gloriam fœlicitatemq́ æternam, teq́ vehementer rogo, vt continuis precibus i. stantem agonem & certamen me: m sublenes; quod si feceris (sicut certè facies) nec de constantia mea vetim dubites, nec de grauibus mihi de, gnatis pœnis sis sollicita: non enim decet hos canos meos istis terriculamentis puerorum, in causa Dei moueri; nec virum, qui sexaginta quatuor annis iam vixit, mortem turpiter effugere, nec religiosum quadraginta tribus annis in habitu sancti Francisci discentem & docentem terrena contemnere, non amare, & omni conatu aspirare ad cœlestia. De te verò (filia & Domina mea vnicè in Christo Iesu dilecta) viuus & mortuus cogitabo. Deumq́ misericordiæ semper orabo, vt det tibi secundùm magnitudinem dolorum tuorum, omnem è cœlo gratiam ac solatium. Interim pro me deuotissimo seruo & oratore tuo, digneris tùm instantiùs orare, cùm intelliges me in illis horrendis supplicijs mihi præparatis constitutum; mittoq́ tuæ pietati Rosarium meum, quòd triduum tantum vitæ meæ superesse dicatur.

Scripsit quoque Domina Elisabetha Hammonia, fidelissima Reginæ ancilla, ad eundem patrem literas, quibus eum certiorem reddit, de continuis lachrymis & mœrore Dominæ suæ, in quibus, ex intellectis a- *Literæ ancillæ Catharinæ ad Forestum.*

cer-

cerbissima morte, & pœnis intolerabilibus, ad quas vir sanctus condemnatus erat versabatur; cumq; obtestatur, si Reginam velit hoc vita diutiùs frui, vt per amicos & mediatores, si vllo modo fieri possit, inueniat aliquem modum euadendi supplicium sibi destinatum: fore enim sine dubio, vt Regina hoc luctuosissimo casu, in morbum mox insanabilem incidat; eoque magis, quòd iam cernat Regis furorem esse immoderatum, qui die (inquit) lunæ vltimo elapso, misit in ædes serenissimæ Dominæ nostræ satellites suos, vt nescio quid perquirerent, qui supra modum vultu & verbis iracundiæ plenis, nos omnes consilio & ope humana destitutas, terruerunt.

Responsum Foresti ad ancillam. Ad hęc pius pater respondit, se satis mirari non posse, quod ea fide & religione fœmina, porrò sanctissimę Reginæ exemplo monitisque tam diu iam edocta, insinuare voluisset, cupere se, vt mortem ac pœnam quamcunque pro fide ac iustitia inferendam subterfugeret; quasi non esset (inquit) resurrectio ad gloriam, tantoque maiorem, quantò per asperiora tormenta & cumulatiorem patientiam, ad eam ex hac mortali vita transitur. Quod ad serenissimam Reginam attinet, sicut (inquit) lubenter ad ipsius qualemcunque consolationem, (si Deus ita disposuisset) in corpore manerem; sic lubentiùs vellem (idque tàm sua quàm mea magis interest) pro iustificatione causæ ipsius, & debito in Christum seruitio meo, mortem oppetere.

Hæc & huiusmodi plena pietatis scripsit etiam ad dominum Abelum concaptiuum suum, ac alios pientissimæ Reginæ domesticos, quæ breuitatis causa omittimus. Et quidem cùm hęc scribebantur, existimabat Christi martyr breui admodum se decessurũ fuisse, multoq; tempore sanctissimam Reginam ad gloriæ coronã præcessurum; sed longè aliter statuerat diuina prouidentia: nam & huius patris certamẽ ad duos deinde annos reseruatum dilatumq; fuit; & Catharinæ

Foresti mors dilata ac Catharinæ accelerata.

dies

dies ex magna Dei misericordia abbreuiati, adeò, vt ad octauum Idus Ianuarij, partim ex aëris insalubris intemperie; sed præcipuè ex assiduo dolorum ac calamitatum concursu, (nec tamen sine veneni suspitione) ex hac vita discesserit in villa quæ Cimbaltona dicitur, anno Christi millesimo, quingentesimo, trigesimo quinto; ætatis verò suæ, quinquagesimo; trigesimo autem tertio postquàm in Angliam venerat. *Mors Catharinæ. Ann. 1535.*

Corpus eius mediocri honore, in vicina ciuitate, quæ Petri- Burgum dicitur, sepultum fuit. Mirabilis planè fœmina, siue sanctitatem, siue prudentiam, siue in omni vita constantiam animique magnitudinem consideres. Nullo vnquam periculo adduci potuit, vt vel Monasterium ingrederetur, (cuius tamen vitę erat auidissima) vel quicquàm aliud faceret in matrimonij sui præiudicium; nec vlla ratione persuaderi ei potuit, cùm iam ex aula eiecta esset, plurimisque iniurijs ac periculis exposita, vt vel in Hispaniam, vel in Belgium concederet; quò tamen honorificentissimis conditionibus à nepote suo Carolo Imperatore inuitabatur. Æquissimo semper animo calamitates omnes ferebat, easque suis peccatis attribuebat; infœlices sui matrimonij successus ex eo præcipuè prouenisse sæpè dictitans, quòd Henricus septimus, antè nuptias Catharinæ cum Arthuro, vt Regni successionem securiorem faceret, innocentissimum iuuenem Edouardum Plantagenetam Ducis Clarentiæ filium, & Edouardi Regis quarti ex fratre nepotem, matrisque Reginaldi Poli fratrem, sine omni crimine occidendum curauerit; quò faciliùs & suis liberis prospiceret, & Ferdinandum Hispaniæ Regem ad filiam suam Arthuro principi tradendam, induceret. *Insignes Catharinæ virtutes. Iniusta mors Comitis Varuicensis. An 1499. Nouem. 28*

Solebat Catharina sæpissimè apud suos dicere, fortuna se nec asperrimā nec lenissimam si daretur optio, electuram: cùm vtraque suas tentationes ac pericula habeat: sed mediam potiùs ac temperatam; si tamen *Catharinæ apophtegma.*

alterutra eligenda esset, malle se tristissimam quàm blandissimam: infœlicibus enim rarò deesse consolationem, fortunatissimis ferè semper mentem.

Catharinæ morientis ad Henricum epistola. De lecto in quo decubuit, cùm mortem aduentantem præsentiret, Henrico Regi scripsit in hanc sententiam. *Domine mi Rex ac coniunx dilectissime, aduentante iam mortis meæ hora, amor quo te prosequor facit, vt admoneam te paucis, æternæ salutis animæ tuæ, quam vniuersis huius mundi bonis ac rebus mortalibus anteferre debes, neglecta tui etiam corporis cura; propter quam & me in calamitates multas, & teipsum in plures sollicitudines coniecisti. Sed ego tibi ex animo omnia condono, precorq; vt eadem condonet tibi Deus. Quod reliquum est, commendo tibi Mariam, communem nostram filiam, vt patris officium in illam præstes. Tres item ancillas, & ministros meos omnes, vt illæ nuptui commodè tradantur; his autem præter id quod iam eis debetur, etiam vnius anni stipendium integrum, velut cumulus accedat, ne planè inopes deserantur: postremò, hoc vnum testor, quod oculi mei te solum præ rebus omnibus mortalibus desiderant. Vale.*

Eustachius Cæsaris orator. Harum literarum duo scripsit exemplaria, vnumq; Henrico; alterum Eustachio Capucio Cæsaris apud Regem oratori, misit: in quó etiam adiunxit, vt si Henricus, quod petebatur pro famulis non faceret, Eustachius curaret vt vel Cæsar præstaret ipse, vel Henricum officij redderet memorem. *Henrici lachrymæ.* Henricus autem acceptis Catharinæ literis temperare sibi à lachrymis non potuit, Eustachiumque rogauit vt statim ad eam proficisceretur, multamque salutem suo nomine diceret. Sed priùs mortua est Catharina, quàm Eustachius Cimbaltonam perueniret; quo audito, præcepit Henricus, vt omnes sui domestici pullis vestibus diem funebrem Catharinæ agerent; cui tamen præcepto, Anna Bolena parere noluit, sed in signum potius lætitiæ, flaui coloris ornamentis, se suasque

ancillas vestiri curauit. Cumque ei nonnulli de æmula è medio sublata gratularentur, imo (inquit Anna) doleo, non quidem quòd sit mortua, sed quòd tam honesto mortis genere obierit: nimirum tantus extitit inuidiæ liuor, vt nec mors Catharinæ eum extinguere posset. *Anna Bolena in Catharinam liuor.*

Cùm principes exteri serenissimæ Catharinæ mortem accepissent, mirabile est dictu, quanto studio, quanto honore, quantis etiam expensis exequias eius vbique ferè terrarum celebrauerint; multæ orationes ac conciones habitæ, multi libri editi in laudem Catharinæ, & in Henrici suorumq; Consiliariorum detestationem, quòd fœminam tam illustrem, tam indignis modis ad mortem compulissent. Ascribam huc Apostrophen vnam ex oratione funebri doctissimi viri Friderici Nauseæ Germani, qua Regem Regiosque ministros sic alloquitur. *O vos sanguinarij Regis Angliæ adulatores; ô vos iniquissimi consultores; ô vos scelestissimi homicidæ; ô vos patriæ proditores nequissimi: plorate & vlulate super mortem iustissimæ & nobilissimæ vestræ Reginæ, quoniam plusquam nequiter & impiè vendidistis Regem vestrum sceleratis assentationibus, vt faceret malum longè omnium pessimum. O Rex Henrice, quondam felicissime, plora, luge plange, vlula, pro tuo horrendo coram Deo & homine peccato; quo innocentissimam tuam coniugem, contra leges tàm humanas quàm diuinas repudiasti, iniquissimeq; afflixisti, cum qua nunc mortua, simul tua etiam apud omnes cœpit mori existimatio, nisi pijssima illius apud Deum intercessione, tuaq; emendatione, aliquando restituatur.* Atque hæc foris. *Catharinæ existimatio apud exteros principes.* *Nausea Apostrophe ad regem Angliæ & suos consiliarios.*

Domi autem ingenti lætitia perfundebatur Anna Bolena, quòd iam tandem sibi Regina esse, iam secura omnique metu alicuius æmulæ soluta videbatur. Sed fit aliquando, vt cùm maximè nobis securi videmur, tunc summis inuoluamur periculis. Ecce enim qui iustus est Deus, Annæ glorianti ac superbienti, è vesti- *Dei vindicta in Annam Bolegiò nam.*

giò aliam suscitauit æmulam, multò grauiorem, quàm Catharina vnquàm fuerat. Rex enim cœpit & Annæ tædio, & alterius puellæ, quæ Annæ inseruiebat, cui Ianæ Seimeræ nomen fuit, amore affici; quod Annæ celerem interitum attulit. Res autem hac ratione quarto post mortem Catharinæ mense, contigit.

Aborsus Anna Bolena.

Venerat tempus quo Anna iterum pareret, peperit autem informem quandam carnis molem, ac præterea nihil. Rex omninò videre volens quid Anna peperisset, ea de causa in cubiculum eius mox à partu intrabat. Illa & de abortu dolens, & de Regis amore in aliam translato indignans: Ecce (inquit ad Regem) post illum diem quo meretricem illam Ianam, tuis genibus insidentem conspexi, quam pulchrè vterus me' officio functus est? Bono animo sis meum corculum (inquit Rex) non erit posthac cur de me queraris: & exibat quidem mœstus.

Anna verò vbi Henricum nec hactenus masculum ex se generasse, nec iam deinceps generaturum speraret, constituit experiri, an alia quapiam via, quæ Regis vxor iam esset, etiam Regis mater effici posset. Putabat autem adulterij sui crimẽ eò magis occultandum, si potius cum fratre suo Georgio Boleno, quàm cum alio quopiam rem haberet. Quin etiam volebat superbissima & sui ipsius amori deditissima mulier, de genere & sanguine Bolenorum ex vtraque parte esse, qui regnum in Anglia occuparet. Sed cùm neque ex illo scelerato incestu, quod maximè cupiebat, assecuta esset, cœpit animum suum ad vagam libidinem eò vsq; applicare, vt præter Noresium, Vestonum & Brueitonum, homines non ignobiles, etiam Marcum quendam musicum suum, in regium thorum pelliceret.

Incestus Anna Bolena variaque adulteria.

Quæ tàm effusa libido, cùm Regem diu latere non posset, tamen se nihil scire simulauit vsque ad calendas Maias. Illo die, cùm Rex Greuuici ludicris quibusdam spectaculis interesset, atque Annam Bolenam vidisset è fene-

Henricus ab Anna Bolena alienatur.

è fenestra sudarium quoddam demisisse, quo vnus ex ipsius amasiis faciem sudore oppletam extergeret; è theatro statim prorumpens, nemine salutato Londinum ad Palatium Vestmonasteriense, quod quinque milliaribus Grenuico aberat, vesperi, sex tantum comitibus assumptis, se contulit. Quod cùm Annæ renunciatum esset, illa quoque se ex turba subduxit, nec hoc sine causa fecisse Regem suspicata illam noctem magna cum animi sollicitudine traduxit.

Postera luce cimbas ac triremes parari iussit, quibus per Tamesim Londinum veheretur, cumq; in medio ferè itinere esset; ecce in ipso flumine ministri Regij, qui eam operiebantur, vt captiuam ducerent in Arcem; quæ ripæ fluminis imminebat. Ibi Bolena, primò mirari atque adeò indignari; deinde quæri, ac cœlum clamoribus complere; postremò supplicare ac instantissimè petere, vt vel semel Regem alloqui, aut in eius saltem prodire conspectum permitteretur. Verùm nihil horum concedebat Henricus, qui Iana Seimera potitus, Annæ mortem iam animo designauerat. Vnde paucis post diebus ad tribunal publicum educta, & ab ipso Thoma Boleno, qui pater ipsius putabatur, inter alios iudices iussu Regis considente, adulterij & incestus condemnata, decimoquarto Calendas Iunias, capite feritur; cùm non totis quinq; mensibus post Catharinæ mortem Reginæ titulo potita esset; cuius rei dolore etiam Thomas Bolenus, è vita non multo pòst migrauit. Georgius vero Bolenus Annæ frater, Henricus etiam Noresius, Gulielmus Bruertonus, Franciscus Vestonus nobiles, & Marcus Smetonus musicus, qui omnes ex Regio cubiculo fuerant, ob incestum & adulterium, quod cum Anna Bolena commiserant, triduò post Annæ supplicium, securi publicè percussi, meritas libidinis suæ pœnas dederunt.

Anna in carcerem truditur.

Anna ob incestum & adulterium occiditur cum multis aliis.

Postridiè quàm Annę ceruices amputatæ sunt, Rex longioris moræ impatiens, Ianam Seimeram in vxorem

Ann. 1536. Die proximo post

Anna mortem Henricus iterum contrahit.

rem accepit; manifestum vt omnibus fieret, illud ita inter eos anteà conuenisse, vt eo ipso die Anna morti traderetur, quò locum faceret Ianæ; quam Henricus etiam prius viuente Anna, adamauerat, & ipsi prætulerat, vt non minùs mira quàm iusta sint iudicia Dei, reddentis vnicuique iuxta opera sua: sicut enim Anna Catharinam supplantauerat, sic & Iana supplantauit Annam.

Lætitia de Anna morte. In scopa contra Morison.

Annæ mors nullo genere luctus aut doloris significatione, vel à Rege ipso, vel à ciuibus fuit cohonestata; sed vniuersis potiùs lætitiam attulit, propter insignem vitiosissimi eius tum animi tum corporis nequitiam. Exteri autem vt rem acceperint, ex his Coclæi verbis ad Morisonum patet. *Misera (inquit) Anna, Regina pellex, funesto exitu satis declarauit; & iniquum fuisse Regis cum Regina diuortium, & inauspicatum suum pellicatum potiùs, quàm matrimonium extitisse.* Hæc ille. Infœlix ergo Anna Bolena, quæ tanto cum opprobrio sit nata, enutrita, nupta, & mortua; infœlix, quod vnà secum patrem, fratremque, multosq; alios perdiderit; infœlix, quod cum æmula tantæ nobilitatis ac virtutis in contentionem venerit, cui ipsa erat omnibus in rebus dissimillima; sed infœlicissima, quòd prima schismatis, omnisque exitij causa suæ patriæ extiterit, filiamque post se reliquerit, quæ matris mensuram in omni genere iniquitatis cumularit. Atque hæc de Bolena.

Comitia indicta de fidei articulis. Ann 1536.

Henricus verò cùm hac ratione ab Anna Bolena, eiusque sequacibus, adulteris ac amicis se expediuisset, paucissimis interiectis diebus, hoc est, ad sextum idus Iunias, tàm Comitia publica, quàm Synodum Episcopalem indixit. In quibus postea quam non parum sibi displicere significasset, quę tam studiosè antea pro Elizabetha Bolenæ filia, in Mariæ Principis detrimentum facta fuissent, eaque iam irrita esse velle; in vtroque Concilio disceptari consultarique iussit; quænam fides,

fides, quæ etiam forma religionis ac diuini cultus, deinceps in Anglia teneri deberet; nam hactenus confusa omnia ac perturbata videbantur, & Anna dominante, rerum omnium licentia subingressa, vniuersa miscuerat, nec quid quisque affirmaret, crederet, aut faceret, certum aut constitutum habebatur.

Primo tamen loco, ne Rex Pontificem timere videretur, aut ad sedis Apostolicæ obedientiam redire velle; præcepit, ne quisquam de primatu suo in hac consultatione verbum faceret: quem vt magis etiam nunc exerceret, constituit Thomam Cromuelem supremũ suum Vicarium generalem in causis Ecclesiasticis ac spiritualibus; eique sigillum quoddam peculiare assignauit, ad causas eiusmodi expediendas. Præsidere etiam illum voluit Episcopis omnibus in Synodo ac prælatorum conuentu; quòd & sæpè fecit, cùm laicus tamen esset, & omnis bonæ eruditionis expers. *Cromuelus Vicarius in spiritualibus.* Septembri deinde mense sequente, auctoritate sua Vicaria, canonés quosdam Ecclesiasticos, quos Iniunctiones vocabat, sigillo Vicariatus sui munitos, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, reliquoque Clero Cromuelus præscripsit; in quibus, præter cætera iubebantur parochi sub grauissimis pœnis, vt orationem Dominicam cum salutatione Angelica, Symbolum item fidei, & decem Decalogi præcepta, aliaque huiusmodi, Anglicè in posterum in Ecclesijs docerent. *Canones Cromueli.*

His ita constitutis, de alijs deinde rebus fideique articulis in vtroque consilio disceptari cœpit; & post longam difficilemque altercationem, tandem libellus quidam editus est auctoritate publica, qui vulgò sex Articulorum liber appellatur, cum hac inscriptione; *Liber sex articulorũ.* *Articuli per Regiæ maiestatis serenitatem constituti.* Horum primus in Eucharistiæ Sacramento, transubstantiationem credendam esse iubebat: Secundus, vnam 1. speciem Sacramenti Eucharistiæ ad salutem sufficere: 2. Tertius, cœlibatum sacerdotum omninò retinendũ: 3.

4. Quartus, votorum castitatis & viduitatis non temerè
5. factorum, necessariam esse persolutionem: Quintus, non modo Missarum celebrationem iuri Diuino consentaneam esse, verùm & Missas priuatas fieri bonum
6. & necessarium esse: Sextus deniq;, auricularem confessionem in Ecclesia necessariò conseruandam asserebat. Qui secùs doceret, aut crederet, post duodecimũ diem Iunij proximè sequentis, in illum tanquàm hæreticum supplicia grauissima exercenda esse; Regis serenitas, cum vtriusque senatorij ordinis, & plebis in Comitijs adunatæ consensu decreuit.

Pœna assignata contrauenientibus.

Sed frustrà sudat humana industria, vbi non adest diuina protectio: nec membrum à reliquo corpore & capite diuulsum, viuere; nec palmes qui in vite non manserat, fructum facere potuit: rerumque euentus mox comprobauit, tam Regem, quàm Episcopos in vacuum cùcurrisse, quandiu nec cum Petri successore conuenire, nec à cæteris Ecclesiæ columnis dextras societatis accipere dignarentur: Sectasq; perditionis, ita non posse vllo modo sublata summi pastoris auctoritate (cuius peculiare munus est, fratres in fide confirmare) arceri, vt non aliunde obortas hæreses aut schismata nata, verè sanctus* Cyprianus asserat; quam indè, quòd vni in Ecclesia sacerdoti & iudici vice Christi non obtemperetur.

Humana prudentia infirmitas in rebus diuinis.

*Lib. 1. ep. 3

Non ergo his profanis legibus, aut quibusuis ab Henrico constitutis supplicijs, cesserunt hæreses in Anglia; sed ruptis Ecclesiæ aggeribus, non modo palàm post Henrici obitũ (vt in proximo libro dicemus) variæ irruperunt; sed interea dum viueret clàm irrepserant, multosque passim tàm ex populo & proceribus, quàm ex Clero & Episcopis infecerant: adeò vt totius Angliæ Primas Cantuariensis Cranmerus, Crõuelus etiam Regis (si Dijs placet) in spiritualibus Vicarius, alijque ex aula plurimi, occultè fuerint Hæretici; & Rex ipse atq; Episcopi plærique, quos vel ipse creauerat,

Hæreses in Angliam quomodo ingressa.

uerat, vel in partes suas traxerat, licet præcipuos quosque fidei articulos adhuc confiterentur & defenderent; tamen spiritu Christi, ex hoc immani schismate destituti, & varijs erroribus simplicitatem fidei contaminauerant, & Bibliorum falsa versione, eorumque promiscua curiosis hominibus proposita lectione & tractatione, aliisque plurimis modis, omnibus sectis viam aperuerunt.

Henricus hæretica multa tenebat & sibi inuicem contraria.

Quin præterea & Henricus, cùm hæc ipsa in Lutheranos ac Zuinglianos tàm seuerè decerneret, hæretica multa tenebat, eaq; cum Lutheranis & Zuinglianis communia, nec solum cum fide Catholica, verumetiam cum his ipsis suis articulis è diametro pugnantia. Primùm enim vt omittamus primatum Petri ac vitæ Monasticæ institutum, quæ vtraq; cum hæreticis, contra Ecclesiæ Catholicæ doctrinam impugnabat; in ipsis sacramentis immutabat omnia pro sua libidine: nā primò affirmabat cum Catholicis, septem esse Ecclesiæ sacramenta; sed cū Lutheranis dicebat, tria esse tantum a Christo instituta; Baptismum, Eucharistiam, & pœnitentiā, cætera quatuor vt minoris momenti minusq; necessaria, ab Ecclesia esse postea adiuncta. Deinde in sacrificio altaris & in ipso canone multa peruertebat; nam expugnabat vbiq; Pontificis nomen, & suum, loco eius supponebat: omnes etiam orationes in Missa pro summo pastore prohibebat. In sacramento autem Pœnitentię, etsi Confessionem necessariam esse diceret; tamen à Christo institutam esse negabat; satisfactionis nomen omnino abolebat. Orare quidē pro defunctis iubebat, purgatorij tamen nomen nullo modo permittebat. Ordinis sacramentum fatebatur, sed in eo tractando & tradendo infinita permiscebat; imò nouam formam ordinandi Episcopos ipse præscripsit. Sacerdotes à coniugio prohibebat, Monachis tamē multis, qui sacerdotes non essent, vxores permittebat. Votorum castitatis & viduitatis

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

8. necessariam esse persolutionem volebat; cum ipse nihilominùs omnes qui viginti quatuor annis minores essent, à Monasterijs exire & ad sæculum reuerti cogeret, grandæuos etiam quoscunq; permitteret. Postremo, vt plura huius generis non percurram, cum ipse in sancta sanctosque omnes, & in eorum memoriam beneuolus ac deuotus videri vellet; interea tamen, Ecclesiarum ornamenta, sanctorum reliquias ac donaria, & quicquid erat pretiosum, expilabat, & suum in fiscũ redigebat: adeò vt vel nullam plenè religionem aut fidem coluisse eum reuera existimes; vel vt alterum quendam Mahometem, profanum quoddam Alcoranum, ex diuersarum opinionum ac religionum assutúris, ingenio proprio voluisse constituere.

Henrici religio.

Anglicana religio Henrici tempore.

Atque is quidem religionis status in Anglia tunc fuit, tùm à Catholica fide, tùm à protestantiũ dogmatibus alienissimus; nec quicquã aliud reuera ab Henrici adulatoribus colebatur, quàm Regis volũtas atq; libido. Quod cùm populus Catholicus animaduerteret, nec quicquã ampliùs spei de emendatione, (quã magnam tamen conceperant post Annæ Bolenæ mortem) relinqueretur; Lincolniensis primum prouincia; deinde Northumbria, Cumbria, Dunelmensis & Eboracensis agri arma sumpsere; adeò vt quinquaginta virorum millia & amplius in aciem prodirent. Insignia horum erant, quinque vulnera Seruatoris, Calix cum hostia & nomen IESV in medio expressum, quibus rebus demonstrabant, se ob conseruandam fidẽ CHRISTI bellum gerere. Aduersus quos cũ Duces Norfolciæ, ac Suffolciæ alijq; Regis ministri se opposuissent, in ipso die prælij obtentum est, vt ad colloquiũ vtrinq; veniretur; in quo Henricus (quòd malè sibi timeret) Catholicis populis sanctissimè promisit, se omnia illa de quibus querebantur, emendaturum; nec eum tumultum cuiquam detrimento posteà futurum. Quæ omnia cùm non edicto solum, sed & publicis tabulis confir-

Arma pro religione sumpta. Ann. 1536.

Fraus & periurium Henrici.

confirmaſſet; tamen per ſpeciem noui tumultus, non quidem ab ijſdem Optimatibus, verum ab alijs nonnullis nobilibus, eiſdem tamen cauſis poſteà concitati, etiam illi quos Rex antea ſecuros fecerat, vltimum ſupplicium ſubire coacti ſunt.

Menſibus itaque Martio, Maio & Iunio, capite plexi ſunt Barones duo, Darſius & Huſſius: Equites vero aurati, alijque nobiles multi, Robertus Conteſtabilus, Thomas Percius, Franciſcus Bigotus, Stephanus Hameltonus, Thomas Gilbius, Nicolaus Muſgrauius, Gulielmus Lomleus, Nicolaus Tempeſtius, & Ioannes Bulmarus, ſimul cum vxore lectiſſima fœmina. Abbates ſex, Fortanenſis, Geruienſis, Riuerius, Barlinghenſis, Saulienſis, Whalienſis, & Prior Birlingtonus, quique omnium caput extiterat, Robertus Aſchius. Quinque etiam ſacerdotes Lincolnienſes, & ſeptem laici. Monachi item multi, quorum nomina non habentur, præſertim Monaſterij Saulienſis, cuius Abbas ideo fuit ſuſpendio necatus, quod tam ipſe, quàm Monachi, qui mandato Regis antea è Monaſterio eiecti fuerant, iam reſtituebantur ab his nobilibus, qui arma pro religione ſumpſerant; & quia horum Monachorum vnus, qui fratrem Whalienſi in Monaſterio habebat, eò confugerat, ingreſſuſque fuerat inſcio Abbate, qui cœnobio præerat, ille etiam Abbas laqueo ſublatus eſt, variaque ſtrages in alios edita: quo etiam tempore mortuus eſt Henrici filius, nothus ex Elizabetha Blunta, quem plurimùm diligebat, & quem ſupra ab illo Richmundiæ, ac Somerſeti Ducem factum fuiſſe commemorauimus; adeo vt horum Catholicorum mors, non ſine aliqua præſenti DEI vltione ab Henrico tam perfidè ac ſceleratè perpetrata eſſe videretur.

Triginta duo occiſi propter fidei defenſionem.

Ducis Richmundiæ mors.

Nonnullis & alijs etiam in prouincijs valde deſæuit hoc tempore Henricus, præſertim in Somerſetena quæ ad Occidentem iacet, vbi plurimos ob annonæ

Henrici crudelitas.

penuriam nouorumque vectigalium impositionem nonnihil tumultuantes occidit. Londini etiam vno eodemque die, illustrissimum virum Thomam Fizgarterum Comitem Childariæ Hibernum, simul cum quinque eius auunculis lugubri planè spectaculo interfecit.

Edouardus nascitur. Ann. 1537. Sexto autem idus Octobris, natus est Henrico ex Iana Seimera filius, quem vocauit Edouardum. Sed cùm mater ægrè pareret, Rex interrogatus, cui magis consultum vellet, vtrum vxori an filio, respondit filio, quòd alias vxores facilè reperturus esset, filios non item. Iana igitur, cùm medicis chirurgicisque artibus ad partum laxaretur, ex dolore paulò pòst mortua est, & Vindesoriæ sepulta; ita vt Rex iam liber ad quartam vxorem ducendam existeret.

Pauli tertij in Henricum indulgentia. An. 1537. Expectauerat hactenus Paulus tertius Pontifex, tanquam pater indulgentissimus, Henrici Regis resipiscentiam, quam multa his ipsis temporibus certissimè illi polliceri videbantur. Cùm enim iam Henricus Annam Bolenam malorum omnium fontem ac fotricem supplicio digno castigasset; edictis etiam ac Senatusconsultis grauissimis declarasset, Lutheri partes se nullo modo secuturum; intelligeret præterea ex his recentibus Angliæ tumultibus, vniuersum populum suum ab hoc schismate vehementer abhorrere: quis non existimasset, eum ad Ecclesiæ vnionem fuisse rediturum? præsertim cùm Catharina, cuius depellendæ causa hæc omnia inceperat, iam esset mortua, ex eoq; impedimentum omne sublatum, quò minùs cum Cæsare conuenire posset. Anna etiam & Iana è medio sublatæ, & Henricus iterum liber vt quacunque cum fœmina contrahere libidinemque suam explere posset: quarum rerum intuitu Pontifex, cùm sententiam depriuationis, quam antea in Henricum tulerat, hucusque executioni nequaquam mandasset; nunc, maiori spe quàm vnquàm aliàs fretus, multorum etiam prin-

cipum

cipum rogatu excitatus, tentandum iterum Henricum existimauit.

Re itaque maturè deliberata, & tàm Imperatori, quàm Galliarum Regi, quorum vterq; suam opem lubentissimè deferebat, communicata; decreta est Reginaldo Polo, (quem non multis antè mensibus Pataauio euocatum Pontifex Cardinalem renunciauerat,) legatio amplissima in Belgium: vt ex eo loco, qui Angliæ vicinus est; tùm Pontificis, tùm aliorum principum nomine cum Henrico ageret, vt saniora tandem sequeretur consilia. Venit ergo Lutetiam amplissimis mandatis & facultatibus instructus, quem viri nonnulli præstantes honoris causa ex Italia comitabantur; & in ijs Ioannes Matthæus Veronensis Episcopus, singulari rerum vsu & prudentia præditus. Ibi & à ciuitate ipsa, Regis iussu, & à cunctis Ecclesiastici ordinis hominibus honorificentissimè est exceptus. Quod cum Henricus audiuisset, misit in Galliam citato cursu Franciscum Brianum, qui omnibus modis à Rege contenderet, vt in suam potestatem Polum traderet, ni faceret, actum esse de amicitia. Rex officio & religione prohibitus, quòd fidem Papæ de Poli incolumitate dederat; Anglum autem infensum habere nolens, cuius opera eo tempore erat ei vtilis, exardescente inter ipsum & Cæsarem bello; Polo suo nomine denunciandum curauit, vt postridie abiret, si saluus esse vellet.

Ann. 1537.

Card. Polus Henrici causa legatur in Belgium.

Quo inexpectato rei nuncio perculsi omnes, cùm quid consilij caperent, non haberent; Polus, ne longiori mora maiores difficultates incurreret, postera lucè Deum piè precatus, illiusque patrocinio se totum committens, quàm potuit breuissimo itinere Cameracum, (quod est Cameracensis Episcopi ditionis oppidum in ipsis Galliæ Belgijque finibus positum,) contendit; quo tamen non sine summo vitæ discrimine peruenit; eò quòd vniuersum illud iter non solum Cæ-

Poli difficultates & pericula.

sari-

sarianorum Gallorumque militum, verumetiam Anglorum, qui Gallis adhærebant, excursionibus perpetuis infestaretur: quo periculo territis Poli comitibus

Poli constantia.

ac famulis, cùm crucem quæ legatis apostolicis anteferri solet, gestare amplius nemo auderet; Polus ipse inuicto animo, insigne illud Saluatoris in manus assumpsit, magnaque constantia erectum gestauit, quousq; famuli verecundia profusi illud ipsum ex eius manibus repeterent.

Henrici insidiæ in Polum.

Cameraci cùm esset, intellexit se in Anglia ab Henrico proscriptum, & perduellionis reum declaratum esse; præmiumque aureorum quinquaginta millium, constitutum esse ei, qui necem illi inferret: qua ex re, maioribus adhuc periculis implicatus, (cùm inter milites versaretur,) quam in partem se verteret nesciebat. Sed ecce, summis in periculis constituto, DEVS adfuit; Euerardus enim à Marchia, Cardinalis Episcopusque Leodiensis, qui senatui Belgico eo tempore præfuit, interposita fide publica, humanissimè Polum nihil tale cogitantem ad se Leodium inuitat, & venientem summa cum beneuolentia & honore accepit; quo audito, Henricus statim cum Senatu Belgico egit, vt Polum traderet. Se Galli partes relicturum, & quatuor peditum millia ad auxilium Cæsaris, suis sumptibus missurum, decemque mensium stipendia è vestigio in Senatorum manibus depositurum, si id fiat. Quod

Poli pium responsum.

cùm Euerardus Polo renuntiasset, miratus Regis amētiam dixit; iam dudum se vitæ huius tædio affectum mortem cupiuisse corporisq; depositionem: & proinde cùm Henricus tanto studio & incommodo suo illud ipsum efficere conetur, nihil aliud facere, quàm si quis dormitum ire cupienti, vestem ipsam velit detrahere: se tamen in sua potestate non esse, sed Pontificis. Is Poli intellectis periculis, eum statim Romam reuocauit, eique publicam in posterum militum custodiam, contra Henrici furorem assignauit; Cardinali autem

tem Leodiensi ob Polum hospitio exceptum vniuersi Belgij legationem demandauit.

Henricus cùm Polum ex insidijs omnibus elapsum vidisset, ita percitus, in eius amicos ac consanguineos furorem conuertit; itaque comprehendi iubet Margaritam Poli Matrem, Sarisburiæ Comitissam, illustrissimam Heroinam, Georgio Duce Clarentiæ natam, qui frater Germanus Edouardo Regi quarto fuerat, hancque paulò post damnatam capite, quòd literas à filio accepisse diceretur, sacramq; imaginem quinque CHRISTI vulnerum clàm in pectore gestasse, (quòd Rex ad Eboracensium Catholicorum memoriam, qui sub illis insignibus arma pro religione paulò antè sumpserant, factum esse interpretabatur,) ad quintum calendas Iunias, anni millesimi, quingentesimi, quadragesimi primi, cùm iam ætate grandæua esset, & vitæ sanctissimæ decursu venerabilis, ea sola de causa, quod talis filij mater esset & Catholicæ fidei integerrimè addicta, securi publicè percutiendam curauit. Cum ea eodem in iudicio sententiam mortis acceperunt, Gertruda Marchionissa Oxoniẽsis, Reginaldus Polus Cardinalis, Adrianus Forescutus eques auratus, & Thomas Dinglæus eques ordinis sancti Ioannis Hierosolomitani; quorum posteriores duo, sexto deinde idus Iulij capite sunt plexi.

An. 1538. *Sæuitia Henrici in Poli amicos.* *Poli mater.* *Quinq; ad mortem condemnati.*

Vnà cum Margarita tradebantur in custodiam, filius maior natu Henricus Polus Dominus de Monteacuto, Henricus etiam Curtenæus Marchio Oxoniæ & Comes Deuoniæ, Edouardi Regis quarti ex filia nepos; Edouardus præterea Neuellus eques auratus, ex illustrissimorum Comitum Varuicensium ac Sarisburiensium familia progenitus; qui omnes, eò quòd impijs Henrici decretis aduersari crederentur, extremo supplicio affecti fuerunt, & duo sacerdotes eodem die strangulati laqueo.

Quinq; occisi.

Atque,

Cromueli nequitia & proposi tum. Atque hoc ipso tempore valdè defæuiebat persecutio in Catholicos, instigante Cromuelo perditissimo homine; qui cùm in animo haberet Henricum inducere, vt cum Germaniæ hæreticis qui hoc ipso anno *Ann. 1538.* Smalcáldiæ conuentum faciebant, contra Cæsarem se coniungeret, valde timuerat aduentum Poli in Belgium, ne consilijs suis impedimentum adferret: omnibus igitur modis Regem in Polum eiusque amicos incendebat, tanquàm Pontifici & Cæsari addictos; cuius in gratiam ac fauorem, Polum esse factum Cardinalem affirmabat. Iuuit Cromueli maliciam hæc, quã modò exponam occasio. Mortem obierat his ipsis diebus Carolus Geldriæ Dux valdè Catholicus: ei suc- *Dux Cliuensis fit Dux Geldriæ.* cessit Gulielmus Princeps Cliuensis, qui partim quòd clàm faueret hæreticis, partim quòd à Cæsare de statu Geldriæ timeret, occultum fœdus inierat cum Francisco Galliarum Rege Germaniæque Principibus qui Cæsari aduersabantur, idemque cupiebat cum Henri- *Anna Cliuensis.* co facere, tradita ei etiam in matrimonium sorore sua Anna, quod & Henrico non ingratum, Cromuelo autem & Germaniæ Principibus summè vtile & expetendum videbatur.

Hac ergo spe Cromuelus Regum satis per se furen- *Supplicia 36. fratrũ sancti Frãcisci.* tem, magis quotidie in Catholicos incitabat, modò huic, modò illi calumniam struens, tanquàm Cæsaris vel Pontificis amicis. Tenebantur autem in custodijs ab aliquot iam annis, Religiosi multi ordinis sancti Francisci de obseruantia, quorum vitam, (anteà notáuimus) eousque produxerat Thomæ Vrislæi fauor qui Regi erat à Consilijs; nunc autem, cùm eorum nullus adduci posset, vt voluntati Regiæ subscriberet, nec dubitaretur, quin eorum exemplo nonnulli alij constantiores fierent; propositum fuit Regi, vt aliquid tandem de eis statueret. Ille quanquàm omnes perdere cuperet, tamen veritus infamiam; quòd essent multi, aliquid etiam Vrislæi gratiæ tribuere volens;

ex eis

ex eis qui remanserant (nam in carcere nonnulli diem suum obierant.) delegit quosdam ad varia supplicia; ex quibus Antonium Brorbeum venerandum Sacerdotem, tam Græcè quàm Hebraicè excellenter doctum, ad decimum sextum Calendas Augusti, funiculo quo cingebatur, strangulandum curauit: Thomam verò Belchiamum, virum etiam doctissimum, licet adhuc iuuenem, fame enecauit in carcere Londinensi, qui Noua porta dicitur, tertio nonas Augusti. Reuerendus autem pater Thomas Cortus, generis etiam nobilitate conspicuus, squalore carceris extinctus est, sexto Calendas Augusti. Triginta verò & duo alij eiusdem ordinis religiosi; bini, & bini emittebantur catenis ferreis inuicem colligati, vt in alijs Regni carceribus minori populi querela & murmuratione morerentur; atque hæc illa gratia, quam Henricus de Franciscanis amico suo Vrislæo faciebat.

Antonius Brorbeus. *Thomas Belchiam.* *Thomas Cortus.*

Insignem autem CHRISTI confessorem Ioannem Forestum, eiusdem instituti monachum, cuius antea non semel meminimus, voluerunt Rex & Cromuelus maioribus in cœlum cruciatibus emittere; eo quòd & Reginæ Catharinæ dilectus fuisset, & reliquis confidentiùs restitisse Regis primatui dicebatur; vnde ad decimum Calendas Iunias, in campum Fabrum Londini eductus, ad furcas duas duabus catenis ad brachia colligatis attollebatur, suppositoque lento ad pedes igne, miserabili spectaculo, ad mortem vsque crudelissimè torrebatur. In cuius etiam insigniorem contumeliam, imaginem quandam seu statuam ligneam magnæ molis, ex VVallia allatam, eò quòd nimio populi concursu celebrari dicebatur, vnà cum illo comburendam curarunt. Postremò ne quicquàm eorum sæuitiæ in hunc sanctum CHRISTI martyrem deesset, varijs carminibus, iocis, & rythmis in caput eius ludebant; quorum hoc erat vnum, tam in ipso sup-

Martyrium Ioannis Foresti. Ann. 1538.

supplicij loco, quàm per diuersa ciuitatis compita affixum.

Forestus frater, mendacij pater,
Qui mortis autor voluit esse suæ;
Per summam impudentiam, negauit Euangelium,
Et Regem esse caput Ecclesiæ.

Henricus etiam amicos interficit. Nec solum in seruos DEI, qui libidini suæ aduersarentur sæuiebat Rex; quacumque oblata occasione; verumetiam & in suos, si quid nimium displiceret, omnem inhumanitatem exercebat, oblitus priorum officiorum quæ præstiterant; sic Nicolaum Careum præstantem virum, quem non solùm sibi à consilijs, sed equorum etiam præfectum & ordinis sancti Georgij & Aureæ Periscelidis (vt appellant) Equitem (quæ duæ magnæ sunt apud Anglos dignitates,) creauerat, his ipsis diebus securi percutiendum curauit; quod & paulò pòst, non dissimili ratione Leonardo Graio Hiberniæ protegi fieri præcepit. In ipsos etiam hæreticos nonnullam seueritatis suæ particulam (si quando articulis Regijs contrauenire dicerentur) dispertiebat: nec *Lamberti Zuingliani iudiciũ, & mors.* administri sui, licet ipsi etiam hæretici, indiligentes in eo erant. vnde cùm Ioannes quidem Lambertus Zuinglianus, ab Archiepiscopo Cranmero condemnatus, ad Henricum Regem, tanquam Ecclesiæ supremum caput appellasset; is cognita causa, iterum condemnatum, remisit hominem ad Cromuelum, suum in spiritualibus Vicarium; qui animo quamuis Zuinglianus etiam esset, pro officio tamen & authoritate quam habebat, mortis sententiam in Lambertum recitauit; iuxta quam ad decimum Calendas Decembris Londini publicè combustus est.

In cælites etiam sæuit Henricus. Ann. 1536. Ac ne in illos tantum, qui in terris agerent, ius habere Rex Henricus videretur, nonnihil etiam in cælites audendum putauit. Itaque cùm videret Cromuelus, ima-

imagines quaſdam ſanctorum, itemque monumenta martyrum in honore apud plebem Chriſtianam eſſe, plurimaque donaria quotidie offerri, Henrico autor fuit, vt omnes Angliæ Sanctorum imagines celebriores, ad quas præcipua erat hominum frequentia atque deuotio, quaſque DEVS (velut diu piſcinam Bethſaidæ, quæ ab Angelo DEI commota, eum qui prior in illam deſcendiſſet à quacunque infirmitate ſanabat) præcipuis quibuſdam miraculis populo ſuo commendauerat: vnà cum memorijs martyrum auro & argento refertis, è medio tollerentur. Atque hoc artificio dum ſe idola abominari fingerent; manifeſtum ſacrilegium perpetrabant. Nam vt olim Iacob, cùm DEI viſionem in ſomnis vidiſſet, euigilans, lapidem quem capiti ſuppoſuerat, erexit in titulum, fundens oleum deſuper, locumque appellans Bethel, hoc eſt domum DEI, ac voto facto reuerſus poſteà, decimas domino ibidem obtulit; & multis deinceps ſæculis viri timentes DEVM, ad Bethel, hoc eſt à Iacob Patriarcha DEO dedicatum, aſcendebant, portantes hœdos aliaq; munera vt ibi ſacrificàrent ac offerrent Domino: Ita populus Chriſtianus in Anglia, ad certa loca ſacra, in quibus, Beatiſſimæ matris DEI, aliorumque Sanctorum ſtatuæ imagineſque à maioribus noſtris fuerant erectæ, & operibus Dei mirandis honorabiles demonſtratæ, orationis ergò aſcendebat. Huiuſmodi erant eo tempore, Valſingamum, Ipſuicus, Vigornia, Vldeſonum, Cantuaria & alia non pauca; quæ omnia Henricus, Cromuelo ſuggerente, diſiecit ac deformauit, vt opibus quas ibi fideles obtulerant, potiretur.

Ioan. 5.

Geneſ. 8.

1. Reg. 10.

Angliæ antiquæ peregrinationes.

Deinde ad tumulos martyrum progreditur, quos omnes expilabat, reliquiaſque indigniſſimis modis tractabat. Erant autem in vniuerſa Anglia, tres martyrum Anglorum præcipuæ, maximæque celebritatis ac venerationis memoriæ. Prima ſancti Albani, qui primus (quod ſcitur) in illa inſula, ſub Diocletiano

Tres præcipui Angliæ antiqui martyres.

 Impe-

Imperatore anno domini trecentesimo, sanguinem pro Christianæ fidei confessione effudit; adeò vt meritò Anglorum protomartyr appelletur. Secunda erat Edmundi Regis, qui propter eandem fidem à paganis extinctus fuit, anno Christi octingentesimo, septuagesimo primo. Tertia Diui Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis fuit, qui pro iustitia & Ecclesiasticæ libertatis defensione plurima passus sub Henrico Rege secundo, martyrij palmam assecutus est, anno à partu Virginis millesimo, centesimo, septuagesimo primo. Horum trium martyrum præter cæteros insignia erant apud Anglos monumenta, Catholici populi & pijssimorum principum liberalitate cùm instituta, tum aucta & ornata, plurimisque donarijs pretiosissimis cumulata; quæ omnia Henricus inualit ac diripuit, tanta feritate ac indignitate, vt vir quidam doctus ac pius, qui sacrilegio interfuerat, his verbis de eo queratur.

Richardi Hillardi de Henrici sacrilegio querela.

Si vnà mecum lector adfuisses ac vidisses templorum profanationes, altarium euersiones, Donariorum seu oblationum direptiones, venerabilium reliquiarum ac imaginum indignissimas cum blasphemiis contemptus, ac violationes; non tibi (credo) temperasses à lachrymis, à luctu, à singultu; cum ea vidisses à Christianis viris fieri, qua à barbaris tyrannis, ac Christi iuratis hostibus nulla in historia perpetrata, leguntur. ô si in vitam rediysset, huius impy tyranni pius parens Henricus septimus, qui tot & tantis monumentis Ecclesiam Anglia decorauit vidissetq; à filio, quem ille tanta cura educandum curauerat, ea omnia diruta, qua non solum ipse eius pater, verumetiam omnes ante eum Christiani Anglia principes Deo dedicassent; maledixisset (scio) hora in qua illum genuerat, & diei quo in lucem prodyt tam infaustum pyssima familia monstrum. Hæc ille.

Henrici odium in D. Thomam

Henricus autem, etsi in omnes Angliæ sanctos infestum bellum gereret, loculosque dirriperet; præ cæteris

teris tamen omnibus gloriosissimum Thomam Cantuariensem martyrem, ingenti odio persequebatur, tùm quòd in causa non planè dissimili, contra similem ferè Henrici secundi nequitiam, ac tyrannidem, licet infinitis partibus minorem, Ecclesiæ libertatem defendendo, mortem obijsset; tùm quòd monumentum ipsius tantis opibus ac thesauris refertum erat, vt occasionem quæri oportuerit, vnde expilaretur. Qui enim Regius quæstor tunc erat, confessus est; tantam auri, argenti, ac lapidum pretiosorum & sacrarum vestium vim, ex vno illo Diui Thomæ monumento ablatam esse; quanta viginti sex plaustra boum ingentia onerauerat: vt ex eo conijcere liceat, quàm innumerabiles thesauros ex cæteris sanctorum monumentis, atque adeò ex templis, oratorijs, & monasterijs omnibus idem Rex corraserit. *Cantuariensem.*

Diuum ergo Thomam Cantuariensem Archiepiscopum, ab annis plusquam quadringentis pro fidei & iustitiæ defensione occisum; & sanctorum Catalogo tàm in terris, quàm in cœlo ascriptum, atque infinitis miraculis illustratum, causam iterum ad tribunal suum contumeliosissimè dicere, post tot sæcula coëgit: ipsumque perduellionis condemnatum, inter Diuos amplius censeri vetuit. Imò in comitijs publicis sanciuit, vt capitale crimen esset; si quis aut diem commemorationis eius sacrum celebraret, aut in sacris precibus mentionem eius faceret, aut omninò eum appellaret sanctum, nomenué ipsius in calendario sanctorum, vllo suo in libro non deletum extare permitteret: plurimaque alia huiusmodi statuit ac perpetrauit, quæ ex sequentibus Pontificis maximi literis intelligi possint. *Impiëtas Henrici inaudita in D. Thomam.*

Pontifex enim Paulus tertius auditis his nouis Henrici sceleribus, cùm ampliùs quid faceret aut speraret non haberet, sententiæ suæ in Henricum antea latæ publi- *Pontifex iterum renouat ex-*

communicatione in Henricum An. 1538.

publicationem & executionem, quam hactenus ob eas paterni affectus causas, quas ipse suis literis exponit, cohibuerat, omnino iam faciendam, & prosequendam decreuit. Itaque prænominatas literas suas, non solum in Ecclesiis & oppidis Belgij, sicut antea; nimirum, Brugensi, Tornacensi & Dunkirkensi, (quæ ditionis Caroli Imperatoris erant) promulgari & affigi voluit: verumetiam in oppidis Boloniensi & Diepensi Galliæ, in Calistrensi etiam & Andreapolitano Scotiæ, illud idem fieri præcipit, ex quo manifestum euadit, illorum etiam duorum regnorum monarchas, simul cum Pontifice & Cæsare in hoc ipsum conuenisse, vt sententia excommunicationis ac depriuationis in Henricum ferretur. Pontifex ergo repetitis ad verbum prioribus suis longissimis admonitionis, iussionis, citationis, excommunicationis, damnationis, depositionis ac depriuationis literis, quarum summam antea recitauimus, hæc statim subiungit.

Quare Papa executionem distulerat.

Dum autem postea ad dictarum literarum executionem deueniendum esse statuissemus; cùm nobis per nonnullos Principes & alias insignes personas persuaderetur, vt ab executione huiusmodi per aliquantum temporis supersederemus, spe nobis data, quòd interim ipse Henricus ad cor rediret & resipisceret: Nos, qui (vt hominum natura fert) facilè credebamus quod tantopere desiderabamus, dictam executionem hucusque suspendimus sperantes, (vt spes nobis data erat) ex ipsa suspensione correctionem aliquam & resipiscentiam, non autem pertinaciam & obstinationem ac maiorem delirationem, (vt rei effectus iam docuit) prouenturam. Nunc autem resipiscentia & correctio huiusmodi quam tribus ferè annis expectauimus, non solum postea sequuta non est; sed ipse Henricus quotidie magis se in sua feritate ac temeritate confirmans, in noua etiam scelera prorupit, quippe qui non contentus viuorum prælatorum & sacerdotum crudelissima trucidatione; etiam in mortuos, & eos quidem quos in

Henricus in peiora prolapsus.

sancto-

sanctorum numerum relatos, vniuersalis ecclesia pluribus seculis venerata est, feritatem exercere non expauit. Diui enim Thomæ Cantuariensi Archiepiscopi & martyris ossa, quæ in dicto regno Angliæ, ob innumera ab omnipotenti DEO *illic perpetrata miracula, summa cum veneratione in area aurea in ciuitate Cantuariensi seruabantur; postquam ipsum Diuum Thomam, ad maiorem religionis contemptum, in iudicium vocari, & tanquam contumacem damnari, ac proditorem declarari fecerat, exhumari & comburi, cineres in ventum spargi iussit: omnem planè cunctarum gentium crudelitatem superans, cùm ne in bello quidem hostes victores sæuire in mortuorum cadauera soleant.* Horrenda scelera.

Idem etiam Henricus omnia ex diuersorum Regum Anglorum & aliorum Principum libertate donaria ipsi arcæ appensa, quæ multa & maximi pretij erant, sibi vsurpauit; nec putans ex hoc satis se iniuriæ religioni intulisse, Monasterium ipsum Diuo illi Augustino, à quo Christianam fidem Angli acceperunt, in dicta ciuitate Cantuariensi dicatum, omnibus thesauris (qui etiam multi & magni erant) spoliauit: & sicut seipsum in beluam transmutauit, ita etiam beluas quasi socias suas honorare voluit; feras videlicet, in dictum Monasterium expulsis monachis, intromittendo. genus quidem sceleris, non modo Christi fidelibus, sed etiam Turcis inauditum. Cum itaque morbus iste à nullo quantumuis peritissimo medico, alia cura sanari possit, quam putridi membri abscissione; nec valeret cura huiusmodi, absque eo, quod nos apud Deum causam hanc nostram efficiamus; Viterius retardari nolentes, ad dictarum literarum executionem, quas ad hoc vt Henricus Rex, eiusq; complices, fautores, adhærentes, consultores, & sequaces, etiam super excessibus per eum nouissimè, vt præfertur, perpetratis intra terminum eis, per alias nostras literas prædictas, respectiuè præfixum, vt se excusent, vel alias pœnas in ipsis literis contentas incurrant: extendimus & amplia- Henrici sacrilegia & impietas. Sententia finalis de executione.

 amplia-

ampliamus publicationem, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum calendis Ianuarij, anno incarnationis dominicæ, millesimo, quingentesimo, trigesimo octauo, Pontificatus nostri quinto.

Visa I. Sauli. Blosius Bap. Motta.

Comitia indicta. Dum hæc Romæ gererentur, Cromuelus in Anglia Henrico persuaserat, vt comitia noua indiceret, quibus omnium monasteriorum, quæ toto regno reliqua erant, ius ac possessionem ad se transferri postularet. *Ann. 1538.* Cui sacrilegio ac tyrannidi vt via fieret, Rex ipse sua authoritate Nouembri mense quatuor ordines qui vulgò dicuntur fratrum mendicantium, vniuersis suis ex ædibus eiecerat, eorumque monasteria ac ædificia, cùm redditus non haberent, sibi applicuerat. *Fratres mendicantes eiecti.* Augustinensium autem ædes Londini cum integra Basilica ac vniuersa supellectile, Vicario Cromuelo in tam pij consilij præmium assignauit, donoque dedit: quo ille loco splendidissimum statim palatium exædificare cœpit; sed DEO non permittente, finire non potuit.

Ann. 1539. regni Henrici 31. Quarto igitur Calendas Maias, conuenerunt regni ordines, conuentumque celebrârunt quem Parlamentum appellant; in quo cùm nemo auderet cum manifesto vitæ suæ discrimine Regis ac Cromueli postulatis refragari, obtentum est, vt omnia religiosorum vtriusque sexus monasteria voluntati Regiæ permitterentur, bonaque vniuersa fisco cederent: quo senatusconsulto promulgato, vidisses ilicò perditissimos quosque homunciones viris religiosis grauissimis insultantes, ac in sacrarum virginum claustra vbique inuolantes, easque ad luxum ac libidinem sollicitantes, quæ, asylis illis sanctissimis, ad quæ fugiendi mundi causa se receperant, exclusæ, quò se verterent aut vbi caput recline- *Omnia Monasteria Regi donata.*

clinarent, misellæ non habebant. Londini quatuor fœminarum cœnobia eodem tempore disrupta, virginesque eiectę, miseri abih sanè indignissimoque spectaculo, nemini tamen sine summo periculo illud verbo vultuué improbare licebat. Quare cùm duo presbyteri Londinenses, quorum alter Rector parœciæ Vandesuorti fuerat, & famulus qui eis ministrabat, itemq; monachus quidam cognomēto Maitus liberiùs se gessissent, & audaciùs fortè locuti fuissent, in carcerem sunt coniecti, omnesque simul octauo idus Iulias, ob negatam Regi pontificiam potestatem, laqueo enecti, & Londini in partes dissecti fuerunt.

Cœnobia fœminarum disrupta.

Quatuor martyres.

Nec contentus Henricus hoc vno impietatis genere, excogitauit aliud longè nequius, quo non solum Monachorum bona ac possessiones, verumetiam & animas secum raperet in perditionem; perinde enim ac si ista omnia, non ab aliqua sua cupiditate, sed ab ipsorum religiosorum petitione profecta fuissent, instrumentum quoddam conscribi iussit monachorum nomine, in hanc sententiam: *Quòd cùm nunc tandem, ex sanctissimo* CHRISTI *Euangelio, luce meridiana clariùs constaret, monachorum statum ac ordinem libertati spiritus repugnare, & eos omnes sub lege & non sub gratia esse, qui illam viuendi formam sequerentur, & ex consequenti illos adhuc sub peccato, morte & damnatione viuere: excellentissimam Regis maiestatem (cui ob reuelatum Euangelij splendorem, tot seculis, ad infinitorum monachorum perniciem absconditum, ingentes agerent gratias,) omni qua possent animi submissione ac instantia rogabant, vt eos à tam manifesto animarum suarum periculo, & impia Monachismi seruitute liberare dignaretur, permitteretq; liberè monasterijs exire, quò spiritus libertate Deo in posterum seruiant: quam excellentem gratiam si obtinerent, se summi beneficij id loco habituros & in grati, deuoti, atque obedientis animi testificationem se sponte, liberè, libenter, & ex mera conscientia, nulla vi coactos*

Impijssima Henrici astutia.

Instrumenti forma.

aut metu doloue inductos, monasterijs omnibus bonisque cessuros, sicut in præsenti cedebant; omnia & singula eorum iura ac possessiones, (quæ iniustè ac iniquè hucusque tenuerant,) in manus suæ maiestatu, ad quam iure pertinebant, plenè & integrè resignantes. Hæc erat instrumenti forma.

Hoc impium scriptum transmisit Henricus ad omnia monasteria, per certos homines, qui accepta ab ipso potestate, religiosis persuaderent, vt hoc idem tam Abbatum quam singulorum monachorum manu propria subscriptum, & publico monasterij sigillo confirmatum, maiestati Regiæ communi religiosorum omnium nomine exhiberent. quod vt facilius obtineretur, apud singulos mentiebantur conuentus; id ab alijs iam esse factum, imò primam huius rei cogitationem ac mentionem à monachis optimis ac religiosissimis ortam esse: quanquàm sua maiestas potuisset quidem pro sua in omnes religiosos suprema authoritate, & ex vltimorum comitiorum decreto, monastica omnia pro suo arbitrio disponere; nolle tamen pro sua bonitate quicquàm, nisi monachorum rogatu facere, vt omnes intelligant, se diuinum cultum ac religiosorum vtilitatem, non suum commodum præ oculis habere: hac ratione si quis moueri videretur, illum laudabant præsentibus alijs, vt bonum, pacifi um, prudentem, rectæque conscientię virum & suo Principi beneuolũ; promittebant præterea, eo nomine commendatissimũ eum facere suæ maiestati: denique honesta pensionę donatum dimittebant. Si quis verò negare, hærere, aut scrupulum facere inciperent, eos proteruiæ, superbiæ, supercilij pharisaici, naturæ seditiosæ, ac denique maligni in suam maiestatem animi insimulabant, & aliqua statim quæsita calumnia, in carceres trudebant; adeò vt nihil monacho miserius eo tempore fingi potuerit, cui ne bonis quidem suis cedere, sine animæ vel corporis interitu liceret.

Nequissima fraudes.

Misera monachorum conditio.

Sed

Sed cùm his artibus res admodùm non succederet, aperta vi agi cœptum est: ad decimum enim octauum calendas Decembris, Richardus Vitingus Glasconiæ, & Hugo Feringdonus Redingi, Abbates ordinis sancti Benedicti, vnà cum duobus presbyteris Ruggo, & Onjono; ipsis autem calendis Decembris Ioannes Becus Abbas Colcestrensis, eò quòd huic monachorum libello supplici ab Henrico designato subscribere nollent, varijs in locis martyrij coronam assecuti sunt. Vt autem intelligatur, quam viam Henricus tenuerit in hac causa prosequenda; quæ etiam fuerit eo tempore monasteriorum ac Abbatum in Anglia conditio: nonnulla sunt adijcienda de Vitingo Glasconiensi, quem loco primo posuimus. *Martyres quinque quorum tres Abbates erant insignes.*

Glasconia locus est in occidentali Angliæ parte, qui tàm traditione perpetua, quàm antiquissimorum scriptorum authoritate, is esse creditur, quem Iosephus ab Arimathia, qui Christum sepeliuit, Iudæorum persecutionibus Iudæa eiectus, sub Nerone Imperatore in Britanniam cum multis socijs delatus, ab Aruirago Britannorum Rege obtinuit, in quo sacellum Deo cœli conderet; anno Christi quinquagesimo: ita enim Gildas Britannus, scriptor Christianus qui propter excellentem eruditionem Sapiens cognominatur, ante mille ferè & centum Annos memoriæ prodidit, & omnes deinde Anglorum annales confirmant: hunc locum postea Lucius Britannorum Rex Baptismo Christi imbutus auxit, & Inas Vestanglorum Princeps potentissimus simul ac sanctissimus, qui primus Angliæ Regnum Vectigale Pontifici Romano fecit, circa annum Domini septingentesimum & quadragesimum, magnificum Cœnobium ibidem construxit, quod plurimi deinceps Anglorum Reges tàm opibus quàm priuilegijs ornare studuerunt; locum illum, *primam sanctorum terram*, appellantes. *Glasconiæ antiquitas* *Iosephus ab Arimathia.* *Gildas Sapiens.*

Huius cœnobij Abbas erat Vitingus, vir & propter *Vitingus Glasconiæ Abbas.*

 ætatem

ætatem ferè decrepitam venerandus, & propter vitæ religiosę moderationem, in summa etiam rerum temporalium affluentia conseruatam, planè admirabilis: id enim adhuc retinuerat Anglia, vt licet cænobia opulentissima essent, non tamen nisi à monachis gubernarentur: omnes etiam religiosi communiter viuebant, diligentissimè choro vacabant; nec nisi rarissimè claustrorum septa egrediebantur. Vitingus igitur cùm Abbas esset, Monasterium integrum ac clausum, centum plus minus religiosorum habebat, ædibus verò separatis ac locis subuicinis, pro Abbatum consuetudine ad trecentos domesticos sustentabat, atque in ijs multos nobilium filios, plurimos præterea ad literarum studia in Academijs alebat: hospitalitatem in omnes peregrinos exercebat quacunque causa transeuntes; ita vt quingentos aliquando, eosque equites eodem tempore reciperet: quartis ac sextis ferijs, eleemosynas amplas certasq; pauperibus vndiq; ex vicinis pagis concurrentibus distribuebat, atq; hæc etiam fuerat aliorum ferè Angliæ cœnobiorum ac Abbatum ditiorum consuetudo.

Abbatum in Anglia consuetudo

Vitingus Londinum vocatur.

Cùm igitur ministri Regij qui monasteria obibant Henricum admonuissent, Vitingum adduci non posse, vt instrumento à Rege proposito assensum præberet, responsum acceperunt, vt statim eum Londini sisterent; nec prohiberent, quo minus honesto satis comitatu pro sua dignitate vteretur; viderent tamen, ne quicquàm de rebus monasterij disponeret: denique, vt eques quidam auratus qui familiæ eius præerat, quemque ministri Regij iam ad partes suas traxerant, velut ad itineris solatium comes ei adiungeretur, reuera autem vt custos esset & explorator Londini cùm esset. Regis consiliarij multis cum sene agendum non existimarunt, cùm ex præfecto domus eius intellexissent, obfirmato eum animo statuisse libello illi supplici nunquàm subscribere; Rex autem videri nolebat

hoc

hoc à quoquam vi exigere, & iam perscrutatis Vitingi scrinijs, libellum quendam contra diuortium suũ scriptum repererat, inscio Vitingo ab ipsis perscrutatoribus illatum, quem satis esse ad mortis prætextum existimabat: Itaque leuiter obiurgatus, & nonnulla parte comitatus sui exutus (equitibus enim centum circiter & viginti stipatus venerat) Londino dimittitur, voluntatem Regis domi expectaturus. Cùm autem ad ciuitatem Wellensem peruenisset, quæ quinque passuum millibus Gasconia abest, intellexit nobilium conuentum ibidem haberi seque vocari, vt adesset; accessit statim, & curiam ingressus, locum suum inter primos accepturus ascendebat, cùm ecce pręconis voce iubetur, subsellia tenere, ac de perduellionis criminibus obijciendis causam dicere: mirari senex, ac respectare, domusq; præfectum quid rei esset, rogare, ille vt erat edoctus, bono animo eum esse iubet, & in aurem, hæc tantùm pro forma ad terrorem fieri insusurrauit. Paulò post Vitingus damnatus, & Gasconiam dimissus est, nihil minùs tamen cogitans, quam tam celerem instare sibi vitæ exitum. Ad monasterij autem mænia cùm appropinquaret, oblatus est sacerdos, qui in ipsa lectica confessionem audiret, eadem enim illa hora moriendum ei esse affirmabant: rogare senex multis cum lachrymis, vt vnus vel alter dies ad mortis præparationem ei concederetur, vel saltem vt monasterium ingressus, monachorum suorum cætui se commendaret ac valediceret; sed neutrum impetrabat, lectica enim deturbatus ac crati vimineæ impositus, ad montis editi cacumen qui monasterio imminet, terra pertrahebatur; vbi monachali in habitu suspensus & quatuor in partes dissectus est, eodem quo supra annotauimus die.

Modus iudicij ac condemnationis Vitingi.

Vitingi martyriũ.

Percusso pastore facilè dispergebantur oues; nec post horum trium Abbatum occisionem reperti sunt multi religiosi, qui Regis tyrannidi se opponerent.

Impiissimũ Henrici consilium.

Henri-

Henricus igitur tanquam victor omnia inuasit, deiecit, vastauit, ac demolitus est: possessiones autem annuosq; cænobiorum reditus ne vnquam postea repeti, aut à quoquam suorum successorum principum, Ecclesiæ Christi restitui possent, vniuersæ ferè nobilitati distribuit, nonnullos alijs censibus ac redditibus, nonnullos pecunia numerata commutans; Catholicosque etiam inuitos cogebat, vt spolia hæc Ecclesiastica emerent, quò vel sic eos ad sceleris sui defensionem obligaret: atque hic finis fuit monasteriorum ac monachorum in Anglia. post mille ferè annos, quam illi ad eam insulam Christianam fidem attulerant, & cum eadem creuerant, omniumque Regum munificentia aucti fuerant. Henricus autem, vt exultaret in rebus pessimis & de peccato suo gloriaretur, præcepit Episcopis, cæterisque Ecclesiasticis; vt omnibus ad populum concionibus, Angliæ monachorum eiectionem gratularentur; plebemq; docerent, quantum beneficij ex ea re perciperent, quòd non solùm à Pontificis Romani iugo; verum etiam à monachorum importunitate iam liberi existerent. qua de re gratulatio frequens omnibus ferè in locis habita est.

Monasteriorum, ac monachorum in Anglia finis.

Sed vt tremenda quidem & inscrutabilia, ita iustissima sunt semper iudicia Dei; qui, vt cæterarum gentium Ecclesiæ, maximeque omnes religiosorum ordines, nostro malo miseriaque præmoniti, per veram pœnitentiam vitæque reformationem, à ventura ira fugerent; voluit tam graue de nostræ gentis peccatis, idque à domo sua incipiens, supplicium sumere. Sed ô rursum ineffabilem ipsius in nos, Ecclesiamque vniuersam bonitatem & misericordiam, qui his ipsis temporibus, quibus à blasphema Lutheri lingua alibi; & in Anglia, per inauditam iniquissimam tyranni sæuitiam extincta planè videbatur omnis religionis ac perfectioris vitæ professio; & erga Christi Vicarium ita omnis sublata obseruantia, vt ipsius Papæ ac Pontificis

Mirabilia Dei iudicia.

ficis venerandum fidelibus nomen, fieret execrabile: excitauit spiritum viri Dei Ignatij Loiolæ, sociorumque quorundam suorum, qui castissimam purgatissimamque religionis viam ingressi, ad cætera perfectionis studia & vota, illud quartum singulari quadam ratione Dei instinctu votum, contra Lutheri & Henrici impietatem sponte addiderunt; vt in omnibus officijs pietatis ac religionis, peculiariter Romano Pontifici se suamque operam pollicerentur, ipsiusque iussu quiduis periculorum ac laborum in religione propaganda subirent; & quocunque demum terrarum, ad infidelium, errantium, ac peccatorum instructionem & conuersionem ab eo mitterentur, mox absque omni contradictione, etiam non petito viatico, tanquam à Christo missi proficiscerentur. Hi, se hoc modo & in eum finem collectos, pulcherrimisque Ignatij institutis edoctos, vocarunt Societatem IESV; eiusque sanctissimum nomen ac fidem in communione Romanæ Ecclesiæ, incredibili celeritate & industria, non solùm ad extremos Indos aliosque remotissimos populos & Reges, (quod maiori cum labore, sed periculo certè minori fecerunt) sed & ad miserè deceptos ab hæreticis septentrionales, & per tyrannorum sæuitiam à communione Christiani orbis inuitò penitùs diuulsos Britannos, etiam cum periculo capitis ac cruoris sui effusione, regnante & in Ecclesiam sæuiente Henrici filia Elizabetha, vt posteà suo loco dicetur, apportarunt. Ita Deus posuit nobis semen pro Abel quem interfecerat Cain: sed ad historiam reuertamur.

Initium Societatis Iesu eodem anno quo finis aliorũ religiosorũ in Anglia. An: 1540.

Gen. 4.

Æstimari difficulter potest, quantam stragem sacrarum ædium, monasteriorum ac templorum, profanus iste Nabuchodonosor in hac vltima sua vastatione ediderit. Vir quidam doctus illius temporis his duobus versiculis, sic rem expressit;

Numerus templorum deiectorum

Millia dena vnus templorum sustulit annus;
Quàm timeo in pœnas, vix satis vnus erit.

Vtcun-

Vtcunque tamen fuerit de numero, qui sine controuersia maximus erat, illud certè constat, monasteria Anglicana eo tempore fuisse ornatissima, non solum monumentorum antiquitate rerumq; sacrarum præstantia, verumetiam opum affluentia & ædificiorum splendore quodam singulari; quæ omnia Henricus direpta prius ac deuastata, solo æquauit; nec vel Bibliothecis, vel vllis literarum antiquitatisué monumentis pepercit, illud barbarum subinde vsurpans; Coruorum nidos esse penitus disturbandos, ne postea iterum ad cohabitandum conuolent. Quicquid igitur maiorum nostrorum pietas, industria, religio, aut deuotio, a primo die quo fides Christi sedem fixit in illo Regno, per tot retro sæcula condiderat, constituerat, congregauerat, aut elargita fuerat in religionis Christianæ cultum, sub viris monasticis, aut fœminis regularem vitam profitentibus; id totum absorpsit Henrici libido, breuissimo temporis spatio terminata. ad vnius enim anni voluptates non sufficiebat, vt post explicabitur; nunc autem cætera prosequemur.

Impium Henrici apophtegma.

Anna Cliuensis nuptia cum Henrico.

Iam aduenerat tempus, quo Anna Gulielmi Cliuiæ & Iuliæ Ducis soror, ex pacto cum certis Germaniæ Principibus inito (qui hoc anno Francofurti, biennio vero ante Smalcaldiæ conuenerant,) Henrico nubere debebat; quam etiam ob causam, tertio nonas Ianuarii magno splendore ac pompa in Angliam adducta est; & triduo post, ab Henrico, qui eiusmodi in rebus impatientissimus erat moræ, insigni celebritate Grenuici deducta. Hæ nuptiæ magnum videbantur allaturæ rebus Protestantium incrementum, Cromuelo autem earum autori, non mediocrem fælicitatē; longè maximam verò vtilitatem Gulielmo Duci Cliuensi ac Iuliacensi: qui icto non solum cum Henrico & Germaniæ Principibus, verum etiam cum Francisco Galliarum Rege, solemni fœdere, desponsata

sibi

sibi Ioanna, Francisci Regis ex sorore Nauarræ Regina, nepte, Geldrensem Principatum, quem paulo ante inuaserat, satis commodè hac ratione se defensurum contra Cæsarem confidebat. Sed omnia, Deo sic disponente, in contrarium cesserunt; nam & hæc causa fuit, cur Cæsar non ita multò post, vniuersos Germaniæ protestantes debellauerit; & quod Henricus ad partes Cæsaris transierit; & quod Gulielmus Cliuiæ Dux, non solùm vxorem desponsatam non acceperit, sed etiam principatibus Geldrensi ac Iuliacensi pænè amissis, supplicem se Carolo Cæsari dare coactus fuerit; & denique quod Cromuelus totius matrimonij architectus, in vltimam calamitatem & exitium deuenerit. Nunc tamen voluit Deus ad tempus Cromuelum euehere (vt solet aliquando nonnullos impios) quo maior esset postea eius casus & ruina. *Incommoda ex Annæ nuptijs.*

Idibus igitur Aprilis ipse ab Henrico, Essexiæ Comes, simulque magnus Regni Camerarius creatur; filius autem eius Gregorius Baronis dignitate ornatur; vnde non exiguus fit eius atque Annæ Reginæ amicis triumphus. Quinto verò pòst die, inita sunt Londini comitia publica, in quibus Cromuelus, cum multis nominibus primus ac præcipuæ authoritatis inter omnes esset, cupiditatis etiam Henrici ac egestatis bene conscius; quo ei se gratum probaret, extorsit ab ordinibus, vt æstimatis omnium Anglorum bonis ac possessionibus, Decima vna, & quatuor Quindecimæ (res planè inaudita) Regi decernerentur: adeò vt, qui viginti aureis æstimaretur, octo; qui verò centum, quadraginta; id est, plusquam tertiam bonorum omnium partem, Regio fisco penderet: atq; hoc ipsum eodem illo anno nondum planè elapso factũ est, quo Rex omnium monasteriorum bona accensus (quæ pænè innumerabilia erant,) in suam potestatem redegerat: exemplum sanè clarissimum diuinæ vindictę in tam impia Henrici ac suorum sacrilegia. Eisdem Comi- *Ann. 1540 regni Henrici 32.* *Cromueli exaltatio & iniquitas.* *Res stupenda.*

Ordo militum S. Ioannis deletus.

Comitijs decretum est, vt ordo sacrorum militum sancti Ioannis, quos Rhodienses vulgo appellabant, qui vnicus in vniuersa Anglia fuit, omnino deleretur, eorum prouentibus omnibus in fiscum Regium redactis: cuius rei dolore, fortissimus vir Gulielmus Vestonus, eques auratus, qui magnus eorum Prior fuerat, die post decimo moritur.

Cromueli crudelitas.

Cromuelus autem in summa iam auctoritate constitutus, intolerabilem exercebat in omnes crudelitatem; Calendis enim Maijs conijciendos in arcem Londinensem curauit, Doctorem Vilsonum virum primarium, & Samsonem Episcopum Cicestrensem, ea sola de causa, quòd in Catholicos quosdam pauperes, in custodijs propter negatum Ecclesiasticum Regis primatum detentos, eleëmosynam quandam fecissent: quod ipsum etiam ob crimen; Richardus Farmerus ditissimus ciuis Londinensis, non solum comprehensus, & in vincula coniectus, verum etiam bonis omnibus exutus, & carceribus perpetuis adiudicatus fuit. Erat quidam eques auratus Ioannes Neuellus vir Catholicus & ciuibus suis charus: hunc Cromuelus cùm ob fidem Catholicam, tùm ob gratiam, qua Neuellus apud populum valebat, odio habens, Regi vt suspectum detulit; eundemq; alea cum Henrico ludentem (sicut prius cum Rege conuenerat) ad cœnam inuitat, à cœna in carcerem abduci iubet, de carcere gladio feriendum curat. Alium quendam nobilem, cùm ad causam de capite dicendam compulisset, accidit vt eo die quo causa ageretur, Cromuelus podagra impeditus adesse non potuerit; quo factum est, vt nobilis ille sicut erat innocens, facile absolueretur: venienti tamen postea ad Cromuelum, vt gratias de more ageret, imò (inquit ille) gratias age tibiæ meæ; quæ nisi me impediuisset, secundum merita tua tibi euenisset: homo ferus & barbarus, ne dissimulare quidem potuit immanitatem suam.

D. Vilsonus. D. Samson. R. Farmerus. Io. Neuellus.

De

De cætero autem cauendum iudicans, ne iterum prædæ eiusmodi, quas plurimas aĩmo destinauerat, ex vnguibus laberentur, Henrico autor fuit legis ferendæ; vt si quis in posterum etiam absens atque indictâ causa, læsæ maiestatis damnaretur, non minus ritè damnatus haberetur, quàm si per duodecim-virale iudicium (quod in Anglia solemne in primis habetur) condemnatus fuisset. Sed hîc operæ precium est iustissimum Dei iudicium ob oculos proponere, qui malum consilium in ipsius consultoris caput; primùm omnium conuertit.

Lex Cromueli in ipsũ recidens.

Henricus enim Anniæ Cliuensis tædio affici cœpit, cuius rei multæ extitere causæ: vna; quòd cum hoc ipso anno oratores suos ad conuentum Smalcaldicum secundò congregatum legasset, vt Anglicanam religionem, quàm appellabat reformatam, Protestantibus Germanis probaret; illud neutiquàm obtinere potuerit, quod superbissimum eius animum vehementer alienauit. Altera erat, quòd Carolus Cæsar ex Hispanijs per Galliam iter faciens, in Belgium iam saluus peruenisset, & non solum Galliarum Regem peramanter in via conuenisset ac placasset; verum etiam Gandauenses non nihil antea tumultuantes, subito aduentu compescuisset, & Ducem Cliuensem in magnum terrorem & angustias coniecisset; vnde & Henricus timore etiam perculsus, cogitare cœpit de ineunda iterum cum Carolo amicitia. Tertia ac maxima fuit, quod Anna Cliuensis cum Germana esset, nec Anglicanam linguam aut consuetudinem nosceret; non potuit Henrici animum oblectare, aut blanditijs demulcere quantum eius effusa libido postulabat: itaq; coniecit oculos in puellam aliam cui nomen Catharinæ Hauardæ fuit, cuius ducendæ causa Annã vel occidere vel omino reijcere statuit: voluit tamen primò, in Cromuelum, nuptiarum istarum autorem animaduertere; quod vt faceret, quanquàm non deessent

Causa cur Henricum tædere cœpit Annæ Cliuensis.

1

2

3

Consilium contra Cromuellum.

ſent cauſæ, iniuit nihilominus ſecretò conſilium cum equite aurato clariſſimo Roberto Throgmortono, alijsque Cromueli inimicis, de crimine aliquo perduellionis reperiundo; occurrebat autem huiuſmodi.

Fœdus Smalcaldicum bis initum.

Cùm Saxoniæ Dux & Haſſiæ Comes, alijque nonnulli Germaniæ Principes, arma in Cæſarem ſumpturi, Smalcaldicum primum fœdus inter ſe percuſſiſſent, ab Henrico impetrarant vt eidem fœderi ſubſcriberet: poſtea verò mutatis nonnihil rebus, Cæſar cùm Henrico egit, vt non amplius illud fœdus tueretur aut confirmaret; promiſit Henricus ſe facturum quod Cæſar poſtulabat: porrò cum Germaniæ Principes iterum Regem ſupplices ſollicitarent, vt idem fœdus cum eis renouaret; Henricus quidem palàm noluit fidem Cæſari datam violare. At Cromuelus, vel quòd Henrici ſecreto iuſſu animaretur, vel quòd propter ſocietatem hæreſis Germanis gratificari cuperet; cùm non ignoraret Henricum ſibi à Cæſare timere, & moleſtè non laturum, ſi Cæſar bello Germanico detineretur, arbitratus illum magis non audere, quàm nō velle Germanico fœderi ſubſcribere; illius nomine ſubſcripſit. Vbi autē Cæſar hanc rem cum Henrico expoſtulaſſet, Henricus verò negaret ſuum nomē in renouato fœdere haberi; Cæſar autem fœderis exemplū ad Regem mitteret; Rex pudore ſuffuſus, excuſationem aliam non inuenit, niſi vt diceret, id à Cromuelo ſe inconſulto, eſſe factum: quam occaſionem nactus Cæſar, alijs literis Cromuelum apud Regem grauiſſimè accuſauit; vnde Henricus modò capitale id eſſe Cromuelo voluit, nullo ei permiſſo defenſionis loco, idq; (vt multis videtur) ne hoc ipſum aliaque multa quorum Rex eum erat in comitijs accuſaturus, præcipiente vel conſcio Rege ſe feciſſe affirmaret.

Cauſa mortis Cromueli.

Henrici fraus in Cromuelū.

Ann. 1540 Octauo igitur idus Iulij, cum omnia iam ritè ad Cromueli interitum diſpoſita viderentur, Rex familiariſſimè eo vſus, & blandiſſimis verbis domum dimittens,

mittens, iussit vt postera luce ad Ebotacense palatium summo mane compareret, habere enim se non parui momenti negotia consultanda. Venit Cromuelus magna pompa lætus, & insigni clientum stipatus multitudine: ingressus Senatum vbi consedisset, & sermonem nonnullis de rebus exorsus fuisset, Thomas Hauardus, Dux Norfolciæ, magnus Regni Mariscalcus, & Catharinæ Hauardæ, quam Rex erat ducturus, auunculus, Cromueli sermonem interrumpens, de his (inquit) Cromuele videbitur alias; tunc autem de te agendum est, cuius iniquitas ac proditio hanc verè Rempublicam perdidit, eaque de causa ego tàm Regis quàm Reipublicæ nomine te comprehendo, iubeoque vt me sequaris & in carcerem eas, quo vsque criminibus quorum accusaris, satisfeceris; simulque pro more, virgula quam manu tenebat, Cromuelum Dux tetigit. Ille, rei subitæ euentu inexpectato obstupefactus, vix verbum respondere poterat, sed necessitate compellente, Ducem egredientem subsecutus est; Dux autem inspectante vniuersa multitudine quę pro foribus stabat, cùm militum præfecto, captiuum tradidit, vt in arcem duceret. Atque hic fœlicitatis Cromueli finis fuit, post mensem tertium nondum elapsum, ex quo ad summam dignitatem Henricus eum euexerat.

Cromueli deceptio & apprehensio.

Dux Norfolcia.

Decimo deinde die accusante ipso Henrico Rege, condemnatus est ab ordinibus Regni de quatuor flagitiorum generibus; nimirum, hæreseos, perduellionis, feloniæ quam vocant (cuius generis sunt furta, homicidia & similia,) ac demùm quarto loco peculatus seu repetundarum, mirabiliq; prorsus Dei iudicio factum est, vt Cromuelus omnium mortaliũ primus, secundum legem quam ipse rogarat, absens atque indicta causa de his omnibus cõdemnaretur: Nono vero deinceps die ad populũ eductus, securi percutitur, cui maioris contumeliæ causa, adiunctus fuit necis

Cromueli condemnatio ex sua ipsius lege.

Cromueli supplicium cum Barone Hungerfordio.

socius eodem loco & tempore, Gualterus Baro Hungerfordius, de scelere quodam infando condemnatus. Bona verò omnia quæ ad Cormuelum pertinebant, statim publicè sub hasta venierunt, famuli ad Regem deducti, ab eo dimissi fuerunt, ijs verbis, vt Dominum meliorem in posterum quærerent.

Varij hominum sermones ac sensus.

Varij autem erant hominum sensus ac sermones de hoc Regis facto. Alij enim mirabantur eius summum Vicarium, tàm recenter honoribus omnibus à sua maiestate insignitum, & ipsis etiam Episcopis ac prælatis, auctoritate Ecclesiastica in causis etiam fidei & spiritualibus præsidentem, tàm repentè in tot genera flagitiorum, nominatim in hæresim incidisse. Alij respondebant, non esse necesse vt caput Ecclesiæ Vicariam assistentiam haberet spiritus; satis esse quòd suæ maiestati illud priuilegii concedatur, quæ eum summi capitis prærogatiuam teneat, potuit Vicarij sui capitis & errata corrigere, ceruices amputare. Alij tutiorem esse conditionem dicebant alterius Regis Vicarij, qui Inferni dicebatur, (supra enim monstrauimus Franciscum Brianum, Regium inferni Vicarium fuisse dictum,) illum enim florere, magnaque Regis gratia frui, dùm Cromuelus, qui Vicarius in cœlestibus fuerat, ad inferos dimitteretur. Denique illud omnibus erat in ore: vidimus impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani; & transiuimus, & ecce non erat; & quæsiuimus eum, & non est inuentus locus eius.

Duplex Henrici Vicarius.

Legatio Henrici ad vxorem Annam.

Occiso Cormuelo, Rex misit euestigiò qui nunciarent vxori Annæ (quemadmodum ipsa postea Mariæ Reginæ narrare solebat, ad cuius tempora peruenit) non expedire multis de causis, vt diutiùs matrimonio coniungerentur. Et quanquàm maiestati suæ non deessent legitimæ rationes, ob quas seueriùs suo iure cum illa agere posset, màximè quòd hæresi deprauatam sciret; tamen eam se illius ac Germaniæ princi-

pum

pum rationem habiturum, vt ipsius arbitrio permittat, causam excogitare, propter quam a coniugio Regis honestè separetur, modò id sedulò celeriterque perficiat. Anna accepto hoc nuncio, cùm non ignoraret quantum esset periculi in contradictione ac mora, venit postridie in Senatum, & vltrò fassa est, se ante nuptias Henrici cum alio quodam clanculum contraxisse; quod falsissimum tamen fuisse, ipsa postea Mariæ Reginæ contestata est. Audita Annæ confessione Comitiorum autoritate diuortium interpositum est inter Henricum & Annam; & Henrico facta libertas vt quintam vxorem pro arbitrio duceret: quod octauo deinde die fecit, accepta in matrimonium, Catharina Hauarda Ducis Norfolciæ ex fratre nepte.

Repudium & nuptiæ cum Catharina Hauarda.

Illud verò perbellè accidit, quòd his diebus vigilantissimus hic Ecclesiæ pastor Henricus, quò in posterum sciretur, quæ cui ritè nupta esset, legem ediderat perpetuam de nuptiis, Comitiorum etiam autoritate firmatam: qua statuebatur; vt si quæ personæ in Leuitico non prohibitæ, (ad illud enim duntaxat præscriptum, personarum gradus retulerat) solo consensu, per verba de præsenti matrimonium, nulla carnali copula subsecuta, contraxerint; eæ verò ambæ postea, vel earum altera nuptijs cum altera persona in Leuitico non prohibita contractis, carnali copula easdem consummauerint; hæ posteriores quas firmasset copula; non priores illæ, quas solus consensus statuisset, ratæ atque legitimæ haberentur; adeò vt cùm olim iuris gentium fuisset regula, *Nuptias non concubitus, sed consensus facit*; iam deinceps Henrici regula esse cœpit, *Nuptias, non consensus, sed concubitus constituit*; & tamen ipse legislator contra suum ipsius regulam, vxorem Annam Cliuensem, cuius nuptias non solo consensu, sed septem etiam mensium concubitu firmauerat, eo solùm prætextu reiecit, ipsaque viuente alteram superinduxit; quòd alteri, nescio cui, con-

Lex Henrici de nuptiis ab ipso primum violata.

Regula contraria de nuptijs.

sensum antea præbuisse fingeretur. Huius ergò legis tantoperè posteà ipsos puduit Protestantes, vt mortuo Henrico eam ipsi reuocauerint, atque irritam fecerint.

Continuatio persecutionis in Catholicos.

Atque Henricus qui iam, quanquàm iam non solum à Bolenis, Cromuelo, cæteraq; hæreticorum domesticorum peste; verùm etiam ab Anna Cliuensi, Principumq; Germanorum necessitudine liberatus, in amicitiam Cæsaris propendere inciperet, vxoremque nouam ex Catholica satis familia duxisset: quo summa tamen naturæ suæ superbissimæ infælicitate, qua nunquàm videri voluit errasse, aut cuiusquam consilium magis quàm suum secutus esse; statuit cœptam in Catholicos crudelitatem prosequi. Vnde ad

Ann. 1540

tertium calendas Augusti, tres viri Catholici Theologiæq; Doctores, Thomas Abelus, Edouardus Pouellus, & Richardus Fetherstonus, eo quòd serenissimæ Catharinæ Reginæ causam olim defendissent, & nunc Regis potestatem Pontificiam non agnoscerent, extremo supplicio affecti fuerunt: quo etiam ipso die, tres hæretici Zuingliani, Barnus, Gerardus & Hieronymus perditi presbyteri, ob hæresim Zuinglij mortem obierunt. Factum est autem Henrici iussu, in maiorem religionis cõtemptum, vt bini & bini vimineis cratibus innexi, per plateas ad locum supplicij traherentur, sic vt singuli Catholici cum singulis hæreticis in eadem crate coniungerentur; quod Dei seruis ipsa morte grauius ac intolerabilius videbatur.

Tres insignes martyres cum tribus hæreticis permixti.

Cùm autem Palatinus quidam ex Henrici aula, hos sic ad mortem duci cerneret, aliumque ab altero se auertentem, vultuque & voce consortium detestantem, petiit quænam cuique causa mortis esset; cumque accepisset, alios ob religionem Catholicam defensam, alios ob eandem impugnatam mori esse adiudicatos: næ (inquit) in posterum ego Regiæ religionis ero; hoc est, nullius.

Palatini cuiusdam dictum.

Quar-

Quarto autem nonas Augusti Laurentius Cochus Prior cœnobij Dancastrensis, vnà cum tribus monachis, & duobus laicis, Egidio Horno & Clemente Philpotto; quòd nollent Ecclesiasticum terreni Regis primatum iuratò confiteri; exclusi è terris, ad cœlestem æterni Regis gloriam transmissi sunt. *Martyres sex.*

Anno vero domini quadragesimo primo supra millesimum, & quingentesimum, habita sunt Ratisbonæ imperij comitia, præsente Carolo Imperatore de aliqua concordia in negotio religionis, si fieri posset, incunda, cuius etiam rei causa Paulus tertius Pontifex, rogatu Cæsaris doctissimum virum Cardinalem Contareaum cum legati auctoritate eò destinauerat. Rex etiam Henricus iam non aliorum modò, sed propriæ etiam impietatis, aliquo modo secundum sæculum pertæsus, ad hæc Ratisbonensia comitia misit Henricum Cneuettum, equitem auratum, & Stephanum Gardinerum Vindoniensem Episcopum, insignis doctrinæ & ingenij admirabilis virum, partim vt suam in fidei negotio moderationem certis Germaniæ Principibus probarent, qui eum in nouo Euangelio affectando tarditatis accusabant; præcipuè verò, vt cũ videret se neque Catholicis, neque Protestantibus, propterea quòd cum neutris plenè communicaret, gratum esse; iam deinceps rationem quandam cum Cæsare inirent, qua ipsi vnitus, & Pontifici Romano per eum reconciliatus, perfectam Catholicæ fidei regulam, qua nihil verius, nihil certius esse sciebat, absque vlla simulatione tandem sequeretur. Et huc quidem adegit illum vis conscientiæ, quam veteres non immeritò adæquarunt mille testibus. Cæterùm quoniam volebat Rex saluo suæ maiestatis honore; hoc est, absque publica tàm copteståti criminis confessione, absque pœnitentiæ actione, absque rerum ab Ecclesiis Christi ablaturum restitutione, in vnitatem Catholicam recipi, hoc autem & Canones vetarent, *Ann. 1541. Comitia Ratisbonensia. Reconciliatio ab Henrico tentata.*

nec saluti æternæ ipsius expediret; ista omnis cogitatio ad nihilum recidit, quia gloriam hominum magis, quàm Dei adamauit.

Catharina quinta vxor ab Henrico occiditur. Quemadmodum verò ipse Rex neque Deo, neque primæ vxori fidem seruauerat; sic etiam vxores ipsius fidem viro suo in matrimonio datam violarunt. Ecce enim iam Catharina Hauarda, quam nondum biennio toto vxorem habuerat, adulterij apud regni ordines ipso etiam Rege accusante conuicta, cum mœchis suis Thoma Culpepero & Francisco Dirrhamo neci datur. Cumque illi non solum post regias nuptias, verùm & antea, Catharinam Hauardam cognouisse dicerentur, ne quid simile in posterum contingat, lex autoritate comitiorum fertur; vt si qua deinceps mulier pro Virgine à Rege habita, & ita in matrimonium accepta, nec verè virgo esset, nec ipsa, nec alij qui eam violassent, stuprum illud Regi patefecissent, omnes velut læsæ maiestatis rei, pœnas mortis subirent. *Lex pro vxoribus Regiis.* Cæterùm ne Rex turpiter iterum in virgine coopranda erraret, Catharinam Parram viduam, Baroni Latimero priùs nuptam, quæ Comitis Essexiæ, postea Marchionis Northantoniæ soror fuit, in sextam vxorem accepit; hoc solo beatam, quòd Rex prius è vita sublatus est, quàm ex vita ipsam (id quod in animo habuisse dicitur) ob hæresis crimen sustulisset. *Catharina Parra sexta Henrici vxor.* Iam enim ex duabus anteà Catharinis, alteram repudiauerat, alterã gladio feriendam curauerat; idem ipsum fecerat de duabus Annis: & eadem ipsa merces, sine dubio, huic tertiæ Catharinæ expectanda fuisset; nisi mors breui subsecuta bonum Regis propositum impediuisset.

Ann. 1543. Atque hoc ipso tempore, dum Rex Henricus, rebus vxoriis tam miserè domi implicatur, Respublica Christiana maximis & periculosissimis ardebat bellis: Franciscus enim Galliarum Rex, inito fœdere contra Cæsarem, cum Christerno Daniæ, Gustano Suecio, & Iacobo Scotiæ, Regibus, quintuplici exercitu bellum ei *Miserrimus orbis Christiani status.*

mouebat; Germanæ etiam Protestantes eodem tempore arma sumpserant, simulque Solimannus Turca, duobus in locis vehementissimè vrgebat. In Africam enim copias ingentes ad Hispaniam Italiamque infestandas miserat, ipse verò in Pannoniam progressus ciuitatem Budam Hungariæ Metropolim occupauerat, totoq; illo regno in ditionem suam redacto, Austriæ, Transiluaniæ, cæterisque vicinis regionibus imminebat; adeò vt vniuersus iam orbis cōtra vnum Cæsarem conspirasse videretur. Qua temporis opportunitate ad commodum suum vti volens Henricus, offert se ad partes Cæsaris, à quo facilè ac libenter admittebatur. Deinde ad decimum Calendas Februarij edicto publico totius Hiberniæ se Regem dixit, quod tam Galliarum quàm Scotiæ Reges non mediocriter offensurum sciebat; maximè vero Scotum, qui aliquam Hyberniæ partem ad se pertinere contendebat: ad eum autem diem Angliæ Reges, Hyberniæ tantùm Domini, Pontificum Romanorum concessione, ab annis ferè quadringentis dicti fuerant.

Henricus Regem Hiberniæ se dicit.

Circa annum enim incarnationis dominicæ, centesimum & sexagesimum supra millesimum, cùm Petri Cathedram teneret * Hadrianus quartus natione Anglus, qui sanctitate ac prædicatione sua Noruegiæ Sueciæque regna ante Pontificatum, ad CHRISTI fidem conuerterat: Hyberni, qui initio statim post Christianam religionem acceptam, se suaque omnia in Pontificis Romani ditionem dederant, ne quenquàm alium supremum Hyberniæ Principem ad illud vsque tempus præter vnum Romanum Pontificem agnouerant; cum iam intestinis multorum regulorum ac tyrannorum bellis vehementer affligerentur, & eorum nonnulli magnaque pars populi, pacis potiundæ causa, & ne alijs subessent, Henrico secundo Anglorum Regi, sub quo diuus Thomas Cantuariensis postea martyrium passus est, & qui tunc Hyberniam magno cum exercitu

** Hadrianus 4. antea Nicolaus Breakspear ex oppido Langiley propè S. Albanū.*

Hiberni quomodo Pontifici & Regi Angliæ subsunt.

ercitu ingressus fuerat,) parere cuperent: Vtriusque partis nomine; id est, tàm Regis quàm suorum Principum ac Episcoporum, ab Hadriano Pontifice supplices petierunt, vt ad tollendas controuersias ac seditiones quas ipsi ferè perpetuas ex regulorum multitudine habebant; ad constituendum etiam Christianæ religionis meliorem cultum, præcipuè in matrimonijs contrahendis ac colendis, qui bellorum consuetudine valde fuerat deprauatus, dignaretur sua sanctitas Henrico Regi, qui nonnulla iam Insulæ loca, sui ac suorum, hoc est, Roberti Fiz, Stephani & Richardi Chepstoensis Comitis armis acquisita tenebat, totius Hyberniæ dominium concedere, quod Pontifex cùm his alijsque de causis, tum etiam quia nihil inde emolumenti accipiebat, nec sine magis ipsius sumptibus tàm remoto Regno succurrere poterat, haud grauatè concessit; certis tamen conditionibus adiunctis; quibus tàm ipse Henricus quàm omnes eius posteri, Regnum illud tenerent, & sibi ab Apostolica sede donatum agnoscerent: quas conditiones cum Henricus Hyberniique principes ac populus binis in Comitijs, primo Dublini; deinde Casselli celebratis, iuratò approbassent; Rex Angliæ, *Hyberniæ Dominus* authoritate Apostolica declaratur.

Hybernia dominium Angliæ Regibus conceditur.

Postea vero cùm Reges Angliæ præscriptas à sede Apostolica conditiones legesq; in Hibernia gubernanda non obseruarent, maximè verò Edouardus secundus, (qui ob malè gestam rempublicam tandem ab Anglis ipsis Comitiorum authoritate exutus est Imperio, Hybernos varijs modis premeret & affligeret: illi pro suo iure ad Romani Pontificis authoritatem recurrebant, querelas apud eum, tanquam principem ac iudicem supremum deponentes; quibus commotus * Ioannes Papa Vigesimus secundus, natione Gallus (qui Platinæ tertius & vigesimus numeratur) circa annum domini millesimum, trecentesimum & vigesimum, hunc ipsum Edouar-

Reges Angliæ Hybernos grauant.

**Ioan. 22. Iacob Caturcen. antea dictus 20. consti-*

Edouardum Regem grauissimè monet, vt ab huiusmodi grauaminibus ac iniurijs abstineret, ipsarumq; conditionum exemplar, quibus Angliæ Reges, Hyberniã regendam ac moderandam acceperant, ad illum transmisit, inter cætera verò hæc ipsa verba habet constitutione quinta.

tutiones scripsit, quas extrauagantes dicunt.

Ecce. fili, quasdam recepimus literas directas pridem per Hybernicos Magnates, & populum, dilectis filijs nostris Anselmo titulo sanctorum Marcellini & Petri, presbytero, & Lucæ, S. Mariæ in via lata Diacono, Cardinalibus, Apostolicæ sedis nuncijs, & per eos nobis suis interclusas literis, destinatas: in quarum serie vidimus inter cætera contineri, quod cum fœlicis recordationis Hadrianus Papa prædecessor noster, sub certis modo, & forma distinctis apertius Apostolicis literis inde factis, claræ memoriæ Henrico Regi Angliæ, progenitori tuo, Dominum Hiberniæ concessisset: ipse Rex ac successores ipsius, Reges Angliæ, vsque ad hæc tempora modum & formam huiusmodi non seruantes, quinimò eos transgredientes, indebitè afflictionibus & grauaminibus inauditis importabilium seruitutum ipsos diutius oppresserunt. Nec fuit hactenus, qui reuocaret illata grauamina, aut errata corrigeret: non fuit quem pia compassio super eorum contritione moueret; quamuis super his ad te recursus habitus fuit, & clamor validus oppressorum aures tuas quandoque pulsarit, &c.

Ioannis Papæ litera ad Regem Angliæ de grauaminibus Hybernorum.

Hæc dilectissime fili, si veritate nitantur, tantò nimirum infestiora nostris accedunt affectibus, quantò desideramus intensius, vt tibi prospera cuncta cedant Circa illa versari sedulò debes, eaq; promptis affectibus exequi, quæ tuo sint placida creatori, & ab omnibus abstinere sollicitè, per quæ contra te debeat prouocari Devs *ipse ac* Dominvs *vltionum, qui gemitus afflictorum iniustè, minimè despicit; & qui propter iniustitias peculiarem suam deiecisse describitur populum & * translationem fecisse regnorum, &c.*

Paterna & grauis Pontificis admonitio.

** Et hic postea priuatus fuit*

Atque Regno.

Atque sic tandem post longam exhortationem grauissimamque admonitionem concludit: *Vt autem de prædictis grauaminibus & querelis, quibus prædicti innituntur Hybernici, tuis sensibus innotescat ad plenum; præscriptas literas missas Cardinalibus antedictis, cum forma literarum quas prædictus Hadrianus prædecessor noster eidem Henrico Regi Angliæ, de terra Hyberniæ concessit, tuæ magnitudini mittimus, præsentibus inclusas. Datum Auinione duodecimo Calendas Septembris, anno Pontificatus nostri decimo.*

Exemplar literarum concessionis Hyberniæ.

Atque hæc quidem hoc loco adijcere voluimus, quo manifestum fieret, non solum quàm ingratè Henricus, qui Dominium Hyberniæ à Pontifice Romano acceperat; verum etiam quàm iniustè ac insolenter tùm maximè Hyberniæ Regem, authoritate à sede Apostolica deriuata, (nam aliam nullam habuit,) creare se voluit; cum omni potestati Apostolicæ, tàm spiritali quàm temporali Romani Pontificis ipse palam renunciasset, aliosque renunciare legibus latis coëgisset; qua etiam impudentia hodierno die Elizabetha Henrici filia, impietatem patris secuta, defensorem se fidei (si dijs placet) appellari vult; cùm illa tamen fidem modis omnibus impugnet ac persequatur; propter cuius defensionem contra eosdem errores quos ipsa amplexatur Leo decimus Pontifex maximus, illum titulum *Defensoris fidei* Henrico Regi assignauerat: sic enim habetur in ipsa Pontificis ad Henricum octauum constitutione.

Quàm ridiculè Elizabetha dicatur fidei defensor.

Ex Leonis Pp. x. constitutione 45.

Cùm nuper dilectus filius Ioannes Clercus maiestatis tuæ apud nos Orator in consistorio nostro coram venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, librum quem maiestas tua fidei Catholicæ zelo accensa, ac deuotionis erga nos, & hanc sanctam sedem feruore inflammata, contra errores diuersorum hæreticorum sæpius ab hac sancta sede damnatos, nuperq́; per Martinum Lutherum suscitatos composuit, nobis examinandum & au-

Facta & promissa Henrici.

& authoritate nostra approbandum obtulisset; ac luculenta oratione exposuisset, maiestatem tuam paratam esse, vt quemadmodum veris rationibus & irrefragabilibus sacra scriptura ac sanctorum Patrum autoritatibus notorios errores eiusdem Martini confutauerat; ita etiam omnes eos sequi ac defendere præsumentes, totius regni sui viribus & armis persequatur, &c. Nos, qui Petri, cui Dominus gregis sui curam supremam commisit, successores sumus; & in hac sancta sede, à qua omnes dignitates ac tituli emanant, sedemus; habita super his cum eisdem fratribus nostris matura deliberatione, de eorum vnanimi Consilio & assensu, maiestati tuæ titulum hunc, videlicet, FIDEI DEFENSOREM *donare decreuimus; prout te tali titulo per præsentes insignimus; mandantes omnibus* CHRISTI *fidelibus, vt maiestatem tuam, hoc titulo nominent; & cùm ad eam scribunt, post dictionem, Regi, adiungant, Fidei Defensori.*

Titulus defensoris fidei.

Et profectò, huius tituli excellentia & dignitate, nullum neque dignius neque maiestati tuæ conuenientius nomen, consideratis meritis excogitare potuissemus: quod quoties audies, aut leges, toties propriæ virtutis optimiq; meriti tui recordaberis, nec huiusmodi titulo intumesces, vel in superbiã eleuaberis, sed humilior, & in fide CHRISTI, *& deuotione huius sanctæ sedis, à qua exaltatus fueris, fortior & constantior euades; ac in* DOMINO *bonorum omnium largitore lætaberis, perpetuum hoc & immortale gloriæ tuæ monumentum, posteris tuis relinquere, illisq; viam ostendere, vt si tali titulo ipsi quoque insigniri optent, talia etiam opera efficere studeant, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ millesimo, quingentesimo, vigesimo primo, quinto idus Octobris. Pontificatus nostri anno nono.*

Paterna Pontificis admonitio, & causa tituli.

Ex his intelligi potest, quo iure Elizabetha quę Angliam tenet, Defensor fidei dici debeat; cùm Lutherum, Zuinglium, Caluinum, eorumque errores quos Henricus pater tantoperè impugnabat, illa defendat

fidemque Catholicam, ob cuius propugnationem illi titulus Defensoris assignabatur, ista odio armisq; pro viribus prosequatur: sed reliqua quæ de Henrico supersunt, percurramus.

Is nouis honoribus sibi arrogatis, vt aliquam suæ potentiæ ostentationem faceret, tàm Galliæ quam Scotię eodem ferè tempore bellum indixit: domi etiam in Catholicos persecutionem renouauit. Initio enim mensis Martij, Germanus Gardinerus qui Stephano Vintoniēsi Episcopo à secretis fuit, & D. Larcus Chelsensis Parochus, (qua ex parœcia Thomas Morus fuerat) Ioannes etiam Irlandus presbyter, qui eidem Moro à sacello extiterat; & paulò pòst Ashbæus quidam, martyrio affecti sunt, quòd Regis primatum in rebus Ecclesiasticis locum habere negarent.

An. Domini 1544. regni Henrici 36. Subsecutus est annus Domini quadragesimus quartus, supra millesimum & quingentesimum, & trigesimus sextus Henrici Regni; quo ostendere voluit misericors & iustus DEVS quam inuisæ sibi fuerint, & quàm ipsi Regi in hoc etiam mundo inutiles, omnes illæ rapinæ quas de Ecclesia CHRISTI fecerat. Cùm enim tot ac tanti monasteriorum in Anglia thesauri essent, vt eorum vel decima pars, etiam auarissimi Regis mentem explere potuisset: tamen Henricus cùm thesauros vbique omnes; cùm cruces argenteas, aureas, omniaque sacra vasa; cùm altarium ornamenta, cùm omnem supellectilem pænè mille monasteriorum; cùm omnia prædia, fundos, fructus, iura, & actiones in suam potestatem redegisset, cùm præterea decimas & annatas omnium beneficiorum, per vniuersam Angliam exigeret, & adeò cùm ipsum plumbum, ligna atque lapides monasteriorum vbique venderet, ex eoque debuisset in æternum omnia ciuibus suis tributa & vectigalia remisisse (id quod se facturum simulabat, vt ciues eò libentius in monasterijs euertendis ipsius libidini assensum præberent) imò cùm de-

Thesauri ex monasteriis.

buerit

buerit quocunque Christiani orbis Rege, argenti præsertim & auri ditior extitisse: tamen adeò in contrarium ea res ex DEI iustissima voluntate cessit, vt multò pauperior intra paucos annos post expilationem istam fuerit, quàm vnquàm ante, aut ipse aut maiores eius fuerunt.

Tributa imposita ab Henrico infinita.

Quin ille solus, vt ex ijs quæ in hac historia narrantur, ex actis Regum Angliæ, annalibusque constat, plura tributa & vectigalia ciuibus suis imposuit, quàm omnes simul Reges per quingentos ante annos fecerant. Cumque stantibus adhuc monasterijs, vulgò Pseudoeuangelici & impij adulatores iactitarent, neminem in Anglia pauperem deinceps fore, si semel claustra sacra dirumperentur, & thesauri quibus abbates incubarent, prædiaque & agri quibus pauci iam monachi alerentur, in manus plurium deuenirent; adeò nihil eorum reipsa extitit, vt pro singulis qui antea ostiatim victum quæritabant, nunc viginti ad minimum non modo idem vitæ genus sequantur, sed etiam quod miserrimè quæritant, vix & ne vix inueniant. Quid? quòd, cùm pecunia numerata ex tam puro argento eatenus in Anglia constitisset, vt non nisi vndecima ferè pars ex cupro & stanno adderetur, idque moderandi & commiscendi causa, quo faciliùs characterem impressum susciperet: post illum diem per gradus quosdam ab Henrico inchoatos, eò res demum redacta est, vt tandem vix duæ argenti vnciæ cum vndecim cupri & stanni commixtæ reperirentur.

Pecunia adulterata.

Variæ artes Henrici ad expilandum populum.

Vt autem res vniuersa meliùs intelligatur, consideret lector, quot modis & artificijs vsus sit Henricus, post Ecclesiasticorum bonorum rapinas ac sacrilegia, vt egestatem suam reficeret, populumq; expilaret, illis ipsis (inquam) sex vel septem miserrimis annis, quibus post euersionem cœnobiorum vixit. Primò enim (vt antea annotatum est) eò ipso anno quo monasteria

1. *Tributum.*

inua-

inuasit, tributum grauissimum & inauditum populo impofuit, quo vnusquisque bonorum quæ possidebat, plusquam tertiam partem fisco Regio solueret; quod genus expilationis non rarò postea exercuit. Deinde anno regni trigesimo quarto, aliam formam excogitauit, qua æstimatis bonis, singuli qui supra ducentos aureos, in bonis aut possessionibus habere dicerentur, egregiam quandam pecuniæ summam, pro facultatum magnitudine, Regiæ maiestati dare mutuò cogerentur. Anno vero sequente tertium genus inuentum est, vt omnes nimirum ad studium animumque beneuolum erga Regiam maiestatem testificandum, pro rata bonorum portione sponte pecunias contribuerent, vnde & beneuolentiæ nomine hoc tributum appellabatur. Exactores tamen seuerissimi huic beneuolentiæ colligendæ assignabantur; qui non solùm quod dabatur acciperent, verum etiam vnicuique quantum esset soluendum, præscriberent, quorum si quis fortè eorum postulatis non statim acquiesceret, eum vt maleuolum & Regiæ causæ minimè fauentem castigabant. Londini verò Richardum Redum senatorem ciuitatis, hominem à rebus bellicis alienissimum, ad bellum Scoticum proficisci coegerunt, (vbi breui post ab hostibus est captus) ea sola de causa, quòd summam pecuniæ ab exactoribus constitutam, iniquam sibi videri dixisset, quo etiam de crimine Gulielmum Rochum equitem auratum, ex eodem senatu Londinensi in carcerem coniecerunt.

2. Mutuum. *3. Beneuolentia.*

Sed quartum expilationis genus quod modò dicemus, cætera omnia, cùm vtilitate, tùm iniquitate etiam superauit. Primò enim Rex Henricus, cùm in Gallias ad obsidendam Boloniam expeditionem susciperet, tamque ingentem pecuniæ vim in thesauris haberet, tàm auri quàm argenti pretium non parum auxit, vt sic pecuniæ suæ magnitudo cresceret. Deinde verò cùm partim per tributa indicta, partim per feudorum

4. Moneta adulteratio.

dorum annuos census, partim per eorum quæ in portus inuehuntur vectigalia, partim per commissa & caduca, quantam maximam potuit pecuniæ summam in suas manus redegisset, tùm iterum nouam cudit monetam, multo minus puram & sinceram, quàm priorem; adeò vt cùm adhuc minus adulterata esset, tamen quarta parte ab illa prioris bonitate deficeret, nihilominus postea multò deprauatior facta. Iam vero vt priorem monetam probatam de singulorum manibus quoad poterat auferret, & in suas transferret; plus aliquantò in singulas vncias quàm vulgò eam æstimassent, ei daturum se obtulit, qui eam ad ærarium argenteamué officinam attulisset. Soluit autem non modò magistratibus, ministris, militibus; sed etiam illis ipsis qui veterem monetam ei vendebant, noua illa minùs proba moneta. Qua fraude effecit, vt à singulis, quibuscum ei pecuniarium negotium erat, non decimum, non quintum, sed quartum quemlibet denarium velut tributi nomine caperet. Cumque hic dolus bene ei succedere videretur, mágis & mágis pecuniam semper commiscuit & corripuit, donec implesset mensuram dierum suorum. Porrò spiritus sanctus in sacra scriptura præmonuit, eos qui hoc modo aliena bona expilant, nunquàm posse fideles Christi ministros esse. Nam & CHRISTVS ait, *Qui iniquus est in modico*, hoc est in dispensandis huius seculi bonis *& in maiori*, hoc est, in spiritualibus dispensandis *iniquus est*. Et Isaias exclamat, *Argentum tuum versum est in scoriam, Principes tui infideles, socij furum.* Atque hæc Henrici fraus etiam ad solos schismatis sui hæredes qui Verbum etiam DEI adulterarunt, pertransijt; vt postea declarabimus. Edouardo enim regnante, huic eidem pecuniæ ab Henrico inductæ, media pars pretij subito edicto ablata est; ita vt qui minas centum hodie haberet in pecunia numerata, postera die non nisi quinquaginta possi-

Henrici fraus & dolus.

Luc. 16.

Isai. 1.

Henrici libri hæretici patris sequuntur fraudes.

deret. Elizabetha vero deinde ad regnum euecta, aliam eiusdem partem mediam artificio non dissimili populo abstulit, nihilque valere ampliùs hanc patris sui adulteratam pecuniam, sed vniuersam ad ærarium suum reduci, iterum cudendam voluit: adeò vt populus totius pretij non semel iacturam fecerit.

An. 1545. Porro cùm hæc omnia latrocinij furtique genera Henrici luxui non sufficerent, indictis ad octauum Calendas Decembris Comitijs publicis, imposuit vniuersis auctoritate publica, tàm Decimam quàm quindecimam sibi soluendam, ex omnibus censibus annuis totius Angliæ, ex bonis vero mobilibus, duas integras Decimas. Eorundem etiam Comitiorum assensu & authoritate, (cum nemo ei resistere auderet) potestatem summam accepit, in Procotrophia & Xenodochia; in omnia etiam Nosocomia, Seminaria & studiosorum Collegia, in omnes denique Missarum fundationes, sacrasque oblationes, quas fideles vt sibi, suisque defunctis ritu Christiano parentaretur fecissent aut statuissent: vt dum viueret, de his omnibus eorumque bonis, Basilicis, ædificijs, ac annuis censibus pro suo arbitratu statueret ac disponeret; adeò, vt iam nihil ei superesse ampliùs in vniuerso regno videretur, ex quo pecuniam conflare posset, nisi aut viuentium capita aut morientium sepulturas vendere cogitaret.

Hospitalia & Collegia Henrico data.

Mors Ducis Norfolciæ & filij.

Atque hæc fuit vltima Henrici immanitas, quam operе tamen complere DEVS non permisit, cùm mors illum præueniret, ad quam quò magis properare videretur, eò magis sæuum & atrox ingenium eius apparebat: adeò vt vix integro mense priusquam moreretur, Thomam Hauardum Norfolciæ Ducem senio ferè confectum, quo vsus fuerat non solum in omnibus bellis ac reipublicæ negotijs, verumetiam ad diuortium suum nonnihil promouendum, & ad Roffensem, Morumque iudicio condemnandos, iam omni-

omnibus peractis ex aula eiecerit, perpetuisque carceribus adiudicauerit. Filium vero eius maiorem natu Henricum, qui Surriæ Comes dicebatur, virum magnarum dotum præstantia singularem, securi percusserit: magis ad hoc ab hæreticis inductus, qui viros Catholicos tam eximiæ potentiæ Henrici manu auferri volebant, quàm quòd illi quicquam in Henricum deliquerant.

Sed & in hoc iustum extitit & mirabile Dei iudicium, quòd tàm iste, quàm omnes ferè alij, qui illicitis obsequijs nimium Henrico placere studuerant, ab ipso postea afflicti fuerint, vt verissima semper sit illa sententia, *Per quæ quis peccat, per eadem castigatur.* Ecce enim hi duo Hauardi, qui Regis voluntati licet iniquissimæ, nunquam defuerunt, nunc summa ab eodem calamitate inuoluuntur. Filius etiam primogenitus eiusdem Comitis Surriæ, cui Thomæ nomen fuit, per Mariam deinde Reginam paternæ dignitati ac principatui restitutus, ab Elizabetha posteà, (quam & in religione mutanda non parum iuuerat,) capite plexus est, eiusque filius ac frater ab eadem etiamnum hodie carceribus tenentur; atque hæc est gratia ab Henrico Annæque Bolenæ sobole, familiæ Norfolciensi relata; ob interpositam operam, ad Henrici diuortium ab vxore serenissima Catharina promouendum.

Iudicium Dei in illos qui Henrico adhæserant.

Qua in re hoc omni animaduersione dignum sanè est, quòd nullus ferè qui partem aliquam insigniorem in peccato illo habuit, diuinæ vindictæ seueritatem euasit. Nam de familia nobilissima Norfolciensi iam vidimus; De progenie vero Suffolciensi vt fuerit delata, videbitur postea. De Volsæo Cardinale, causa prima mouente; De Anna Bolena causa finali & obiectiua, de Graio, Caræo, & Huttono Consiliarijs; De Thoma Georgioque Bolenis cooperantibus; de

Omnes male perierũt qui diuortium iuuerant.

Norefio, Bruertono, Vesto, & Smetono adhærentibus & iuuantibus; De Cromuelo denique instrumento principali, vt omnes ferè isti ab Henrico ipso extincti fuerint, hæc iam historia manifestum fecit. Solus Cranmerus Archiepiscopus Cantuariensis, qui perfidè sententiam diuortij interposuit, locumque fecit nouis nuptijs, diuina prouidentia Mariæ Catharinæ filiæ reseruatus fuit, vt ab illa iustissimo iudicio tàm hæreseos quàm perduellionis legitimè condemnatus, flammis traderetur. Hinc ergo discant mortales iustitiam colere, & principum voluntates, mandatis DEI non anteferre. Nunc ad Henricum reuertetur oratio.

Iterum Henricus de reconciliatione cogitat.

Rom. 1.

Is cùm iam grauiori ægritudine premeretur, nec facile speraret ex ea liberari se posse; videns qua cupiditate, vel quo potius furore vinculum vnitatis Ecclesiasticæ dissoluisset, cum Episcopis nonnullis priuatim agere cœpit, de ratione qua iterum Sedi Apostolicæ, ac per eam reliquis gentibus Christianis conciliari posset. Verum hîc videre licet seueritatem DEI in eos qui aut prudentes ceciderunt, aut in peccatis suis altè obdormierunt. Præterita enim Henrici crudelitas fecit, vt nemo iam illi fidele consilium dare, nemo sui pectoris sensa patefacere, nemo veritatem aperire auderet. Sciebatur enim multos neci datos esse, cùm priùs aut illi, aut Cromuelo, etiam iussi, liberè quòd sentiebant loquerentur. Itaque nunc quoque vnus ex Episcopis verùm insidiæ ipsi struerentur incertus, respondit; Regem omnibus viris sapientiorem esse, illum Diuino consilio Pontificis Romani Primatum abdicasse, nec iam habere, quòd timere debeat, cùm publica Regni lege iudicium illud confirmatum sit.

Episcopi dissimulatio.

Gardineri consilium.

Stephanus autem Gardinerus Vintoniensis Episcopus seorsim Regi suasisse dicitur, vt si fieri posset, ordinibus Regni conuocatis, rem tanti ponderis cum illis com-

communicaret. Sin ad eam rem ſpacium temporis non daretur, ſaltem animi ſui ſententiam ſcripto proderet, ibique conſcientię ſuæ teſtimonium exponeret. DEVM ſolo cordis voto contentum eſſe, quando res propter aliquod neceſſarium impedimentum expediri non poſſet. Sed cùm is ſemel diſceſſiſſet, aderat mox ingens paraſitorum turba, qui veriti ne ſi obedientia Pontifici Romano redderetur, ipſi bonis Eccleſiaſticis exciderent, Regi omninò parſuadebant, ne ſcrupulum talem in animum irrepere pateretur. Et facilè quidem à bono propoſito reuocatur, qui non eſt in charitate fundatus & radicatus. Ad nihil igitur aliud valuit hæc Henrici cum Epiſcopis de reſtituenda vnitate Eccleſiæ oratio: quàm vt ſe hactenus renitente conſcientia diuiſum ab Eccleſia Romana fuiſſe; & ideò, dum agnitam veritatem oppugnaret, in Spiritum ſanctum peccaſſe patefaceret.

Paraſitorum conſilium.

Ne nihil tamen boni in vniuerſa vita feciſſe videretur, néue iam moriens nullã ſui memoriam apud pauperes relinqueret; voluit, beneficium quoddam egregium, vt videbatur, in ciuitatem Londinenſem conferre. Itaque tertio nonas Ianuarij, vigeſimo nempe & quinto die ante mortem, iuſſit aperiri ac purgari Eccleſiam Fratrum ſancti Franciſci, quæ poſt euerſionem monaſterij ad eum vſque diem clauſa, omnique ſpurcicie oppleta remanſerat, voluitque Miſſam in ea celebrari, eamq; parochialem fieri; quo ipſo die Epiſcopus de Rocheſter Regis eleemoſynarius, pro concione ad populum, Regis pietatem ac munificentiam collaudauit, literaſq; protulit, quibus ſua maieſtas in vſus pauperum perpetuos, prædictam Eccleſiam Franciſcanorum, iam Regia autoritate parochialem factam, vnà cum ſancti Bartholomæi hoſpitali eidem annexo, annuiſque cenſibus aureorum fere mille duabuſque alijs parochialibus Eccleſijs, ſancti Nicolai & ſancti Eduini, ciuitati Londinenſi dono dabat, ea conditione, vt

Henrici munificentia in fine vitæ.

Ecclesia Christi Londinensis. omnes istæ tres Ecclesiæ, in vnam illam quæ monachorum erat, coalescerent, eaq; perpetuis deinde temporibus hac inscriptione notaretur; *Ecclesia* CHRISTI *ab Henrico Octauo Angliæ Rege fundata.* Atque hæc fuit illa insignis restitutio quam Hẽricus pro mille plus minus monasterijs dirutis, & pro decem millibus Ecclesiarum direptis ac dissipatis, mortis hora aduentante fecit. Vnam scilicet Ecclesiam parochialem *Henrici satisfactio.* erexit alienis ex bonis, nec eam absque duarum aliarum sublatione; hospitale quoque adiecit, quod suum non erat, atque ita vitæ exitus reliquo vitæ curriculo respondit.

Henrici mores & studia. Vt autem ingenium, studium & mores Henrici, paucis perstringamus; à bonis quidem literis nunquam alienus fuit, imò liberalium artium Doctores fouit, & quibusdam Professoribus auxit stipendia. Episcopos (præter vnum Cranmerum Cantuariensem, qui ad hoc factus est, vt in diuortij negotio illius libi*Literarum amicus.* dini subseruiret) & doctos nominauit & minimè malos; adeò vt plærique eorum postea tàm Edouardo quàm Elizabetha regnante, ob Catholicæ fidei confessionem carceres & vincula subierint. Sacramentum Eucharistiæ summo semper in honore habuit. Itaque cùm paulò ante mortem sub vnica specie (quòd semper obseruauit) communicaturus, de cathedra in qua sedebat assurgeret, vt genibus in terram defixis *Reuerentia in Eucharistia.* Saluatoris nostri corpus adoraret; Zuingliani autem qui astabant, dicerent; posse maiestatem suam in hac imbecilli valetudine sedentem in cathedra Eucharistiam percipere, illis respondit; si me non modo vsque ad terram deijcerem, sed & sub ipsam terram submitterem, ne sic quidem satis honoris huic sanctissimo Sacramento mihi viderer delaturus. Denique nulla ferè in re à fide Catholica discessit, præterquàm libidinis *Cur schismaticus factus.* & luxuriæ causa. Penitus enim à carne sua victus & superatus, ob repudium Catharinæ non permissum, Pon-

Pontificiam potestatem abiecit: Monasteria etiam euertit; partim quòd monachi religiosi Fratres maximè omnium repudio eius aduersarentur; partim quòd bonis ecclesiasticis inhiaret; quò suppeteret, vnde sumptus effusiores in epulas, meretrices, & insanas substructiones faceret.

Ingenium. Nec ingenij acumen, nec iudicij grauitas ei deerat, si quandò alicuius negotij seriæ inuestigationi seipsum dedisset, maximè horis matutinis. *Ebrietas.* Nam in prandio vt inebriaretur sæpissimè ei contigit: id quod lenones, adulatores, atque hæretici, (quibus aulam atque etiam cubiculum eius Anna Bolena, & aliæ tàm vxores quàm concubinæ repleuerant) cùm animaduertissent, nihil ei præterquàm pomeridiano tempore, aut suggerebant in aliorum perniciem, aut in suam rem commendabant. *Parasitorum obseruationes.* Et alij quidem obseruabant momenta in quibus aluum copiosiùs exornauerat, quòd tunc hilarior solito esset: alij dum alea luderetur, spontè damnum & fraudem ab illo inferri sibi patiebantur; vt cùm viderent illum ob victoriam omnibus lætitijs perfusum, illi vicissim se omnia sua iam perdidisse subinferentes, vel innocentis alicuius bona, vel plumbum quo monasterium aliquod tegeretur, vel alicuius Ecclesiæ campanas, vel simile quippiam maximi pretij emendicarent. Alius etiam ob porcellum egregiè assatum (quo genere cibi libentissimè vescebatur) alius ob Exedram regiam commodiori ab igne distantia dextrè locatam; alius deniq; quòd in lusu aleæ elegantiùs se ac facetiùs gereret, non beneficio solùm, sed etiam honore auctus dicitur. *Henrici leuitas.*

Maria ab Henrico honori restituta. Mariam Catharinæ filiam honori suo restituit; vt nimirum, Edouardo filio in administrando regno proximè succederet, atque Elizabethæ omninò præferretur: vnde certissimò constat, eum Catharinam mala mente ac fide repudiasse, tantum libidinis causa, vt Anna Bolena potiretur; in quo peccati genere, tàm

effrænatus ac sui impotens semper extitit, (maximè ætate iam in senium vergente,) vt mulieres paucas viderit pulchriores, quas non concupierit; & paucissimas concupierit, quas non violauerit. Et cum in iuuentute pulcherrima esset corporis habitudine, per ventris tamen insatiabilem curam & expletionem, eò deformitatis excreuit, vt vix ostia ingredi, nullas autem scalas posset ascendere.

Henrico effrænata libido.

Henrici ætas & vxores.

Vixit annos quinquaginta sex, quorum decem & octo cælebs transegit; viginti ferè & sex, non nisi cum Catharina; duodecim verò reliquis, vxores expertus est sex, quarum duas securi percussit, tertiam ad partus commoditatem laxandam, (ex quo & mortua est) curauit: duas repudiauit, & sextam superstitem reliquit, quam animo tamen ad cædem si vixisset, destinauerat; mirabile est dictu, in quantas animi vitæque perturbationes inciderit: postquam enim è recto Christianæ vitæ tramite egressus, voluptatibus carnis ac peccatis se implicabat, nunquam sibi aut alijs gratus; nunquam aut mente serenus, aut conscientia securus videbatur: præceps ferebatur in omnes vitiorum gurgites, tribus tamen maximè præ cęteris obruebatur, libidinis, auaritiæ, & crudelitatis, quorum priora duo, vt ex ijs quæ proximè diximus, constare possunt; ita tertium ex hoc vno, quòd cum Henricus toto reliquo sui regni tempore paucissimos è plebe, ex vniuersa nobilitate duos tantum sustulisset, Edmundum de la Pola, Suffolciæ comitem, & Edouardum Buchingamiæ ducem: & priorem quidem ex patris morientis præscripto, à quo de seditionibus condemnatus fuerat; posteriorem verò, ex Cardinalis Volsæi qui Buchingamium oderat, instigatione; post interpositum diuortium cum vxore legitima & dissidium cum Ecclesia, vix explicari potest quantam stragem nobilitatis suorumque ciuium ediderit, paucis illis annis quibus superuixit; ex tabulis tamen publicis numerantur

Tria Henrici vitia maxima.

Varia hominum genera ab Henrico occisorum.

rantur

lantur Reginæ tres aut quatuor ad exitium perductæ, Heroinæ duæ, Cardinales item duo tertiusque absens morti condemnatus: Duces, Marchiones, Comites, Comitumque filij, duodecim: Barones Equitesque aurati decem & octo; Abbates ac Priores Cœnobiorum tredecim; monachi, presbyteri ac religiosi septuaginta septem, ex reliqua nobilitate ac plebe ferè innumeri. Id etiam annotabat Cardinalis Polus; quòd qui intimi erant Henrico, & in amicitia eius præcipui, ij proximi semper erant periculis; vt ex Volsæo, Comptono, Noresio, Bolenis, Cromuelo, Hauardis, alijsque plurimis manifestum euadit. *Henrici amici in maximo periculo.*

Mortuus est Henricus Londini ad quintum Calendas Februarij, anno Dominicæ incarnationis millesimo, quingentesimo, quadragesimo septimo; quo etiã in tempore moritur Lutherus in Germania; & ad duos inde menses, Franciscus Galliarum Rex Christianissimus. Fuit Henrici mors tum Anglis grata, qui eum iam oderant, tùm externis etiam principibus vtilis, maximè Carolo Cæsari; qui bellum Germanicum ingressus, ex insigni victoriarum suarum frequentia, certissimum hostem habiturus fuisset illum, qui tàm prosperam eius fortunam æquo animo nunquàm tulisset. Scotiæ etiam percommodè accidit, quæ Iacobo Rege quinto paulò ante orbata; iam eius filiæ Mariæ, quatuor tantummodo annos natæ parebat. Gallis præterea res erat iucunda, quia maior nouo ipsorum Regi Henrico dabatur commoditas, sui regni principia benè constituendi. Paulo tertio denique Pontifici maximo Italiæque principibus, Henrici mortis nuncium longè erat lætissimum, quia iam aliquid melius sperari posse de Anglia videbatur. Maximè verò omnium Patres illi, qui hoc ipso anno Pontificis ac Reipublicę Christianæ nomine, Concilium Tridentinum inchoauerant, (in quibus erat etiam cum summa dignitate Cardinalis Polus) audita eodem tempore tàm *Henrici mors omnibus grata.*

Concilium Tridentinum inchoatum. Henrici quàm Lutheri morte, in spem magnam erecti sunt, meliora tempora secutura; in qua etiam anno sequente vehementer fuerunt confirmati, cùm post vniuersam Germaniam à Carolo domitam, in Augustanis Comitijs, Calendis Septembribus initis, omnes *Ann.1547* Germaniæ Principes, nemine excepto, Concilij Tridentini se decretis submitterent; quo etiam tempore Polus cogitationem inijt de exhortatione quadam ad Edouardum Henrici filium Regem Angliæ scribenda, de qua postea erit dicendi locus. Nunc absoluemus quæ restant de patre.

Modus Henrici mortis. Decumbente Henrico & morbo ingrauescente, cùm de instanti mortis articulo ab amicis admoneretur; pateram vini albi poposcit, atque ad vnum è suis conuersus, omnia (inquit) perdidimus; intermortuis deinde vocibus monachorum nomen aliquoties ingeminasse dicitur, atque ita expirasse. Regnauit annis triginta septem, mensibus nouem, diebus sex, quorum ferè viginti vnum in pace Catholica, quinque sequentes in maxima lite & fluctuatione, duodecim postre-*Henrici sepulchrum.* mos in aperto schismate transegit. Cùm tres eius liberi omnes ordine regnauerint, tamen nullus eorum memoriam patris aliquo monumento cohonestauit. Maria quidem cupiebat id facere, nisi quod religione impediebatur; ne Catholica, Schismatici nomen posteris commendaret. Edouardus autem & Elizabetha, quibus Henrici defectio & schisma probatum fuit, omnem sensum humanitatis, in hoc officij genere prætermittendo, exuisse viderentur; nisi quod manifesta Dei vindicta sit, vt qui tot sanctorum cineres dissipauit, & tam eximia martyrum sepulchra diripuit, ipse omni honore sepulchri careat.

Poli admonitio ad Henricũ de sepulchro. Esa.14. Admonuerat quidem Henricum adhuc viuentem ac indies in peccata maiora proruentem Reginaldus Polus de sepulchro, ex illis Esaiæ verbis ad superbum Assyriorum regem qui dixerat, *Exaltabo solium meum, se-*

um, sedebo in monte testamenti, &c. cui responsum fuit; *omnes reges gentium, vniuersi dormierunt in gloria, vir in domo sua; tu autem proiectus es è sepulchro tuo quasi stirps inutilis, pollutus cum his qui descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadauer putridum non habebis consortium, neque cum eis eris in sepultura, tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti.* Admonuerat etiam eum de sepulchri inscriptione; nominatim verò, de Sardanapali epitaphio, quod Aristotelis iudicio, boui magis quàm homini congruebat: *hæc habui, quæ exaturata libido hausit.* dixeratque, bene cum Henrico actum fore, si nihil ignominiosius illius sepulchro inscriberetur: tot enim stupra, adulteria & incestus, tot homicidia, rapinas ac sacrilegia; quot etiam tum Henricus perpetrauerat, tam breui sententia comprehendi non posse. Si tamen quis vellet vnica inscriptione probrosissima omnium eius scelerum ac iniquitatum quasi summam quandam simul complecti; nihil esse tam efficax aut idoneum, (considerata Henrici vita,) quàm si sepulchro eius insculperetur titulus ille, quo ipse in vita tantopere delectatus est, *Supremum Ecclesiæ Anglicanæ in terris caput.* hæc Polus.

Sardanapali Epitaphium.

Non longè ante mortem, cùm propter implicatissimas tot vxorum rationes, ac flexibilem ipsius Henrici circa proprios liberos voluntatem, variaque sororum eius, in Scotia, Gallia, & Anglia matrimonia, regnandi successio non parum dubia redderetur; regni ordines Henrico permiserunt, vt ipse adhibitis in consilium viris prudentibus statueret, quid cuique in ea re iuris ac rationis esset; seque ratum ac firmum habituros, quicquid ipse testamento suo vltimo obsignato præscripsisset. Condidit itaque testamentum amplissimum, & in eo statuit, vt Edouardus filius ex Iana Seimera, nouem annos natus, primas omnium regnandi vices acciperet; secundas, Maria ex Catharina

Henrici potestas disponendi de successoribus.

Henrici testamentum eiusque capita. 1.

rina filia; tertias, Elizabetha ex Anna Bolena; postea
2. his deficientibus, ad illos transiret successio, ad quos iure communi pertineret. Deinde impuberi filio se-
3. decim constituit Tutores & Curatores pari potestate, eosque magna ex parte Catholicos, velut Ari-
4. stocratia quadam monarchiam temperans. Demum, valde mandauit, vt filius in fide Catholica educaretur, excepto Primatus Ecclesiastici titulo, quem ei reliquit, & vt regnum ab hęresibus purgatum teneretur.

Iusta Dei iudicia. Sed vt in hoc etiam iustissima Dei iudicia manifesta fierent, æquum non fuit vt Henrici voluntas à suis adimpleretur; qui tot hominum voluntates, tam infinita testamenta, euersis monasterijs, templis, aris & sanctorum sepulchris, violauerat. Itaque nondum planè expirauerat Henricus, cùm nonnulli qui potentia præualebant, testamentum aliud supposuerunt, & Henrici nomine obsignarunt: quo licet pro tempore Henrici liberos à regni successione non excluderent; post eos tamen omnem successionis legitimæ ordinem peruerterunt. Margarita enim Henrici septimi filia maior natu, quæ Iacobo Scotorum regi nupta fuerat, & ad quam post Henrici Octaui liberos legibus Angliæ ius regni pertinebat, prætermissa; Mariæ secundogenitæ eiusdem Henrici Septimi filiæ (quæ primum Ludouico Galliarum Regi, postea Carolo Brandono Suffolciæ Duci nupserat) eiusque soboli legitimam regnandi successionem assignarunt; eo, sine dubio, consilio, prout postea rei euentus docuit, vt extincto Edouardo, qui tunc regnum erat initurus, aliquis ex familia Suffolciensi, exclusis Henrici filiabus, ad regni gubernacula substitueretur.

Henrici testamentum violatur.

Duæ Henrici sorores.

Protector electus. Deinde nonnullis ex sedecim illis tutoribus quos Henricus nominauerat, eo quod Catholici essent, vel exclusis vel territis, vel in custodiam etiam traditis; reliqui vnum tantum gubernatorem hæreticum, qui

qui Protector diceretur, regi regnoque præfecerunt: qui regis nomine, arbitratu suo omnia moderaretur.

Postremò, Regem ipsum hæreticis præceptoribus corrumpendum tradiderunt, Henrici leges abrogarunt, nouas cuderunt, fidem catholicam paulatim exterminarunt, & Zuinglianam hæresim (quam quòd Dominici corporis dignitatem impugnaret, Henricus omnium sectarum maximè oderat) loco eius introduxerunt. Atque hoc modo Deus Optimus Maximus, qui reddet vnicuique secundùm opera sua, variam multiplicemq; Henrici perfidiam, perfidia ac proditione suorum castigauit.

Libri primi finis.

DE SCHISMATE ANGLICANO:

PER EDOVARDI REGIS SEXTI TVTORES in hæresim Zuinglianam commutato;

AC DE EODEM PER MARIAM REGINAM DEINCEPS sublato:

LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO.

Dei iudicia in Anglicanos hæreticos.

OSTQVAM Deus vidit, nonnullos Anglos in eam cogitationem incumbere, vt visibilem Ecclesiæ gubernationem à Petri successore, cui eam Dominus commendauerat ablatam, sęculi Principibus tradituri essent; clementissimè prouidit, vt nec alteri priùs quàm Henrico, non minùs Lutheranorum & Zuinglianorum, quàm Catholicorum persecutori, nouus hic Anglicanæ Ecclesiæ primatus obueniret; nec huic ipsi alia quã turpissima & planè detestabili occasione contingeret. Neque enim Deus permisit, vt Henricus alia ratione aut via caput Ecclesiæ Anglicanæ fieret (vt iam demonstratum est) quàm si priùs sanctissimam vxorem suam

Primum caput ecclesiæ Anglicanæ.

suam Catharinam repudiaret, Annamque Bolenam in primo & plusquàm primo gradu affinem, vel filiam potiùs propriam, viuentis Catharinæ loco duceret.

Porrò cùm post tanta Henrici flagitia, schismatici Angli eundem Ecclesiæ Primatum adhuc etiam seculi Regibus deberi contenderent; iterum benignus Dominus malitiam illorum, rerum ipsarum vi & pondere cohibiturus, benignissimè prouidit; ne alius Rex cui nuper institutus iste Primatùs secunda vice deferri posset, Anglis obtingeret, quàm puer; qui ne se ipsum quidem, per naturam legesué diuinas aut humanas, nedum tot presbyteros & Episcopos, quibus tamen in ijs quæ Dei sunt, etiam in summo gradu præficiebatur, nouerat gubernare. *Secundum caput Ecclesiæ Anglicanæ.*

At cùm ne sic quidem Anglicani protestantes errorem suum corrigerent, Deus in sua bonitate progrediens, tertiò prouidit; ne alius huic puero succederet, qui summum caput Ecclesiæ Anglicanæ dici posset, quàm fœmina; quam neque in Ecclesia cum authoritate loqui posse, nedum Ecclesiæ summam Gubernatricem dici debere, iam ante ex Pauli Apostoli verbis didicerant. Illi autem nec ista quidem Dei misericordia emendati, secundum duritiam suam & impœnitens cor, thesaurizant sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. *Tertium caput Ecclesiæ Anglicanæ.*

Quis nunc aut Dei sapientiam & bonitatem satis admiretur? aut hominum insipientiam & malitiam satis deploret? Qua enim ratione Deus bonitatem & sapientiam suam magis magisq; commendat, dum Anglicanis Protestantibus nullam peccandi occasionem, nisi primo turpissimam; deinde turpissima turpiorem; ac demum supra quàm dici potest execrabilem relinquit: eadem ipsa ratione Protestantes magis magisq; in malo progredientes, gradatim suas iniquitates complent. Primũ enim à Petri successore ad Neronis ven- *Dei bonitas & Anglorum cæcitas.*

tum

tum est successorem, à Pontifice ad Regem, à presbytero ad laicum, à pastore ad tyrannum. Deinde inter laicos ventum est à viro ad puerum, de cuius actis nunc mihi dicendum erit; à puero autem venietur ad fœminam, de qua libro tertio nonnulla dicentur.

Vt autem superiori libro non obscura neque pauca diuinæ vltionis argumenta, in primos huius schismatis inchoandi autores ac fautores vidimus: ita multò magis hoc ipso, quem nunc ingredimur, libro, manifestissimam mirabilemque Dei vindictam in eos omnes perspiciemus, qui ad id ipsum schisma perpetuandum ac augendum; aut ad hæresim introducendam, operam aut authoritatem suam vllo modo adhibuerunt.

DE EDOVARDI REGNO:

PARS PRIMA.

QVAM primùm ac ijs qui rerum potiebantur, visum est, Henrici octaui mortem (aliquot diebus, occultatam) diuulgare, statim Edouardus Henrici ex Iana Seimera filius, nonum ætatis annum agens, Rex Angliæ & Hyberniæ pronunciatur; nec id solùm, sed etiam qui sub tutoribus instar serui adhuc egit, & capite alio egebat, fit Summum Ecclesiæ Anglicanæ & Hibernicę in terris caput, proximè secundum Christum ipsum; perinde quasi Christus, qui per Prophetam suum, Væ illi terræ denuntiauit, cuius Rex puer esset, tamen dilectam Ecclesiam & sponsam suam puero, ac penè infanti regendam & moderandam, idq; in summo gradu, commisisset. Sed ità Deo placuit rebus ipsis patefacere, quam iniustè Henricus octauus eum sibi titulum

Galat. 4.
Eccles. 4.
Ephes. 5.

lum primus mortalium arrogasset; quem absurdissimè à seipso susceptum, multò absurdiùs ad hæredem suum impuberem transmissurus esset.

Ann. 1546

Post Regis autem noui declarationem, cùm nihil prius putaretur faciendum, quàm vt vltima nuper defuncti Regis voluntas executioni mandaretur; admirabili iustitia Dei factũ est, ne quid priùs fieret, quàm vt eadem totumque eius testamentum irritum planè redderetur. Qui enim tàm infinitas (vt iam diximus) aliorum voluntates; etiam pietatis causa nitentes, euersis Monasterijs, Ecclesiis, Altaribus, quæ illi ad inuocandum Dei nomen sanctè erexerant, impiè violasset; quomodò pateretur Deus, vt eius vltima voluntas vel ad vnius horæ momentum, etiam ab ijs quibus maximè fidebat, obseruaretur? Cõstituerat Henricus impuberi filio suo iam nonum ætatis annum agenti, sexdecim gubernatores æquali potestate, vt si vnus quispiam ex Optimatibus regnum inuadere, aut filio iniuriam facere conaretur, non deessent, qui teneram eius ætatem propugnarent. Ex his tutoribus cùm non pauci essent Catholici, eamque ob causam, ad Ecclesiæ Catholicæ vnitatem, totius regni statum reuocare cuperent; præsertim quòd ea etiam mente Henricum & aliàs, & maximè iam moriturum fuisse cognouerant, alij ex eodem numero; scientes multò plus præsentis commodi & lucri per Ecclesiarum direptionem, quam per rerum ablatarum restitutionem, acquiri posse; non solùm ab ea sententia dissenserunt, verùm etiam vlteriùs in schismate progrediendum iudicarunt.

Henrici testamentũ violatur.

Tutorum dissensio.

Ecce igitur Edouardus Seimerus, Ianæ quondam Reginæ frater, Edouardi Regis auunculus, tuncHertfordiæ Comes, sed paulò pòst à seipso factus Somerseti Dux; neglecto Henrici testamento, cùm Zuinglianus esset, aliis cohortantibus, aliis conniuentibus, aliis nec contradicere auderent metu perterritis, & penè solo Tho-

Edouardus Seimerus protector.

lo Thoma Vrislæo viro Catholico, quem Henricus summum regni Cancellarium moriens reliquerat, palàm se opponente; seipsum creauit solum & vnicum Regis tutorem, regnique Protectorem. Nec dubitari poterat, quin hic vir à nullo missus, verùm à seipso veniens, officio suo egregiè, scilicet, functurus esset.

Ierem.23. *Ioan.10.*

Statim verò atque summam dignitatem adeptus ést, augere voluit hæreticorum ac sibi fauentium potentiam; itaque Regi puero autor fuit, vt ad tertium Calendas Martias, id ést, biduò antequàm ipsi Regi diadema imponeretur, nouorum honorum accessio tàm Protectori quàm amicis, Regis nomine fieret: factus est ergo Protector Somerseri Dux; Parrus verò Essexiæ Comes, qui Catharinæ ab Henrico relictæ frater erat, Marchio Northantoniæ declaratur; Ioannes Dudlæus Lislensis Baro, Varuici Comes constituitur, Thomas Seimerus Protectoris frater, Sudliæ fit Baro & supremus Classis præfectus; Richardus Riccius ac Edmundus Sheffeldus equites aurati, renunciantur Barones; hæretici omnes, præter vnum Dudlæum, qui nihilominus hoc tempore tàm hęresi quàm Protectoris voluntati studiosissimè seruiebat; ea tamē intentione, vt euentus postea docuit, quò per gratiam ac autoritatem Protectoris euectus, Protectorem ipsum ac amicos perderet. Thomam verò Vrislæum Cancellarium; etsi, ne pro officij sui autoritate resisteret, Suthamtoniæ Comitem declararent; postea tamen & magistratu se abdicare coegerunt, & ex senatu Regio tam illum quàm Arundeliæ Comitem, quòd essent Catholici, eiecerunt; omnemq; gubernandi autoritatē ad vnum Seimerum Protectorem detulerunt.

Honores distributi protectori ac amicis hæreticis.

Iste ergo nunc sub hoc Protectoris nouo & contra Henrici voluntatem, vsurpato titulo, omnium rerum potitus; & non modò Prorex, sed etiam Propapa Angliæ factus (quicquid enim vel Regis vel capitis Ecclesiæ appellatione continebatur, ad se hoc Protectoris ti-

ris titulo interpretatus est pertinere,) cunctaque tàm ciuilia quàm Ecclesiastica administrans, voluit Ecclesiasticos omnes, ad nulla potestatis aut iurisdictionis exercitia aliter accedere, quàm ex nouis & specialibus noui Regis, hoc est, suis mandatis: adeò vt nullus, nec Episcopus nec Archiepiscopus; siue à Papa siue ab Henrico antea creatus, ne sacros quidem ordines deinceps, sine Regis pueri noua ac peculiari licentia & commissione (adhuc enim vsque ad alium conuentum ordinum postea initum, ritu & ceremonijs antiquis licet in schismate, clerici ordinabantur) conferre potuerit. Cranmerus ergo ipse Archiepiscopus Cantuariensis (res mira) non aliter, quàm nouis Edouardi mandatis; ijsque non semper ac absolutè, sed pro beneplacito pueris, datis ac duraturis; potestatem suam exercere cogitur. Ita enim ad istum Angliæ Primatem Rex literas scribit.

Authoritas protectoris tàm Ecclesiastica quàm ciuilis.

Edouardus Dei gratia, Angliæ, Franciæ & Hiberniæ Rex, supremum in terris Ecclesiæ Anglicanæ & Hibernicæ, tàm in causis spiritualibus, quàm temporalibus, Caput; Reuerendo Thomæ Cantuariensi Archiepiscopo, salutem: &c. Quandoquidem omnis iuris dicendi authoritas, atque etiam iurisdictio omnimoda, tàm illa quæ Ecclesiastica dicitur, quàm sæcularis, à Regia potestate velut à supremo capite manat, &c. Ad ordinandum igitur quoscunque intra Diœcesim tuam Cantuariensem, & ad omnes etiam sacros & presbyteratus ordines promouendum, per præsentes ad nostrum beneplacitum duraturas, tibi damus potestatem.

Forma rescripti Regij ad Archiepiscopum.

Hæc atque huiusmodi cùm Protector Seimerus faceret, cumq; Zuinglianæ sectæ addictus, non probaret quæ reliquerat Henricus, nihil antiquius habuit, quàm vt degenerem illam & mutilam religionis formam ab Henrico præscriptam, multò adhuc magis pollueret & contaminaret. Henricus enim Monasteria quidem omnia deiecit, locupletissima sanctorum

Protectoris intentio.

Martyrum Mausolæa diripuit, nonnullas præterea Diuorum statuas & imagines, quas Deus miraculis illustrasset, deturbauit: sed tamen in ciuitatibus, in oppidis, in collegiis, in pagis, Ecclesias infinitas à maioribus constructas, vbique sartas tectas præstitit, omniaque illis ornamenta, cruces, imagines, vasa, vestimenta salua & integra dimisit: Sacramenta etiam septem in honore semper habuit; denique hæreses penè omnes, præter illam quæ Romani Pontificis Primatum & Monasticas religiones oppugnabat, cohibuit & repressit.

Non omnia deiecit Henricus.

Cæterùm nouus hic Edouardi Protector & cœtus ei adhærens, existimauit non esse satis, populum Dei à communione & obedientia Ecclesiæ ac Pontificis Romani sicut Henricus, distrahere; nisi exemplo etiā Ieroboam nouos Deos; id est alios colendi & orandi ritus, aliam credendi legem; sacerdotes denique alios constitueret, qui extra ordinem & morem Romanum creati, diligentissimè prouiderent, ne vnquàm posteà ad Apostolicæ sedis obedientiam redirent. Hoc ergo consilio primum, per vniuersum Angliæ regnum ventos cohibuit, ne flarent super terram, indicto videlicet Episcopis & pastoribus Ecclesiarum omnium silentio; vt cùm nemo esset qui paruulis petentibus panem frangeret, deinceps Lutheranorum & Zuinglianorum, quibus solis concionari permissum est, mortifera venena tantò auidiùs à famelicis populis haurirentur.

Apoc. 7.

Ablatum Dei verbum.

Atque nunc tempus ac patrocinium opportunum ad rem suam benè factitandam nacti hæretici, vndique, qui anteà se sententiamuè suam occultabant, in publicum prodeunt, & imprimis Thomas Cranmerus, quem ad illius infausti diuortij sententiam ferendam, ex domo Annæ Bolenæ Archiepiscopum Cantuariensem ab Henrico creatum fuisse diximus. Hic vir hactenus Henricianum, id est, illius Regis sectatorem in omnibus se præbens, ne latum quidem vnguem

Hæretici ex antris prodeunt. Cranmerus.

guem ab Henrici præscripto recedere ausus, sacrificio Missæ interfuit quotidiè, statis etiam diebus id ipse solemniter obtulit: vnum illud molestissimè tamen semper ferens, quòd meretricem quandam suam, non poterat palàm vxoris loco liberè habere, quia id non laturum Henricum sciebat, sed partim domi eam occultare, partim cùm foras prodiret, cista quadam ad id affabrè facta inclusam, secum vnà circumferre cogeretur. Iste ergo iam desiit esse Henricianus, & tam ex immatura Regis Edouardi ætate, quàm ex Protectoris in sectas summa propensione, suæ statim simul & libidini & hæresi habenas laxandas censuit, nam & scorto suo mox est publicè pro vxore vsus, & Catechismum Edouardo dedicatum, falsæ impiæque doctrinæ plenum, in lucem edidit.

Eodem tempore ex publicis pulpitis aperuit impurum os, Hugo quidam Latimerus, quem Henricus priùs propter suspicionem hæreseos, & commestam carnem in feria sexta Septimanæ Sanctæ, de Vigorniensi Episcopatu deturbarat: homo spiritu & sermone planè Lucianico; qui iocis, salibus ac linguæ petulantia (qua omnes illius temporis sectarios facilè superabat) vulgus imperitum multum dementauerat, ac ita fascinauerat, vt passim eum primum Anglorum Apostolum vocauerint; tanquam is primus in patria sua, non Augustinus à beato Gregorio missus, verum Euangelium annunciasset. *Hugo Latimerus.*

Aduolarunt quoque ex Germania & Heluetiæ varijs locis quò fugerant, velocissimè, vel Lutheranam vel Zuinglianam in Religione docti sententiam, Milo Couerdallus Bibliorum sacrorum corruptor insignis, Ioannes Hopperus, ac alij sceleratissimi apostatæ permulti. Quibus omnibus, Archiepiscopus & Protector Regio nomine, concionandi, id est, (vt tũ res erat) quiduis garriendi copiam fecerunt; ipsorumque nonnullis, vbi vacabant, tùm cætera benefi- *Couerdallus.* *Hopperus.*

Protectoris studium in corrumpendo Rege. cia ac dignitates Ecclesiasticas, tùm etiam Episcopatus donarunt. Tales ergo nactus Protector impios cōsiliorum suorum socios ac ministros, omnem operam dedit; primùm vt dum Rex puer esset ac totus in ipsius constitutus potestate, quàm posset citissimè, Catholicam fidem aboleret è Ditionibus ipsius vniuersis; deinde vt Regina pueritia hac hæreticorum doctrina ita planè imbuatur, vt sui iuris postea factus, auunculi facta non improbet, sed perpetuò tueatur ac defendat. Dantur ergò illi ad eam rem, præter cæteros aulicos, commilitones ac collusores, nobiles adolescentes, omnes planè infecti; *Pædagogi ac Socij.* pædagogi duo hæresi in primis insignes, Richardus Coxus vxoratus sacerdos, & Ioannes Checus laicus; vterque Latinæ & Græcæ linguæ cognitione satis apud suos nominatus; qui facilè vnà cum prima Grammatices institutione, sic instillarunt puerili Regis animo, falsos de Deo, Pontifice, Sacerdotibus, Ecclesia, ac omni Religione conceptus, vt breui plus quàm pro annis, Religionem Catholicam exosam habuisse dicatur.

Fœminæ corruptrices. Ad hoc etiam non parum opis attulerunt Henrici duæ vxores, Anna Cliuensis & Catharina, quæ adhuc viuebant, & quædam aliæ principes fœminæ ac puellæ, hæresi (vt in illo sexu sæpè fit) deditissimæ; quæ sæpè in aulam ac ad Regis colloquium venientes, sermonibus ac moribus illecebrosis, cor adolescentis ac aliorum insipientium facilè peruerterunt.

Matrimonium tractatum inter Mariã Scotiæ & Edouardũ Angliæ Reges. Dederunt etiam primo quoque tempore omnem operam, Protector & cæteri Regis consiliarij, vt quod cœptum erat Henrici temporibus, de matrimonio inter Edouardum & Mariã Scotorum Reginam tractari, & semel ordinum Scotiæ consensu promissum confectumque videbatur, iam tandem vtriusque Regni comitijs certum ratumque haberetur: nam hoc ad hæreticos propagationem ac stabilitatem, atque adeò ad imperij Anglicani securitatem; summoperè pertinere videba-

videbatur. Sed cum literis, nuncijs, muneribus, pollicitationibus, armis etiam ac quibuscunque poterant modis id tentassent, quod cupiebant Angli non sunt consequuti. Partim enim in Scotia restiterunt ij; qui fœdus Gallicum acriter tuebantur, ac illud Anglicanæ amicitiæ præferebant; partim etiam illi qui Scotiam patriam, ac principem suam in Anglicani schismatis infelix consortium venire noluerunt; sicut nec Pontifex voluit, huius nuntius Patriarcha Venetus, etiam tempore Henrici octaui, id ne fieret apud Scotos diligentissimè laborauit, veritus ne per illam coniunctionem, Religionis in Scotia euersio, Ecclesiarumque ac monasteriorum demolitio sequeretur.

Sed vt res nostras prosequamur, hæreticorum qui rem Anglicanam eo tempore administrabant, proxima post Regis infectionem de Academijs corrumpendis cura erat, vt illis Religionis ac disciplinarum fontibus infectis, faciliùs in vniuersam Rempublicā manaret lues, & in illa gente præ cæteris multis referre solet in vtramque partem plurimùm, quomodo vniuersitates sint affectæ. Atque quædam improba & nouitatis cupida ingenia, iam antea ex libris Lutheranorum è Germania clam illatis, istud venenum hauserāt, sed quia Collegiorum ferè Rectores, homines in illa natione magni loci & authoritatis, ac professores omnium artium veteris disciplinæ ac fidei erant tenaciores, Gymnasia ipsa non ideo adhuc infecta extiterant, & ægrè admodum doctiores quique ab auita religione initio diuellebantur, vt hic aduersariis magno molimine & artificio opus fuerit. *Vniuersitates corrumpendi studium.*

In primis igitur Regia authoritate & nomine instituta est Vniuersitatum Collegiorumque omnium visitatio: in qua piorum Fundatorum sanctissima ad Religionis studiorum ac disciplinæ obseruantiam facta decreta, visitatores isti abrogant; eorumque loco nouas leges ad sectam suam ac ad iuuenilem licentiam *Vniuersitatum visitatio.*

accommodatas condunt: Catholicis doctoribus & Ecclesiastis, cathedras ac pulpita auferunt, eaq; petulantis linguæ & blasphemi oris iuuenibus distribuũt: Gymnasiorum moderatores varijs confictis calumnijs oneratos, vel apertè de fide orthodoxa accusatos, muneribus suis priuant: & pestilentissimos hæreticos, qui iuuentutem fide ac moribus corrumpant, eorum locis substituunt.

Doctrina scholastica explosa. Libros omnes eorum magistrorũ qui via & ratione Theologiam cæterasque disciplinas tradiderunt, quia istorum solida doctrina & methodica institutione, hæreticorum populares fraudes non difficulter cerni & dispelli sciebant, è studiosorum manibus & ferè è bibliothecis excutiunt; Lombardi, Aquinatis, Scoti, cæterorumq; doctissimorum scholasticorum nomina, de barbarie, scripturarum ignoratione, & varia deceptione traducunt, memoriamque quantum possunt damnant: denique ne quicquam ad summam & impietatem & stultitiam in hoc genere deesset, effecerunt, vt petulantes iuuenes horum Scriptorum tanquàm iam recenter mortuorum, ingentem conquisitam struem, in ludicro spectaculo per vrbem in feretro circumferrent; & demum in foro cum cantibus lugubribus concremarent. Hoc appellabant funus seu exequias Scoti ac Scotistarum. Ergò pro solidè doctis tàm Theologis quàm Philosophis, impleuerunt primùm Academias, & postea vrbes totius regni præcipuas, nouis oratoribus, stultis adolescentulis poëtis & grammaticis; qui comœdijs, picturis, cantilenis, carminibus ad risum delicatè ac minimè compositis, ad Sectarum perditiones omnemque vitæ licentiam, imperitos homines pellicerent.

Funus autorũ scholasticorum.

Hæretici ex alijs locis in Angliã venerunt. Sed quia viderunt hæretici multa meliora ingenia ex priori Catholica institutione, parentumq; ac præceptorum (quos nouis istis magistris, doctrina, grauitate, morumque honestate meritò præponebant) autori-

toritate, in fide adhuc manere; ex Germania alijsque locis vicinis, homines ad fraudem magis exercitatos, quàm primùm accersendos censuerunt: Anglos enim solidioris doctrinæ ferè omnes, quòd essent in Romanam fidem propensiores, exautorarunt. Euocant ergo ex Germania Martinum Bucerum, insignem hæreticum & apostatam, & qui tunc Argentorati exulabant, Petrum Martyrem, & Bernardinum Ochinum Italos, aliosque huius farinæ impurissimos apostatas plurimos; quos partim Londini in synagogis, quas pro omnium nationum sectarijs Edouardi Regis Tutor ibidem aperuerat, collocant; vt dum quisque sua lingua quotidie concionaretur, nostri homines, & præsertim aulici, mercatores, ac onustæ peccatis fœminæ, (quod genus apud nos & vbique locorum facillimè hac peste corripitur,) Gallicæ in primis ac Italicæ linguæ suauitate & nouitate delectati, vnà cum sermonis delicijs, quas hæretici præ cæteris in dicendo & concionando consectantur, hæreseos ac curiositatis virus, vel spontè vel incautè imbiberent: partim, & maximè in Academijs, ad liberalium artium linguarumque non solum doctarum, sed variarum nationum vulgarium professionem admiserunt, ne vlla fraus deesset aut diligentia ad iuuentutis deceptionem. Ampliora tamen stipendia ac præmia Bucero & Martyri vt hæreticorum antesignanis, ac vel ob id magis solidè doctis, quòd in scholis Catholicorum ante defectionem non malè versari dicerentur assignarunt; quos propterea primarijs Theologiæ cathedris, illum Cantabrigiæ, istum Oxonij præfecerunt; additis antiquis professorum honorarijs, præbendis Canonicalibus, alijsque commoditatibus permagnis. Atque isti exteri hæretici primùm, ac horum exemplo & doctrina alij, non ita multò pòst, noui Gymnasiarchæ ac Canonici, repleruntcastissimè priùs instituta, ac instar monasteriorum exactissima disciplina administrata Collegia,

Bucerus.

Martyr.

Ochinus.

Vxores ac meretrices in Collegia adducta.

vxoribus, ancillis, puellis, lapsis monialibus, alijsque impurissimis fœminis; quas vel ex Germania secum attulerant, vel in Anglia corruperant: quarum consuetudine multùm remollescentes & paulatim labefactati studiosorum animi ad hæresim capessendam aptiores reddebantur.

Iuuentus cogitur ad hæreticorũ conciones. Iam verò cùm cæteri noui magistri, tùm maximè isti quos diximus Theologastri, cœperunt tandem ex pulpitis & cathedris professioni Theologicæ olim assignatis, suo more docere vel potius declamare, omniq́ue ad fallendum composito artificio vti. Ad quos, singuli non modo Theologiæ (vt olim) candidati, qui reliquas necessarias artes antè didicerant: sed iuuenes ac adolescentuli, pueri etiam omnium classium, qui Latinè loquentes intelligere potuerant accedere; eorumq́ue lectiones & conciones quotidiè audire, sunt coacti. Quò enim quique minori erant ætate ac doctrina, & iudicio imperitiores, eò erant istorum fraudibus magis obnoxij. *Varij iuuentutem corrumpendi modi.* Istorum ergo rudioribus animis, ac prurientibus cæterorum auribus primùm ex difficilioribus scripturarum locis varijsq́ue de præscientia, prædestinatione, reprobatione æterna, rerumq́ue ac euentuum necessitate impijs tractationibus, instillarunt incredibilem curiositatem, & de rebus summis contendendi libidinem. Alijs ex locis sub prætextu asserendæ Christianæ libertatis, omnia illa quæ ad licentiam vitæ ac morum inducendam facere videbantur, diligenter proponebant: vt inde Confessionem, Pœnitentias, dierum ac ieiuniorum obseruationes, omnesq́ue Ecclesiæ ac superiorum præceptiones contemnendas iunioribus non ægrè persuaserint. Ex alijs demùm Scripturis, quæ apud eos quorum sensus non fuerunt in rebus diuinis exercitati, videbantur facere pro sectarijs; vt de Sacramenti duplici specie, de officio precum in lingua vulgari, ac similibus; ita fidem Maiorum nostrorum in ijsdem tractandis eleuarunt,

suam

suam sinceritatem commendarunt, animosque suorum præoccuparunt: vt exinde, in quibuslibet controuersis locis, maximisque mysterijs explicandis, etiam vbi sacri contextus verba, circumstantiæ, omnisque antiquitas apertè sonent pro Catholicis, lubenter istorum falsissimis ineptissimisque commentarijs omnino acquiescant; atque ita tandem discipulos suos condocefecerunt, vt quaslibet de DEO, de Sanctis, de Sacramentis, de Sacrificio, impias opiniones facilè hauserint.

Atque de Patribus, antiquis Ecclesiæ doctoribus, vel singulis, vel in Concilio collectis, ita apud suos disserebant: eos fuisse homines (ac si Protestantes nihil humani haberent) & non modò errare potuisse; sed in multis (quod vndique ex singulorum scriptis, incommode aut malè intellectis sententijs fraudulenter congestis, demonstrare nitebantur) turpiter hallucinatos fuisse. Et Augustinum quidem ex præcipuis vnum, etiam errata sua confessum esse, & peculiari libro multa retractasse, sæpeque item admonuisse omnes ne sibi aliter quisquam crederet, quàm videret id esse scripturis consentaneum quod affirmaret. Ac mox captiosa Apostrophe compellantes auditores, sciscitabantur; vtrùm æquius esse putarent, Scripturis sacris, quæ errare non possent credere, an Doctoribus, hominibus scilicet qui falli possunt & fallere: se enim id tantum requirere dicebant, vt omnes Deo potiùs credant, quàm hominibus.

Iudicium de Patribus.

Fraudes periculosæ.

Hac fraude, imperiti permulti decepti, non aduerterunt antithesin seu collationem, non faciendam esse inter Scripturam & Patres, nec in eo versari quæstionem; vtrùm magis Deo an hominibus, Scripturis vel Doctorum libris sit tribuendum: sed illud potiùs, vtrum quoad Scripturarum intelligentiam & expositionem, istis paucis, indoctis, nouis, turbulentis ac sceleratis transfugis, securiùs; quàm illis antiquissimis, san-

sanctissimis, ac doctissimis Patribus vel singulis, vel simul omnibus credendum sit.

Adolescentium deceptio. Hoc miseri adolescentes cùm non obseruantes, suis magistris, ac si non aliud quàm DEI eloquia funderent, sine exceptione obtemperabant; Doctoribus autem ac Concilijs, non aliter, nisi quatenus sacris literis consentanea dicerent. Cuius rei vel se ipsi, vel suos præceptores faciebant iudices.

De Ecclesia & Ecclesiasticis. De Ecclesia, Episcopis, Presbyteris, ac Pastoribus, quia multos horum nomine & autoritate, in auita fide retinere cernerent, admonebant; illam, fœminam esse, & debere obedire viro suo, id est CHRISTO in sacris scripturis loquenti: istos, non debere eleuare se super populum DEI, cùm omnis multitudo sanctorum sit, & ad clerum partemque sacerdotalem non minus quàm illi quos clericos & presbyteros vulgus vocat, pertineat: ita cum Chore schismatis autore passim concinebant isti.

Bibliorum corruptio. Biblia autem sacra, quæ illi omnem veritatem complecti dicebant, ita data opera seu Latinè seu Anglicè versa & peruersa, legenda proponebant, vt in eis, *Ecclesia, Presbyteri, Sacramenti*, ac similium vocabula, quorum vel venerandis nominibus, & notionibus, antiqua religionis veritas contineri, & plurimi in vetusta fide teneri videbantur, nusquam extarent: pro quibus substituerunt, *Congregationem, Seniorem, Secretum*, & huiuscemodi vocum nouitates.

Nomen Catholici. Illud autem ab Apostolis ipsis, veræ Ecclesiæ, ac ritè Christum colentibus Christianis, vt ab hæreticis hominibus ac conuenticulis discernerentur, attributum *Catholici* nomen, quo solo, multi à sancto Augustino edocti, in Ecclesiæ gremio tum retinebantur, partim falsa interpretatione eludebant, partim sibi & suis, sed timidè vsurpabant, partim ridicula inuersione in *Cacolycum* mutarunt, ac nonnunquam etiam cum Dona-

tistis

tiſtis diabolicum eſſe inuentum, ac ſine verbo Dei inſtitutum dixerunt.

In Papam incredibili ſemper ſcurrilitate, ex quolibet textu ſcripturæ inſanè debacchati ſunt, & maximè in feſto ſanctorum Petri & Pauli; ſimili etiam nequitia & abſurditate, cum haberent conciones funebres, (ſæpe autem habebant in diuitum aut doctorum virorum exequijs) diſſeruerunt ſemper contra preces pro defunctis, vehementer contendentes, ne quis pro anima eius, cuius depoſitionis dies agebatur, oraret: & cùm ordinarios quadrageſimales ſermones, (qui mos adhuc ab hæreticis ſeruatur) facerent, ſemper contrà præſcripta ab Eccleſia ieiunia declamabant. Hoc modo in Academijs noſtris, præcocioris ac turbulentioris ingenij homines, ab iſtis nouis profeſſorib⁹ intra paucos menſes formati, permulti qui ex Ephebis vix exceſſerant, primiſque labris meliores literas nondum guſtauerant, incredibili audacia ſuggeſta conſcendũt, ac per totum regnum diſſeminant ea, quę ab iſtis peregrinis præceptoribus paulò ante didicerant. *Conciones eorum quales.*

Iam in omnibus officinis & tabernis, in popinis & fornicibus, de fide inibatur diſputatio; ſacram ſcripturam (vt Hieronymus olim queſtus eſt) garrula anus, delirus ſenex, ſophiſta verboſus, vniuerſi deniq; præſumebant, lacerabant, docebant antequam diſcerent. Alij philoſophabantur inter mulierculas, alij diſcebant à fœminis, quòd viros docerent. Præcipuè autem Apocalypſis quæ tot habet Sacramenta quot verba, in omnium ore verſabatur. Inde Proteſtantes ſua dogmata confirmabant, inde ad ſenſum ſuum incongrua aptabant teſtimonia, magna id audacia ediſſerentes alijs, quod ipſi non intelligebant. Nec alij cuiquam rùm (vt in ſectarum maximè initijs fieri ſolet) vacabant Angli, quàm vt aliquid noui diſcerent aut docerent. *Epiſt. 103.* *Scriptura acres Theologica ab omnibus teruntur.*

Hactenus tamen nihil in iſta noua ſecta certi habebatur, *Primorum hæretico-*

rum in fide fluctuatio. batur, præter illud vnum quod cum Catholica fide nihil sibi ferè commune intercedere vellent. Et Bucerus ac Martir ex quorum iudicio scholæ penè omnes pendebant, assertionem diu cohibebant suam, his tantum quæ diximus prolegomenis ad quamlibet hæresim indifferentibus vsi. Animas enim isti & linguas habentes venales, in secta constituenda omnino à Cranmero Archiepiscopo, qui adhuc vltrà Lutheranismum non erat progressus; is itidem à Protectore pendebat, qui in Zuinglianismum (licet sententiam suàm vsque ad futurum ordinum Conuentum occultaret) propensus videbatur. Bucerus autem etiam in Iudaismum, vtpote ex Iudæis oriundus, multum putabatur procliuis. Sanè post eius obitum regnante Regina Maria, illustris dominus Baro Pagettus Catholicorum tunc Regum Consiliarius dignissimus, testificatus est; se præsentem, ac eius apud Dudlæum Ducem Northumbriç interpretem fuisse, cum eidem Duci suam de reali Corporis CHRISTI in Sacramento præsentiæ sententiam interroganti, ingenuè responderit; de vera corporis præsentia nullum merito dubitare posse, qui non dubitet de fide Euangelistarum; nō tamen is ego sum (subiecit) qui certò ea omnia credenda existimem, quæ in nouo testamento de CHRISTO & eius actis scribuntur, quanquàm nec hactenus apertè negare libuerit. Atque ista homini; quem sciebat non multum de vlla religione esse sollicitum, liberè dixit. Cæterùm scriptione ac publica professione Lutheranismum ad Anglicanæ sectæ normam aliquantulum modificatum & temperatum, vsq; ad mortem tenuit.

Buceri impium responsum contra Euangelistas.

Petri Martiris fluctuatio ac perfidia. Petrus Martir, magis molliter & seruiliter se in sectæ & doctrinæ suæ accommodatione gessit. Nam Lutheri hæresim quam in Germania imbiberat, & illinc in Angliam secum aduexerat, non aliter, nec diutiùs defendendam vel retinendam statuit; quàm id

Can-

Cantuariensi & Protectori visum esset: nosq; ipsi qui hæc scribimus, eum docentem audiuimus, cum impium quendam de Eucharistia ac corporis CHRISTI præsentia tractatum ex historia Cœnæ Dominicæ, & maximè ex vndecimo capite prioris epistolæ ad Corinthios adornaturus, in eam tractationem ita est ingressus, vt anxius ac pendulus prorsus hæreret; veteremné Protestantium, an nouorum Sacramentariorum sibi esset dogma defendendum. Quid enim Archiepiscopus præscriberet, quid Parlamentum sequendum constitueret; quod tum actum erat, & de re tota prolixè deliberabat; quid demum Protector docendum mandaret, miserrimus homo ex aula in dies expectabat. Quorum tandem per literas Cantuariensis comperta voluntate, se subitò in Caluinistam transformauit, & deinceps vsque ad mortem vel Caluini vel saltem Zuinglij sectam est consectatus; magnus sanè (vt D. Augustinus de Fausto Manichæo dixit) diaboli laqueus: qui verbo, scriptione, doctrinæque ac eloquentiæ opinione plurimos seduxit. Moribus tam mollis & effœminatus etiam in senectute, ex illius coapostatæ monialis suæ consortio extitit, vt & in illa iã mortua oratione funebri publicè deflenda, turpissimè se gesserit, & Ioanni Checo regio præceptori, eum de vxoris morte per literas consolanti, sic responderit: se ita valere, atque ita suæ coniugis charissimæ obitum ferre, vt homo omnino dimidiatus poterat. Delicatus monachus, adeò solus esse non potuit: vt à fœminis diuulsus, non se integrum, sed mutilum planè & dimidiatum existimauerit: cui tamen defectui libidinosus senex ex alijs nuptijs dicitur medelam postea attulisse. Talibus heu authoribus ac doctoribus infœlix Anglia perijt.

Petri Martyris molliies ac libido.

Sed iam Comitia publica Londini habebantur pridie nonas Nouembris cœpta; vbi de tota fide & religionis formula, nouaque credendi ac colendi norma *An 1547. Comitia Londini.*

con-

constituenda, à prophanis & impijs hominibus consulebatur. Et primum quidem statuitur ac cauetur diligentissimè, vt si quæ vllibi bonorum ecclesiasticorum reliquiæ, ex demortui leonis faucibus per Angliam remansissent, eæ omnes quàm primùm istius noui leunculi vnguibus dedantur. Lege igitur decernitur, vt omnes ecclesiæ, basilicæ, ac oratoria, ad id instituta aut dotata, vt in eis pro defunctorum animabus, orationes, eleemosynæ, aut sacrificia fierent, Regis Edouardi esse deinceps censerentur; Omnes item capellæ, sacella & altaria, quæ vel annos census, vel oblationes, vel vllum aliud emolumentum haberent; omnes præterea congregationes, sodalitates, aut Confraternitates, ad quoduis genus piorum operum institutæ, fisco Regis concedebantur. Quibus sic constitutis ad commoda temporalia, quorum prima ipsis cogitatio ac cura fuit transierunt; deinde ad Religionis capita: ac primo loco sancierunt, vt cùm Episcopi ac presbyteri Anglicani, ritu ferè Catholico (excepta Romani Pontificis obedientia quam omnes abnegabant) ad illud vsque tempus ordinati fuissent, in posterum alia omnino forma ab ipsis præscripta, ordinationes fierent, auctoritate à puero Rege ad id accepta. Hinc nouum etiam modum sacramenta administrandi adiunxerunt, & de ea re librum publicum, Comitiorum autoritate confirmatum ediderunt.

Relicta ab Henrico inuaduntur ab Edouardo.

Noua forma ordinandi & administrandi sacramenta.

Deinde cùm non paucæ adhuc sanctorum imagines ac statuæ alicuius pretij ac momenti per Angliam viserentur; eas primo quoque tempore tollendas iudicarunt: remissis itaque hominibus quibusdam impijssimis ac audacissimis; qui hoc sacrilegium aggrederentur, & vnà cum eis nonnullis ministris certisque concionatoribus, qui imaginum vsum populo dissuaderent (non ignorabant enim plebem hoc ægrè laturam, à qua etiam in prouincia Cornubiensi vnus è Commissarijs Bodæus nomine occisus fuit,) CHRISTI Saluato-

uatoris, Deiparæ Virginis, Apoſtolorum & Propheta-rum omnes omninò imagines, tàm pictas quàm fabre-factas, partim deleuerunt, partim combuſſerunt, eo i-pſo declarantes; cui bellum indicerent, & contra quem venirent. In locum verò deiectæ crucis CHRISTI ſurrogarunt Regis Angliæ inſignia; nempè tres leopardos, & tria lilia, hinc ſerpentis, inde canis pedibus expanſis ſuſtentata. quòd perinde erat ac ſi dixiſſent, ſe non CHRISTVM, cuius imaginem contumelioſè deie-cerant, ſed Regem terrenum, cuius inſignia eodem lo-co erexerant, colere & adorare.

Ablatæ ſanctorum imagines.

Hæreticus rex Proteſtantium Chriſtus.

Nec his malis contenti Zuingliani tremendum et-iam corporis & ſanguinis Domini ſacrificium, quod à Catechumenorum prima, fidelium ſequente dimiſ-ſione, Miſſarum nomen iam olim acceperat, in publi-cis Comitijs abrogarunt. Nec enim per aliam ſpeciem diripi poterant calices; argenteæ pixides & cruces, vr-ceoli & alia ſacra vaſa, candelabra argentea & ænea, ſa-cræ veſtes auro intertextæ, vexilla ſerica; cereorum o-lei & aliorum omniumque cultui diuino dedicaban-tur pretium, denique ipſi fundi & agri ad has res ſu-ſtentandas donati, non poterant alio prætextu ferè au-ferri, & in priuatorum profanos vſus conuerti: quæ omnia horum comitiorum authoritate Regio fiſco concedebantur.

Ablatum Euchariſtiæ ſacrificium.

Quarto autem loco ſancitum eſt, vt Euchariſtiæ v-traque ſpecies, cuilibet de myſterijs participanti ne-ceſſariò traderetur.

Quinto loco decreuerunt, vt ſacra officia recitaren-tur in vulgari lingua. In quo decreto illud perridicu-lè euenit; vt cùm omnia in Eccleſijs Anglicè legeren-tur; eo videlicet prætextu, ne populus quid in rebus diuinis ageretur ignoraret, ſed Amen reſpondere poſ-ſet: interim neque Vallorum, neque Cornubienſium, neque Hiberniorum populus penè quicquam earum quæ recitabantur intelligeret; propterea quod iſtarum

Officium in vulgari lingua.

1. Cor. 14.

gentium lingua longè est ab Anglorum idiomate diuersa: Cùm tamen si latinè officia peracta essent, saltem pastores qui latinè sciebant, multa illis, quæ in officijs dicerentur, interpretaturi fuissent. Nam proprius vulgarium linguarum locus in concionibus potissimum cernitur iure quo semper vsa est Ecclesia. Nunc autem, dum in Wallia, Cornubia & Hibernia, preces Anglicè fundebantur; factum est, vt minùs quod obtendebatur, per linguam vulgarem, quàm per latinam efficeretur.

Primi ritus ab hæreticis assignati. Administrandæ autem Eucharistiæ ritus in illis primis regni comitijs præscripti parum à Catholicorum Missa distabant; Vt videlicet populus nō putaret quicquam sibi ablatum, sed ea quæ latinè prius legebantur, tantùm in vulgarem linguam crederet esse translata. Itaque Canon Missarum penè totus ab initio ad verbum transcriptus fuit. Signa etiam benedictæ Crucis retenta sunt; illa inquam, quæ manu tantùm Sacerdotis expressa erant. Cæterùm non omnes Protestantes eodem spiritu agebantur: qui enim nihil nisi opes Ecclesiasticas quærebant, parum curabant, si Crucis imagines in aere solo designarentur. Qui verò non poterant ferre, vt vel ita saltem mortis Christi figura & imago in honore aut vsu aliquo haberetur; breui postea obtinuerunt, vt sublatis eiusmodi ceremonijs, totoque Canone remota, noua Liturgiæ forma proponeretur. *Secundi hæreticorū ritus correcti.* Quæ Protestantium inconstantia multùm retardauit rudem populum, ne eorum doctrinæ assentiretur; dicebat enim, videamus priùs quò euadent, vbi consistent, & quiescent.

Proponebantur etiam in publicis comitijs (tanquam in synodo quapiam Episcoporum) causæ spirituales, quæ ad Ecclesiasticum ius constituendum pertinerent. *Casus matrimonialis ad par-* Inter cætera verò de matrimonio quodam ita definitum constat. Opifex quidam fuit cui nomen Matthæo Barro, cuius vxor, ex qua etiam liberos genuerat,

nuerat, lauabat olim familiæ Cromuellanæ lineas vestes, in qua tum degebat Rodolphus Sadlerus, non obscuri nominis vir, qui nunc etiam Elizabethæ Reginæ à consilijs est; Matthæus autem iste, nescio qua de causa in transmarinas regiones se contulit, nisi quod quidam existimabant ei suspectam fuisse vxoris suæ castitatem, & ideò eum abijsse, ne videre cogeretur; quòd neque ferre poterat, neque emendare. Cùm ergò annis aliquot abfuisset, vxor ipsius vel audiens vel fingens virum fuisse mortuum, nupsit Rodulpho Sadlero equiti aurato. Tandem Matthæus in patriam reuersus, vbi intellexit vxorem suam alteri nuptam, cœpit illam repetere. Ex altera verò parte Sadlerus, qui liberos etiam ex ea genuerat, non patiebatur illam à se diuelli. Res ad summum tribunal; id est, ad publica regni comitia tam sub Henrico quàm sub Edouardo regibus defertur. Ibi decernitur mulierem istam quæ primum Matthæo; deindè Sadlero nupta, ex vtroque liberos conceperat, non Matthæi prioris mariti, sed Sadleri vxorem deinceps habendam esse. Potentior quippè fuit ditiorque Sadlerus, & ideò contra Euangelij veritatem, prioris viri adhuc viuentis vxor, secundo marito adiudicata est, vt non minùs nouæ matrimoniorum, quam sacrorum rituum leges instituerentur.

lamentum delatus.

Comitiorum sententia contra Euangelium.

Interim Catholici Angli & præsertim doctiores, qui schisma Henrici Octaui, saltem post mortem eius reprimendum sperabant, vbi adeò id non euenire perspicerent, vt potiùs in multò pestilentiorem hæresim erumperet; partim seipsos accusarunt, quòd primis initijs fortiùs non obstitissent; partim mœrore ac squalore confecti, miserrimam vitam traducebant. Qui enim legerant apud sanctum Ioannem Chrysostomum, contra paganos diuinitatem CHRISTI propugnantem, veterem & antiquam patriæ suæ fidem ob hoc ipsum commendatam, quòd altaria iam olim

Catholicorum dolor ac pœnitentia.

Altaria in Anglia antiquissima.

in Britannijs erecta CHRISTO fuissent; *(sunt etiam, inquit Chrysostomus, in Britannicis insulis extra hoc mare sitis, fundatæ Ecclesiæ, & erecta altaria) cùm illi ijdem iam post mille & penè ducentos annos à Chrysostomi morte, eadem altaria non à paganis; verùm ab ijs qui seipsos vocant Christianos, dirui & euerti conspexissent: quo animo par est eos hoc spectasse? quas fudisse lachrymas? quos gemitus edidisse? Nam si altaria CHRISTI olim fuerunt in Anglia affirmante Chrysostomo, Christianæ fidei signa; vtique eodem modo altarium deiectio, iam signum est perfidiæ Antichristianæ.

Hom. quod Christus sit De⁹.

Catholicorum Episcoporum dolor & firmitas.

Atque ingemuerunt quidem & his nouitatibus vtcunque se opposuerunt Stephanus Vintoniensis, Edmundus Londinensis, Cuthbertus Dunelmensis, Nicolaus Vigorniensis, & Daius Cicestrensis Episcopi, omnes doctrina & grauitate præstantes viri, qui etiam in ordinum conuentu suffragia habebant, religionisque sententia ac interiori affectu Catholici erant. Sed facti Episcopi in schismate Henriciano extra ecclesiam, vel potius contra ecclesiam, regio, non Pontificio mandato aut assensu, & pro regia libidine ecclesiasticoque eius primatu stabiliendo, non habebant illum veritatis & fortitudinis spiritum, qui in vnitate Ecclesiæ Catholicæ ritè ordinatis & inunctis tribui solet. Timide ergò restiterunt pueri Regis primatui spirituali, imò simpliciter subscripserunt: & in omnes cæteras innouationes, quæ non videbantur ipsis continere apertam hæresim, ne Episcopatus ac honores perderent, vel vltrò, vel contra conscientiam coacti, consenserunt.

Episcoporũ castigatio.

Cuius criminis grauissimas paulò pòst pœnas, primum sub hoc ipso Edouardo: quia in reliquas omnes hæreses seu (vt tunc loquebantur) Regiæ Maiestatis in reformanda religione progressiones non sunt assensi, ne blasphema quædam illis proposita dogmata, pro

con-

concione, vt iubebantur, explicare & comprobare voluerunt; deinde multò magis sub Elizabetha omnes luerunt: depositionem & vt postea dicemus, diuturnos carceres vsque ad mortem patientissimè tolerantes, misericordiamque simul iustissima DEI in se iudicia collaudantes.

His ergo metu superiora edicta schismatica approbantib⁹, ac reliquis recens Regio nomine creatis Pseudoepiscopis ad ea stabilienda, sectamque per totum regnum propagandam diligentissimè inuigilantibus, secundum tempus lege comitiorum designatum, tremendum Sacrificium cæteraque omnia officia & sacramenta Catholico ritu publicè fieri omnino desierunt: Nec vnus videbatur in regno toto, qui falsorum Officiorum ac rituum communione non fuisset contaminatus, licet plurimi occultè etiam tum Missas fecerint & audierint: qui tamen & ipsi calicis CHRISTI & dæmoniorum participes, templa quoque & sacramenta hæretico ritu administrata frequentabant; existimantes, (vt Diuus Augustinus olim de quibusdam in Africa schisma Donatistarum sequentibus dixerat) satis esse, si quouismodo CHRISTVM colant; & ignorantes id solùm CHRISTO placere, vt in vnitate colatur. Sola serenissima Maria primogenita Henrici filia, Edouardi soror, quæ ei in imperio successit, sanctissimæ matris suæ Catharinæ fidem, & constantiam sequuta non potuit vllis Protectoris aut cæterorum regiorum tutorum precibus aut comminationibus adduci, vt oratorium suum quod domi habebat, vel claudi, vel sacrum Missæ officium in cœnam Caluinicam mutari, vel saltem vt secretò illud tantùm, & non palàm, in contemptum legum Regiarum, ac aliorum vt dicebatur scandalum fieri permitteret. *Schisma Angliæ generale.* *Mariæ constantia.*

Cùm autem hæretici viderent, se nihil apud eam in hac re proficere, nec ausi essent, aliquid duriùs statuere in personam eius, quæ esset sanguine & successionis iure *Hæreticorum consi-*

lia de Maria. iure Regi tam propinqua, quæque sæpè protectorem ac cæteros Edouardi Consiliarios, cùm palàm ac præsens, tùm etiam per literas ac nuncios audacter admonuisset, ne fratris sui pueritia ita ad Reipublicæ & religionis perniciem abuterentur: adiungens præterea, futurum forsan tempus, cùm cogerentur administrationis huius suæ tam insolentis, tamque vltimæ volũtati Henrici patris sui, (quam saltem Rege adhuc impubere religiosè ipsos seruasse oportuisset) contrariæ, rationem reddere. illi cùm quid responderent, aut statuerent non haberent, præsertim cùm ipsa apud Edouardum fratrem, ætate posteà paulo maturiorem, liberiùs aliquoties conquesta esset, illiq; ex amoris mutui teneritudine, etiam lachrymas mouisse diceretur; hoc consilium homines perditi inierunt; vt primum blanditijs & precibus; deinde minis rem agerent: sed cum neutro modo obtinerent quod cupiebant, aliam viam aggressi sunt; nimirum, vt ab illa Sacellanos suos, qui coram ipsa sacra officia pro more faciebant, diuellerẽt; in eosque vt in transgressores legum publicarum, carcere ac alijs pœnis animaduerterent, quod semel aut iterum quidem fecerunt. Sed re significata Carolo Cæsari consobrino suo, is rei indignitate motus per literas ac oratorem suum apud Regem & alios qui rerum tùm potiebantur, vehementer egit; ne Rege adhuc sub tutoribus agente, negarent Mariæ Regis sorori, eum CHRISTI colendi ritum, quem leges Ecclesiasticæ per orbem Christianum probarent, omnesque Maiores obseruassent; quodque ipsi omnium Principum Oratoribus etiam tùm concedebant.

Maria quaritur apud Cæsarem.

Hac ratione obtinuit Maria ne in posterum tam curiosè in ipsam, eosque qui ipsi à sacris erant inquireretur. Et Edouardus ipse, licet Protectoris ac aliorum arbitrio omnia faceret, hæresique prorsus esset iam imbutus, tamen dicitur naturali erga sororem instinctu, se intellecta ægrè tulisse, quòd tam inhumaniter cùm

illa

illa, ipso prorsus inscio egissent. Et sanè ita est pro- *Maria semper habuit secum Eucharistiam.* spectum à DEO huic Regiæ virgini, vt nunquàm per totum illud luctuosissimum tempus, quo regnauit Edouardus, salutaris hostiæ plena consolationis præsentia destitueretur, illam enim honestissimo turpissimoque loco, & sacratissimo apparatu conseruatam semper propè se habuit; & coram illa in omni tribulatione sua, quæ per illud tempus permagna erat, indesinenter orabat. Iam verò vt hæc, quæ partim ordinum con- *Executio Decretorum parlamenti.* sensu & decreto, partim solius Protectoris ac Senatus Regij autoritate, in religione innouata erant, executioni citiùs mandarentur: primum iubentur duo Primates Cantuariensis & Eboracensis, (quos solos Anglia Archiepiscopos habet) per vtriusque suffraganeos Episcopos, diligenter curare; vt sine vlla mora in singulis diœcesibus, quoad religionis negotium, suæ Maiestatis voluntati, statuumque decreto obtemperetur. Archiepiscopi iussa mox complent; ita enim Cantuariensis ad prouinciales suos Coepiscopos scribit. *Thomas permissione diuina Cantuariensis Archie-* *Rescriptũ Cranmeri ad Episcopos.* *piscopus, per illustrissimum in* CHRISTO *Principem Edouardum Regem sextum, supremum in terris Caput Ecclesiæ Anglicanæ & Hybernicæ, sufficienter & legitimè authorizatus, &c. tibi Edmundo Londinensi Episcopo & omnibus fratribus Coëpiscopis, vice & nomine Regiæ Maiestatis, quibus in hac parte fungimur, mandamus, vt Imagines ex Ecclesiis cuiusq; diœcesis tollantur, vt priuatæ Missæ prohibeantur, &c.* Simili etiam modo alter ad suos Archiepiscopus.

Sed ne non satis fortè diligenter munus hîc suũ obi- *Visitatores instituti.* rent Episcopi, in quibus sciebant plurimos, etsi Henriciani schismatis participes, non adeò ad istas nouitates posteriores propendere, constituuntur impij quidam visitatores seu commissarij Regij, qui acceptis vnà secum aliquot petulantissimæ linguæ, & ad hæresim populo commendandam aptissimis concionato-

ſtibus, vniuerſas regni prouincias peragrarent. Proficiſcuntur ergo, deferentes ſimul Biblia Anglicana corruptiſſimè traducta, quæ curarunt populi expenſis emi, iuſſeruntque publicè in ſingul s parochialibus Eccleſijs affigi, vt à quolibet legi poſſent. Iuſſum eſt præterea, vt in ſingulis Eccleſijs haberentur ad certum diem, Eraſmi in nouum Teſtamentum Paraphraſes, in linguam vernaculam conuerſæ: cuilibet enim è vulgo pollicebantur ex his duobus libris, facilè fore, vt omnia ad finem neceſſaria, ſinguli ſine Doctore aſſequerentur: hactenus enim dicebant, in omnium rerum ignoratione, à Parochis indoctis, ducibuſque cæcis, illos fuiſſe educatos; ſe verò iam ſine inuidia omnia iſta veritatis lumina libenter communicare; monentque ſeriò, vt gratias agant Deo ingentes, quòd talem dederit Regem & Protectorem, qui totis viribus in ſalutem plebis ſibi commiſſæ incumbat.

De quibus rebus inquiritur. Vocatis deinde ad ſe quocunque diuerterant, ſingularum Eccleſiarum Rectoribus, Presbyteris, Æditius, atque ciuibus honeſtioribus, adiunctis etiam ſæpe prouinciarum Præfectis, inquirunt ſi ſecundum Regis mandatum, Imagines CHRISTI, atque Sanctorum, cum tabernaculis & loculis vbi fixæ fuerant, ſublatæ ſint, ac concrematæ; num altaria ſint prorſus demolita, & pro ipſis Menſæ communes ad noui ritus adminiſtrationem collocatæ; num omnes antiqui libri, è quibus officia diuina & Miſſæ olim fiebant, ſint aboliti, nouique Regij libri comparati & vbique recepti; *Statuta Viſitatorum.* homilias quoque plenas blaſphemiæ, (quòd ſcirent parochos omnes nec ita doctos eſſe vt poſſent, nec ita affectos vt lubenter vellent, impia dogmata Zuinglij, ex pulpitis populo aſſiduè commendare,) fieri ab hæreticiſſimis hominibus, & promulgari curarunt; quarum vnam aliquam ſingulis Dominicis ac feſtis diebus clara voce, vbi non eſſet qui concionaretur, recitari mandarunt. Proceſſiones abrogarunt; inuo-

inuocationes ſanctorum è litanijs ſuſtulerunt; orationes & Exequias defunctis more ſolito fieri vetuerunt; Aquam benedictam panemq; Eulogicum, more Anglicano ſingulis Dominicis diſtribui ſolitum, tolli iuſſerunt; Roſaria è manibus fidelium excuſſerunt: ſimpliciores autem parochos & presbyteros, quos ſciebant iſtis nouitatibus parum delectari, & ægrè ab Eccleſiaſticis conſuetudinibus diuelli, (licet exterius verbo & opere ferè omnes in quidlibet conſenſerant,) varijs conuitijs & contumelijs è ſuggeſtis, coram omni populo lacerabant, atque obiurgabant immodeſtiſſimè; quòd ſcripturas non ſcirent; quòd duces cæci, & canes muti, & ventres pigri eſſent; quòd parum prompti ad Regia mandata circa religionis reformationem exequenda viderentur; quòd Papiſtæ deniq; eſſent; comminantes omninò, ni inpoſterum paratiores ſint; fore, vt priuatione & alijs pœnis exemplariter caſtigentur.

Hæreticorum petulantia.

Inquirebant etiam, idque diligenter & in primis ſollicitè, ſi parochi non eſſent de incontinentia ſuſpecti: atque ad ipſos ſæpe ſacerdotes, præſentibus alijs conuerſo ſermone, impudenter ſciſcitabantur; quomodo ipſi integra valetudine, & in flore ætatis, potuerint ſe ſeruare caſtos? & num donum caſtitatis ipſi ſoli haberent, aut inpoſterum eſſent de eo ſecuri? conſulere ergo vt vxores, ne vrantur, aut in infanda peccata incidant, accipiant: tandem apertè effari, ſe habere omnes de religione papiſtica, & de affectu in regem parum candido valde ſuſpectos, qui nollent matrimonium inire, & thorum immaculatum cælibatui ſuſpecto & periculoſo anteferre; præſertim, cùm iam duorum Archiepiſcoporum exemplis qui vxores duxerant, ipſis ſanctiſſimè præitum vidiſſent.

Adhortationes ſacerdotibus factæ ad coniugium

Atque diabolico planè conſilio iſtud maximè vrſerunt hæretici; prouidentes hac eſca plurimos ſalaciores homines, ad iſtius ſectæ approbationem poſſe per-

trahi; nec de vllis se posse esse magis securos, quàm de ijs qui huiusmodi illicitis connubijs, ipsi essent semel colligati. Atque hoc artificio ita profecerunt, vt non solum sæculares multos, sed etiam Religiosos omniũ ferè ordinum complurimos, qui per Henricum non ita multo antè è Monasterijs eiecti, parochos passim in agris & oppidis agebant, ad coniugium incundum vel illecebris carnis, vel ipsorum importunis clamoribus, adegerint, in quam miseriam etiam Episcopi ab Henrico facti aliqui, qui septuagesimum ætatis annum attigerant, peracti sunt: vt Eboracensis, Cestrensis, & in Mona insula Sodorensis, ac alibi alij, qui alioquin corde Catholici pro hæreticis postea se gesserunt. Idem secuti sunt Ecclesiarum Decani, Canonici, & eius generis homines non pauci, qui antequam regni legibus id esset publicè permissum, libidinem suam explere voluerunt. Prælatos verò alios castiores, ac doctiores quoque viros, qui adhæc incæstuosa connubia adduci non poterant, varijs confictis criminibus de gradu deiectos in carceres coniecerunt.

Connubia à sacerdotibus passim inita.

Præ cæteris autem Protector, quouis prætextu exauctorari voluit Stephanum Vintoniensem, & Guthbertum Dunelmensem Episcopos, viros doctrina & vsu rerum præclarissimos; non solùm quia authoritate qua apud omnes plurimum poterant, videbantur non parum sectariorum progressus impedire; sed multò magis, quia non lubenter ferebat eos in honore viuere, quos Henricus in Edouardi filij tutela & reipublicæ administratione, sibi socios fecerat, vel etiam prætulerat. Ergo post habitam coram Rege liberiorem de religione concionem, in vincula coniectus est Vintoniensis primum; postea Dunelmensis, sicut alio tempore Londinensis, Cicestrensis, & Vigorniensis; tandemq; omnes (vt suo loco dicetur) de gradu depositi sunt: qui profectò si primis initiis, vel schismatis

Episcopi in carceres coniecti.

ſub Henrico, vel hæreſis ſub Edouardo, fortiſſimè (vt debuerant) reſtitiſſent; res in eum locum ſine dubio iam non veniſſent. Sed cum illi vel naturæ quadam vitioſa leuitate, vel ſpe vana meliorum temporum, vel nimio res temporales amittendi metu, (ſicut alij etiam Epiſcopi ac Abbates eodem tempore in Germania, & poſtea in Belgio alibique non pauci) non ſolum hæreticis ſchiſmaticiſque initio non obſiſterent, (vt Eccleſiaſticos decebat) verumetiam aſſentirent, conniuerent ac cooperarentur: permiſit Deus vt in tanti peccati caſtigationem, aliorumque ac ipſorum admonitionem ſempiternam, grauiſſimè poſtea ab eiſdem affligerentur, quos iuuerant: quo prælati diſcerent, officium ſuum eſſe, opponere ſe murum pro domo Dei cùm impugnatur; nec vnquam debere hominum gratiam omnipotentis Dei honori ac mandatis anteferre. *Admonitio Eccleſiaſticorum.*

Cùm ita ergo hæretici & iſtis viſitationibus & alijs modis omnibus rem promouiſſent ſuam, & ſecta iam Zuingliana vbique in Anglia dominaretur, ac fides Catholica penè deſerta iaceret; exultabant mirificè per totam Europam hoſtes Eccleſiæ, Deumq; collaudabant ſuum, quòd mundi miſertus, tandem aperuiſſet, ad Euangelij per orbem propagationem, patentiſſimum oſtium; gaudere omnes tantum regnum, non iam per interpolata variarum prouinciarum loca, vt Germaniam; ſed abſolutè, & in ſolidum, ſectam ſuam ſuſcepiſſe; vndique gratulari Anglis quod tantæ ſpei principem haberent, qui ab incunabulis puram doctrinam hauſiſſet: ad ipſum, hæretici omniū ſectarum ac gentium, ſcribere; libros dedicare; eum Ioſiam & Dauidem illorum temporum: Protectorem verò, Gedeonem, Samſonem & quid non, paſſim appellare: per iſtos adueniſſe in eos regnum Dei; per iſtos ab Ægyptiaca ſeruitute, ab inquiſitoribus, carceribus, ignibus, ac ab omnibus denique laboribus, Dei cultores *Hæreticorum triumphus de ſucceſſu Angliæ.*

tores

Cæsaris successus in Germania.

tores conquieturos: illi longissimum denique tranquillissimumque imperium, cùm precari tùm etiam certò ominari non dubitabant: idq; eò magis ex animo fecerunt Proteſtantes, quod hoc ipſo tempore, quo hæc gerebantur in Anglia, Auguſtiſſimus Cæſar Carolus Quintus hæreticos omnes Germaniæ Principes, diuinitùs planè adiutus, ad ſuam & Eccleſiæ obedientiam reduxiſſet; Concilij Tridentini decretis ſe ſubmittere coëgiſſet; ac Sacroſanctum altaris ſacrificium, vbique ferè locorum per imperium reſtituiſſet.

Ann 1547

Sed hanc impiorum de Edouardo & Protectore eius ſpem & expectationem, intra pauciſſimos poſtea annos, vel potius menſes, Deo ſic diſponente planè periiſſe; & ipſi hæretici cum luctu viderunt; & omnes ſapientes iudicia Domini recta mirabiliter admirati ſunt. Celerrimam etenim Deus, de iſtorum principum ſacrilega iniquitate vindictam ſumpſit, immittens inter protectorem & fratrem ſuum primùm; deinde inter cæteros hæreſi & impietate ſibi coniunctiſſimos, inplacabiles inimicitias: quæ non niſi morte & mortuo ſanguine extingui poterant. In ſumma, Protector iuſſit occidi fratrem, Dudlæus Protectorem ſuſtulit; Edouardus non ſine ſuſpicione veneni ab eodem Dudlæo & Suffolcio Ducibus ad regnum aſpirantibus, paulò poſt extinctus; & demùm vterque cum filiis ſuis per Mariam Reginam iuſtiſſimè capite plexi ſunt; quæ omnia quatuor tantùm annorum ſpatio eueniſſe, mirabile eſt planè; ſed tamen id vt acciderit breuiter hìc commemorabimus.

Hæreticorum ſpes confuſa.

Erat Edouardo Seimero Somerſetenſi Duci & Regis Protectori, Germanus frater Thomas Seimerus, mari & Claſſi regiæ præfectus. Is Catharinam Parram Henrici Regis vltimam vxorem, poſt Henrici mortem duxerat Facta eſt igitur contentio maxima inter Catharinam Parram & Protectoris vxorem, quæ quã præiret:

Diſcordia inter fratres hæreticos.

præiret: illa enim vt Regis demortui vxor, ista vt Protectoris præsentis consors, præcedendi dignitatem postulabat: hæc contentio non quieuit in fœminis, verùm & ad viros transiuit, rem etiam promouente Ioanne Dudlæo Varnicensi Comite, qui vtrumque Seimerum, hac se ratione euersurum sperabat. Cumq; æmulatio quotidie cresceret, nec Protectoris vxor virum quiescere pateretur; eò tandem peruentum est, vt Protectorem (qui licet Regem regeret, tamen ab vxore sua non parum regebatur) oporteret germanum fratrem suum è medio tollere, quo nihil suæ libidini deinceps impedimento esset. Porrò cùm nihil occurreret in Thoma Seimero morte dignum, præter hæresim, quam Protector in crimen fratri suo vertere non poterat, ipse author eiusdem hæresis; necesse erat fingere aliquid. Facilè tanquàm à Iezabele crimen excogitatum est. At quomodò promulgabitur? Itum est ad nouum Apostolum Anglorum Hugonem Latimerum, de quo antea diximus: Egit cum eo Pro- *Latimeri*
t[illegible]or, vt fratrem suum in concione ad populum ve- *Apostola-*
lut[illegible]duellem traduceret. Hugo Latimerus, cuius *tus in*
Apostolatus in mentiendo constitit, non recusauit of- *mentiendo*
ficium; prodiit in rostra, narrauit Thomam Seimerum nescio quas insidias in maiestatem regiam & in fratrem molitum, proinde meritum esse mortem. Nō *Frater fra-*
acclamauit populus, vt solebat iam enim puduit ip- *trem tollit.*
sum Apostoli sui, quem videbat calumniam innocenti struxisse: Thomas verò Seimerus perduellionis dam- *Ann.* 1548
natus, decimo tertio Calendas Aprilis iubente fratre, securi percussus est. Catharina autem Parra ex dolore & inuidia his ipsis etiam diebus expirauit, ita vt non minus Protectrix ab æmula, quàm Protector à fratre iam liber esset.

Non longè post, ne maior esset Protectori cum ali- *Ann.* 1549
enis, quàm cùm suis pax: variarum prouinciarum Populi; maximè verò Cornubienses ac Deuonienses,

mole-

molestissimè ferentes, filios suos non auito & patrio; sed nouo & inaudito more baptizari, ac Missæ sacrificium prorsus auferri; altariaque non Iouis aut Dianæ, sed omnipotentis Dei & vnius mediatoris IESV CHRISTI, passim dirui ac subuerti; vno consensu arma pro fide sumpserunt; Exoniæ ciuitatem obsederunt; equites, qui ex Cliuia in ipsos euocabantur, sagittarum nimbo repulerunt, in quorum onustos currus siue ab inuitis, seu ex proposito relictos, dum nonnulli temerè solutis ordinibus incurrunt, iidem equites reuersi eos fugarunt & deleuerunt. Atque ita hoc bellum absolutum est, nullo sanè alio fructu, quàm quòd credendum sit, aliquos eorum suas animas ab hæresi liberasse: nam vt fratres è seruitute diaboli eriperent, illis non est datum. Alij etiam multi per vniuersum Angliæ regnum, eo tempore, præcipuè autem in Norfolciensi, Suffolciensi, Eboracensi, ac Somersetaria prouincijs, partim ob religionem, partim verò ob agros à locupletioribus iniustè possessos, atque ad plebis iniuriam circumseptos (omnis enim iniustitia vna cum hæresi subingressa est) arma sumpserunt; multa nobilium roboraria euulsis palis propalarunt, multorum sepes disiecerunt, fossas impleuerunt, piscinas emiserunt; ceruos, damas, cuniculos interceperunt; denique nonnullos bonis, alios etiam vita priuarunt; nec vnquam in Anglia tam breui tempore, tam multiplex tumultuatio audita est: quibus Deus exemplis admonitos voluit regni Principes, quòd impiè seipsos à Pontificum & patrum suorum obedientia diuisissent. Qui enim suo capiti subesse iniustè recusat: meritò nec à suis subditis, tanquam ipsorum caput agnoscitur. Sed cùm optimates nihil horum intelligerent, Deus etiam externos illis hostes suscitauit.

Arma pro fide sumpta.

Mira tumultuatio.

Galli enim his tumultibus ad suum commodum vsuri, eodem tempore inuaserunt præsidia quædam & ar-

Gallorum arma.

& arces, oppido Boloniensi, quod adhuc Angli tenebant, adiacentes. Quam occasionem reprehendendi Protectoris administrationem, Ioannes Dudlæus Varvicensis Comes, arripiens, ex aliorum Optimatum consensu, edictis publicis Protectorem ob Rempublicam malè gestam accusauit. Protector vnà cum Rege ad arcem Vindesoriam præsidij causa confugit. Sed cùm videret paucos ad se, omnes verò Principes ad Varuicensem transire, vltrò se dedidit, & in custodiam traditus est, pridie idus Octobris; ex qua tamen post quatuor menses eductus fuit pace simulatè inter ipsum & Dudlæum constituta, quæ diu non durauit, licet septimo Calendas Maias, Boloniæ oppidum, vndè species inimicitiarum orta videbatur, Gallis redditum esset; nec Seimerus posteà Protectoris nomen aut authoritatem vsurpauerit. Verum * Dudlæus eum volebat extinctum: quod vt commodiùs efficeret, certiusque illum in potestatem suam redigeret; principibus quibusdam viris quos Catholicos esse intellexit, spem certam fecisse dicitur, si fidelem ei operam in deturbando Seimero nauarent, illo semel de gradu summi honoris deiecto, se curaturum, vt hæresi abdicata, fides Catholica in integrum restitueretur. Nec erat cur Dudlæi verbo diffidendum putarent; nam & tantæ illum potentiæ esse cognouerant, vt posset hoc præstare; & præterea sciebant eum hæresi quidem ex animo non fauere, sed vel nulli admodum, vel soli Catholicæ fidei addictum esse. Itaque interposuerunt omnem suam authoritatem, vt Protectorem in ordinem atque adeò iterum in carcerem redigerent. Sed cùm Dudlæum datæ fidei posteà commonefacerent, is toruo vultu respondit, si vitam diligerent de Catholica fide restituenda nullum amplius verbum facerent. Hoc tàm graue nonnullis eorum videbatur, vt illum non pro fœdifrago tantùm, sed etiam pro tyranno haberent; atque adeò Seimero

Dudlæus Protectorē supplantat.

Ann. 1549

** Hic pater fuit Comitis Lecestrensis qui hodie viuit & tot flagitia perpetrat.*

Dudlæus fœdifragus & tyrannus.

potiùs,

potiùs, qui saltem clementioris ingenij esset, adhærendum sibi iudicarent. Itaque cùm Thomas Arundellus eques auratus, vir potens & animo Catholicus, Dudlæo prius intimus, ad Seimerum iam è carcere dimissum, moderationis alicuius obtinendæ causa in religionis negotio, personatus se contulisset, Dudlæus rem expiscatus eum non ita multò post vita priuandum curauit.

Hæreticorum inter se diffidia de fide.

Dùm hæretici inter se sic armis ac odijs tumultuarentur, ac hæresis indies hæresim, (vt fit) ac seditio seditionem pareret; accidit vt Zuinglianorum istorum patientiam, aliarùm etiam sectarum inuentores ac defensores exercerent. Inter cæteros Georgius quidam Parisius, obstinacia incredibili Arrianam hæresim in Anglia tuebatur, & quantum potuit disseminauit; quem Zuingliani, contra suam fucatam fictamque lenitatem, & contra falsissimam suam sententiam, qua aliàs asserere solent, huiusmodi homines ad fidem non esse cogendos, publicè combusserunt. Extitit etiam hoc ipso tempore, ex Cantiana prouincia, soror quædam ex Lutheri schola Ioanna Buchera quæ tantum profecerat, vt præter Caluinianam hæresim quam secuta est, negaret vnà cùm Valentino, Christum ex Maria virgine carnem sumpsisse; quem dicebat per illam non nisi velut per canalem transiisse. At cùm videret doctrinam suam Zuinglianis non probari, addebat; olim quoque creditum ab illis fuisse, cùm Lutherani essent, quod Christi caro in Eucharistia sub specie panis & vini contineretur, & Annam Ascuam quæ id negabat, pro hæretica nuper ab ipsis habitam & flammis publice traditam fuisse: nec se dubitare, quin vt nunc Zuingliani ipsi credunt quod Anna tunc docuit quam persequebantur, sic breui etiam credituri sint, quod ipsa iam doceret. Combusta tamen est ipsorum iussu in campo fabrûm Londini, quarto idus Maias.

Hæretici hæreticos comburũt.

Sed

Sed Proteſtantium in rebus paululùm adhuc progrediamur. Horum cùm tam Superintendentes, quos vocant, quàm miniſtri, concionatores, & in vniuerſum vxorati presbyteri, ad carnis copulam tàm ſtudioſè antea inuitati, nunc ſedulò ſua ſponte illi rei incumberent, ſpuriaq; inde prole aliquantò etiam plus quàm pro Reipublicæ commodo, abundare inciperent; ex altera autem parte viderent vxores ſuas nullo in honore apud plebem eſſe, ſed paſſim pro meretricibus ab omnibus haberi, liberoſque illegitimos & nothos cenſeri: dolore & vxorum clamoribus agitati, ad profanam ciuilium Comitiorum authoritatem cõfugere ſunt coacti, & in eiſdem ſuppliciter petere, vt liberi ſui legitimi fierent. Comitia (ordines enim tuñ coierant) re bene perpenſa & examinata decreuerunt, vt nulla humana lex obſtaret, quò minùs in poſterum presbyterorum filij legitimi haberentur: id ſtatuerũt, quia de lege diuina non erant adeò ſolliciti; cùm in ea, ſi quid in contrarium inſtituto aut libidini ſuæ videretur, illud vel contemni, vel aliqua commoda interpretatione illudi poſſet.

Diſſ[illegible] presbyterorum de vxoribus.

Comitiorũ decretum de liberis presbyterorum.

Cum his difficultatibus ac diſſenſionibus tàm de religione modoque viuendi, quàm de poteſtate ac regimine reipublicæ, implicati hæreticos Catholici animaduerterent; maiores omninò animos ad fidem verã conſeruandam, ac propugnandam ſumpſerunt; maximè qui erant doctiores ac prudentiores, qui ex hac exigua paucorum annorum experientia, quibus hæreſis Angliæ dominata fuerat euidentiſſimè perſpiciebant, cùm hæreticorum doctorum & magiſtrorum ignorantiam, ineptias, ac diſſolutiſſimos mores; tùm eorum etiam qui gubernabant, impietatem, auaritiã & ambitionem, quorum ob cauſam tantùm, antiquæ religionis curſum interruperant, hæreſimque introduxerant. Vnde nunc tàm Oxonij quàm Cantabrigiæ, duobus ornatiſſimis Angliæ vniuerſitatibus a-

Catholici viri maiores animos ſumunt.

Diſputatiõ petita.

O   lijsque

lijsque nonnullis in locis, Catholici excussu metu, manifestiùs exire, & hæreticis doctoribus se opponere cœperunt; ad disputationes etiam & examen doctrinam eorum reuocare, fraudes detegere, mendaciaq; coram & in os obiectare non timuerunt; quibus rebus hæretici nonnihil territi, se cohibere, timidiùs omnino & diffidentius agere cœperunt. Nominatim Petrus Martir, de quo plurimum omnes sibi pollicebantur cum Oxonij prælegeret, ac sæpissimè hoc ipso tempore ad reddendum suæ doctrinæ rationem ab alijs etiam multis, potissimum verò à Ricardo Smithæo Theologiæ doctore, qui eandem cathedram prius tenuerat, prouocaretur; nunquàm in disputationem descendere ausus est, donec & Ricardum Coxum ex aula Regia hæreticum, ac perditæ vitæ hominem, qui post tamen Eliensem Episcopatum inuasit, totius disputationis moderatorem nactus esset, & Ricardum Smithæum virum doctissimum atque acerrimum disputatorem, ab Oxonio relegatum vidisset. Quibus ita comparatis, de Eucharistia instituitur disputatio, hinc Petro Martire Zuinglij hæresim sustinente, indè Tressamo & Chedseo Doctoribus Catholicis, eandem oppugnantibus.

Petri Martiris disputatio.

In qua disputatione cùm triduò versati essent, Coxus qui disputationibus præerat, videns Petrum Martirem, multò grauiùs premi, quam sperauerat, & exsibilationibus, manuumque ac pedum strepitu è cathedra penè explosum, cùm & ipse Zuinglianus esset, se Londinum auocari dixit, nec iam posse diutius huic exercitio vacare. Petrum verò Martirem tanquàm victorem miris laudibus extulit; cæteros, vt pacem colerent admonuit, disputationem soluit, qua imprudentia infamiam sibi apud omnes peperit. Postea Petrus Martir disputationem illam suam mala fide vt solent hæretici impressam edidit. Certè Oxoniensis Academiæ iudicio bis victus apostata Martir fuit: primùm,

Tergiuersatio hæretici iam victi.

mùm, quia omnino ausus non est cum doctissimo viro doctore Smithæo qui eum lacesserat, disputationem inire; deinde quia eorum quibuscum disputauit, argumentis nullo modo potuit sat sfacere: similis fuit eius disputationis quam Theologi Cantabrigienses cum Bucero habuerunt, exitus.

Nec tantum in istis Academijs, verùm & alijs multis in locis instituebantur his diebus quædam publicæ de Eucharistia, tàm sacrificio quàm Sacramento disputationes; maximè inter Hoperum Superintendentem Glocestrensem, & excellentem Theologiæ Doctorem dominum Fecnamum Vestmonasterij Abbatem; atque etiam inter Harleum Pseudoepiscopum Hercfordensem, & Catholicum presbyterum Henricum Iolissum: quæ disputatio cùm ad Stephani Episcopi Vintoniensis manus peruenisset, is licet in arce Londinensi conclusus, Harlei friuolas obiectiones solidè statim refellit. Collegerat etiam Petrus Martir non paucas contra Eucharistiam calumnias, & in vnũ eas libellum redegerat; quas omnes idem Stephanus paucis diebus ita confutauit, vt ea confutatio in lucem postea sub Marci Constantij nomine exierit, ne verus author eo tempore proditus, in multò grauiorem carceris ærumnam conijceretur. Eodem etiam pertinet doctoris Langdalli doctus libellus, quo Ridlei contra Eucharistiam cauillationes dissoluit. Quid dicam de grauissimorum presbyterorum Crispini & Mormanni tàm concionibus, quam scriptis, imò etiam vinculis? de Henrici Coli tùm eximijs concionibus, tùm diutino carcere ob fidem Catholicam patientissimè tolerato? De Thomæ Vatsoni antequam Episcopus Lincolniensis fieret, & collegæ ipsius Doctoris Setoni constantia, & perpessionibus?

Disputationes variæ de fide.

Libri scripti.

Conciones Catholicæ.

Tempus me deficeret, si omnes enumerarem, qui ob Catholicam fidem illis diebus, ex Ecclesiis aut collegiis suis eiecti; aut alijs dignitatibus, commodis

Argumentum Catholicorum ex persecutione.

que spoliati, grauiora etiam carcerum ac vinculorum tormenta animosè subierint: adeo iam incalescere cœperat Dei spiritus in Catholicorum præcordijs, vt si diuturna fuissent illa tempora & creuisset persecutio; habuisset Anglia, sine dubio, plurimos martyres & infinitos Confessores: indies enim augebatur tunc, non solùm credentium, verùm etiam & confitentium numerus: & illi qui ab initio parùm viriliter restiterant, præcipue Episcopi; modo, euentu rerum inexpectato edocti, consilioque maturiori errorum suorum admoniti, pœnitentiam egerant, & fortissimos se constantissimosque in causa Dei tuenda præbuerunt.

Episcopi depositi.

Hinc est quòd Edmundus Bonerus Londinensis, Stephanus Gardinerus Vintoniensis, Cuthbertus Tonstallus Dunelmensis, Nicolaus Hethus Vigorniensis, alijq; nonnulli tùm Episcopi tùm Prælati, non solum dignitatibus exuti, sed & carceribus mancipati his diebus fuerint.

Exules propter fidem.

Sed multò maximus cœpit esse numerus eorum, qui voluntarium exilium conscientiæ causa eligebant, quorum ferè primus fuerat Ioannes Storæus vtriusque iuris Doctor, postea martyrium sub Elizabetha passus. Hic in publicis regni Comitijs, cùm de fide perperam tractari cerneret, ausus est tandem cùm Salomone exclamare, *Væ tibi terra cuius Rex puer est.*

Eccles. 10.

Cuius verbi tanta fuit inuidia, vt sibi deinde in Anglia consistere non esset tutum. Eiusdem exilij incommoda subierunt, excellens artis medicæ Doctor, Græcæque linguæ peritia clarissimus, Ioannes Clemens; Gulielmus item Rastallus iurisconsultissimus, vna cum vtriusque vxoribus, fœminis piissimis; Ioannes præterea Boxollus, vir omni eruditione ac probitate insignis, qui postea Reginæ Mariæ à secretis fuit; Angliæ etiam singulare decus Nicolaus Harpesfildus, qui regnante Elizabetha carceribus tandem extinctus est, aliique plurimi; quibus omnibus, quò animosiores essent,

sent, benignissimus Deus illis ipsis primis initijs, prouiderat hospitem locupletem in terra aliena, qui eos ex Ægypto fugientes, non solùm libenter, verum etiam honorificè ac affluenter exciperet.

Vixerat in Anglia ad multos annos, Italus quidam, facilè omnium mercatorum Princeps, non solùm ob magnitudinem opum, sed multò magis ob fidei & integritatis laudem, patria Lucensis, nomine Antonius Bonuisus. Is Thomæ Moro in omni fortuna, omnium ferè mortalium intimus & maximè dilectus fuerat; adeò vt cùm iam vicinus martyrio esset, & atramento calamisque omninò destitutus, carbone epistolam Bonuiso latinam exarauerit, in qua hæc ipsa verba habet. *Amicorum amicissime & meritò mihi charissime, quoniam mihi præsagit animus, fortasse falsò; sed præsagit tamen, haud diu mihi superfuturam ad te scribendi facultatem; decreui dum licet hoc saltem breui epistolio significare, quantum in hoc fortunæ meæ deliquio amicitiæ tuæ iucunditate reficiar, cùm te conspiciam etiam sublata iam rependendi spe, sic in me amando & demerendo persistere, imò adeò progredi potius, & cursu quodam indefesso procurrere; vt pauci sic amicos fortunatos ambiant, quomodo tu prostratum, abiectum, afflictum, & carceribus addictum Morum tuum diligis, amas, foues & obseruas. Ego (mi Antoni mortalium mihi omnium charissime) quod solum nunc possum, Deum optimum maximum, qui te mihi prouidit obnixè deprecor, vt* * *quando tibi talem debitorem dedit, qui nunquàm soluendo sit futurus, beneficentiam istam, quam mihi quotidiè tam effusus impendis, ipse tibi dignetur pro sua benignitate rependere: tùm vt nos ab hoc ærumnoso ac procelloso sæculo, in suam requiem pro miseratione perducat; vbi non erit opus epistolis, vbi non distinebit nos paries, vbi non nos arcebit à colloquio ianitor: sed cùm Deo patre ingenito, & vnigenito eius filio Domino nostro Iesu Christo, atque vtriusque spiritu ab vtroque procedente paradisi gau-*

Antonius Bonuisus Lucensis.

Thomæ Mori condemnati ad Bonuisum epistola An. 1535.

* *Bonuisus Morum omnibus exutum sustentauerat.*

Mori pietas & contemptus mundi.

dio perfruamur æterno. Cuius interea gaudij desiderio, faxit omnipotens Deus, vt tibi, (mi Antoni) mihiq; atque vtinam mortalibus vndecunque omnibus, omnes huius orbis opes, vniuersa mundi gloria, nec non istius quoque dulcedo vitæ vilescat. Amicorum omnium fidissime, mihiq; dilectissime, & quod prædicare iam olim soleo, oculi mei pupilla, vale. Familiam tuam totam, herili in me affectui simillimam, Christus Iesus seruet incolumem.

Subscriptio.

Thomas Morus: frustrà fecero si adijciam, tuus: id enim iam nescire non potes, cùm tot beneficijs emeris; nec ego nunc talis sum, vt referat cuius sim. Hæc Morus moriturus ad Bonuisum.

Bonuisi in Anglos munificentia.

Erat autem Bonuisus partim ex hac intima cum Thoma Moro amicitia, partim ex diuturna in Anglia habitatione, erga Anglos omnes mirificè affectus; maximè quos ob fidei Catholicæ confessionem, cuius ipse erat studiosissimus, afflictos videbat. Cùm ergo vir optimus, toto ferè Henrici Regno meliora tempora in Anglia expectasset, nec post Henrici mortem quicquam quod spei suæ satisfaceret, sed omnia potius in peiora prolabi cerneret: domicilium familiamque suam in Belgium ad ciuitatem Louaniensem transtulit, non sanè vt ibi mercaturæ terrenæ, sed cœlesti vacaret: erat enim is ferè proximus fidei portus, quo Angli ob fidem eiecti, se recipere poterant. Collegit ergo ad se & fouit lubentissimè, quotcunque eo tempore ob fidem exulabant; doluitque vehementer quod plures non aduenirent: nec dubium est, quin si his asperrimis Elizabethæ temporibus superuixisset, & tot egregios viros ac adolescentes; non solùm in exilium actos, sed domi etiam vexatos, tortos, & necatos ob fidei testimonium vidisset; vniuersos

exulan-

exulantes ipse solus excepisset, suisque sumptibus aluisset. ad id enim nec opum, nec animi magnificentia defuit; ob quam insignem pietatem æterna erit illius apud Anglos memoria.

Atque hæc de Anglis, qui Edouardi tempore exulabant in Belgio. Romæ verò degebant alij, atque inprimis Reginaldus Polus Cardinalis, Angliæ spes, Ecclesiæ etiam Romanæ magnum decus, ornamentū ac lumen. Is cum ad Henricum Regem quatuor doctissimos libros pro vnionis Ecclesiasticæ defensione scripsisset, nec fructum ex ea speratum consecutus esset, quintum librum addidit, quem & ad Edouardum Angliæ Regem inscripsit; nihil eorum prætermittens, quæ ad salutem Angliæ procurandam putabat pertinere. Is hoc in ipso tempore, à Concilio Tridentino reuersus, Viterbiensi in ciuitate legationem obibat, cùm tàm ipsius, quàm bonorum omnium insigni dolore, Pauli Tertij Pontificis optimi, (cui Anglia tùm ob ipsum & Roffensem creatos Cardinales, tùm ob multa alia vera paternæ pietatis officia, plurimum semper debebit) renunciatur mors. Cùm autem de móre ad Conclaue deinde ventum esset, vt alius supremus Pastor eligeretur, Polusque tantùm non duas votorum partes ad sacerdotij summum gradum ascendendum suffragantes sibi cognouisset; ac sine controuersia, si cupidum se illius dignitatis declarasset, statim Pontifex, fauente ei Illustrissimo Cardinale Farnesio, renunciatus fuisset: non ob aliud magis eo fastigio caruisse credendus est, quàm vt simul non expetitæ summæ præfecturæ abundantius meritum assequeretur, & ad vnitatem Catholicam patriæ dulcissimæ, ore ac manibus apportandam conseruaretur. Electus verò fuit eius loco, in summum Ponficem Ioannes Maria Cardinalis Montanus, & Iulius Tertius appellatus. Exulabat eodem tempore Romę, Richardus Patæus Anglus, Vigorniensis Episcopus,

Angli exulantes Romæ.

Cardinalis Polus.

Mors Pauli tertij Papæ.

Ann. 1549

Polus vicinus Papatui.

Iulij tertij electio.

Thomas Golduellus, qui postea Ecclesiæ Assaphensi præfuit; Mauritius etiam Clenocus Bangorensis electus, & alij nonnulli, tùm in Italia tùm alibi insignes viri.

Noui Episcopi ac prælati in Anglia quales.

Horum autem aliorumque, qui vel domi patiebantur, vel foris exulabant loco, fæces quædam hominum ac quisquiliæ, in Episcopatus, Cathedras ac dignitates substituebantur. Huiusmodi erant Scoræus, Birdus, Holgatus, monachi libidinosi, dissoluti apostatæ meretricibus combinati. Barlous, item Harlæus, Couerdalus, Ridlæus aliiq; eiusdem farinæ homines, qui fortunæ famæque naufragio facto, libidinisque stimulis agitati, ad noui istius Euangelij professionem tanquam ad aliquam cælitus dimissam tabulam, qua ex calamitatũ suarum fluctibus enatare possent, cõfugerunt: quam itidem omnes ære alieno obstricti, legibus obnoxij, sceleribus implicati, infamia notati, inopia pressi, arripuerunt. Opifices etiam quos vel laborare amplius tædebat, vel qui non satis lucrari sibi videbantur, ad noui verbi ministerium se accingebant.

Poynettus Vindoniẽsis pseudoepiscopus.

Vt autem de præcipuis quibusdam nonnulla dicam; erat Poynettus, qui eiecto Stephano Gardinero, splendidissimi accutissimique ingenij viro, Episcopatum amplissimum Vintoniensem occupauerat. Is parùm putans vxorem vnam ducere, cùm esset Episcopus, etiam lanionis cuiusdam adhuc viuentis vxorem abstulit, eaque illi publicis regni legibus euicta & marito restituta est. Itaque cùm postea quidam ex Optimatibus ad Stephanum, partim ioco, partim ironicè dixisset, Fortassis tu speras Episcopatum tuum tibi aliquando restitutum iri: Cur (inquit Gardinerus) minus expectem meum Episcopatum, quàm lanio suam recepit vxorem? Idem enim homo fuit, qui & Gardineri Episcopatum & lanionis coniugẽm inuaserat.

Hopperus.

Fuit & alter Pseudopropheta, Hopperus, qui ob hypo

hypocrisim non minùs quàm hæresim malè audiens, cum adhuc priuatus Catholicos Episcopos traduceret, quòd nimium lautè agerent, nimisque magnis opibus abundarent: idem factus Superintendens (ita enim Zuingliani eos latinè vocant quos maiores nostri Græca voce Episcopos nominarunt) duos simul vsurpauit Episcopatus, Glocestrensem & Vigorniensem.

Milo etiam Couerdalus diu in Germania versatus, tam corporis ex immodico vini vsu, quàm spiritus ebrietatem ex nimio hæresum amore in Angliam retulit. Is audiens Academiam Oxoniensem Catholicæ fidei vehementer addictam esse, nec libenter ad hæresim deficere; nonnullos præterea extitisse, qui in eum, quòd sororem quandam suam circumduceret, iocarentur: magna sibi de seipso pollicens, & plurimorum seductionem animo concipiens, Oxonium venit; in suggestum conscendit: magna fit expectatio, de causa omnium maxima, hoc est, de Sacramento Eucharistiæ ait se dicturum. Itaque primùm vbi eos ante omnia vehementer reprehendisset, qui in eum stomachati fuissent, quòd vas commoditatis haberet, (ita enim suam meretriculam appellabat) adiunxit, meritò sibi fidem in hac potissimum Eucharistiæ controuersia adhibendam esse; propterea quòd cùm vidisset Catholicos transubstantiationem credere, Lutheranos veri corporis CHRISTI impanationem docere, Zuinglium verò eiusdem corporis typum & figuram, at Caluinum efficaciam præterea & energiam ponere: ipse prorsus neglecta omni autoritate humana, omnique animi affectu & perturbatione deposita, nulli omnino parti addictus; veritatem ipsam sinceram & certam, non ex humana traditione, sed ex solis scripturis diuinis, quam per totos iam quatuordecim annos seriò indagasset, compendio traderet. Hæc ille magno conatu cùm diceret; sibi sapere, alijs delirare, doctiori-

Couerdalus.

Ridicula iactantia.

Nota hanc rationem. bus verò etiam insanire videbatur. Cùm enim ipse profiteretur, fidem se Catholicam in domo DEI prædicatam & receptam abiecisse; ac per annos omnino quatuordecim, certa fide in eo mysterio caruisse, ac propterea infidelem ac incredulũ tanto spacio perseuerasse, imò nec magistris suis Luthero, Zuinglio, aut Caluino, nec vlli antiquorum patrum fidem adhibuisse: nonné insano similis est, si ob hoc ipsum quòd infidelis fuit, fidem suo verbo haberi postulat?

Fanaticorum spirituum varietas. Sed huiusmodi hominum ac spirituum feracissima erat hæc ætas, ruptis semel Ecclesiæ septis, & laxatis ad omnem opinionum licentiam habenis. Iam in Anglia extiterant (vt supra dictum est) Matthæus Parisius, qui CHRISTI diuinitatem cum Arrio negabat; & Ioanna Buchera quæ vnà cum Valentino eiusdem incarnationem ex beata Virgine impugnabat. Iam Lutherani, Zuingliani, Caluiniani, & Anabaptistæ, omnes ex eadem radice & ab vna schola parùm antè prodeuntes, per Angliam, Germaniam, aliasque Christiani orbis partes apparere & inter se dimicare cœperunt.

** Vide Genebrardum lib. 4. An. 1550.* *Iam Tholosæ extitit (quæ Galliæ est præclarissima vniuersitas) qui Ioannis Baptistæ se spiritum habere iactaret; alter Lutetiæ, qui sancti Petri Genio se foueri affirmaret, tertius Basileæ, qui se Mosis Angelum possidere contenderet. Iam Lutheri coquus Iustum se Ionam prædicabat; Iam Rodulphus à Moshan Decanus Patauiensis, Lutheranismi & Papatus mediatorem se à DEO dimissum asserebat; Iam denique Dauid Geórgius Sartor per Hollandiam & Frisiam, scribebat se verum esse Messiam, Regem Regum ac DEI nepotem, & non ex carne sed ex spiritu sancto natum. Hæc insaniæ Prodigia vna cum hæresi, in orbem proruperunt.

An. 1550. Atque vt in rebus fidei ac religionis, hæc monstra inaudita quotidiè ferè his temporibus nascebantur; ita

ita etiam alijs in rebus non pauca diuinæ iræ iudicia in Anglia visebantur; prodigiosi enim tam animalium, quam mulierum partus frequentissimè habebantur: Tamesis etiam fluuius, quo Londinum alluitur, ad decimum sextum Calendas Ianuarias, intra nouem horas te, præter omnem consuetudinem fluxit & refluxit. Eodem etiam anno Sudatorius quidam pestifer morbus, nunquam anteà medicis cognitus, vniuersam Angliam peruasit, & infinitam ferè hominum multitudinem prostrauit; adeò vt in vna ciuitate Londinensi intra dies septem, octingentos vita priuauerit, & alibi plurima hominum millia suffocarit: nec tamen vllam pestis naturam referebat, sed planè miraculo prodigioque datum est, quo Dei bonitas Anglos admonere voluit, peccati maximi quod in ipsum peccauerant: sed perditis nihil profuit. *Monstra & prodigia in Anglia.* *Mirus morbus.*

In rebus etiam publicis ac politicis non minores erant perturbationes, vniuersis qui rerum potiebantur, auaritiæ, libidini ac ambitioni studentibus: & licet inter se inuidia & odio implacabiliter dissiderent; in eo tamen vno conueniebant omnes, vt hæresim modis omnibus promouerent, Catholicos expilarent, & vniuersum populum iniustis exactionibus, artificijs, fraudibusque spoliarent: quorum inter reliqua hoc ipsum quod sequitur illustre est exemplum. *Mala Reip. gubernatio*

Anno quinto Edouardi regni ad diem septimum idus Iulij, cùm plebs nihil quicquàm tale suspicaretur, inexspectato edicto, quarta pars argenteæ pecuniæ, per vniuersum Angliæ regnum, & quadragesimo postea die, alia quarta pars, omnibus & singulis adempta est. propterea quòd quilibet argenteus as, ad semissem: quilibet solidus & denarius, ad mediam prioris pretij æstimationem publico edicto redigebatur. Quapropter qui centum minas hodiè in pecunia numerata habebat, intra dies quadraginta, ex illis centum, perdidit minas quinquaginta; etiam si neque naufra- *Ann. 1552.* *Fraus in minuenda pecuniæ pretio.*

gium

gium fecisset, neque ab hostibus aut latronibus spoliatus, neque ab alio quopiam deceptus esset. Tale tributum à seculo non est indictum, vt quilibet absque vlla exceptione dimidiam partem totius argenti sui numerati persoluere cogeretur. Et vulgus quidem non putauit se plus parte dimidia persoluere, cùm interim re vera totum vsque ad minimum teruntium; atque adeò plus toto persolueret. Quòd vt accuratè intelligatur, tota mente repetere oporteret, quod Henricus Octauus post inchoatum iam schisma, pecuniam argenteam probæ monetæ in scoriam primus vertit. Porrò qui schisma Henrici auxerunt, etiam de bonitate monetæ quotidiè aliquid detraxerunt, donec assem ferè ad sextantem, hoc est, ad vncias duas redegissent. Ecce autem cùm vilior & magis adulterina pecunia nullo modo cudi posset, cùm quòd pro asse populo exoluissent, iterum ad æstimationem assis à populo recipi quacunque ex causa oportuisset, subitò iubent, quod pro asse exoluerant, pro semisse reddi. Addo etiam, quòd certa pecuniæ genera ad assem à Rege æstimata, pro quadrante atque adeò sextante iterum recepta sunt.

Furtum hæreticorũ ingens. Nunc qui hæc omnia genera fraudum contulerit, facilè deprehendet, vniuersis Angliæ ciuibus vniuersam ipsorum pecuniam argenteam intra paucos annos non semel ablatam fuisse, & ereptam. Accedit eodem, quòd concussiones etiam non ferendæ passim à potentioribus committebantur, dum illi soli præuidentes pecuniæ decrementum & diminutionem futuram, (vtpote cuius rei autores ipsi forent) priùs & æs alienum creditoribus soluerent, & famulis stipendia numerarent, & prædia coëmerent, ea pecunia hodie numerata, quàm postridie minus quarta parte valituram præsciebant. Hæc omnia mala, DEVS ex infinita clementia sua permisit, vt populus hac saltem ratione intelligeret, quàm iniqui dispensatores gratiæ DEI & dono-

donorum cœlestium essent, qui nec vrbana quidem negotia sincerè administrarent. Veritas enim ait: *Si in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis?* Itaque veritas Euangelij hæc est, eos qui populum in ijs quę seculi fuerunt, tàm iniquè fraudarunt, nullo modo potuisse veros & fideles mysteriorum DEI censores existere. Et tamen ijdem illi erant, qui sacris omnibus præerant, mirandum vt non sit, si hæresim pro fide Catholica populo administrarint. *Luc. 16.*

Sed non contenti homines impij hoc furto ac latrocinio, voluerunt insigne sacrilegij etiam genus adiungere. Emissis itaque per vniuersum regnum quæstoribus Regijs alijsque ministris idoneis, præceperunt; vt vniuersæ ecclesiæ thesauros suos ac supellectilem omnia etiam ornamenta, in vsus Regis traderent. Abstulerunt igitur primùm quicquid erat ex argento vel auro, cruces, calices, pixides, & si quid huiusmodi; quicquid etiam erat in donarijs pretiosum, vel in ærario. Deinde candelabra, cæteraque quæ vel ex ære, stanno, plumbo ac ferro aliauè materia alicuius momenti erant. Vestes item sacerdotales & altarium ornamenta; Campanas præterea quæ erant meliores, vnica (vt plurimum) relicta ad conuocandum populum, & vno in quaque Ecclesia calice ad combibendum in communione; & vnica veste sacerdotali, ad officia ecclesiastica celebranda; qua tamen posteriores Caluinistæ vti recusarunt. Atque hæc quidem tùm in Anglia fiebant. Iam videamus qua ratione iustissimus DEVS, horum scelerum autores paulò pòst castigauerit. *Sacrilegium hæreticorum insigne.*

Diximus superiùs de Edouardi Seimeri Somerseti Ducis, (qui Regis etiam auunculus & Protector erat) cum Ioanne Dudlæo Comite Varuicensi, simultatibus:- hic cùm Seimerum in arcem Londinensem antea coniecisset, & ex ea re magni animi existimationē acqui- *Dudlæi cōsilium de tollendo Seimero.*

acquisiuisset, & nonnullorum etiam Catholicorum studium sibi adiunxisset, experientia praeterea didicisset, Seimerum pusilli animi, abiectique spiritus hominem esse, statuit omnino è medio eum tollere. Quod vt faciliùs efficeret, voluit primò amicorum potentium praesidio se munire: vnde & illis ipsis diebus quibus Seimerus in carcere tenebatur, Ioannem Russellum & Gulielmum Pauletum Comites creari curauerat: hunc Vilconiensem, illum Bedfordiensem. Nunc

Ann. 1551. verò cùm Seimerum funditùs euersurus erat, ad quintum idus Octobris eundem Pauletum Marchionem

Honores distributi. Vintoniae renunciari fecit; Guilielmum verò Harbertum, Comitem Pembruchiae; Henricum Marchionem Dorcestriensem, Ducem Suffolciae; ipse autem se Northumbriae Ducem, Regis accedente autoritate, quam in manu sua habebat, constituit. Atque horum amicorum potentia auctus, quinto post die, Seimerum iterum in custodiam tradit, vna cum vxore ac praecipuis quibusdam amicis, quorum nonnullos postea vnà cum eo occidendos curauit. Ad decimum enim Calendas Februarij Edouardus Sei-

Seimeri condemnatio & mors. merus Somerseti Dux, eo nomine condemnatus, quòd die quodam Dudlaei domum & cubiculum occulto thorace munitus intrasset, eo animo vt ipsum in lecto confoderet, (quanquam id efficere non tentasset,) securi publicè percussus est; & paulò pòst Rodulphus Vanus, Milo Partrigrius, Michaël Stanhopius, & Thomas Arundelus, equites omnes aurati, vt consiliorum Seimeri participes, eadem poena plectuntur.

Dudlaei cõsilium de occupando regno. Iamque Dudlaeus his faeliciter gestis maiora animo concipere coepit. Erat enim nunc vniuersa Anglia in sua potestate, praecipuè Rex à quo caetera pendebant: quem cum ille vel tabe quadam laborantem, vel ita in manu sua constitutum, vt ad ipsius nutum & arbitrium laborare posset, animaduerteret; inijt cogitatio-

nem

nem de occupando regno quod hac ipsa ratione, quam nunc dicam, consequuturum se sperauit.

Erant Henrico Marchioni Dorcestriæ, (quem nuper Suffolciæ Ducem factum esse meminimus,) filiæ tres ex vxore Francisca, quæ filia fuerat Mariæ sororis Henrici Regis Octaui natu minoris, (nam maiorem natu Margaritam, Scotorum Regi ante nuptam diximus, hæ tres Ducis Suffolciensis filiæ, cùm ex Henrici nepte natæ essent (licet ex illegitimo matrimonio vt existimabatur, videbantur proximæ successionis regnandi iure, si Henrici liberi non obstarent; nam de Margaritæ maioris natu sobole, cùm in Scotia esset, nullam Anglis habendam esse rationem Dudlæus existimabat. Ineunt ergo consilium duo isti Duces, Suffolciensis & Northumbrius, de collocandis in matrimonio his tribus filiabus, ac deinde de tollendis Henrici Octaui liberis, (qui tres etiam erant,) vt sic ad has transiret successio; vt autem communicatione huius tanti boni plures colligarentur ad sceleris suscepti defensionem, statuitur, vt duorum potentissimorum Comitum Pembruchiæ & Huntingtoniæ filijs primogenitis, duæ Suffolciensis Ducis filiæ minores, nuptui tradantur; Iana verò ætate maxima, ad quam prima loco, Henrici liberis sublatis, regni hæreditatem cupiebant peruenire Dudlæi filio quartogenito, cui Gilfordi nomen fuit, in vxorem daretur, atque ita factum est; vt omnia tria matrimonia eodem die insigni pompa Londini celebrata sint.

Ducis Suffolciensis filiæ.

Tria matrimonia eodem die.

Statim verò pòst, ægrotare cœpit Edouardus Rex, ac lente tabe consumi; quo perspecto, Dudlæus diligentiùs incumbere negotio, ac primo quoque tempore Mariam primogenitam Henrici ex Catharina filiam, quam solam timebat, (nam de Elizabetha ex Anna Bolena parum curabat) Londinum aduocare, vt in sua potestate esset, ac publica custodia sepire statuit: sed præ-

Maria Londinum vocata fugit.

ſed præceleris Edouardi mors conſilium nonnihil impediuit; Maria enim Princeps, cùm Dudlæi iuſſu Londinum properaret, ac iam ciuitati proxima eſſet, admonita à ſuis, Regem ferè in extremis eſſe, ac periculum ſibi Londini parari, deſeruit incœptum iter; & ad arcem quandam ſuam minimè munitam, quæ Framingham dicitur, omni celeritate ſe recepit, vbi vigeſimo deinde die ab amicis quibuſdam ſecretis, quos in aula habebat, certior facta, quòd Rex obijſſet, quanquam adhuc diuulgata res non eſſet, nec ipſa ignoraret quantę vires contra eam paratæ eſſent, omni tamen more depoſito, ac in ſolo DEI iuſtitiæ ac innocentiæ protectore conſiſa, tubarum ſonitu Reginam ſe promulgauit.

Edouardi mors. 1553. Mortuus eſt Edouardus pridie nonas Iulij, ætatis ſuæ anno decimo ſexto, regni verò ſeptimò, eodem prorſus menſis die, quo pater eius Thomam Morum integritatis & iuſtitiæ caput, capite feriendum ante aliquot annos curauerat; vt omnes qui rectè rationes rerum expenderent facilè perſpicerent, Henricum tanti viri cædem, morte primogeniti ſui luiſſe; nec tamen expiaſſe, quia pœnitentiam de peccato ſuo ſecundum DEVM non egit. Eodem pertinet, & ad eandem DEI iuſtitiam referri debet, quòd nullus planè ex Henrici liberis, (quos ille vt multiplicaret, ac poſteritati perpetuaret toties ſe vxores mutare fingebat) ſobolem vllam ex ſe reliquerit (licet omnes iuuentute florerent) ſed ſteriles tranſierint ſine prole aut germine, ne patris tam impij propago, vllas radices ageret. *De iuſtitia in Henrici ſobolem.* Northumbrius ac Suffolcienſis Duces, nonnihil perculſi præmatura Edouardi morte, quam diu celari vix poſſe ſperabant, etſi omnia nondum ritè diſpoſita eſſent, progrediendum tamen rati, ad arcem Londinenſem, quàm primum ſe conferunt; ibi accepto clàm vniuerſæ ferè præcipuę nobilitatis iureiurando, in verba ſua ac Ianæ Ducis Suffolcienſis filiæ, quæ Regina erat fu-

rat futura; paulò pòſt, euocarunt clanculum Prætorem Londinenſem & ſex præcipuos Senatores, quorum etiam iuſiurandum in eandem ſententiam poſtularunt; & tandem interpoſitis alijs duobus diebus, prædictam Ianam edictis publicis Reginam promulgarunt. Quam rem populus indigniſſimè ſe ferre inuſitato quodam ſilentio commonſtrauit, non nulli etiam apertius obmurmurare, quorum vnus cui Gilberto Potto nomen fuit, à domino ſuo proditus & accuſatus, abſciſſis auriculis publicè caſtigatus fuit, accuſator autem qui Sanderus vocabatur, eodem ipſo die per Thameſim vectus, ſubuerſa ſcapha ſubmerſus eſt. Alij carceribus traditi ſunt, eò quòd ſcripto à Ducibus propoſito, contra Mariā ſubſcribere recuſaſſent, quorum ferè primus ac præcipuus fuit Franciſcus Inglefildus eques auratus, ſummæ fidei ac integritatis vir, qui cùm Catholicus & ex ipſa Mariæ familia eſſet, maluit fortunas ſuas omnes & vitam ipſam, ſummo potiùs periculo obijcere, quàm humano terrore à recto deduci: hic ergo cum alijs cuſtodiæ traditur, qui omnes certiſſimam mortem ſubituri videbātur, ſi Northumbrius victor extitiſſet.

Iana Suffolcienſis promulgatur Regina.

Franciſcus Inglefildus

Erant autem plurima quæ non dubiam victoriæ ſpem Northumbrio præbebant; eaque tam externa quàm domeſtica: nam vt domi omnia pro eo faciebat vniuerſa nobilitas, voto ac iureiurando ſibi aſtricta, illiuſque animum confirmabant totius populi (vt videbatur) fauor, vires regni in ſua manu poſitæ, Mariæ ſexus, quòd eſſet fœmina; demortui denique Regis autoritas, cuius vltimam voluntatem ſcripto teſtatam pro ſe afferebat: ita ab externis principibus nihil ſibi timebat, nec quicquam auxilij ad Mariæ partes iuuandas expectari poſſe ſciebat. Primùm enim cum Henrico II. Galliarum Rege, pacem paulò ante fecerat, reddita ei Bolonienſi ciuitate, & conſequenter etiam cum Scotia, cuius Regina Maria, nupta iam erat

Quæ dabant Dudleo audaciam

Henricus II. Galliæ Rex.

P Fran-

Francisco Henrici filio primogenito; deinde Carolus Cæsar, à quo solo Maria sperare potuisset auxilium, tanto impetu bellorum hoc ipso tempore premebatur, vt vix consistere potuerit. Postquam enim superioribus annis vniuersa domita Germania Electorem Saxonum, & Lantgrauium Hassum protestantium capita, in suam potestatem redegisset, ac secum captiuos in Belgium abduxisset; tantùm ea res aliorum Principum animos in eum commouit, vt Henricus Galliarum Rex, alioquin maximus hæreticorum hostis, Protectorem libertatis Germanicæ & horum captiuorum vindicem se scripserit; Mauritius etiam Saxo qui Cæsari hactenus fidelis extiterat, ac beneficia infinita ab eo acceperat, cum eodem Rege contra Cæsarem conspirauerit, iunctisque viribus tam illi, quàm Brandeburgicus cæterique Germaniæ Principes bellum ingens Carolo mouerint. Et quod molestissimum & omnium aliorum periculosissimum ipsi fuit; Henricus tres amplissimos Episcopatus, Tullum, Verdunum & Metim, breuissimo tempore Imperio ademit; Mauritius Oenipontana ciuitate in qua Carolus eodem die fuerat, repentè occupata, minimùm abfuit, quin ipsum Cæsarem inexpectato aduentu in potestatem redegerit.

Principum in Cæsarem conspiratio. Ann. 1552.

Mauritius

Brandeburgicus.

Quæ omnia cùm Northumbrius in Anglia non ignoraret, non mirum, si tempus commodum ratus sit, consilia sua fæliciter perficiendi. Itaque cùm Londini omnia pro arbitrio constituisset, Ianam Reginam promulgasset, ac in arce Londinensi collocasset, optimatum singraphas ac iusiurandum accepisset, populum confirmasset, magistratuum officia distribuisset, & concionatores nonnullos delegisset, quorum primus fuit Ridlæus Pseudoepiscopus Londinensis, qui è suggestis tam Mariæ quàm Elizabethæ causam impugnarent; Ianæ vero defenderent, ac populo commendarent (id quod illi sedulò pro consuetudine fecerunt,

Dudlei scelera.

cetunt, cùm illorum institutum sit, ad omnem humanum fauorem, se accommodare, & id populo semper pro DEI verbo proponere, quod à potentioribus suæ sectæ præscriptum fuerit) his confectis non aliud sibi iam obstare ratus, quàm quod Maria in sua potestate non esset; ne procrastinatione sua populus ad illam confluerer, omni celeritate delecto milite, in eam ducit; Suffolciensi Duce ad res Londini conseruandas suo loco relicto. *Hæreticorum concionatorum institutum.*

Cæterùm Mariæ causa tàm erat perspecta, ác grata vniuersæ plebi, & Northumbrij ambitio odiosa: vt ex omnibus vndique partibus ad illam ingens fieret concursus, & minùs quàm decem dierum spacio, supra triginta militum millia secùm habuerit, quibus omnibus tamen tanta erat abundantia rerum ad victum necessariarum, vt cereuisiæ cadus vno Reali Hispanico, quatuor verò panes magni sexta Realis parte venierint. Nonnulli etiam ex Optimatibus qui Londino adfuerunt, ad illam confluebant: quod cùm Senatores ac reliqui ex nobilitate Londini degentes, intellexissent; quanquàm Northumbrij postulatis cùm pręsens esset; refragari non auderent, eum tamen nunc cum exercitu egressum; proditorem declarant; ác Ducem Suffolciensem suo loco relictum, vna cum Iana filia, Regina paulò antè declarata, in custodiam tradunt; Mariam honori & regno restituunt, & edictis publicis, quicquid antea vel à se; vel à Northumbrio Ianæ nomine factum fuerat, rescindunt. *Concursus ad Mariã.* *Dudlæus proditor declaratur*

Quibus rebus ad Northumbrium perlatis, cùm milites etiam suos passim à se dilabi & ad Mariæ partes transire cerneret, animo fractus, Mariam ipse quoque postridie Cantabrigiæ conclamat, & deinde magistratui se dedit, die decimo postquàm Ianæ imperium tribuisset. Quinto post die Londinum captiuus ducitur, vnde paulò ante triumphans exierat, vbique perduellionis, vnà cum quatuor filijs condemnatus, *Dudlæus se dedit.*

vndecimo calendas Septembris securi percutitur, cùm priùs hæresi omni renunciasset, fidemque Catholicam sincerè ex consilio Nicolai Hæthi Eboracensis postea Archiepiscopi, fuisset amplexatus; quam semper quidem pro ingenij sui acumine intellexit vnicam & veram esse fidem: nisi quod ambitione excæcatus cùm videret per fidei Catholicæ professionem prorsus nullam; per simulationem verò hæresis, saltem aliquam spem regni obtinendi offerri, maluit hoc modo ad regnum aspirare, quam in Catholica fide cuiquam parere.

Dudlæi mors.

Ac quatuor quidem eius filijs parcitum est, quorum duo adhuc viuunt, in magna gratia apud Elizabetham; Ambrosius Varuicensis, & Robertus Lecestrensis, Comites. Ambrosius mitioris naturæ ac minùs semper ambitiosæ extitit; Robertus verò tantorum malorum autor habitus deinde fuit, vt nihil optima Maria fecisse in vniuersa vita Reipublicæ Christianæ incommodiùs existimetur, quàm quod illum iustissimè condemnatum vita donauerit. Quando autem DEVS post viginti ferè annorum schisma tam admirabilem victoriam Mariæ Catholicæ Principi, contra vniuersos penè optimates, sine vlla sanguinis effusione concessit, satis manifesto miraculo Catholicæ fidei veritatem vniuerso mundo commendauit.

Dudlæi filij condonati.

DE

DE MARIÆ REGNO.

PARS SECVNDA.

ARIA igitur Henrici & Catharinæ filia, post obtentam cœlesti auxilio, tam insignem, & inexpectatam victoriam, ciuitatem & arcem Londinensem more triumphantis ingressa, mox, nullo Senatusconsulto expectato, sed sua sola pietate prophanum Primatus Ecclesiastici titulum respuit, & è stilo Regio sustulit. Episcopos, Edmundum Londinensem, Stephanum Vintoniensem, Cuthbertum Dunelmensem, qui ob fidem varijs carceribus vincti asseruabantur, Thomam item Norfolciæ Ducem, & Edouardum Courtneum Marchionis Oxoniensis olim ab Henrico occisi filium (quem Deuoniæ etiam Comitem illa postea creauit) iniustè ad perpetuos carceres damnatos, & libertati & honori pristino restituit: Exilij & perduellionis iniquissimam contra Reginaldum Polum Cardinalem latam sententiam reuocauit, grauissimum vectigal, populo priùs ab Edouardo impositum, condonauit. Et ne adulteratæ pecuniæ permutatione, tàm miserè expilarentur subditi, misericordissimè curauit; vt Rex Regi quid præstet, & hæretico Catholicus quantum intersit, omnes statim viderint, & gauisi sint. *Maria in ciuitatem Londinensem ingressus & acta.*

Et quia sanctissima fœmina, publicum bonum suo semper commodo prætulit, cùm hactenus per totam vitam, vsque ad 38. ætatis annum virginitatis amore castissima permansisset; primo quoque tempore suorum suasu de nuptijs cogitauit: id enim Senatus summope- *Maria de nuptiis cogitat.*

mopere, propter spem prolis quæ ipsi in regno succederet, vrgebat. Primùm verò adiecit animum, ex quorundam Senatorum consilio, in eum iuuenem quem anteà Deuoniæ Comitem ab ea creatum commemorauimus. Sed meliori posteà ac Angliæ magis salutari consilio, Philippo Imperatoris Caroli Quinti filio, cùm alias ob causas grauissimas; tùm maximè, vt potentissimi optimique Principis adiumento, Regnum ad fidem & obedientiam Sedis Apostolicæ restitueret, nupsit. Thomam Viatum equitem auratum, magnæ potentiæ virum, vt eas nuptias, regnique ab hæresi reconciliationem impediret, turbas in Cantij prouincia cientem, sua potiùs insigni fide, quàm vlla militum manu deuicit; Ducem Suffolciæ paulò antè vita donatum, & nunc iterum tumultuantem, Comitem etiam Deuoniæ ob prælatum sibi Philippum, irascentem, & Elizabetham ex Anna Bolena Henrico natam, sororem suam, cum Viato (vt senatui videbatur) contra se ingratissimè omnes conspirantes, in Turrim coniecit; Ducemque Suffolciensem posteà capite plectit; Comitem in Italiam relegat; Elizabetham, quæ posteà adepta est regnum, magnorum virorum victa precibus, quodque puella esset, ereptam morti custodiendam Vodstochium mittit. Vt mirum sit quo sensu tam confidenter Elizabetha, in eo quem de suscepta nuper Belgica expeditione edidit libello, asserat; de sua in sororem Reginam fidelitate, se nunquam, ne in quæstionem quidem vocatam.

Conspirationes in Mariam.

Mariæ clementia.

His omnibus, alijsque etiam hæreticis & coniuratis, melioris mentis vllam spem præbentibus, pacifica Regina, & à sanguine abhorrens, lubentissimè parcitum cupiebat. Et sanè nisi viri prudentes, quorum consilijs se passa est regi, contrarium suasissent, & ipsi Duci Dudlæo, & Ianæ eiusque marito, qui regnum vsurpauerant, sicut cæteris Dudlæi filijs perduellionis condemna-

demnatis pepercit, condonasset. Hoc autem in ea singularis fuit in DEVM & Ecclesiam pietatis argumentum, quòd in se commissa peccata, multò faciliùs remiserit, quàm quæ in CHRISTVM & religionem perpetrata deprehendit.

Erant qui cùm cæteris conspirauerant, varij Pseudoepiscopi læsæ maiestatis condemnati, sed hoc nomine noluit in quemquam ipsorum Maria secundum leges ciuiles animaduerti, sed ad Ecclesiæ iudicium eorum causam prorsus deferri mandauit, præsertim in causa Cranmeri Archiepiscopi Cantuariēsis, in quem, nonnisi secundùm mandata Apostolica inquiri, & sententiam dici permisit, vbi non ipsa, nec suæ Maiestatis maritus Rex verè Catholicus, iudicum, sed accusatorum, coram commissario Apostolico per procuratores, pulcherrimo exemplo & ordine partes egerunt, sicut ipsi vidimus. *Maria reuerentia in Ecclesiam.*

Hic erat ille Cranmerus Cantuariensis, qui sententiam diuortij contra Catharinam iniquissimè tulerat; qui nunc completa mensura nequitiæ suæ, primùm læsæ maiestatis in publicis regni Comitijs, nunc sua propria confessione conuictus; deinde spe vitæ, Catholicum se fingens, ac septies & decies se palinodiam canere proprio chirographo attestatus; demùm in illa hypocrisi deprehensus, ab Episcopis Catholicis de gradu omni deiectus Ecclesiastico, & brachio sæculari traditus, Oxonij posteà comburitur impœnitens: Legibus enim antiquis de puniendis hæreticis, iterùm zelo principe Christiano dignissimo renouatis, non solum ille, sed aliquot pseudoprophetarum centurię sunt sublatæ. *Cranmerus comburitur.*

Sed vt intelligant omnes quanta in coërcendis hæreticis, religioneque Catholica per omnes ditiones suas restituenda, sic vsa pietate, prudentia, constantia ac celeritate; quia ad sanctissimæ fœminæ immortales laudes, & ad gentis peccatricis & infœlicis, tàm facilè

postea ad vomitum redeuntis, pudorem & castigationem pertinet, hæc silenda non censeo.

Maria modus in restituenda religione. Ac primùm quidem, vt rem feliciùs ac faciliùs efficeret, de suorum consilio iussit, vt omnes externi, qui neque publicam personam gererent, neé in ciues essent ascripti, ad certum diem grauissima indicta pœna, de Regno exirent. Dicuntur autem ex hoc decreto abijsse, supra triginta millia hęreticorum, variarum nationum & sectarum: nam omnes in hoc Anglicanum asylum Edouardi temporibus lubenter confluxerant: *Petrus Martir.* De Petro Martire aliquandiù deliberatum est in Senatu, vtrum expediret illum in insula flammis tradere, quòd ille inter cæteros multum damni Reip. attulisset: sed itum est in illud, vt quia publica fide venerat, *Bucerus.* dimitteretur potiùs cùm suis. Buceri verò corpus paulò antè Cantabrigiæ sepultum, iubebatur secundum *Phagius.* leges, cum Pauli Phagij cadauere, exhumari & comburi, vxoris autem Petri Martiris impura ossa, è cœmiterio in sterquilinium Oxonij proijci.

Officia catholica fieri cœpta. Quæ ad officia sacra ac fidei Catholicæ exercitium, non potuit Regina authoritate sua, nec nisi ordinibus conuocatis, ciuibus præcipere: sed & exemplo suo & edicto publico, quo suspendit omnium contrariarum legum ab hæreticis latarum executionem, cunctos cohortata est, vt schismatica Zuinglianorum templa, preces ac communionem, non adirent, sed ad catholicos ritus iterum redirent: Ad quam solam voluntatis suæ declarationem, & tàm piæ principis, populum in omni religione præeuntis, imitationem, officia Catholica per totum regnum, in omnibus ferè ecclesijs fieri cœpta sunt. Continuò etiam aperta sunt pulpita Catholicis Ecclesiastis, & ne ampliùs conciones haberent hæretici, prohibitum est.

Edouardi regis exequiæ. Omnium quæ ritu catholico publicè in Anglia fiebant, primæ fuerunt exequiæ, quas & more maiorum, & peculiari quodam in fratrem affectu, pro Edouardo, li-

do, licet extra Ecclesiam secundùm iudicium humanum defuncto, celebrari solemniter voluit. Sed melius posteà instituta (etsi supra quam dici potest mœrore ex hoc confecta) se ita secundum regulam pietatis & religionis passa est regi, vt ne pro patre Henrico, horrendi schismatis & peccati authore ac radice, publicè oraretur, tandem consentiret.

Maria religionis disciplinam affectui in fratrem præfert.

Sed in his primis restituendæ Ecclesijs initijs, grauiùs à clero passim in eo peccatum est, quod Regina ita (vti dictum est) facultatem exercendæ catholicæ religionis concedente, mox multi ex superiore Henrici & Edouardi temporibus schismate, canonum & regulæ Ecclesiasticæ obliti, sine conditionis cuiusque suæ consideratione, nō examinantes, à quibus & qualibus Episcopis, quoué modo fuerant ordinati; vtrum aliquo censurarum, vel irregularitatum vinculo aut impedimento innodati ac irretiti, temerè planè ac irreuerenter (ne quid grauiùs de hominibus, ex canonica disciplina neglecta potiùs, quàm contempta peccantibus dicam) ad sancta altaria & sacrificia conuolabant: cuius etiam rei in hac nostra historia putauimus, ad aliarum gentium cautelam & commonitionem, mentionem facere; ne & ipsæ aliquando, vbi disciplina Ecclesiæ est perturbata, in eiusmodi errores incautè labantur.

Error cleri.

Nota.

Cæterùm ex hac fortasse in clero, maximè illius temporis supina ac irreligiosa negligentia, tàm citò (Deo vindice, qui sancta non nisi sanctè tractari voluit) cum pientissima Principe etiam hoc religionis summum bonum amisimus. Licet hanc culpam suam speramus post totius reipublicæ (vt infra dicetur) Sedi Apostolicæ factam reconciliationem eos omnes grauissimo dolore recogitasse, & pœnitentia purgasse.

Cæterùm vt ante dicere cœperamus, partim Reginæ mandato ac suasu, partim paulo post ordinum authori-

Religio catholica restituitur.

thoritate effectum est; vt abrogatis contra fidem catholicam fratris sui nomine sancitis legibus deinceps antiquus orandi & sacrificandi mos, per totam Angliam & Hiberniam, reliquaque sibi subiecta loca restitueretur. Neque hæretici ipsi multùm ausi sunt resistere. Solùm vnus reliquis magis furiosus & audax, in eum qui primam catholicam concionem in celebri illo apud S. Paulum suggesto habuit è medio infinitę multitudinis, extractum pugionem punctim eiaculatus est, qui delatus in columnas ligneas pulpiti, incassum cecidit; sed non sine magno mox hæreticorum astantium tumultu: quorum furorem vt euaderet ecclesiastes, difficulter è turba & loco quo stabat, quorundam opera subductus est. Simili furore alter etiam sclopeto alium ex eodem loco perorantem petijt, sed frustra: & re intellecta, præsidium postea concionatori, donec ille furor deferbuisset, datū est: nec, vt in eum statum, in quo erant res religionis cùm regnare cœpit Edouardus, restituerentur, alia ferè impedimenta Regina habuit.

Hæreticorū rabies.

Sed quia ad illam immanem à Sedis Apostolicæ & orbis terrarum communione, per Henricum infœlicem patrem suum inuectam separationem resarciendam, ditionesque suas ad veterem disciplinam ac obedientiam & subiectionem summi Pontificis insolidum reuocandas, maiore opus erat molimine & industria; nec id rectè sine suæ sanctitatis gratia & voluntate transigi posse videbatur; illustrissimū Cardinalem Polum multis nominibus sibi charissimum, quàm primum potuit & licuit, accersendum curauit. Quem & Iulius Tertius Pontifex libenter dimisit; amplissimisque mandatis instructum Legatum de latere suo, ad Reges ac Regnum vniuersum dedit. Sed hæc omnia propter metum grauiorum tumultuum, qui videbantur exorituri, non nisi secretò ab initio fiebant, re cum paucis tantum ex Episcopis selectioribus Consiliarijs

Polus accersitur.

Polus legatus à latere.

liarijs communicata. Nec Polus antè Italia excedere constituit quàm Anglici Regni conditio ei explorata esset; quod ob superiora schismata pertubatissimum esse existimabat: atque ne se loco adhuc moueret, Cardinalis etiam Dandinus tùm Bruxellis apud Cæsarem Legatus, multas grauissimasque sibi Cæsarique videri rationes, ad Polum scripsit: miserunt enim Pontificis mandato Ioannem Franciscum Commendonum tum Papæ à cubiculo, postea Cardinalem magno & expedito ingenio virum, in Insulam, vt de rerum statu Pontificem & legatum certiores quàm primùm faceret. Is tam prudenter ac impigrè rem agit, vt & cætera omnia exploraret, & Reginam ipsam aliquoties clàm alloqueretur, & ab ipsa syngrapham acciperet; quo obedientiam Apostolicæ Sedi pollicebatur, atque à schismate absolutionem pro Regno petebat: promittens se rebus publicis compositis, tumultibusque sedatis, officium suum per Oratores facturam. Commendonus cum ijs mandatis Romam rediens, promptam Reginæ voluntatem Pontifici aperuit. *Commendonus in Angliam mittitur.*

Polo autem adhuc in Italia subsistenti, altera cum illa Anglicana, etiam ad Cæsarem, de pace inter ipsum & Regem Gallorum conciliranda, decernitur legatio. Vtroque munere suscepto mox iter ingreditur, scriptis tamen priùs ad Reginam Mariam litteris gratulationis & consolationis plenis; quibus eam vt in sancto Regni sui ad pristinam gloriam & Romanæ Ecclesiæ obedientiam ac communionem reuocandi proposito, constanter persistat, diligentissimè admonet, suamque operam maiestati suæ in omnibus offert. Ex quibus literis ista quæ ad hanc rem maximè pertinent inferenda duximus. *Mea erga Deum & suam Ecclesiam, ac erga Maiestatem tuam pietas me cogit vnum in hoc Regni tui initio tibi in memoriam reuocare: quod est, vt cùm ita singulare beneficium à Deo acceperis, diligenter* *Polus Legatus ad Cæsarem.*

confide-

Vnde principium schismatis in Anglia.

consideres, è quibus radicibus perturbationes rerum ad iusticiam & ad veræ Religionis cultum pertinentium, pullularint: quippe cùm illæ indies in isto regno cum tanta ruina succreuerint tàm publica quàm priuata, quanta non ignoratur. Atque si hoc ita feceris, percipies profectò principium & causam omnium malorum tunc pullulasse, cùm perpetuus humani generis aduersarius, patri tuo persuasit impurum consilium, vt diuortium fieret matris tuæ optimæ reginæ. Atque illi magnæ in Deum, in ipsam, in te, in seipsum iniuriæ, maius additum est scelus, quòd à matre diuortium fecit omnium Christianorum, à sancta Catholica obedientia, & ab Apostolica reuerentia. Ex hoc iniquo & impio semine tot pestiferi fructus nati sunt, vt ita regnum vbique corruperint, vt nullum neque iustitiæ, neque veræ religionis vestigium apparuerit: relegatæ enim sunt ambæ, quando reuerentia & obedientia Ecclesiæ eiecta fuit; neque priùs sunt rediturae, quàm diuina obedientia in animum recepta sit eorum, qui rebus præfuerint. Hoc facilè tua Maiestas illi seruo suo potest credere, qui plurima, & ista, & Maiestatis vestræ causa passus est. Neque vllam defendendæ causæ tuæ rationem prætermisi, vbi aliquod extaret remedium, quo te tuis molestiis subleuarem. Quod si mei labores eum finem consecuti non sunt, quem semper desideraui, sæpius vel vitam ipsam periculis exponens; certè nunc ea de re multo magis lætor, quàm si ipse adiutor fuissem, cùm apertissimè cognouerim diuinæ prouidentiæ in Maiestatem tuam propensam voluntatem. Nam profectò noluit Deus illa humana te manu adiuuari, neque Pontificis, neque Cæsaris, neque vllius principis: quamuis nunquam cessauit Pontifex Cæsarem ad opem ferendam cohortari, neque mea defuit diligentia vtrisque ad hoc pium opus sollicitandis; sed diuinitùs res protracta est, donec statutum tempus à Deo aduentarit, quo diuina manu subleuareris. Interim vsus est Deus eadem ratione, qua erga charissimos & dilectissimos uti consueuit, quos nutrit & educat

in

in omni calamitatum ærumnarumq́; genere; vt gratiæ suæ semen altiores radices in corde tuo posset extendere, meliusq́; floreat, ac nobiliores fructus producat, cum visum fuerit in pristinam fœlicitatem reuocare. Istud nunc omnes boni expectant: atque ego in primis, cui maior occasio concessa est. dotes animi, quæ diuinitus tibi concessæ sunt à teneris cognoscendi. Ea res me multo etiam magis impellit, vt Maiestati tuæ id significem de re tanta, quanta est Ecclesiæ obedientia; me magis etiam sollicitum esse quàm antea, qua mente sis erga religionem, & quo pacto affecta. Nam cùm circiter trecenta millia passuum distem ab vrbe Roma, nuper ad me de rebus Britannicis est delatum, & per literas summi Pontificis certior factus sum te ad summum imperium esse prouectam, & electus legatus à sancta Sede Apostolica, ad Maiestatem tuam, & ad Cæsarem, & ad Galliarum Regem, vt tibi gratularer pro victoria Dei; in hac causa ipsius Dei. Sed quia quanti res sit intelligo, censui non inutile fore si Maiestatis tuæ mentem quo pacto Deus mouerit, priùs percunctatus fuero, cuius causa præsentem nuntium cum meis literis mitto; neque istud quidem quia de optima voluntate tua subdubitem, quoniam te semper gratam erga Deum fuisse cognoui, & acceptorum non immemorem, legumq́; diuinarum obseruantissimam; inter quas obedientia Apostolicæ Sedis continetur, cui maximè omnium fauere debes. Nam certè quidem Maiestatis tuæ pater nulla alia de causa Apostolicam obedientiam reliquit, nisi quia nollet Pontifex Romanus causæ tuæ fauens, turpi & iniquo eius desiderio assentiri. Sed quoniam tot annos tanta facta est mutatio, tantaq́; malitia conata est euellere ex animis hominum pœnitusq́; restinguere hanc ipsam obedientiam & obseruantiam, mihi visum est non absurdum fore, si ex te ipsa percunctarer, quod tempus, aut quæ ratio aptior commodiorq́; videretur ad ipsius vicarij Christi legatione perfungendum, idq́; ad istius regni beneficium & consolationem: cuius fœlicitas & quies semper magis oppressa fuit,

fuit, ex quo sancta obedientia expugnari cœpta est, coactaque solum vertere. Decreui igitur priùs responsum expectare; quod vt expectationi meæ optimè respondeat, ab omnipotente Deo suppliciter peto, omniumque piorum spei, quam habent de Maiestate tua conceptam, idque ad confirmationem & incrementum felicitatis tuæ & istius regni. Quòd si mihi benignam audientiam concesseris, spero futurum, Dei optimi maximi beneficio, vt intelligas in hac ipsa obedientia Ecclesiæ, consistere & collocatum esse fundamentum & stabilimentum omnium bonorum ipsius regni. Sic igitur rogans omnipotentem Deum, vt pro sua infinita misericordia Maiestatem tuam fortunet in ipso imperio, in quo collocauit, finem scribendi faciam. è Cœnobio Megazeni Benaci idibus Sextilis. 1553.

Maria scribit ad Polum. Ad has illa amantissimis respondet literis, quibus desiderium aduentus eius & firmum regni sui ad auitam fidem & Romanæ Ecclesiæ obedientiam reuocandi studium significat: porro ab ipso petens vt humillimum suum obsequium Pontifici offerat, & vicissim ab ipso indulgentiam sibi & benedictionem petat.

Ex Italia discedens, Cæsarem de altera delata sibi legatione, & quousque in itinere processisset certiorem reddit. Cæsar magna cum celeritate nuncium cũ litteris mittit, quibus significat fore sibi pergratum, si non progrederetur vlteriùs, donec ab ipso accersatur; quod futurum pollicetur, quàm primùm res matura esset: saltem si regredi ad tempus nollet, ne vltra Leodium progrediatur, rogat. De his moris aliquoties questus est apud Imperatorem Polus; tamen vt priùs Angliam ingrederetur, quàm nuptiæ cum Philippo filio transactæ essent, veritus ne eius præsentia nouum impedimentum adferret, Cæsar omninò non consensit.

Interea motus in Anglia varij, præcipuis coniuratoribus

toribus in potestatem Reginæ redactis & supplicio affectis, vtcunque conquieuerunt. Sed hæretici (inquietum & turbulentum genus hominum) quod vi & armis apertis contra nuptias cum Hispaniarum principe, & Regni reconciliationem non poterant, diabolicis tentant efficere artibus. Nam præter priuatas insidias, quas ad tollendam Reginam (pro quibus Gulielmus Thomasus Regij Senatus tempore Edouardi scriba, merita morte mulctatus fuit) impiè struxerunt; aliud ad commouendum Londinensem populum, seditioni tùm & hæresi valdè deditum, inauditum adinuenerunt stratagema. Induxerunt quippe quandam puellam octodecim annos natam, hæresi simul & pretio corruptam, in eam improbam simulationem, vt se permitteret in abdito inter duos muros cuiusdam domus angulo ad tempus concludi, & per fistulam ad id aptatam eas voces ederet quas isti'us strophæ artifices sibi suggererent: nomen puellæ Elizabetha Crofta erat, doli author Dracus quidam. Ita ergo illa instructa & in loco ad fraudẽ accommodato collocata, mirabiles emittit continuo ex antro suo voces; easq; tàm sonoras, vt per omnes vicinias audiretur. Accurrunt vndique ciues, quid sit inquirunt; mirantur, voces non mortalis hominis, sed Angeli esse clamabant; vrbi ac Reipublicæ iste spiritus comminatur miseriam, ærumnas, mala omnia, si nuptias cum Hispano, aut communionem cum Papa Romano admittant. Multa item contra sanctum sacrificium & reliquam fidem Catholicam, quasi oracula fundebat: erant ex conspiratoribus, qui data opera se turbis adstantibus semper ingesserant, qui huius spiritus propheticas & obscuriores sententias, ad Religionis euersionem & seditionem mouendam interpretabantur. Magistratus autẽ ad multitudinem compescendam & quid rei sit lustrandum accedit: fraus difficilimè apparuit: sed tandem inito consilio de dif-fodiendo

Hæretici seditiones seminant.

Techna Draci & Elizabetha Crofta.

Protestantium prophetissa.

fodiendo muro & vicinis parietibus vnde voces reddi conijciebant, misera puella prodijt; ac examinata quorum suasu & consilio hoc fecerit, confessa est statim, se à quibusdam seditiosis sectarijs, ab eo in primis quem nominauimus Draco, ad istam nequitiam inductam fuisse. Authores fugiunt, puellæ publica pœnitentia castigatæ reliqua pœna condonata est: & ita res tota in risum & hæreseos maiorem detestationem, quæ iam diabolicis sustentatur artibus, recidit.

Agitur de Angliæ reconciliatione.

Tandem ergo his Hæreticorum frustratis conatibus, omniumque subditorum animis vtcunque sedatis, Philippo etiam in Angliam iam ingresso, ac nuptijs vtrinque expetitis fœliciter peractis, Regis simul ac Reginæ authoritate, regni reconciliatio summa sedulitate agebatur. Atq; ob eam causam ad diem duodecimum Nouembris, ordinum conuentus indictus est, & Polus è Brabantia quò ante aliquot dies appulerat, missis ad eum honoris causa duobus primarijs viris Regum consiliarijs, in Angliam vocatur; & vigesimo tertio eiusdem mensis in vrbem honorificentissimè deducitur, quintoque post die venit in consilium statuum, quod Parlamentum ibi vocant, Regibusque præsentibus legationis suæ causam exponit, hortaturque vt ad Ecclesiæ communionem redeant, sanctissimoque Pontifici Principis Apostolorum successori debitam authoritatem restituant, qui summam velit ipsis impertire clementiam, ac benignitatem: monet etiam, vt Deo gratias agant, qui talem ipsis Regem dederit atque Reginam. In hanc sententiam locutus egreditur.

Polus in Angliam redit.

Ibi Vintoniensis Episcopus Cancellarius, illius oratione repetita, multisque verbis ad vnionem & concordiam eos hortatus, permagnas Deo gratias agendas esse dicit, qui pro sua immensa misericordia, Prophetam eis ex ipsorum semine suscitauit; amplissimũ videlicet Cardinalem, qui totus in ipsorum salutem incum-

incumbat. Postridiè, cùm orationem & postulata Legati probassent ordines, concepta fuit petitionis formula qua Regi supplicant atque Reginæ; vt ad illum intercedant. Eius hæc erat sententia.

Forma petitionis prò reconciliatione.

Pœnitere se vehementer schismatis, quòd obedientiam sedi Apostolicæ denegarint, & quòd decretis factis aduersus illam assenserint: in posterum verò se futuros in ipsius atque Reginæ potestate; & facturos quicquid omninò possint, vt eiusmodi leges omnes atque decreta his comitiis abrogentur: maiorem igitur in modum orare, vt interueniant, & efficiant, vt censuris absoluti, in quas iuxta leges Ecclesiasticas, per schisma inciderant, in Ecclesiæ Christi gremium rursus tanquàm filij pœnitentes recipiantur, vt deinceps in Romanæ & sedis Pontificum obedientia seruire Deo possint, ad ipsius nominis gloriam & suæ salutis incrementum.

Acta in Comitijs pro reconciliatione.

Altera die, cùm iterum adesset Rex, Regina & Legatus, consurgit Cancellarius; & quid super Legati postulato decreuerint ordines, clarè pronunciat: deindè supplicem petitionem ordinum, scripto comprehensam & obsignatam Regi tradit atque Reginæ, petens, vt accipiant. Hi, cùm aperuissent, Cancellario reddunt vt pronuncietur. Tùm ille rogat ab vniuerso cœtu (qui totum regnum repræsentat) nùm ratam habeant? illis affirmantibus, Rex atque Regina consurgunt, eamq; Legato tradunt. Is cùm legisset, diploma vicissim suæ etiam legationis illis exhibet: mox illud recitatur, vt ipsos absoluendi potestatem ei factā à Pontifice, omnes intelligerent. Post, orationem habet, & quàm sit grata Deo pœnitentia, quantumquè de peccatore pœnitente gaudeant Angeli, multis in medium adductis exemplis demonstrat: Deo gratias agit, qui mentem hanc emendationis cupidam ipsis inspirauit. Eo facto, consurgit: idem Rex & Regina faciunt, & in genua subsistunt. Ibi tùm ille Dei numen atque misericordiam implorans, obtestatur,

vt populum benignè respiciat, eique culpam ignoscat: seque Legatum à Pontifice, Christi Vicario dicens, vt illos absoluat de more benedicit toti multitudini, simulque eam absoluit. Ad sacellum deinde ventum est: hic Deo sunt actæ gratiæ symphonia cantorum, & festæ lætitiæ fuit editum signum, vti fieri consueuit.

Reconciliationis publicatio. Secundo verò Decembris, Rex & Legatus cum omnibus penè totius Angliæ proceribus, veniunt ad templum sancti Pauli; vbi Stephanus Vintoniensis Cancellarius regni, cōscenso celeberrimo totius gentis suggesto, quod est ad crucem S. Pauli, post sacram hortationem edicit populo illius vrbis, quanto studio omnes status, totius regni nomine, se submiserint Apostolicæ sedis obedientiæ, quantaque vicissim pietate ab Illustris. Legato vice sanctissimi D. nostri sint accepti, & à prioribus peccatis & censuris absoluti. Et vt pro tanta gratia, Deo, Papæ, & Regibus pientissimis gratias agant immortales, monet. Et non ita multò pòst Regum & Reipublicæ nomine, missi sunt Romam Legati, qui officium & obedientiam sedi Apostolicæ pro toto regno sponderent & præstarent.

Publica gratiarum actio pro Anglia reconciliata. Atque in vrbe, propter lætissimæ rei nuntium supplicationes quoque publicæ factæ, & Deo grates Pontifice ipso sacra mysteria celebrante persolutæ sunt: & indulgentia ad modum Iubilæi per Christianum orbem in gratiarum actionem publicata est. Hæc reconciliatio regni post vigesimum annum in qua infaustum illud ab Henrico cœptum esset schisma, incidit in profestum sancti Andreæ: vnde synodico

Dies recōciliationis festū principale Angliæ. postea decreto, constituit illustrissimus Legatus Polus, non ita multò pòst factus Cantuariensis Archiepiscopus, vt ad tanti beneficij immortalem memoriam, festum sancti Andreæ in perpetuum, principalis duplicis officio (vt tum illic loquebantur) apud Anglos celebraretur: vt totus Clerus ac populus

lùs per vniuersum regnum, in sua quiqui Parochiali Ecclesia, intra certum tempus, absolutionis ac reconciliationis gratiam in genua prouoluti, humiliter postularent ac susciperent; quod & factum est à plebe auidissimè.

In hac tamen restitutione Religionis, aliquæ quidem graues interuenerunt difficultates, de quibus nisi Legatus seipsum aliosque cum magna prudentia & nonnulla etiam indulgentia expediuisset, non ita promptè in reconciliationem hanc & pontificiæ authoritatis agnitionem consensissent; nec in officio permansissent. *Reconciliationis difficultates.*

Timuerunt nimirum multi, ac ij in primis, qui ex spolijs Ecclesiarum & monasteriorum ad summos in Republica honores & diuitias euecti fuerant, ne pontificis iussu huiusmodi possessiones ac bona repeterentur. Hunc istorum metum vehementer auxit, deuotissimæ Reginæ in rebus sacris, quas pater fraterq; suus arripuerant retinendis, tanta Religio, vt omnium decimarum, primitiarum, beneficiorum ac similium prouentus, ærario Regio ante applicatos in illustrissimi Cardinalis manus ac dispositionem resignauerit; eiusq; summi conatus vt ex antiquissimis illis monasterijs aliqua saltem ad Dei gloriam & regni honorem, primo quoq; tempore restituerentur: præsertim vt celebre illud Vestmonasteriense cœnobiũ Benedictinorum, progenitorum suorum commune sepulchrũ in pristinum vsum accommodaretur. Occupabant illud tùm presbyteri quidam sæculares (conuerterat enim Henricus in Collegiatam Ecclesiam) qui nec ipsi impiè acquisito iure, nec rogati quidem à sua Maiestate, cedere volebant; quos tamẽ posteà sua Maiestas, illustriss. Legatus, partim coactione, partim compensatione, è monachorum antiquissima & iustissima possessione abegerunt. His itaq; rebus fundorũ Ecclesiasticorũ occupatores territi, videbantur ali- *Vestmonasterium instauratur.*

Dispensatio de retinendis bonis Ecclesiæ.

quid turbarum excitaturi, idq; tempore importunissimo, nisi maturè rei toti prospectum fuisset. Eò ergo ventum est, ordinibus id postulantibus ac vrgentibus, vt publico instrumento Pontificis nomine & authoritate edito, omnes de huiusmodi bonis ac possessionibus monasticis in schismate acquisitis, quoad pœnas & censuras canonicas, in perpetuum securos & absolutos Legatus declararet. In quo tamen omnes huiusmodi occupantes grauissimè admonet, vt eorum qui in scripturis sacris de hoc genere sacrilegij notantur metuant exitus, ac Dei omnipotentis in tales seuerissima iudicia non obliuiscantur; licet Ecclesia suum ius secundum canones non persequatur. In eodem scripto cum omnibus infra gradus ab Ecclesia prohibitos coniugatis (quia innumeri erant nec sine magna rerum perturbatione separari poterant) dispensat; iubetque matrimonium & prolem esse legitimam: Episcopos omnes qui sententia religionis erant Catholici, in priori schismate factos, ac ipsos nouos Episcopatus (nam Henricus tempore schismatis sex erexerat) confirmauit. Et hoc scriptum legi parlamentariæ coniunctum, cum cæteris illorum comitiorum decretis publicatum est, & animi istorum pacati sunt. Quæ omnia Pauli quarti Pontificis Maximi literis postea fuerunt stabilita & confirmata.

Dispensatio de matrimoniis.

Episcopi facti in schismate confirmantur.

Cæterùm Episcopi illis iniquissimis temporibus extra Ecclesiam creati, quos iam schismatis sui ex animo pœnituerat, hac communi dispensatione ac cōfirmatione non contenti, singuli (vno tantum Landaffensi excepto qui illud negligentia potiùs quā malitia prætermittens, solus posteà sub Elisabetha, Dei vt interpretamur iudicio, in schisma relapsus est) peculiariter petierunt à sede Apostolica veniam prioris grauissimæ culpæ, & confirmationem in suo cuiusque Episcopatu; quam singulari suæ sanctitatis fauore etiam in scripto consequuti sunt.

Iam

Iam verò Illustrissimus Cardinalis deinceps ad Cleri & maximè Academiarum reformationem, animum adiecit: in eo paulò indulgentior, vt à multis obseruatum fuit, quòd in sacerdotes ac religiosos vxoratos non animaduertit satis; sed à prætensis vxoribus tantum separatos, atque beneficijs prioribus priuatos, mox ad alia maiora sacerdotia nimis citò admiserit. Sed vt illud fieret, presbyterorum magnæ tum penuriæ indultum dicebatur. Ad Academias autem in antiquum splendorem, & disciplinam restituendas, præter cæteros visitatores Anglos, misit Nicolaum Ormonetum Patauium posteà Episcopum, virum grauem, prudentem, & zelo domus Dei inprimis præditum. Hic Oxonij & Cantabrigiæ Collegia omnia ad normam prioris à fundatoribus institutæ gubernationis, quantum fieri potuit reduxit, hæreseos suspectos abegit, Catholicosque cùm Professores tùm administratores vbique constituendos curauit.

Poli cura de Academijs.

Ormonetus cum alijs visitat Academias.

Id verò summum erat Catholicorum Regum nostrorum, ac illustrissimi Cardinalis in vniuersitatem Oxoniensem beneficium, quòd Petrum à Soto ordinis Sancti Dominici excellentissimum Theologum Hispanum, in Insulam accersitum, illic Professorem constituerint; vt à Petro Martire omnia paulò antè diruta reædificaret, Scolasticen restitueret, ac meretricium illum Hæreticorum in docendo & decipiendo fucum, Gymnasijs pelleret. Quod ipse accitis aliquot alijs ex Hispania ac Germania sui ordinis doctissimis collegis, breuissimo tempore perfecit. Horum enim opera factum est, vt iuuentus ferè vniuersa, Catholicæ, & Scholasticæ, solidæque doctrinæ, & capax & cupida, quàm citissimè redderetur. Atque hunc Petrum à Soto præceptorem iam suum, ita priori pseudoapostolo Petro Martiri compararunt (probè enim memini) sicut D. Augustinus Faustum Manichæum magistrum anteà suum B. Ambrosio olim

Li. 5. Conf. cap. 13.

comparauit; nimirum Martirem dictionis meretriciæ, orationisque magis hilarescentis ac mulcentis ornamentis, Sotum facilè superasse; sed illum ab isto vicissim rerum sacrarum scientia & iudicio ita superari, vt ipsius, hæreticorumq; omnium læuissimæ & fallacissimæ institutionis, in posterum tæderet ac puderet. Certè his magistris sapientissimis ita profecit Academia, vt non aliunde hoc Catholicæ fidei semen, quod Deus in tam diuturna subsequente schismate & tam immani persequutionis nobis reliquit, extitisse videatur.

Restauratio rerum sacrarum. Ita ergo Academij, & reliqua Republica ab hæreseos fœcibus, quantùm tam breui fieri potuit spacio purgatis, restituuntur ac ornantur passim Ecclesiæ, altaria eriguntur & consecrantur, collegia noua amplissima dote fundantur, cœnobia Benedictinorum, Carthusianorum, Brigittensium, Dominicanorum, Obseruantium, ac aliorum ordinum à deuotis personis reædificantur; catholicis Regibus in hoc genere pietatis subditis omnibus prælucentibus.

Feruor populi in Religione. Ad sanctum sacrificium, confessionem, communionem, publicas preces plebs alacri studio concurrit: & ad sacramentum quidem confirmationis, quod in illa gente supra quàm in vlla alia natione colitur & frequentatur (antiquissima enim illic traditione & lege tenentur parentes & patrini ad eum Episcopum qui primus post suorum baptismum intra septem milliaria venerit, paruulos confirmandos deferre: & communi omnes Episcopi consensu ad huius Sacramenti administrationem in quamcunque diœcesin vel locum diuerterint sibi mutuò & facultatem tribuunt & operam semper præstant) ad hoc, inquam, Sacramentum, quia per totum ferè sexennium quo Edouardus regnauit legitimè non administrabatur, tàm innumerabilis paruulorum ex omnibus vrbibus, oppi-

oppidis, pagis, agris, turba deferebatur (nam infame ibi, irreligiosum & legibus puniendum est, non esse sacro chrismate ab Episcopo delibutum ante septennium) vt Episcopi varijs locis penè opprimerentur: & nominatim Reuerendissimus Cestrensis dum in agro Lancastrensi sub dio in planitie maxima (quòd nulla Ecclesia nec cœmiterium multitudini capiendæ esset satis) cùm nec irruentium populorum vim ferre, nec omnibus satisfacere potuerit, vix & non nisi cum magna superuenientis ciuilis Magistratus diligentia, à tumultuantis plebis concussione liberatus est. Atque ita quidem religionis Catholicæ studio omnia feruebant.

Et illustrissimus Cardinalis Legatus iuxta decreta illius synodi quam ante coëgerat, religionis restituendæ ac reformandæ formulam, à summo Pontifice prius visam & approbatam, publicauit, atque ab omnibus ordinibus seruari iussit. Cæterùm illud ad cohibendum Clericorum in victu nimium luxum, de certo ad mensam ferculorum numero, multi ægrè tulerunt, nec facilè illis locis & temporibus obseruari potuit. Ambitio quoque, plurimaque beneficia congerendi infinitum studium (quod ab Ecclesia & Clero, paulò antè propter hæc & huiusmodi peccata tam acriter castigatis, & tàm recens in gratiam receptis, longiùs etiam quàm à cæteris Ecclesijs abesse debuit) in multis vix potuit retardari vel extingui. Vnde iam tùm, homines aliquot verè pij, & secùndum Deum prudentes timuerunt, ne iterum à domino grauioribus quàm antè flagellis, vapularemus. *Forma Religionis reformandæ.*

Siue istud fuerit, siue aliud huius olim Deo dilectæ gentis peccatum; siue illa denique Henrici scelera & sacrilegia, quæ forsan grauiora fuerant, quàm vt tam leuiter expiari potuerint, subitò tanto Catholicæ religionis bono priuati sumus. Nam ecce tibi, lectissima Regina cùm quinquennio & quatuor mensibus re- *Nota.*

Mors Mariæ Reginæ. gnasset, hanc vitam æterna commutauit; in hoc primum infœlix, quòd cùm Henrici octaui fuisset filia, ob id ipsum nullam sobolem ex se relinquere posset. Secundo, multò etiam sua opinione infœlicior, quòd *Ann. 1558.* Elizabetham non modò æmulã ex illicita & ter damnata copula prognatam; sed de fide quoq; quantumcunque tùm dissimulauerit, sibi semper suspectam, & quam Rei publicæ ac religioni pestem futuram summè semper metuerat, ad regni gubernaculum relinquere coacta fuerit. Quomodo autem, quoúe iure aut titulo isti regnum obuenerit, paucis etiam hoc loco commemorandum videtur.

Mariæ de Elizabetha cogitationes. Sæpe quidem conata est Maria illam ab omni successionis sorte, vel propter hæresim vel propter crimẽ læsæ maiestatis (multa enim contra sororem & Rempublicam commiserat) vel quod magis constabat, propter impurissimos natales, excludere. Nam ex Clementis Septimi sententia iuridica, prætensum Henrici cum Anna matrimonium, & proles ex illa concepta, exprefsè (vt supra commemoratum est) definiuntur esse illegitima. Idemque, Henricus postea à perturbatione factus liberior, in publicis regni comitijs decerni curauit, omnesque sibi subditos à iuramento quod Annæ Bolenæ vel eius soboli priùs præstiterant absolui iussit; porrò cõtestatus in senatu *Henrici testimoniũ de Anna.* suorum, Annam illam nec fuisse, sed nec esse potuisse vxorem suam, propter certam causam, quam dixit se Cantuariensi Episcopo secretò insinuasse.

Et licet Henricus anno trigesimo quinto regni sui, *Quo iure Elizabetha regnũ Angliæ teneat.* impetrata potestate ab ordinibus nominandi successores suos, voluerit etiam Elizabetham habere in ordine regnandi locum, quod & illorum comitiorum decreto approbari fecit, (ex quo solo parlamentario edicto, & nullo natiuitatis iure ista est postea adepta imperium, & ita in hunc diem tenet) tamen nec ab Henrico patre, nec à seipsa, vllo statuum decreto, aut matris

matris cum patre coniunctio, aut natales ipsius fuerũt vnquam postea approbati aut facti legitimi. Quin & ordines primo anno reginæ Mariæ, lege perpetua approbarunt coniugium Henrici cum Catharina, & prolem ex eo genitam omni diuino & humano iure legitimam fuisse declararunt; omnia contraria acta, processus, & sententias abrogantes: vt proindè alteræ cum Anna, Catharina adhuc superstite, veræ nuptiæ esse non potuerint, nec ex illis suscepta soboles legitima, aut Anglicani sceptri, secundùm leges municipales quæ spurios non admittunt, vel natura, vel vlla prærogatiua capax esse; quod tamen Senatusconsultum nec ab ipsa Elizabetha rescissum est hactenus. Quæ licet ius regnandi vendicet, regnumque sibi deberi, ab omnibus in primis regni sui comitijs agnosci voluerit, tamen nusquàm ius suum naturæ, sed parlamento prædicto ascribit: hoc præterea varijs postea decretis cauens, ne quispiam sub pœna capitis affirmet; non esse in potestate Principis & statuum positum, vt quem velint regem designent. De natalibus autem suis probandis aut reformandis nullus sermo, sed altissimum vbique silentium.

Sed vt eò vndè digressi sumus, redeamus: Maria quę probè cognouerat ex Henrici cum Anna Bolena plusquàm adulterino coniugio, prolem prorsus esse imperio indignam, nunquam illi Senatusconsulto ex quo Elizabetha regnandi ius & locum proximum prætendebat, animo acquieuit; sed cùm id sola, sine suorum optimatum populique suffragijs abrogare non potuisset; aduertissetque eam fuisse multorum iniquissimam ac perniciosissimam opinionem, vt non tantùm illegitimum, sed & hæreticum regem, modo ciuem ac domesticum, quàm peregrinum ac externum, quantumuis legitimum bonumque, mallent, (cuius præposteri iudicij humani, & Anglia sæpè, & multæ florentissimæ prouinciæ grauissimas Deo pœnas dederunt;) *Maria morientis ad*

Q 5 quod

Elizabetham legatio. quod in tali causa optimum factu restabat, prudentissimè fecit, vt instante mortis suæ hora, certos Principes viros ad Elizabetham allegaret, qui tùm alia quædam, tùm in primis hæc duo ab ea peterent: alterum, vt mutuum quod à subditis suis Maria sub fide regia reddendum sumpserat, inque publicam rem conuerterat, Elizabetha reddendum curaret; alterum, vt Catholicam religionem in Anglia iam constitutam & stabilitam subuerti aut labefactari ne permitteret. Elizabetha (quæ dum Maria regnabat, semper se Catholicam finxerat, ac ni verè ita esset vt tellus ipsi dehisceret, coram senatoribus aliquot aliquando optauerat) solita hypocrisi sua, vtrumque sanctissimè promisit, neutrum re vera præstitit.

Cardinalis Poli mors. Mortua igitur sanctissima fœmina Maria, quam DEVS in medio schismatis Anglicani, velut signum quoddam fidele, ad ingentem Catholicorum consolationem erexerat, ne alioqui animis suis defatigati, & vltrà quàm ferre possent, hæresum onere depressi fuissent: quin & Cardinale Polo, post duodecim ferè horas, eodem ipso die, ex hac vita migrante, mox hora Satanæ & potestas tenebrarum Angliam occupauit.

Libri Secundi finis.

DE

DE SCHISMATE RENOVATO,

ET IN HÆRESIM CALVINIANAM COMMVTATO per Elizabetham,

DEQVE EIVS ECCLESIASTICO REGIMINE.

LIBER TERTIVS.

PRÆFATIO.

Rioris historiæ Autor in annos etiam Elizabethæ aliquot processerat; sed quia ipso iam defuncto, ab alijs instituitur exactior de vita, moribus & regimine huius fœminæ commentarius, qui suo tempore edetur, epitomen tantùm rerum ab ipsa contra Ecclesiam gestarum ad tempus damus; vt ex istis vnguibus, Leænam nostram pleniùs posteà describendam omnes agnoscant. *Intentio autoris.*

Cùm ergo Anglicani protestantes, Ecclesiæ gubernationem, quam CHRISTVS Apostolis eorumque successoribus, & in primis cæterorum omnium summo presbytero aç Pontifiçi Petro commiserat, ac laicos, *Mirabilis*

Dei prouidentia. cos, pro singulis quibus præerant prouincijs transferri debere contenderent; DEVS quo istorum hæresim rebus ipsis confutaret, fecit, vt primùm non ad alium laicum ea gubernatio in Anglia perueniret, quam ad impijssimum tyrannum & sacrilegum Henricum: Deinde vt ab illo ad puerum Edouardum: denique vt à puero ad fœminam Elizabetham deduceretur.

Henricus. Henricus non quidem fuit, sed per sexum atque ætatem poterat fuisse diuini verbi, quo potissimum Ecclesia regitur, rerumque ac legum sacrarum, minister. *Edouardus* Edouardus nec fuit, nec adhuc per ætatem poterat esse minister verbi, quanquàm per sexum potuisset. *Elizabetha.* Elizabetha verò, ne per sexum quidem poterat, verbum DEI, sine quo Ecclesia nullo pacto regitur, administrare. *1.Cor.14. 2.Tim.2.* Itaque eò res deducta est, vt Protestantes dicant; illam obtinere iam summum in Ecclesia gubernanda gradum, quæ non modo nullum re vera obtinet (quòd etiam ei cum Henrico & Edouardo commune est) sed nec potest quidem vnquàm obtinere, id quod soli Elizabethæ propriæ conuenit: quòd D. Chrysostomus hac insigni sententia notauit, cùm ait: *Li.2. de sacerdotio.* *Quando de Ecclesia præfectura agitur, vniuersa quidem muliebris natura functionis istius moli ac magnitudini cedat oportet.* Cum enim Ecclesia non minus ex viris quàm *Nota rationē quare mulier præesse non potest in diuinis.* mulieribus consistat; DEVS autem mulierem tùm ex viro, tùm propter virum ab initio fecerit (vndè per naturæ legem, vir caput mulieris dicitur, sicut & Christus caput vir, & DEVS caput CHRISTI,) quemadmodum nullo vnquàm tempore euenire potest, vt vel CHRISTVS DEVM, vel vir quispiam CHRISTVM regat; sic neque fieri aliquando poterit, vt mulier in ijs quæ DEI & CHRISTI sunt, aut virum, aut CHRISTI Ecclesiam in qua semper viri sunt, ritè atque ordine gubernet.

Genes. 3. Diabolus quidem sanctum DEI ordinem perturbaturus, mulierem primam in ijs quæ DEI erant violandis, du-

dis, ducem viro suo constituit, sacrorumque magistram ac præsidem ad totius humani generis pestem atque interitum, fecit. Sed filius Dei iudex & instaurator omnium à patre constitutus, iterum iussit mulierem in potestate viri esse, quod ius D. Paulus Apostolus tùm legem vocat, tùm in rebus Ecclesiasticis locum habere statuit, dicens: *Non permittitur mulieribus in ecclesiis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit.* Si ergo lex non Mosaica, sed Diuina in Paradiso promulgata, iubet mulierem in Ecclesia subditam esse; quomodo Ecclesiam ipsam in qua subdita esse debet, gubernare potest? Quin etiam Apostolus in perpetuum eiusdem subiectionis signum præscribit, secundùm naturæ legem *ne mulier oret aut Prophetet, nisi velato capite*; Vt videlicet ceremoniæ ipsius ritu admoneatur, sexum muliebrem in rerum sacrarum administratione nullam autoritatem habere, sed velatam semper in ijs quæ Dei sunt peragendis, esse debere: Alioqui (ait Apostolus) *Si non velatur mulier, tondeatur*; Si verò turpe est mulieri tonderi aut decaluari, velet caput suum, idque si non propter viros (qui ferè in Ecclesijs adsunt) saltem propter angelos, qui nunquã absunt; siue per angelos intelligamus ministros Christi & dispensatores mysteriorum eius (vt D. Ambrosius admonet,) seu Beatos Spiritus, qui semper Ecclesiam velut Dei castra ornant & cingunt.

Diabolus mulierem diuinis præfecit.
1. Cor. 4.
Gen. 3.
1. Cor. 11.
1. Cor. 14.
Malach. 4.

At Protestantes docent mulierem quæ ex viro & propter virum facta, per solùm diabolum viro in rebus Dei præponitur, per Christvm verò iterum viro in ijs quæ Dei sunt subijcitur, quæque propter Angelos potissimum velari iubetur; non solum alijs viris qui sunt in Ecclesia, sed etiam ipsis Dei Angelis, quorum labia scientiam Dei custodiunt, & ex quorum ore lex Dei requiritur; id est, Dei sacerdotibus in ipsis rebus Ecclesiasticis moderandis præponi debere; idque non in gradu infimo, non in secundis, tertijsue,

Protestantium absurditas.
Malach. 2.

tertijsuè, sed planè in summo gradu proximè secundū CHRISTVM ipsum. Quæ vnquàm fuit blasphemia si hæc non est? Non sine causa Apostolus notauit fœminas onustas peccatis ab hæreticis præ alijs decipi. Experientia docet hunc sexum vbi vehemens est in alterutram, præsertim in peiorem partem, maioribus illecebris ac violentia, quam viros rem suam persequi, virosque à fœminis in omni genere perniciosissimè facillimeque inescari atque capi. Hieronymus etiam ex omni antiquitate probauit, singulas ferè hæreses quarundam in primis illustrium mulierum opera ac parrocinio propagatas, ipsarumque asseclas tantùm non pro deabus eas veneratos esse. Legimus Pepuzianos impurissimos hæreticos tantùm tribuisse suæ sectæ mulieribus, vt earum solùm in Sacramentorum rerumque diuinarum administratione vsi sint ministerio; denique hoc infœlix sæculum, & istam sectam turpissimam habere Athalias, Machas, Iezabelas, Herodiadas, Selenes, Constantias, Eudoxias, omnes vident.

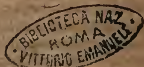
Fœminarum iniquitas apta hæreticis.

Ep. ad Ctesiphontem contra Pelag.

Aug. lib. 2. hæres. c. 17

Sed tu Elizabetha supergressa es vniuersas, quæ te Summam in his quæ sunt ad DEVM, etiam super omnes Pontifices & Sacerdotes constituisti; de tuo ergo Ecclesiastico regimine & Primatu, quem supra sexus conditionem, contra omnes leges CHRISTI & Ecclesiæ, præter omnem piorum principum consuetudinem tibi arrogasti, pauca adnotabimus.

Elizabethæ prærogatiua.

DE

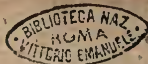
DE ELIZABETHÆ REGNO.

MORTVA ergò Maria, Henricus Galliarum Rex, Elizabetham pro spuria habens, nurum suam Scotorum Reginam Henrici Octaui proneptem, Parisijs pro concione Angliæ quoque & Hiberniæ Reginam declarandam curauit, horumque regnorum insignia, in ipsius vasis, tapetibus, ac reliquis vtensilibus, simul intertexi ac insculpi iubet: Sed rerum potita est Elizabetha, Henrici Octaui ex superinducta Anna Bolena, priore adhuc superstite, sed repudiata vxore Catharina; altera filia. Quæ licet sorore regnante se Catholicæ fidei in omnibus cultricem præbuerit; tamen verita (hunc enim illi metum iniecerant subdoli quidam hæretici, quos in consilium asciuerat) ne de quo nata est matrimonio, summi Pontificis Ecclesiæque iudicio anteà damnato, de natalibus etiam suis iureque regnandi, ex sacris canonibus aliqua oriretur dubitatio, Ecclesiasticis legibus subesse detractauit, & de mutanda religionis Ecclesiasticique regiminis forma, primo quoque tempore cogitauit. *Causa mutandæ religionis.*

Animum in ea re suum statim patefecit cum alijs multis modis, tùm maximè quòd Catholicis concionatoribus mox silentium indixerit; hæreticos in regnum, ex varijs vbi exulauerant locis redire permiserit; Episcopoque cuidam coram se facturo sacrum, iamque ad altare sacris vestibus induto præceperit, non eleuare consecratam hostiam. Vndè factum est vt Archiepiscopus Eboracensis, cui tùm ex officio (defuncto priùs Cardinale Polo Cantuariensi Primate) munus ipsam in Reginam inungendi & consecrandi obuenit, negauerit operam suam, negarent quoq; cæ- *Silentium indictum concionatoribus Cathol. Episcopi recusant consecrare.*

teri

teri Episcopi, præter vnum, eumque penè vltimum; omnes.

Elizabetha iuramentum de fidei Cathol. defensione. Iusiurandum tamen Christianis Regib. lege & more maiorum præscriptum de fidei Catholicæ defensione, priuilegiorumque ac libertatum Ecclesiasticarum conseruatione, ne fortè de regno minùs ritè sibi adepto postea fieret quæstio suorum suasu, qui regni causa quiduis simulandum, dissimulandum, iurandum, peierandum senserant, in sua inauguratione solenniter præstitit: *Linitur sacro oleo.* permisit se quoque oleo liniri, sed non sine irrisione & fastidio; nam sub papilionem parumper pro more ad regales induendas vestes diuertens, nobilioribus circumstantibus ancillis dixisse fertur: Abite, ne fœtor huius olei vos offendat.

Cecilius. Habebat anteà in familia quosdam vel nouæ vel nullius religionis, in ijs erat Gulielmus Cecilius Edouardo sexto à secretis, versatilis ingenij, consilij, conscientiæ vir qui fidem Catholicam paulò antè tàm artificiosè simulauerat, vt & Reginæ Mariæ & Cardinali Polo operam suam ambitiosissimè venditauerit, à quibus reiectus, ibat ad Elizabetham, cuius iam noui principatus occasione fore sperabat vt ad summos in republica honores; præsertim si abrogata veteri religione, spretisque antiquæ nobilitatis procerum ac præsulum consilijs, sibi suisque obtemperare vellet, eueheretur. Illa infœlix, morem gessit. Iste ascito in adiutorium sibi Nicolao Bacano iurisconsulto affine suo, maximi pessimique consilij viro, & in supremum magistratum euecto, facilè se suumque sodalem infinitis opibus & possessionibus hoc modo auxit, regni rationes in hunc vsque diem magis magisq; implicatas, vel potiùs planè desperatas reddidit, seque ipsum & dominam patriamque suam, ex hac cupiditate inseruit doloribus multis, vt quo se vertant, non habeant.

Atque ij duo in consilio rerumque omnium administratione, primi erant, sed in aula & cubiculo, contra omni-

tra omnium expectationem, spreto Gulielmo Piccaringo equite aurato, qui antè in summis Elizabethæ delitijs erat, Robertus Dudlæus ex Northumbriç Ducis filijs, quibus de perduellionis crimine à Maria parcitum esse diximus, vnus, ita dominabatur, vt in spem maximam Reginæ etiam in matrimonio potiundę venerit, ipsius vxore oportunissimo ad eam rem tempore, miserabili quidem & subito, sed Dudlæo non inexpectato casu interempta.

Paulò igitur pòst, istorum maximè consilio, conuocatis ordinibus ad Parlamentum (vt vocant) cùm fœmina sit, voluit communi decreto esse & vocari suprema ecclesiæ regnorum suorum, etiam in causis spiritualibus, gubernatrix; omnesque exceptis proceribus laicis, id solenni iuramento profiteri, adiguntur. Caput enim Ecclesiæ, quia id Caluinus in Henrico patre suo non probauit, non videbatur apellanda. Forma execrabilis sacramenti est illa. *Primum parlamentum.*

Ego A. B. Prorsus testificor & declaro in conscientia mea, Reginam esse solam supremam gubernatricem & ipsius regni Angliæ, & aliorum omnium suæ Maiestatis dominiorum & regionum, non minùs in omnibus spiritualibus atque ecclesiasticis rebus vel causis, quàm temporalibus, & quod nemo externus princeps, persona, prælatus, status, vel potentatus, aut facto, aut iure, habet aliquam iurisdictionem, potestatem, superioritatem, praeminentiam, vel autoritatem ecclesiasticam aut spiritualem, in hoc regno. Ideoq; planè renuncio & repudio omnes externas iurisdictiones, potestates, superioritates atque autoritates. *Forma iuramenti schismatici.*

Secundùm hanc formam præter cæteros, tenentur nominatim omnes Archiepiscopi, Episcopi, Prælati, totusque clerus iurare; qui facere recusat, prima vice beneficia & bona eius omnia fisco cedent, perpetuosque carceres subibit; alterâ vice qui recusauerit, pœnam capitis perduelliū more sustinebit. In hac iurisiu- *Pœna iuramentum recusantium.*

randi formula, cùm secundùm prius comitiale decretum, *supremi Capitis* appellationem indoctiores omissam viderent, pro simplicitate sua, lætabantur non eo vsque progressum esse, vt id sexui fœmineo tribueretur, quod antea viris Henrico & Edouardo honestiùs concedi posse videbatur; ex eoque plurimi non modo Caluinistæ, sed aliquot etiam vtcunque Catholici putabant magis excusabile, si hoc iuramentum præstarent.

Varia iuramenti interpretatio.

Alij, acutiùs fraudem an imperitiam dicam legislatorum, animaduertentes, *Caput* an *Gubernatricem Ecclesiæ* Reginam voces, nihil ad sensum prorsus interesse notarunt; cùm idem vtroque vocabulo omninò designetur: imò iuramenti formulam hanc, impietatem & vsurpationem Ecclesiasticæ iurisdictionis supremç, longè explicatius continere, quàm nudum *Capitis* nomen, quod prioribus duobus regibus tribuebatur; cum hìc Reginam non minorem habere potestatem in res spirituales ac causas Ecclesiasticas, quàm in sui regni res terrenas, confiteri & iurare oporteat; adeò quidem, vt multi putarint Elizabetham posse sibi ex hoc decreto omnem etiam in administrandis Sacramentis sacerdotalem potestatem arrogare. Quem scrupulum cùm videret Regina aliquos de non præstando iuramento causari, iussit in prima cleri visitatione sua, publicari quandam huius iurisiurandi seu expositionem seu correctionem; nimirum se non aliud hic velle aut vendicare, quàm quod priùs patri fratrique, nomine *capitis Ecclesiæ* ab ordinibus concessum esset. Ita, quod paulò ante turpe ac absurdum videbatur fœminæ ascribere, vt dicatur *Caput Ecclesiæ*; nunc mitiùs ac moderatiùs visum est, quàm hoc ipsum quod illius appellationis loco substitutum erat. Sic homines politici cùm res diuinas tractare præsumunt, ostendunt se nescire quid aut de quibus loquantur.

Fraus legislatorum detegitur.

Magnus scrupulus.

Ridicula correctio.

Sed

Sed in quibus rebus hæc spiritualis seu Ecclesiastica potestas, isti fœminæ regibusq; duobus prioribus concessa, maxime constat, ex ipsis legibus & decretis parlamentarijs breuiter commemorabimus, vt exteri, qui rerum nostrarum vsum non habent, qui sit Reipublicę præsentis status, facilè cernant. *Leges de potestate regia in rebus Ecclesiasticis.*

In primis ita habet lex, *Omnia priuilegia, praeminentiæ, prærogatiua, superioritates spirituales quæ ab vlla potestate vel humano, vel Ecclesiastico iure, haberi aut exerceri possunt, quoad visitationem, correctionem, seu reformationem cleri totius, seu quarumcunque personarum Ecclesiasticarum; ad cognitionem etiam ac punitionem omnium errorum, hæresum, schismatum, abusuum, &c. volumus in posterum quòd Regio sceptro in perpetuum sint annexa.* *An 1. Elizabethæ lata.* 1. *Reginæ lata prærogatiua.*

Decernimusq; Reginam suosq; hæredes ac in regali dignitate successores, habere habiturosq; esse deinceps omnimodam potestatem nominandi & substituendi quoscunq; voluerint, qui eorundem vice ac autoritate, eandem iurisdictionem Ecclesiasticam exerceant pro beneplacito suo; personas visitent; hæreses, schismata, errores & abusus castigent; aliudve quiduis iuris vel potestatis exerceant, quod ab vllo vnquàm Ecclesiastico magistratu exerceri potuit aut oportuit. 2. *Potestas delegandi.*

Decernitur item, ne clerus ad synodum vllam aliorum quàm regiis literis & mandatis conueniat; neuè vllum canonem, legem, constitutionem synodalem seu prouincialem, vel faciat vel exequatur, sine expresso maiestatis suæ consensu & licentia huiusmodi canones faciendi, promulgandi, vel exequendi, sub pœnis carceris & mulctæ pro Reginæ arbitrio imponendæ. *Synodis præsidendi.*

Decernitur, ne quis exeat regnum ditionesq; suæ maiestatis, ad vllam visitationem, Concilium, conuentum aut congregationem, quæ religionis causa vspiam fiet; sed vt talia omnia, regia autoritate intrà regnum fiant. 4. *Ne quis è regno exeat ad synodũ vllam.*

Item, ne Episcopi, vel vllius nominatione vel electione, vel vlla autoritate alia quàm regia creentur; neuè iurisdictionem potestatemq; Episcopalem teneant aut exerceant, nisi ad beneplacitum Reginæ; nec aliter nisi per ipsam, & à regali maiestate deriuatam autoritatem.

5. Episcopos creandi autoritas.

Spiritualis iurisdictio laicis delegata.

Non solùm autem Episcopos suos aut personas Ecclesiasticas, hac vicaria donat sub se de omnibus rebus ac personis spiritualibus iuris dicendi potestate; sed ex laicis quos volet etiam constituit commissarios seu vicarios; qui omnimodam exerceant spiritualem iurisdictionem, ad quos sæpè ab ipsis Episcopis prouocatur. Et quomodo quidem tàm isti vicarij, quàm ipsi etiam Episcopi depẽdeant omninò quoad iurisdictionem potestatemque omnem spiritualem ab autoritate huius fœminæ, ex literis ad eos formatis, quarum exempla superiori libro in schismatis Edouardi historia interseruimus, videre licet.

Absurditas horum decretorum.

Quorum absurdissimorum decretorum, iampridem etiam ipsos protestantes puduit; ita vt legum suarum turpitudinem apud rerum Anglicarum imperitos tegere sint conati, affirmantes, his legibus nihil aliud cõtineri, quàm Regem seu Reginam esse non minùs Ecclesiasticorum, quàm laicarum personarum principem & dominum. Sed istud malitiæ velamen, ea quæ recitauimus facilè tollunt; cùm videamus his decretis non tantùm Reginæ dari, vt in rebus ciuilibus sit omnibus subditis suis cuiuscunq; ordinis superior; sed vt personis etiam Ecclesiasticis in ijs quæ sunt ad Devm, non minùs præsit, quàm ciuili magistratui in rebus ad pacem & politiam pertinentibus. Quodque est magis absurdum, hanc facultatem spiritualem asserunt esse partem regalis potestatis; eamque non nunc primùm his legibus dari, sed vt ius antiquum coronæ Anglicanæ reddi & restitui. Quasi verò principes Ethnici sine ista potestate spirituali, veri reges non essent, aut Catholici reges qui vel nunc sunt in alijs Christianis pro-

nis prouincijs, vel in Anglia ante hoc ſchiſma fuerunt, dimidiati tantùm, & non integri abſolutique principes eſſent; aut CHRISTVS non diſtinxiſſet ea quæ ſunt Dei, ab ijs quæ ſunt Cæſaris: vel nihil eſſet diſcriminis inter iura regalia & ſacerdotalia; inter Eccleſiam, quæ eſt corpus CHRISTI myſticum, & ciuilem hominum multitudinem, vel tandem inter eos quos ſpiritus ſanctus poſuit regere Eccleſiam Dei, & humanam creaturam, quæ ad huius vitæ commoditatem & tranquillitatem propriè eſt inſtituta. Sed hæc omittamus, & Deo permittamus, vt diſcernat cauſam Eccleſiæ ſuæ, & ponat principes iſtos ſicut Oreb & Zeb & Zebee & Salmana, qui dixerunt, *Hæreditate poſſideamus ſanctuarium Dei.* *Actor.14.*

Elizabetha verò hac ſibi hæredibuſque ſuis arrepta poteſtate, ſimulque abrogata Sedis Apoſtolicæ autoritate, ſibi, vt in eis quæ ſunt ad DEVM ſummæ miniſtræ, applicat omnium ſpiritualium prouentuum perpetuas decimas & primitias, id eſt, primi anni cuiuſque beneficij adepti integros fructus, omneſq; religioſorum poſſeſſiones, ante ſacris vſibus à ſorore reſtitutas, ſibi repetit, vicarios & commiſſarios in ſpiritualibus conſtituit; ſigillum ad cauſas Eccleſiaſticas peculiare cudit; de puniendis hæreticis antiquas leges (quod ad rem valdè pertinebat) abrogat; nullum vult pro hæretico haberi, nec aliquam ſententiam ſeu opinionem pro hæreſi damnari, niſi ſecundùm iudicium quatuor primorum generalium Conciliorum, vel ſaltem alterius ſynodi, quæ per ſcripturas, de tota cauſa rectè iudicauerit, vel (quod caput eſt) in conuentu ſtatuum, id eſt, in Parlamento, ita fuerit decretum. Poſtremò de fidei & religionis formula immutanda, pro ſuo ſuorumque arbitratu idq; laicorum ſolùm ſuffragijs decernit; omnibus ad vnum Epiſcopis, qui primi ſententias in Anglicanis comitijs ac iure dicunt, & certè ſoli in cauſis fidei dicere deberent, reclamantibus, ac *Elizabetha arripit Eccleſiaſticos prouentus.* *Soli laici de fide decernunt.*

toto prætereà tùm Clero Londini in Synodum Cantuariensis prouinciæ coacto, non solum refragante, sed peculiari scripto Reginę ac parlamento porrecto, conscientiam suam communi omnium nomine attestante & vehementer obtestante, ne in illo concilio sæculari, de rebus religionis quicquam decerneretur.

Tremendum missæ sacrificium, cum reliquo omni sanctissimo ritu precandi, & sacramenta administrandi, abolet; & noua sacra ceremonias, precesq; ie in lingua vulgari ad normam maxime Lutheranorum (hoc solo excepto, quod imagines sacras sustulerit) præscribit; licet fides Caluini magis tùm, & deinceps ab istis legislatoribus eorumque ministris & sectatoribus sit approbata.

Quomodo Elizab. ordines deceperit.

Sed quia istud peculiare est, ferè hoc tempore huic genti, vt non popularibus tumultibus, sicut in Francia, Scotia, Belgica, cæterisque locis factum videmus, sed principum mandato & legum prætextu, hæreses ac sectæ perditionis introducantur; operæ pretium fortè erit hoc loco annotasse, quomodo ordinum consensum, ad eam rem Elizabetha procurauerit; nam sine ipsorum suffragijs non potuit illa quicquam in religione mutare.

Modus parlamenti Anglicani.

Sunt autem in istis comitijs Anglicanis duæ curiæ, vna optimatum & patritiorum; id est, Episcoporum & procerum laicorum, & appellatur aula seu consessus superior: altera, partim hominum equestris ordinis, qui sunt prouinciarum Vicarij, partim decurionum, qui nomine ciuitatum ac oppidorum magis illustrium coëunt, plebisque personam sustinent; hæc vocatur domus inferior. Cum ergò adhibita esset opera, vt ex singulis ciuitatibus & prouincijs ij maxime cooptarentur in istam secundam comitiorum curiam, qui nouis rebus in fide & religione studerent, facilè obtentum est, vt quicquid Regina proposuisset, in hac secunda curia comprobaretur. In prima autem curia præter

Episco-

Episcopos, omnes quidem doctissimos & constantissimos confessores, quorum grauissimis sententijs & suasionibus plurimi mouebantur, confidebant principes multi, ex priori Mariæ temporibus institutione adhuc Catholici, quos suppuduit post communem fidei & obedientiæ professionem in illo ipso loco, ante triennium tantùm coram suæ Sanctitatis Legato, totius regni nomine factam, tàm citò ad vnius fœminæ vocem & voluntatem resilire. Aderant quoque ipsi, qui non ita multò antè regni reconciliandi causa legationem Romanam obierant; qui grauissima oratione collegas suos admonuerunt, ne à fide ac societate omnium gentium maiorumque suorum secundò se abduci sinerent; neuè vnquam committerent, vt huius inconstantiæ ac in rebus, ad salutem pertinentibus leuitatis, æterno dedecore notarentur. *Episcopi.* *Laici.*

Itaque diu restitum est, & in hoc superiori Senatu tàm difficulter est impetratum, vt nisi Elizabetha tacitam nuptiarum suarum spem* vni ex optimatibus suis faciēs,* alteri in causa coniugij dispensationem, quam à Papa tàm expeditè habere non poterat, offerens, alijs aliter blanditijs, promissis ac muneribus gratificans, tàm eos quàm alios principes istis necessitudine coniunctos, hoc modo in partes suas attraxisset; euerti non potuisset Catholica religio. Nam ne sic quidem schismatica pars, Catholicam plusquam trium suffragiorum numero excessit. Elizabetha voto suo potita, procum illum neglexit, & turpiter ludificauit, sicut alios postea plurimos, seque dixit virginem permansuram, ac velle, vt in marmore sub quo sepulta iaceret, inscriberetur; *Ibi iacere illam esse Elizabetham quæ & tot annis Regina, & tota ætate sua virgo extitisset.* Alium quoque summum Principem (Ducem videlicet Norfolciæ) quem in partem suam blanditijs allexerat, varijs postea contumelijs continuò vexatum, tandem per calumniam accusatum, vita etiam priuauit. Quod

** Comiti Arundeliæ.* **Norfolciæ Duci.* *Elizabetha Virginis epitaphium & gratitudo in amicos.*

iusto Dei iudicio multi factum interpretabantur; quòd illius præcipuè autoritate, religio Catholica euersa fuisset: sane matrona quædam Londinensis pia in primis & grauis, ad illum Principem venisse, ac liberè dixisse fertur: Quando (inquit) tua Excellentia suffragium, quod anteà dabat & debebat Ecclesiæ & Catholicæ fidei defensioni, commodabat hæreticis ad religionis destructionē; non meminit puto, quòd sua illustrissima familia & persona, per hæreticos anteà penè extincta & perdita, per sanctissimæ memoriæ Reginam Mariam fuerit restituta, atque in hunc excelsum dignitatis gradum quem nunc tenet, euecta: sed quia hoc fecisti, & dilexisti magis gloriam hominum quàm Dei, Devs te, reliquamque nobilitatem antiquam huius peccati participem, puniet per istos nouos homines & hæreticos. Sic illum affata est, & luctuosus rerum euentus, vera esse quæ dixit comprobauit. Sed his modis, quod voluit de mutanda religione, & Primatu suo Ecclesiastico stabiliendo, tandem assecuta est Elizabetha.

Libera admonitio mulieris Catholicæ.

Id verò in primis ipsam iuuit, quò optimatibus cùm alia multa allegantibus, tùm maximè quòd salua conscientia illud de suprema illius in rebus Ecclesiasticis potestate iusiurandum præstare non potuerint, curauit, vt laici Principes omnes exciperentur, modò suis suffragijs Episcopos saltem clericosq́; & alios nonnullos ad hoc sacramentum lege compelli permitterent. Ita multi ex magnatibus hac cautione sibi pulchrè prospectum putantes, de Episcopis pastoribusque suis non ita multùm curarunt, sed istis irreligiosis legibus obnoxios reliquerunt. Ita fit, quando res diuinæ in humanis & prophanis tribunalibus tractantur, quibus Devs non promisit spiritum veritatis, iudicij & iustitiæ. Memoriæ proditum est Henricum Octauum, tùm, cùm ad monasteriorum religiosorumque bona animum applicuisset, facilè effecisse

Fraus egregia.

Principes laici à iuramento excipiuntur.

quod

quod voluit in comitijs, non solùm per Principes laicos, verumetiam & prælatos Ecclesiasticos seculares, qui ferè sua parum interesse putabant, quidquid de religiosis personis rebusúe monasticis statueretur; & ita deserti religiosi ab alijs Ecclesiasticorum ordinibus, mox in prædam tyranno dati sunt. Posteà verò, & in his maximè sub Elizabetha comitijs, impetitis Episcopis ac clero vniuerso, Deus permisit, facileque curatum est, vt identidem prælati Ecclesiastici à proceribus laicis magna ex parte derelicti, ad prioris iniuriæ & peccati vindictam Elizabethæ cupiditati permitterentur, & religio omnis turpissimè prostitueretur. Quam autem pœnam postea pependerint laici ordines: partim iam vidimus & posteritas nostra clariùs videbit & mirabitur. *Ecclesiastici à laicis derelicti.*

Dum ista in comitijs prophanis, non modò non consentientibus, sed constantissimè resistentibus omnibus ad vnum Prælatis, contra religionem & cultum Catholicum statuuntur; ne Catholici, qui omnium ordinum infiniti erant, mirarentur ac conquererentur (vt certè meritò fecerunt) de spiritualibus, ac ad animarum vel salutem vel damnationem æternam pertinentibus, contra voluntatem eorum, quibus secundùm scripturas animarum cura totiusque Ecclesiæ administratio commissa est, transigi; vt aliquo vsque vel imperitis saltem fieret satis, dicunt suam Maiestatem curaturam, vt publica institueretur quorundam doctorum protestantium cum Episcopis & prælatis disputatio, vt cùm omnes viderint illa capita de quibus in Parlamento deliberatum, ac contra voluntatem Cleri constitutum est, ab istis nouis concionatoribus secundum Verbum Dei defendi, ac certissimis rationibus contra Episcopos aut alios quoscunque Papistas probari, minùs mirentur aut ægrè ferant, etiam inuito clero ista decerni. *Ann. 1559. Hæreticorum astutia.*

Disputationes inter Catholicos & hæreticos. Et sanè quàm primùm admonent Episcopos, nomine suæ maiestatis, vt vel ipsi se ad disputationem cum quibusdam Protestantibus parent, vel alios è suo clero qui hanc prouinciam obire velint, substituant. Respondentibus Episcopis, æquum non esse, vt ea quæ iam à multis sæculis, tot & tã celebribus Pontificum, Conciliorum, ac Patrum iudicijs, definita sunt, in quæstionem ac disputationem veniant; multoq; minùs, vt ea quæ in Academijs certo ordine, corã doctis ac iudicio valentibus agitari deberent, coram imperito ac nouitatis studioso populo, qui clamoribus potiùs quàm argumentis rem omnem definire solet, tractentur: denique asserentibus contra contentiosos, & Ecclesiæ iudicio non acquiescentes, parum profici disputationibus, nihil egerunt; quia Protestantes omninò voluerunt vt disputarent, propositis in quæstionem (vt fit) eis articulis qui videbantur habere maiorem pro hæreticis in scripturis probationis speciem; vt de cõmunione sub vtraq; specie; de publicis precibus habendis in lingua vulgari & similibus.

Iudex laicus in disputationibus de fide. Dies ergo & locus disputationi designati sunt; personæ vtrinque selectæ; iudex fit (si dijs placet) Nicolaus Baconus, homo laicus, hæreticus, ac rerum diuinarum prorsus imperitus, assistente ad speciem tantùm Reuerendissimo Archiepiscopo Eboracensi. Dies aduenit qui fuit tertius Aprilis, *Ann. 1559.* infiniti confluxerunt, iniquæ disputandi leges ab hæreticis tantùm præscribuntur, nihil ordine & ratione factum, declamationibus hinc inde tempus elabitur, prophanus iudex omnia vt volebat moderatur, res ad nihilum redit, hæretici in insania pergunt. *Episcoporũ magnitudo animi.* Atque hic certè Episcopi tantã animi magnitudinem ostendebant, quantam in tàm repentina hæresis irruptione optare quisquam poterat. Sua enim priuata pericula adeò neglexerunt, vt eorum plerique excommunicationis censuram aduersus Reginam aliosque nonnullos adhiben-

bendam censerent, qui duces illi autoresque fuerunt tam periculosæ defectionis, totique regno ignominiosæ; Regno (inquam) illi, quod tàm paucis ante annis fuerat Sedi Apostolicæ reconciliatum, quodq; sacrosanctis omnium ordinum iuramentis confirmauerat, se deinceps perpetuò in eius communione permansurum.

Verùm prudentiores Episcopi, vel certè mansuetiores, propositis quæ ex eo facto sequutura videbantur magnis incommodis, contrariam sententiam prætulerunt. Itaque rem eam Romano Pontifici totius Catholicæ Christi Ecclesiæ Pastori, committendam potiùs statuerunt, quam ab illis qui Reginæ erant subditi attentandam: quia factum illud nescio quos fortasse tumultus & scandala totiusque ordinis Ecclesiastici perturbationem, ac etiam persequutionem posset probabiliter excitare.

Non est enim dubium, quin aduersarij sibi persuasissent, excommunicationem hanc emissam ab Episcopis, tumultuandi potiùs studio, quàm amore & charitate officijq; fungendi zelo, vnde tamen omnes huiusmodi censuræ re vera proficiscuntur, quocunq; tandem modo, ij in quos feruntur, malè videlicet affecti, & morbis animi grauioribus sæpenumero laborantes, Principes præsertim, nisi in timore Dei multũ profecerint, eas interpretentur; Cùm sæpè legamus multos Episcopos propterea à multis Regibus è uestigio iugulatos.

Rebus ita ordinũ autoritate confectis, post certam diem, id est, festũ sancti Ioannis Baptistæ, Anno 1559. Missam facientibus aut audientibus, aliudúe quodcunque officium Ecclesiasticum ritu veteri peragentibus, Sacramentumúe aliquod Romano more administrantibus, grauis indicitur mulcta; nimirum, vt qui in hanc legem prima vice committeret, vel ducentos aureos dependeret, vel sex mensibus in vinculis ageret;

Ann 1559.

Mulcta missam vel audientibus vel facientibus indicta.

ret; secunda vice, quadringentos aureos aut vnius anni vincula exolueret; tertia demum vice, perpetuis carceribus addiceretur, omnibusque bonis excideret. Quo factum est, vt ad præscriptum diem cessarent sacra publicè fieri per totum regnum.

Episcopi de gradu deiecti.

Quia verò his impietatibus Episcopi (vt dictum est) consentire noluerunt, nec iureiurando affirmare se in conscientia credere, solum Reginam sub Christo esse Anglicanæ Ecclesiæ supremam gubernatricem, præter vnum omnes sunt paulò pòst de gradu & dignitate sua depositi, ac carceribus varijsque custodijs commissi, vnde omnes hodiè longo miseriarum tœdio extincti sunt. Quorum gloriosissimorum confessorum nomina ad æternam rei memoriam apponam. In primis Nicolaus Eboracensis Archiepiscopus, paulò antè Angliæ Cancellarius, deindè Edmundus Londinensis Episcopus, Tonstallus Dunelmensis, Ioannes Vintoniensis, Thomas Licolniensis, Thurlbeus Eliensis, Turbaruilus Oxoniensis, Burnus Bathoniensis, Polus Petroburgensis, Baynus Litchfildensis, Cuthbertus Cestrensis, Oglethorpus Carliolensis, Thomas autem Goulduellus Assaphensis, plenus pietatis & dierum, 26. postea annos Romæ vixit, & non ita pridem fœlicissimè ac sanctissimè in domino obiit. Quibus propter summam constantiam &

Ann. 1585. vinculorum societatem, Fecknamum occidentalis Monasterij Abbatem adiungere licet, qui hoc tantum anno præclara confessione perfunctus, fœliciter requieuit in Domino.

Exules ex omni hominum genere pro fide.

Horum insignium pastorum & prælatorum suorum exempla, ex clero melior pars imitata est; plurimis eorum qui primarias Ecclesiæ dignitates obtinebant, vel in custodiam datis, aut extra patriam fugatis; hæreticis ministris ipsorum loca & honores inuadentibus. Solum verterunt etiam religiosi variorum ordinum plurimi; ac conuentus etiam vtriusque

sexus

sexus integri tres; secuti sunt quoque nobiles laici vtriusque sexus permulti, etiam vsque ad carceres & bonorum rapinam; Vtriusque insuper Vniuersitatis (duas enim Anglia Academias Oxoniensem & Cantabrigiensem habet) flos ipse, in exteras regiones quasi turbine delatus, & dispersus est, circiter autem trecenti omnium ordinum ab initio commigrarunt in varias Europæ partes, sed maximè in Belgicas Vniuersitates, quò etiam multò plures postea confluxerunt; vnde Anglicani agri deserti, magna deinde sementis copiosissimaque messis extitit, futura tandem (vti speratur) ad totius nationis salutem.

Horum aliqui, vtilissimis tàm sua, quàm latina lingua postea scriptis libris, varias Catholicæ religionis partes fortiter contra hæreticos defenderunt & egregiè illustrarunt. In his sunt præcipui, Nicolaus Harpesfeldus, qui etiam in carcere egregium opus contra Magdeburgenses, Copi nomine editum, multaq; alia adornauit; Thomas Hardingus; Nicolaus Sanderus; & qui adhuc viuunt, Gulielmus Alanus & Thomas Stapeltonus, alijque nonnulli quorum opera innumeræ animæ suorum deceptæ, ad gremium Ecclesiæ indies per Christi gratiam redire noscuntur. *Libri à Catholicis scripti.*

Non erit autem fortasse à proposito nostro alienum, hoc ipso loco subiungere occasionem primam, quam Dei prouidentia his libris scribendis dedit. Cùm enim primis illis initijs, non tanta hominum multitudo, præsertim doctiorum ad nouitatem illam amplectendam adduci potuisset, quantam hæretici sperabant, frequensque omnibus in ore esset, antiquitatem venerandam ac primorum patrum sacrosanctam authoritatem tàm leuiter non esse à posteris reijciendam, vt huic malo remedium aliquod tempestiuum adhibetur, Ioannes Iuellus Superintendens factus Sarisburiensis, qui singulari eloquentiæ opinione apud suos florebat, celeberrimum Sancti Pauli suggestum *Occasio prima scribendi libros Catholicos.*

Lon-

Londini conscendit maxima hominum frequentia; ibique conciones aliquot in laudem antiquitatis habuit, vehementer asserens, Protestantes nihil præter antiquitatem quærere; nihil præter scripturæ sacræ & antiquissimorum patrum, doctorum, ac Conciliorum authoritatem tueri; nihil impugnare præter nouos errores; denique, hanc esse solam litem ac controuersiam inter ipsos ac nos, quòd ipsi vetera, nos noua defendamus. Quæ cùm maxima contentione & hypocrisi dixisset, tum obortis etiam lachrymis hac apostrophe vsus est. *O sacri patres, quid aliud facimus, quam vt vos defendamus? ô sancti Apostoli, quam aliam quàm vestram doctrinam propagamus? ô Gregori, ô Augustine, ô Hieronyme, ô Ambrosi, ô Cypriane, ô Basili, ô Petre, ô Paule, ô Christe; si nos fallimur; vos nos decepistis; si nos erramus, vos in errorem nos induxistis: nos enim verba vestra exactissimè sequimur, vestigiis vestris diligentissimè insistimus; nec errare possumus, nisi vos erraueritis: nec quenquam decipere, nisi vos nos deceperitis: quod alienissimum tamen est à sanctitate vestra.*

Iuelli hypocrisis ac iactantia.

Iuelli apostrophe.

Iuelli protestatio ac prouocatio.

Deinde enumeratis non paucis Catholicæ fidei capitibus de quibus controuertebatur, hanc protestationem solemnem verbis adiunxit. *Si quis est aduersariorum nostrorum in vniuerso mundo, (neminem enim excipio) qui pro quouis istorum articulorum quos enumeraui, confirmando vel probando locum aliquem vnum; vel vnicam tantum sententiam, ex aliqua scriptura canonica, vel ex aliquo Concilio generali, vel ex aliquo sanctorum Patrum qui intra sexcentos annos à Christo vixerint (non loquar auditores Deus scit, hyperbolicè; inquit: sed sincerè, ac simpliciter,) si aliquam vnam sententiam vel clausulam, locum vnum vel authoritatem vnicam perspicuam, ex aliquo authorum quos dixi, attulerit; Ego firmiter promitto vniuersa me fidei papistarum subscripturum, nec nobis aut huic Reipublicæ erit quic-* quam

quam gratius, quàm vt qui inter eos doctiores sint, huic meæ postulationi æquissimæ satisfaciant.

His dictis, articulorum capita in vulgus proiecit, & eadem paulò pòst impressa etiam prodierunt, ingenti sanè hæreticorum applausu, & non paruo aliorum stupore, qui impudentissimam hominis insaniam satis mirari non poterant. Sed cùm non multis deinde mensibus, Catholicorum libri comparuissent, quibus non solùm vnus vel alter, vt postulabatur; sed infiniti ferè sacræ scripturæ, sanctorum Conciliorum, ac antiquorum Patrum loci manifestissimi producebantur, quibus impij hæreticorum errores euidentissimè conuincerentur; nec Iuellus ipse alium respondendi modum inueniret, quàm vt authoritates propositas, vel corrumpendo peruerteret, vel illudendo pernegaret: tùm pudere cœpit Protestantes istius stultæ iactantiæ, accusare Iuellum temeritatis ac inconsiderantiæ, interpretari varijs modis prouocationem ab eo factam, insimulare Catholicos nimiæ acerbitatis, ac seditionis mouendæ studij in respondendo: Denique edictis legibusque seuerissimis prohibuerunt, ne ampliùs libri à Catholicis scriberentur, aut à quoquã intra reginæ ditiones legerentur. Sed hoc neque hos, neque illos ab incœpto deterruit: maximo enim fructu & scripti & lecti fuerunt deinceps semper libri Catholici, eiq; rei tribuitur pars magna illius incrementi ac progressus in fide Catholica, quem posterioribus his annis in Anglia vidimus. Sed iam incœptam historiam prosequamur.

Catholicorum responsa.

Protestantium tergiuersationes.

Habet Anglia præter duas illas quas nominauimus academias antiquissimas, olimq; maximarum artium, ac præsertim S. Theologiæ studijs florentissimas, nũc verò (vt temporibus sectarum fit) nouorum oratorum & grammaticorum tantùm nutrices, quædam Londini gymnasia amplissima, in quibus principũ, nobilium ac ditiorũ ferè hominum filij ius Britannicum ac leges muni-

Legislarũ Collegia Londini.

municipales addiscunt, ex quibus ferè prodeunt ij, qui populo ius dicunt & Rempublicam administrant: genus hominū in illa gente, si quod aliud, prudens, graue & honoratum. Hi ita detestabantur istam religionis mutationem, quam sua prudentia statui & Reipublicæ perniciosissimam fore præsagiebant; vt propterea plurimi, fidei & antiquitatis amantiores, à causarum patrocinio, iure dicundo & publicis muneribus fuerint tùm, & non ita multò pòst amoti, alijs in eorum loca suffectis; non quidem qui hæretici essent (nam eius ordinis paucissimi semper fuerunt) sed qui nouerant cedere Cæsari & tempori, ac secundas partes dare Deo. Quod in omnibus ordinibus fecerunt multi, vnde maior ferè semper quam ab ipsis hæreticis, Reipublicæ pernicies est sequuta.

Maior pars Angliæ Catholicæ fidei addicta.

Diuisa autem omnis Anglia in tres partes, ex tribus vna non erat eo tempore hæretica, nec cupiebat aut probabat mutationem religionis, nedum postea, cùm sectæ perniciem esset experta. Nam præter plurimos ex optimatibus præcipuis, de quibus diximus, pars maior inferioris nobilitatis erat planè Catholica; plebe quoque, qui agriculturam per totum regnum exercent (honestum & opulentum in illa insula genus hominum) nouitatem istam inprimis detestabantur; nec regni illius prouinciæ aliæ, quàm quę sunt propè Londinum & aulam; nec ciuitates ferè, nisi maritimæ, atque in istis præ cæteris otio & delitijs affluentes adolescentes, bonorum decoctores, mulieres onustæ peccatis, cæterique similis farinæ misselli, vltrò hæresim amplexabantur. Hoc enim nobis pueris obseruatum est, maximè in vniuersitatibus, quemque eò esse in hęresim natura procliuiorem, quo esset præ cæteris, magistris magis immorigerus, parentibus ac superioribus inobediens, dominis infidelis, aut de aliquo alio graui peccato notatus. Præter istos ergò licet cæteri ferè essent corde catholici, tamen putabant aliquousque in

Qui sunt ad hæresim procliuiores.

exte-

exteriori vita, & obediendum legibus, & regiæ voluntati cedendum: & si quid in ea re peccetur, id tribuendum principi vel magistratui & non sibi, qui iudicabant se vtcumque hac necessitate excusari.

Venerunt quoque in hanc ipsam sententiam nonnulli ex inferiori clero presbyteri & parochi, ecclesiarumque cathedralium vel collegiatarum Canonici non pauci, qui ex animo sectam damnabant; & aliquandiu etiam à faciendis istis nouis officijs propter conscientiam abstinebant; adeò quidem vt post diem à lege præscriptum, in quo vera sacra cessare, falsa ista inchoare oportuit, multa essent per totũ regnum ad aliquod menses clausa templa; cum presbyteri veteres schismatica sacra non lubenter facerent, & nouorum ministrorum non esset adhuc tanta copia, vt tot locis inseruirent. *Sacra hæretica ægrè primo recepta.*

Sed cùm Elizabetha paulò post, pro sua scilicet omnium ecclesiarum solicitudine, visitationem cleri fecisset, ac in parochos qui ritus parlamentarios parochiis suis ad diem à lege præscriptum non obibant, diligenter inquisiuisset; plurimi metu amissionis bonorum & beneficiorum ad noua ista sacra se accommodabant. Si qui autem essent qui constantiùs resisterent aut non assentirentur, his alios ex noua sua creatione substituebat ministros, qui illo fungerentur munere; plebem etiam compellebat, in singula capita, si festis diebus abessent secundum comitiorum edictum, duodecim assium indicta mulcta, vt Ecclesias sicut priùs, frequentent; quæ pœna posteà grauissimè est aucta, vt suo loco dicetur. *Visitatio cleri per Elizabetham.* *Prima mulcta recusantibus adire ecclesias hæreticorum.*

Atq; ita vel vi vel arte factum est, vt maxima catholicorum pars, vsque adeò his primis initijs nõ perspecto rei periculo, hostibus paulatim cederet; vt schismaticorum ecclesias, conciones, communionem ac conuenticula, aliquando publicè adire nõ recusarent. Ita tamen vt interim Missas secretò domi per eosdem *Ann. 1559*

sæpe presbyteros, qui adulterina hæreticorum sacra in templis publicè peragebant, aliquando per alios non ita schismate contaminatos, celebrari curarent; sæpeque & mensæ domini, ac calicis dæmoniorũ; hoc est, sacrosanctæ Eucharistiæ, & cœnæ Caluinicæ, vno eodemque die, illo luctuoso tempore participes fierent.

Damnanda Catholicorum dissimulatio.

Imò quòd magis mirum ac miserum erat, sacerdos nonnunquam priùs rem sacram domi faciens, deferebat pro catholicis, quos ipse id desiderare cognouerat, hostias secundùm formam ab Ecclesia vsitatam consecratas, quas eodem tempore iisdem dispensabat, quo panes hæreticorum ritu confectos, cæteris Catholicæ fidei minùs studiosis, distribuebat. Atque hæc

Nota.

mando literis, vt cæteræ nationes nostro exemplo edoctæ; & hæreseos principia ac progressus videant, & tempestiuè sibi ab huiusmodi pestibus caueant.

Gaudium hæreticorũ, de Catholicorum dissimulatione.

Interim Regina & sui, ab initio præclarè secum agi existimarunt; quòd cùm tot essent antiquæ fidei in regno cultores, plerosq; tamen scirent, ritus à se præscriptos publicè vel amplexari; vel præsentia sua vtcunque exteriùs approbare; licet interiùs aliam fidem, de qua ipsi non adeò curabant, aut certè ad tempus dissimulandum censebant, colerent. Ac ne sacerdotes quidem quosdam ab illis administrandis, abhorrere, gaudebant non mediocriter: timebant enim, ne contra exemplum & mandatum omnium Episcoporum ac prælatorum suorum, ac contra conscientiam suam adduci non possent, vt id facerent. Neque enim adhuc habebant pro triginta & amplius parochiarum millibus, nouos ministros, turpeque iudicabant maximam templorum partem subitò claudi, omniique sacramentorum vsu destitui; & (quod est hæreticorum omnium proprium) maluerunt ab initio, ad faciliorem populi deceptionem, vti veris sacerdotibus, quàm pseudopresbyteris suis. Atque ita quidem res istæ in Anglia gerebantur, & paulò pòst in illis etiam

Hiber-

Hiberniæ locis, quæ Elizabethæ parent; vbi itidem hoc hæreseos iugum populis imposuit, repugnante maximè conscientia cùm illius gentis homines permulti sint catholici.

Hic quoque sectarij, volentes Fratrum suorum Mariæ & aliorum Catholicorum Regum temporibus cōbustorum, damnatæ memoriæ vtcunque succurrere, martyrologia & Calendaria noua edunt; vbi abolitis antiquis martyribus, Cōfessoribus & virginibus, dies anni nouis sanctis attribuunt, & ita distribuunt; vt Henricum Octauū, Edouardum sextum, Erasmum, Lutherum, Petrum Martirem & similes, Confessorum nomine insigniant; Hussum, Vicleffum, Latimerum, Cranmerum & eius farinæ aliquot martyrum titulo, idq; sæpè maiusculis ac rubris literis notent. Virgines verò in ista Ecclesia & Calendario non habentur.

Martyrologia & Calendaria Hæreticorum. Confessores Martyres.

Buceri autem & sodalis sui; quos diximus Cantabrigiæ exhumatos, non ita multò ante concrematos fuisse; etiam cineribus vel potiùs vmbris honorem restitui volebant, publicis ac celeberrimis illis denuò peractis iustis: sicut Oxonij meretriciæ Petri Martiris coniugis ossa, è sterquilino in quod coniecta erant, summo studio collecta, in vicinam Ecclesiam vbi primum condita erant, reportantur: at non iam in pristinam sepulturam, sed summo scelere aperto sanctissimæ virginis Fridisuidæ eius Templi & loci Diuæ Tutelaris antiquissimo monumento, in sacrum eius tumulum inferuntur, & eiusdem Diuæ Venerabilibus reliquiis ita permiscentur, vt in posterum inter vtrumque morticinium discerni non queat, hoc impio addito Epitaphio: *Hic requiescit religio cum superstitione.* Sic discernet viuorum & mortuorum Christus.

Impium Epitaphiū.

Interea Ecclesiæ Gubernatrix, animum ad nouos Episcopos & suæ sectæ clerum creandum adijcit. Nec

tamen in officijs aut ordinibus Ecclesiasticis distribuendis, nec in ipsa regiminis forma quidquam secuta est Zuinglianorum aut Caluinistarum rationes, ac nec exactè quidem Lutheranorum; quorum tamen non modò in exteris cæremonijs, sed in ratione credendi (propter quandam quam se fingebat amare mediocritatem; & quia Catholica cùm paulò priùs haberetur, nolebat repentè videri pessima) quàm cæterorum sectariorum, similior haberi cupiebat. Ergò nec illud seditiosum tribunal, quod *Consistorium* vocant ipsi nec gradus aut functiones illas, *Seniorum*, *Ministrorum*, ac cæterorum quidquam curauit: sed vel animi proprij inductione, vel aliorum suasione, iudicabat magis ad gloriam spiritualis prælaturæ suæ, ac regni etiam temporalis splendorem, atque demum ad sectæ etiam stabilitatem fore, vt clerus quē esset instituta secundum veteris Ecclesiæ distinctionem, consisteret ex Archiepiscopis, Episcopis, Presbyteris, & Diaconis: nam hoc gradu nullum admittunt inferiorem. Identidem, & in Cathedralibus ac collegiatis Ecclesiis, esse pro more voluit, Præpositos, Decanos, Archidiaconos, Cancellarios, Canonicos, ac alios secundùm cuiusq; loci consuetudinem. Atque hos omnes voluit antiquæ dignitatis & honorum vocabulis, veterisq; cleri possessionibus, ac priuilegiis penè omnibus, tàm in Republica quàm in Ecclesiis, frui.

Nouus clerus. *Consistorium.* *Seniores.* *Gradus huius noui cleri.*

Imò dedit operam religiosa fœmina, habere suæ quoque fidei religiosos; egit enim cum gloriosissimo confessore Abbate Vestmonasterij, vt monachos suos ex hac rerum mutatione abire non permitteret; sed eos de sua in conuentum benigna voluntate redderet certos & securos; seque cupere vt maneant orentque pro ipsa & sacra faciant secundùm legum ab ipsa latarum præscriptum. Sed boni viri non putabant æquum esse, vt regulam Benedicti relinquerent, propter regulam Caluini.

Elizabethæ religiositas.

Et

Et Elizabetha ipsa apud exteros, ac principum oratores, solet multùm gloriari, quòd clerum habeat in sua secta honoratum; & non tantùm famelicos ministros, sicut Geneuenses, & aliæ huiusmodi nouæ Ecclesiæ non benè ordinatæ: neq; ita se exorbitare à cæterorum Principum maiorumq; suorum fide, vt multi putant. Ad maiorem verò in hoc genere fraudem faciendã, voluit aliquot annis proponi publicè in mensa, quam pro altari in sacello erexerat, cereos duos, sed eos nunquam accensos, ac crucem etiam in medio argenteam vnam; sæpe etiam dictitans (vt regni sui Catholicis magis placeret, exterisq; facilius imponeret) se non tàm voluntate sua, quàm subditorum importunitate, vt religionem mutaret, fuisse coactam; sed in ea re magna vsam fuisse moderatione. *Elizabethæ iactantia.* *Elizabethæ hypocrisis.* *Mendacium.*

Sed vt ad rem redeamus: distribuit mox omnes dignitates & functiones Ecclesiasticas in suos Lutheranos, vel Caluinistas; sed plures in hos, quàm in illos: venerant enim ad hanc prædam ex Sabaudia alijsque locis, quò anteà profugerant, rapidissimè hi ipsi, qui paulò prius secundùm Caluinum detestabantur istos superbos & Antichristianos in prælatis principatus ac dominationes: seq; in hac sua bonorum ac honorum Ecclesiasticorum vsurpatione, magis impotenter, tyrannicè, auarè, insolenterque gerunt; quàm vel à veris dominis fieri, vel à nobis antea cogitari potuisset: proindè iam omissa fidei, precum, & regiminis formula, cui Geneuæ assuefacti fuerant, quamq; præceptoribus illic suis se in Ecclesias Anglicanas traducturos promiserant, se nunc totos Reginali prælaturæ ac præscriptioni seruiliter submittunt, quia hoc aucupium erat vberrimum. Sed vt offensos socios beneficio placarent, procurant Caluinistis Gallis, Flandris, Wallonibus, certas Londini Ecclesias; vbi seorsim orare, sacra peragere, pro more suo castisimè & reformatissimè (scilicet) possunt. Inter quas postea Ecclesi- *Distributio dignitatum.* *Hæretici versipelles.* *Dissensiones hæreticorum.*

as, & nouas has Anglorum synagogas, magna extitit digladiatio; adeò quidem, vt ex ministris Gallicanis nonnulli sint postea coacti discedere, & ex illis contubernijs aliquot etiam ignibus traditi; nam ad eas mox Ecclesias sub prætextu Caluinismi, ex varijs gentibus omnium sectarum impurissimi quique homines commigrarunt.

Comburuntur hæretici.

Cæterùm Episcopatus ac alias prælaturas Ecclesiasticas auidè & sine scrupulo captabant Caluinistæ: etiã tùm, cùm adhuc scirent veros Episcopos cum toto orbe communicantes, superesse, nec vlla vel causa vel potestate legitima exautoratos: certoq; cognoscerent tales Ecclesias, cathedras, ac officia nunquam fuisse ab alijs, nec pro alijs quàm Catholicis instituta; sed sic de istis ipsi cogitabant, quemadmodum de regnis dixit ille; ea semper esse occupantium. Elizabetha quidem ita hæc per literas patentes conferebat, vt tamen oportuerit eos quibus collata erant, à certis personis, ac ritu etiam certo, secundùm leges regni ordinari.

Caluinistarum ambitio.

Henricus Octauus radix peccati, cùm ab Ecclesia & sede Apostolica regnum suũ diuisisset, decreuit; ne quisquam electus in Episcopum, bullas Pontificias seu mandatum Apostolicum de consecratione requireret, sed Regium tantùm diploma adferret; secundũ quod, à tribus Episcopis cum cõsensu Metropolitæ ordinatus, iubebatur lege comitiorum facta ad imitationem antiquorum canonum, esse verus Episcopus; nec alio modo ordinatum pro Episcopo agnosci oportere: ceremoniam autem & solennem vnctionem more Ecclesiastico adhuc in consecratione illa adhiberi voluit, quàm postea proficiens in peius Edouardus Sextus sustulit, & pro ea Caluinicas aliquot deprecationes substituit; seruata tamen semper priori de numero præsentium Episcoporum qui manus ordinando imponerent, lege. Has leges nouas sustulit Regina Maria; Elizabetha in integrũ restituit ac renouauit; & proindè

Forma ordinandi nouitieri.

indè oportuerit hos Reginales prælatos ita quoque ordinari, vt consentiente Metropolitano, duo vel tres Episcopi assistant ipsisque manus imponant. ***Reginales prælati.***

Sed perridicule accidit, vt cùm isti Superintendentes creandi essent, nec à Catholicis Episcopis impetrare potuerint, vt ipsis manus admouerent; nec inter se, aut tres duosúe Episcopos, aut vllum omninò suæ perfidiæ Metropolitanum, ab aliis Episcopis prius ordinatum haberent, cuius vel manu vel consensu consecrari possent; nec etiam ad vicinos Lutheranorum aut Caluinistarum Ecclesias conferre sese commodè possent, vt indè mutuas Episcoporum (qui fortè nec ibi erant) operas peterent: Instabant vehementer apud quendam Archiepiscopum Hibernum, (quem tum Londini in vinculis habebant,) vt in hac illis necessitate succurreret, & libertate ei & præmijs propositis, si vellet istorum ordinationi præesse: sed vir bonus nullo modo adduci potuit, vt hæreticis sacras manus imponeret, vel alieno peccato communicaret. Atque ita cùm omni legitima ordinatione destituti vulgò dicerentur, & ipsis legibus Anglicanis verè probarentur non esse Episcopi, brachium seculare inuolare coacti sunt, vt laici magistratus confirmationem, in futuris comitijs acciperent: cuius authoritate, si quid minùs ritè nec ad præscriptum legum in priori inauguratione gestum esset, aut omissum, ipsis condonaretur, idque postquam Episcopali officio & Cathedra absque vlla Episcopali consecratione aliquot annis iam functi fuissent. Hinc nomen illis impositum, vt *Parlamentarij Episcopi* dicerentur. ***Magna protestantium angustia in ordinandis Episcopis.*** ***Parlamentarij Episcopi.***

Qualescunque fuerint, aut quomodocunque facti sunt isti Pseudoepiscopi, ex latrunculis vel leunculis euaserunt leones & lupi rapidissimi, & didicerunt capere prędam, in clerum ac populum dominari, eosque nouis inauditisque modis dispoliare. Et primùm quidem Regina habuit suam visitationem Ecclesiasticam ***Superintendentes lupi.***

Visitationes variæ ac reformationes. per totum regnum; secundam tenuit Metropolita in sua quisque prouincia: tertiam Episcopus cuiuslibet loci; vbi seuerissimè in omnes Catholicos quæsitum & animaduersum est, vbi miræ institutæ sunt reformationes: inquirebatur enim, si vspiam adhuc Missæ fiant, si Sacramentum reseruetur, si in vllis Ecclesijs noua officia non celebrentur, si altaria non sint fracta ac demolita, si chorus non sit naui Ecclesiæ, sublata Crucifixi imagine, complanatus, si vspiam in parietibus aut fenestris imaginum vestigia appareant; quàm multos calices, pixides, aut cruces habeant, cuiusque demum materiæ sint: Biblia deinde Anglice ab hæreticis falsissima versione, & impijs annotationibus cōspurcata, institutiones item Caluini, ac id genus libros cogunt populum emere, & in singulis templis legendos proponi, denique inquirunt, si parochi habeant donum castitatis, eosque plurimum vrgent, vt vxores, ne vrantur tempestiue accipiant.

Ex quibus hominibus nouus iste clerus componitur. Clerus enim in Anglia nouus, partim ex apostatis nostris, partim ex hominibus merè laicis factus, vt est valde spiritualis, primo quoque tempore de nuptiis cogitabat; multumque sategit, vt coniugia Episcoporum, Canonicorum & cæterorum ministrorum, legibus approbarentur, & ipsorum liberi legitimi declararentur; sed obtineri non potuit, quia vel turpe videbatur ministerio, vel reipublicæ perniciosum. Edouardus quidem sextus omnes canonicas & humanas prohibitiones circa clericorum aut etiam religiosorum connubia lege comitiali seu parlāmentaria sustulerat; eam legem mox abrogauit Maria, nunc restituendam ac renouandam clamitant isti, sed non exaudiuntur: omnes tamen per totum fere regnum

Ministri non habent donum castitatis. quia dono (vt loquuntur) non sunt certi, non secundùm leges, sed secundùm indulgentiam (vel vt illi dicunt) secundum scripturas, sed ad libidinem suam compositas, ineunt prima, secunda, vel etiam tertia coniu-

çoniugia, contra canones & morem non solum Latinorum, sed etiam Græcorum, & prole ita abundant, vt ad illam sustentandam opibusque augendam, & populus supra modum grauetur, & ipsi miserè beneficia sua expilent.

Lex de eligendis vxoribus presbyterorum.

Quia autem in vxoribus eligendis fuerant ab initio ita vel negligentes vel infœlices, vel nimis præproperi, vt fœminas non adeò honestæ famæ omnes ferè acceperint, magnumque ex ea re infirmioribus sectæ suę scandalum, Catholicis etiam risum mouerint: præscriptum est illis Reginæ autoritate, vt nullam deinceps fœminam in coniugium presbyteri, nec Episcopi quidem admitterent, nisi prius certorum hominum iudicijs de honestatę approbatam. Sed nec hoc modo satis potuit esse cautum istorum simul & honori & necessitati; sine fœminis enim plerique non magis esse poterant, (vt dicebant) quàm carere cibo, continentiæque iugum intolerabile ducebant. Qui autem istis darent filias suas, ne protestantes quidem ferè inueniebantur, nedum Catholici: primùm, quia existimant id esse per se infame, vt sint vel dicantur vxores presbyterorum. Secundò quia iuxta leges regni non sunt adhuc vera, sed adulterina coniugia, ac proinde proles illegitima. Tertiò, quia non accrescit his vxoribus aut liberis suis ex maritorum loco aut honore in Republica vlla dignitas aut æstimatio, quod est contra naturam veri matrimonij. Non enim Archiepiscopus, Episcopus, aliusué hodie prælatus in Anglia si sit coniugatus, tribuit quicquam ex eo honoris vel præeminentiæ vxori suæ, non magis quàm si esset eius tantum concubina. Hinc fit, vt nec eas Elizabetha in aulam, nec principum vxores in consortium vllo modo admittant, ne Archiepiscoporum quidem vocatas coniuges, sed debent eas mariti domi continere, pro vasis tantùm libidinis aut necessitatis suæ. Quæ istis ergò conditionibus, vel summis prælatis coniungerentur,

Filij presbyterorum sunt bastardi, secundum hodiernas leges Anglicanas illegitimi.

Presbyterorum vxores ab hominibus contemnuntur.

cùm honestiores paucæ aut nullæ reperiebantur, quas poterant habere, accipere fuit necesse. Sed & alijs modis vtcunque istorum hominum cupiditati per magistratum ciuilem impositum est frænum. Nam & collegiorum alumni, qui in Anglicanis vniuersitatibus admodum multi erant otioque ac saturitate panis abundabant, ac admodum prouecti ætate erant, cupiebant & ipsi habere vxores; sed videbatur inconueniens, & id priuilegij Collegiorum tantùm Rectoribus concessum est, cum hac tamen exceptione, vt coniuges seorsim plerunque extra Collegia constituant, rariusque eas intromittant.

Illud verò scelestum est, sed horum moribus & religioni consentaneum, quòd concionatores adhuc iuuenes ac cælibes, in suggesta non veniant nisi delicatissimè compositi, compti, vestiti; idque in primis vt & corporis habitu, & vultus decore, & sermonis ad omnem suauitatem compositi lenocinijs, ex auditorio fœminas aliquas in sui amorem alliciant: quodque magis sceleratum est ac nefandum, in hanc rem aliquando non verentur, etiam illis Cantici Canticorum sacris verbis, ad sanctissimos inter CHRISTVM & castissimam sponsam suam amores pertinentibus, ad nefanda desideria sua complenda nefariè abuti.

De vestitu nouorum clericorum De apparatu autem ac vestitu istorum nouorum Clericorum, cùm multi cuperent indifferenti & planè laico habitu, tam incedere passim in publico, quàm sacra in Ecclesia peragere, ne olerent superstitionem, decernit tamen Regina, & seuerè mandat, vt in Ecclesijs dùm cœnam suam Eucharisticam celebrant, cappa; dum reliquas preces faciunt, superpellicio vtantur; in publicum ne veniant sine pileo & toga clericali; Episcopi etiam vt Rochetam gestent. Et super hac re magna inter fratres istos orta est quæstio, ac digladiatio, nec acquieuerunt Elizabethæ iudicio, sed miserunt nuntios & literas ad confratres in Gallia, Germania, Helue-

Heluetia, & Sabaudia, maximè ad Theodorum Bezam, & Petrum Martirem, eorum sententiam & consilium requirentes; an nimirum liceat istud seruitutis iugum, CHRISTI iampridem factis libertis subire? Sed quicquid isti respondent, consulunt, aut decernunt, Elizabetha eos qui hanc suam subire legem recusant, pro suprema sua Pontificia autoritate, ordine & beneficijs priuat; cùm ad nullas exteras synagogas quantumcunque reformatas, ab Ecclesiæ Anglicanæ supremo capite permissa prouocatio. *Magna quæstio.*

Hæc autem, multaque alia, ex moribus & cæremonijs antiquis, politicorum suorum suasu, contra huius noui cleri voluntatem Elizabetha retinuit, partim ad gloriam & splendorem externum istius nouæ suæ ecclesiæ; partim vt suos & exteros in eam opinionem induceret, quòd non longè abesset, aut discesserit à fide Catholica: in qua re ita se semper subdolè gessit apud amatores, procos, confœderatos, seu domesticos, seu externos (quos plerunque Catholicos esse nouerat) vt ipsis spem daret fore fortassis, vt ad Maiorum fidem aliquando rediret: partim verò & maximè, quia videbat istos sectæ suæ Ministros, sub specie vitandæ superstitionis, paulatim omnem in Ecclesia & republica, & ordinem, decorem, ciuilitatem, ac ipsam etiam humanitatem exuturos; suamque ipsorum fidem ac religionem barbara quadam feritate, nisi per Magistratum ciuilem aliqua adhiberetur moderatio, euersuros. Et certe fecit plurimum ad stabilitatem firmitatemq; hæreseos, quòd non permittebatur res istius noui cleri libidini, quæ iamdudum hac libertate euangelica, abijsset in fumum, nisi fuisset hac humana politia, ita iamdiu & sustentata, & frænata. *Quare Elizabetha speciem aliquam antiqui cultus retinere voluit.*

Diu ergò retinuit organa, cantum, crucem, candelas, cappas: & has quidem ea de causa præcipuè, vt si fortè in aliquam ciuitatem negotij aut animi causa ipsa *Quæ Elizabetha retinuit & cur.*

ipsa diuerteret, (vt sæpè fecit) obuiam illi procederet solenniter vniuersus clerus his sacris indutus vestibus. Qua etiam ratione parcitum est campanis, nempè vt pertransiens Ecclesiam aliquam, earum omnium sonitu exciperetur; sed inprimis, vt harum pulsu celebriora reddantur festa Natiuitatis & inaugurationis suæ: qui dies omnibus alijs Christi vel Sanctorum solennitatibus longè deuotiùs per vniuersum regnum obseruantur. Nam & festos dies Protestantes legum præscripto vtcunq; tenent, eosdem penè omnes quos antiquitùs celebrauit Ecclesia; iniquiores solùm in festum sanctissimi Sacramenti & D. Virginis, cuius Assumptionis, Natiuitatis & Conceptionis solennes dies abrogarunt: atque ad maiorem eiusdem sanctissimæ Virginis contemptum, Elizabethæ natalem diem solennissimè celebrant, septimo Septembris, id est in ipso profesto beatissimæ Deiparæ, cuius Natiuitatem atris literis & minusculis; Elizabethæ verò maiusculis & rubris in Calendario suo notant: quodque est auditu incredibilius, in summo vrbis Londinensis templo (& nescio an alibi) ad complementum diurni officij, quod olim terminabatur antiphona ad diuam virginem, hodie nonnunquam dicuntur decantari laudes Reginæ Elizabethæ.

Duo festa Elizabethæ celeberrima.

Inauditum impietatis genus.

De ieiunio Anglicano.

Ieiuniorum quoque stata olim tempora, coguntur Protestantes vtcunque etiam nunc obseruare; licet id valdè illibenter faciant, cùm contra scripturas & libertatem Euangelicam talia præscribi clamitent. At Elizabetha vt eorum conscientijs in hac parte consulat, publicè edidit in cuiuslibet Quadragesimæ initio, non religionis, pœnitentiæ, aut deuotionis gratia, sed publici tantùm commodi causa hoc ipsum mādari: nempe, vt frequentiore vsu piscium, habeant piscatores (genus hominum in insula frequēs) vnde victum quæritent, abundentque magis ad reliqua anni tempora carnes; & præsertim, in necessarium classis suæ commeatum.

meatum. Cuius rei maximè causa, non contenta sextæ feriæ & Sabbathi abstinentia ordinaria, instituit quoque Mercurianum, quod Cecilianum nunc ieiunium vulgus appellat, quod putetur Gulielmi Cecilij esse inuentum. Atque licet hæc ieiunia publica contemnentibus mulcta non leuis indicatur, ea tamen paucissimi seruant; & minimè omnium Episcopi, ac reliquus Reginæ clerus; quos multum pudet ieiuniorum legibus subesse. Et Regina ipsa, cum Principibus ac alijs, vbi subest causa, super his & similibus decretis suis in scriptis facilè dispensat, dispensat etiam Archiepiscopus Cantuariensis, aliquot nummis intercedentibus. *Cecilianũ ieiunium.* *Elizabetha dispensat de ieiunio.*

In summa, Regina pro ea quæ illi concessa est suprema potestate spirituali, non solùm in his quæ Protestantes adiaphota, id est, indifferentia vocant; sed in omni fide, cultu, & doctrina, quandam præscribit isti clero suo normam, nec vltra citraque quicquam audere debent: Episcopos suos ab officio fungendo cùm vult, suspendit; ita enim irata in ipsum Archiepiscopum & Primatem Cantuariensem suæ sectæ & creationis hominem, Edmundum Grindallum, quòd ipsi in quibusdam ad Ecclesiæ suę gubernationem spectantibus non obedierit, animaduertit; vt illum domi suæ perpetuò se continere & ab omni Episcopalis muneris ac iurisdictionis exercitio abstinere iusserit, ac quatuor illi totius diœcesis & prouinciæ Cantuariensis administratores constituerit: dat facultatem concionandi, vel suo modo ordinatis, vel etiam merè laicis, & pro arbitrio identidem, quibus vult aufert: & vt ostendat in hoc munere meram superioritatem suam, aliquando è solio regio alloquitur, & interrumpit coram amplissimo auditorio, ecclesiasten suum his ferè verbis: *Domine Doctor, vagaris, & effutis multa impertinentia, recipe te ad textũ, quem nobis exponendum suscepisti.* Atque ita domi administratur hoc *Elizabetha præscribit normam in fide & cultu clero.* *Elizabetha verba ad concionatorem.*

tempo-

tempore religio: nam de politia rebusque ciuilibus; aut de Reginæ amoribus, quibusque vel domesticis vel exteris sui potiundi spem dederit; qui in cubiculo, qui in curia, qui in concilio pro vicibus dominentur; quàm multos Anglos, Scotos, Austriacos, Suenos, Francosque Principes à primis regni sui primordijs, vsque in hanc diem nuptiarum suarum spe lactauerit; quomodo sæpè ordinibus vnanimi consensu vt aliquem vel è suis vel exteris ad successionem & securitatem in matrimonium acciperet, flagitantibus, obiecto illis virginitatis suæ proposito; vel satisfecerit; vel illuserit; quantumque & hoc genere castitatis, qua rempublicam perdidit & hac ecclesiastica prælatura, qua Ecclesiam destruxit, non tàm Catholicos, quàm suæ sectæ homines offendat; de his inquam rebus & similibus quia alterius operis & instituti sunt; nihil hìc dicemus.

Elizabetha instituta.

Elizabethæ consilium de perturbandis vicinis regnis.

Illud verò quia ad causam quam tractamus in primis pertinet, taceri non debet; Elizabetham ac suos, constituta vtcunque in Anglia religione ac secta ista, mox animo concepisse, fore, vt hac rerum in Ecclesia & Republica mutatione, è subditis multi grauiter offenderentur; vt Papam haberent rigidissimum censorem; Imperatorem ac maximos Reges Christianos auersos; tandemque à toto orbe fide & communione distracti, nec à suis tuti; nec à vicinis diu viderentur sibi securi; ac suis proindè rationibus nullo modo bene consultum iri nisi in similem calamitatem Prouincias adiunctas, & maximè Galliam, Scotiam, Flandriam quàm citissimè pertraherent, Catholicosque Principes omnes, ita rebus ac regnis suis seruandis intentos facerent, aliena curandi parum otij vt haberent.

Elizabetha fœdus inijt cum omnium Re-

Continuò ergò, vel palam ruptis, vel simulatoriè tantum seruatis, omnibus tàm veteribus quàm recentibus cùm maximis orbis Christiani Monarchis fœderibus,

ribus, inierunt ad summum gentis nostræ dedecus & suam æternam infamiam, confœderationes cum omnium Regum penè rebellibus, patriæ suæ proditoribus orbisque pestibus: in Scotia contra serenissimam Reginam Mariam, cum Iacobo Spurio, Mortono ac aliis: in Gallia, contra omnes tres fratres optimos ac Christianissimos Reges, cum Admirallio Mongombrio & similibus sceleratissimis tyrannis: in Flandria, cum flagello DEI perditissimo Auraico eiusque sequacibus, contra potentissimum iustissimumque Philippum; & vt vno verbo vniuerso comprehendam, præter immissum in horum principum ditiones militem depopulatos fines, interceptas vrbes, raptas pecunias, pyraticas denique deprædationes immensas, & vndique ad defectionem solicitatos subditos: istius barbaræ religionis peste, perdiderunt primùm totam vicinam Scotiam eiusque principem in has quas nunc eam pati cernimus, indignissimas miserias & calamitates adduxerunt: infecerunt innumeras in florentissimis Gallijs animas, Regesque adhuc ætate immaturos in extrema impulerunt pericula: corruperunt postremò Belgium penè vniuersum: omniumq; gentium seditiosis hæreticis ad commune Ecclesiæ incendium amplificandum, se socios, antesignanos ac patronos dederunt; vt & aliorum Principum ac prouinciarum infœlicitate essent ipsi domi fœlices, & hæreticæ suæ infectionis tàm latè propagato veneno, diutius in sua secta permanerent securi. Et sanè tàm infinita veneni sui spargendi, & Catholicorum principum sanctissimos conatus impediendi cupiditate flagrarunt; vt etiam Turcarum ac Moscouitarum potentissimos monarchas, contra catholicam pacem & religionis Christianæ progressus, sæpè posteà & literis & nuncijs excitarint.

gum rebellibus.

Impia flagitia Elizabethæ ac suorum.

Cùm hoc modo Britannia tota periret, laboraret Gallia, ac nationes septentrionales omnes periclitarentur,

Pontificis ad Eliza-

as, & nouas has Anglorum synagogas, magna extitit digladiatio; adeò quidem, vt ex ministris Gallicanis nonnulli sint postea coacti discedere, & ex illis contuberaijs aliquot etiam ignibus traditi; nam ad eas mox Ecclesias sub prætextu Caluinismi, ex varijs gentibus omnium sectarum impurissimi quique homines commigrarunt.

Comburuntur hæretici.

Cæterùm Episcopatus ac alias prælaturas Ecclesiasticas auidè & sine scrupulo captabant Caluinistæ: etiã tùm, cùm adhuc scirent veros Episcopos cum toto orbe communicantes, superesse, nec vlla vel causa vel potestate legitima exautoratus: certoq; cognoscerent tales Ecclesias, cathedras, ac officia nunquam fuisse ab alijs, nec pro alijs quàm Catholicis instituta; sed sic de istis ipsi cogitabant, quemadmodum de regnis dixit ille; ea semper esse occupantium. Elizabetha quidem ita hæc per literas patentes conferebat, vt tamen oportuerit eos quibus collata erant, à certis personis, ac ritu etiam certo, secundùm leges regni ordinari.

Caluinistarum ambitio.

Henricus Octauus radix peccati, cùm ab Ecclesia & sede Apostolica regnum suũ diuisisset, decreuit; ne quisquam electus in Episcopum, bullas Pontificias seu mandatum Apostolicum de consecratione requireret, sed Regium tantùm diploma adferret; secundũ quod, à tribus Episcopis cum cõsensu Metropolitæ ordinatus, iubebatur lege comitiorum facta ad imitationem antiquorum canonum, esse verus Episcopus; nec alio modo ordinatum pro Episcopo agnosci oportere: ceremoniam autem & solennem vnctionem more Ecclesiastico adhuc in consecratione illa adhiberi voluit, quàm postea proficiens in peius Edouardus Sextus sustulit, & pro ea Caluinicas aliquot deprecationes substituit; seruata tamen semper priori de numero præsentium Episcoporum qui manus ordinando imponerent, lege. Has leges nouas sustulit Regina Maria; Elizabetha inintegrũ restituit ac renouauit; et proindè

Forma ordinandi nouiteri.

indè oportuerit hos Reginales prælatos ita quoque ordinari, vt consentiente Metropolitano, duo vel tres Episcopi assistant ipsisque manus imponant. *Reginales prælati.*

Sed perridicule accidit, vt cùm isti Superintendentes creandi essent, nec à Catholicis Episcopis impetrare potuerint, vt ipsis manus admouerent; nec inter se, aut tres duosúe Episcopos, aut vllum omninò suæ perfidiæ Metropolitanum, ab aliis Episcopis prius ordinatum haberent, cuius vel manu vel consensu consecrari possent; nec etiam ad vicinos Lutheranorum aut Caluinistarum Ecclesias conferre sese commodè possent, vt indè mutuas Episcoporum (qui fortè nec ibi erant) operas peterent: Instabant vehementer apud quendam Archiepiscopum Hibernum, (quem tum Londiai in vinculis habebant,) vt in hac illis necessitate succurreret, & libertate ei & præmijs propositis, si vellet istorum ordinationi præesse: sed vir bonus nullo modo adduci potuit, vt hæreticis sacras manus imponeret, vel alieno peccato communicaret. Atque ita cùm omni legitima ordinatione destituti vulgò dicerentur, & ipsis legibus Anglicanis verè probarentur non esse Episcopi, brachium seculare inuolare coacti sunt, vt laici magistratus confirmationem, in futuris comitijs acciperent: cuius authoritate, si quid minùs ritè nec ad præscriptum legum in priori inauguratione gestum esset, aut omissum, ipsis condonaretur, idque postquam Episcopali officio & Cathedra absque vlla Episcopali consecratione aliquot annis iam functi fuissent. Hinc nomen illis impositum, vt *Parlamentarij Episcopi* dicerentur. *Magna protestantium angustia in ordinandis Episcopis.* *Parlamentarij Episcopi.*

Qualescunque fuerint, aut quomodocunque facti sunt isti Pseudoepiscopi, ex latrunculis vel leunculis euaserunt leones & lupi rapidissimi, & didicerunt capere prędam, in clerum ac populum dominari, eosque nouis inauditisque modis dispoliare. Et primùm quidem Regina habuit suam visitationem Ecclesiasticam. *Superintendentes lupi.*

Visitationes variæ ac reformationes.

per totum regnum; secundam tenuit Metropolita in sua quisque prouincia: tertiam Episcopus cuiuslibet loci; vbi seuerissimè in omnes Catholicos quæsitum & animaduersum est, vbi miræ institutæ sunt reformationes: inquirebatur enim, si vspiam adhuc Missæ fiant, si Sacramentum reseruetur, si in vllis Ecclesijs noua officia non celebrentur, si altaria non sint fracta ac demolita, si chorus non sit naui Ecclesiæ, sublata Crucifixi imagine, complanatus, si vspiam in parietibus aut fenestris imaginum vestigia appareant; quàm multos calices, pixides, aut cruces habeant, cuiusque demum materiæ sint: Biblia deinde Anglice ab hæreticis falsissima versione, & impijs annotationibus cõspurcata, institutiones item Caluini, ac id genus libros cogunt populum emere, & in singulis templis legendos proponi, denique inquirunt, si parochi habeant donum castitatis, eosque plurimum vrgent, vt vxores, ne vrantur tempestiue accipiant.

Ex quibus hominibus nouus iste clerus componitur.

Clerus enim in Anglia nouus, partim ex apostatis nostris, partim ex hominibus merè laicis factus, vt est valde spiritualis, primo quoque tempore de nuptiis cogitabat; multumque sategit, vt coniugia Episcoporum, Canonicorum & cæterorum ministrorum, legibus approbarentur, & ipsorum liberi legitimi declararentur; sed obtineri non potuit, quia vel turpe videbatur ministerio, vel reipublicæ perniciosum. Edouardus quidem sextus omnes canonicas & humanas prohibitiones circa clericorum aut etiam religiosorum connubia lege comitiali seu parlamentaria sustulerat; eam legem mox abrogauit Maria, nunc restituendam ac renouandam clamitant isti, sed non exaudiuntur: omnes tamen per totum fere regnum quia dono (vt loquuntur) non sunt certi, non secundùm leges, sed secundùm indulgentiam (vel vt illi dicunt) secundum scripturas, sed ad libidinem suam compositas, ineunt prima, secunda, vel etiam tertia

Ministri non habent donum castitatis.

coniu-

coniugia, contra canones & morem non solum Latinorum, sed etiam Græcorum, & prole ita abundant, vt ad illam sustentandam opibusque augendam, & populus supra modum grauetur, & ipsi miserè beneficia sua expilent.

Quia autem in vxoribus eligendis fuerant ab initio ita vel negligentes vel infœlices, vel nimis præproperi, vt fœminas non adeò honestæ famæ omnes ferè acceperint, magnumque ex ea re infirmioribus sectæ suæ scandalum, Catholicis etiam risum mouerint: præscriptum est illis Reginæ autoritate, vt nullam deinceps fœminam in coniugium presbyteri, nec Episcopi quidem admitterent, nisi prius certorum hominum iudicijs de honestate approbatam. Sed nec hoc modo satis potuit esse cautum istorum simul & honori & necessitati; sine fœminis enim plerique non magis esse poterant, (vt dicebant) quàm carere cibo, continentiæque iugum intolerabile ducebant. Qui autem istis darent filias suas, ne protestantes quidem ferè inueniebantur, nedum Catholici: primùm, quia existimant id esse per se infame, vt sint vel dicantur vxores presbyterorum. Secundò quia iuxta leges regni non sunt adhuc vera, sed adulterina coniugia, ac proinde proles illegitima. Tertiò, quia non accrescit his vxoribus aut liberis suis ex maritorum loco aut honore in Republica vlla dignitas aut æstimatio, quod est contra naturam veri matrimonij Non enim Archiepiscopus, Episcopus, aliusué hodie prælatus in Anglia si sit coniugatus, tribuit quicquam ex eo honoris vel præeminentiæ vxori suæ, non magis quàm si esset eius tantum concubina. Hinc fit, vt nec eas Elizabetha in aulam, nec principum vxores in consortium vllo modo admittant, ne Archiepiscoporum quidem vocatas coniuges, sed debent eas mariti domi continere, pro vasis tantùm libidinis aut necessitatis suæ. Quæ istis ergò conditionibus, vel summis prælatis coniungerentur,

Lex de eligendis vxoribus presbyterorum.

Filij presbyterorum sunt bastardi, secundum hodiernas leges Anglicanas illegitimi.

Presbyterorum vxores ab hominibus contemnuntur.

cùm honestiores paucæ aut nullæ reperiebantur, quas poterant habere, accipere fuit necesse. Sed & alijs modis vtcunque istorum hominum cupiditati per magistratum ciuilem impositum est frænum. Nam & collegiorum alumni, qui in Anglicanis vniuersitatibus admodum multi erant otioque ac saturitate panis abundabant, ac admodum prouecti ætate erant, cupiebant & ipsi habere vxores; sed videbatur inconueniens, & id priuilegij Collegiorum tantùm Rectoribus concessum est, cum hac tamen exceptione, vt coniuges seorsim plerunque extra Collegia constituant, rariusque eas intromittant.

Illud verò scelestum est, sed horum moribus & religioni consentaneum, quòd concionatores adhuc iuuenes ac cælibes, in suggesta non veniant nisi delicatissimè compositi, compti, vestiti; idque in primis vt & corporis habitu, & vultus decore, & sermonis ad omnem suauitatem compositi lenocinijs, ex auditorio fœminas aliquas in sui amorem alliciant: quodque magis sceleratum est ac nefandum, in hanc rem aliquando non verentur, etiam illis Cantici Canticorum sacris verbis, ad sanctissimos inter CHRISTVM & castissimam sponsam suam amores pertinentibus, ad nefanda desideria sua complenda nefariè abuti.

De vestitu nouorum clericorum De apparatu autem ac vestitu istorum nouorum Clericorum, cùm multi cuperent indifferenti & planè laico habitu, tam incedere passim in publico, quàm sacra in Ecclesia peragere, ne olerent superstitionem, decernit tamen Regina, & seuerè mandat, vt in Ecclesijs, dùm cœnam suam Eucharisticam celebrant, cappa; dum reliquas preces faciunt, superpellicio vtantur; in publicum ne veniant sine pileo & toga clericali; Episcopi etiam vt Rochetam gestent. Et super hac re magna inter fratres istos orta est quæstio, ac digladiatio, nec acquieuerunt Elizabethæ iudicio, sed miserunt nuntios & literas ad confratres in Gallia, Germania,

Heluetia, & Sabaudia, maximè ad Theodorum Bezam, & Petrum Martirem, eorum sententiam & consilium requirentes; an nimirum licet istud seruitutis iugum, CHRISTI iampridem factis libertis subire? Sed quicquid illi respondent, consulunt, aut decernunt, Elizabetha eos qui hanc suam subire legem recusant, pro suprema sua Pontificia autoritate, ordine & beneficijs priuat; cùm ad nullas exteras synagogas quantumcunque reformatas, ab Ecclesiæ Anglicanæ supremo capite permissa prouocatio. *Magna quæstio.*

Hæc autem, multaque alia, ex moribus & cæremonijs antiquis, politicorum suorum suasu, contra huius noui cleri voluntatem Elizabetha retinuit, partim ad gloriam & splendorem externum istius nouæ suæ ecclesiæ; partim vt suos & exteros in eam opinionem induceret, quòd non longè abesset, aut discesserit à fide Catholica: in qua re ita se semper subdolè gessit apud amatores, procos, confœderatos, seu domesticos, seu externos (quos plerunque Catholicos esse nouerat) vt ipsis spem daret fore fortassis, vt ad Maiorum fidem aliquando rediret: partim verò & maximè, quia videbat istos sectæ suæ Ministros, sub specie vitandæ superstitionis, paulatim omnem in Ecclesia & republica, & ordinem, decorem, ciuilitatem, ac ipsam etiam humanitatem exuturos; suamque ipsorum fidem ac religionem barbara quadam feritate, nisi per Magistratum ciuilem aliqua adhiberetur moderatio, euersuros. Et certe fecit plurimum ad stabilitatem firmitatemq; hæreseos, quòd non permittebatur res istius noui cleri libidini, quæ iamdudum hac libertate euangelica, abijsset in fumum, nisi fuisset hac humana politia, ita iamdiu & sustentata, & frænata. *Quare Elizabetha speciem aliquam antiqui cultus retinere voluit.*

Diu ergò retinuit organa, cantum, crucem, candelas, cappas: & has quidem ea de causa præcipuè, vt si fortè in aliquam ciuitatem negotij aut animi causa ipsa *Quæ Elizabetha retinuit & cur.*

ipsa diuerteret, (vt sæpè fecit) obuiam illi procederet solenniter vniuersus clerus his sacris indutus vestibus. Qua etiam ratione parcitum est campanis, nempè vt pertransiens Ecclesiam aliquam, earum omnium sonitu exciperetur; sed inprimis, vt harum pulsu celebriora reddantur festa Natiuitatis & inaugurationis suæ: qui dies omnibus alijs Christi vel Sanctorum solennitatibus longè deuotiùs per vniuersum regnum obseruantur. Nam & festos dies Protestantes legum præscripto vtcunq; tenent, eosdem penè omnes quos antiquitùs celebrauit Ecclesia; iniquiores solùm in festum sanctissimi Sacramenti & D. Virginis, cuius Assumptionis, Natiuitatis & Conceptionis solennes dies abrogarunt: atque ad maiorem eiusdem sanctissimæ Virginis contemptum, Elizabethæ natalem diem solennissimè celebrant, septimo Septembris, id est in ipso profesto beatissimæ Deiparæ, cuius Natiuitatem atris literis & minusculis; Elizabethæ verò maiusculis & rubris in Calendario suo notant: quodque est auditu incredibilius, in summo vrbis Londinensis templo (& nescio an alibi) ad complementum diurni officij, quod olim terminabatur antiphona ad diuam virginem, hodie nonnunquam dicuntur decantari laudes Reginæ Elizabethæ.

Duo festa Elizabethæ celeberrima.

Inauditum impietatis genus.

De ieiunio Anglicano.

Ieiuniorum quoque stata olim tempora, coguntur Protestantes vtcunque etiam nunc obseruare; licet id valdè illibenter faciant, cùm contra scripturas & libertatem Euangelicam talia præscribi clamitent. At Elizabetha vt eorum conscientijs in hac parte consulat, publicè edidit in cuiuslibet Quadragesimæ initio, non religionis, pœnitentiæ, aut deuotionis gratia, sed publici tantùm commodi causa hoc ipsum mãdari: nempe, vt frequentiore vsu piscium, habeant piscatores (genus hominum in insula frequẽs) vnde victum quæritent, abundentque magis ad reliqua anni tempora carnes; & præsertim, in necessarium classis suæ commeatum.

meatum. Cuius rei maximè causa, non contenta sextæ feriæ & Sabbathi abstinentia ordinaria, instituit quoque Mercurianum, quod Cecilianum nunc ieiunium vulgus appellat, quod putetur Gulielmi Cecilij esse inuentum. Atque licet hæc ieiunia publica contemnentibus mulcta non leuis indicatur, ea tamen paucissimi seruant; & minimè omnium Episcopi, ac reliquus Reginæ cletus; quos multum pudet ieiuniorum legibus subesse. Et Regina ipsa, cum Principibus ac alijs, vbi subest causa, super his & similibus decretis suis in scriptis facilè dispensat, dispensat etiam Archiepiscopus Cantuariensis, aliquot nummis intercedentibus. *Cecilianū ieiunium.* *Elizabetha dispensat de ieiunio.*

In summa, Regina pro ea quæ illi concessa est suprema potestate spirituali, non solùm in his quæ Protestantes adiaphora, id est, indifferentia vocant; sed in omni fide, cultu, & doctrina, quandam præscribit isti clero suo normam, nec vltra citráque quicquam audere debent: Episcopos suos ab officio fungendo cùm vult, suspendit; ita enim irata in ipsum Archiepiscopum & Primatem Cantuariensem suæ sectæ & creationis hominem, Edmundum Grindallum, quòd ipsi in quibusdam ad Ecclesiæ suę gubernationem spectantibus non obedierit, animaduertit; vt illum domi suæ perpetuò se continere & ab omni Episcopalis muneris ac iurisdictionis exercitio abstinere iusserit, ac quatuor illi totius diœcesis & prouinciæ Cantuariensis administratores constituerit: dat facultatem concionandi, vel suo modo ordinatis, vel etiam merè laicis, & pro arbitrio identidem, quibus vult aufert: & vt ostendat in hoc munere meram superioritatem suam, aliquando è solio regio alloquitur, & interrumpit coram amplissimo auditorio, ecclesiasten suum his ferè verbis: *Domine Doctor, vagaris, & effutis multa impertinentia, recipe te ad textis, quem nobis exponendum suscepisti.* Atque ita domi administratur hoc tempo- *Elizabetha præscribit normam in fide & cultu clero.* *Elizabetha verba ad concionatorem.*

tempore religio: nam de politia rebusque ciuilibus, aut de Reginæ amoribus, quibusque vel domesticis vel exteris sui potiundi spem dederit; qui in cubiculo, qui in curia, qui in concilio pro viribus dominentur; quàm multos Anglos, Scotos, Austriacos, Suecos, Francosque Principes à primis regni sui primordijs, vsque in hanc diem nuptiarum suarum spe lactauerit; quomodo sæpè ordinibus vnanimi consensu vt aliquem vel è suis vel exteris ad successionem & securitatem in matrimonium acciperet, flagitantibus, obiecto illis virginitatis suæ proposito; vel satisfecerit, vel illuserit; quantumque & hoc genere castitatis, qua rempublicam perdidit & hac ecclesiastica prælatura, qua Ecclesiam destruxit, non tàm Catholicos, quàm suæ sectæ homines offendat; de his inquam rebus & similibus quia alterius operis & instituti sunt, nihil hìc dicemus.

Elizabetha instituta.

Elizabetha consilium de perturbandis vicinis regnis.

Illud verò quia ad causam quam tractamus in primis pertinet, taceri non debet; Elizabetham ac suos, constituta vtcunque in Anglia religione ac secta ista, mox animo concepisse, fore, vt hac rerum in Ecclesia & Republica mutatione, è subditis multi grauiter offenderentur; vt Papam haberent rigidissimum censorem; Imperatorem ac maximos Reges Christianos auersos; tandemque à toto orbe fide & communione distracti, nec à suis tuti; nec à vicinis diu viderentur sibi securi; ac suis proindè rationibus nullo modo bene consultum iri, nisi in similem calamitatem Prouincias adiunctas, & maximè Galliam, Scotiam, Flandriam quàm citissimè pertraherent, Catholicosque Principes omnes, ita rebus ac regnis suis seruandis intentos facerent, aliena curandi parum otij vt haberent.

Elizabetha fœdus iniјt cum omium Re-

Continuò ergò, vel palam ruptis, vel simulatoriè tantum seruatis, omnibus tàm veteribus quàm recentibus cùm maximis orbis Christiani Monarchis fœderibus,

ribus, inierunt ad summum gentis nostræ dedecus & suam æternam infamiam, confœderationes cum omnium Regum penè rebellibus, patriæ suæ proditoribus orbisque pestibus: in Scotia contra serenissimam Reginam Mariam, cum Iacobo Spurio, Mortono ac aliis: in Gallia, contra omnes tres fratres optimos ac Christianissimos Reges, cum Admirallio Mongombrio & similibus sceleratissimis tyrannis: in Flandria, cum flagello Dei perditissimo Auraico eiusque sequacibus, contra potentissimum iustissimumque Philippum; & vt vno verbo vniuerso comprehendam, præter immissum in horum principum ditiones militem depopulatos fines, interceptas vrbes, raptas pecunias, pyraticas denique deprædationes immensas, & vndique ad defectionem solicitatos subditos: istius barbaræ religionis peste, perdiderunt primùm totam vicinam Scotiam eiusque principem in has quas nunc eam pati cernimus, indignissimas miserias & calamitates adduxerunt: infecerunt innumeras in florentissimis Gallijs animas, Regesque adhuc ætate immaturos in extrema impulerunt pericula: corruperunt postremò Belgium penè vniuersum: omniumq; gentium seditiosis hæreticis ad commune Ecclesiæ incendium amplificandum, se socios, antesignanos ac patronos dederunt; vt & aliorum Principum ac prouinciarum infœlicitate essent ipsi domi fœlices, & hæreticæ suæ infectionis tàm latè propagato veneno, diutius in sua secta permanerent securi. Et sanè tàm infinita veneni sui spargendi, & Catholicorum principum sanctissimos conatus impediendi cupiditate flagrarunt; vt etiam Turcarum ac Moscouitarum potentissimos monarchas, contra catholicam pacem & religionis Christianæ progressus, sæpè posteà & literis & nuncijs excitarint.

gum rebellibus.

Impia flagitia Elizabethæ ac suorum.

Cùm hoc modo Britannia tota periret, laboraret Gallia, ac nationes septentrionales omnes periclitarentur,

Pontificis ad Eliza-

betham Nuncij. rentur, Pius quartus Pontifex maximus, tanto malo consuetum Ecclesiæ remedium allaturus, magno studio sæpè anteà impeditum œcumenicum Concilium Tridentinum, omnium penè Christianorum Principum consensu, iterum cogi curauit. Atque Nuncium interim suum, qui per inferiorem Germaniam Angliam versus progrederetur, mox misit, vt Elizabetham errotis admoneret, & ne propter odium Pontificis, se regnumque nobilissimum perderet, suaderet; ac si quidem esset, de quo sibi propter incertos natales ab Ecclesia vel Pontifice, quo ad ius regnandi metueret, sedis Apostolicæ benignitate facile transigi posse diceret. Sed Nuncium nec audire voluit, nec illi in insulam traiectionem vllo modo permisit.

Angli ad concilium inuitantur. Alterum paulò pòst Pontifex quoque, ne quid intentatum relinqueret, legauit, qui Reginam, vt ex suis saltem aliquos ad Concilium mitteret, qui cum Catholicis conferrent, omni illis & securitate, & disputandi libertate promissa, hortaretur; sed & ipsum superbè reiecit: & Pseudoepiscopi conscij imbecillitatis & ignorantiæ suæ, diligentissimè apud Reginam, ne ad Synodum suorum quisquam amandaretur, egerunt.

Ferdinandi Imp. litera ad Elizabethã. Scripserunt quoque hoc tempore, ad Elizabetham, tùm alij Catholicissimi Reges, tùm maximè Ferdinandus Cæsar, quorum hic in primis amantissimis eam verbis admonuit; ne Principum omnium Christianorum ac maiorum etiam suorum in fide ac religione consortium desereret; ne suum, ac nouorum quorundam hominum non adeo multorum, nec doctorum iudicium totius Ecclesiæ sententiæ anteferret: aut si certum esset in illa, quàm sibi se legerat, secta persistere velle, nec quicquam vel summi pastoris ac generalis Concilij iudicio, vel sociorum Regum Christianorum exemplo permoueri; id saltem pro naturæ suæ bonitate ac clementia concederet, ne quidquam in illos, do-

ctrina ac pietate excellentes Episcopos Catholicos; quos vinctos tenebat, grauiùs statueret, sed potiùs liberos redderet; cùm nec in Maiestatem suam; nec in Rempublicam commisissent quidquam; sed de auita omniumque gentium fide & communione; in qua & nos (inquit Cæsar) sumus, tantùm accusentur. Denique obnixè etiam postulat, vt ipsis cæterisque Catholicis aliquot in regno suo Ecclesias concederet, vbi sacros conuentus, ac cæteros ritus Catholico modo peragerent. Sed neque hoc modo, nedum Hieronymi Osorij ac aliorum tàm exterorum quàm suorum, plenis sincerissimi Concilij & Christianissimæ doctrinæ libris ac literis, aliquid impetratum est, imò res Anglicanæ indies in peius labebantur.

In Concilio vero Tridentino deliberatum est de Elizabetha, propter hanc intolerabilem contumaciam, hæretica declaranda, quæ erat iure ipso excommunicata. Sed ne id tùm fieret, idem Ferdinandus Cæsar; cuius filium illa in summam & certam spem coniugij sui adduxerat, à Patribus impetrauit; futurum esse dicens, vt saltem per Catholicum maritum rationibus suis meliùs consuleret. Sed & Procum illum sicut cæteros fefellit, & facta est in dies obstinatior; ac in Catholicos durior. *Deliberatur de Elizabetha excommunicanda.*

Atque hoc tempore Serenissima Scotorum Regina Maria, Anglorum hæreticorum fraudulentia, suorumque inaudita impietate vexata, incarcerata, exautorata, marito orbata, deque ipsius sceleratissima nece, in crimen per calumniam vocata, de fuga cogitans; cùm ad alios Christianos Reges facilè traijcere potuisset, atque id vt faceret ab optimatibus quibusdam rogaretur; tamen Elizabethæ Anglorum Reginæ dulcibus literis, nuncijs, muneribus, in Angliam inuitata, præsidio etiam militum quo in regnum restitueretur promisso, non adhuc satis edocta nullam fidem humanam ijs, qui CHRISTI fidem deseruissent, habendam esse, *Reginæ Scotiæ in Angliam aduentus. An. 1567.*

T contra

contra suorum voluntatem in Angliam ad alios carceres, aliamque militum custodiam se recepit. Traditur autem non ita multò post ingressum, nobilissimo Comiti Salopiensi seruanda, apud quem, propter constantem Catholicæ fidei confessionem, durius semper tractata est; sed maximè postremis diebus, alijs custodibus difficilioribus consignata, varijs & indignis modis agitata, ac calumnijs indignissimis impetita, vitam parum vitalem ducit. Cui cùm Princeps sit, nec legibus Rebusue Anglicanis obnoxia, tamen (quòd Principibus exteris, Regùmque omnium Oratoribus permittitur) vt auito more Deum colat, Sacerdotemque habeat qui sacrum faciat, & Sacramenta administret, nullo modo conceditur; qua re magis quàm exilio aut carcere affligitur: vbi & illud permirum ac planè barbarum existit, quod, Regina cum sit, & omnium mortalium Elizabethæ sanguine coniunctissima, atque ab illa in Angliam ita vt commemorauimus, inuitata; nunquam tamen, licet id obnixissimè sæpè postulauerit, vel in colloquium, vel in conspectum ipsius venire his decem & septem annis sit permissa.

Elizabetha erga Scotiæ Reginam inhumanitas.

Sed ad res nostras veniamus. Non ergò ita multò pòst Mariæ aduentum, multi ex nobilitate, hæreseos ac status præsentis pertæsi, præsertim in Septentrionalibus regni partibus, arma ad sui defensionem contra hereticos & homines nouos, qui Elizabetham in istam adduxerunt insaniam, sumpserunt. Quorum primi fuerunt antiqua nobilitate clarissimi proceres, Thomas Northumbriæ, & Carolus West.Merlandiæ Comites, eisque se adiunxerunt ex inferiori nobilitate equites aurati alijque non pauci: Sed reliquis Catholicis, propterea quòd adhùc per Papam non erat publicè contra Reginam lata excommunicationis sententia, nec ab eius ipsi absoluti viderentur obedientia, se non adiungentibus, facile Regijs copijs in vicinam Scotiam fugati sunt. Vbi postea Northumbrius proditus & ven-

Catholici sumunt arma pro religione in Anglia.
An. 1569.

Comitis Northum-

& venditus hostibus in Angliam reductus (vita si vellet religionis sententiam mutare oblata) claro martyrio Eboraci dies suos (eius alteriusque Comitis assèclis vndique ad supplicium conquisitis) fœliciter in Domino finiuit.

briâ martyrium.

Cum hoc modo varij Catholicorum conatus frustrati essent, timerentque prudentiores, ne hoc in nos diuinæ vltionis & tenebrarum tempus tam diuturnum foret, vt quos Anglia nunc domi vel foris viros ferè orthodoxos habet, vel consumeret ętas, vel vinculorum, ac carcerum squalor, vel frequentia multorum martyria exilijque longioris miseriæ conficerent; huic malo, nec aliud commodiùs remedium adferri, nec aliter posteritati meliùs consultum iri iudicarunt, quàm si ratio aliqua iniretur, vnde veteribus fidei cultoribus ac defensoribus extinctis, nouum cleri semen ac supplementum continuò pullularet: ita enim futurum confidebant, vt nec temporis diuturnitate, nec prolixo & violento Hæreticorum dominatu, deficerent in agro dominico operarij, neué abominatio istius desolationis duraret vsque in finem. Neque enim dubitarunt, modò non deessent sibi Catholici, quin aliquando, citiùs vel seriùs, religionis restituendæ opportunum à Deo ipsis daretur tempus; cùm nulla vnquam Hæreticorum secta vel hominibus placere diu, vel sine mutatione vllibi firmiter persistere, vel ad posteros integrè deriuari queat. Quod vel illa vna Arrianorum latissimè patens hæresis planè conuicit; quæ licet orbem vniuersum aliquot centenis annis miserè vexauerit, tamen ita mutauit loca, tam multa dedit Catholicis ad se colligendos lucida interualla (quod & nobis diuina misericordia fœlicissimè per interpolatam hæresim Mariæ temporibus accidit) proque vario Imperatorum ac Principum, vel pro secta vel contra illam studio, & pro cuiusq; siue ad clementiam, siue ad crudelitatem naturali propensione, sacerdotibus DEI, nunc

Quare cogitatum de Seminariis instituendis.

pacem & tranquillitatem concessit, nunc turbulentissimas in eos tempestates excitauit.

Initium Seminarij Belgici Anglorum. An. 1569.

Hac ergò de causa & hoc consilio sperantes misericordissimum dominum Deum patrum nostrorum in perpetuum genti nostræ non irasciturum, ex studiosorum patria pulsorum reliquijs nonnulli Duaci in Belgio, sub regimine D. Gulielmi Alani, isti tunc S. Theologiæ Professoris regij, in disciplinam collegialem (exilium, vitam, & studia ipsorum protegente, & fouente Hispaniarum optimo maximoque rege Philippo) coiërunt; qui paulatim in numerosum creuerunt collegium, quòd primum bonorum maximè eleemosynis, postea incredibili sedis Apostolicæ beneficentia sustentatum, plurimos peperit optimè institutos sacerdotes; qui ad Catholicæ fidei restitutionem in patriam certis laboribus mitterentur, & vicissim ex patria, ingenij excellentioris quousque vt orthodoxam capesserent fidem aduenientes, recepit. Vnde paulò pòst magna animorum mutatio, ac religionis in Anglia mira incrementa secuta sunt; factúmque est hoc collegium ita hæreticis odiosum, vt populo Belgico tumultuante, facilè illud Duaco eijci curarint. Sed postea Deo ira disponente, & Rege Christianissimo permittente, Rhemos migrauit, vbi hodie fœliciter amplificatum varijs in Ecclesiam studijs ac officijs claret.

Initium Collegij Anglorum Romæ. An. 1579.

Cui postea ad vberiores in patria fructus faciendos, sanctissimæ memoriæ Pontifex Gregorius XIII. Domino Audoëno Ludouico, Referendario Apostolico, pietate & prudentia præstantissimo viro, id in primis satagente, aliud insigne collegium Romæ in antiquo nationis nostræ hospitali, amplissimis donatum redditibus, & patrum societatis nominis Iesv regimini & institutioni traditum, adiunxit. Quæ duo Seminaria dederunt his annis supra trecentos in messem Anglicanam Presbyteros qui agrum ibi dominicum sacro etiam sanguine rigarunt.

In quo

In quo genere illud est planè stupendum, & non nisi digito Dei tribuendum, quòd hoc tempore, cùm ad sacrum Presbyterium ne in Catholicis quidem Prouincijs, nisi emolumenti & honoris causa à multis adeò festinetur; ab istis tamen (in quibus sunt nobilium filij, & primogeniti non pauci) sine omni spe præmij, imò cum dispendio hæreditatis paternę, cum certa expectatione ignominiæ, periculi, & etiam mortis tanta animi contentione desideretur ac suscipiatur, vt nullius damni aut dedecoris metu, nulla parentum aut carnalium amicorum dissuasione, à sancto proposito dimoueri queant. *Notãdum.*

Ac parua quidem illius Duacensis Seminarij initia, Elizabethæ Consiliarij contempserunt. Iudicabant enim (quod & sæpè professi sunt) fore, vt ij ipsi, qui in illo Collegio instituerentur, aut etiam Presbyteri fierent, vel necessitatis vel emolumenti causa, in patriam tandem redirent, beneficia acceptarent, Ecclesijsque Anglicanis secundùm regni sectam & leges inseruirent. Aut si fortè quidam obstinatiores id facere nollent, tamē nihil posse paucos pauperes ac extorres (hoc enim erat iudicium mundi) contra nouam suam Ecclesiam tantæ principis potentia, tot seueris legibus, tanta Ministrorum suorum diligentia, tamque exactis vndique præsidijs munitam atq; sustentatam proficere. Sed cùm post non multos annos, animaduertissent passim ex Scholis, Gymnasijs ac Academijs suis, adolescentes plurimos, eosque ingenij excellentiores, ad Collegia transmarina traiecisse, identidemque istinc in patriam continuò Sacerdotes remitti, qui subditos, verbo, scriptione, exemplo, Sacramentorumq; secreta administratione, ad Catholicam Ecclesiam reconciliatione, à schismate ac sacrilegis hæreticorum officijs (quibus plerique tùm in Anglia, alioquin corde orthodoxi viri, metu legum se contaminauerant) auerterent, vidissentque ex hoc commercio spirituali, ma- *Initia Seminariorum contempta ab hæreticis.*

quam infinitis animis Catholicæ fidei impressionem esse factam; iamque rura, vrbes, Academias, Principum ædes, ipsamque etiam Aulam plenam esse nouis Catholicis: tunc & se deceptos doluerunt, & sæuis edictis, ac quibus poterant alijs humanis consilijs ac terroribus, huic operi, quod à DEO factum interpretamur, se opposuerunt.

Regebat, eo tempore quò primùm illud Seminarium institutum est, Catholicam CHRISTI Ecclesiam, Pius V. alter planè Phinees; qui hæreticos, Turcas, reliquosque infideles vtroque gladio, zelo summo Sacerdote dignissimo diligentissimè persecutus est. Is primus quod sciam, non solùm illius Collegij alumnis, sed alijs quoque doctissimis Sacerdotibus potestatem fecit eundi in Angliam, varijsque facultatibus spiritualibus ad tàm pium opus promouendum necessarijs, per Breue suum Apostolicum eos impertiuit, iussitque ad tollendum schisma cæteris præesse Alanum. Dumque hæc fiunt, eodem fortitudinis spiritu, quo sanctissimum contra immanissimum CHRISTI hostem Turcam fœdus confecerat, bellumque gloriosissimum cōtra eundem cum Catholico Rege & alijs statibus susceperat; in Elizabetham, vt orbis Christiani & vnitatis Ecclesiasticæ perturbatricem, suorum in eo decessorum exempla secutus, excommunicationis ac depositionis sententiam tulit: cuius formam, tàm ad nostræ gentis, quàm aliarum nationum institutionem hoc ipso loco subiungendam existimauimus.

Pij V. Pontificis acta pro Anglia.

Excommunicatio Elizabethæ per Pium V. An. 1570.

S. D.

S. D. N. PII PAPÆ V. SENTENTIA declaratoria contra Elizabeth prætensam Angliæ Reginam, & ei adhærentes hæreticos. Qua etiam declarantur absoluti omnes subditi à iuramento fidelitatis, & quocunque alio debito; & deinceps obedientes Anathemate illaqueantur.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad futuram rei memoriam.

*R*EGNANS *in excelsis, cui data est omnis in cælo, & in terra potestas, vnam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, extra quam nulla est salus, vni soli in terris, videlicet Apostolorum Principi Petro Petriq; successori Romano Pontifici in potestatis plenitudine tradidit gubernandam. Hunc vnum super omnes gentes, & omnia regna Principem constituit, qui euellat, destruat, disperdat, plantet, & ædificet: vt fidelem populum mutuæ charitatis nexu constrictum, in vnitate spiritus contineat, saluumq; & incolumem suo exhibeat saluatori. Quo quidem in munere obeundo, nos ad prædicta Ecclesiæ gubernacula Dei benignitate vocati, nullum laborem intermittimus, omni opera contendentes, vt ipsa vnitas & Catholica Religio (quam illius autor ad probandam suorum fidem, & correctionem nostram, tantis procellis conflictare permisit) integra conseruetur.* Potestas Petri.

Sed impiorum numerus tantum potentia inualuit, vt nullus iam in orbe locus sit relictus, quem illi pessimis doctrinis corrumpere non tentarint, adnitente inter cæteros Elizabetha flagitia

flagitiorum serua Elizabetha pratensa Angliæ Regina, ad quam veluti ad asylum, omnium infelicissimi profugium inuenerunt. Hac eadem regno occupato, supremi Ecclesiæ capitis locum in omni Anglia, eiusq; præcipuam autoritatem atque iurisdictionem monstrosè sibi vsurpans, regnum ipsum iam tùm ad fidem Catholicam & bonam frugem reductum, rursus in miserum exitium reuocauit. Vsu namque veræ religionis quam ab illius desertore Henrico VIII. olim euersam, claræ memoriæ Maria Regina legitima, huius sedis præsidio reparauerat, potenti manu inhibito, secutisq; & amplexis hæreticorum erroribus, regium Consilium ex Anglica nobilitate confectum diremit, illudque obscuris hominibus hæreticis compleuit; Catholicæ fidei cultores oppressit, improbos concionatores, atq; impietatum administros reposuit. Missæ sacrificium, Preces, Ieiunia, ciborum delectum, Cœlibatum, Ritusq; Catholicos aboleuit: libros manifestam hæresim continentes, toto regno proponi, impia mysteria, & instituta ad Caluini præscriptum à se suscepta, & obseruata, etiam à subditis seruari mandauit: Episcopos, Ecclesiarum Rectores, & alios Sacerdotes Catholicos, suis Ecclesiis & beneficiis eÿcere, ac de illis, & aliis rebus Ecclesiasticis, in hæreticos homines disponere, deq; Ecclesiæ causis decernere ausa, Prælatis, clero, & populo, ne Romanam Ecclesiam agnoscerent, neuè eius præceptis sanctionibusq; Canonicis obtemperarent, interdixit; plerosq; in nefarias leges suas venire & Romani Pontificis autoritatem, atq; obedientiam abiurare, seq; solam in temporalibus & spiritualibus dominam agnoscere, iureiurando coegit: pœnas & supplicia eis, qui dicto non essent audientes, imposuit, easdemq; ab iis, qui in vnitate fidei & prædicta obedientia perseuerarunt, exegit: Catholicos Antistites & Ecclesiarum rectores in vincula coniecit; vbi multi diuturno languore & tristitia confecti, extremum vitæ diem miserè finierunt.

Necessitas Pontificem *Quæ omnia cùm apud omnes nationes perspicua & notiora sint, & grauissimo quamplurimorum testimonio ita* com-

comprobata, vt nullus omninò locus excusationis, defensionis, aut tergiuersationis relinquatur: Nos multiplicatis aliis atque aliis super alias impietatibus & facinoribus & praeterea fidelium persecutione, religionisq́ue afflictione, impulsu & opera dictae Elizabethae quotidie magis ingrauescente; quoniam illius animum ita obfirmatum atque induratum intelligimus, vt non modò pias Catholicorum Principum, de sanitate & conuersione preces, monitionesq́ue contempserit, sed ne huius quidem sedis ad ipsam hac de causa Nuncios in Angliam traycere permiserit; ad arma iustitiae contra eam de necessitate conuersi, dolorem lenire non possumus, quod adducamur in illam animaduertere, cuius maiores de Rep. Christiana tantoperè meruere. *Ad iudiciũ impellens.*

Illius itaque authoritate suffulti, qui nos in hoc supremo iustitiae throno, licet tanto oneri impares, voluit collocare, de Apostolicae potestatis plenitudine, declaramus praedictam Elizabetham haereticam, & haereticorum fautricem, eiq́ue adhaerentes in praedictis anathematis sententiam incurrisse, esseq́ue à Christi corporis vnitate praecisos: Quin etiam ipsam praetenso Regni praedicti iure, necnon omni, & quocunque dominio, dignitate, priuilegioq́ue priuatam: & item proceres, subditos & populos dicti Regni, ac caeteros omnes, qui illi quomodocunque iurauerunt, à iuramento huiusmodi, ac omni prorsus dominij fidelitatis, & obsequij debito, perpetuò absolutos, prout nos illos praesentium authoritate absoluimus, & priuamus eandem Elizabeth praetenso iure Regni, aliisq́ue omnibus supradictis. Praecipimusq́ue & interdicimus vniuersis & singulis proceribus, subditis populis, & aliis praedictis; ne illi, eiusúe monitis, mandatis, & legibus audeant obedire: Qui secùs egerint, eos simili anathematis sententia innodamus. Quia verò difficile nimis esset, praesentes quocunque illis opus erit perferre; volumus, vt earum exempla, Notarij publici manu, & Praelati Ecclesiastici, eiusúe curiae sigillo obsignata, eandem illam prorsus fidem in iudicio & extra illud vbique *Sententiae declaratio.*

que gentium faciant, quam ipsæ præsentes facerent, si essent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Quinto Kalend. Martij, Pontificatus nostri anno quinto.

Cæ. Glorierius.

H. Cumyn.

Persecutiones ob Pontificis sententiã.

Propter huius Apostolici scripti publicationem ac defensionem, vnus aut alter maiori zelo præditi, mox Londini, vbi ipsius Pseudoepiscopi palatij valuis affixum fuit, extremum supplicium, lęsæ Maiestatis condemnati, constanter subierunt; Catholicis cæteris, vel quia non agnoscebant iuridicè publicatum, obseruarentque vicinos Principes ac prouincias Catholicas, ab assuetis cum illa commercijs non abstinere: vel quia paulò pôst, promulgatore Pio V. mortuo, non sciebant à successore suo renouatum ac confirmatum: vel saltem (licet priora causarentur) propter metum, in ipsius obedientia permanentibus. Hæretici vero palàm vt puerorum terriculamenta, ista se prorsus contemnere simulabant; licet reuera, de rei euentu, quem ex omni antiquitatis memoria luctuosum ferè esse cernebant, vehementer dubitantes, dicerentur secretò Romæ per quosdam magnos viros de sententiæ reuocatione plurimum, sed frustrà, laborasse. Sicut enim de Saule legitur, quòd post auditam Samuelis sententiam, spiritus timoris ac vexationis, furor etiam & incredibile odium in Sacerdotes Dei, perturbatum eius animum inuasit: ita etiam in istis contigit, vt ex illo die nunquam animis quiescere potuerint, quod Ecclesiæ Catholicæ semper exinde crescentis augmentum, non minori eos molestia affecit, quàm Saulem Dauidis prosperitas affligebat. Illud autem in

Hæreticorum afflictiones post excommunicationẽ.

primis

primis eos malè habuit, quòd hoc iudicium non ab alio Pontifice profectum sit, quàm ab eo qui omnium bonorum calculis sanctissimis, & ipsorum Protestantium opinione in optimis multorum seculorum Pontificibus habebatur.

Hac Ecclesiæ contra ipsam sententia, & Catholicorum nouis incrementis quotidianis non mediocriter offensa Elizabetha, conuocatis ordinibus, leges valdè iracundas & cruentas contra veteris fidei cultores promulgat; quibus primùm cauetur, *ne quis Elizabetham hæreticam, schismaticam, infidelem, vsurpatricemúe sub pœna capitis vocet.* *Noua leges lata in Catholicos. Ann. 1571.*

Item ne quis aliam quamcunq; certam personam nominet cui regnum vel in vita, vel post mortem ipsius deberi dicatur, excepta Elizabetha naturali prole: Ea enim sunt ipsa decreti verba. In eam enim homines vel adulationem vel necessitatem ita perduxit hæresis, vt, quod illud nobilissimum regnum illegitimæ illius Regis sui proli ægrè vnquàm concessit, nunc naturali id est spuriæ soboli Reginæ in cuius sexu fornicationis peccatum est fœdius, non denegarint: pariter & reipublicæ ex proximi successoris ignoratione, extremum periculum, & Elizabethæ incontinentiam prodentes. Deindè quia tùm primum cœpta sunt per presbyteros & alias personas deuotas in regnum inferri ad Catholicorum consolationem, varia symbola sacra, prohibent sub pœna peculatus, id est, proscriptionis bonorum omnium & perpetuorum vinculorum, *ne quis afferat, acceptet vel gestet vlla sacra munuscula quæ Romæ ad communionis Ecclesiasticæ testificationem mitti solent; qualia sunt, Agnus Dei, cruces, imagines, calculi benedicti, aut alia quæcunque à Pontifice vel ipsius authore consecrata.* 3. *Omnia benedicta à Pontifice prohibentur.*

Bullas autem, Breuia Apostolica, instrumenta, aut scripta cuiuscunque generis Romæ deferre, capitale statuitur. Eodemque tempore vt Sacerdotum operas 4. salu-

salutares impedirent, decernunt esse crimen læsæ Maiestatis, *quenquam in Sacramento pœnitentiæ ab hæreseos, aut schismatis culpa absoluere, vel Ecclesiæ Romanæ reconciliare, aut verò absolui vel reconciliari.* Quibus etiam comitijs, *eorum omnium qui propter religionem in exteras regiones traiecerant bona & possessiones* (ne extra regnum haberent, vnde se alerent) *regio fisco addicuntur.* In quas leges cùm multi deuoti Catholici vel verè offenderent, vel saltem calumnia legum irretiti tenerentur; alij carceribus, alij bonorum proscriptione, alij etiam morte mulctabantur, tàm Sacerdotes quàm vtriusque sexus laici omnium ordinum.

5. 6. *Exulum bona confiscantur.*

Atque inter cætera quæ hoc tempore dum Catholici innocentes rapiuntur passim ad supplicium, acciderunt, istud in ciuitate ac Vniuersitate Oxoniensi memorabile contigit. Cùm enim de quodam Roulando Ginseo, qui pro Catholica religione reus causam dicturus comparuit, iudicium de præcidendis ei auribus (quòd plebeius esset) ferretur; vix sententiam hæreticus iudex pronunciauerat, cùm morbus repentinus & exitialis Prætorium illud vniuersum inuadens, nec alia loca ciuitatis aut homines attingens, ipsos iudices & assessores omnes, Prouinciæ quoque Præfectum summum subitò corripuit, duodecimque prætereà iuratos ad hoc viros, vt pro consuetudine, hominem vel reum vel innocentem denunciarent, sic occupauit, vt isti statim; iudices verò, assessores, & Præfectus prædictus, aliqui non post horas multas, reliqui post paucos dies ad vnum omnes interierint, & cum illis eodem morbo, loco, & tempore correpti, non minùs quàm quingenti varijs extra vrbem locis paulò pòst extincti fuerint.

Miraculũ ingens Oxonij.

Reginæ consiliarij hoc casu verè mirabili attoniti, miserunt mox Londino quosdam, qui adiunctis sibi Philosophis & medicis illius Academiæ, disquirerent, vnde ista lues antè inaudita, potuerit aduenire. Sed alijs

Calumnia hæreticorum cõtra miracula.

alijs alia conijcientibus, nec vlla in natura causa rei ad inuenta probabili, id solùm potuerunt tandem respondere, magicis artibus rem omnem procuratam esse à Papistis; Sicut & ante multos annos, hæretici concionatores dixerunt, cùm viderent populum Catholicum turbatum quòd Londini Paulinæ Ecclesiæ pyramis, primo illo sanctissimi corporis Christi profesto, in quo falsa Caluinistarum officia sunt introducta, de cœlo fulmine tacta conflagraret: quo etiam igne non pyramis tantùm, sed & totum amplissimi ferè in orbe templi tectum cum prophana cœnæ Caluinicæ mensa incendebatur.

Diuisit hoc tempore in Anglia Deus linguas hæreticorum. Nam præter vnum vel alterum, qui asserebant quendam Ioannem Morum tunc viuentem esse Messiam, & præter varia Fratrum amoris, Anabaptistarum & Atheorum, (nam omnes ferè hæreses in atheismum degenerant; & ex multis fidibus, vt quidam dixit, tandem nulla fit fides) noua etiam rigidorum Caluinistarum secta, qui Puritani appellantur, scriptis & concionibus vulgares Protestantes exagitare cœperunt, ritus eorum Ecclesiasticos, & Regiam seu parlamentariam Ecclesiæ gubernandæ formam, de capitibus plusquàm centum, vt impiam ac superstitiosam redarguentes. Quo hæreticorum (vt fit) bello Catholici indies plures constantioresque in fide sunt facti. Horum furiosorum Caluinistarum, primus in Anglia fautor & patronus, sicut & Catholicorum maximus persecutor est Comes Huntingtoniæ, optimi Cardinalis Poli, pessimus pronepos, qui hæreticorum suæ sectæ opera ex antiquo titulo Eboracensis familiæ, vnde est oriundus, Lancastrensi reiecta ad regnum aspirat.

Puritanorum noua secta in Anglia.

Iam verò quia de Patrum societatis Iesu excellenti educatione, institutione, doctrina, multiplicique cotam Deo & hominibus gratia, sermo apud Catholicos

Patrum societatis Iesu in Angliam ingressus, Ann. 1580

eos percrebuerat, multumque eorum opera ab Anglis desiderata esset: diligentissimè actum effectumque tandem est (interposita quoque Pontificis maximi authoritate) apud illius ordinis Superiores, vt ipsi quoque ex operarijs suis præstantioribus, præsertim Anglis, in messem Britannicam mitterent. Multi enim iam tùm insigni pietate & doctrina viri, hoc exilij sui tempore illi se ordini dedicauerant. Designati ergò primi fuerunt Reuerendi patres duo, Robertus Personius & Edmundus Campianus; atque cùm his vnà, ex vtroque Anglorum collegio aptissimi aliquot missi presbyteri, qui iniunctum à Superioribus opus, tanta alacritate, fide, & diligentia fecerunt, vt paucissimis mensibus domatim hortando, concionando, scribendo, sacramentaque ministrando, ex plebe innumeros, ex præcipua nobilitate, variaque cognitione & doctrina clarissimos viros quàm plurimos Ecclesiæ reconcilarint.

Elizabetha se rebus Belgicis immiscet.

Circa hoc tempus venit in Belgium à S. Maiestate Catholica missus prouinciæ gubernator, inuictissimus Turcarum & Hæreticorum hostis Ioannes Austriacus; cuius ne vel æquissimis Regio nomine populo tumultuanti oblatis pacis & concordiæ conditionibus, vel armorum potentia, ad veterem disciplinam & S. Maiestatis obedientiam prouinciæ rebelles redirent, Regina ac sui, qui sospitatem suam in vicinorum malis constitutam cernebant, & Austriacum (scelerum ac iniuriarum suarum in Regem conscij) vehementer formidabant, omnibus modis satègerunt; saltem ne vllam reconciliationem nisi eiecto ex Belgio milite Hispano admitterent; deinde, idq; in primis nè Hispani rectà per Angliæ littora domum nauigarent, sed per Italiam redirent ad suos. In quæ licet esset consensum ab Austriaco; quia tamen, nec hac pace, nec veterani militis discessu, nostri sibi visi sunt tuti, quandiù ille in tàm vicinis locis resideret, iterum ad noua con-

contra ipsum molienda, proceres ac populum Belgicum, literis, nuncijs, pollicitationibus instigant. Insidias ergò Celsitudinis suæ personæ Belgæ struunt; cogitur Bruxellis ad Namurcenses & Luxenburgenses paumper secedere, vbi collecta militum non magna manu, & capto Namurcensi castro, cum iusto statuum exercitu confligens, eum penè deleuit & varia Brabantiæ loca recepit. Quibus fortunatissimi Principis nouis incrementis iterum tàm Belgici quàm Anglicani hæretici territi, præter externa ex Anglia, Francia, Germania, Scotia ipsis concessa subsidia & pecunias, submittunt quoque ex Anglia quendam sicarium Egremondum Ratcliffum ex nobilissima qui- *Insidian-*
dem natum familia, sed ad talia facinora audacissi- *tur Angli*
mum iuuenem, qui Austriacum in castris suis tolleret; *Io. Austri-*
sed re varijs indicijs & quorundam ex Anglia literis *aci vitæ.*
intellecta, comprehensus est Egremondus & tandem *Edmun-*
rem totam vel confessus, vel alijs modis conuictus, *dus Rat-*
capite, vnà cum sororio suo eiusdem coniurationis so- *cliffus ca-*
cio, Namurci plexus est: non tamen subijt mortem su- *pite plecti-*
perstite Austriaco, qui non ita multò pòst causam co- *tur.*
gnitam hac vita defunctus est; sed sub eius in gubernatione successore excellentissimo Principe Parmensi: vndè postea quorundam error videtur ortus, qui hanc conspirationem contra Parmensem factam fuisse scripserunt, atque istis impijs ac sceleratis molitionibus Rempublicam nostram hac hæresi ab antiqua gloria degenerem suffulcire solent.

Vt videantur tamē metus sui ac talium machinationum, vel contra suos, vel contra exteros, qualescunq; causas habere, dum hæc ipsa aguntur, non modo multorum sermone in vulgus spargi curant; sed authoritate publica promulgant. Maiestatem suam tum certis- *Calumnia.*
simis nuncijs & literis intellexisse Romæ contra regnum & statum suum inter Pontificē, Regem Hispaniæ, ac nescio quos alios Italiæ Principes, pro restituenda

enda religione fœdus initum esse; idque totum sollicitatione profugorum ex Anglia presbyterorum ac Papistarum conflatum esse: se verò eam habere in Domino, in causæ æquitate, potentia sua, & subditorum fide confidentiam, vt neminem statuat formidare.

Modus autem quem in hac difficilima prouincia obeunda, hi aliique patres ac presbyteri tenuerunt, ex subiectis Campiani verbis, quæ ex epistola ad Generalem sui ordinis Præpositum, paulò post ingressum in Angliam scripta, desumpsimus, aliqua ex parte intelligi poterit: sic enim loquitur.

Ex Epistola P. Campiani scripta mense Nouembri. Ann. 1580

Londinum attigi: Duxit me bonus Angelus nescientem in eam domum quæ patrem antea Robertum acceperat, Accurrunt nobilissimi iuuenes, salutant, vestiunt, ornant, armant, emittunt ex vrbe, partem aliquam regionis obequito penè quotidiè. Ingens omninò messis est. Sedens in equo meditor conciunculam, quam ingressus in domum perpolio. Deinde si qui me adeunt colloquor aut confitentes audio; manè peracto sacro verba facio, sacramenta percipiunt frequentissimi. In iis administrandis, passim iuuamur à presbyteris nostratibus doctrina & sanctimonia præstantibus; ita fit, vt & populo satisfiat, & hæc prouincia minus laboriosa nobis reddatur. Diu euadere manus hæreticorum non possumus, tot oculi, tot ora, tot hostium insidiæ. Habitu dementissimo sum, quem sæpe commuto, itemque nomina. Lego ipse literas in quarum prima pagella scribitur; Campianus captus est; hoc iam decantatum circumsonat aures meas quocunque venio, vt mihi timor ipse timorem excusserit.

Persecutio & consolatio.

Dum hæc scribo, immanissima sæuit persecutio: mœsta domus; nam vt mortem suorum prædicant, aut latebras, aut vincula, aut rapinam bonorum; pergunt tamen animose, & quæ solatia in hoc negotio miscentur, ea non solùm formidinem pœnæ, sed & pœnas quaslibet infinita dulcedine compensant. Conscientia pura, robur inuictum,

ardor incredibilis, opera insignis, numerus innumerabilis, summi, medij, infimi, omni ætate & sexu. Hæresis pessimè audit apud omnes, nec vllum genus hominum vulgò vilius aut putidius est ipsorum ministris; meritò indignamur, in tàm perdita causa homines tam indoctos, tam sceleratos, tam dissectos, tam abiectos, cultissimis ingenijs dominari: impedior præsentissimi rumore periculi, ne plura hoc tempore. Hæc Campianus.

Contra hos ergo Patrum & Sacerdotum conatus, qui videbantur maioris esse periculi, opponunt minacissima primùm edicta, quibus omnes Iesuitas, duorumque collegiorum extra marinorum presbyteros ac alumnos omnes, declarant ac decernunt esse reos læsæ Maiestatis, & variarum in Reginam & remp. conspirationum authores; ac proindè mandant omnibus parentibus ac tutoribus, vt suos primo quoque tempore in Regnum reuocent: mercatoribus cæterisque omnibus grauissima proposita pœna, ne collegijs istis aut vllis ipsorum alumnis pecunias transmittant; omnibusque in vniuersum, ne quis eos in domos aut ad colloquia admittat, aut quouismodo iuuet. Atque hæc quidem omnia solius Reginæ authoritate, facta sunt, quæ postea lege etiam parlamentaria promulgata ac confirmata fuerunt, sicut suo loco commemorabimus. Sed licet ad rei memoriam & detestationem, edicti formam verbatim ex idiomate vulgari latinè exprimere. *Edicta minacissima.*

EDICTVM REGINÆ ANGLIÆ, IDIbus Iulij, Anno Domini 1580.

Ad reuocandum suæ Maiestatis subditos, prætextu quidem studiorum in transmarinis partibus degentes; re autem vera contra diuinas patriasque Regni Anglicani leges viuentes: item contra eius, qui recipiunt aut retinent Iesuitas & Missificantes presbyteros, seminatores seditionis, & aliarum proditoriarum molitionum.

REGINÆ Excellentissima Maiestas intelligens collegia quædam, & societates sub nomine seminariorum, superioribus hisce annis proximis, ab Episcopo Romano instituta, tam Romæ quàm in aliorum Principum ditionibus, maximè ad sua Maiestatis subditos alendos, eo fine, ut in falsis & erroneis doctrinis instituantur & enutriantur; unde plurimi sui subditi, boni alioqui ac fideles, non solùm in religione deprauati fuerint, sed abstracti etiam ab ingenita & natiua obseruantia, atque ab officio erga Maiestatem suàm tanquam principem ac supremam dominam suam agnoscendo; insuper etiam ministri facti nequissimarum quarundam machinationum, non solum ad perturbationem regni huius & cæterarum suæ Maiestatis ditionum; sed ad intestinam etiam rebellionem in patria ipsorum concitandam: his de causis sua Maiestas, rem valdè consentaneam & Christiano Principe dignam existimauit, curare diligenter & prouidere, ut sui subditi in vera ac Christiana religione, (quæ mero Dei verbo, non humanis somniis, vanisq; traditionibus nititur) instituantur; atque ad eam rem maturè consequendam, omnibus mediis eniti atque contendere.

Accusatio Catholicorum.

2. Quapropter omnibus suis subditis, quotquot habent liberos, pupillos, cognatos, aut alios quoscunque, quorum specia-

Absentes nominandi

specialis cura ad ipsos pertinet, aut quibus suppeditant ad vitam necessaria, in transmarinis partibus commorantes, seuerè mandat & præcipit; vt post decem dies à publicatione huius edicti, non solùm tradant Episcopo seu ordinario loci in quo habitant, nomina talium suorum liberorum, pupillorum, aut cognatorum, quibus aliquid subministrarunt, vltra mare tempore dictæ promulgationis existentium, absque speciali suæ maiestatis licentia adhuc durante & non expleta; verum etiam efficiant, vt ijdem liberi sui, & reliqui antea nominati, reuertantur infra spacium quatuor mensium à tempore dictæ publicationis huius edicti. *& reuocandi.*

3. *Quà in re illud præterea sua Maiest. vult ac iubet, vt parentes & alij supra nominati, statim post reditum suorum liberorum, & cæterorum, qui supra memorantur, illud ipsum significent Episcopo & loci ordinario. Quòd si præfati liberi & illi reliqui, post cognitam per parentes & cæteros amicos Maiest. suæ voluntatem, non redierint infra tempus præstitutum; tùm non licebit alicui ex parentibus aut cæteris personis prædictis, ad eorum sustentationem quidquam suppeditare directè vel indirectè: sed nec alios qui ijdem suppeditauerint cœlare, verum ad Episcopum aut loci ordinarium deferre atque detegere sub pœna grauissimæ indignationis Maiestatis suæ, & aliorum præterea suppliciorum, quæ propter suum hac in parte contemptum iustè ipsis infligi poterunt.* *Redeuntes manifestandi.*

Mandat præterea sua Maiestas & decernit, ne post expletos supra dictos dies, liceat vlli mercatori aut cuiuis alteri per modum cambij seu permutationis, aut aliis modis quibuscunque cambire, commutare, transmittere, tradere, aut procurare aliquam pecuniam aut aliud quodcunque subsidium, aut sustentationem, vel expensas alicuius aut aliquorum vltra mare degentium; qui iuxta intentionem & propositum huius Edicti prohibentur aliquid subsidij aut sustentationis ex quibuscunque suæ Maiestatis ditionibus recipere; sub pœna indignationis, & *Nihil subsidij emittendum.*

aliorum suppliciorum, quæ pro tali contemptu ipsis infligenda fuerint.

5. Iesuitæ & Sacerdotes prodendi.

Porro intelligens sua Maiestas plurimos ex suis subditis in dictis Collegiis & Seminariis transmarinis institutos & educatos, ex quibus aliqui nominantur Iesuitæ, (vt sub specie tàm sancti nominis decipiant & circumueniant simplices) eosq́ue in hoc regnum nuper commigrasse à Papa & delegatis eius, specialibus cum mandatis directè missos, ea intentione & proposito, vt optimos & amantissimos Maiestatis suæ subditos, non solum in fide ac religione corrumpant atque peruertant; sed etiam vt eosdem à debita obseruantia & obedientia abducant, & (quantum in ipsis est) prouocent atque instigent ad moliendum aliquid, vnde præsens pax & tranquillitas Reipub. (qua multis iam annis per Dei benignitatem, & suæ Maiestatis prouidam gubernationem hoc regnum fruitur) perturbetur: prospiciens sua Maiestas & præuidens hoc ingens malum, quòd per tàm nefarios ministros & instrumenta periculosa consequi possit, (cuius rei exemplum & experimentum nimis recens iam nunc in regno Hiberniæ vidimus,) declarat vniuersis & singulis suis subditis, quòd si quisquam eorum aut aliorum quorumcunque intra suas ditiones commorantium, post huius Edicti promulgationem recipiant, sustentent, foueant, aut subleuent, prædictos Iesuitas, Seminarianos, Missificantes Sacerdotes, aut alios quoscunque prænominatos, qui aut iam venerunt, aut venturi sunt, seu mittentur in hoc Regnum, aut alias quascunque ditiones suas: vel si non detexerint quos nouerint recipere ac hospitio fouere eosdem, aut alios vagabundos quoscunque, de quibus meritò suspicio esse poterit, quòd tales sint, & tam nefariæ conditionis: vel si eiusmodi personas apud se fortè tempore huius dictæ promulgationis aut posteà commorantes, non statim proximo magistratui seu iustitiæ præfecto viciniori sistant, vt ab eo tradantur in carcerem; aut aliis publicis magistratibus, vt ab iis similiter incarcerentur, postea exami-

In fautores ac receptores.

examinandi, & pœnas luituri factis suis condignas, arbitrio suæ Maiestatis; tunc hi omnes reputabuntur & æstimabuntur sustentatores, fautores ac patroni eiusmodi rebellium & seditiosorum hominum; & pro illo suo contemptu, pœnas recipient tàm acerbas, quàm vel per leges huius Regni, vel per suæ Maiestatis authoritatem regiam illis iniungi poterunt, &c.

His edictis & varijs contra summum Pontificem, Societatis ac Collegiorum Presbyteros & alumnos, calumnijs, ad exemplum sanctorum Patrum Iustini, Athanasij & aliorum, Apologiam Gulielmus Alanus opposuit: in qua, ea qua decuit modestia, Pontificis in collegijs instituendis & alendis sanctissimum propositum; Societatis, Seminariorum, ac presbyterorum, in patriam & Ecclesiam innocentissimos ac summè salutares conatus; totamque Catholicorum causam, tàm clarè probauit ac defendit, vt nec aduersarij vlla vnquam ratione aut probabilitate videantur responsuri, nec Catholici presbyteri, nec ipsorum in Anglia fidelissimi hospites, his sæuissimis decretis quicquàm ab officio retardentur.

Et quia iam videbant templa & conuenticula hæreticorum multis locis penè deserta, Ordinibus iterū conuocatis, nouam promulgant legem, qua mulctant vtriusque sexus singulos (modò annum decimum sextum ætatis attigerint) qui recusant adire Protestantium preces, conciones, ac Ecclesias, viginti libris Anglicanis menstruis, id est, aureis ferè septuaginta; qua immani exactione mirum in modum expilatunt postea Catholicos. Decernunt præterea in hoc conuentu crimen esse læsæ Maiestatis, quemquam ab ea religione quam nunc in Anglia sectantur, quouis modo dissuadere aut auocare. Missam verò facientibus vel audientibus pœnam & mulctam in primo regni Elizabethæ anno constitutam duplicant; quæ omnia Catholici constantissimè pro Christo tulerunt. Interim

Noua iterum leges in Catholicos.
Ann. 1582
1.
2.
3.

Ingens persecutorum sæuiti. vt hęc cruenta decreta executioni mandentur, immittuntur in nobilium aliorumque orthodoxorum ædes, varios lictores & exploratores, qui Sacerdotes ipsorumque hospites ac fautores ad carceres raptent grauissimis equulei tormentis exerceant, bonis spolient, ac morte etiam aliquoties afficiant; magnis propositis præmijs, scelerumque condonatione improbissimis hominibus concessa, vt Iesuitas ac Presbyteros prodant ac comprehendant. Tot ergò omnium ordinum *Noui carceres construuntur.* in vincula conijciuntur, vt veteribus carceribus omnes non capientibus, nouos varijs locis instituant; vtque Lodini detur locus recens comprehensis Presby- *Antiqui Confessores extincti.* teris alijsque Catholicis, venerandi senes Episcopus Lincolniensis, Abbas Vestmonasteriensis, alijque antiquiores Confessores, in Isbicensem pestilentem carcerem, in paludibus Eliensibus sitam relegantur, vndè facilè postea extincti sunt.

Sed ad distinctam magis & particularem nonnullarum rerum notitiam, quæ hoc ipso tempore & postea in Anglia gerebantur, & vt aliæ nationes eadem hæresis calamitate afflictæ, perspiciant quibus modis ac rationibus Anglorum sacerdotes in hoc difficilimo opere, Dei manu excitati & directi fuerint, non erit alienum nonnulla hic apponere excepta è literis, quas sacerdos quidam ex Anglia, postquàm annum in ea vinea laborauerat, cùm ad alios, tum ad reuerendum *Alphonsus Agazarius.* virum Alphonsum Agazarium, Anglicano collegio Romæ præsidentem, plurimumq; pro hac ipsa causa laborantem, scripsit mense Iulio, anno Domini 1582. quibus vniuersum ferè rerum seriem, quæ illo anno contigêre his verbis complectitur.

Litera ex Anglia pro Ann. 1582. *Cùm hominem certum ac fidelem nactus sim, qui recta ad vos profecturum se dicat, percurram breuiter earundem rerum capita, quæ alys literis ad vos perscripsi; ne illæ forte difficillimis his temporibus, ad manus vestras peruenire non potuerint.*

Vniuersa

Vniuersa(vt ita loquar) mercatura nostra bene habet; vt enim non desunt contemptores multi, impugnatores etiam plurimi; ita reperiuntur emptores non pauci, admiratores multò plures. Ingens hic sermo de Iesuitis est, de quibus plures fortasse fabulæ feruntur, quam olim de monstris. De origine enim horum hominum, & genere vitæ, & instituto, de moribus ac doctrina, de consiliis & actionibus, varia simul & contraria, & somniorum simillima, non priuatis tantum colloquijs, sed publicis etiam concionibus librisq; impressis diuulgantur: quorum illud tamen caput est, quòd tam ipsi quàm cæteri omnes sacerdotes, missi dicantur à summo Pontifice, vt exploratores statuum, rerumq; publicarum proditores ac euersores. Horum duo nominantur præcipui, Campianus & Personius; quorum hic Londini consistere post nonnullas regni peragratas prouincias; ille vero per agros adhuc discurrere dicitur. vnde his vltimis comitijs ab oratore quodam dictus est alter, lupus latitans; alter vero circumuolitans & liberè vagans Iesuita. Occupatissimus vterque dicitur. Concionantur ferè quotidiè summò mane; deinde scribunt; post prandium ferè loca commutant, in equo meditantes quod die postero concionentur; à cœna confessiones accipiunt vel casus quos vocant conscientiæ resoluunt. Atque hæc ferè tàm eorum, quàm cæterorum etiam sacerdotum quorum hîc copia non exigua est, vitæ ratio narratur.

Sermones de patribus Societatis.

Campianus.

Personius.

Sacerdotiũ in Anglia occupationes.

Magnus fit omnium ordinum, præcipuè verò iuuenum nobilium ad eos concursus: non tantum vt doctrina Catholica imbuantur, sed etiam vt eos de via concomitentur & defendant, opera opibusq; iuuent, omnibusq; officijs præstò sint. Vidi cum Campiano in itinere aliquos, sed plures his diebus Londini cum Personio: quorum maximè assiduus est Georgius ille Gilbertus de quo alias scripsi, indiuiduus ferè Personij comes, qui cum magnus fuerit his annis superioribus Caluinianæ doctrinæ sectator; nunc eo zelo fidem Catholicam tuetur, vt non minùs

Georgius Gilbertus Romæ pos stea mortuus.

hæreticis odiosus sit, quàm Iesuita: quia ipsius maximè sumptibus & authoritate, sustentati fuisse hactenus creduntur. In eum ergo fit maxima inquisitio, & bona eius undique inuaduntur & rapiuntur, & nuper difficilimè persequentium manus euasit; quo factum est, vt inuitus planè superiori hebdomada, à Personio coactus sit regno excedere, vt tempori ad tempus cedat: illum secuturus est statim Carolus Bassetus Thomæ Mori pronepos, paris cum Georgio nobilitatis, zeli & pietatis iuuenis. Vtrumque Romam venturum existimo. Remanent alij qui causam promoueant tàm in aula quàm alibi. Vnus item prælo præest singulari fide ac diligentia, multarum etiam dotium varietate, religionisq; zelo præditus; id enim præterea mirabili quadam solertia effectum esse dicitur, vt in his summis rerum difficultatibus, prælum etiam & impressores habeantur, qui clam in speluncis terræq; cauernis libros imprimant, locum sæpissimè & nomina permutantes ne detegantur.

Carolus Bassetus mortuus postea Rhemis.

Hinc fit vt magna fuerit hoc anno libris scriptis digladiatio, ne hæretici quicquam potuerint edere, quod statim ferè non fuerit acerrimè impugnatum. Chiarcus, & Hanmerus Caluiniani ministri primo quoque tempore in Campianum scripserunt; vniuersum Iesuitarum ordinem & nominatim Ignatij Loiolæ vitam miris modis exagitantes. sed infra decem deinde dies apparuit censura quædam breuis ignoti authoris, typis impressa, quæ tot mendacia in ministros hos regessit vt tàm eos, quàm eorum sequaces vehementissimè puduerit. hac eadem ministri iterum iam vel tertiò, ad disputandi certamen fuerunt prouocati; qua re cùm plurimùm offenderentur, Campianus libellum luculentissimum latinè edidit ad Academicos quo illius postulati rationes reddidit.

Libris scriptis decertatio.

Decem rationes. I.

Exierant nonnulla Reginæ edicta contumeliosissima, in omnes Iesuitas, Sacerdotes, Seminariorum alumnos, & in ipsam denique Collegiorum institutionem. Sed his, tanta prudentia, moderatione rerumq; pondere, doctissimi viri

Apologia D. Alani, I

viri Gulielmi Alani (qui huius vineæ pater meritissimè dici potest,) apologia statim satisfecit; vt ipsi hæretici, alioquin offensi, maximis laudibus opus ipsum extulerint; Catholici incrementum maximum ex eo cœperint. Incurrerat eodem ipso tempore in librum quendam eiusdem Alani ante multos annos de Purgatorio scriptum Fulcus minister, idq; non tam vincendi studio, quàm gloriæ quærendæ ex tali aduersario, sed hunc iuueniliter & ridiculè exultantem, repressit citissimè penitusq; fregit, vir grauissimus, & omni eruditionis laude florentissimus Richardus Bristous, Rhemensis Seminarij studiorum præfectus. Fulcus. D. Bristoi liber.

Coierant his ipsis diebus regni ordines, & Catholicos de contumacia condemnaturi dicebantur, quòd Protestantium sacra, iubente Regina, adire recusarent: exhibitus est ergo in ipsis Comitiis libellus Anglicè scriptus & in Anglia impressus, qui plurimas ac grauissimas huius rei rationes reddit; quibus nec ipsi aduersarij (nisi vt Athei vniuersam conscientiæ rationem Catholicis penitus contemnendam censeant) refragari possunt. Rationes recusantium l.

De Ioannis Nicolai apostasia & relapsu, qui ex Ministro Caluiniano fictus aliquando Collegij vestri alumnus fuerat, iam antea scripsi. Hic in castro Londinensi ad captiuos presbyteros qui vi ad Ecclesiam pertrahuntur, aliquoties concionatus est, præsente maxima aulicorum caterua ad comœdiam cohonestandam. Incredibile ferè est, quantis vbique laudibus hic homulus celebretur. Iesuita omnium doctissimus. Pontificis Alumnus, Cardinalium Ecclesiastes, Theologus, Philosophus, Græcus, Hebræus, Chaldæus, omnium linguarum ac scientiarum peritissimus habetur. Abnegationem fidei typis emisit; in qua, infinita de Roma, de Pontifice, de Cardinalibus, de vestro Collegio, de Iesuitis, de alumnis, de omni monachorum & sacerdotum genere mentitur. Libellus insigni triumpho ab hæreticis exceptus est & sparsus: sed proximo ferè mense prodyt liber alter, qui Nicolai Detectio inscribebatur, in Nicolai apostasia.

quo postquam euidentissimis rationibus demonstratum est, illum nec Iesuitam esse, nec sacerdotem, nec Theologum aut Philosophum, nec vnquam apud Pontificem aut Cardinales concionatum (nisi quòd semel, aut iterum Romæ apud Inquisitores Caluini hæresim abiurasset,) nec vllam eruditæ linguæ aut scientiæ cognitionem habere, sed relapsum tantum ministrum esse, indoctissimum grammaticum, erronem vagabundum, ac mendacissimum homuncionem: tot & tanta præterea hac iustissima occasione, explicata fuerunt de Romanis rebus, de charitatis operibus quæ in vrbe fiunt, de præclarissimis suæ sanctitatis ac illustrissimorum Cardinalium rebus gestis, de omnium religiosorum ordinum insigni pietate; vt hæreticos non mediocriter iam pigeat, hoc suo commento eiusmodi se narrationi necessitatem præbuisse; quæ plurimi perspecta fraude, partibus ipsorum diffidere, nostris verò adhærescere cœperant.

Nicolai desectio I.

Atque hæc de libris, qui non minori sacerdotum diligentia, aut etiam periculo disseminantur, vt in manus omnium perueniant, quæ scribuntur. Modus autem est, vt omnes libri Londinum nullo euulgato comportentur, ibique in sacerdotum manus per centenos aut quinquagenos distributi eodem planè tempore in vniuersas regni oras diuulgentur: postero autem die, cùm de more, lictores Catholicorum domos ob hos libros sparsos scrutari incipiunt, non desunt copiosa numero iuuenes nobiles, qui de nocte hos libros in hæreticorum ædes, officinas, ac palatia inserant, per aulam etiam disseminent, & per plateas, vt soli Catholici de his non accusentur.

Modus libros in Anglia disseminandi.

Nunquàm facerem dicendi finem, si de Catholicorum zelo ac ardore sermonem ingrederer. Cùm sacerdos ad eos diuertit, salutant primùm vt externum & ignotum, tunc ad cubiculum interius adducunt, quo oratorium constitutum est: ibi omnes prouoluti in genua sacerdotis benedictionem humillimè petunt; interrogant deinde quanto tempore apud eos mansurus sit, quod esse vellent

Modus quo recipiuntur Sacerdotes.

lent quàm longissimum: si die sequenti discessurum se dicat (quod ferè solent, ne longiori mora periculum creetur;) omnes eo ipso vesperi ad peccatorum se confessionem parant, postero manè audito sacro, sanctissimo Eucharistiæ sacramento se muniunt; postea, habita concione atq; iterum impartita benedictione sacerdos discedit, quem nobiles aliquot iuuenes vt plurimum ferè in itinere concomitantur.

Habent Catholici in variis ædium partibus (sicut in primitiua Ecclesia vsitatum fuisse legimus) non pauca loca secretiora quibus sacerdotes ab irrumpentium lictorum vi abscondantur. Sed iam longo vsu (vt fit) & nonnullorum etiam falsorum fratrum proditione, magna ex parte in perscrutatorum cognitionem peruenerunt. Ipsi Catholici in syluas ac dumeta, in fossas etiam ac lacunas, cùm de nocte fit irruptio, se abdere solent. Cùm sedemus aliquando ad mensam hilariores, & familiarius de rebus fidei ac deuotionis (is enim omnium frequentissimus est sermo) conferentes, si aliquis fortè ad ianuam rapidiùs insonuerit, ita vt lictor existimari possit; omnes statim, non aliter quàm cerui audita venetorum voce, erectis auribus & animis, astant, cibis abstinent, breuissima oratione se DEO *commendant, nec vox aut sonitus vllus auditur, quousque famuli quid rei sit renuncient; quod si nihil periculi fuerit, ex iniecto tamen metu fiunt lætiores. Verè de his dici potest, quod anima eorum in manibus ipsorum semper.* Latibula in Catholicorum domibus.

Nullus his in partibus reperitur, qui de nimia sacrorum duratione queratur; imò, si Missa quauis ad horam ferè integram non duret, vix multis probatur. Si sex, octo aut plura etiam sacra eodem die ac loco fiant, quod non raro concurrentibus inuicem sacerdotibus contingit) non deerunt in omnibus ijdem ipsi auditores. Si sacerdos non desit; octauo quoque die peccata expiant salutari confessione Lites vix vnquam inter Catholicos audiuntur de rebus vllis; si quid controuersia occurrat, id Catholicorum zelus & ardor.

totum

totum sacerdotum ferè arbitrio permittitur: cum hæreticis nec matrimonium libenter contrahunt, nec preces faciunt, nec quicquam commercij habere volunt. Cùm nobili fœminæ his ipsis diebus oblatum esset, vt carcere liberaretur, si vel vnam ecclesiam pertransire tantum vellet; illa respuit adijciens, se integra conscientia carcerem esse ingressam, & eadem illæsa velle aut egredi aut mori. Vide quæso quid Dei spiritus, per hanc persecutionem effecerit. Henrici Regis temporibus, qui pater huius Elizabethæ fuit, vniuersum ferè hoc regnum (in quo erant, episcopi prælati, ac docti viri plurimi) ad vnam tyranni vocem, fidem ac Pontificis Romani autoritatem abiurauit: nunc verò per summam Dei misericordiam, persequente Henrici filia, non desunt pueri ac fœminæ, qui palàm & ad tribunalia non solùm fidem intrepidè profiteantur; verum morte etiam proposita renuant ea facere quæ leuiora nonnullis videri fortasse possent, hæc est verè mutatio dexteræ DEI *excelsi, & in summis eius beneficiis erga hanc nationem numeranda. Explicari non potest quantum* DEI *gloriam Seminaria illa transmarina propagauerint, quæ hæreticos magis terrent, quàm vlla principum Catholicorum arma.*

Magna constantia fœminæ.

Mira mutatio.

Seminaria

Poundus noster arctissimè custoditur Londini, coniectus in castrum quoddam obscurissimum ob linguæ libertatem, qua nuper ministros quosdam perstrinxit, & ad certamen cum sacerdotibus Catholicis prouocauit; qua vna re nihil illi illubentius audiunt: humi iacet loco subterraneo, nec vllus ei luminis vsus permittitur, maximis etiam ferreis compedibus oneratur, & tamen mecum per literas his diebus mirabili quodam artificio emissas, suauissimè iocatur, perinde ac si in delitiis viueret. Cùm autem per eandem viam, qua literas illas receperam sacerdotem quendam ad eum, direxissem (prout postulabat) vt sanctissimam Eucharistiam ei præberet, eò quòd omnes itineris ac ingressus circumstantias à Poundo præscriptas non obseruasset, captus est; sed iterum postea mirabiliter liberatus.

Thomas Poundus magni aliquando nominis in aula.

In fi-

In similem captiuitatis locum, his ipsis diebus post tot annorum carceres Londini perpessos, conjecti sunt grauissimi ac reuerendissimi viri, Episcopus Lincolniensis, Abbas Westmonasteriensis, aliiq; multi. In arcem enim Visbicensem in saluberrimum locum, sæuissimo Puritano custodiendi, in hac veneranda sua senectute mittuntur, vbi certissimum est diu eos non superfuturos. Etenim vltra carceris incommoditatem inhumaniter etiam & barbarè à custode tractantur. Omnes penitùs libri præter vna Biblia, illis auferuntur, nec scriptorum suorum aut annotationum codicilli permittuntur. Superbissimi ministri sæpè inexpectato immittuntur, qui imparatos aggrediantur ac conuitiis proscindant: falsa deinde & ridicula frequenter de eis publicantur, eaq; nonnunquam libris impressis, quo omnis eorum existimatio, qua plurimum valent, imminuatur. Fœmina quædam impudica superiori mense, in eorum cubicula ipsis inscijs, inclusa est, vt inde opinionem incurrerent incontinentiæ. Nullus ad eos permittitur accessus, vnde hoc artificio quod modo dicam vti compellimur. Cùm aliquis ex nostris quicquam eis eleemosynæ dare voluerit, præcedenti die ambulat per agros vicinos, & tanquam venaturus vocem attollit; quo signo dato, eorum aliquis per fenestras prospicit, & signo dato animaduertit, venatorem illum aliquid in vsus ipsorum habere. Postera ergo nocte dormientibus cæteris, accedit ille cautus ad muros, & per eandem fenestram ex qua signum datum fuerat, inclusorum aliquis dimittit sportulam, qua eleemosynam recipiat. Atq; hac eadem ferè ratio in cæteris etiam carceribus tenetur; licet pro locorum varietate, varia etiam media tentanda sint, in quibus excogitandis, summoq; cum periculo exequendis, mirabilis sanè elucet Catholicorum ardor, charitas, ac fortitudo.

Præcipuorum Prælatorum exagitatio.

Modus subueniendi incarceratis.

Hartus & Cotamus eodem in carcere sunt, quorum posterior, vt socium sua causa comprehensum è periculo liberaret, sponte se lictoribus obtulit: Prior in ingressu ad insulam captus, & ad Reginæ Consiliarios ductus, eò quò

Hartus & Cotamus Presbyteri.

pulcher-

pulcherrimus iuuenis, magnis etiam talentis præditus, & parentibus nobilibus ortus esset, dimissus est Oxonium; vt cum doctissimis illius vniuersitatis Theologis conferret, si qua fortè spes eum peruertendi appareret. Sed cùm post duorum aut trium mensium spacium, nihil quicquàm in eo genere proficeret, carceribus tradendum existimarunt; vbi lætissimus viuit, & duriora in posterum expectat ob præteritos fauores.

Antonius Tirellus presbyter.

Tirellus vester, postquam huc appulisset & me amplexatus fuisset, prodiens quodam die in publicum, visus est & proditus à Ioanne Nicolao exclamante, & populum ad perduellem capiendum (sic enim loquuntur) excitante. Non miror Apostolum tàm vehementer questum esse, de falsis Patribus; nobis sunt hîc molestissimi, & aliorum omnium maximè capitales.

Sledus proditor.

Ionsonus Ortonus.

Sledus, qui paucis ante nos diebus Roma discessit, egit aliquandiu proditorem clanculùm, nunc publicè persecutorem. Comprahendit Ionsonium per plateas transeuntem; paulò etiam pòst, Ortonum nihil minus quàm tale quid suspicantem. Si proditor paululùm se cohibuisset, & ad hospitium vsq; prosecutus fuisset, cœpisset vnà Campianum, Personium & Gilbertum, (ad illos enim Ortonus properabat) quibus tribus hominibus nescio an Regina quidquam magis expetat.

Tria Personij pericula vitæ.

Sed DEI *non sua fuit voluntas; qui tàm ipsos; quàm alios, variis in dies periculis liberat; saltem Personij tria, ipso narrante accepi: primum, cùm obsessa domò in qua fuit, in fœnile quod domui adhærebat se abdens persequentes euasit: alterum, quòd ad hospitium quoddam publicum sub noctem inuitatus (ea enim præcipuè hora sacerdotes solent egredi) vt quendam nobilem è longinquo venientem Ecclesiæ gremio reconciliaret, licet optimè locum cognouisset, & triduò antè ibidem fuisset, ita tamen inter eundum immutatus est sensus eius, vt ad domum veniens illam non agnosceret; nec iam eam vlla ratione aut diligentia, etiam si diu quæreret, & à vicinis sæpè multumq; peteret, inuenire potuit, vnde mœ-*

stus

stus abscedere coactus est. Postero verò die, intellexit ianuam illam à lictoribus interius fuisse clausam & obsessam, qui aduentum eius expectabant. Comprehenderunt autem eodem tempore septem alios qui eadem de causa illuc veniebant, & in iis Rushtonum, vestri collegij alumnum. Tertium erat, quòd cùm Personius domum quandam ad Tamesis ripam positam haberet, in qua de nocte sacerdotes conuenire, & sarcinulas suas nonnunquam deponere solebant; hac à quodam librorum compactore, qui operas in ea exercuerat, magistratui indicata fuit, qui statim Personio vix egresso, maximo armatorum numero locum obsedit, omniaq; diripuit, cruces, medallia, grana benedicta, Agnos Dei, & cætera eiusmodi non pauca; cœperunt etiam in domo vicina Alexandrum Briantum presbyterum, quem postea variis cruciatibus afflixerunt, non solum equulei sicut cæteros sacerdotes, sed acutissimis etiam acubus sub vngues immissis, inaudito quodam crudelitatis genere.

Septem cōprehensi & in iis Rushtonus.

Alexandri Brianti comprehensio.

Et profectò mirabile planè est, quàm ingeniosam se præbeat hæreticorum malitia ad nouas afflictiones in Catholicos excogitandas. Ex castro Londinensi scribunt, septem ibi esse variorum tormentorum ac cruciatuum genera, quibus in dies Catholici exercentur. Hic, etiam Superintendens & Pseudoepiscopus Elmerus, vt est natura truculenta, & olim inter Gladiatores non infimi nominis, sic sua etiam peculiaria habet. Et his proximis diebus, cùm virginem quandam nobilem ad arbitrium suum flectere non potuisset, vt hæreticorum sacra adiret, in locum quendam infamem compegit, vbi flagris tanquam scortum cædenda esset. Sed aliqua visa est statim pœna eum secuta, cùm enim ipse filiam suam quam vnicè diligebat Concionatori cuidam Ministro in matrimonio tradidisset (in eadem enim ministrorum tribu solent omnes vt plurimum contrahere) eumq; in honorem filiæ, Archidiaconum Londinensem constituisset; ille prouinciam visitaturus exiens, comprehensus est à magistratu cum alterius vxore;

Ingeniosa hæreticorū malitia.

Lepidum de Episcopo & Archidiacono suo genero.

qua

quare socero patefacta, gener, vt eum æquiorem haberet, voluit iniuriam augere. Finxit itaq; literas libidinis plenas, vxoris nomine ad equitem quendam auratum, easq; tanquam à se interceptas, in erroris sui compensationem socero obtulit, quibus ille mirabiliter afflictus, cùm postea intellexisset, rem totam à genero compositam esse; in furorem actus, non baculo pastorali, sed Lanionis fuste Archidiaconum grauissimè verberasse dicitur. Atque cum eiusmodi quidem prælatis est nostra concertatio. Hactenus ille.

Edicta & leges.

De edictis atrocissimis, legibusq; sæuissimis contra omne genus sacerdotum, ac Catholicorum editis, satis iam vos, cùm ex meis, tùm ex aliorum etiam literis, & ex ipsis rebus ad vos perlatis, intellexisse non dubito. Primus hæreticorum impetus in illos erat maximè, qui sacra hæreticorum adire noluerunt: quos ex eo deinceps Recusantes appellare consueuerunt, cuius generis, plus quàm quinquaginta millia statim se obtulerunt, iiq; ex omni ferè regni prouincia ornatissimi, ac vniuersè opinio probatissimi viri, quorum constantia mirabiliter offensi aduersarij, in presbyteros tanquam huius rei præcipuos autores vniuersalem iracundiæ molem conuerterunt. Vnum itaq; hoc ipso mense in crucem egerunt Euerardum Hansium, & plures videntur breui eandem sortem subituri, ad quam omnes paratissimi esse videntur animis. Hansius certè inuicta patientia certamen pertulit; proximus ei successurus videtur Clistonus presbyter, qui iam aliquot mensibus sic ab hæreticis inter latrones in antro quodam subterraneo, fame, frigore, ferrisq; afflictus est, vt supra naturam planè existimetur, quod spiritum adhuc ducat. Hic cùm his diebus ad tribunal per plateas ingentibus onustus ferris inter fures duceretur, sociis gementibus, & vniuerso ferè populo commiseratione affecto, ipse solus hilaris & subridenti similis compedes trahebat. Cùm autem quidam peteret, cur ille præ cæteris in casu suo tam misero rideret, quia (inquit) ego plus quàm cæteri ex hac calamitate emolumenti

Recusantes.

Hansius martyr.

Olistonus presbyter.

menti sum percepturus, & iustum est opinor, vt quisque de suo lucro gaudeat.

Ceruinus vester qui tanto zelo Romã ardebat, non minori spiritus ardore sex integros ferè menses per diuersas regni prouincias concionando consumpsit, qua in re insignem planè gratiam & auctoritatem habebat; voluitq́; Dei prouidentia, vt in tantorum laborum compensationem, in ipsa tandem concione caperetur, Londini in domo cuiusdam nobilis inuentus, cui Roscaroco nomen est, qui vna cum Ceruino in carcerem est traditus, & postea equuleo tortus dicitur. Ceruino cùm in atrium interitus carceris adductus esset, aptarunt compedes grauissimos, quos vix mouere poterat: quo facto discesserunt ad tempus custodes, vt viderent in quodnam antrum vel cubiculum compingendus deinde esset; ille autem, cùm vndique circumspiciens solum se videret, suspexit in cœlum lætissimo vultu, & gratias Deo egit: tamen iterum pedes aspexit onustos catenis, & experiebatur an mouere eos posset, cumq́; mouendo audiret catenæ sonitum; continere se non potuit, quin magno risu, effusis etiam præ gaudio lacrymis, & manibus oculisq́; in cœlum sublatis, ingentem lætitiæ suæ affectum exprimeret. Quam rem totam videntes hæretici quidam duo de Familia Amoris, qui proximo quodam in loco captiui tenebantur, nullum mirandi finem facere potuerunt, & vniuersam rei gestæ seriem sæpissimè postea narrare consueuerunt. Idem Ceruinus cùm biduò antequàm caperetur, mecum pernoctasset, & propter frigoris vehementiam (erat enim hyems) ad focum exiguum quem habueramus, inter duos tresuè ægrè se interuisset; hac de re post sex opinor dies, quàm in carcere fuisset, sic ad me rescripsit. Eleemosynam quam heri ad me misisti, accepi, Deus tibi rependat; tantillum etiam antea habueram, quod vbi expensum fuerit, descendam ad fratres meos latrones in lacum, vt ex communi eleemosynarum sportula viuam & descendam profectò libentiùs, quàm vnquam hactenus ad vllum conuiuium; illius enim sportulæ panis, erit

Rodulphus Ceruinus postea martyr.

Roscarocus nobilis.

Ceruini consolatio in compedibus.

Ceruini epistolium.

Compedes intelligit. *nis, erit mihi Domini mei causa, omni melle & vniuersis dapium generibus dulcior. Habeo iam ad pedes ac tibias tintinabula quædam, quæ me admoneant, qui sim & cuius sim. nunquam alias sensi tam suauem harmoniam; si vobiscum iam essem, facerent mihi locum ad ignem accedenti, nec me comprimeretis. Ora pro me, vt compleam fortiter ac fideliter cursum.* Hæc Ceruinus, atque hucusque ex epistola Londino scripta.

P. Campianus Elioti proditione capitur. Vt autem ad historiæ nostræ seriem redeamus, post scriptas has literas multi ferè indies Catholici prodebantur, & inter cæteros, percelebris ille Campianus hoc tempore proditione falsi cuiusdam fratris Elioti, tanquam Iscariotis capitur, ludibrijs exponitur, compedibus vincitur, quæstioni ter aut quater ad luxationem ac quassationem omnium membrorum subijcitur: quo etiam tempore præter plurimos de vulgo, ex præcipua quoq; nobilitate & ordine equestri, hoc maximè prætextu, quod Campianum in ædes receperint, & ab Ecclesijs Protestantium abstinuerint, non paucos in carceres rapuerunt, iudicibus simul cum furibus ac latronibus stiterunt, varijsque mulctis pecuniarijs miserè expilarunt; in quo genere grauissima passi sunt il-*Nobiles propter Campianum afflicti.* lustres nobiles propter Campianum afflicti, Bato Vauxius, Thomas item Tressamus, & Gulielmus Catesbeus equites aurati, & alij per vniuersum regnum plurimi, admirabili constantia, fide & pietate insignes viri. Interim vt Campianum ac Presbyteros vinctos plausibiliori prætextu afficient extremo supplicio (pro sola enim Catholicæ fidei propagatione, quæ adeò nunc in animis Anglorum inualuerat, tollendos non iudicabant) fingunt eos, multa in necem Reginæ, Romæ, *Calumniæ in innocentes confictæ.* Rhemisque machinatos; ad eamque rem falsos quosdam fratres in testes ex fece hominum conquirunt & subornant: quorum testimonijs licet non consentientibus, & apertissimè refutatis, condemnantur ad mortem crudelissimam & turpissimam, quam paulò

post

post incredibili cõstantia ad singularem Dei gloriam, Catholicorum confirmationem & bonorum omnium ædificationem præclarissimè obierunt, importunè instantibus & vrgentibus hæreticis, vt saltem Elizabetham caput Ecclesiæ agnoscerent, & se in ipsam peccasse confiterentur; ac non solum vitam & veniam si id facere vellent, sed dignitates etiam magnas offerentibus.

Primo ergò die Decembris anno 1581. celebri martyrio consummati sunt, idem Reuerendus Pater Edmundus Campianus Societatis IESV presbyter, & venerabiles duo Sacerdotes, Rodolphus Ceruinus, ac Alexander Briantus, Romani alter, alter Rhemensis Seminarij alumnus. Vicesimo verò Maij sequentis anni; Thomas Fordus, Ioannes Sherdus & Robertus Ionsonius; & trigesimo eiusdem mensis, Gulielmus Philbeus, Lucas Kirbeus, Laurentius Richarsonus, Thomas Cotamus, Presbyteri sancti & docti omnes, certamen confessionis compleuerunt. Et hi quidem omnes Londini; vbi antè etiam sanctè martyrium passi sunt Ioannes Nelsonus, anno 1578. & Euerardus Hansius anno 1581. Sacerdotes, & Thomas Schervodus laicus; & extra Londinum in alijs prouincijs Cutbertus Maynus primus ex Seminarijs martyr an. 1578. & Ioannes Paynus an. 1582. singulari zelo præcellentes Presbyteri. Paulò verò pòst, hoc est eodem anno & sequenti, simili constantia sanctas animas Deo reddiderunt, in Eboracensi vrbe vita & doctrina præstantes Presbyteri, (hoc solo nomine damnati, quòd Sacerdotes se agnoscerent, ac pontificia autoritate se extra regnum ordinatos esse confiterentur) Gulielmus Laicus, Richardus Kirkmannus, Iacobus Tomsonus, Gulielmus Hartus, & Richardus Therkellus. Atque duo nuper in VVintoniensi ciuitate Dominus Ioannes Slaidus, & D. Ioannes Bodæus honestæ conditionis laici, bis varijs temporibus per sententiam iudicis, (inaudito apud

Martyria multorum præclarissima.

An. 1582.

Martyres quindecim

1582.

Martyres octo.

1583.

to apud Anglos exemplo,) morti adiudicati sunt; quam, paulò pòst fœlicissimè obierunt, non aliam ob causam damnari, quàm quòd penes Reginam summam in causis Ecclesiasticis autoritatem proximè & secundum Deum, esse negarint. Eodem anno & alium laicum Gulielmum Carterum Londini martyrio sustulerunt; ob id solùm, quòd cum impressor esset, prælo mandasset librum quendam de schismate à docto & pio viro Gregorio Martino conscriptum, in quo hortabatur virgines quasdam ad ieiunium, quòd ea ratione Holofernis caput (id est dæmonis & peccati) facilè amputarent: quam sententiam auidè arripientes Hæretici, non aliter quàm de regina illud Holofernis nomen intelligi voluerunt, cuius saluti & vitæ eiusmodi hortationibus insidias strui calumniabantur; eadem planè iniustitia, qua obijciebatur olim in Africa Catholicis sacerdotibus, quod de Regis persona loquerentur, si quispiam vt moris est dum populum admoneret, Pharaonem, Nabuchodonosor, aut Holofernem nominaret.

Victor Vtic.lib.1.

Verùm dominus Iacobus Laburnus nobilis laicus, paulò etiam vlteriùs, quàm sacerdotes (qui iniussu Superiorum non debebant nec volebant se Reip. & status quæstionibus immiscere) progressus, palàm negabat Reginæ omnem obedientiam (sicut & ante Iurisconsultus Storçus, Feltonus nobilis & Wodosius Presbyter fecerant) partim quod eius natales illegitimos esse diceret; partim, quòd esset Pij V. Pontificis sententia prætenso iure regnandi priuata. Qua de causa varias carcerum molestias Carleoli, Londini, Lancastriç, Mancestriæque perpessus, tandem Lancastriæ sanguinem omnibus admirantibus eius constantiam ac patientiam lubentissimè ac mitissimè fudit.

D. Laburni Confessio.

Martyres quatuor.

Ann.1582.

Neque hìc silentio prętereundum est, aliquot etiam plebeios quòd Ecclesias, & profana Protestantium officia adire noluerãt, cùm non haberent vnde mulctam pecu-

Plebeij virgis Cæsi.

pecuniariam soluerent, sententia iudicis diu ac miserabiliter per vrbem Wintoniensem tractos ac nudos crudeliter fuisse cæsos.

Incidit quoque Dei planè prouidentia, hoc tempore in manus persecutorum P. Gaspar Hayuodus, nam reuocatus in Gallias, ad suorum colloquium, cùm esset propemodum in littore Normannico, subitò aduerso vento in portum Anglicanum delatus à Magistratu sistitur, Londinum reducitur ac in carcerem compingitur, vnde post non multos dies & varias examinationes, ducitur ab arcis Præfecto cum aliquot alijs vinctis Presbyteris circa id tempus comprehensis, ad tribunal. Vbi autem ventum est ad ianuam Prætorij, nouo exemplo, sed antiqua hæreticorum vereque diabolica fraude, ex improuiso cæteris eum Confessoribus subtrahunt, ac in vicinis ædibus, dum alij causam dicerent, collocant; vt hoc artificio simul & abesset à Collegis ille, qui doctrina & dicendi peritia, qua plurimum præualuit omnibus, obiecta crimina facillimè diluere potuisset; & suspitio daretur cùm cæteris Confessoribus, tùm astanti populo, patrem optimum, animum ac religionis sententiam vel mutasse prorsus, vel saltem in aliquibus se Regiæ voluntati accommodasse. Atque vt illud faciliùs ab omnibus crederetur, quasdam in eam rem voces arcis præfectus mox sparsisse dicitur, eumque non cum sodalibus ad mortem iudicis sententia condemnatis, sed per aliam secretiorem portam in carcerem reduxit. Quo dolo malo factum est, vt etiam boni nonnihil isti Reuerendo patri humanitùs accidisse timuerint. Sed impijssimam fraudem ac summam sancto Confessori factam iniuriam tempus posteà patefecit. Neque enim vel istorum dolosis machinationibus, vel frequenter adhibitis minis, vel alijs grauissimis tentationibus quicquam cessit. Obtulerunt autem ei (quod ab ipsius ore posteà audiui) si vel se aliquantulum accommodaret, episcopa-

P. Hayuodi apprehensio & circa illum facta.

X 3 tum.

tum. Mansit autem in carcere, varijs postea à Reginæ consiliarijs nuncijs, ac literis, sed frustra, ad defectionem sollicitatus. Socij verò sacerdotes, secundum iudicium paulò ante pro tribunali latum ad patibulum ducti, confessionem suam gloriosa morte lætissimè compleuerunt. Hi autem erant Georgius Haddocus, Ioannes Mundinus, Ioannes Nutterus, Iacobus Fennus, & Thomas Emerfordus.

Martyres quinq.

Atque in alijs regni locis præsertim Lancastriæ, Eboraci & in Wallorum finibus, complures tormentis grauissimis tentati, nonnulli etiam turpissima morte proditorum & latronũ instar affecti sunt. Lancastriæ, Iacobus Bellus Presbyter & sexagenarius, & Ioannes Finchius laicus, in Wallia Richardus Vitus ludimagister. Frustra verò in hoc instituto compendio commemorauerim, quibus de criminibus tàm crudeliter in innocentes homines animaduersum sit, cùm omnibus constet, veram solamque causam fuisse religionis auitæ professionem, & Apostolicæ sedis ac communionis contra Ecclesiæ rebelles filios defensionem.

An. 1584.

Martyres qui.

Nam cùm cæteras confictas criminationes in iudicio facilè depulsissent, mox in ipsorum secretiores cogitationes & futura facta, quibusdam copiosis interrogationibus super Bulla declaratoria Pij V. fit inquisitio, nimirum, 1. si sententiam illam legitiam fuisse iudicent? 2. si putent in Papæ esse potestate reges exautorare, ac subditos ab ipsorum obedientia liberos reddere? 3. quid sint facturi ipsi, aut alijs in conscientia prescribent, si bellum à quoquam inferatur propter religionem? ac huius generis alia: In quibus si quid pro Pontificia potestate, vel prudentissima rerum moderatione dixissent, continuò læsæ Maiestatis, & non religionis rei decernebantur.

Articuli propositi de Bulla Pij V.

Atque hæc quidem hactenus nequissimè perpetrantur aduersarij nostri, conscientia ipsorum tantùm

clàm

clàm repugnante, & tantorum scelerum apud DEVM eos accusante: (optimè enim nouerant innocentissimos esse Catholicos earum omnium molitionum quarum condemnabantur,) sed voluit Dei benignitas in lucem hominumque notitiam, hanc summam eorum impietatem proferre. Nunc enim Ioannes ille Nicolaus, de quo supra mentio facta est, qui ab his induct⁹, maximam huic sanguinolentæ tragœdiæ occasionem, vel vmbram potiùs & velamen dederat, (Roma enim rediens, tam libris impressis, quàm concionibus publicis multa de Catholicorum machinationibus iussus asseruit) cùm vidisset tot innocentes homines hac scelerata fraude sublatos esse, conscientia motus, Ceciliũ summum Regni Quæstorem adit, reuocatque illi in memoriam, falsa esse quæ ipse in Catholicos dixerat; à quo vix auditus, idem postea Reginæ Secretario Valsingamo significari curauit: sed cum neuter eorum libenter eum audiret, ille tanquam alter Iudas, requiem non inueniens, admonuit eius rei non solum præfectum arcis Londinensis, qui totius fictionis præcipuus autor fuerat, verumetiam Lucam Chirbæum presbyterum, ex ijs vnum, qui hac ipsa de causa sententiam mortis acceperant. Quo facto exijt statim ex Anglia, & per Germaniam properabat ad Turcas, vt experiretur an eorum religio meliori conscientia res administraret quàm protestantium; sed in itinere cum multis difficultatibus impediretur, persuasus à Socio redijt in Galliam, vbi quanquam eam gratiam non fuerit consecutus vt Catholicus fieret (voluit enim statim in Angliam redire) coram magistratu tamen Rothomagensi, vniuersam mendaciorum suorum seriem retexuit articulis octo, qui * impressi habentur, binasque literas ad Reuerendum D. Alanum Collegij Anglorum Rhemensis præsidem eodem de negotio dedit, ex quibus hæc inseremus, sicut ipsius verbis scripta habentur.

Io. Nicolaus mendacia confitetur.

Cecilij & Valsingami obstinata iniquitas.

Nicolai fuga & desperatio.

* *Liber qui dicitur concertatio.*

Io. Nicolai litera 19. feb. ann. 1583.

D. Alane, contra Papam, Cardinales & Episcopos quacunq; scripsi, scripsi ambitionis causa; nullum librum edidissem, Deus est mihi testis, nisi Præses Castri Londinensis me ad scribendum prouocasset.

Multa scripsi, multa feci, quæ scribere aut facere negaui prorsus, antequam Præses sæpe minatus esset, grauissimum equulei tormentum; quam acerbam pœnam pati mea fragilis caro abhorruit. Illius igitur inuentionem atque voluntatem secutus sum, quod imperabat scripsi, feci, locutus sum, non ex malitia, sed ex eius impulsu; non ex praua voluntate, sed ex satanica suggestione.

Concientiæ cruciatus.

Multa scripsi falsò, quæ scripsisse pœnituit me, antequã ex Anglia tanquam profugus ob enormia peccata mea, quæ conscientiæ meæ magnam inquietem diu & noctu iniecerunt, discessuram. Nunquam in Anglia steti coram iudice, aut alio quouis magistratu tanquam testis contra quẽuis Catholicum Romanum, quando in iudicium vocati sunt; sed ex proposito abfui Londino.

Papa, Cardinales, Episcopi, & alij Catholici Romani, in me multa contulerũt beneficia, quæ ingratitudine compensaui; sed causa ostenditur metus grauissimi supplicij & magnifica promissa me à Deo auocauerunt.

Tormentorum timor.

Nihil aliud audire potui in carceribus, quàm has minas. Fac sic, aut satellites te ducent torqueri; maluissem dixisset suspendi. Non bona res est, corpus isto cruciatu longius fieri per duos ferè pedes, quàm natura concedit. Narratus est mihi modus torquendi, cùm audiueram, timor & horror istiusmodi supplicij me omninò vicit. Quorum voluit ille Præses aut seruus illius nomina scribi, scripsi. Gregorius Peccam Eques auratus in Catalogo fuit Papistarũm positus, Iudex identidem Southcotus, & alij multi mihi ignoti.

Confictio criminum in Catholicos.

D. Alane, Odoenus Hoptonus Præses Castri Londinensis, minis iussit vt confessionem meam iuxta voluntatem illius scriberem; & quando nomina Papistarum patefeci (quorum quàmplurima nomina nunquam ante audiue-

diueram) iussit vt eos fautores esse Papæ, Reginæ Scotorum, acerrimos inimicos Regiæ Maiestatis & virorum à consiliis asserere non vererer. Hoc inquit si à te factum erit, Regina promouebit te, inuenies me promptissimum ad te iuuandum. Christi proceres te magno prosequentur amore, & nihil indigebis. Si hoc non præstabis grauissima pœna mulctaberis, consule tibi igitur. Et hanc ob causam partim metu ductus; partim adulatione victus, hoc in me suscepi, vt quod ipse aiebat, confirmarem. Hæc quæ exaraui adeò vera sunt, vt nihil verius.

Videte homines, qua mecum Tragœdia vsus est ille Præses. Quamprimum veneram in conspectum eius ductus cum satellite, confessus sum illi me suæ religionis esse, & tamen hypocrisi maxima vti voluit: paratus eram in die Dominico istius hebdomadæ qua captus eram, in Ecclesiam venire mea sponte; & tamen iussus, vt apparerem reluctari, & seruus illius iussus fuit trahere me ad Ecclesiam, quasi inuitus venissem, ex his paucis colligite plura. *Nequitia magna Hoptoni.*

Multa alia scripsit ac confessus est Nicolaus iste (quæ breuitatis causa omittimus) de nequissima hereticorum nostrorum in Catholicos, etiam contra propriam conscientiam, conspiratione; sed neque tamen ideo quicquam ab incepta persecutione destiterunt, verùm maiori potius impetu progressi sunt. *Procerum vexatio.*

Neque verò nunc contenti hac in Presbyteros & mediocris fortunæ Orthodoxos artificiosa crudelitate, ipsam etiam nobilitatem, ac inprimis regni proceres, quos iam magis magisque istius nouæ sectæ falsitatem, turpitudinem ac immanem crudelitatem abominari obseruarunt, indignissimè tractare incipiunt. Et cùm in omnes Catholicè affectos nobiles simul animaduertere non queant, pro cuiusque Aulici ac noui hominis odio & libidine, nunc istos, nunc alios, confictis criminationibus & calumnijs impetunt. Ita Franciscum Throgmortonum ac Edouardum Arde-

X 5 num

num antiqua fide ac genere præſtantiſſimos viros aliosque indignè ſuſtulerunt. * Sic Illuſtriſſimum Northumbrium in Anglia potentiſſimum principem, ac inſignem pietate ac nobilitate virum Gulielmum Sheliæum, in infœlices ac læthales carceres ex vaniſſimis ſolùm ſuſpicionibus truſerunt. Idem feciſſent in illuſtrem Baronem Pagettum ac Carolum Arundelium nobilem, licet innocentiſſimos, niſi fuga matura, & vitæ & conſcientijs ſuis conſuluiſſent. Quo modo autem iam pridem ſummum totius regni principem, Comitem Arundeliæ, Ducis Norfolciæ (qui & ipſe iſtorum cruentis manibus ſublatus eſt) filium primogenitum ac hæredem, è fuga propter ſolam conſcientiam ſuſcepta, reductum, in carcere immaniter tractent, mendacijsque ac calumnijs infament; omnesque ipſius chariſſimos fratres, ſorores, cognatos, affines innocentiſſimos homines exagitent, dicere ſuperſedebo. Sanè præter iſta quæ commemorauimus, præterque expilationes ac vexationes quas à viliſſimis homuncionibus tolerare coguntur, vel hoc nomine nobiles laici ſunt ipſis ſacerdotibus infœliciores; quod nec conſcientiæ cauſa fugere, nec poſſeſſiones vendere, nec bona ſua vxoribus ac liberis relinquere, nec ad ſui ſuſtentationem ſecum transferre poſſint; ſed fiſco ac hæreticorum vſibus applicanda deſerere coguntur: qua vna re nihil poteſt dici aut fingi ſeruilius ac miſerabilius.

** Iſtum in carcere hoc anno menſe Iulij occiderunt.*

Et hanc in omnes Ordines crudelitatem dicunt ſe non exercere propter religionem, (ſicut certè putamus; putantque etiam prudentes omnes, qui iam à multis annis aduerterunt, ab ijs qui rerum potiuntur in Anglia, de fide vtcunque id prætendant, nullam curam haberi, ſed de ſtatu ſuo ſolum eſſe ſolicitos) ſed ad Reginæ ac Reip. ſecuritatem, quam per Catholicos in dies numero ac ſtudio in Reginam Scotiæ creſcentes, magis magisque periclitari aſſerunt. Vnde iſti noui etiam

Elizabethæ conſiliarij nullam de religione habent curã.

etiam metus ac suspiciones de Elizabethæ interfectione, qui tàm altè istorum animis infixi sunt, vt pueriliter non modo homines ac res quæ verè existunt, sed vanissima spectra ac vmbras metuant ac insectentur; adeò quidem, vt ad eam à capite Reginæ repellendam, aut postquam facta fuerit vindicandam, non modò in eos qui fecerint, sed in proximos quosque Regni hæredes inauditis associationibus ac iuramentis contra morem ac leges regni conspirauerint: & id quidem primùm priuato furoris zelo fecerunt; postea, cum aliqua tamen eius coniurationis moderatione, lege etiam parlamentaria vt id approbaretur, obtinuerunt.

Sed vt ad rem redeamus, in hac tanta in omnes omnium ordinum Catholicos sæuitia, nonnunquàm vt apud exteros principes ipsumq; etiam Pontificem, persecutionis immanitatem aliquantulum occultent, ac opinionem moderationis ac clementiæ sibi concilient, tàm fraudulenter sæpè ista dispensant, vt dum vnum cruciant, vexant, occidunt, alium Regia indulgentia nonnunquàm palàm absoluant; vt cùm Londini est aliquod ab innocentium cæde quasi lucidum interuallum vel cessatio, tunc longè crudelissimè in alijs regni locis sæuitur; & dum quosdam ad tempus maiori libertate donare videntur, alios identidem eodem tempore comprehensos grauissimè cruciant. Atque vt ista calliditas horum instituto melius inseruiat, habent ferè in Principum aulis certos homines, qui huiusmodi fictæ ac fucatæ clementiæ exempla, apud rerum nostrarum imperitos inculcent, explicent, amplificent, & infinitæ crudelitatis facinora vel extenuent vel excusent, vel aliorsum quàm facta videntur, interpretarentur, sæpè videas etiam homines non malos, de istis persecutoribus Ecclesiæ multis meliora promittere.

Fraudes persecutorum.

Inierunt his ipsis diebus nouum consilium, de quibusdam

Consilium

nouum de mittendu Catholicis in exilium.

busdam quos in vinculis habebant in exilium mittendis; vel quia morte ac mactatione Sacerdotum sensérunt se nihil profecisse; vel quia iudicarunt hoc in primis facto, fucatam clementiam suam, cuius laudem tantoperè expetunt, pluribus in locis diuulgari posse. Sed certè neque perpetuum exilium est magnum lenitatis argumentum; & ea conditione impositum vt redire sit capitale, est per se sæuissimum; & Sacerdotibus Dei qui cùm Superiorum mandato, tùm suo singulari zelo, illam sibi prouinciam vt multis ad salutem inseruiant vltro susceperant, debebat omnibus tormentis ac mortibus intolerabilius censeri; & ipsis denique Catholicis populis, pastoribus suis hoc modo orbatis longè tristissimum esse oportuit. Sed quo ordine, quoque modo in exilium acti sint, vno aut altero verbo commemorabo; quia ipse licet indignus, huius pro Christo qualiscunque afflictionis inter cæteros viginti particeps fui; simul enim totidem presbyteri & vnus nobis cum laicus hanc pœnam subiuimus.

Erant tùm temporis omnes tàm nouæ, quàm veteres custodiæ confessoribus plenæ, & in vno castro Martiali (quod nomen est carceris cuiusdam Londini) erant præter laicos, Sacerdotes plus minus triginta; remanserant quoque in arce atq; in aliis vrbis carceribus ex ijs nonnulli, qui vel cum patre Campiano, vel paulò pòst ad mortem damnati, totum triennium carnificis manum expectarant. Hos igitur non omnes, licet in eadem damnatione esse viderentur, nec solos; sed certos & ex singulis ferè illius ciuitatis custodijs aliquos delegerunt, nam ex innumeris alijs in regni locis vinctis, nec vnum tunc dimiserunt. Cùm ergò dies à Magistratu esset illis deportandis designatus, dantur cuiuslibet carceris præfecto eorum nomina qui in exilium erant destinati, & vt vinctis diem præscriptum denunciet mandatur, vt ita maturè de

Eiectio viginti confessorum in vna naue Ann. 1585. die vero Ian. 21.

rebus

rebus ad viam ac victum necessariis sibi prouiderent; nam publicis sumptibus (quòd à multis expectabatur) non nisi in naue erant alendi. Sed ipsi carceribus intere a conclusi, nec ad vllius colloquium nisi custodibus præsentibus admissi, non multum adiumenti ad iter ac futurum exilium comparare poterant; vt vel hoc nomine istud exilium desolatis hominibus calamitosissimum videri debuerit. De voluntate tamen Reginę certiores facti, quisque quod potuit fecit, vt ad viaticum nonnihil vestium aut nummorum à suis procuraret.

Dies tandem venit, licet sæpè nescio quo consilio dilatus, & mutatus, ibantq; ij quibus nos transportandi data sunt mandata, illi repentes è variorum carcerum portis, qui designati erant ad exilium. Ducti sumus omnes ad nauem in Thamesi flumine propè ianuam arcis sitam; iamq; conscendere iubemur, vbi ex nostris quidam, præsertim R. Pater Gaspar Hayuodus omnium nomine palàm conqueri cœpit, nos sine causa, sine crimine, ac sine iudicio planeque indemnatos non debere patria pelli; ac profiteri nos vltrò non ituros, nec patriam, ac populum Catholicum qui in ea est, nostro vnquam consensu relicturos, sed ipsorum in conspectu ad testificationem communis fidei nostræ & ipsorum, lubentissimè morituros. Patriam nostram ac salutem istorum nobis vita nostra longè chariorem esse.

Sed cùm hac ratione nihil proficeretur, literas saltem ac mandata Principis, quibus ad perpetuum exilium damnamur (inquit) ostendite. Sed concessum non est, at sublatis velis cum multa multorum consalutatione ac commiseratione in altum delati sumus. Post biduum verò, cùm iam in oceanum multum processissemus R. P. Gasparus & alij, obnixè rogarunt regios ministros, vt vel tunc tandem sententiam ac literas exilij videre ac legere liceret. Victi illi, mandatum

Summa iniquitas hæreticorum.

exhibue-

Forma eiectionis. exhibuerunt, in quo cùm illud legissent nostri, *Has tales personas suis & aliorum confessionibus multarum in suam Maiestatem & Rempublicam seditionum ac machinationum reas inuentas, omnesque vel in iudicio de ijsdem criminibus conuictas, vel propter similia in carcere detentas, licet mereantur extremum supplicium, tamen regiam clementiam mitius hac vice agere volentem, extra patriæ fines tantum deportandas, hoc præsenti scripto decernere:* Hæc, inquam, cùm in hanc sententiam legissent flebiliter, clamarunt vna voce omnes; falsissimis calumnijs ac grauissima iniuria affici, cùm nec ipsi, nec sociorum Catholicorum quisquam, vllum vnquam rebellionis aut in Reginam aut patriam conspirationis crimen, vel leuissimo verbo confessi sint; & ex ijs ipsis quos tùm deportabant, vnus falsissima accusatione, in iudicio publico fuisset absolutus. *D. Colinthonus.* Proindè P. Gasparus in eam sententiam multa locutus, iterum atque iterum obsecrat ductores suos; vt ad causam dicendam in Angliam reducantur, ac publico iudicio sistantur; vel saltem vt ibi pro Christo potius & innocentiæ suæ defensione iugulentur; quàm vt hac luculenta infamia in aliena terra compareant. At responsum est, id in ipsorum potestate non esse, se mandatum regium implere debere. Processimus igitur vt potuimus nos inuicem consolantes, ac gaudentes quòd hanc contumeliam pro nomine IESV, vtcunque patienter tulerimus; ac tandem DEO iuuante Poloniam appulimus, vnde postquam ductoribus nostris valediximus, ad varias Galliæ vrbes, vt quisque habebat commoditatem profecti, demùm omnes ferè Rhemos ad communem Patrem Alanum perreximus.

Rumores falsi de hoc exilio. In quemcunq; aut locum ad confratres aut superiores nostros venimus, eos de nobis valdè anxios reperimus: audierant enim hæreticorum aut maleuolorum falsis rumoribus, nos hoc exilium ob metum peri-

riculorum in Anglia vltrò procuraſſe, ſtationem noſtram reliquiſſe; aut etiam, quod grauius eſſet aliquid, hæreticis in religione ceſsiſſe. Sed cùm rem omnem ex nobis abunde intellexiſſent, multiq; noſtrum ſe porrò paratos eſſe dicerent, quandocunque ſuperioribus placeret, ſine omni periculorum exceptione redire, incredibiliter lætati ſunt in domino. Atque de iſtis non domi trucidatis, ſed ita patria pulſis, in exemplum ac argumentum clementiæ Regiæ, aduerſarij paſsim loquuntur libenter: & in eo perſiſtunt atque inſtant tàm impudenter, vt quò plures fuerint in exilium detruſi, eò magis elucere putant magisque commendari apud exteras nationes, præclaram iſtam Reginæ clementiam. Nuper igitur eadem fraude & crudelitate qua ſuperiores, in Galliam eiecerunt viginti duos ex Eboracenſi & Hullenſi carceribus, qui omnes ſacerdotes ſunt, vno excepto, qui tamen eſt Diaconus. Hi omnes maxima ex parte, non ſolum vinculis & carceribus, ſed ſenio etiam ſunt confecti. Nam alij ſexaginta, alij ſeptuaginta, alij plures annos habent, & inter eos vnus eſt octogenarius. Multi horum licet ſint valde ſenes, magnam tamen ætatis partem in vinculis peregerunt: ita vt reperiantur inter illos qui viginti & ſex annos patientiſsime & conſtantiſsime tulerint omnia illa incommoda, quæ tot annorum, & talium hæreticorum iniquitas incarceratis ſolet afferre.

Aliud exilium 22. Sacerdotum miſerandum.

Paulò pòſt, nempe vigeſimo quarto Septembris, non diſsimili conſilio patriæ ſuæ finibus excluſerunt, quos ex diuerſis carceribus in vnum eduxerant, alios nonnullos ad numerum triginta Sacerdotum, & cum eis duos laicos: quòd hoc modò putant, ſe poſſe humanitatis & clementiæ nomen obtinere. Sed quia hoc eſt valde ridiculum, & non aliud beneficium quàm eſt illud latronum, qui gloriari ſolent vitam ſe eis dediſſe quibus non ademerint: idcircò veriſimilius

Triginta aliorum eiectio.

lius est, illud eos agere, vt Seminarium, quod norunt esse pauperrimum, neque tot alendis posse sufficere, multitudine hominum opprimant atq; obruant. Sed non est consilium contra Deum, *Domini est terra & plenitudo eius.*

Psal.23.

Noua ac crudeliores adhuc leges in Catholicos an.1585

Illud verò etiam quod paulò pòst conuocatis ordinibus ad parlamentum, lege perpetua decretum est, ne quisquam Iesuitarum, Seminariaorum presbyterorum, aut cuiuscunque alterius conditionis sacerdos, diaconus aut clericus à Romano Pontifice quomodolibet deriuata authoritate, quouis loco post Catholicæ religionis per Elizabetham abolitionem creatus, sub pœna læsæ maiestatis conuictis debita, post quadragesimum a lege publicata diem, intra regnum maneat, aut à transmarinis partibus redeat; si cuiquam mite clemensque decretum dici queat, quid possit iniquum, crudele, barbarum censeri nescio. Prioribus legibus etiam, & ipsis iniquissimis, ne presbyteri quicquam sacerdotalis officij exerceant, ne Sacrificium faciant, ne Confessiones audiant, Ecclesiæq; quenquam reconcilient, aut quouismodo ad suam fidem inducant, satis exactè cautum est: sed hoc nouo edicto sancitur, vt non solum contra leges Protestantium non committant huiusmodi; aut in Rempublicam peccent quicquam; sed prorsus vt in regno non sint, etiamsi nihil contra statum aut religionem in eo stabilitam moliantur. Hoc edicto non tantum persona quæ peccat, punitur, idque omnium pœnatum grauissima: sed vniuersi hominum ordines, qui in singulis suis personis nunquam peccant, iniustissimè læsæ maiestatis condemnantur. Hac inaudita lege, capitale fit, vt Anglus quisquam Societatis Iesu ingrediatur religionem: vel in quouis collegio seu seminario per Societatem vbicunque terrarum administrato, educetur: nisi admonitus statim redierit in patriam, ac fidem Catholicam coram Pseudoepiscopo abiurare.

Harum legum iniquitas cum prioribus comparata.

1.

2.

Sacra-

Sacramentoque præstito testari voluerit, se omnes leges Ecclesiasticas quas Regina vel iam promulgauit, vel in posterum ab ipsa sanciri contigerit, obseruaturum.

3. Hac lege præterea statuitur, ne pater, amicus, aut tutor, suorum aliquem in vllo Collegio Iesuitarum, vel Seminario versantem, pecunia aut alio subsidio quolibet adiuuet, sub pœna proscriptionis omnium bonorum ac possessionum, ac etiam perpetui carceris.

4. Hac postremò lege prohibetur omnibus Reginæ subditis, ne quisquam in domum recipiat, vel quouismodo adiuuet, vel etiam cognitum non prodat, vllum in Anglia existentem, aut ex alijs locis redeuntem, Iesuitam, Seminarianum sacerdotem, aliosúe supra nominatos Clericos, sub pœna homicidis ac furibus præscripta; id est, suspendij. Illud verò ridiculum potius quàm crudele dixerim; (quod tamen aduersariorum vanissimam arguit de omnibus rebus trepidationem, & summam sceleris conscij animi inquietudinem) nullum nempè Sacerdotem, licet abiurauerit fidem Catholicam, & sectæ isti se planè adiunxerit; debere tamen secundum huius legis præscriptum sub pœna capitis, intra decem milliaria vbi contigerit Reginam morari, subsistere. *Ridicula cautela.*

Hæc quotannis noua & inaudita placita cudunt, seuerissimeque exequuntur contra Christianos subditos ac conciues suos; & tamen tantam iniquitatem nomine iustitiæ palliant; librisque editis, Reginæ in his omnibus summam clementiam, ac cum iudicio coniunctam misericordiam impiissimè decantant: sicut & non religionis aut conscientiæ, sed variarum in personam regiam cõiurationum causa, ista necessariò fieri, antiquorum Ecclesiæ persecutorum more, mendacissimè fingunt; vt clarissimè in illo libello, quem nostri homines illius fucatæ iustitiæ Britannicæ buccinatori, non ita pridẽ opposuerunt, luce clarissima & *Persecutio ob libros.* *Liber contra fucatã iustitiam Britannicam.*

inuictis demonstrationibus conuincitur. Qui liber, licet & quanta fieri potuit moderatione, & non nisi aduersariorum petulanti prouocatione, & solummodo pro innocentiæ nostræ defensione sit scriptus; tamen eum qui exemplaria in insulam intulisse dicebatur, presbyterum Catholicum, Thomam Alfeldum, eumque qui disperserat, Thomam Webleium, hominem laicum, eam præcipuè ob causam vita mulctarunt; proposita tamen priùs cùm in patibulo essent, condonatione, si Pontifici renunciare ac Reginæ placitis assentiri vellent: quod cùm recusarent facere, claro Martyrio defuncti sunt. Ita isti non alio ferè modò, quàm nostrorum suspendio huiusmodi scriptis Catholicorum respondent.

Martyrium Alfeldi & socij.

Indicium cuiusdam Reginæ cōsiliarij de libro cōtra iustitiam Britannicam.

Vidit ac legit hunc librum Catholicum quidam non infimo apud Reginam loco consiliarius, mox atque est editus, & ad amicum quendam suum, quem affectu in fidem Catholicam propensum esse ante cognouerat, ita dixisse fertur. Miror, cur Pontificij etiam prudentiores tàm presè, apertè ac liberè, suæ Maiestatis ac magistratus actiones & edicta reuelent, refutent & insectentur: nam licet (inquit) fortassis planè nos & in religione & regimine erroris conuincant; tamen non debent existimare quod vel hucusque progressi, possemus cum honore & securitate nostra resilire; vel quod tanta tamque potens Princeps humilium istorum hominum quibusuis demonstrationibus, aut clamoribus pedem referre velit. Sic ille.

Quid cupiunt qui hoc tempore contra hæreticos Anglos luctantur.

Atque ista quidem scimus, nec nostri magnam habent spem, fore vt pro tantis ac tot peccatis iusto Dei iudicio obdurati, priùs cedant quibuslibet sanis sermonibus, quàm præpotenti Eccelsiæ manu conterantur; tamen & illos qui pereunt, ne nostro vitio pereant, admonendos, & bonos, vt in veritate & innocentia sua permaneant, hortandos; & reliquos ne tentatio-

tationibus grauissimæ persequutionis succumbant, præmuniendos; & denique omnes vt veritatis Catholicæ professionem publicam, nullis humanis legibus aut terrore deserant, confirmandos existimamus.

Nec ignoramus eos, qui oderunt Syon, cùm à veritatis lumine arguuntur, non solum non meliores, sed sæpè etiam magis furiosos reddi, sed nec propter hoc deserendum est officium, ne dum temporalis periculi rationem tantùm habemus, vt fratrum animas prodere cogamur. Non habebunt in nos potestatem vllam, nisi quantam Deus ad nostram probationem aliorumque salutem, ad tempus illis concedit.

Dei prouidentia de Catholicis.

Vidimus misericordissimum dominum Deum sæpissimè post sanctos hos sacerdotum conatus, cæptamque in Anglia persequutionem, miris insuetisque modis Catholicos non modò certos tàm domi in patria quàm foris in exilio, ad cædem expeditos liberasse; ac Seminaria ista gentis nostræ extra insulam, tot machinis dolis ac violentijs impedita, conseruasse; sed promiscuam etiam ac publicam omnium orthodoxorum stragem, aliquoties iam illo sæuo Anglorum * Aman, omni vrso, etiam raptis catulis crudeliore, fuisque in Puritanismo ministris, feris vocibus ac minis designatam, dexteræ suæ potentia hucusque auertisse. Sicut eos viciffim, in Catholicis omnium ordinum hominibus, quos diuina prouidentia ad laudem nominis sui ac veritatis testificationem permisit ab hostibus capi, vexari, spoliari, incarcerari, vinciri, torqueri, occidi denique, experimur incredibilibus Dei consolationibus, secundùm magnitudinem dolorum suorum lætificari: quibus non solum ipsi gaudentes, ferunt pro nomine Christi mala temporalia omnia; sed socijs Catholicis ac præsertim presbyteris exemplo sunt, constantiæ, patientiæ, ac contemptus huius seculi.

* *Comes Lecestriæ qui iam rebus Hollandicis præest.*

Catholicorum constantia. Vnde fit, vt ne nunc quidem post tot cruenta decreta, ac supplicia, Sacerdotes vspiam ab officio cessent; didicerunt enim obedire Deo magis quàm hominibus, nec timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam; hunc timere (inquam) didicerunt: ac proindè mittuntur, & ingrediuntur insulam, in eaque Apostolicè & pacificè se gerunt. Non veniunt vt Reginam occidant, Rempublicámue perdant, sed vt illis viam ac salutem, Ecclesiæque pacem, etiam morte sua conferant; sperantes sibi nunquam defuturos, *Abdias, Sereptanas, Onesephoros & Albanos*, qui, reclamantibus humanis legibus ac mortalium principum iniquis mandatis, seruos immortalis Dei, ac pastores animarum suarum fideliter colligant, vt per eos recipiantur in æterna tabernacula, quæ à principibus huius seculi nec dari, nec auferri possunt.

Sed vt ex hoc diuerticulo, quo animi causa in tam luctuosa narratione, velut ipse in parte laborũ ac miseriarum adhuc essem, libenter sum vsus, reuertar; Elizabetha, rata non esse satis ad suam suorumque securitatem, ita Catholicos domi repressisse, vicinos quoque multis anteà modis indignissimè læsos, nunc nouis vndiq; & non ferendis iniurijs lacessendos existimauit. *Consilium periculosum.* His viginti sex annis in summa pacis & amicitiæ simulatione, fouit illa quidem furtiuis consilijs & auxilijs, Regum Scotiæ, Franciæ, Hispaniæ, omniumq; gentium rebelles & hæreticos; sed iam tandem rationibus suis iudicauit esse consultum magis, vt Catholicum maximè Regem, quem præ cæteris metuit & odit, & cuius noua incrementa principes etiam alios ægrè ferre videbat, non iam ampliùs clandestinis molitionibus; sed terra mariq; in Hispania, Lusitania, Indijs, Insulis, ac Germaniæ inferioris ditionibus aperto marte adoriatur; viciniique Belgij rebelles ciui-

tates,

tates, non vt priùs per interpositas personas Auraici, Nassouij, Casimiri, & meliori consilio ac fortuna digni Alinsonij (qui Elizabethę perniciosis dolis ac pollicitationibus inexplicabiles sibi conflauit miserias, quod paulò ante mortem bonus Princeps inconsolabili dolore quibusdam familiaribus suis contestatus est) tueatur; sed vt per se & subditos suos occupet, palamque ac publicè in protectionem vel prædam potiùs suam accipiat. Videns enim iam tandem Dei optimi maximi inuicta potentia & excellentissimi Principis Parmensis consilio & virtute, omnes penè prouincias Belgicas vel Regiæ Maiestati reconciliatas, vel in potestatem ipsius redactas, resque illic rebellium ac hæreticorum in dies declinare; egit diligentissimè cum Rege Christianissimo, honorifica ad illum sub specie tradendi Garterij (quæ est supremi ordinis Anglicani tessera) instituta legatione, vt illas prouincias in extremas iam redactas calamitates in patrocinium suum reciperet: sed sua Maiestas Christianiss. vel quia suis rebus domi tunc impedita, alienas, ne iustissimas quidem, nedum tales curare commodè non potuerit, vel quia verè Catholicus Princeps cùm sit, æquius & honorificentius esse duxerit operam in suis hæreticis ac rebellibus castigandis, quā in alienis contra legitimum Principem defendendis ponere; vt ciuitatum rebellium patrocinium susciperet, adduci non potuit. Vnde insignem suæ M. Christianissimæ iniuriam ab Elizabetha factam videas, quando in libello excusationis suæ profitetur, se ad Belgicarum Prouinciarum defensionem ab hoc rege maximè adductam fuisse.

Per quos Elizabetha pacem foris turbarit.

Sollicitat Regem Galliæ contra Regem Hispaniarum.

Sed cum nec Galliarum Regi nec cuiquam alteri obtrudi res posset, ventum est ad Elizabetham: quæ post prolixam & frequentem in Senatu suorum deliberationem, & consiliariorū vehementer dissentientes sententias, quorundam audaciorum hominum te-

Elizabetha occupat Hollandiam. merarium amplexa iudicium, tandem deſperatas illas prouincias, ſibi (vt videtur) regnoque ſuo pernicioſiſſimo conſilio, in patrocinium ſuſcepit; ciuitates portusq; commodiores Anglo milite complet, terra marique bellum Catholico Regi parat, & vt tantum monarcham iuſtioribus copiis adoriatur, expilat miſerè cùm cæteros Angliæ ſubditos, tum maximè Catholicos; quibus qualemcunque libertatem conſcientiæ & impunitatẽ promittit, modò velint largiter & promptè pecuniam in hoc bellum conferre. Ac prouincijs his miſeris, non ſine iuſto Dei iudicio in hæreſis & peruicaciæ ſuæ pœnam, eum Gubernatorem primum dedit qui & patriam propriam perdidit, & iſtos Hollandos ita tractare cœpit, vt ludum iocumque dixeris Hiſpanicam ſeueritatem; prout huius rabies, quæ dabit, eam vt prouinciam huic homini non ad populi conſeruationem, vt prætenditur, ſed in rapinam & depopulátionem conceſſam agnoſcas. *Comes Leceſtriæ fit gubernator Hollandiæ.*

Sed cùm animaduertiſſet Elizabetha, non ſolũ ſubditos ac Senatores etiam quoſdã ſuos, eoſq; prudentiores, iſta & periculoſi & planè iniuſti contra Reipublicæ antiquiſſimos confœderatos, vltrò illati belli conſilia non probare; verum etiam quòd multò magis ipſa in reprehenſionem ac temeritatis notam apud exteros incurreret: quod fœmina cùm ſit, regniq; domina, religione quidem & armis olim nobilis, ſed non adeò magni; exteris etiam inuiſa, nec à ſuis tuta, tàm potentem mundi monarcham in rebus agendis licet pacificum & patientem, tamen omnibus ferè in bellis victorem, non prouocata, non læſa, ſola aggredi voluerit, ad tam improbabilis facti ſui defenſionem vel excuſationem, ſcriptum magis improbabile varijs linguis publicauit; quod hoc axiomate, Principe quidem proteſtante digno; ſed rebus humanis pernicioſiſſimo, orditur: nimirum, *Reges Chriſtianos, ſeq; in primis, ad factorum ſuorum quorumcunque rationem reddendam,* *Elizabetha libro edito rationem occupatæ Hollandiæ reddit.*

dendam, Deo soli, & mortalium nulli obligari. Cùm tamen Rex in populo Dei fuerit Saul, qui pro re malè gesta debebat subire iudicium Samuelis; Rex etiam Dauid esset, sed rationem facti & peccati sui reddidit Nathan; Rex Ozias, sed sacerdotum iudicio, pro vsurpata spirituali potestate, se subtrahere non potuit: Regina etiam Athalia huic nostræ similis, sed à summo sacerdote Ioiada meritò pro sceletibus punita: Reges in veteri lege reliqui, sed in causis ambiguis iudici ac sacerdoti qui pro tempore fuerant, diuino mandato subiecti: Et in noua lege Rex erat Theodosius, sed Ambrosio Episcopo suo commissæ cædis innocentium, pœnam luere oportuit: Reges denique omnes Christiani, sunt oues Christi; & proinde Pastoribus & præpositis suis, qui reddituri sunt rationem Deo pro ipsorum animabus, obedire & subiacere tenentur: Ecclesiæ filij sunt, si Catholici sunt, subiecti Ecclesiæ sunt, etiam si non sunt Catholici, & proinde nisi velint pro Ethnicis haberi & à suis etiam subditis vitari, Ecclesiæ, iniustorum bellorum & reliquæ apertæ iniquitatis rationem reddere debent; postremò & maiores Elizabethæ; cùm Reipublicæ probarentur fuisse perniciosi, ac Catholicæ Religionis hostes, coacti sunt rei malè & perperam administratę, Regni ordinibus rationem reddere.

Reges etiã tenentur ad reddendam rationem.

Iam verò, illo falso posito principio, vltrò ac gratis huius suscepti à se belli ac prouinciarũ patrocinij, huiusmodi ferè causas affert. Antiquissimam fuisse confœderationem & necessitudinem inter maiores suos, Reges Angliæ, Duces & prouincias domus Burgundicæ, mutuaq; non modò commercia inter vtrumque populũ commodisśima semper intercesśisse; sed auxilia etiã mutua, siue ciuilibus siue externis bellis laborantibus, perpetuò fuisse vtrinque suppeditata; vt proptereà tam vicinis tamque sibi adamatis, veterique fœdere ac necesśitudine coniunctis, & crudelibus Hispano-

Causa occupata Hollandiæ.

ſpanorum armis oppreſsis, ac non modo antiquis iuribus ac priuilegijs ſpoliatis, ſed ad internecionẽ propè deletis, pro Christiana charitate ſe non poſſe non ſucurrere dicat; nec velle ab incœpto ipſorumque defenſione deſiſtere, quouſque priſtinis libertatibus, cõmerciorum vſui ſolito & optatæ paci expulſis Hiſpanis (de quorum vicinitate ſe admodum etiam rebus ſuis timere ait) prouinciæ planè reſtituantur. Hæc ferè varijs in Regem Catholicum & in eius non ita pridem in Anglia Oratorem illuſtriſsimum Bernardinum Mendozium ſparſa conuitijs, in illo Elizabethæ libello continentur: quæ à prudentibus viris talia iudicata ſunt, vt priorem iniuſtitiam non tam excuſare quàm prodere; non defendere, ſed iniuriam iniuria cumulare videantur.

I. Mirantur enim omnes, prætextu fœderis cũ domo Burgundica, rebellantem plebem contra legitimum dominum ſuum, eiuſdem Burgundicæ familiæ principem & hæredem, ab Elizabetha defendi; non ferendum exiſtimant vt illa ſe vindicem alienæ libertatis conſtituat, quæ domi contra fas, ius & iuramentum ſuum, tam claro quàm populo Catholico ſibi ſubdito, à primis principibus ac Apoſtolis cõceſſa priuilegia ac conſcientiæ veram libertatem iniquiſsimè ſuſtulit; miſerabilique animorum ac corporum pluſquam Ægyptiaca ſeruitute omnes ſibi ſubiectos opprimit. Id etiam perridiculum videtur, vel à Philippo, prouinciarum antiqua priuilegia & libertates violari; vel dominij in populum Belgicum iure eum excidere, quòd effrænem illam nouam, ac à maioribus damnatam ſectarum licentiam permittere nolit. Sed multo magis veteratorium eſt illud, iſtud totum ab illa ad ſtabilem prouinciarum pacem procurandum & ſolita bellis interrupta commercia reſtituenda ſuſcipi: cùm omnes videant, non alio tempore iſtas in tutelam ipſius acceptas prouincias; quàm tùm, cùm nimium abfuit, vt omnes

Contradictio in factis & verbis Elizabethæ.

2.

omnes se vero principi ac clementissimo domino suo dedidissent; ac proinde non ista moliri bonam Reginam, vt misero populo pacem & concordiam concilietur; sed vt bellum penè extinctum infœlicibus armis restauret, calamitatesq; ipsarum æternas reddat. Eam autem de immani in rebellibus castigandis Ducum aut militum Hispanorum sæuitia tam flebiliter conqueri, quis non iure miretur? cùm ipsa propter duos tantum in Anglia & Hybernia pro Catholicę religionis defensione leuissimos motus; eosque sine sanguine aut cæde facillimè sopitos, plus stragis etiam in eos qui ex pacta cum ducibus venia se dediderunt, ediderit; quàm in Flandria, Brabantia penè vniuersa aliquot annorum grauissimo bello clementissimo domino suo subiuganda, factam vidimus; vbi benignissimus Princeps Parmensis & naturæ suæ bonitate, & Regis voluntate, tam incomparabili in victos vsus est misericordia; vt & singulis penè parcitum sit de vita, & varijs vrbibus condonata mulcta pecuniaria, nec vlla omninò militum (licet optimè in illo bello meritorum) prædæ aut direptioni tradita. Cur nolit autem Elizabetha Catholicum pacificumque Philippum, vel ipsius militem, si quis alius hodiè disciplinæ castrensis obseruantissimum habere, si propinquum, nescio; certè si Elizabethæ vicinitas non plus damni & turbarum adiacentibus vndique prouincijs attulisset, non ita hoc tempore laboraremus; & sæpe quidem ille istam, varijs iniurijs ipsum irritantem, Christiani Regis dignissimo exemplo, beneficij ac benignitate priùs placare, quàm armis repellere studuit. Denique illam totam de illustrissimi Bernardini Mendosij malis in Rempublicam Anglicanam officijs querimoniam, propter nescio quę quorundam Catholicorum cum ipso communicata consilia, minimè omnium decere & illam iudicatum est, cuius Oratores hoc toto dominatus sui tempore, id vel solum, vel sanè in primis egerunt, in omni-

3. *Ridicula Elizabethæ querela de Hispanorum crudelitate.*

Oratores Elizabethæ quid sunt moliti.

omnibus vicinis prouincijs, vt seditiones subditorum contra Reges ac Prelatos, vel excitarent vel fouerent. Id enim in primis Gallicis tumultibus Nicolaus Throgmortonus, & postea Franciscus Walsingamus, & cæteri in Francia; id Randallus in Scotia, id Wilsonus in Flandria, id reliqui vbiuis locorum proprio hæreticorum more & instituto, semper fecerunt. Atque sic quidem de istius Reginæ tàm factis quàm scriptis homines tum disserebant. Sed quidquid alij sentiant, parum hìc illa sollicita; se consolatur in similis belli (vt gloriatur) recordatione, quod in eijciendis Gallorum è Scotia præsidijs, fœliciter in Regni sui primis auspicijs sibi suisque successit: sed quàm faustè paulò pòst in non dissimili pro hæreticis suscepto bello apud Neoportum in Normannia rem gesserit; & alij probè meminerunt, & ipsa præ cæteris obliuisci nec debet nec potest: Nam & tum Christianissimi Regis vrbes intercepit, & scripto consimili ad facti sui excusationem edito, eadem ratione vsa est: nempe, se non contra fratrem suum Galliarum regem quicquam moliri, nec illa quæ tenebat loca aut ipsi surripere, aut sibi vendicare; sed amicitiæ & vicinitatis causa, ea solum conseruare, donec maturioris esset ætatis, & donec à Guisianorum potestate liberatus, sui esset iuris: hanc enim familiam illustrissimam propter serenissimam Scotiæ Reginam primùm; deinde propter gloriosissimè defensam in Gallis fidem, Regem, & Rempublicam, singulariter exosam habet?

Sicut Catholicum nunc, sic ante Christianissimũ lusit Regẽ.

Vt foris rebelles fouit, sic fideles subditos odit.

Ars Elizabetha in placandis suis quos læserant.

Interea verò dum huius iniustissimi belli Belgici expectatur & timetur euentus, Elizabetha sibi subiectos Catholicos partim vi & crudelitate ne impediant, terret; partim artificio adducit: omnibus, (qui partes suas contra externorum quorumcunq; aut quacunque de causa sibi bellum inferentium impetus strenuè tueri velint) promissa conscientiæ qualicunque libertate, & à so-

à solitis grauaminibus aliquanto leuamine. Quod non solùm ijs qui domi sunt, sed per ministros suos etiam in exilio degentibus Catholicis, si illa lege reuerti velint, pollicetur: idque cum alijs multis, tum maximè certis nobilibus in Catholici Regis castris, sub excellentissimo Principe Parmensi militantibus, peculiaribus suo nomine ad ipsos scriptis literis significari mandauit. Interim emissarios suos in omnes prouincias amandat, vt vbique istud spargant apud exteros: Angliæ Reginam non esse in suos tam iniquam, vt à multis existimatur; neque adeò qua quisque in fide sit sententia esse sollicitam, modò de Catholicis certa & secura esse possit, quòd patriam suam externis prodere nolint, nec ipsam in vllo, ne pro religione quidem illato bello, deserere.

Sed eodem tempore quo ista ita tractantur, contrario consilio multos vndique sacerdotes his proximis mensibus interceptos, in carceres rapiunt; non ob aliam causam, quam quòd contra nouum parlamenti decretum in Insula vel manserint, vel in eam post exilij sententiam redierint. In quibus Eboraci, Hugo Tailerus & Marmaducus Bous gloriosa morte inter Latrones mulctantur: ille, quòd presbyter esset; iste, quòd eundem in domum receptum prandio donauerit. Paulò etiam pòst Londini Edouardus Transamus, sacerdos, insigni zelo & pietate, & gratia verbi prædi-tus, & similis meriti atque constantiæ compresbyter suus Wodsinus nomine, pretiosissima morte & confessione DEUM glorificauerunt; quibus extraxerunt adhuc semiuiuis viscera, & membratim dissecta morticinia volatilibus cœli escam dederunt: nam Catholicos Laicos solo suspendio, (quod est illic latronum & homicidarum supplicium) sacerdotes verò ac religiosos etiam euisceratione, membrorum dissectione, & in publicis locis affixione tollere solent.

Aliquot placat alios plectit.

Martyria.

Sed de his dulcissimæ patriæ meæ calamitatib' non

licet

licet plura hoc tempore dicere; gentis potiùs olim religiosissimæ, miseram conuenit deplorare fortunam; adeoque homines ex hac barbara & bruta hæresi immutatos, vt cum omni religione etiam humanitatis sensum exuisse videantur. quodque cùm priscis temporibus patrumque etiam nostrorum memoria sacris Episcoporum, presbyterorum ac religiosorum personis tam insignem venerationem semper exhibuerint, *Hist. Angl. li. 3. ca. 26.* *vt vbicunq;* (inquit venerabilis Beda) *clericus aut monachus adueniret, gaudenter ab omnibus tanquã Dei famulus exciperetur; & si itinere pergens inueniretur, accurrebant omnes, & flexa ceruice, vel manu signari vel verbis illius se benedici gaudebant*; eò, inquam nunc res nostræ sint prolapsæ, vt ijs in perdita gente nostra non solùm nullus tribuatur honor, sed quòd nec illic viuere aut esse liceat; quodque eorum conditio sit furum, latronum, homicidarum, perduellium ac quorumuis sceleratissimorum hominum fortè longè intolerabilior; eò miseros Britannos meos perduxit impia hæresis, & Ecclesiasticæ communionis disrupta societas. Igitur de hac laica & fœminea prælatura Ecclesiastica, quantasque turbas mundo dederit, pro ratione huius instituti compendij, sit scriptum satis; si plura deinceps mala ac monstra orbi pariat, id in posterum non tacebitur.

FINIS.

RERVM

RERVM PRO RELIGIONE CATHOLICA AC IN TVRRI LONDINENSI GESTARUM,

Ab anno Domini 1580. ad annum vsque 1585. Indiculus seu diarium,

Ab eo obseruatum atque collectum qui toto illo tempore captiuus interfuit.

PRÆFATIO.

RÆTER eos carceres in ciuitate Londinensi, qui alios in vsus reseruantur (cuiusmodi est Ludgatum honestioribus tantum ciuibus ob debita assignatum) vndecim sunt omnino publici & capaces; in quos, omnis ferè generis, sexus, & ætatis homines, his diebus ob fidei Catholicę confessionem conijciuntur. horum nomina sunt, porta Vestmonasteriensis, Flitum, Neugatum, Briduelum, Contoria duo, Bancus regius, Muriscalcaum, Vitlionum, Clincum, & Turris siue Castrum. In quorum postremo, cùm ipse singulari Dei beneficio, eo solo nomine quòd Ecclesiæ Catholicæ sacerdos essem, quatuor annis & ampliùs detentus fuerim, variasque rerum, temporum, afflictionum vicissitudines subierim, mortisque sententiam tandem acceperim (quam tamen postea exilio commutarunt) existimaui rem me facturum non inutilem, nec à Dei *Carceres Londinenses & eorũ nomina.*

gloria

gloria seruitioque alienam, si quæ præsens in illo carcere notaueram, per dies distincta, literis traderem. Hinc enim Christianus lector, comparatione facta vnius huius carceris cum reliquis decem illius ciuitatis; & illorum deinde, cum cæteris omnibus quæ sunt in vniuersa Anglia; quatuor etiam annorum, quibus hæc contigerunt, cum viginti & septem quibus Elizabetha regnauit, coniecturam facilè inire poterit, quot & quanta Catholici pro fide in illo regno passi sint & patiantur.

Huius Diaconi.

Quæ sunt peculiaria Turris Lōdinensis.

Vt autem res melius intelligatur, sciendum est illud huic carceri quem Turrim appellant, præ cæteris esse peculiare, vt captiuus quisque suum habeat cubiculum seu carcerem proprium, propriumq; custodem, qui illum obserratum semper teneat, cæterorumque à conspectu & colloquio arceat, omneq; commercium tàm per literas, quàm per nuncios intercludat. Ex hoc deinde cubiculo ad alia loca omnia educitur, siue supplicia adeunda sunt (quæ varijs temporibus pro persecutorum libidine Catholicis infliguntur) siue vt examinetur aut quæstioni subijciatur.

Septem supliciorum genera.

Suppliciorum autem, siue afflictionum particularium, quæ modo huic, modo illi adhibentur, septem in hoc carcere numerantur genera: quorum primum est,
1. Lacus siue spelunca quædam subterranea, viginti pe-
2. dum altitudine profunda, sine lumine. Secundum est cubiculum quoddam seu antrum arctissimum vix ho-
3. minem erectum capiens, quod ab exigua requie quam præstat, Litilesium appellarunt. Tertium est equu-
4. leus, quo, machinis quibusdam rotisque ligneis, hominis membra in diuersa distrahuntur. Quartum vocant Scauingeri filiam, ab inuentore opinor deducto nomine; constat autem ex circulo ferreo, qui manus
5. pedesque & caput in vnum orbem compingit. Quintum est ferrearum chirothecarum, quibus manus gra-
6. uissimo cruciatu inuoluuntur. Sextum est vinculorum

rum quæ brachijs gestantur. Septimum deniq; Compedum ferreorum qui aptantur pedibus. His cognitis facilè intelligentur cætera quæ in Diario sequuntur. 7.

Illud tantum admonendum est, me hoc indiculo ea solùm complexum esse, quæ religionis causa, Catholicis inflicta fuerunt; quæque ad meam notitiam, (qui separatim à cæteris custodiebar) peruenire potuerunt; cætera suo tempore ab alijs annotata prodibunt. *Admonitio.*

Interim, Christiane lector, hæc pauca sufficiant ad charitatem tuam excitandam, vt pro patria nostra tam afflicta DEVM roges. VALE.

DIARIVM RERVM GESTARVM IN TVRRI LONDINENSI.

Mēs. Anno domini 1580.

Die.

Iun.

15 GVlielmus Tiruitus, clarissimi viri Roberti Tiruiti equitis aurati filius primogenitus, religionis catholicæ causa comprehensus, quòd in sororis nuptiis missam audiuisse diceretur, in turrim coniectus est.

18 Robertus Tiruitus Gulielmi frater, eadem de causa captus; & licet vehementer ægrotaret, nulla tamen intercessione aut fidei sponsione obtinere potuit, vt in turrim non conijceretur, vnde paulò pòst mortuus est.

19 Erant hoc ipso tempore in hoc eodem carcere Hiberni proceres Catholici Archiepiscopus Armacanus, Comites Kildarensis, & Clanricardensis, Baro Deluinus, Nugetus item, Meuusq; nobiles.

Dec. Rudolphus Ceruinus, 5 Thomas Cotomus, Robertus Ionsonius, Lucas Kirbæus presbyteri, Nicolaus etiam Roscarocus, & Henricus Ortonus laici nobiles, ex aliis carceribus in Turrim perducti. Mēs. Die.

Thomas Cotamus & Lucas Kirbæus presbyteri, Scauingeri filiam ad vnam horam & amplius passi; ex quo prior copiosum sanguinem è naribus emisit. 10

Rudolphus Ceruinus, & 15

Robertus Ionsonus presbyt. 16

equulei tormento grauissimè vexati.

Rodulphus Ceruinus iterum equuleo subijcitur. 19

Ioan. Bosgrauius Soc. Iesu, & Ioan. Hartus presbyteri. Ioan. etiam Paschalis nobilis laicus, ex aliis carceribus in hunc commutantur. 29

Idem Ioannes Hartus postquam dies quinq; in terra decubuisset, ad equulei cruciatum deductus est; idem factum Henrico Ortono. 31

Anno

Die. Ian. Die:

Anno Domini 1581.

3 *Christophorus Tomsonus presbyter grauis, in Turrim deductus, eodem ipso die Equuleo subiectus est.*

14 *Nicolaus Roscarocus nobilis laicus equuleo tortus.*

15 *Ioan. Paschalis & Harramus Steuenus laici, tormentorum metu adducti, ut in publico conuentu nonnulla contra fidem profiterentur, & nominatim se hæreticorum sacra adire velle; insequente die ad aliorum allectationem liberi dimittuntur.*

16 *Eodem die eodemque in conuentu, Odoeus Hoptonus, Turris præfectus, cùm nos militum vi ad ecclesiam pertraxisset, publicè protestatus est, se neminem in suo castro habere, qui libenter ecclesiam protestantium non adiret.*

19 *Ioan. Nicolaus minister antea Caluinianus, postea fictè Catholicus Roma rediens, vltro se offerens ab hæreticis capitur & in Turrim conijcitur; ad quem ministri statim tanquam cùm eo argumentis acturi, accedunt; ille autem ad diem statutum fidem Romanam abiurat, & concionatoris munus contra nos assumit, liberq; statim dimittitur.*

Idem Nicolaus Suggestum conscendit, in Roman. Pontificem, (cuius expensis se aliquot annis Romæ vixisse iactitabat) inuecturus, omnes captiui ad eum audiendum vi pertrahebantur, quem tamen debacchantem aliquoties interruperunt, & finitâ concione communibus vocibus exagitatum exploserunt. Feb. 5

Atque ab hoc tempore ad festum vsque Pentecostes sequentis, singulis Dominicis ac festis diebus, custodum nostrorum ac militum manibus abrepti fuimus ad conciones hæreticas, quæ à ministris ad hoc designatis fiebant, audiendas. quos semper è suggesto descendentes præsente populo, mendaciorum conuincebamus, & ad disputationem prouocabamus, exclamante interim & tormenta minitante Hoptono præfecto, ni taceremus. 5

Thomas Bruscous laicus, collegij Romani paulò antè alumnus, in porta captus & ad Tur- 8

ad Turrim adductus, in lacu ad menses 5. detinetur.

10 *Georg Duttonus laicus ex alio carcere in Turrim perlatus cruciatuum metu post 46. dies hæreticorum postulatis ex parte conse sit; vt adiret corũ sacra licet apertè profiteretur, se ipsorum communionem nunquam accepturum, ea tamen conditione libertate donatur.*

Mar. 19 *Ioa. Nicolaus iterum parata concione inuectiua, pulpitum conscendit, cuius honestandi causa nonnulli proceres aliiq; nobiles aulici affuerunt; sed ille tàm ineptè se gessit, vt eos puduerit & Cotamus presbyter, mira spiritus libertate, grauissimè eos officij sui admonuit, quæ res mortis suæ deinde accelerandæ causa fuisse putatur. Nicolaum tamen omnes ex eo die contempserunt.*

20 *Post Nicolaum diuersi ministri variis temporibus inducti fuerunt, qui nobis vicissitudine quadam coràm conuiciarentur. singulis n. concionibus dum persuadere nobis volebant, seditiosos rebelles, idololatras, ac perduelles appellabant.*

27 *Alexander Briantus pres. ex alio carcere, vbi siti ferè enectus fuerat, in turrim cõiicitur, compedibusq; grauissimis per duos dies oneratur. Tunc aciculi acutissimi sub vngues ei immissi fuerunt, ut confiteretur quo in loco P. Personium vidisset, quod fateri tamen constantissimè recusauit.*

Idem Briantus in lacum coniicitur, indeq; post octo dies retractus est ad Equuleum, quem passus est omnium grauiss. hoc ipso die semel, & die postero bis; ex ipsius tamẽ ore post (paulò ante martyr.) audiui, se nihil quicquam doloris sensisse in vltima hac corporis sui distensione, cum maximè sæuirent tortores, vt ingentes ei afflictiones inferrent. 6

Ioannes Paynus presbyter, proditione cuiusdam Elioti, quem ille plurimis beneficiis affecerat, capitur, eodem etiam die Ioannes Shirtus, & Georgius Godsaluus presbyteri comprehẽsi, omnes in turrim coniiciuntur. Iul. 14

Edmundus Campianus Societatis IESV *presbyter, eiusdem Elioti proditione captus, magna celebritate* 22

britate ad turrim perducitur, inscriptione hac maiusculis literis in galero posita, Campianus Iesuita seditiosus.

22 *Vnà cum Campiano perducti sunt ad eundem carcerem Thomas Fordus, Gulielmus Filbaus, Ioannes Conlintonus presbyteri, Edouardus etiam Yatus, Edouardus Kaines, Ioannes Cottonus, Gulielmus Hildesleus, Hamfredus Kaines, Philippus Lous, Ioannes Iacobus nobiles Laici, & denique Gulielmus Valbinus, & Ioannes Manfeldus, inferioris conditionis homines Catholici, qui Campiani concionibus interfuerant.*

Aug. 13 *Gulielmus Hartlaus presbyter, & vnà cum eo, Ioannes Stonerus & Stephanus Brinklerus nobiles Laici: quatuor etiam famuli, librorum impressores, Ioannes Harrisius, Ioannes Harreus, Ioannes Tukerius & Ioannes Comptonus, vnà cum prælo comprehensi, in domo clarissimæ fœminæ Dominæ de Stonar, in turrim perducti fuerunt; quorum postremus natura timidior, cùm carceris custos educto gladiolo mortem ei minaretur, nisi Ecclesiam hæreticam aditurum se promitteret, cessit, & ea ratione libertatem obtinuit.*

Thomas Poundus nobilis Laicus insignis confessor, qui multos annos propter fidei confessionem in aliis carceribus vitam egerat, ad turrim deducitur. 31

Campianus bis clam equuleo tortus, vnà cum presbyteris concaptiuis & Laicis Catholicis, imparatus omnino producitur ad disputandum cum hæreticis in publico castri sacello; ea conditione, vt nullum argumentum ipse pro fide Catholica adduceret, sed responderet tantummodo ministris impugnantibus. 31

Habitæ sunt postea aliæ cùm Campiano disputationes bis opinor, seu ter, postulantibus ita proceribus, sed priuatim omninò; & non publicè vt anteà; eò quòd non parum suæ causæ nocuisse primas illas disputationes hæretici intellexerant.

Oct. 31 Edmundus Campianus tertiò equuleo torquetur post disputationes, hocq; omnium grauissimè.

31 Ioannes Paynus presbyter eiusdē equulei cruciatu vehementissimè exagitatus.

Nou 4 Edmundus Campianus, Rudolphus Ceruinus, Thomas Cotamus, Robertus Ionsonus, Lucas Chirbæus, Iacobus Bosgrauius, Edouardus Rushtonus, presbyteri, & Henricus Ortonus Laicus, ad tribunal Regium sistuntur, & conceptis verbis de multorum criminum fictis capitibus accusantur, nulla alia defensionis potestate facta, quàm vt vno verbo vel reos vel non reos se esse dicerent.

Thomas Fordus Alexander Briantus, Ioannes Shertus, Gulielmus Filbæus, Laurentius Richardsonus, Ioannes Colintonus, Ioannes Hartus presbyteri; eodem planè modo iudicibus præsentati, in carceres reducuntur.

Edmundus Campianus cum prædictis septem sociis iterum ad iudicium perductus, licet nunquam anteà se inuicem cognouissent, nec vnquam omnes in eodem se loco vidissent; de eisdem tamen conspirationum criminibus, qui eodem in loco eodemque tempore facta fuisse fingebantur, subornatis testibus omnes condemnabantur, mortisq; sententiam acceperunt.

Postero die Thomas Fordus cum omnibus sociis (excepto Colintono) eodem modo morti fuerunt adiudicati. 21 Colintonus verò cùm esset condemnandus, nobilis quidam in Anglia illum se vidisse testabatur eodem illo tempore quo hæc conspiratio Romæ & Rhemis facta dicebatur, quo testimonio iudex coactus est mortis eum sententia liberare, licet contra omnem iudicij Anglicani formam, eundē iterùm carceribus mancipandum adiudicauerit.

Poterant alij nonnulli idem pro se, quod Colintonus 21 dixisse; præsertim Fordus, quia diutiùs in Anglia quā Colintonus fuerat, sed noluerunt homines Dei martyrium suum impedire.

Gulielmum Filbæum ad 21 mortem cōdemnatum, quod hilarior ac constantior videretur,

retur, manicis ferreis, ad diem vsq; transitus afflixerũt. Alexandro vero Brianto, quòd coronam sibi secretò rasisset, vt more sacerdotis compareret in iudicio crucemq; ligneam sibi cõmposuisset, quam secum palàm ad iudicium ferret, post condemnationem, compedes ferreos ad biduum iniecerunt.

Dec. 1 Edmundus Campianus Societatis IESV, Rodulphus Cheruinus Collegij Romani, Alexander Briantus Seminarij Rhemensis, presbyteri, Reginæ iussu è Turri educti, & vimineis cratibus ad patibulum pertracti, glorioso martyrio vitam finierunt.

Anno domini 1582.

Ian.

11 Ioannes Hartus presbyter, quod ne post condemnationem hæreticis vlla in re accommodare se vellet, in Lacum dimissus est ad nouem dies.

23 Edouardus Yatus nobilis laicus, qui cum Campiano captus fuerat è turri in alium carcerem dimittitur.

Feb. 7 Georgius Haddocus & Arturus Pittus presbyteri comprehensi, quorum posterior in lacum coniectus est ad quinq; dies.

Antonius Fugatius Lusitanus nobilis insignis profide Catholica zelator, post duorum annorum incarcerationem & grauissimos equulei toleratos cruciatus, cùm morti esset propinquus, (senex enim erat & tormentis diffractus) lectica clam emissus, paucissimis post diebus animam CHRISTO reddidit. Mar. 15

Robertus Coplæus laicus in lacum ad dies 7. constitutus. 22

Ioannes Paynus presbyter iudicibus exhibitus, & postero item die mendacissima quadam criminatione conficta, quod Reginam occidere voluisset, mortis damnationem accepit. 30 31

Ioannes Paynus presbyter Londino eductus præclaro martyrio coronatur. Apr. 2

Gulielmus Hildesleus laicus fidei iussorib. datis è carcere dimittitur. 7

Eisdem ferè conditionib. Ioannes Stonerus & Ioannes Cottonus nobiles laici liberantur.

Thomas Alfildus presbyter capitur.

2 *Lucas Kirbaus & Thomas Fordus presbyteri ad mortem condemnati, dum mortem expectant, compedibus ferreis per triginta dies vinciuntur.*

Maij 19 *Stephanus Roysamus presbyter & Thomas Burnus laicus, comprehenduntur & in Turrim adducuntur.*

22 *Thomas Fordus, Ioannes Shirtus & Robertus Ionsonus presbyteri martyrio afficiuntur.*

30 *Gulielmus Filbaus, Lucas Kirbaus, Laurentius Richardsonus, & Thomas Cottam⁹ presbyteri eandem martyrij palmam morte cõsecuti sunt.*

Iul. 19 *Gulielmus Corterus laicus librorum impressor, post aliquot annorum afflictiones in aliis carceribus, in Turrim deducitur.*

21 *Richardus Slackus presbyter capitur, & compedibus per dies 23. oneratur. deinde in lacum ad duos menses compingitur.*

Aug. 14 *Ioann. Getterus iuuenis laicus ex Gallia rediens capitur.*

Stephanus Rousamus presbyter in Litilesium compingitur, vbi mansit decem & octo mensibus ac diebus 13.

Sept. 1 *Prædictus Ioannes Getterus postquam Scauingeri filia cruciatus fuisset, in lacum ad dies octo demittitur; deinde eductus ad Equuleum, grauissimè torquetur ad deliquium ferè animæ, in quo summo cruciatu cùm iam animam efflaturus videbatur, insigni vultus lætitia Iesu nomen inuocabat & tortoribus illudebat.*

16 *Gulielm. Hartleius presbyter, & Ioannes Iacobus, Ioannes Haruaus, Ioannes Harrisius, & Ioannes Tukerus laici ex Turri in alios carceres dimittuntur.*

20 *Rodulphus Letherborus mercator, Rothomago veniens, propter fidem in turrim conijcitur.*

Dec. 1 *Ioannes Hartus presbyter ad mortem condemnatus viginti dierum compedibus castigatur, eò quòd cuidam Reinaldo ministro consentire nollet.*

Anno domini 1583.

Feb. 16 *Ioannes Mundinus presbyter*

byter capitur & compedibus ferreis ad dies viginti stringitur.

Iun. 19 *Ioannes Hartus prædictus propter eandem offensionem per quadraginta quatuor dies in lacum conijcitur.*

24 *Stephanus Brinklaus nobilis laicus, intercessione amicorum & fideiussoribus datis, post duorum annorum incarcerationem dimittitur.*

Oct. 30 *Ioannes Someuilus nobilis laicus Edouardi Ardeni clari viri gener, cùm esset catholicus; ea criminatione in Turrim conijcitur, quòd animum habuisset occidendi Reginam.*

Nou 4 *Hugo Hallus presbyt. Someruili confessarius triduo post, & idem Edouardus.*

7 *Ardeus Socer eadem de causa comprehenduntur.*

Franciscus Throgmortonus præclarissimarum dotum iuuenis, & Ioannis Throgmotoni Equitis aurati primogenitus, accusatus quòd pro Regina Scotiæ nonnulla tractasset, comprehenditur, & primo die in Litilesio custodiebatur.

26 *Maria Ardena, & Margarita eiusdem filia, vxores prænominatorum Edouardi Ardeni & Ioannis Someruili; Elizabetha etiam Someruila virgo, soror germana eiusdem Ioannis, in Turrim conijciuntur.*

Georgius Throgmortonus prædicti Domini Francisci frater comprehenditur. 17

D. Francis. Throgmortonus Equuleo grauissimè torquetur & eodem die in lacū dimittitur, eodem etiam die D. Edouardus Ardenus eidem Equulei cruciatui subijcitur. 23

Hugo Hallus presbyter equuleo etiam torquetur. 24

D. Franciscus Throgmortonus iterum Equuleo subijcitur bis eodem die. Dec. 2

D. Edouardus Ardenus & Ioannes Someruilus, nobiles laici, Hugo Hall⁹ presbyter. Maria etiam Ardena Edouardi vxor, ad mortem condemnantur. 16

Ioannes Someruilus cùm vix sana mentis esset, è turri in alium carcerem traducitur, nocteq; sequenti in carcere strangulatus inuentus est, an à se vel ab aliis, non ita constat. 22

D. Edouardus Ardenus ad patibulum eductus, su- 23

ſpendio interemptus eſt, proteſtatus ſe innocentiſſimum eſſe in iis omnibus quorum inſimulabatur, præterquàm quatenus religionis Catholicæ profeſſio crimen eſſet.

Anno Domini 1584.

Jan.
11 *Gulielm. Carterus laicus ob libri Catholici impreſſionem martyrio affectus.*
18 *Guliel Schelleius vir clarus & nobilis, Geruaſius item Perpointus nobilis ad Turrim perducti.*
Feb. *Robertus Nutterus preſ-*
2 *byter capitur, & poſt bidu-*
3 *um in lacum ad dies 47.*
Mar. *coniectus, compedes ad dies*
4 *43. geſſit, die autem quarto & ſexto poſt apprehenſionem Schauingeri filiam bis paſſus eſt*
5 *Georg. Haddocus, Ioannes Mundinus, Iacobus Fennus, Thomas Hemerfordus, & Ioannes Nutterus presbyteri ſententiam mortis acceperunt, quorum poſteriores tres in lacu poſt condemnationem ad dies ſex compedi-*
10 *bus ferreis onerati iacuerũt quouſq; omnes martyrio afficerentur.*
13 *Thom. Steuenſonus preſbyter comprehenditur & humi cubans ſine lecto dies 27. compedes etiam geſſit ad dies 39.*

Georgius Godſaluus, & Stephanus Rauſamus preſbyteri ex Turri in alios carceres mittuntur. 13

Gulielmus Crumlummus & Franciſcus Ardenus nobiles laici capiuntur. 22 23
Iul.
D. Franciſcus Throgmortonus nobilis laicus morte afficitur, eodem ipſo die ſparſo contra illum per hæreticos ignominioſo libello. 10

Thomas Laytonus nobilis laicus capitur ac in lacum traducitur. 13

Thomas Vorthingtonus presbyter capitur, & in lacu detinetur ad menſes duos, dies tres. 19

Thomas Barnus presbyter comprehenſus. Aug. 24

Gulielmus Apricius nobilis laicus, in Turrim conijcitur, & ſtatim poſt in lacum ad dies 23. 27

Geruaſius Perpointus nobilis laicus fideiuſſoribus datis dimittitur, ſed menſe ſequente iterum comprehenditur. Sept. 13

Gulielmus Critonus ſocietatis IESV, *& Patricius,* 16
Abdaus

Abdaus presbyteri Scoti, cùm in Scotiam proficiſcerentur, cõtra omne ius gentium ex mari in Angliam trahuntur ad carceres.

24 *Gulielmus Apricius iterum in lacum conijcitur ad dies* 48.

Oct. 16 *Gulielmus Crumlummus in lacum traditur ad menſes duos, dies verò* 24.

No. 10 *Robertus Nutterus iterum in lacum compingitur menſibus duobus & diebus* 14.

Anno Domini 1585.

Iun. 4 *Patricius Addaus preſbyter Scotus in lacum dimittitur ad dies* 4. *idem fit Gulielmo Crumlummo ite-*
7 *rum ad dies* 7.

21 *Gaſpar Haynodus, Iacobus Boſgrauius & Ioannes Hartus Soc Ieſu presbyteri, Chriſtophorus etiam Tonſonus Arturus Pittus, Robertus Nutterus, Thomas Steuenſonus, Richard. Slackus, Thomas Barnus, Thomas Vorthingtonus, decemq́ue alij ſacerdotes, & vnus laicus (eramus enim numero viginti & vnus) cùm nihil tale expectaremus præcepto Reginæ in nauim impoſiti, inuiti planè in littus Normannicum eiecti fuimus, & non longè poſt quinquaginta alij, eodem exlij genere conjecuti nos ſunt, impoſita nobis omnibus expreſſa capitis pœna, ſi vnquã in patriam reuerteremur.*

LAVS DEO.

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM QVÆ In hoc opere continentur.

A.

& alij

L.

M.

Miſſa

FINIS.

APPENDIX.

Bibliot. Siue Secr.

LIBER QVARTVS SCHISMATIS ANGLICANI:

EX R. P. PETRI RIBADENEIRÆ Societatis IESV libris excerptus,

IN QVO DE NONNVLLORVM MARtyrijs, ac de ijs rebus agitur; quæ à primæ Nicolai Sanderi partis publicatione in Angliæ Regno contigerunt.

Coll. Rom.

SVMMARIA CAPITVM APPENDICIS Schismatis Anglicani.

Soc. Jesu

APPROBATIO.

PRæsens liber intitulatus, *Appendix Schismatis Anglicani*, à R. P. Petro Ribadeneiræ hispanicè conscriptus, & nunc in Lat. conuersus, iussu meo à docto viro Theologo reuisus & recognitus est, & nihil inuentum quod Catholicæ Religioni, aut piis moribus aduersetur, ideo illum prælo mancipandum iudico. Actum apud Prædicatores Coloniæ 1610. pridie Calend. Septemb.

Fr. Gisbertus Specht(i)us
Apostolicus Inquisitor.

EDICTVM CONTRA CATHOLICOS PROMVLGATVM, SVADENTE *Lecestriæ Comite. Eiusdem mors. Et aliorum quorundam Dei seruorum actiones.*

CAPVT PRIMVM.

POstquam Regina, quique ab eius consilio sunt vniuersi à metu classis Hispanicæ aliquantisper respirauissent, illicò ad instar leonum contra eius Regni Catholicos resurrexerunt: Promulgato crudelissimo confestim edicto, quo eos persequendi furoremque suum & rabiem in illos effundendi, omnibus passim copia dabatur. Erat huius tam atrocis Edicti primarius facilè author Robertus Dudlæus Comes Lecestriæ, qui capitalis Catholicæ Religionis, & quotquot eam profitebantur inimicus, ad eam barbariem & immanitatem euaserat, nihil vt eum dicere puderet, cupere se Londinum vniuersum sanguinem Catholicorum pictum & coloratũ intueri. Erat hic Ioannis Dudlæi Ducis Northumbriæ filius, cui regnante Maria propter proditionem, nouarumque rerum studium, vti ferebatur, caput à ceruicibus fuit refectum. Cuius cùm quatuor etiam filij eidem supplicio fuissent adiudicati, Mariæ tamen Reginæ clementia factum est, quòd vitam retinuerũt. Fuit inter hos Robertus Dudlæus, qui à dictæ Mariæ obitu tanta mox apud Reginam Elizabetham gratia & authoritate polluit, ipse vt totius Regni quasi Princeps, pacis, belliq; studia suo pro libitu moderaretur. Erat idem Hollandiæ & Zelandiæ Gubernator, ac totius Regni generalis Capitaneus: Cumque ea dignitate non contentus, rerum summam, iam sibi à Regina concef-

conceſſam ſpę ac animo complecteretur, ſenatu Regio difficultatem eius in priuilegij executione faciente, ipſoque adeò regni Cancellario literas ac diploma ſuper nouo officio exaratum ſigillo ſuo obſignare detrectante, tanto repentè furore Comes percitus fuit, vt in terribilem morbum prolapſus horribili mortis genere animam exhalarit. Erant plane qui tunc dicerent eum à ſecunda ſua vxore fuiſſe interemptum, idque non citra diuini Numinis vindictam, quod videlicet is ante primam ſuam vxorem, ac deinde ſecundæ primum maritum Comitem Exeſtiæ de medio ſuſtuliſſet. Cuius quidem mors, quocunque demum modo homini impio & flagitiis quibuslibet obſito illata, ita ita Catholicos vniuerſos affecit gaudio ſingulari, vt eam diuinæ prouidentiæ ferrent acceptã. Cùm præſertim Tyrannus ille patre Catholico natus eſſet, iam iam coram vniuerſa hominum multitudine extremo ſupplicio afficiendus, magno affectu populum exhortatus fuerit, quatenus in fide Catholica perſeuerans, omnes Hæreſes, quæ Regnum iſtud peſſundabant, execraretur, prout à nobis libro tertio huius hiſtoriæ relatum eſt. Quin cum idem Robertus non absque ſingulari Dei beneficio mortem cui adiudicatus erat, effugiſſet, gratiæ ſibi à Diuino Numine pręſtitæ prorſus oblitus, nimiaque Reginæ familiaritate corruptus, ac proſpero rerum ſecundarum vento elatus, eo turpitudinis ac ſcelerum peruenit, vt ſuæ ſe Reginæ fidelem ſeruum probaturus, crudeliſſimus ac atrociſſimus omnium Catholicorum eo in regno viuentium hoſtis fieri non dubitarit.

Quam improbitatem Deus, à quo vti diximus, ſeruatus, tantoq; in dignitatis gradu collocatus erat, amplius non ferens, iis hominibus tragicũ & funeſtũ aliquod ob oculos exemplum ponere voluit, qui ſecundo blandientis fortunæ ſucceſſu dementati, ac ſui obliti,

ita viuunt planè ac si Deus nec esset, nec iustum iudicium exercere, nec bonis præmia, nec etiam improbis sempiterna supplicia aliquando posse decernere.

Hac insperata Comitis Lecestriæ morte nunciata, edicti executio aliquantisper suspensa fuit. Verum mox Deo nonnullis seruorum suorum martyrij coronam conferre cupiente, ne quid ad tantam dignitatem à Diuino numine vocati electique erant, præmio suo frustrarentur, maximam eorum partem, quos ipse Comes viuus adhuc morti adiudicarat, de medio Regina tolli curauit; quod videlicet existimaret Regni sui Catholicos à Lecestriæ Comitis morte animos ac spiritus esse sumpturos. Qua quidem ratione factum est, multi vt Dei serui in diuersis Angliæ locis Martyrio vitam consummarint.

Erecta tunc Londini fuerunt nouæ crudelitatis instrumenta, sex numero noua patibula, passimque circa ipsam vrbem in pagis & oppidis magna Catholicorum multitudo impios Anglorum manus cæde & sanguine suo madefecit: morientibus vniuersis admirabili cum constantia, patientia, addo gaudio & voluptate. Atq; hi cum ad patibulum deducti essent, nulla ratione populum affari poterant, metuentibus Anglicæ sæuitiæ executoribus, ne forsitan eorum sermone & exhortatione ad saniorem doctrinam traduceretur. Hinc cum ex Sacerdotibus quispiam Deanus appellatus, vir morum grauitate, & literis conspicuus, causam astantibus esset declaraturus, quare infelici illo sæculo tantũ sanguinis in Anglia profunderetur: Hæretici tanto confestim cum impetu ac violẽtia multa nequicquam dicere molienti os compresserunt, vt propemodùm suffocatus exanimis relinqueretur. Quamuis autem sanctis illis Martyribus eo tempore ad populum dicendi facultas non concederetur, ipsa tamen hominum Sanctorum, Innocentum, ac inculpatæ vitæ virorum, tum multorum etiam nobilium adolescentum magno

cum

cum gaudio tolerata mors, satis superque astantibus indicabat, fidem illorum veram esse oportere, pro qua ipsi adeò fortiter & constanter mortem oppetere non dubitarent.

Accidit eo tempore Londini memorabile quoddam. Cum enim Beati illi Martyres ad supplicia pertraherentur, primaria mulier, pectus Christianum, mentemque Catholicam testatura, magna verborum contentione sanctos illos Dei seruos exhortata est, quatenus magna cum patientia & constantia, tanquam Iesu Christi Martyres illata sibi tormenta perpeterentur. Quæ cum deinde etiam ad illorum se pedes benedictionem petens prostrauisset, subitò ab Hæreticis comprehensa, & in carcerem coniecta fuit.

Alium quoque Catholicum, qui non sine admiratione tantum Sacerdotum ac Laicorum in furcam agi conspiciens, quod in more habebat, attonitus sanctæ crucis signo se muniebat, mox maximo cum tumultu & clamore, ad carceres simul abripuerunt.

Mirabilius & haud aliquantò fructuosius fuit, quod eodem tempore Deus operari dignatus est. Cùm enim Martyrum illorum quispiam iam iam in restem induendus, ex scala magnò cum affectu populum obsecrauisset, vt si Catholicorum aliqui præsentes essent, ij precibus suis se apud Deum commendarent, quod videlicet eorum opera ac auxilio indigeret: Catholici confestim, quotquot aderant, Martyris illius sermone commoti, existimantesque eum tentatione quadam in mortis agone constitutum impugnari, secretò precibus suis apud Deum illum commendauerunt. Cùm ecce tibi vnus præ cæteris feruentior, suique officij esse existimans, fidem Catholicam audaci confessione condecorare, pro qua Martyrem illum publicè mortem oppetere conspiciebat, flexis genubus magno cum affectu & deuotione, coram vniuersa hominum multitudine Deum pro eo obtestatus est. Quo facto Martyr mirabi-

mirabiliter recreatus & animatus, ipsi autem hæreti tantum in furorem confestim acti fuerunt, hominē vt illum è vestigio ad pænas suppliciaque abduxerint.

Inter cæteros eo qui tempore mortem pro Christo & fide Catholica sustinuerunt, mulier fuit Margareta Vuarda, cumque ea nobilis adolescens Thomas Felton. Erat in mulierem capitalis lata sententia, quòd Sacerdoti carcerem perfringenti auxilium porrexerat: quam priusquam subiret, multis diebus antè atrociter flagellis proscissa, & brachiis in aërem eleuata, non absque astantium stupore Carnifices & Carnificinam despiciebat, dicens: Tormenta illa quæ perpetiebatur, præludia quædam eius Martyrij esse, ad quod diuina misericordia opitulante aspirabat. Ad extremum itaque mortem magno cum desiderio exspectatam incredibili robore, magnaque astantium ædificatione tolerauit.

Thomas autem Felton nobilis sicut diximus, ac elegantis admodum formæ adolescens, gloriosi Martyris Ioannis Felton cognatus erat. Publicarat is Ioannes, sicut in libro tertio historiæ nostræ diximus, Lugduni Bullam Pij V. contra Angliæ Reginam, ob eamque causam aliquot annis ante Thomam, Martyrio fuerat coronatus. Huius ergò vestigijs Thomas Felton animosè insistens, & admirabilis Diuini seruitij ac Religionis Catholicæ zelator, ab hæreticis in obscurum carcerem coniicitur, illicque tres ipsos menses & medium inter latrones miserrimam vitam degit. Cùm tamen ille animo nequaquam cadens, seipsum erigebat, planeq; confidebat fore, vt sanguinea Ioannis Cognati vestigia ipse quoque sanguinolentus sequeretur. Donec tandem admirabile adolescentis robur, insolentemque exaggerati illius animi constantiam hæretici amplius perferre non valentes, ex carcere tractum extremo supplicio similiter affecerunt: admirantibus quotquot aderant, Diuini prorsus adolescen-

tis

tis illustria dona, raram indolem, præclaras virtutes, excellentem pietatem, insignem deuotionem, & admirabilem in pœnis patiendis constantiam, vnà cum mansuetudine singulari, etiam erga ipsos suos Carnifices se prodente, & videri spectarique gestiente.

De duorum Catholicorum lapsu, deq; ijs quæ Deus per eosdem operatus fuit.

CAPVT II.

FAciunt inaudita crudelissimaque Hæreticorum, quibus Catholicos prosequuntur tormenta, ipsique adeò actus & fraudes, quibus illos peruertere & transuersum agere conantur; vt humanorum operum inspector & arbiter Deus nonnullos cadere patiatur, qui de suis sibi viribus abundè omnia pollicebantur; vt ita nos per talium casus & lapsus nostram infirmitatem agnoscamus, & victorias à fidei Catholicæ hostibus relatas soli Diuinæ bonitati feramus acceptas. In hac itaque, de qua tractamus persecutione, Deo permittente, duo Catholicam religionem professi, tormentorum metu superati fidem suam eiurauerunt (quemadmodum in aliis quoque persecutionibus aliquando legimus accidisse) verum eo modo & ratione, vt non ipsi tantum à lapsu surrexerint, sed alios etiam Apostatas in veritatis viam reuocarint, vniuersumque Catholicum populum præclarè admodum ædificarint. Erat inter hos Sacerdos Antonius Tirelus, qui primùm metu superatus, mox verò ambitione ac promissis etiam expugnatus ad hæreticorum partes transfugit, & à Reginæ ministris persuasus multos primarios Angliæ nobiles, cumque his Doctorem Wilhelmum Alanum, Patres Societatis Iesu, ac alios etiam Sacerdotes accusauit, quod Romæ cum Gregorio XIII. fælicis recordationis Romano Pontifice de Angliæ Regina sustollenda, deque vniuerso eius regno turbando

turbando tractauissent: qua quidem fraude & prætextu impiam suam crudelitatem, crudelemque impietatem, etiam qui hodie regnum illud administrant, tegere consueuerunt. Vix præfatus Sacerdos in profundum illud apostasiæ barathrum præcipitatus erat, cum ecce tibi Deus, qua misericordia est, manum continuò suam illi porrigit, atque vt peccatum suum agnoscens & deplorans ad fidem Catholicam reuertatur, suauiter eum pellicit atque inuitat. Constituens itaque Angliæ regno egredi, ac seriam pænitentiam de peccatis suis aliqua cum quiete & tranquillitate agere, priusquam præfati regni terminos excederet, scripto errores suos abiurauit; vanitatemque suam in multis Nobilibus, Catholicis & Innocentibus accusandis, confessus est. Egressus itaque Anglia, vbi aliquandiu Catholicam vitam egisset, mox vel à Diabolo deceptus, vel alio quodam vano respectu inescatus, ad regnum è quo fugerat, reuertitur. Cum autem interea temporis, quo is abfuerat, fidei suæ declaratio, & iniusta accusatio diuulgata esset, ministri Regij apprehensum, qua blanditijs & pollicitationibus, qua minis & terroribus hominem eò impellere conati sunt, contraria vt declaratione priorem euerteret, quosque antè accusarat, verè ac meritò delatos à se esse asseuerat. Vt autem totum hoc negotium maiore cum solēnitate & applausu perageretur, Apostatæ illi iniunxerunt, vt coram vniuersa multitudine fidem publicè confiteretur, quæ scripserat, inficiaretur, Catholicam Religionem eiuraret, omniaque illa, quæ in prima sua accusatione contra Sacerdotes & Dei seruos continebantur, confirmaret. Promisit miser se obtemperaturum; verùm mox conscientia aliud dictante, ipsoq; Deo quiescere eum non permittente, postquam huc illucque oculos coniecisset, re tota Deo commendata, eo quo dicemus modo, se gerere & tractare constituit.

Eo die, quo Antonius Tirelus declarationē suam facturus

cturus erat, Sathanæ ministri vniuersam multitudinē in forum S. Pauli (vbi templum totius ciuitatis maximum populosissimumque spectatur) inuitauerunt, vt spectaculo illi ac triumpho adeò abominabili de fide Catholica agendo interessent. Confluxit ingens Nobilium, Ecclesiasticorum, ac Consiliariorum populus, auidus audiendi ea, de quibus ab aliquot iam diebus tota passim vrbe rumor erat disseminatus. Collectis iam omnibus atque in auditorio congregatis, ipse Antonius Tirelus, facto silentio, vultu nescio quam turbationem ac animi motum præ se ferens, simul ac pulpitum conscendit, causas collectæ multitudinis ac tantæ hominum frequentiæ aperire instituit. Deinde verò se maximum grauissimumque peccatorem, Dei ac illius Ecclesiæ, à qua desciuerat hostem, & proborum, innocentumque hominum contra ius & æquitatem persecutorem, accusatoremque m appellauit. Cum ecce tibi plura dicere aggredientem, ac quemadmodum ipse Catholicus esset, vtque ab Hæreticis circumuentus fuisset declaraturum, imperato confestim silentio, vi ex suggestu detraxerunt. Verùm ille magnam schedarum vim, in quibus fidem suam profitebatur, hæreses abiurabat, & falsò Summum se Pontificem, Sacerdotes, & Nobiles Catholicos, persuadentibus Reginæ ministris accusauisse fatebatur, in populum coniiciens, clara subinde voce exclamabat. Quoniam loquendi mihi facultas non conceditur, istæ vobis schedæ satis superq; indicabunt, quid credam, ac quid sentiam, omniaq; ea quæ circa me gesta sunt liquidò & veraciter declarabunt. Ego sanè animam meam Deo, corpus autem omnibus tormentis ac pœnis, quas Regiæ crudelitatis administri inferre mihi poterunt offero: sciens tot ac tantis affici me non posse, quot & quantas promeritum me fuisse confiteor. Dici omnino non potest quomodo his auditis totum auditorium turbauerit, Londinum, illiusq; hæretici tumultuati sint, quam-

que

quæ è contra voluptati Catholicis hæc audire ac spectare fuerit. Donec tandem Sacerdos ille à Reginæ ministris in horribilem carcerem detrusus, multis exquisitis & atrocibus supplicijs fuit excarnificatus.

Alter Apostata adolescens fuit virtutibus ante lapsum cumulatissimus, qui propter naturalem quandam simplicitatem ab hæreticæ prauitatis asseclis & ministris à recta rationis semita fuit depulsus. Erat huic nomen Ioannes Chapina, qui simulac à sana doctrina desciuisset, iam in libertate constitutus, propriæ conscientiæ remorsum experiri, pœnitentia duci, suamque sortem deplorare incepit. Vnde ad amicorum suorum nonnemimem, quem in carcere pro fide Catholica detentum reliquerat, in hæc verba breue epistolium exarauit.

Constituto mihi cum socijs meis, ante Iudicum tribunal eam vt sententiam exciperem, qua morti adiudicato Deus pro infinita sua misericordia Martyrij coronam pariter adiudicaret, succurrerunt confestim mihi (prô dolor) ministrorum hæreticorum illecebræ, quibus pridiè animũ meum delinierant. Iisdem itaque & tunc inescatus, mortis timore consternatus, ac vitæ dulcedine expugnatus, breui & momentaneo huic quod in hoc seculo degitur tempori, immarcessibilem coronam postposui. Nunc autem ad instar ouis perditæ oberrans, animum intolerabili dolore tanquam clauo aliquo trabali transfixum ægrè circumfero. Vestrarum itaq; partium fuerit, pro me apud Deum intercedere, ac meo exemplo alios, ne quid de proprijs sibi viribus polliceantur, néue aures hæreticorum serpentinis sibilis accommodent, admonere.

Postquam Catholici resciuissent, quàm malè infelicem illum adolescentem lapsus suus haberet, animos denuò sumpserunt, feruentique oratione Deum conuenerũt, quatenus Catholicos cæteros vniuersos dextra sua protegeret, neque similiter labi aliquando pateretur.

Marty-

Martyrium de duobus Sacerdotibus ac totidem Catholicis Laicis in ciuitate Oxinensi sumptum.

CAPVT III.

NOn contenti Hæretici anno supra millesimum quingentesimo octuagesimo octauo tantùm innocentis sanguinis ob causas quas diximus profudisse, eadem plane barbara & scythica crudelitate, anno millesimo quingentesimo octuagesimo nono, non minus illustres Martyres per atrocia exquisitissimaque sua supplicia ciuium Beatorum numero inseruerunt. Inter hos in Ciuitate ac Vniuersitate Oxoniensi, in religiosæ cuiusdam viduæ domo, nocte concubia, maximo cum tumultu & strepitu duo Sacerdotes comprehensi sunt: quorum alter Georgius Nicolai, alter Iaxlæus, ambo ex Seminario Rhemensi, vocitabantur. Capti cum his vnà fuerunt eques Belsenus, qui Patrem Georgium visitaturus aduenerat, & domesticus Omfridus, eximius Dei seruus, qui ipsos duodecim annos magna cum deuotione Catholicis suppetias tulerat, operamque suam collocarat. Ipsam deinde viduam ad magnæ pecuniæ vim nùmerandam coëgerunt, omnibusque illius bonis confiscatis, domo sua egredi prohibuerunt; Quatuor autem illos Dei seruos, puta Dei Sacerdotes, & totidem Laicos Vniuersitatis ViceCancellario stiterunt, vt ab eo, ac aliis eam in rem assumptis Iudicibus examinarentur. Georgius itaque Sacerdos in magna hominum præsentiâ forti & exaggerato animo, elataque insuper voce dixit: Confiteor ego me Dei & Apostolicæ Sedis gratia veræ, sanctæ, Catholicæ, & Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ Sacerdotem esse. Quo dicto, simulque à Sacerdote illo nonnullis hæreticis ministris fedè confusis & superatis, omnes in carceres coniecti sunt. Ex quibus cùm deinde etiam catenis onusti, protracti ac quæstionibus subditi, neutiquam conuinci possent, nihilque

nihilq; planè eorum, de quibus interrogabantur prodere vellent, tandem iudicum mandato maxima cum ignominia Londinum deuecti fuerunt. In quo itinere quas iniurias, illusiones, explosiones, quantamq; Anglicanorum Carnificum, turpiter iis insultantium, libidinem ac petulantiam sustinuerunt; verbis explicari vix potest. Imò cum in ipsam etiam ciuitatem deueherentur fide propemodum maius est, quantum contumeliarum, scommatum & blasphemiarum à perdito, sceleratoque illo populo in immeritos ac innocentes homines fuerit congestum. Vidisses tu illic immanem hominum multitudinem ad eos, tanquam ad transmarina aliqua monstra videndos confluere, atq; ad ipsum vsque carcerem comitari. Dei autem seruos, patientia armatos, omnia pœnarum genera magno cum animi sui gaudio ac voluptate ab hostibus & inimicis suis, pro amore Iesu Christi, cuius crucem cordibus suis insculpserunt præstolari, vbi Londini aliquot dies in carceribus substitissent, Francisco Valsingamo Secretario, Capitali Catholicorum hosti, & pessimo planè hæretico, repræsentati sunt: A quo ne quicquam multa interrogati, atque vt eos apud quos hactenus diuertissent, proderent, sollicitati fuerunt. Vnde Pater Georgius Nicolai aliud nihil respondit, quàm omnes Catholicos, se autem Ecclesiæ Romanæ indignum esse Sacerdotem. Hoc audito, hæreticus exclamare, & magno cum furore ac laterum contentione vociferari: Si Sacerdos es; nunquid idcirco Regiam Coronā prodere debes? Cui Dei seruus respondit: Næ verò ego consequentiam isthanc tuam miror, siquidem is, qui primum Angliæ istud Regnum, Idololatriæ tenebris depulsis, veritatis luce collustrauit, Sacerdos fuit: quique post hunc doctrinam Euangelicam, quamque nos profitemur fidem, docuerunt, omnes omninò Sacerdotes fuerunt. Et quid si etiam dixero eos, qui regnū istud diuersimodè præ cæteris illustrarunt & condecorarunt;

tarunt non nisi Sacerdotes fuisse? Ad hæc Secretarius respondit: At non agebant Sacerdotes illi vti vos, non turbabant Regnum, neque id contra Reginam suscitabant. Si Euangelium Iesu Christi annunciare (dicebat Sacerdos) si veram fidem & Catholicam Religionem ignorantibus tradere est Regnum turbare, ego quoque palàm & disertis verbis confiteor similiter & eos Sacerdotes nouis rebus operam dare. Si autem maxima vtriusque differentia est, quomodo tam insigni iniuria Deum afficere, illiusq; ministros adeò crudeliter & efficaciter barbarè habere non dubitatis?

Videntes ergò Regiæ crudelitatis administri, minimè quæ desiderabant ex Dei his seruis posse exculpere, vtrumque Sacerdotem vnà cum perditis & sceleratis hominibus in locum infamem retruserunt, illicque miserrimè excarnificatos, ac quinque horarum spacio in aëre suspensos, nulla ratione eo adigere potuerunt, vnicam vt saltem voculam quam volebant inuitis exprimerent: Tolerantibus illis magno cum animo, patientia & cõstantia quaslibet pœnas & tormenta, quæ pro Christi amore illis inferebantur. Videntes autem mox iidem hæretici, nihil se suppliciorum suorum immanitate proficere, ad fraudes & astutias suas confugerunt. Hominem ergò egregiè vafrum & callidum subornant, quatenus Catholicum se fingens, ab iis in fidei nostræ articulis instrui petat, aut si id propter pericula fieri non possit, aliquem sibi saltem indicent, cuius ductu & auspiciis ad sempiternam vitam aspiraret. Aduertit confestim fraudem & malitiam Pater Georgius, homo præter raram doctrinam, & deuotionem egregiè prudens. Vnde fictitius ille Catholicus egregiè confusus discessit; ipse autem Pater Georgius in locum subterraneum insectis plenum, dimissus est; altero interim in turre Londinensi quotidianis tormentis ac æquuleis subiacente. Manserunt eo in loco, donec à consilio Regio vnà cum Laicis, in ciuitatem Oxoni-

ensem deuehi iussi sunt, pœnas illic in studiosorum exemplum persoluturi. Oxonium cùm venissent, ipsa confestim bona vidua perpetuis carceribus adiudicatur, bonisque suis omnibus edicto publico spoliatur. Erat matrona illa adeò Catholica, ac Deo deuota, vt hilari æquissimoque animo pro triginta annorum hospitio Catholicis & Sacerdotibus præbito, ac pro seruitijs illis præstitis, facultatem suarum cōfiscationem, bonorum distractionem, ac libertatis suæ priuationem sustinuerit: Deum insuper obtestata, quatenus cum Patribus ac hæredibus suis spiritualibus vnà sibi mortem oppetere liceret. Hoc facto contra Clericos sententia prolata est, vt in furcam acti, proditorum instar in quatuor partes dissecarentur, quod videlicet à Papa instigati contra Reginæ mandatum, eius regnum turbas excitaturi, & falsam doctrinam tradituri, intrauissent. Duo autem qui supererant Laici ad restem condemnati sunt, quod videlicet dictos Sacerdotes comitati texissent.

Hac sententia prolata, Dei serui pro inæstimabili illo beneficio quas poterāt diuino numini gratias persoluerunt, & mutuis amplexibus se stringentes maxima gaudij & lætitiæ signa ediderunt. Eo autem die quo ad mortis supplicium subeundum, pertrahebantur hilari & sereno vultu magnam hominum accurrentium multitudinem salutantes dicebant: Ecce nos ad mortem pro fidei Catholicæ confessione, quam nostri Patres & maiores habuerunt, abducimur.

Obtulit se in primis & ante reliquos sancto illi Sacrificio Pater Georgius, qui oratione ad Deum fusa, suæque fidei protestatione ad populum facta, plura cùm dicere vellet, à carnificibus prohibitus sanctè vitam suam consummauit. Secutus hunc fuit alius Sacerdos, qui sicut viuentem Georgium Patris & Magistri loco habuerat, ita interfecti corpus amplexatus, eius animam obsecrauit, quatenus se apud Deum commenda-

mendaret. Mox cum frustra pauca ad populum dicere voluisset, fidei suæ confessione facta, non absque magno circumstantium dolore spiritum Deo reddidit.

Erat enim is adolescens nobili genere oriundus, tum morum elegantia & formæ venustate apprimè conspicuus. Post hos adductus fuit Belsonus adolescens similiter nobilis, qui cum patibulo appropinquasset, sociorum suorum corpora magna cum reuerentia osculatus, eorum animas, quæ iam cælesti gaudio perfruebantur, obsecrauit, vt earum intercessione pari cum constantia & magnanimitate illas subsequeretur. Credebat se namque ille quotquot sunt mortalium fælicissimum esse, quod eorum spiritualis filius esse meruisset, quodque cum his socijs Deo se esset præsentaturus; sicque ad extremum magno cum gaudio spiritum Deo reddidit.

Vltimus qui in hoc tam glorioso actu spectari voluit, fuit Omfridus, qui quanta cum animi voluptate ad mortem & martyrij locum procurrerit, dici omninò non potest. Quin cum iam etiam scalæ insisteret, ad populum conuersus dixit. Testor vos quotquot adestis vniuersos, in præsentia Dei suorumque Angelorum, me pro fidei Catholicæ confessione mortem oppetere. Quæ verba cum ex Hæreticis ministris ferventior non nemo audiuisset, subiecit: Vtrùm ergò infelix ignoras quidnam sit Catholicum esse: Respondit Martyr: probè omninò ego noui quid sit esse Catholicum, tametsi id terminis Theologicis explicare forsan non possim. Et noui etiam quid mihi credendum sit, tum quare sanguinem isthunc meum Innocens profundere non verear. Quibus dictis mox sanctè in Domino obdormiuit.

Hoc spectaculum & supplicium in ciuitate Oxoniensi exhibitum magnum dolorem, & admirationem etiam in præsentium animis excitauit, quæ postea alterius, quod narrabo, facti nouitate mirabiliter aucta fuit. Cùm enim duo illi Sacerdotes & san-

cti Martyres, iuxta sententiæ in eos prolatæ tenorem, in quatuor secti partes, vnà cum capitibus, veteribus Castelli Oxinensis muris impositi essent: adfuerunt confestim hæretici, partesque illas exanimes egregiè adhuc venustas & elegantes conspicati, spiritu Diabolico instigati, repetitis cultrorum ictibus, earum carnes deformare ausi sunt. Ob quam deinde causam ex Iudicum mandato partes illæ ablatæ, & portis ciuitatis impositæ fuerunt.

Eo cum delatæ essent, itaque collocatæ, vt manus singulorum terram versus defluerent ac dependerent, sola Sacerdotis Georgij dextra sursum eleuata, & ciuitati minitans fuit deprehensa. Quod deinde miraculum, etsi nonnulli hæretici, vti solent obscurare, causæque naturali & neruorum rigori asscribere conarentur, nihilominus Catholici vniuersi, & non omninò pauci inter ipsos Hæreticos, rem illam supernaturalem & Deo propriam esse agnouerunt. Cum enim feruenti aqua partes illas exanimes coxissent, intelligere planè non poterant, vnde hic neruorum rigor, quem alij dicebant, deberet proficisci.

Quin cum etiam dictus Pater Georgius coram tribunali iniustam sententiam, qua contra ipsas Anglicani regni leges opprimebatur, secum expendisset, Iudices commonefecit, esse adhuc maiorem & potentiorem longè Iudicem, qui ab iis aliquando strictissimam rationem exacturus, & pœnis sempiternis adiudicaturus illos esset. Cuius cum viuentis admonitionem audire noluissent, singulari Dei prouidentia factum videbatur, vt etiam mortuus & minitabundus eadem illa denuntiaret. Confirmata fuit hæc opinio, à populi existimatione, de Patris Georgij sanctitate, feruore, zelo, & charitate concepta: quodque eum sex ipsos annos in animabus lucrifaciendis eo in regno occupatum fuisse, ac per eundem memorabilia quædam patrata designataque constabat. Vt enim alia hoc loco

taceam,

taceam, eodem, quo ipse Oxonij agebat tempore, adolescens quidam Hæreticus Areotus appellatus, propter latrocinia grauissimaq; alia scelera in Castello Oxoniensi captus, & in carcerem coniectus fuit. Cumque in eadem custodia nonnulli Catholici vincti tenerentur, persuadere illi cœperunt, quatenus peccata sua agnoscens, ad Deum fidemque Catholicam conuersus postea mortem & supplicium tanquam scelerum suorum mercedem æquo animo perpeteretur.

Cum ecce tibi adolescens ille elegantis admodum ingenij, diuinæ lucis radium in pectus admittens, paratum se esse dicit, ea quæ Catholici facienda sibi consuluissent, præstare & exequi. Hac re Sacerdoti Georgio per literas explicata, peccatrix illa anima ad peccata sua deplorandum ac certo tempore illa confitendum à Catholicis extimulata, tantum repentè de peccatis suis dolorem habere cœpit, integras vt noctes & dies lachrymis transigeret, & morte pro iis sua Deo satisfacere desideraret. Cumque nocte quadam indicatum illi esset sequenti eum die ad mortem esse rapiendum, confestim Catholicos accessit, & in terram prostratus dixit: Væ mihi Domini, Patres, & Magistri mei, væ mihi, cui sine confessione moriendum est. His ita dictis totam noctem illam in peccatis suis deplorandis, pænitentia facienda, & Deo, quatenus se in necessitate ista non derelinqueret, obtestando transegit. Sequenti die capitali supplicio, quod de latrone adeò celebri & famoso sumendum erat publicato, ingens hominum multitudo confluxit. Aduenit & inter hos Georgius, qui quod à Catholicis monitus esset, dissimulato habitu equitem & agnatũ latronis mentitus carcerem velut illum visitaturus & consolaturus intrauit. Vbi postquam peramanter coram tota hominum frequentia se salutauissent, ipse Georgius Latronem velut consolaturus & ad mortem constanter oppetendam exhortaturus, sub arborem carceri astan-

tem, à reliquo populo seduxit: ibique latronem magna cum lachrymarum copia peccata sua confitentem absoluit, ac inter amplexus & oscula ab eo in carcere relicto discessit. Incepit tunc confestim latro se Catholicum profiteri, & quamuis sæpenumerò ab Hæreticis impeteretur, nunquam tamen peruerti aut transuersum agi potuit: imò cum iam iam in furcam agendus esset, magna cum lætitia & gaudio professus est, se si mille etiam vitas haberet, multò quàm libentissimè pro fidei Catholicæ confessione eas esse impensurum. Quæ quidem ille tāta cum deuotione dicebat, vt mortis suæ instrumenta, scalam, restem, & patibulum oscularetur: mirantibus vniuersis subitam in subsessore itinerum mutationem, ac constituentibus peccatorum quantumuis flagitiosum omninò neminem debere desperare: Elucente præterea mirabili Dei potentia in animabus ad religionem Catholicam conuertendis, quæ in hac, sicut etiam in pluribus aliis rebus diuina est, & vniuersis infidelium ac Hæreticorum sectis, falsisque religionibus multò quàm dissimilima.

Alij nonnulli Londini Martyrium passi.

CAPVT IV.

ANno 1590. capti sunt Edouardus Ioannes & Antonius Midletonus Sacerdotes. Quorū iste multis ab annis in Anglia non absque magno animarum fructu versatus, quòd imberbis pœnè esset, pro Sacerdote habitus non fuit. Hic etsi non admodum diu in Angliæ regno vixisset, admirabili tamen suo in concionando zelo, magnam sibi inter Christianos existimationem peperit, ob eamque causam maximo apud Hæreticos odio flagrauit. Capti sunt ambo in ciuitate Londinensi opera exploratorum nonnullorum, qui vt melius Innocentes comprehenderent, Catholicos se fuerant mentiti. Simulac autem comprehensi essent, duobus patibulis ante ipsas domos, in quibus oppressi erant,

erant, excitatis, nullo examine aut inquisitione præuia fuerunt appensi, & postea in quatuor partes dissecti: his verbis patibulis inscriptis: Ob proditionem, & regni nostri ab exteris inuasionem. Patuit tamen mox innocentiam constátiamq; iustorum improborum malitia & hæreticorum artibus esse superiorem. Cum enim in ciuitate Londinensi, in qua duo illi martyrio vitam consummauerût, vniuersa populi multitudo, cum Catholicus quispiam supplicio afficeretur, clara voce exclamare, illumque proditorem appellare hactenus consueuisset, eo tēpore nihil tale fecisse, sed altum silentium tenuisse, & tristem ac conturbatum domum redijsse fuit deprehensus.

Dum Pater Antonius Midelronus mox in furcam agendus ex scala, paucis vt sibi populum affari liceret, frustrà petiuisset, inquit: Quoniam paucis non quæ volebam coram vobis expromere debeo, Deum testem facio, morte me isthac affici propter Catholicam & Romanam Religionem, quodque Sacerdos sum, & Verbi Dei concionator. Eandem itaque diuinam Maiestatem supplex obtestor, quatenus mortem hanc in meorum peccatorum remissionem accipiat, sanctam Catholicorū fidem confirmet, & Hæreticos in veritatis viam perducat. Ad hæc verba eques quidam, qui inter cæteros ad illud etiam spectaculum confluxerat, ex equo cui insidebat respondit: Benè admodum locutus es mi Pater, atque idipsum sufficit. Vix verba protulerat, & ecce cum socio suo è vestigio in carcerem coniicitur.

Sub Quadragesimalis ieiunij initium, Patrem Christophorum Bates Sacerdotem morte similiter affecerunt; etsi diuersa omnino ratione. Quippe quem via veri prosecuti, ideò se condemnare dicebant, quod videlicet à Romano Pontifice Sacerdos ordinatus, Roma in Angliam contra regni leges se contulisset, Quem

priusquam etiam morte afficerent, crudelissimè tormentis excarnificarunt, vt vbinam loci Missam celebrauisset, apud quem diuertisset, & à quo sustentatus fuisset intelligerent. Verùm cum ille post viginti quatuor horarum in aëre suspensionem admirabili cum constantia & fortitudine tormenta vniuersa perpeteretur, tandem Martyrio vitam consummauit.

Hic necdum mortis sententia prolata cum à Iudicibus interrogaretur, valetne adhuc aliquid in sui defensionem allegare, respondit; vnum tantum ex vobis sciscitabor Iudices, vtrum videlicet Diuus Augustinus, qui à Sancto Gregorio in Angliam ablegatus, fidem Catholicam regno illi annunciauit, proditor fuerit? Quod cum illi negauissent, Sanctus respondit: quamnam ergò ob causam me ad tribunalia raptum morti tanquam proditorem adiudicatis, cui ab eadem Apostolica Sede in Angliam ablegato, non plus obijci potest quam Diuo Augustino fuerit obiectum? Quæ etsi ille magno cum verborum pondere & authoritate proferret, nihilo tamen secius morti adiudicatus fuit; adiuncto illi Londinensi quodam ciui Hornero appellato, qui Sacerdotes suam in domum receperat. Hic cum nocte mortem suam præcedente flexis genubus Orationem ad Deum funderet, coronam super caput suum conspexit, quam manibus apprehendere volens, nihil deprehendit. Consurgens itaque ab Oratione, periculumq; facturus, vtrum tantum imaginatio ac ipsius visio deceptio esset; animaduertit ipsam coronam secum moueri ac de loco in locum cum illo transferri. Hac ille itaque visione mirabiliter recreatus, se à Deo ad Martyrium vocari animarique intellexit. Et probauit hoc sanè sequentis diei effectus, siquidem admirabili cum fortitudine & voluptate mortem sibi illatam tolerauit.

Eodem supra Millesimum quingentesimo nonagesimo anno, duo religiosi ex ordine Sanctæ Brigidæ, ex

Hisp-

Hispania redeuntes (in quam profecti erant, Regi vt Catholico supplicarent,quatenus Monasterio Monialium Anglicarum eiusdem ordinis in Galliæ ciuitate Ruan opitularetur) non absque optima Eleemosyna à Regia Maiestate obtenta,ab Hæreticis Rochelensibus per eius in qua vehebantur nauis præfecti proditionem,capti comprehensique fuerunt.Rochelam itaque abducti, illicque Principi de Biarne præsentati, post longum examen aliquot dierum spatio adeò malè habiti fuerunt, vt fame & inedia confici debuerint, nisi à Gallo quodam Catholico aliquid semper alimenti ijs fuisset porrectum.

Elapsis aliquot diebus, cum Princeps præfatus homines illos pauperes esse intelligens,nihil ab ijs exsculpere emungereque posset, bonam se gratiam apud Angliæ Reginam initurum ratus,dono illi eos transmisit, ac hæretico cuidam Nauarcho commendauit.Hic cum homo barbarus & crudelis esset, omnemq; prorsus humanitatem deposuisse videretur, pessimis modis Innocentes tractauit. Vnde vt ijdem Dei serui plura tolerarent ac perpeterentur, nauigatio Rochelana Angliam versus quæ intra paucos dies solet absolui, ipsos sexaginta durauit. Quo quidem tempore religiosi illi patres, ferreis catenis onerati ac seminudi acerrimum frigus perpetiebantur: manducantes quotidie salsarũ aliquid fabarum,cum aqua & sine pane. Quam miseriã ipsi cùm Hæretici ferre non valentes Nauarcho indicauissent, ille iuratus religiosorum hostis, nihil planè mouebatur; imò tempestates & ventos quibus nauis quandoque iactabatur, Dei illis inimicis (ita homo flagitiosos viros religiosos appellabat) attribuens, aliquoties in mare eos voluit præcipitare. Tametsi postea in periculis & necessitatibus constitutus, propria suggerente conscientia intelligeret,cos Dei amicos esse, sicque blandis verbis illos alloquens obsecrabat, Deum vt pro se ac nauis incolumitate precarentur,

Promittens melius deinceps illos à se habitum & tractatum iri. Verùm cùm hic motus non ex virtute, sed ex metu tantùmodo nascens vi fuisset expressus, simul ac periculum euasisset, ad pristinam crudelitatem reuertebatur. Ad extremum itaque post longas ac diuturnas maris molestias terræ appulsi, ab hæreticis, quos itineris socios habuerant, continuò in carcerem coniecti sunt.

Mors Francisci Valsingami Reginæ Secretarij.

CAPVT V.

MOritur circa initium anni Millesimi & Quingentesimi Nonagesimi primi Franciscus Valsingamus Reginæ Secretarius: qui præter Barbaram quandam ferociam & crudelitatem quantus Hæreticus & Caluinianæ sectæ fautor fuerit, credi omninò non potest. Vnde authoritate qua pollebat, & gratia qua apud Reginam valebat, ac deinde etiam Comitis Lecestriæ familiaritate fretus, multa crudelia & atrocia contra Catholicos designauit. Quæ etsi innumera planè ac infinita sunt, in duabus tamen potissimum rebus, Scithica illius barbaries elucebat. Primum in Seminarijs ac Sacerdotibus qui in illis viuebant persequendis: Secundo in discordijs inter Principes seminandis, & facibus alienis regnis inijciendis, vt suo quietem & tranquillitatem adferret. Et quantum sanè hic odium contra seminaria conceperit ac monstrarit, ex ijs satis superq; liquet, quæ ad illa funditus extirpandum designare non dubitauit. Primum enim multis apud Christianissimum Gallorum Regem egit, quatenus omnes Anglos Catholicæ religionis fautores, ac præcipuè eos qui in Seminario Rhemensi erant, regno suo proscriberet. Quod cùm nequicquam se tentauisse videret, rationem quandam inijt, qua inter ipsam Seminarij iuuentutem dissensiones & discordias seminaret. Falsus

fuit

fuit in hoc etiam suo instituto, siquidem ipsi adolescentes eius astutia & artificio animaduerso in sancto suo proposito confirmati, ex pestilentis viparæ veneno salutarem Theriacam confecerunt. Hanc ille vt rebatur iniuriam indignè ferens Doctori Alano Collegij Rhemensis pro tempore Rectori, toxicum propinauit: credens eam si columnam labefactauisset, ædificium vniuersum extemplò esse ruiturum. Atque ob hãc deinde causam Anglos nonnullos in Galliam Italiamque, crudelissimi sui facinoris executores & ministros ablegauit. Qua quidem ipse immanitate non contentus rationem iniit, aquas & fontes dicti Seminarij veneno inficiendi, vt ita vno haustu omnes vita priuaret. Verùm Deus eadem Collegia quæ fundauit, conseruare etiam volens, perditissimi hominis conatus & artes vniuersas elusit. Alterum vti diximus Valsingami studium fuit, ignem & funestas faces vicinis & adiacentibus Regnis inferre: in qua quidem ille te mirum est quàm industrius ac diligens esse consueuerit. Quo enim facilius desiderio suo satisfaceret, facultates & opes suas vniuersas in exploratores, emissarios, & corycæos profundere non dubitauit, vt ex iis deinde Catholicorum, Hæreticorum, Christianorum ac infidelium simultates ac concordiam etiam intelligeret. Propter hæc nuncia, quodque Secretarius esset, splendidos admodum redditus à Regina habebat: Cui quidem ille omnia ita depingebat, magna vt voluptate quandoque eam perfunderet: Ignaram interim eorum, quæ eius animus spectabat & moliebatur. Donec tandem Valsingamus omnibus suis facultatibus, amicorumq; etiam fortunis absumptis, ac in Reginæ seruitio, ac Catholicorum persecutione dilapidatis, magno ære alieno oppressus, turpi & horribili intestinorum Apostemate laborans, velut alter Antiochus aut Maximinus, tristem & flagitiosam suam vitam consummauit, mortemque in omnem

æterni-

æternitatem duraturum inchoauit: Exultantibus vniuersis Catholicis ac Deo gratias agentibus quòd ex crudelissimi tyranni manibus illos liberauisset, quòdq; eius morte omnes mortales docuisset, quemadmodum fœlicitati temporali non confidere, quæq; caduca, breuia, & momentanea sunt non semper esse duratura, debeant existimare.

De Crucibus quæ in Anglia apparuerunt.

CAPVT VI.

1591. EOdem anno 1591. vigesima tertia Aprilis die, quæ Sancto Gregorio Martyri Angliæ Patrono sacra est, circa vesperam, in Comitatu Norfolciensi in Angliæ regno sito magnus in cœlo circulus cum duobus minoribus ac tribus in singulis solibus apparuit. Horum medius reliquis splendidior, collaterales suos claritate auteuertebat: tametsi & illi tantum lucis diffunderent, quantum ad noctem illustrandam requirebatur. Inter hos qui medius erat Sol, paruo circulo ambiebatur, qui Occidentem spectans, maiorem intersecabat. Huic deinde maiori circulo minor alius, ac in illo Crux Sancti Andreæ inter Septentrionem & meridiem spectabatur. Quin & minori illo circulo versus plagam Orientalem, Similis Diui Andreæ crux intermedio Soli opposita videbatur: quæ priore maior & clarior maiorem itidem circulum diuidebat. Hæc in tota passim Anglia visa spectataque fuisse, grauissimi quique illius scriptores testantur. Super hac deinde crucium apparitione, varij discursus & interpretationes euulgatæ fuerunt: ipseque adeò Frater Alphonsus Chuaon ex ordine Prædicatorum tractatum Romæ edidit, in quo de Anglicanarum Crucium apparitione, præsertim autem de illis, quæ in mense Maio sequentis anni in ciuitate Burgensi, Amian, & alijs Gal-

liæ

liæ locis, atque adeò etiam Lutetiæ Parisiorum, diuersis diebus, in templis, vestibus sacris, Albis, Casulis, & altaribus ac corporalibus visæ sunt: Quarum nonnullæ adeò firmiter subiectis inhærebant, nulla vt planè arte, industriaque possent auelli. Quid autem Deus per Cruces illas significare voluerit, ei tantummodò compertum est; etsi enim Diuina Maiestas istiusmodi prodigijs homines excitare ac perterrefacere velit, non continuò tamen neque semper ijsdem voluntatem suam patefacit, quo videlicet à secreta & ineffabili illius prouidentia toti dependeant. Constat nihilominus Crucem sui amatoribus gaudium & consolationem, hostibus verò & inimicis dolorem tristitiamq; afferre.

Scimus Crucem, quam Constantinus ad bellum contra Maxentium Tyrannum proficiscens in cœlo vidit, victoriæ signum fuisse; quam idem Imperator in virtute Crucis reportauit, quemadmodum illi à voce cælitus delapsa: In hoc signo vinces, antè erat promissum. Neque verò ignoramus, Crucem, quæ sancto Cyrillo Patriarcha Hierosolymis agente, supra montem Caluariæ apparens, ad montem Olíueti vsq; porrigebatur, multarum illustrium & memorabilium victoriarum fuisse indicium. Imò ne ad extrema exempla confugere debuisse videamur. Anno octingentesimo decimo nono, Hugo Pictonum Rex contra Athlestanum Anglorum Regem bellum gerens, periculumque in quo versabatur videns, Sanctum Andream obtestatus est, quatenus sibi eo in prælio opitularetur. Cum ecce tibi, Sanctus Apostolus Regi apparens, sequenti die victoriam ex hoste relaturum illum esse (quemadmodum quoque contigit) prædixit, apparente in huius veritatis confirmationem in cœlo S. Andreæ Cruce admodum clara & splendida super Pictonum castra.

Euseb. l. de vita Constantini c. 22, 23. & 24.

Greg. Nazian. orat. 4. in Iulianum.

Niceph. l. 7. c. 49.

Sozo. l. 4. c. 4.

Niceph. l. 9. c. 31.

Similiter cùm Alphonsus AlbuQuercius cum classe sua Portugalensi in Insula Camaræna quæ in Isthmo maris

Boet. hist. Scotor. l. 10

cti Martyres, iuxta sententiæ in eos prolatæ tenorem, in quatuor secti partes, vnà cum capitibus, veteribus Castelli Oxinensis muris impositi essent: adfuerunt confestim hæretici, partesque illas exanimes egregiè adhuc venustas & elegantes conspicati, spiritu Diabolico instigati, repetitis cultrorum ictibus, earum carnes deformare ausi sunt. Ob quam deinde causam ex Iudicum mandato partes illæ ablatæ, & portis ciuitatis impositæ fuerunt.

Eo cum delatæ essent, itaque collocatæ, vt manus singulorum terram versus defluerent ac dependerent, sola Sacerdotis Georgij dextra sursum eleuata, & ciuitati minitans fuit deprehensa. Quod deinde miraculum, etsi nonnulli hæretici, vti solent obscurare, causæque naturali & neruorum rigori asscribere conarentur, nihilominus Catholici vniuersi, & non omninò pauci inter ipsos Hæreticos, rem illam supernaturalem & Deo propriam esse agnouerunt. Cum enim feruenti aqua partes illas exanimes coxissent, intelligere planè non poterant, vnde hic neruorum rigor, quem alij dicebant, deberet proficisci.

Quin cum etiam dictus Pater Georgius coram tribunali iniustam sententiam, qua contra ipsas Anglicani regni leges opprimebatur, secum expendisset, Iudices commonefecit, esse adhuc maiorem & potentiorem longè Iudicem, qui ab iis aliquando strictissimam rationem exacturus, & pœnis sempiternis adiudicaturus illos esset. Cuius cum viuentis admonitionem audire noluissent, singulari Dei prouidentia factum videbatur, vt etiam mortuus & minitabundus eadem illa denunciaret. Confirmata fuit hæc opinio, à populi existimatione, de Patris Georgij sanctitate, feruore, zelo, & charitate concepta: quodque eum sex ipsos annos in animabus lucrifaciendis eo in regno occupatum fuisse, ac per eundem memorabilia quædam patrata designataque constabat. Vt enim alia hoc loco

taceam,

taceam, eodem, quo ipse Oxonij agebat tempore, adolescens quidam Hæreticus Areotus appellatus, propter latrocinia grauissimaq; alia scelera in Castello Oxoniensi captus, & in carcerem coniectus fuit. Cumque in eadem custodia nonnulli Catholici vincti tenerentur, persuadere illi cœperunt, quatenus peccata sua agnoscens, ad Deum fidemque Catholicam conuersus postea mortem & supplicium tanquam scelerum suorum mercedem æquo animo perpeteretur.

Cum ecce tibi adolescens ille elegantis admodum ingenij, diuinæ lucis radium in pectus admittens, paratum se esse dicit, ea quæ Catholici facienda sibi consuluissent, præstare & exequi. Hac re Sacerdoti Georgio per literas explicata, peccatrix illa anima ad peccata sua deplorandum ac certo tempore illa confitendum à Catholicis extimulata, tantum repentè de peccatis suis dolorem habere cœpit, integras vt noctes & dies lachrymis transigeret, & morte pro iis sua Deo satisfacere desideraret. Cumque nocte quadam indicatum illi esset sequenti eum die ad mortem esse rapiendum, confestim Catholicos accessit, & in terram prostratus dixit: Væ mihi Domini, Patres, & Magistri mei, væ mihi, cui sine confessione moriendum est. His ita dictis totam noctem illam in peccatis suis deplorandis, pænitentia facienda, & Deo, quatenus se in necessitate ista non derelinqueret, obtestando transegit. Sequenti die capitali supplicio, quod de latrone adeò celebri & famoso sumendum erat publicato, ingens hominum multitudo confluxit. Aduenit & inter hos Georgius, qui quod à Catholicis monitus esset, dissimulato habitu equitem & agnatũ latronis mentitus carcerem velut illum visitaturus & consolaturus intrauit. Vbi postquam peramanter coram tota hominum frequentia se salutauissent, ipse Georgius Latronem velut consolaturus & ad mortem constanter oppetendam exhortaturus, sub arborem carceri astan-

tem, à reliquo populo seduxit: ibíque latronem magna cum lachrymarum copia peccata sua confitentem absoluit, ac inter amplexus & oscula ab eo in carcere relicto discessit. Incepit tunc confestim latro se Catholicum profiteri, & quamuis sæpenumerò ab Hæreticis impeteretur, nunquam tamen peruerti aut transuersum agi potuit: imò cum iam iam in furcam agendus esset, magna cum lætitia & gaudio professus est, se si mille etiam vitas haberet, multò quàm libentissimè pro fidei Catholicæ confessione eas esse impensurum. Quæ quidem ille tãta cum deuotione dicebat, vt mortis suæ instrumenta, scalam, restem, & patibulum oscularetur: mirantibus vniuersis subitam in subsessore itinerum mutationem, ac constituentibus peccatorum quantumuis flagitiosum omninò neminem debere desperare: Elucente præterea mirabili Dei potentia in animabus ad religionem Catholicam conuertendis, quæ in hac, sicut etiam in pluribus aliis rebus diuina est, & vniuersis infidelium ac Hæreticorum sectis, falsisque religionibus multò quàm dissimilima.

Alij nonnulli Londini Martyrium passi,

CAPVT IV.

ANno 1590. capti sunt Edouardus Ioannes & Antonius Midelionus Sacerdotes. Quorũ iste multis ab annis in Anglia non absque magno animarum fructu versatus, quòd imberbis pœnè esset, pro Sacerdote habitus non fuit. Hic etsi non admodum diu in Angliæ regno vixisset, admirabili tamen suo in concionando zelo, magnam sibi inter Christianos existimationem peperit, ob eamque causam maximo apud Hæreticos odio flagrauit. Capti sunt ambo in ciuitate Londinensi opera exploratorum nonnullorum, qui vt melius Innocentes comprehenderent, Catholicos se fuerant mentiti. Simulac autem comprehensi essent, duobus patibulis ante ipsas domos, in quibus oppressi

erant,

erant, excitatis, nullo examine aut inquisitione præuia fuerunt appensi, & postea in quatuor partes dissecti: his verbis patibulis inscriptis: Ob proditionem, & regni nostri ab exteris inuasionem. Patuit tamen mox innocentiam constãtiamq; iustorum improborum malitia & hæreticorum artibus esse superiorem. Cum enim in ciuitate Londinensi, in qua duo illi martyrio vitam consummauerũt, vniuersa populi multitudo, cum Catholicus quispiam supplicio afficeretur, clara voce exclamare, illumque proditorem appellare hactenus consueuisset, eo tẽpore nihil tale fecisse, sed altum silentium tenuisse, & tristem ac conturbatum domum redijsse fuit deprehensus.

Dum Pater Antonius Mideltonus mox in furcam agendus ex scala, paucis vt sibi populum affari liceret, frustrà petiuisset, inquit: Quoniam paucis non quæ volebam coram vobis expromere debeo, Deum testem facio, morte me isthac affici propter Catholicam & Romanam Religionem, quodque Sacerdos sum, & Verbi Dei concionator. Eandem itaque diuinam Maiestatem supplex obtestor, quatenus mortem hanc in meorum peccatorum remissionem accipiat, sanctam Catholicorũ fidem confirmet, & Hæreticos in veritatis viam perducat. Ad hæc verba eques quidam, qui inter cæteros ad illud etiam spectaculum confluxerat, ex equo cui insidebat respondit: Benè admodum locutus es mi Pater, atque idipsum sufficit. Vix verba protulerat, & ecce cum socio suo è vestigio in carcerem coniicitur.

Sub Quadragesimalis ieiunij initium, Patrem Christophorum Bates Sacerdotem morte similiter affecerunt; etsi diuersa omnino ratione. Quippe quem via veri prosecuti, ideò se condemnare dicebant, quod videlicet à Romano Pontifice Sacerdos ordinatus, Roma in Angliam contra regni leges se contulisset, Quem

priusquam etiam morte afficerent, crudelissimè tormentis excarnificarunt, vt vbinam loci Missam celebrauisset, apud quem diuertisset, & à quo sustentatus fuisset intelligerent. Verùm cum ille post viginti quatuor horarum in aëre suspensionem admirabili cum constantia & fortitudine tormenta vniuersa perpeteretur, tandem Martyrio vitam consummauit.

Hic necdum mortis sententia prolata cum à Iudicibus interrogaretur, valetne adhuc aliquid in sui defensionem allegare, respondit; vnum tantum ex vobis sciscitabor Iudices, vtrum videlicet Diuus Augustinus, qui à Sancto Gregorio in Angliam ablegatus, fidem Catholicam regno illi annunciauit, proditor fuerit? Quod cum illi negauissent, Sanctus respondit: quamnam ergò ob causam me ad tribunalia raptum morti tanquam proditorem adiudicatis, cui ab eadem Apostolica Sede in Angliam ablegato, non plus obijci potest quam Diuo Augustino fuerit obiectum? Quæ etsi ille magno cum verborum pondere & authoritate proferret, nihilo tamen secius morti adiudicatus fuit; adiuncto illi Londinensi quodam ciui Hornero appellato, qui Sacerdotes suam in domum receperat. Hic cum nocte mortem suam præcedente flexis genubus Orationem ad Deum funderet, coronam super caput suum conspexit, quam manibus apprehendere volens, nihil deprehendit. Consurgens itaque ab Oratione, periculumq; facturus, vtrum tantum imaginatio ac ipsius visio deceptio esset: animaduertit ipsam coronam secum moueri ac de loco in locum cum illo transferri. Hac ille itaque visione mirabiliter recreatus, se à Deo ad Martyrium vocari animarique intellexit. Et probauit hoc sanè sequentis diei effectus, siquidem admirabili cum fortitudine & voluptate mortem sibi illatam tolerauit.

Eodem supra Millesimum quingentesimo nonagesimo anno, duo religiosi ex ordine Sanctæ Brigidæ, ex

His-

Hispania redeuntes (in quam profecti erant, Regi vt Catholico supplicarent, quatenus Monasterio Monialium Anglicarum eiusdem ordinis in Galliæ ciuitate Ruan opitularetur) non absque optima Eleemosyna à Regia Maiestate obtenta, ab Hæreticis Rochelensibus per eius in qua vehebantur nauis præfecti proditionem, capti comprehensique fuerunt. Rochelam itaque abducti, illicque Principi de Biarne præsentati, post longum examen aliquot dierum spatio adeò malè habiti fuerunt, vt fame & inedia confici debuerint, nisi à Gallo quodam Catholico aliquid semper alimenti ijs fuisset porrectum.

Elapsis aliquot diebus, cum Princeps præfatus homines illos pauperes esse intelligens, nihil ab ijs exsculpere emungereque posset, bonam se gratiam apud Angliæ Reginam initurum ratus, dono illi eos transmisit, ac hæretico cuidam Nauatcho commendauit. Hic cum homo barbarus & crudelis esset, omnemq; prorsus humanitatem deposuisse videretur, pessimis modis Innocentes tractauit. Vnde vt ijdem Dei serui plura tolerarent ac perpeterentur, nauigatio Rochelana Angliam versus quæ intra paucos dies solet absolui, ipsos sexaginta durauit. Quo quidem tempore religiosi illi patres, ferreis catenis onerati ac seminudi acerrimum frigus perpetiebantur: manducantes quotidie salsarũ aliquid fabarum, cum aqua & sine pane. Quam miseriã ipsi cùm Hæretici ferre non valentes Nauarcho indicauissent, ille iuratus religiosorum hostis, nihil planè mouebatur; imò tempestates & ventos quibus nauis quandoque iactabatur, Dei illis inimicis (ita homo flagitiosos viros religiosos appellabat) attribuens, aliquoties in mare eos voluit præcipitare. Tametsi postea in periculis & necessitatibus constitutus, propria suggerente conscientia intelligeret, eos Dei amicos esse, sicque blandis verbis illos alloquens obsecrabat, Deum vt pro se ac nauis incolumitate precarentur.

Promittens melius deinceps illos à se habitum & tractatum iri. Verùm cùm hic motus non ex virtute, sed ex metu tantùmodo nascens vi fuisset expressus, simul ac periculum euasisset, ad pristinam crudelitatem reuertebatur. Ad extremum itaque post longas ac diuturnas maris molestias terræ appulsi, ab hæreticis, quos itineris socios habuerant, continuò in carcerem coniecti sunt.

Mors Francisci Valsingami Reginæ Secretarij.

CAPVT V.

MOritur circa initium anni Millesimi & Quingentesimi Nonagesimi primi Franciscus Valsingamus Reginæ Secretarius: qui præter Barbaram quandam ferociam & crudelitatem quantus Hæreticus & Caluinianæ sectæ fautor fuerit, credi omninò non potest. Vnde authoritate qua pollebat, & gratia qua apud Reginam valebat, ac deinde etiam Comitis Lecestriæ familiaritate fretus, multa crudelia & atrocia contra Catholicos designauit. Quæ etsi innumera planè ac infinita sunt, in duabus tamen potissimum rebus, Scithica illius barbaries elucebat. Primum in Seminarijs ac Sacerdotibus qui in illis viuebant persequendis: Secundo in discordijs inter Principes seminandis, & facibus alienis regnis inijciendis, vt suo quietem & tranquillitatem adferret. Et quantum sanè hic odium contra seminaria conceperit ac monstrarit, ex ijs satis superq; liquet, quæ ad illa funditus extirpandum designare non dubitauit. Primum enim multis apud Christianissimum Gallorum Regem egit, quatenus omnes Anglos Catholicæ religionis fautores, ac præcipuè eos qui in Seminario Rhemensi erant, regno suo proscriberet. Quod cùm nequicquam se tentauisse videret, rationem quandam inijt, qua inter ipsam Seminarij iuuentutem dissensiones & discordias seminaret. Falsus

fuit

fuit in hoc etiam suo instituto, siquidem ipsi adolescentes eius astutia & artificio animaduerso in sancto suo proposito confirmati, ex pestilentis viparæ veneno salutarem Theriacam confecerunt. Hanc ille vt rebatur iniuriam indignè ferens Doctori Alano Collegij Rhemensis pro tempore Rectori, toxicum propinauit: credens eam si columnam labefactauisset, ædificium vniuersum extemplò esse ruiturum. Atque ob hāc deinde causam Anglos nonnullos in Galliam Italiamque, crudelissimi sui facinoris executores & ministros ablegauit. Qua quidem ipse immanitate non contentus rationem iniit, aquas & fontes dicti Seminarij veneno inficiendi, vt ita vno haustu omnes vita priuaret. Verùm Deus eadem Collegia quæ fundauit, conseruare etiam volens, perditissimi hominis conatus & artes vniuersas elusit. Alterum vti diximus Valsingami studium fuit, ignem & funestas faces vicinis & adiacentibus Regnis inferre: in qua quidem ille re mirum est quàm industrius ac diligens esse consueuerit. Quo enim facilius desiderio suo satisfaceret, facultates & opes suas vniuersas in exploratores, emissarios, & corycæos profundere non dubitauit, vt ex iis deinde Catholicorum, Hæreticorum, Christianorum ac infidelium simultates ac concordiam etiam intelligeret. Propter hæc nuncia, quodque Secretarius esset, splendidos admodum redditus à Regina habebat: Cui quidem ille omnia ita depingebat, magna vt voluptate quandoque eam perfunderet: Ignaram interim eorum, quæ eius animus spectabat & moliebatur. Donec tandem Valsingamus omnibus suis facultatibus, amicorumq; etiam fortunis absumptis, ac in Reginæ seruitio, ac Catholicorum persecutione dilapidatis, magno ære alieno oppressus, turpi & horribili intestinorum Apostemate laborans, velut alter Antiochus aut Maximinus, tristem & flagitiosam suam vitam consummauit, mortemque in omnem

liæ locis, atque adeò etiam Lutetiæ Parisiorum, diuersis diebus, in templis, vestibus sacris, Albis, Casulis, & altaribus ac corporalibus visæ sunt: Quarum nonnullæ adeò firmiter subiectis inhærebant, nulla vt planè arte, industriaque possent auelli. Quid autem Deus per Cruces illas significare voluerit, ei tantummodò compertum est; etsi enim Diuina Maiestas istiusmodi prodigijs homines excitare ac perterrefacere velit, non continuò tamen neque semper ijsdem voluntatem suam patefacit, quo videlicet à secreta & ineffabili illius prouidentia toti dependeant. Constat nihilominus Crucem sui amatoribus gaudium & consolationem, hostibus verò & inimicis dolorem tristitiamq; afferre.

Scimus Crucem, quam Constantinus ad bellum contra Maxentium Tyrannum proficiscens in cœlo vidit, victoriæ signum fuisse; quam idem Imperator in virtute Crucis reportauit, quemadmodum illi à voce cælitus delapsa: In hoc signo vinces, antè erat promissum. Neque verò ignoramus, Crucem, quæ sancto Cyrillo Patriarcha Hierosolymis agente, supra montem Caluariæ apparens, ad montem Oliueti vsq; porrigebatur, multarum illustrium & memorabilium victoriarum fuisse indicium. Imò ne ad extrema exempla confugere debuisse videamur. Anno octingentesimo decimo nono, Hugo Pictonum Rex contra Athlestanum Anglorum Regem bellum gerens, periculumque in quo versabatur videns, Sanctum Andream obtestatus est, quatenus sibi eo in prælio opitularetur. Cum ecce tibi, Sanctus Apostolus Regi apparens, sequenti die victoriam ex hoste relaturum illum esse (quemadmodum quoque contigit) prædixit, apparente in huius veritatis confirmationem in cœlo S. Andreæ Cruce admodum clara & splendida super Pictonum castra.

Euseb. l. de vita Constant. c. 22, 23. & 24.

Greg. Nazian. orat. 4. in Iulianum.

Niceph. l. 7 c. 49.

Sozo. l. 4. c. 4.

Niceph. l. 9 c. 31.

Similiter cùm Alphonsus Albu Quercius cum classe sua Portugalensi in Insula Camaræna quæ in Isthmo maris

Boet. hist. Scotor. l. 10

maris rubri ad plagam Occidentalem sita Pretiosi Ioannis Regnum attingit, versaretur, sanctissimæ Crucis vexillum in aëre apparuit, quam ille cum toto suo exercitu, ac nautis vniuersis non absque maxima reuerentia, & cœlesti consolatione adorauit, accipiendo illud in signum certissimæ victoriæ, quam diuina assistente gratia à gentilibus & barbaris Indis esset relaturus.

Annales Portugal. & Maff. l. 5 Hist. Indic

Transeo hìc innumera alia exempla, quæ passim in historiis sacris & profanis, antiquis & recentibus reperta, veritatem nobis isthanc declarant, planeque ostendunt, Deum Ecclesiæ suæ crucem tanquam pignus bonorum præstandorum nunquam non exhibere voluisse. Extant autem & alia exempla, ex quibus intelligere possumus, Deum per cruces exhibitas improbos & flagitiosos perterrefacere, castigareque voluisse. Quemadmodum Iuliano Apostatæ contigit; qui eximius Iudæorum fautor, & Christianorum persecutor, cùm templum Hierosolymitanum esset restauraturus, iamque fundamentis effossis, omnem materiam comportari curauisset, ignis de cœlo descendens vniuersa absumpsit: apparentibus in libris & vestibus, Christianorum, Gentilium, & Iudæorum nigris crucibus, quæ nullo modo tolli poterant, & aboleri. Hæc autem ad improbum & sceleratum illum Imperatorem puniendum accidisse, vel ex eo intelligi potest, quod ipse impio & nefario bello sanctam Crucem, quique in ea pro nostri amore mortuus fuit, persequi non dubitauit.

Socrat. l. 3. c. 18. Niceph. lib. 10. c. 17. & 33. Cedre. p. 252. Ruff. l. 10. c. 38. & 39.

Verùm dimissis istis quæ in historijs circa cruces accidisse variis temporibus & diuersis effectibus leguntur, dico Anglicanas illas Catholicos in Galliæ & Angliæ Regno ruentes animare excitareq; voluisse, vt sanguinariam Tyrannorum contra illos excitatam tempestatem fortiter tolerantes, quantumuis crudelia tormenta cum Seruatore nostro amplecterentur: qui vt

nobis vitam conferret, mortem in cruce oppetere non dubitauit, ac per illam deinde mundum sibi subiecit, gentilium corda deuicit, idololatriam euertit, & mundum ac infernum pariter debellauit.

Anno 529. sub Imperatore Iustiniano eius nominis Secundo, Antiochiæ tantus terræ motus coortus fuit, totam vt prope ciuitatem euerterit, ipsiq; adeò illius incolæ, nudis pedibus ex domibus suis prouolantes, magno cum clamore & eiulatu diuinam misericordiam implorarint. Donec sancto ac Religioso cuidam viro reuelatum esset, si domuum portis verba ista inscripsisset: *Christus nobiscum, state*; è vestigio terræ illum motum esse cessaturum. Idem planè S. Euthymio Patriarchæ Constantinopolitano euenit, qui postquam de cathedra sua deiectus in Insulam, ad quam eum tempestas depulerat, venisset, in pariete eadem verba: *Christus nobiscum est, state*, legens mirabiliter fuit recreatus, Et debēt sanè, eodem modo omnes Catholici animari, cum cogitant Christum illis promisisse, quod vsq; ad consummationē sæculi cum ijs sit permansurus: quodq; in virtute cœlestis huius signi tentationem venti ponant, fluctus conquiescant, & maris tempestas in tranquillum conuertatur: Et quod denique illud aliquando tempus adfuturum est, quando constantes Dei serui ac veræ sponsæ suæ, hoc est sanctæ Ecclesiæ filij, pelagi furorem & æstum pedibus suis conculcabunt.

Niceph. lib 17. c. 3. & lib. 14. cap. 34. Cedrenus. pag 303.

Sacerdotum nonnullorum ex Seminario Vallisolitano in Angliam ingressus, & actiones.

CAPVT VII.

Circa hoc ferè tēpus vndecim aut duodecim Angli Sacerdotes, Seminarij, quod Rex Catholicus & alij pij deuotiq; homines, sicut postea dicetur, Eleemosynis suis sustentant, primitiæ in Angliā appulerūt. Qui etsi simulato habitu vterentur & quatuor eorum vestibus

bus nautas mentirentur, mox tamen capti, ad aulam missi, eius præfecto præsentati, ab eodem tandem liberi abire permissi sunt, quod sufficienter satis vnde & cur aduenissent declararent. Imò cum etiam posteà fraus & dolus ille innotuisset, nequaquam tamen ab Hæreticis comprehendi potuerunt. Qui cum mox etiam intellexissent priores illos qui intrauerant alios subsequi, credi omnino non potest, quàm vniuersum Reginæ consilium eam ob causam turbauerit. Sumpturi itaque rationem ab ijs qui iam in regno suo versabantur, omnesque pariter alios, qui id aliquando ingressuri essent perterrefacturi, duos Seminarij Rhemensis Sacerdotes, quos captiuos habebant, martyrio afficere cónstituerunt. Horum alter Georgius Bisley magni animi adolescens, alter Momfredus Scotus vir raræ virtutis, & Sanctitatis appellabatur: qui cum à multis iam annis innumerabiles animas Deo lucrifecisset, mortem & Martyrium præmij loco hilari animo tolerauit. Ambo autem magna cum constantia mortui sunt confitentes publicè Sanctam fidem Catholicam, & à Regina oblatã sibi gratiam fortiter respuẽtes.

Affecti sunt eodem tempore Martyrio in diuersis Angliæ locis ac prouincijs plures alij Dei serui, quos sigillatim ex Sacerdotibus quispiam in eo regno viuentibus commemorat: cuius nobis epistolam subiungere visum est.

Apud nos misero & exulcerato isto sæculo mortes, martyria, tormenta, cruces, & carceres quotidiani sunt: omnesq; adeò quæ ad vos eunt epistolæ non nisi de calamitatibus & miserijs, quas Catholici perpetiuntur, de diuersis mortium generibus quibus afficiuntur, deq; copioso quem illi profundunt sanguine loqui tractareq; possunt. Non variauit adhuc facies & figura Angliæ, nec excessit furor & rabies Hæreticorum, cum qua hactenus Catholicos persequebantur. Benedictus itaq; sit Deus quod Catholicorum nostrorum vigor & constantia eadem adhuc est, quæ semper

perfuit. Non expectet proinde V. R. aliud literarum meârum argumentum, quàm quod tormenta & mortes Dei seruis illatas explicet & complectatur.

In ciuitate Vorque, mense Aprili Robertus Thorsceus Sacerdos ex Seminario Rhemensi, fortiter dimicans cursum suum felicissimè consummauit. Fuit hunc ad idem Sacrificium comitatus Thomas Batinsonus Laicus, qui Roberti ipsius socius in vita, morte, & martyrij gloria socius fuit, sedulò operam illi suam in Dominica vinea excolenda collocauit.

Vintoniæ Mense Iulio magno cum omnium Catholicórum applausu & lætitia Sacerdos Rogerius de Kirsonio, & Rodolphus Milnerus Laicus coniugatus, magna cum constantia pro fide Catholica Martyrij coronam acceperunt. Quorum hunc postremùm Rodolphum puta, cum Iudex nequicquam admoneret quatenus sui, coniugis, & octo liberorum memor, semel tantum Caluinistarum Ecclesiam ingrediendo, patibuli ignominiam declinaret: ille magno cum animo respondit: An ergò tu mihi suadeas, vt pro exigua substantia, pro vxore, & pro liberis Deum perdam ac missum faciam? Adeò videlicet in sancto illo Dei seruo Iesu Christi illud impletum fuit, quo eum, qui pro sui amore patrem, matrem, vxorem, liberos, & seipsum impendere dubitat, se dignum non esse.

Eodem in loco, eodemq́; pro tribunali septem Nobiles Virgines, quod dictum Sacerdotem Missam celebraturum in domum suam recepissent, morti adiudicatæ sunt. Cum autem Iudices compassione moti mortis perlatam sententiam exequi differentes, Virgines illas metu tantummodo expugnari posse crederent, & idcircò ad carcerem reduci illas iussissent, omnes confestim in lachrymas solutæ, clarà voce eos obtestatæ sunt, quatenus mortis sententiam exequentes à dulcissimo suo Patre se neutiquam separarent: Dicentes iustum esse, vt cuius in delicto sociæ fuissent, eum quoque morientem comitarentur; confidentesq́; fore, vt eiusdem Dei benignitatem, qui illius animum ad ea quæ fe-

cerant præstanda indiderat, pro sancta etiam Catholica fide mortem se constanter esse appetituras.

Eodem mense Londini alij duo Sacerdotes admirabili cum constantia, voluptate. & fratrum suorum ædificatione mortem perpessi sunt. Horum alter Georgius Beseleyus, varijs exquisitisq; ante mortem tormentis excarnificatus, vt quibus cum Catholicis conuersatus, vel à quibus hospitio receptus esset, reuelaret, carnificum immanitate contempta nihil eorum manifestauit.

Cum Beseleyo mortem similiter passus est grauissimus & sanctissimus vir Momfredus Scotus, Sacerdos tanta cũ spiritus voluptate & modestia, ipsis vt hæreticis admiratione perculsis, Regiorum Carnificum Princeps gloriabundus dicere non vereretur, optimè se de vniuerso Angliæ regno, & de Regina ipsa promeritum videri debere, quod Papistam adeò deuotum, ac pœnitentijs, ieiunijs, & vigilijs tantoperè exhaustum de medio sustulisset.

In turri Londinensi mense Augusto Thomas Pormertus ex Seminario Romano aduentans, in carcerem abductus, & equuleo subditus fuit. Eodem hoc momento in eadem turri, nobilissimus eques Thomas PikeHarbe captiuus tenetur, qui cum amicorum suorum non nemini bona & facultates suas vniuersas legauisset, ab eodem opum fruendarum auido accusatus est, quod Sacerdotem in domum suam recepisset: qui octuagesimum ætatis suæ annũ agens, in momenta singula fælicem Martyrij coronam præstolatur.

Verum sicut turbata aqua fœlix piscatio est: ita Deus in medio istarum turbarum & persecutionum magna piscium quos habemus copia nos reficit ac consolatur. Nos certè Londini non ita pridem sexaginta numero Sacerdotes Sacramenta administrauimus, verbum Dei prædicauimus, & quotidie aliquos Sanctæ Ecclesiæ reconciliauimus. Imò ne latius me diffundam charissimus noster Frater Thomas Estaucus vestri aliquando Collegij socius in vna tantum Prouincia trecentas animas Domino lucrifecit.

cit. De qua Prouincia cum his diebus Regina admodum sibi gratularetur, Comes Herfordiæ Puritanorum Princeps ei dixit; posse se Regiæ Maiestati mille & ducentos, si opus sit, Papistas ex ea Prouincia transmittere, qui sua Religionis templa frequentare nollent.

Hæc est ergò spes nostra qua erigimur, hoc solatium quò recreamur. quod videlicet spiritualia prosperè nobis succedere, & fidelium numerum quotidiè augeri, ipsos verò hæreticos à se inuicem dissentire, Puritanos protestantes persequi Consiliarios Regios, Triremium præfectos, ac vrbium gubernatores, Capitales simultates exercere conspicamur.

De tribus falsis Prophetis Puritanis, qui in Anglia emerserunt.

CAPVT VIII.

EOdem tempore Londini cum innumerabilis Sacerdotum multitudo pro Christi nomine pateretur, tres Hæretici Puritani spiritu & moribus differentes emerserunt Dei se Prophetas esse, ab eoque in Regni Anglicani subsidium esse ablegatos impudentissimè mentientes. Horum primus Copengerus appellatus, se misericordiæ Prophetam iactitabat: Secundus nomine Ardentonus, Iustitiæ & Vindictæ Prophetam se esse dictitabat: Tertius Harqueolotus Iesum Christum se repræsentare inquiebat. Hi omnes simul curribus in forum vecti magna voce populo conuocato, qui essent, & quare aduenissent exponebant. Loquebantur deinde admodum liberè de Reginæ Religione & administratione: acriter & asperè eam reprehendentes, quòd Archiepiscopo Cantuariēsi, & equiti Hottoni, magno regni Cancellario nimiū fideret, quos illi à Deo reprobatos, morte dignos Reginæ & Reipublicæ proditores palàm coram populo vniuerso nominabant, ac sectæ suæ Puritanæ contrarios esse clamitabant. Addebant deinde Reginam castigatum, ac

Regno suo priuatum, moxque etiam in corpore suo punitum iri, anima vt illius saltem saluetur. Hoc facto fictitius ille Christus Reginæ imaginem magna cum astantium admiratione ac turbatione confregit: cumque nemo non existimaret, eam rem rebellionis, tumultus, & turbarum semina continere, eum confestim arreptum in primario Londini foro septimo Augusti Anno 1591. patibulo appenderunt. Reliquos autem duos in stultorum custodia detentos, cùm quotidiè acriter flagellassent, suis vt vaticinijs contra Reginam promulgatis renunciarent, obstinatos & peruicaces, carcer morientes conspexit. Fictitius autem ille Christus cùm in furcam ageretur, terribiliter blasphemans, Eliamque compellans, ignem vt cælitùs dimitteret, omnibus malè puta Papam & pestilentiam imprecatus, spiritum Diabolo reddidit.

Adeò nimirum credi non potest, tametsi quotidiana experientia doceat, quanto odio Puritani & Caluinistæ inuicem flagrent. In Portu GrauisEndæ Puritanus quidam Norton appellatus in Hollandiam abiens illic vt librum Anglicum contra Reginæ Episcopos, & profligatam illorum vitam à se compositum prælo cõmitteret, captus, omnique illa pecunia, quam pro impressione secum abstulerat, spoliatus fuit. Sunt & alij non pauci Puritanæ sectæ concionatores, qui ex Anglia in Scotiam transfugientes, contra Reginam, illius administrationem, & sectam Caluinisticam librum procuderunt. Quæ cum ita sint, tantæque dissensiones, odia, & inimicitiæ inter Sectarios flagrent, ita vt etiam libri atque adeò Prophetæ Reginam impugnẽt: vnicuique pro suo libitu viuere conceditur, soli autem Catholici tanta cum barbarie & immanitate, sicut ex historia isthac liquet, incarcerantur, excarnificantur, & contrucidantur.

Mors

Mors Christophori Hattonis, Cancellarij Regij.

CAPVT IX.

TRes illos Puritanos Pseudoprophetas eo quo diximus modo è medio sublatos Christophori Hattonis Cancellarij Regij, in quem illi potissimùm inuecti erant, eodem anno decimo septimo Octobris die, mors secuta est. Hic Hatton cùm adolescens adhuc insignis formæ & elegantiæ, suas in Comœdia partes pulcherrimè coram Regina egisset, illa subitò pueri amore capta, seruitio suo adlegit, paulatimque maioribus præfectum officijs, tandem in ea, quæ post Reginam maxima erat, dignitate collocauit. Sacris ergò Scrinijs præpositus, ac socijs suis aliquanto moderatior, animo Catholicus, nihil perinde, quàm innocentem illorum sanguinem adeò crudeliter profundi dolebat. Verùm cum Reginæ voluntati in omnibus morigerari semel constituisset, neque veritatem dicere, neque reliquis Consiliariis nostræ Religionis capitalibus inimicis aduersari audebat. Habet namque & nostrum hoc sæculũ in aulis Principum istiusmodi mortales, qui actiones suas, bona vel mala fautorum amicorumque suorum voluntate, non autem iustitia & ratione metientes, & Principum fauorem gratiæ diuinæ præferentes, extra omnem se culpam esse arbitrantur, quia nimirum tacitè eam non probant. Verùm qui malum facit, quique in id contendit, eandem pœnam promeretur: & sæpenumerò veritatem non dicere, est apud Deum illam vendere & prostituere. Porro Hatton ille prædiues cùm matrimonio se copulare, hæredesque tantarum opum relinquere decreuisset, nunquam ei Regina cõsentire voluit. Ob quam deinde causam, & propter ea, quæ diximus ab æqualibus miser & infelix censebatur: tametsi vulgus hominum eius authoritate præstrictum, fortunatum illum existimaret. Visitauit illum decumbentem Regina

aliquoties, & quamuis diligentissimè eum curari præcepisset, nequaquam tamen morti (quæ veneno conciliata videbatur) eum subtrahere potuit, quemadmodum neque nunc ex inferno liberare.

Memini ego potissimum in hac historia Comitis Lecestriæ Valsingami & Hattonis, quod nimirum primarij Reginæ Consiliarij, aç intimi amici fuissent. Ad cuius vt etiam beneuolentiæ auram melius velificarentur, Sanctam nostram Religionem aut impugnauerunt tanquam crudelissimi eius inimici, aut non defenderunt, tanquam falsi fictique amici. Discant mihi ab istis Regum ministri & familiares, quomodo primum Deo, à quo ea in dignitate constituti sunt, ac deinde Regibus suis morigerari debeant. Discant conscientię, Iusticiæ, & publicæ tranquillitatis rationem habere. Discant ex alienis successibus quid sibi contingere possit. Discant ex aliena miseria, vanitate & prosperitate, momentanea sua gaudia metiri: quò talem vitam degant, vt ea expleta & absoluta, eorum pariter felicitas non finiatur.

Edictum à Regina contra Sacerdotes & Catholicos promulgatum. Eorundem mortes.

CAPVT X.

Decimo septimo Octob. die, Cancellario è rebus humanis euocato, sequenti statim die, à Regina contra Catholicos Edictum promulgatum est, omnium eorum quæ hactenus prodierunt, crudelissimum, ac longè acerbissimum. Cum enim dictus Cancellarius animo Catholicis faueret, eius publicationem, vt crudelem hactenus inhibuit; ac ne id à Wilhelmo Cicilio supremo Quæstore, illius authore publicaretur, neue is tantum authoritatis eo in regno habere videretur, sollicitè præuidit. Simulac itaque Cancellarius humana destituisset, Cicilius solus ad gubernacula sedens, conceptam diu immanitatem euomiturus, edictum

ctum suum iussit publicari. Quod quia adeò acerbum barbarum, crudele, & mēdacijs refertum est, tum quod nonnulla complectitur, quæ ad huius historiæ continuationem & complementum faciunt, inferius id ponemus. Simulac autem Regina edictum suum publicasset, pœnas in eo comprehensas executura, mox diuersos exploratores per vniuersum suum regnum misit, qui quanta possent diligentia Catholicos conquirerent, ac cōquisitos non minore cum crudelitate castigarent. Inter alios itaque tunc Londini Martyrio affectos, fuit Pater Pateson Seminarij Rhemensis Sacerdos, qui ea nocte, quæ mortem suam præcedebat, in profundum carcerem coniectus, septem latrones altera die supplicio afficiendos, socios inuenit. Cum ecce tibi ille in Spiritu diuino collustratus sex admodum ex ijs ad Catholicam fidem conuertit. Qui cum postea ad mortem subeundam educti, eandem religionem magna cum patientia, voluptate, & Catholicorum ædificatione confiterentur: Hæretici iniuriam vindicaturi bonum illum Sacerdotem viuū in quatuor partes dissecuerunt. Simile quiddam huic exemplo in Martyrologio Romano legimus, vbi septem lattrones, ac deinde Martyres, à sancto Iasone & Sosipatro, qui cum iis capti erant, ad fidem Catholicam fuerunt conuersi.

Mortuus est similiter in ciuitate Noruicensi alius quidam Sacerdos, qui in domo nobilis cuiusdā Graij captus, ad Londinensem carcerem fuit abductus. Et ante hunc in eadem Londinensi ciuitate septem pariter ac vna vice Martyrij coronam acceperunt: inter quos tres Sacerdotes Seminariorum Rhemensis & Romani, quatuor Laici, duo Equites, & totidem serui, quòd cum dictis Sacerdotibus familiaritatem habuissent, fuerunt.

Martyrio etiam eadem in ciuitate Sacerdos quidam Anglici aspectus vitam consummauit. Et cum eodem matrona quædam nobilis, filia Melchioris Copleij,

& præstantissimi equitis coniux; quòd præfatum Sacerdotem domo sua recepisset. Erat hæc matrona iuuencula adhuc, attamen mirabili Religionis zelo prædita: Vnde pari cum constantia mortem intrepida tolerauit, vitamque & Reginæ gratiam, sibi ac Sacerdoti, suas si Synagogas frequentassent, oblatam, fortiter repudiauit. Sacerdotem itaque in quatuor partes secuerunt, mulierem autem, non sine omnium dolore patibulo appenderunt. Cæterùm hac tam immani tempestate in obuios quosque detonante, multi nobiles & primarij viri domo profugi, ac solum vertere coacti, partem in Irlandiam, partem in Belgium, partim in alia remotiora loca concesserunt. Quin non pauci etiam prædiuites Catholici studiosi Reginæ edicto intellecto, ex Vniuersitate Cantabriensi & Oxoniensi, ac alijs Angliæ Seminarijs dilapsi, imminenti procellæ se subtraxerunt, & vti postea dicemus, in patriam quisq; suam redierunt.

Quemadmodum autem Hæretici, qualesnam sint, operibus suis produnt ac demonstrant; Ita Deus virtutem suam in Catholicis, & tenellis ac debilibus mulieribus ostendit atque declarat. Quippe cùm illæ sanctas quasdam superiorum temporum matronas imitatæ, opum, existimationis, libertatis, tormentorum, ipsiusque etiam mortis contemtrices, veras se Ecclesiæ Catholicæ filias esse comprobarint. Quemadmodum ex historia modò allata, & ex octo Virginibus supra recensitis licet deprehendere. Quod vt etiam aliquantò melius à nostris ac Hæreticis etiam intelligatur, in sequenti capitulo de constantia nonnullarum mulierum tractabimus, quæ vt fidei Catholicæ naufragium non facerent, bona fortunæ, famæ, libertatis, & vitam ipsam in tempestuosum Anglicanæ persecutionis mare eiicere non dubitauerunt.

Primaria

Primaria nonnulla matrona ob fidem Catholicam bonis, honorum insignibus, & vita ipsa spoliata.

CAPVT XI.

INter cæteros Reginæ ministros, qui Catholicos cru deliùs persecuti fuerunt, primum facilè locum Edmundus Taffordus sibi vendicat, qui, etsi genere nobilis esset, pauper tamen, & idcircò in Religione Catholica oppugnanda animosior fuit. Hic Prouinciæ Maucestriæ Commissarius declaratus, partim propter odium, quo Religionem nostram prosequebatur, partim quod ex Catholicorum bonis ditescere se posse speraret, officio suo quàm posset optimè fungi, Reginæ ad nutum seruire, & Catholicos crudelissimè persequi, decreuit. Inter ea namque quæ Regiæ crudelitatis administri consectantur, primum est, vt Catholici, quos carceribus adiudicare volunt, opibus & diuitijs effluant, vt deinde iis ad se deuolutis, crudelitatis suæ fructum aliquem reportent. Conabatur itaque Commissarius ille Edmundus matronam quandam Alanam Rosæahl, Cardinalis Guillermi Alani cognatam: quæ cùm illius fratri nupsisset, tres filias ex defuncto habebat, puta Helenam, Catharinam, & Mariam, quarum quæ maxima natu erat, decimum sextum ætatis annum agebat, in nassam suam pertrahere. Sciebat namque eam egregiè Catholicam, Sacerdotibus inprimis esse addictam: Cumque Cardinalem Alanum non posset, rabiem suam in muliere, sanguine ei coniuncta, explere conabatur. Id cum illa resciuisset, antè Deum sibi placandum rata, & contra Sathanæ impetum se armatura, sacrificio Missæ interfuit, sub illo communicauit, Deumque obtestata est, quatenus viribus contra hostes suos instructa, animosè in campum descenderet, & antè bona, vitamque adeò ipsam deponere, quàm vel latum vnguem ab officio Christianæ & Catholicæ mulieris discedere constitueret. Hoc

ita facto in parte secura & minimè suspecta se abscondit, tribus suis filiabus domum & quæ in ea erant donans atque committeas. Altera itaque post Epiphaniam die, Reginæ ministri cum magno sceleratorum hominum agmine in matronæ domum irruentes, eius sibi claues & arma vniuersa adferri iusserunt. Exacto insuper à Domesticis iuramento, quod vbi eorum hera esset, ignorarent. Cum ecce tibi equitis cuiusdam imaginem, quam illi Doctoris Alani esse credebant, muro affixam conspicati, & nescio quo furore perciti, post mille conuitiorum plaustra in picturam illam effusa, pugionibus tandem adorti discerpserunt, terræq; afflictam pedibus proculcauerunt.

Postquam autem omnes domus angulos excussissent, bonaque vniuersa, præter sola honestissimarum virginum vestimenta comportassent, ac alia insuper in domo mille & quingentos Ducatos (quos bona mater filiabus suis in necessitate constitutis reliquerat) conquisiuissent; longo sibi adhuc tempore inibi commorandum esse arbitrati sunt, tùm vt omnia absumerent, & dilapidarent, tùm quod sperarent, Matronam illam interea iri detectum. Verum illa de omnibus certior facta, ac bonorum tantùm oblita, nihil perinde timebat, quàm ne filiæ suæ Hæreticorum illo furore perterrefactæ & consternatæ, aliquid dicerent aut facerent, quod sanctam illarum, in qua educatæ erant, disciplinam dedeceret. Qua cura & sollicitudine extimulata eas officij sui admonebat, & quomodo imbelles illæ ouiculæ ex leonum se vnguibus liberarent, instruebat. Illæ verò maternum consilium secutæ, inuicem sibi animos addebant, & ante vitam, quàm Catholicam Religionem perdere constituebant.

Cum autem deinde viam aliquam, si non securam, at saltem non periculosam, qua effugerent aliquandiu, circumspexissent: ecce tibi circa noctis medium, domesticis excubijs dormientibus, portà clanculùm & secretò

secretò egressæ, ad ripam scapham inueniunt: qua conscensa, & in alteram partem traiicientes, extra viam secesserunt, & ne forsitan comprehenderentur, nulli planè mortalium, quæ essent, aperuerunt. Itàergo quatuordecim diebus euolutis, post multas molestias & ærumnas toleratas, eum in locum, vbi earum mater erat, peruenerunt: quæ mortuæ quàm viuæ simílior, ne inter spem & timorem pendula, & quid filiabus suis fieret incerta, nihilominus diuinæ bonitati confidebat, quæ eos nunquam deserit, qui pro Religionis suæ zelo & amore antè vitam perdere suam, quàm Religionem Catholicam prodere constituerunt.

Quamuis autem deuota mater, filiarum suarum incolumitate perspecta, admodum lætaretur, angebatur tamen etiam, quòd iam neque patrem, neque rem familiarem, neque aliud denique sustentaculum haberent. Quare ad amicos & necessarios suos conuersa, quibus bona sua vniuersa donauerat, eos obnixè obtestata est, vt in sui ac filiarum suarum gratiam Iudices accederent, & quæ ex testamento patris, matrisq; donatione filiabus debebantur, reposcerent. Verùm cùm homines suam potius, quàm alienam vtilitatem spectent, & cum dubijs & aduersis mutati, beneficiorum obliuiscantur, neminem bona mater reperire potuit, qui id negotij in se suscipere, Senatum Regium offendere, bona confiscata repetere, & in hac materia Religionis, Anglis tantoperè odiosa, vellet versari. Suadebant igitur alij, ipsas filias in iudicium mittere, ac bona sua reposcere; quod videlicet non dubitarent, eas, ratione ætatis, à Iudicibus habita, aliquid esse impetraturas, quod alius non citra maximam difficultatem obtinuisset. Intelligens autem deuota mater & mulier verè virilis animi, filias suas non antè coram tribunalibus iri exauditū, quàm Caluinistarū se Synagogas adituras promisissent: & si id promittere nollēt in carceres abducendas, ac omnibus bonis spoliandas prȩuidēs, ne

filias

filias suas ipsamque adeò Religionem Catholicam in apertum discrimen immitteret, nunquam huic tam periculoso consilio obtemperare voluit.

Confiscatis ergò omnibus illius bonis, ac sententia in ea prolata, ipse Gubernator vniuersa quæ consequi poterat, ad se rapuit atque pertraxit. Mater autem per amicos & tertiam sæpè personam ab inferioribus Iudicibus, ad Supremum Reginæ consilium appellans, multo tempore absumpto, illud tandem cōsecuta est, vt intelligeret: Consiliarios quantò altiore in loco & gradu constituti sunt, tantò amplius perfidos hæreticos, & immisericordes, filiabus suis minus compati, bonaque sua ardentius expetere atque sitire. Verumenimuerò nisi illustria illa officia & munera hominibus virtute præditis conferātur, tum verò ambitionis, impietatis & auaritiæ fomites sunt, sicut ex hoc negotio apparet.

Destituta proinde venerabilis illa matrona non modò omnibus suis bonis, sed eorum etiam recuperandorum spe, non tamen idcircò patientiam, & animæ suæ tranquillitatem perdidit; imò quantas potuit Deo gratias persoluit, eò quod se beneficio demereri voluisset: præferens paupertatem Christi, omnibus diuitiis ac fortunis, quas in Anglia possederat: E qua cum duabus maioribus natu filiabus egredi constituit, potius in paupere & securo exilio, quàm in patria cum periculo versari volens. Ducta itaque à Dei Angelo, post longas & diuturnas mari & terra deuoratas molestias, cum sæpenumero interdiu in syluis delitere, ac noctu iter conficere cogeretur, ad extremum duobus euolutis mensibus, Rhemos incolumis cum maximo omnium Catholicorum gaudio, maximè verò Doctoris Alani cognati sui, peruenit: qui tunc Seminarij Rhemensis Rector, nunc vero dignissimus Romanæ Ecclesiæ Cardinalis est.

Alij cuidam matronæ primariæ equitis Mordant vxori

vxori pro fide Catholica captæ à Regina indicatum fuit, vt sui ac mariti memor, semel tantum Hæreticorũ templum, dum in eo diuinum suum officium celebrarent, pertransiens, certissimo vitæ periculo & ignominiæ se subtraheret. Cui illa respondit: Malle se, Reginæ, mariti, omniumq; amicorum & familiarium gratia excidere, quàm aliquid dissimulationis in confessione suæ fidei, & obedientiæ Deo debitæ, præse ferre. In quo illa proposito constanter perseuerans, multis annis in carcere remansit, quod Reginæ obtemperare noluisset.

Tres aliæ matronæ nobilissimo genere natæ, cum Missæ interessent, ipso Paschatis die comprehensæ, per publicas Londini plateas, magno cum ludibrio ducebantur: præcedente illas Sacerdote eo habitu, in quo Missam dixerat, hæreticis autem mille conuitiorum plaustra in eas euomentibus. Cum ecce tibi illæ incredibili roboro septæ, omnia perpetiebantur, & hæreticos in stuporem dabant, Catholicos vero mirabiliter ædificabant.

Alia quædam matrona Clitera nominata, similiter nobilis & coniugata, postquam coram Iudicibus intrepida Catholicam se professa foret, ad nullam prorsus quæstionem respondere voluit, ne legitimos illos ea in causa videretur existimasse, neue mortem, quam pro Christo Iesu perpeti desiderabat, responsione aliqua impediret. Etsi itaque Iudices crudelissima illam se morte affecturos minitarentur, nisi ad interrogata responderet, illa tamen fortis & constans, ne vocem quidem mittere voluit, sed mortem quam dicemus, intrepida tolerauit. Manibus & pedibus ligatam in terra, oculis cœlum spectantibus, nudam deposuerunt, ac infra renes, immanæ magnitudinis saxum imposuerunt; pectus autem ingenti pondere sensim onerauerunt, quoad sanguine per os, aures, & nares erumpente, illa incredibili cum patientia animam

suam

suam Deo tradidit. Magna hæc crudelitas circumstantibus visa est, quòd cernerent genus mortis adeò terribile, in tali muliere, & in tali causa. Maneat proinde; hæresin infernalem quandam furiam esse, & impietatis ac crudelitatis suæ modum ac terminum ignorare.

Nunc quoniam quà maritatarum, quà viduarum, quæ pro Christo mortem perpessæ sunt, mulierum hactenus exempla recensuimus: antequam Capitulo huic finem imponamus, nonnulla etiam de Monialibus; Seruatoris nostri Sponsis in rem præsentem adducamus: vt ita quilibet mulierum status ac exempla habeat quæ imitetur.

Inter Religiosos, qui persecutionem Elisabethæ declinaturi, ex Anglia in Belgium transfugerunt, fuêre integri quatuor Conuentus, duo Carthusianorum, & Franciscanorum: duos Monialium: quarum aliquæ sancti Dominici, aliquæ sanctæ Brigidæ (dictæ de monte Sion) profitebantur. Horum monasteriorum duo, puta Monachorum Franciscanorum, & Monialium Dominicanarum, maturè & tempori subuersa fuerunt; alia verò integra adhuc visuntur, & sicut hactenus, ita nunc quoque eleemosynis Regis Catholici sustentantur. Monasterium S. Brigidæ multas terribiles tempestates & procellas ab hæreticis Anglicanis perpessum fuit; tum quòd in eo Virgines, elegantis admodum formæ, Deo consecraræ, & carnalium voluptatum ac libidinum hostes, quas illi tantoperè consectantur, erant; tùm quia multæ nobilium & primariorum filiæ ex Anglia profugientes, eis se adiungebant. Verùm cùm propter nimiam illatum copiam omnes se sustentare non possent, post multas orationes & pœnitentiæ opera se diuidere, Seniores Ruan in Galliam, iuniores verò & nobiliores in Angliam mittere constituerunt. Quo facto, hæretici in principio facilè se tenellas illas Virgines, & monasticæ disciplinæ vix assuetas adhuc blanditijs se suis transuersum acturos, &

suplan-

supplantaturos, existimabant. In quo postea admodum cum se falli viderent, easdem in diuersos Anglicani regni carceres abripuerunt. Verùm cum neque isto modo quicquam efficeretur, indulserunt ijs Regij Consiliarij, vt ex carceribus protractæ, in priuatis quorundam magnatum ædibus custodirentur. Mox autem cum multæ nobiles & primariæ virgines ijs se adiungerent, & cum ChristoSeruatore nostro perfectam castitatem profiteri inciperent (tantum nimirum virtus laboribus pro Deo exantlatis confirmata potest) re ad iudices perlata in carceres publicos denuò magna cum crudelitate coniectæ sunt. Inter has quædam Elisabetha Sandera, Doctoris Nicolai soror, quoties capiebatur & affligebatur, præter cætera hæc quoq; scribebat. Apprehenderūt me apparitores, altera iam vice, in germanæ meæ sororis domo, & tanquam itinerum aliquem subsessorem cepissent, multo crudelioribus Iudicibus, quàm Anna, Caiphas, Pilatus & Herodes erant, me repræsentabant: qui etsi multa ineptia à me scire cuperent, ego tamen breuiter ijs satisfaciens, primùm mulierem, ac secundò monialem esse dicebam: vt per illud intelligerēt, noua me in Angliæ regnò moliri non posse: per hoc cognoscerent, Catholicam me Religionem profiteri, siquidem illorum sectæ moniales ignorant. Sciscitabantur ex me, quosnam in Anglia Catholicos nouissem, & multa istiusmodi alia. Vnde ad extremū indignati, in carcerem vrbis Vintoniensis me coniecerūt, vbi cum fame mihi confligtanti absq; dubio moriendū fuisset, nisi Catholicorū quorundam charitas, qui eodem in carcere à tribus iam annis vincti tenebātur, necessaria mihi suppeditasset. Inuitabāt me sæpe blandè & pertinaciter, vt eorū Ecclesias frequentarē, & concionibus interessem; quod cum ego me facturum negarem, tribunalibus me sistebant, exigentes à me in menses singulos octoaginta Ducatos, quod videlicet eorum Synagogas adire noluissem. Quæ

summa

ſumma cum intra ſemeſtre ſpacium ad quingētos ducatos excreſceret, ego autem ſoluendo non eſſem, perpetuò me carceri adiudicauerunt. Tranſeo hic miniſtrorum Regiorum & apparitorum multa infamia, & facinoroſa dicta, quæ ego nequaquam deuorare potuiſſem, niſi ſimilia Seruatorem pro peccatis noſtris toleraſſe cogitaſſem. Atque vt breue faciam, capta aliquando in caſtello de nocte per funem ex carcere me demiſi, non tam vt ex diuturna cuſtodia liberarer, quàm vt Rothomagum quo ab Abbatiſſa mea mittebar, concederem. Adiuuante ergo Deo, poſt multos & varios ſucceſſus, ac carceres, cùm magno animæ meæ refrigerio ad deſideratum monaſterium perueni, vbi ſumma cum lætitia à meis ſororibus excepta ſum, quæ Deo gratias quas poterant perſoluebant, quod me ex tot periculis & carceribus eductam, tandem in portu & vado conſtituiſſet. Cui laus, honor, & gloria.

Hæreticorum ſtultitia exploſa in quatuor pueris & fratribus pro fide capiendis.

CAPVT XII.

EA eſt Anglicanorum Tyrannorum crudelitas, vt non contenti, Sacerdotes & alios Catholicos, qui vel generis ſplendore, vel literarum præſtantia, vel denique ſua authoritate Caluinianæ ſectæ formidoloſi, Catholicam Religionem propugnare poſſunt; non inquam mulieres maritatas, viduas, & virgines cepiſſe contenti; ipſos etiam pueros comprehendere non vereantur, quorum tenera ætas, vel inter barbaros, extra omnem iniuriam conſtituta eſt. Relictis itaque pluribus exemplis, vnum tantummodò referamus, quod ſicut cæteris illuſtrius eſt, ita præclarè hæreticorum malitiam, & Dei, de illis triumphantis, bonitatem oſtendit. Erant quatuor fratres, Thomas, Robertus, Richardus, & Ioannes Vvorrinthonij dicti, patre nobili nati; & Sacerdotis Thomæ Vvortinthonij, qui pa-

ctis frater erat, nepotes. Horum maior natu septendecim expleuerat, minor vndecim necdum annos excesserat. Omnes autem quatuor in prouincia Lancestre à Iustitiæ ministris, quadam in domo Sacerdotem illorum auunculum quærentibus, capti fuerunt. Dici omninò non potest, quibus artibus Reginæ Consiliarij, eius Pseudoepiscopi, & ministri vsi fuerint in pueris istis peruertendis: quantoque è contra illi robore & spiritu præditi fidem Catholicam propugnarint, ac ne vocem quidem miserint, quæ Sacerdotibus & Catholicis illis, de quibus interrogabantur, aliqua saltem ex parte posset præiudicare. Primò namque ijs à se inuicem separatis, ac duobus maioribus à minoribus alijs seclusis, Ioannem natu minimum toto die famelicum, inedia se confecturum dixerunt. Eidem deinde plurimum vini ingesserunt, sperantes iudicio destitutum, faciliùs ad interrogata esse respõsurum. Verùm ille Deo protegente, & si largiter bibisset sano adhuc iudicio ad interrogata responsurus, dicebat, se quòd liberalius vinum hausisset, ratione & iudicio obfuscato, eorum quæstioni satisfacere non posse. Qua quidem ratione eorum manus effugit. Hoc dimisso, maximũ natu Thomam appellatum introduxerunt: quem cum Comes de Arbi multas illecebris ac delinimentis eò perducere conatus esset, vt Ecclesiarum suarum aliquam adiret, ac ministrorum hæreticorum concionibus interesset: promittendo illi, se eum in domum suam accepturum, liberaliter admodum habiturum: ille annis puer, animo autem viro similior, respondit, fidem se Catholicam omnibus Comitis beneficijs anteferre. Vnde cum etiam postea interrogaretur, vbi Missam audiuisset, quis esset, & vbi eius auunculus moraretur: Adigentibus illis eum ad veritatem iuramento confirmandam, respondit, Neutiquam se facere posse quod imperarent. Iurare nolle, quod necdum quid Iuramentũ sit, sciret, & quando, vel quomodo, & vtrum

secundum Dei leges iurare liceret. Hæc quoad ille non perfectè didicisset, conscientiam suam neutiquam oneraturum dicebat. Quæ omnia etsi similiter in duorum aliorum fratrum examine obseruassent, ac multa pertinaciter ex eis exsculpere tentassent, verbum tamen omninò nullum exprimere potuerunt, quod in alicuius Catholici iudicium cessurum videretur. Atque ne diutius me diffundam, omniaque ea, quæ totos illos quatuor menses, quibus pueri isti captiui tenebantur, acciderunt, in pauca conferam, dico eos sæpenumerò per primarios viros ac præcipuos Reginæ ministros, Pseudoepiscopos, Concionatores, Doctos & Iustitiæ ministros aditos & examinatos, diuersis modis & vijs tentatos, non blanditijs, non promissis, non minis, non scuticis, non asperis vel bonis verbis latum digitum à sua constantia & religione potuisse dimoueri. Imò cum violenter in Caluinistæ cuiusdam Ludimagistri Scholam deportati essent, vt corruptæ societati immixti, sub disciplina & institutione hæretici Præceptoris blandè & secretò dulce hæreseos venenū imbiberent: nunquam librum legere, vel audire voluerunt, qui religionis materias persequeretur: dicentes, in ijs quæ ad fidem sunt ita se informatos, instructosque esse, nihil vt noua doctrina, ac alio Magistro indigerent. Quin ne quid etiam miraculorum à Deo, qui ab ore infantium ac lactentium laudari vult, prætermissum videretur, iidem pueri bono suo exemplo & verbis ita nonnullos cōdiscipulorum sui in amorem pellexerunt, vt Catholicam Religionem amplecti, ac illos imitari se velle dicerent. Iam cùm de Religionis nostræ negotijs interrogarentur, adeò firmas & plausibiles eorum quæ dicebant, rationes adferebant, quidam vt aliquando hæreticus Concionator, qui falsæ suæ doctrinæ zizania in puerorum illorum pectoribus serere moliebatur, ijs respondere ac satisfacere nullo modo potuerit. Quemadmodum ergo hæreticorum

quæstio-

quæstionum summa erat, vt Ecclesias Anglicanas adirent, & Reginæ morigerarētur: ita ij vnum hoc responsum continuò inferebant, se in rebus temporalibus & ciuilibus ei obedientiam præstaturos, in religionis autem negotiis illi nequaquam se teneri obedire. Vt interim hoc loco alias rationes prætercam, quas hæretici audientes, confundebantur; Catholici verò, ædificabantur, & ad vitam suam ea pro religione deponēdam animabātur: pro qua imbelles illos puerulos tanta cum constantia & robore dimicasse videbant. Postquam verò Deus eos abundè probasset, ac per illos veritatis vim demonstrasset, eos ex hæreticorum manibus multifariam liberauit, ac aliquot mensibus euolutis, ad Seminarium Rhemense perduxit, vt aliquando doctiores ex eo in Angliam reuersi, maiore cum animo hæreticos capitales suos inimicos deuincant.

Hæretici Anglicani Catholicis veneficij crimen imponunt.

CAPVT XIII.

HAbet hoc præter cætera Anglicana Synagoga, vt Catholicos tanquam Magos & veneficos tractet & habeat, imitata in eo gentiles Imperatores & Tyrannos, qui in Christianorum persecutione, si quid virtutis heroicæ, aut miraculi in iis fuisset animaduersum, id continuò Necromantiæ & malis artibus attribuebant. Si ignis eos non vssisset, ferrum non læsisset, aqua non absorbuisset, si plagæ & inflicta vulnera diuina ope coiuissent; tum verò sancti illi Necromantæ, incantatores, & malefici appellabantur, prout ex sacris Martyrum histor: js licet intelligere. Idem nunc planè in Anglicana Synagoga obtinet, quo videlicet facilius huius nostræ persecutionis cum antiquis illis similitudinem & consonantiam intelligamus: Sciamusq; vnum illarum authorem esse, & sicut illæ cessauerunt, ita quoque hanc finituram & sanctam

ad extremum Ecclesiam de persecutoribus suis triumphaturam.

Pyramis Londinensis nonnullis ab hinc annis, mirabiliter sanè de cælo tacta, conflagrauit incendio furioso & inextinguibili: quis aduersariorum rem non attribuit nostrorum præstigijs? veneficia quædam, aut incantationes membranulis & figuris conglomerata, cum similibus nescio quibus ineptijs, terra venis abdita, fuerunt aliquando à quibusdam inuenta. Res putabatur ad Reginæ perniciem & interitum composita. Quis non insimulabat huius facti Catholicos? at paulò post compertum est, ministrum quendam Magiæ fuisse authorem, & participes habuisse acerrimos Euangelicos: secutum est altum de re tota silentium, nisi quod aliqui deriuandi criminis causa, adijcere solebant, illum fortè ministrum, dissimulasse religionem, & fuisse animo reuera Papistam. Cum haberentur comitia in ciuitate quadam Academica, oblatus est Iudicibus Bibliopola quidam, cui verba nonnulla in Religionis Catholicæ fauorem exciderant. Habitus est à consessu peraspere: præter multa enim grauissima carcere perpessa, res tandem partim Quæsitorum suffragio, partim acerbitate iudicum, eò deducta est, vt hominis prius in foro diffamati auriculæ clauis ferreis columnæ ligneæ affigerentur, & deinde cultro in manus proprias tradito, ipse earum se dissecatione liberaret. Res visa est multis supra modum seuera. Quid secutum est? mirabile sanè Dei iudicium. Iudices ambo, (solent enim præesse duo) omnes etiam Quæsitores, & multi ex præcipuis totius consessus, cum plurimis assistentium, paucissimis diebus inaudito morbi genere, partim in ea ciuitate, partim alibi perierunt. Sed & hoc etiam Catholicorum magiæ tributum fuit.

Quid ergo nobis integrum, quid securum, cum non solum aliena peccata sed & iudicia Dei manifesta nostram in fraudem & calumniam vertantur?

Verùm nos innumeris, quæ adduci possent exemplis in præsentiarum omissis, vnum tantum referemus, ex

ex quo id quod dicimus manifest us euadat, tùm quomodo Catholici hæreticos suos vincant r, constet, omnia enim ista sanctam nostram Religionem astruunt atque confirmant.

Ægrotare cœperat generosus quidam aulicus, vitæ splendida, & fortuna non infima. Huic grauiter laborantis, vt eiusmodi tempore euenire solet vel negligentissimis ingesserat se quædam acris de futura vita cogitatio. Aduocauit Presbyterum, (erat enim sententia Catholicus) vt illius consilio rectè mori disceret. Ille pro ratione officij, & Ecclesiæ Catholicæ consuetudine, admonuit inter cætera, vt si qua in re quenquam læsisset, aut aliena bona minus iustè occupasset, niteretur statim pro facultate restituere. Annuit ægrotus: occurrebat animo quod iam olim Caluiniano cuidam, iuris quidem specie sublatum, sed conscientiâ Catholica minimè securum: iubet restitui: moritur. Vxor autem vidua, cum mariti voluntatem per implere desideraret, nec auderet tamen hæretico reddere, angebatur vehementissimè, nec expedire se poterat. Dum hæreat autem, accurrit forte fortuna Sacerdos, impertit ei dolorem suum, obtestatur vt vel opera vel consilio iuuet.

Sacerdotis nomen erat Aluuayus.

Vir Dei, perspecto fœminæ sanctissimo desiderio, zelo plenissimus, obtulit se in rei faciendæ discrimen, existimans hominem tam ferum & barbarum non futurum, qui de beneficio vindictam expeteret. Itaque re prius Deo commendata, conscenso equo, viam ingreditur: cumque ad ciuitatem peruenisset, quam habitabat is cui erant pecuniæ reddendæ: collocat equum in proximo diuersorio, vt paratus ad fugam esset, statim post expeditum negotium. Ipse domum creditoris petit, euocat solum, & manu prehensum, seducit à cæteris. Narrat se pecunias habere quas ei sit à conditione traditurus, vt nihil inquirat vel de mittente, vel de latore, vel de re ipsa, tantum accipiat & fruatur vt suis. Spondet senex, & firmissime promittit: & gratijs actis hominem dimisit. Sacerdos magna contentione festinat ad hospitium, vt equum ad fugiendũ arripiat.

Fitheri de ciuitate Vuaruuicensi.

pecunia. erant 20. libre Anglicane.

sed frustra: statim enim à sene perfido proditus, & à viris ab eo missis comprehensus est. Et primum quidem hanc ei calumniam fecerunt, vt non hominem, sed diabolum esse dicerent, qui pecunias à se factas attulisset ad sen m illa queandum. Et huius rei illo argum nto vtebantur præter cætera, quod equum nigrum haberet; quem obseruabant diligenter, an aliorum equorum more fœnum comederet. Deinde etiam Sacerdoti ipsi iniecto ferro, & intra cubiculum munitum concluso, addiderunt quendam, qui die noctuq; cum illo esset, & obseruaret, an vllo tempore ocreas detraheret, & si pedes equinos, bifidos, aut bisulcos haberet, illo enim indicio cognosci dæmonem humana specie latitantem affirmabant. Ingens autem populi multitudo domum obsederat, & pecunias effusè offerebant, vt hoc monstrum oculis intuerentur. Iam enim populo persuasum fuerat esse reuera Cacodæmonem.

Quis enim vnquam (inquiunt) humanæ mentis compos, pecunias vltrò offerret, & gratis largiretur homini ignoto, hospiti, & peregrino? Cum aliquandiu Christi seruum hac contumelia agitassent, simulabant (& fictè ad maiorem iniuriam) se hominem velle liberum dimittere. At Caluinianus ille ingratissimus qui pecunias acceperat, subornarat qui egredientem retraheret è fuga, & reum ageret læsæ Maiestatis. Quo facto, repentè totus diripiebatur. Et equo quidem eius vtebantur pro suo libitu: pecunias verò omnes auferebant, excepta quadam particula qua itineris expensis inseruiret ad Londinensem vsque ciuitatem, quò eum paulò post captiuum mittunt, firmo & diligēti satellitio septū Vbi cum venisset, & concilio Regio Rem exposuisset, (vel vni potius eorum, ne res ad mortui ignominiam diuulgaretur) rectius est ab eis ad Superintendendem Londinēsem, qui illum primum in vnum carcerem, deinde in alium, tertiò in arcem Londinensem coniecit, vbi ad quartum ferè annum, vix euitatis tormentis, pœnam luit huius nefandi restitutionis flagitij.

Fructus,

Fructus, quem ex ea persecutione Catholici sunt indepti.

CAPVT XIV.

AVdiuisti Christiane Lector, modos quibus Anglicani hæretici Religionẽ Catholicam ex suo regno extirpare, ac omnes qui eam profitentur, persuadere allaborant; Modos reuera absque modo, media impia, crudelia, infamia, hæreticis Caluinianis propria, in inferno tradita, & in Sathanæ schola excogitata. Vt ergo Bonitas Dei intelligatur, quantoque eius brachium hostium suorum malitia potentius sit, in vulgus etiam constet: Sciant mihi omnes Catholici, quotquot aliquando hanc historiam lecturi sunt, id tandem Reginam ac illius ministros cum omnibus suis machinis quibus hactenus religionem nostram oppugnauerunt, fuisse consecutos, quod Catholici confirmati, purgati, in multis reformati, post persecutiones istas maiore cum cautela & diligentia, in fidei suæ confessione viuere cœperint. Cùm enim Regina Maria moreretur, & Religio in Anglia nutaret, post Episcopos & Prælatos Catholicos captos & fugatos, populus velut ouium grex, sine pastore in magnis tenebris & caligine animarum suarum oberrauit. Vnde etiam factum est, multi vt Catholicorum superstitionibus, impiis dissimulationibus, & grauibus iuramentis, contra sanctæ Apostolicæ Sedis authoritatem, cùm admodum paruo, aut planè nullo conscientiarum suarum scrupulo, assuescerent. Frequentabant ergò Hæreticorum Synagogas, intererant eorum Concionibus, atque ad easdem etiam audiendas filios & familiam suam compellebant. Videbatur illis, vt Catholici essent, sufficere vnà cum Hæreticis eorum templa non adire, ferri autem posse, si ante vel post illos eadem intrassent. Communicabatur de sacrilega Caluini cœna, vel secretò & clanculum intra priuatos parietes. Missam

qui audiuerant, ac postea Caluinianos se haberi volebant, ij de se præcepto satisfecisse existimabant. Deferebantur filij Catholicorum ad Baptisteria hæreticorum, ac inter illorum manus, matrimonia contrahebantur. Atque hæc omnia sine omni scrupulo fiebant, puta propter Catholicorum Sacerdotum ignorantiam, qui talia vel licere credebant, vel timore quodam præpediti, dissimulabant. Nunc autem per Dei misericordiam omnes planè Catholici intelligunt, vt saluentur, non satis esse corde fidem Catholicam credere, sed eandem etiam ore oportere confiteri. Tùm non Iudam tantùm, qui Seruatorem nostrum prodidit & vendidit, sed D. Petrum etiam peccasse, qui eum negare non dubitauit. Non negant Papam vniuersale Ecclesiæ caput esse, & Christi in terris Vicarium; Inficiantur autem Reginam spiritualem aliquam in Anglia authoritatem sibi atrogare posse. Sciunt non licere sibi hæreticorum Synagogas adire, & eorum conciones non audire: Sciunt se filios & domesticos suos ad Caluiniana templa mittere non debere, ne, quos Christo genuerunt, eos Diabolo immolent atque sacrificent. Venerantur illi sancta Ecclesiæ Sacramenta, honorant Sacerdotes, ac omnia alia sacra obseruant. Imò etsi regina morte sanciat, ne quis Agnum Dei, Cruces, Medalia, & Rosaria benedicta circumferat: ea tamen Catholicorum pietas est, potiùs vt vitam, quàm deuotionis suæ fructum perdere velint. Denique vt vno verbo omnia complectar, patet; horribilem isthanc persecutionem Catholicos magna ex parte correxisse: tribulationisque illum ignem, præteritorum peccatorum scoriam sustulisse, ac illos in Dei amore feruentiores splendidioresque effecisse.

Catholici in Anglia Hæreticorum Synagogas adire, & Reginam pro Ecclesiæ suæ capite agnoscere nolunt. Eius rei causa.

CAP.

CAPVT XV.

DVo ferè esse, quæ hæretici Catholicis in Anglia opponere ac obiicere consueuerunt, ex iis quæ hactenus à nobis allata sunt exemplis, facilè omnino intelligitur. Primum est, quod Anglicanas Synagogas non frequentare, & hæreticorum concionibus non interesse: Secundum, quòd Reginam Angliæ, in spiritualibus caput fateri non velint. Vnde operæ pretium facturi videmur, si in hoc Capitulo causas præcisas & obligatorias commemoramus, propter quas meritò & benè Catholici facere isthæc videantur. Ac primo quidem præsupponendum fuerit cum D. Hieronymo, tantam nonnullarum hæreseon esse impietatem, nullus vt homo ita impius & sceleratus sit, quem non hæreticus impietate superet & anteuertat. Hic sanctus Ioannes Euangelista & multi alij, hæreticos Antichristos appellant. Hinc sanctus Irenæus, contra Valentinum Hæreticum scribens, dicit Apostolos cum hæreticis nunquam rem habere, aut sermonem instituere voluisse. Hinc sanctus Athanasius in vita Sancti Antonij Abbatis refert, eum hæreticos tanto odio fuisse prosecutum, passim vt author Catholicis esset, nullo vt cum hæretico conuersarentur. Hinc Cyprianus, in quadam epistola nos monet, vt neque cum ijs communicemus, neque comedamus, neque verba commutemus; imò vt tam procul ab ijs nos absentemus, quàm longè illi ab Ecclesia discedunt. Hinc sanctus Leo Papa inquit: Fugite colloquia, & Sermones hæreticorum, tanquam venena viperarum; nec cum ijs viuere præsumite, qui Christianorum nomine abusi, bellum contra Christi fidem gerunt. Hinc Theodoretus in sua historia refert, in Ecclesia Samosatena, quæ Catholica erat, hominem planè nullum inueniri potuisse, qui hæretico Episcopo concionanti auscultare vellet, nec cum eo balneum ingredi, neque etiam eum in id subsequi, nisi antè aqua, in qua lauis-

set, foret effusa. Hinc Lucifer Episcopus in Sardinia pro fide Catholica exul, ad Constantinum Imperatorem, à quo relegatus erat, librum scripsit, in quo multis Hagiographorum authoritatibus astruit, non potuisse Catholicos absque religione, vel salua conscientia cum hæreticis communicare. Quamuis autem Catholici hac cautela in omnibus vti debeant, ea tamen præsertim in religionis negotijs, & sanctissimæ nostræ fidei confessione necessaria fuerit: quæ sicut purissima est, ita nulla simulatione tegi, vel hypocriseos macula debet aspergi. Hoc fundamento ita præsuppofito, intelligimus Sathanæ in Anglia ministros aliud non quærere, quàm vt Catholicos cogant in Religionis materia, obedientiæ quam Reginæ debent, rationem habere. Tum vt iidem in huius obedientiæ signum Synagogas suas adeant, Diabolicamque suam doctrinam audiant: quod omninò Catholicorum nemo bona conscientia facere potest: Indicaret namque isthoc modo ea, quæ hæretici faciunt, sibi non omninò displicere. Sanctus Eusebius Vercellensis Episcopus pro fide Catholica, à Constantino Imperatore Ariano, relegatus, ad Episcopum missus fuit, qui ipsius Arrij aliquando socius, Patrophilus dicebatur. Hic cum sanctum virum in obscurum & horribilem carcerem coniectum, aliquot dierum fame afflixisset, cibum se ei porrecturum non dicebat, nisi illum ex sua domo, & ex domesticorum manibus accepisset; addebatque id si faceret, confestim se publicaturum, Eusebium secum communicasse, suamq; fidem amplexatum esse, Sin vero cibum respuisset perhibiturum se, eum inedia ex desperatione vitam sibi violenter ademisse. Cum ecce sanctus ille vir mori potius, quàm quæ hæreticus Episcopus ex sua sibi domo misisset, comedere constituit; Non quod mortem sibi consciscere vellet, sed quòd satius putabat mori, quàm hæretico occasionem aliquã dare publicè iactitandi, se illius fidẽ esse amplexatum, præter quod ille aliud non desiderabat. Vnde literas ad

cum

eum dedit, in quibus causas, propter quas ex sua manu cibum sumere nollet, exponit, iuxtaque indicat, si inedia periret, non alium quam Episcopum sui homicidam futurum. Vicit sanctus vir sententia isthac sua, ita vt nec fame consinceretur, nec cum hæretico communicaret; Deus autem in illo & per illum glorificaretur.

Vide mi Christiane lector, vtrum hæc quæ à nobis hactenus allata sunt, non Anglicanos nostros Catholicos concernant, qui hæreticorum templa frequentare, & eorum concionibus interesse coguntur; Quod tamen ipsum ferendum aliquo saltem modo posset videri, nisi Regina etiam sibi iuramentum præstari; & pro Anglicanæ Ecclesiæ capite se vellet haberi: In quo quidem vno infinita, prodigiosa, & horribilia monstra continentur. Vt enim hoc loco taceam, mulierem natura ipsa capacem non esse, viri vt caput, ac multò minus integri regni & Ecclesiæ constituatur: Vtrum homines non intelligunt, se potestatis isthoc nomine ei concedere, vt quæ ipsa non habet, ea aliis conferat & impertiatur. Nam quomodo illa Episcopis, quomodo Sacerdotibus potestatem concionādi, animas regendi, & Sacramēta administrandi potest concedere, cùm nec ipsi secundū D. Pauli præceptum in Ecclesia concionari, vel loqui liceat? Quid quod etiā ea præscribere & cōstituere potest, quid prædicatores cōcionari, quibus cæremoniis Sacramenta administrare; quomodo Deum reuereri, ac illi seruire debeāt: Quid quod eosdem castigare, & beneficiis suis priuare illi licet, nisi statuta & leges Ecclesiasticas à se latas, obseruēt? Quid est hoc aliud, quàm quidam Oceanus ineptiarum, quàm pelagus sacrilegiorum, quàm abyssus quædam errorum.

Primum enim Pontifici Romano, qui Ecclesiæ caput, & Christi in terris Vicarius est, potestatem derogant & adimunt, vt per Angliam in rebus spiritualibus imperare nihil possit: dum videlicet illum Pastorem vniuersalem à Seruatore nostro constitutum, agnoscere nolunt; Satis superque hoc ipso indicantes,

se

se Dominico gregi annumerari non debere. Atque ex hoc deinde sequitur, eos in vno corpore mystico, quod est Ecclesia duo Capita, vnum Romæ, aliud in Anglia cõstituere; imò tot capita fabricari, quot regna & imperia Christianus orbis cõplectitur. Qua.n. Regina ratione sibi spirituale imperiũ in suo, hac eadẽ quilibet Rex in sibi subiecto Regno id arrogare potest & vendicare. Quod si ita esset, iam tot Ecclesia capita haberet, quot orbis regna; sicq; monstrorum omniũ monstrosissimũ efficeretur. Vt nihil hic de communione sanctæ Ecclesiæ dicam, quam in symbolo Apostolico profitemur, & quam multiplicari, nodumq; illum & vinculum solui oporteret, quo omnes totius orbis Christiani, per tàm diuersos mundi angulos diffusi, & moribus ac legibus differentes, constringimur: vnumque mysticum corpus conficimus, cuius caput Iesus Christus est, & eius loco, illius Vicarius. Sileo hîc etiam portentosa illa authoritate, portam ad quoslibet errores & hæreses patefieri, quas Rex aliquis sibi ipsi non constans, excogitare potest & propugnare. Quid quòd neq; generalia Concilia celebrarentur, si quilibet Rex in suo illa regno indicere posset, aut si celebrarentur, nemo eorum decretis & statutis parere vellet & obedire? Patuit hoc sanè in Consilio Tridentino, ad quod Regina nullos cum Legatos Prælatosúe misisset: postea eiusdem etiam decreta recipere noñ noluit. Quo quidem illa omnes Episcopos, Archiepiscopos & Patriarchas non Anglicanos, vel si Anglicani sunt, non à suprema sua potestate consecratos excludit: adimens isthoc modo omnem authoritatem quibuscunque Iurisdictionem, & potestatem decidendi, & controuersias ac errores, quibus Anglia abundat, iudicandi. Confundunt ad extremum & peruertunt ordinem rerum humanarum & diuinarum, præferentes corpus animæ, imperiũ ciuile spirituali, regnũ terrenum cœlesti, potestatem inferiorem superiori, & oues deniq; pastori.
Facien-

Facientes ex capite pedes, & ex pedibus caput: Concedentes subdito libertatem Iudicem suum iudicandi; eximentesque Reginam omni censuræ & disciplinæ Ecclesiasticæ: à qua quidam nemo, verus & legitimus Christi filius vnquam excipere ausus fuit. Cumq; adeò prodigiosi, & horribiles in falso illo titulo, errores cõtineantur, quid amabo causæ est, quòd homines ratione præditi legibus, pœnis, mortibus, & supplicijs adeò infamem & diabolicam Tyrannidem sustentare non vereantur? Imò quid causæ est, quòd Catholici titulum illum agnoscere nolentes, vita priuantur, in partes secantur, tormentis affliguntur, & acerbissimis supplicijs excarnificantur.

S. Athanasius magnus, vir assuetus huiusmodi procellis, in hunc modum de Constantio Imperatore scribit. *Quid hic, quòd Antichristi non sit, omisit? aut quid ille, vbi venerit, plus committere poterit? aut quam ille in aduentu suo non repererit sibi expeditam viam ad dolos ab isto preparatam? siquidem iam denuò in locum Ecclesiastica cognitionis suum Palatium tribunal causarum constituit, seq; earum litium summum principem & auctorem fecit.* Et iterum: *Quis videns eum in decernendo Principem, se facere Episcopum, & præsidere iudicijs Ecclesiasticis non meritò dicat, illum eam ipsam abominationẽ desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est?* Et iterum: *Quando à condito æuo auditum est: Quando iudicium Ecclesiæ auctoritatem suam ab Imperatore accepit? aut quando vnquam hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ ante hac Synodi fuere, multa iudicia Ecclesiæ habita sunt, sed neque Patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit.* Et Hosius Cordubens. Episcop. vir celeberrimus ad eundem Imperatorem scripsit, teste Athanasio loco citato. *Ne te misce ad Ecclesiastica, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs, ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit:*

In Epist. ad solitariam vitam agentes.

Eodem

Eodem quoque tempore, & eundem Imperatorem sic affatus est Leontius Trypolis Lydiæ Episcopus. *Miror qui fiat, vt cum aliis curandis destinearis, alia tractes; Quum enim rei militari & ciuilibus negotijs præsis, tamen Episcopis ea præscribis quæ ad solos pertinent Episcopos. Verecundia igitur (ait Suidas) tactus Imperator, eiusdem edictu in posterum abstinuisse fertur.* Ambrosius itidem sic alloquitur Valentinianum Iuniorem Imperatorem. *Noli te grauare ô Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diu imperare, esto Deo subditus.* Scriptū est: *Quæ Dei, Deo, quæ Cæsaris, Cæsari: ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesiæ; Publicanorum tibi mænium ius commissum est, non sacrorum.*

Transeo hic D. Hilarij, D. Gregorij Nazianzeni, D. Chrysostomi, & aliorum sanctissimorum, Sapientissimorumque Doctorum dicta & authoritates, quibus illi abominabilem illam Reginæ Elizabethæ potestatem impugnant atque euertunt. Certè nisi hæc inepta adeò detestanda foret, nunquam mihi credite, ipse Caluinus (cuius Euangelium tanta cum impietate Angli amplexātur, vt pro eius defensione, innocentissimorū Dei seruorum sanguinē profundere non vereantur) blasphemos illos existimasset, qui Regi Henrico VIII. Elizabethæ patri (viro, non mulieri) titulum capitis Ecclesiastici, attribuebant. Adeò quidem, vt infernale illud monstrum, & viua Sathanæ effigies Caluinus, eiusmodi abominationem pati non potuisse videatur. Iam ipsi etiam Lutherani hæretici factum hoc reprehendunt & abominantur, vt Angliæ primores taceam, qui cum in primo Parlamento de Regina pro Ecclesiæ capite admittenda consultarentur, videntes rem absurdam esse, iuramentum præstare noluerunt, tametsi ad id Episcopos, Prælatos, & alias Ecclesiasticas personas obligarent; quemadmodum in tertio libro parte prima huius historiæ dictum est.

Quæ

Quæ cum ita sint, omnesque Anglicani Catholici mille potius vitas profundere, quam animas suas oppignorare, remque adeò fœdã, adeò monstrosam, sanctæ nostræ fidei contrariam, ab omnibus sanctis impugnatam, Ecclesiasticæ vnioni aduersantem, & à nemine non rationis prædito hactenus iugulatam, admittere & approbare debeant: hinc Reginæ ministri tanta cum immanitate & barbarie sicut diximus, Catholicos persequuntur; nullam reuera aliã ob causam, quam quia salutis suæ nolunt obliuisci. Non contenti autem ijdem leges & edicta, superioribus annis contra illa publicasse, indies multò adhuc truculentiora acerbioraque promulgant. Ex his ego, quod mihi crudelissimum esse videtur, quodque illi Anno 1591. ediderunt, loco huic annectam.

Edictum Reginæ Angliæ Caluinianam hæresim oppugnantis, aduersus omnes Catholicos sui regni, quod in alios quoque Christianæ Reipubl. Principes indignissimas contumelias continet; Promulgatum Londini 29. Nouemb. Anno 1591.

PER REGINAM.

CAPVT XVI.

DEclaratio magnatum turbationum, quæ contra Rempubl. intentantur, per multitudinem Seminaristarum, ac Iesuitarum, qui clam immissi, & per regnum dispersi sunt, vt insignes proditiones operentur sub ementito nomine religionis, cum prouisione valde necessaria de remedio ad malum hoc euertendum, edicto Maiestatis suæ publicata.

Quanquam non defuerunt probabiles quædam causæ, quibus persuadere nobis potuissemus, nunc tandem post triginta ferè & trium annorum gubernationem nostram, quibus Deus Omnipotens perpetuò nos conseruauit in pacifica regni nostri possessione inimicorum nostrorum violẽtam ac ferocem malitiam, (præcipuè verò Regis Hispaniæ) quo

qua tot annis iam conatus est sine vlla iusta causa Rempub. nostram turbare, languidiorem tandem & infirmiorem futuram, hocq; non solum in illo, verum etiam in alijs omnibus, qui ab illo dependent: & quod hac inimicitia mutaretur aliquando in morem, aliquando magis pacificum, quo Rex iste idoneè disponeretur ad viuendum nobiscum, & cum cæteris Christianis Principibus vicinis suis in concordia, eaque ratione pax aliqua vniuersalis in Republ. Christiana constitueretur, quæ modò illius solummodò bellis, armisq;, & nulla alia præterea re perturbata cernitur.

Nihilominus tamen ex præsentibus eius actionibus, quæ maiori apparatu ac potentia susceptæ sunt, quàm vnquam anteà, contrarium planè perspicimus: quòd nobis sane persuademus, placuisse tandem Omnipotenti Deo, exercituū permittere ruinam & correctionem istiusmodi hominum, qui induci non possunt, vt rebus suis contenti, pacificè viuant, & hac de causa permisisse huic Regi, vt hac ætate sua iam inclinata (quæ paci esset aptior) & eo tempore, quo maximè contentus esse deberet dominiis propriis, absq; hoc, vt aliena per vim & arma quæreret. (Plures enim hodie coronas, plura regna & nationes, plures etiam diuitias terrenas possidet, quàm vlli anteà maiorum suorum, aut vllus vnquam Christianus Princeps habuit) Nunc (inquam) hac ætate permisisse Deum, vt bellum longè iniustissimum, & vniuersæ Reipubl. Christianæ periculosissimum contra præsentem Franciæ Regem incipiat, quod etiam manifestum est, illum contra nos quoque ante biennium cogitasse, vt regna scilicet nostra inuaderet, hocq; eo maximè tempore, quo nobiscum de pace tractabat, sed Deus ei restitit, & non solum ipsi, sed vniuerso etiam exercitui suo iustam causam resipiscentiæ dedit.

Cum igitur nunc pro certo intelligamus Regem Hispaniæ, vt nouo aliquo colore actiones suas exorbitantes & violentas muniat, prouocasse nuper, vt Mediolanensis quidam Vasallus suus ad Papatum Romanum exaltetur, eumq; seduxisse, vt sine consensu Collegij Cardinalium

thesauros

thesauros Ecclesiæ exhauriat, ad milites in Italia (quæ antea in se nullum bellorum sensum habebat) multisq; aliis in locis conscribendos, quos sub nepotis sui ductu in Galliam mittat, ad regnum illud inuadendum, quod illi Ecclesiæ in omnibus oppressionibus suis semper auxilio fuit: cumque hoc bellum tam generaliter ac potenter contra Galliam susceptum, nostro etiam statui ac dominiis non potest esse non valde periculosum, præsertim cum nobis per multis modis notum sit, Regis præparationes, tam maritimas, quàm terrestres maiores fore contra nostram coronam ac ditionem pro anno sequente, quam vnquam hactenus fuerunt.

Præterea cum sciamus Regem hunc pro istis promouendis, ex occasione potestatis Papæ sui peculiaris, quem sibi subiectum ac à nutu suo pendentem habet, practicasse cum præcipuis quibusdam seditionum capitibus; Regni nostri ingratis subditis (licet obscuris admodum natalibus) vt magnis laboribus, ac Regiis sumptibus multitudinem quandam dissolutorum adolescentium, qui partim ob victus inopiam, partim ob crimina à se commissa, facti sunt fugitiui, rebelles, ac proditores patriæ, colligant.

Cumq; pro his alendis ac sustentandis receptacula quædam partim Romæ, partim in Hispania, aliisq; in locis, Seminariorum nomine erecta sint, in quibus instituantur; & cum satis edocti in Scholasticis quibusdam seditionibus videntur, tum inde clam in dominia nostra remittuntur; cum amplissimis Pontificis facultatibus, ad persuadendum omnibus, quibuscum agere audebunt, vt obedientiam nostram, nostraq; Coronæ debitam deserant, spe nimirum Hispanicæ inuasionis: quia eos mirabiliter ditandos fore reliquorum nostrorum fidelium opibus persuadent.

Propter quam causam etiam Sacerdotes isti subditos nostros, quibuscum tractant, iuramentis ac Sacramentis quibusdam deuinciunt, vt subiectionem suam naturalem nobis debitam abiurent, omnemq; obedientiam, vires, & opes; Regi isto Hispanico offerant, ad exercitium eius iuuandum

uandum, cum venerit: ad quam etiam rem efficacius efficiendam, & vt facilius populi simpliciori Seminatores illi seditionum imponant, Bullas quasdam Papales secum adferunt, quarum aliquæ indulgentias habent, promittẽtes cælum omnibus, qui sua consilia sequentur; aliæ vero maledictiones continent dãnationẽ & infernũ minitantes si qui fortè perditis eorũ persuasionibus non acquiescunt.

Et quanquam genus hoc molitionum Papalium iamdiu apud aliquos in vsu fuerit, tamen aliquo etiam modo per nos impeditæ fuerunt, directa quadam legum contra istiusmodi perduelles executione. hocq; tantum ob proditiones & læsæ Maiestatis crimina, & ob nullum omninò religionis articulum, vt eorum fautores falsò ad actiones fucandas persuadere vellent: quod tamen ex eo manifestè refutatur, quod in processibus criminalibus, qui contra istos fiunt, non accusantur, neque condemnantur, neque morti traduntur, ob aliud quàm ob supremæ Maiestatis læsæ crimen: affirmantes inter cætera, quod si Papa contra nos, & Religionem nostram exercitum aliquem mitteret, ipsi ei adhærerent, & à partibus eius starent.

Præterea quod nullus istorum mortem patiatur propter religionis negotium, ex hoc etiam euidentissimè probatur: quòd multi viri locupletes in regno nostro cognoscuntur esse, qui religionem nostræ contrariam profitentur, & tamen neque vita, neque possessionibus, neque bonis, neque libertate, ob hoc ipsum plectuntur, sed tantum vt soluant summam quandam pecuniarum, tanquam pænam pro tempore, quo Ecclesias nostras frequentare recusant: qui modus agendi noster, clarissimè refellit sermones illos, & libellos infamatorios, quos fugitiui nostri in terris alienis diuulgant.

His tamen non obstantibus, certissimè nobis constat, capita quædam istorum latibulorum ac receptaculorum, quæ perduelles nostri Seminaria seu Iesuitarum Collegia vocant, recenter admodum Hispaniæ Regi iterum persuasisse

fisse, quod etsi antea magna illa classis Hispanica contrà nos instructa, successum infœlicem habuerit, si tamen iterum rem aggrediatur, fore parata intrà insulam multa hominum millia (vt ipsi ad commodum suum rationem ineunt) qui exercitum eius, in terram semel expositum, sequantur, & quanquam Rex secundum prudentiæ regulam & experientiam superioris temporis, nullam huiusmodi spem de immittendis militibus suis in Angliam concipere deberet; falsis tamen his promissis & informationibus tentatus est.

Informationes verò istæ fiunt Regi in Hispania, præcipuè per Scholasticum quendam vocatum Personium, qui id sibi assumit, vt Regis Catholici Confessarius sit: & Romano Pontifici per alium Scholarem, Alanum nomine, qui iam ob suas contra nos proditiones Galeri Cardinalitij honorem accepit Hi duo nominum quorundam Catalogos his Principibus exhibuerunt plurimorum hominum, quos isti existimant factionis suæ esse, vel fore. præsertim in locis maritimis ditionum nostrarum, & certissimos Hispanicarum partium fautores, & coadiutores, cum exercitus aduenerit. Et quanquam tum Papa, tum etiam Rex rectè intelligant, maiorem partem eorum qui isti suggerunt, falsa esse: tamen cum videant Seminaristas istos, Sacerdotes & Iesuitas, idoneos esse qui impijs suis designationibus inseruiant, & populum suum reconciliatum in perdita sua constantia conseruent, non paucos ex eis recenter, id est, intra decem vel duodecim mensium spatium huc clam in Angliam miserunt, vt per regnum dispersi, complicibus suis annuncient, Regem omninò statuisse; (quemadmodum ex aliquibus eorum comprehensis intelleximus) sequente anno vires suas vniuersas contra Angliam iterum semel adhuc experiri: sed quia nonnulli ex Consiliarijs Regis reliquis prudentiores existimant, nihil hac re proficí posse, ideo Rex cogitauit, si contra nos nihil proficiat, eandem tamen classem posse non incommodè contra Galliam, aut Belgium, aut contra partem

aliquam Scotiæ (quo etiam nonnulla Seminariorum istorum progenies immissa est) conuerti.

Quapropter cum Regis Hispaniæ intentiones ita nobis patefactæ sint, vt amplius de eisdem dubitare non liceat; quanquam minimè profectò dubitemus, quin Deus iustarum omnium causarum defensor, easdem planè irritas facturus sit, (quemadmodum semper fecisse cernitur) tamen officij quoq; nostri est, qui supremam sub potentissima eius manu gubernationem accepimus, media omnia adhibere, quæ ipse nobis donauit, & ea concurrere cum diuino ipsius fauore per auxilium fidelium nostrorum subditorum, tùm ad vires nostras augendas: omni illorum potentia, tum ad leges contra seditiosos exequendas, aliasq; politicas ordinationes adhibendas, quibus proditiones istæ impediri possint. Itaq; primo loco & ante omnia hoc postulamus ab Ecclesiasticis nostris, vt omnis diligentia adhibeatur piorum Ecclesiæ ministrorum vt tùm doctrina, tùm vita etiam exemplo retineant constanter populum in professione Euangelij, & in officio tum erga Deum, tum etiam erga nos, eoq; magis, quod videant paucos seditiosorum ac proditorum duces continenter in eo occupari, vt per Seminaria abducant simpliciorum & ignorantium multitudinem ad fascinationes & incantationes suas.

Secundò, quantum pertinet ad copias nostras tam mari, quàm terra parandas ad discutiendos vtres illos inflatos, qui ex Hispania nobis intentantur: confidimus per illum ordinem, quem his tam de rebus præscripsimus, fore nos, potentiores quàm vnquam ante ad hostibus resistendum: ad quod tamen omninò requirimus, vt subditi nostri, tum manibus, tum crumenis etiam, & consilijs suis nos adiuuent & omnes oratione instante apud Deum agant, vt nobis adsit in hac defensione, tam natura debita, tam honorifica, necessaria & vtili: cum sit tantummodo pro tuenda natura patria, pro conseruandis vxoribus, pro familijs, pro liberis, pro honoribus, pro bonis, pro libertate, & posteris, contra exteros crudeles, & rapaces, contra desperatissimos

simos Patriæ depopulatores, ac proditores monstrosos.

Tertiò, vt remedia etiam opportuna & matura adhibeantur, contra secretas & fraudulentas machinationes Seminariorum, Iesuitarum, aliorumq; proditorum (sine quibus videtur quod Rex Hispaniæ nihil saltem hoc tempore attentaret) quiq; falsa quadam Sanctitatis specie in animos subditorum nostrorum se insinuant, vt conscientias eorum peruertant, & ad perditiones paulatim disponãt: omninò nobis constitutum est, Commissarios statim ad omnes regni nostri comitatus, prouinciasq;, cum mandatis amplissimis dirigere, & ad omnes ciuitates, oppida, locaq; maritima eorundem, qui summa diligentia, modisq; omnibus legitimis inquirãt de personis omnibus suspectis, qui vel persuadeant, vel persuadere sibi permittant, obedientiam vllam cuiuscunq; generis sit, Papæ vel Regi Hispaniæ præbendam esse.

Et quia multi ex istis Seminarijs cognoscuntur ementito habitu in regnum nostrum ingredi, & tanquam alterius longè generis homines in ipsas se Vniuersitates, & Aulas etiam Principum, familiasq; nobilium virorum fœminarumq; (quo tutius lateant) callidissimè ingerere: ideò mandamus, seuerissimeq; præcipimus omnibus & singulis, cuiuscunq; generis, status, sexus, conditionis, dignitatis personis, imò etiam cunctis palatij nostri officialibus, ministris & Magistratibus, & cuiuscunq; familiæ Dominis, aut communitatis alicuius Rectoribus, vt statim ineant exactissimam rationem earum omnium personarum, quæ his saltem quatuordecim proximè elapsis mensibus domos suas frequentauerint, aut in eisdem habitauerint, versati fuerint, dormierint, aut comederint, aut in præsentia quicquam horum faciunt, aut in posterum facturi sint, nempe cuius nominis, conditionis, & qualitatis istiusmodi personæ sint, in qua Angliæ parte natæ: vbi anteà conuersatæ, per integrum saltem anni spacium, antequam in domum suam venissent: quomodo & vnde se sustentent: quid faciant, quænam loca soleant frequentare, quibus-

cum versari, & si temporibus debitis, & per leges nostras præscriptis, Ecclesias nostras adeant, ad diuina officia debitè audienda &c.

Vniuersa autem hæc examina in libros particulatim referri præcipimus, hosq; libros apud vnumquemq; patrem familias diligenter per modum registri & Calendarij asseruari volumus, ex quibus Commissarij nostri, quando eis videbitur, expedire, tum personarum quæ in suspicionem venient conditiones, tum Patrum etiam familias diligentiam fidemq; inde perspiciant.

Si quis autem minus libenter ad hæc examina respondere perspectus fuerit, aut in responsis dubius apparuerit, huiusmodi statim comprehendi volumus, & ad aliquem ex Commissarijs, qui ei loco vicinior fuerit, cum custodia transmitti: Quod idem etiam fieri præcipimus de patribus familias, domorumq; rectoribus, qui in examine hoc faciendo negligentes se aut remissos præbuerint, vt à Commissariis castigentur pro qualitate delicti: si verò aliquis deprehensus fuerit, qui personas eiusmodi suspectas fouerit, aut intra spacium 20. dierum post huius edicti in prouincijs publicationem easdem Commissarijs non detexerit, hunc castigari volumus eadem pœna, qua proditorum ac perduellium complices, fautores, & coadiutores castigari solent. In quo firmiter omnino & determinatè statuimus nullum prorsus permittere fauorem aut castigationem, ob cuiuscunque personæ respectum, cuiuscuis fuerit dignitatis aut conditionis, imò nec vllam penitus excusationem negligentiæ, aut omissionis admittere, eorum qui proditores istos non detexerint, aut examen iam dictum studiosè non fecerint de personis omnibus, quæ in suspicionem vllo modo vocari possunt, cum hoc nulli contrarium sit, sed consonum omninò antiquissimis nostri regni legibus, optimisque eiusdem consuetudinis, pro conseruanda subditorum obedientia, nobis ac Coronæ nostræ debita. Datum in palatio nostro Richmondiæ, die 18. Octobris 1591. Regni verò nostri 33.

Vide

Vide mihi iam nunc sis Christiane lector, Reginæ Anglicanæ edictum, quod si tu attentiùs paulò legeris, & Anglicanæ religionis statum, & nostræ historiæ veritatem ipse agnosces. Quod si deinde illius finem, si rationes, si denique filum & contextum consideres, reperies edictum istud, contra Deum impium, contra Romanum Pontificem, & Catholicum Hispaniarum Regem Philippum falsum & impudens, contra Sacerdotes Seminariorum & Iesuitas crudele & barbarum, vniuerso Angliæ regno crudele & intolerabile, ac denique multis contradictionibus, repugnantijs, & falsitatibus plenum esse, quas qui illud composuit, vel non aduertit, vel certè dissimulauit. Etsi autem ego probè intelligam, historici nequaquam esse ad istiusmodi calumnias respondere, sed eas tantùm planè ac veraciter ita referre, vt præter fructum voluptas etiam aliqua lectori adferatur, tamen quia negotium istud Deum, ac illius Religionem concernit; & verò quia ego ad historiam hanc scribendam accedens, persecutionem omnium crudelissimam, legentium oculis subiicere, hæreticorum nostri temporis malitiam & impietatem declarare, ac eorum fraudes, astus, & stratagemata propalare conatus sum, beneuolum hic Lectorem monitum volo, non minutim edicto me illi responsurum, sed vberiùs aliquantò quàm soleo, ea quæ nostram Religionē concernunt, pertractaturum. Quemadmodum enim historia ista non nostræ tantum ætatis hominibus, qui rerum præsentium cognitionem habent, sed multò magis venturis seculis, ac hominibus rerum nostrarum ignaris scribitur & consignatur; ita eos veritatem, vti est, non autem sicuti in edicto depingitur, cognoscere decet. Verum enim verò quod mandatum istud à Regina publicatum est, cuius consilia grauia & circumspecta, decreta iusta & considerata, ac verba etiam vera & præcisa esse debent: existimare aliquis posset, quæ in hoc edicto dicũtur vero

esse, quàm simillima: Quo quidem facto lector deciperetur, & fructum laboris mei nequaquam consequeretur. Vnde operæ pretium fuerit vna cum ipso edicto eius Alexipharmacum, exponere, ne videlicet incautus lector veneno inficiatur, & falsitatem, veritatem esse arbitretur. Quatuor ergò præcipuè in hoc edicto continentur. Primò mendacia contra Regem Catholicum Philippum, Secundò absurda & impudẽtiæ contra Papam. Tertiò falsitates & contradictiones aduersus Seminaria. Quartò edicta cõtra Seminaristas, & Patres Societatis Iesu: vnà cum nouis & exquisitis eos capiendi & circumueniendi modis.

Duo autem edicti huius fines sunt. Primus vt nostra Religio, & Catholici qui eam profitentur, ac Sacerdotes qui eam tradunt, in odium vocentur. Secundus, vt timore classis Hispanicæ, & aliarum fictarum proditionum Anglos Reginæ subditos perterrefaciat; quo ita Seminaristas maiore odio prosequantur, & Reginam suam promptius propugnent ac tueantur. Ego itaque cætera omnia, quæ minus religionem nostram concernunt, præteriens directè illam attingentia, & finem meum spectantia huius historiæ insertum ibo. Non commemorabo itaque somnia ac deliria illa Anglicana, contra Papam & Regem Catholicum eo in edicto contenta; sed tantum in duobus punctis, & quatenus Religionem nostram attingunt, delibabo.

Quod præsertim ita falsa illa esse constat, nihil vt opus sit ad ea respondere, ipso lectore primo statim intuitu manifestam falsitatem vanitatemque deprehendere. Tum verò, quia iniquum est sapientissimorum maximorumque Principum nunquam satis laudatas actiones ab vnius mulieris, hæresi præstrictæ, & à Consiliariis occæcatæ, putido & absurdo edicto velle defendere. Quod præsertim alij Scriptores sunt, qui edicto ilii responderunt, & veritatis luce densissimas illius tenebras ac noctem depulerũt. Horum ego duo quæ-

dam

dam opuscula legi: alterum, cui titulus erat: *Exemplar literarum missarum è Germania ad Dominum Guilielmum Cecilium Consiliarium Regium*: ibi obiter obserua Cecilium illum Anglicani Edicti primarium facilè authorem fuisse; alterum Theologiæ quidam Doctor Andreas Philopater conscripsit, ac anno 1592. Lugduni publicauit; ad quæ Lectorem remitto.

Edictum Anglicanum impium, & in Deum blasphemum est.

CAPVT XVII.

NVnc vt eorum, quæ dicturi sumus initium faciamus, aio antè omnia, Reginæ illud Edictum impium & in Deum blasphemum esse, quòd videlicet omnibus suis Ecclesiasticis subditis imponit, vt in Ecclesijs pij ministri sint, qui sua doctrina, & vitæ morumq; exemplo, populum in Euangelij professione conseruent. At quæro hîc ex vobis Caluinistæ, quodnam Euangelium est, quod Angliæ populum retinere vultis & conseruare? Estne id Euangelium Iesu Christi Redemptoris nostri? Estne id illud, quod Spiritus S. dictauit & inspirauit? Quod Euangelistæ consignarunt? Quod sancti Doctores explicarunt? Quod fideles amplexati sunt? Quod innumerabiles fortissimorum Martyrum exercitus sanguine suo propugnarunt? Quod Ecclesia Romana, iam inde à S. Petro vsque ad Paulum V. prope iam ipsos sexcentos annos agnouit & conseruauit? Quod omnes nationes, Prouinciæ, & totius orbis Christiani regna, profitentur? Quod vsq; ad Henricum VIII. omnes Principes & Reges Christiani in Anglia tanta cum deuotione & pietate habuerunt? Quod innumeris, manifestissimisque miraculis in omnibus retrò seculis & mundi regionibus fuit confirmatum? Propter quod multi nobiles & magnates Regum palatia deseruerunt, mundi pompas contempserunt,

pserunt, ciuitatibus excesserunt, eremos inhabitauerunt, & loca deserta in paradisum & immortalia quædam Templorum mutauerunt? Propter quod Monasteria infinita, & innumerabilia, quà Virginum, quà sanctorum Monachorum, qui in corpore mortali Angelicam vitam ducebant, excitata fuerunt? Quod crucem annunciat, quod pœnitentiam, quod vitæ rigorem, nostrarum passionum mortificationem, mundi nauseam & contemptum, æternitatis affectum, Deo obedientiam, ac illius ministris debitam, quod castitatem, quod humilitatem, quod patientiam, quod mansuetudinem, quod denique innumerabiles alias longè plurimas & diuinas virtutes tradit, quas Iesus Christus doctrina & exemplo suo nos docuit? Hoc est enim Euangelium Iesu Christi Seruatoris nostri, hi illius Magistri, & hæc effecta. Illud autem, quod hodierna die in Anglia floret, est Euangelium Caluini, & Sathanæ eius magistri, fundatum incestu & libidine Regis Henrici, qui viuente adhuc legitima vxore, cum filia sua ita turpiter consueuit, vt ipse ad extremum eam publica sententia iusserit decollari. Hoc vestrum Euangelium in Anglia Bucerus, & Petrus Martir, duo insignes Apostatæ & fæx ac opprobrium religionum, annunciauerunt: Ioannes autem Caluinus Buceri discipulus, natione Picardus, propagauit: homo sine fide, sine lege, sine Deo, propter turpitudines exul: cuius vita abominabilis, doctrina pestilens, mors horribilis, secta autem incendium quoddam infernale fuit, quod intra paucos admodum annos, multas prouincias & regna hausit atque absumpsit. Hoc vestrum Euangelium Deo bonitatem (constituendo illum peccatorũ nostrorum authorem) hominibus liberum arbitrium, Ecclesiæ Sacramenta, bonis operibus mercedem & efficaciam, diuinæque gratiæ virtutem adimit, & derogat: blasphemum est contra redemptorem nostrũ, iniuriosum contra redẽptos, quia videlicet infernum

dilatat

dilatat, & omnibus peccati ac corruptelis viam pandit. Hoc veſtrum Euangelium innumerabiles Religioſos & Religioſas ex Monaſteriis pellexit, & turpitudinibus Caluinianis dehoneſtauit. Hoc mentiri docet, hoc peierare, hoc fingere, hoc diſſimulare, hoc adulari, hoc Hypocritas eſſe, hoc principes ouinam pellem induere, & nihilominus laniare, occidere, ſanguinem profundere, & more luporum gregem Dominicum deuorare. Quantas, Deus bone, ſeditiones, quantas turbas, & tumultus nouum hoc veſtrum Euangelium ab eo tempore, quo primum emerſit, in mundo excitauit? Quot ciuitates euertit, deſtruxit, & ſolo adæquauit? Quot prouincias vaſtauit, quot Regna deprædatum eſt, quantum deniq; innocentis ſanguinis profundere non dubitauit? Dicat hoc Gallia, dicat Belgium, dicat Scotia, dicat etiam veſtra hæc Anglia: Siquidem omnis illa tyrannis, barbaries, crudelitas, & ſæuitia, quæ hodie apud vos obtinet, aliud nihil ſunt, quàm veſtri Euangelij fructus. Quibus ita conſtitutis, Euangelium adhuc veſtrum, Deo attribuere, & ad illum referre audetis? Poteſtne plaſphemia maior iſta reperiri? Poteſt aliquid impudentius contra Deum dici, quia ſicut æterna & infinita bonitas eſt, ita omnē malitiam auerſatur. Et ſicut fons lympidiſſimæ aquæ eſt, ita doctrinam adeò turbidam & cœnoſam profundere non poteſt. Mihi credite, Dominici Euangelij puritas, ſordes, maculas, & abominationes illas, quas veſtrum prædicat, pati & tolerare non poteſt. Imò impoſſibile eſt, duæ vt viæ adeò diuerſæ & contrariæ, vti ſunt vitium & virtus, malitia & bonitas, peccatum & gratia, ad eundem terminum pertingant: vtque lux & tenebræ, Chriſtus & Belial in vnum concurrant.

Maneat ergò quod in principio dicebam, Anglicanæ Reginæ edictum contra Deum, impium debere videri, quòd videlicet pro Dei Euangelio doctrinā adeò monſtroſam & impiam amplexatur, quæ vti dicebam

cum

cum incestu, plantata, innocentum sanguine rigata, plus quàm Scytica barbarie & immanitate sustentatur, & ad tale Euangelium retinendum, Regina Ecclesiasticis suis iniungit, eos vt ministros Ecclesijs suis præficiant, sua qui doctrina & exemplo plebem instruere, possint & gubernare. Iam quale Euangelium est, tales etiam ministri sunt; imò eorum vita adeò nonnunquam turpis, flagitiosa, & obscæna est, publica vt pœna afficiantur, patibulis appendantur. Quorum enormia grauissimaque flagititia etsi ego hoc loco enumerare possem, attamen ne honestas aures animosque offendam, tacitus præterire constitui. Atque hoc primum est, quod Elisabetha in suo edicto cauet: hoc illius fundamentum; vt videlicet in suo regno Iesu Christi Euangelio eradicato, Caluinianum è contra plantetur.

Bellum Gallicum, quod Regina iniustissimum appellat.

CAPVT XVIII.

ET potest adhuc alicui mirum videri, eam mulierem, adeò quæ in Deum impia est, in homines etiam iniustam ac iniuriam videri? Eam terræ Principes & monarchas traducere, quæ Regem Regum, ac cœlorum Principem adeò nefariè tractat? Calumnia illa Elisabethæ contra Romanum Pontificem & Regem Catholicum, quia religionem concernit, ideò à nobis ventilari debet & examinari. Nam quam aliam ob caussam bellum illud contra Regem Franciæ periculosissimum & iniustissimum à Regina appellatur, nisi quia contra Principem Biernensem Caluinistam hæreticum, suæ sectæ & religionis, suscipitur? Nisi quia Elisabethæ displicet, contra quam quisquis bellum geret, is iniustè belligerare continuò debet existimari? Hæc enim reuerà causa est, quòd in edicto suo Papam, & Regem Catholicum taxat, qui arma contra Principem

Biernensem mouerunt, nolentes permittere, vt regnū Franciæ, in quo à tot iam annis Catholica religio tanta cum pietate & deuotione floruit; à pertinacissimo hæretico opprimeretur. Cur autem Elisaetbha regnum Franciæ inuadere, & impugnare eos dicit, qui Catholicam fidem defendere, propagare, & sustentare conantur? Quasi videlicet pauci nobiles & regni primores, non autem omnes prouinciæ, ciuitates, parlamenta, religiones, academiæ Catholicæ, Principes & status regni, qualemcunque demum hæreticum à regni successione excluserint; & consequenter Principem Bernēsem, qui relapsus & recidiuus hæreticus est? Huic ergò toto corpori & regno sancto vnionis vinculo colligato, sub persecutione gementi, & pessimè tractato, Papa Romanus succurrere vult. Nec immeritò: Si enim quilibet Rex & Princeps Catholicus omnibus Italiæ Catholicis fauere debet & opitulari, quia videlicet vnius corporis mystici, hoc est, Ecclesiæ membrum est; imò si omnes Catholici & fideles muneri, nomini, & professioni suæ satisfacturi, idipsum pro viribus præstare debent: Quid totius Ecclesiæ caput, Pastor vniuersalis, & Princeps omnium Pastorum ac Prælatorum faciet, sicubi oues suas iamiam à famelico & immani lupo deuorandas balare audiat & se inclamare? Quid faciat Pater, videns tot filios perdi? Quid agricola, messam suam incendio absumi, & vineas suas deuastari conspiciens? Quomodo Papa permissurus est, vt regnum Franciæ, tàm amplum, tàm opulentum, tàm potens, tàm Catholicum, tàm sanctæ Apostolicæ sedi obediens & deuotum, cum cuius maiores toties hactenus Ecclesiam Catholicam propugnarunt, destruatur, desoletur, vastetur & Tyranno obstinato & relapso Caluinistæ, qui fidem Catholicam extinguere, & obedientiam Papæ, ac illi regno derogare conatur, adeò fœde & turpiter subijciatur? Imò cum eadem sedes Apostolica, propter ipsas illas causas iustissimis

iustissimis sententijs, & grauissimis censuris Comitem Biernensem excluserit: quomodo armis & alijs mediis effectura est, vt quod semel constituit, ratum acfixum permaneat? Cùm præsertim ille post hanc sententiam perlatam, perfidia sua & obstinatione amplius vexarit regnum illud, affligendo & occidendo quam plurimos Catholicos, imò tot, tamque enormia peccata designando, sola vt illa Regni priuationem meruisse debeant videri? Et quoniam Elizabetha Papam ingratitudinis arguit, quod beneficia à Regibus Franciæ, Sedi Apostolicæ præstita non agnoscat: vt hæc etiam vanitas intelligatur, Quæro ex vobis, quinam illi Reges Gallorum in necessitate Sedi Apostolicæ succurrentes fuerint: An erant Caluinistæ, an Hugonotæ, an Principi Biernensi similes? Non certè; Neque enim tunc aut Hugonotas, aut Caluinistas mundus sciebat. Erant ergo Reges Catholici, qui Pontifici Romano, tanquam Capiti & spirituali Principi Ecclesiæ obediebāt, ei succurrebant, in necessitatibus constitutum tegebant, & totius regni Gallici viribus ac armis propugnabant. Cùm autem Sedes Apostolica à Gallis Catholicis acceperit, quis eam reprehendere ausit, quòd nostra memoria similiter Gallis Catholicis, non autem hæreticis constituit opitulari? Audebitne negare aliquis iniustissimum esse; eam in Francia Religionem conseruare, per quam totum illud regnum floruit, & eius Reges Christianissimi appellati sunt; ne videlicet ab iis extinguatur, qui totam Christianitatem, & Euangelium Iesu Christi è mundo eliminare contendunt? Quænam isthæc noua Logica, & heteroclita argumentandi ratio est? Catholici Galliæ Sedi Apostolicæ; contra Hæreticos & schismaticos Principes, auxilium sæpè tulerunt: tenetur ergò eadem sedes Galliæ, Catholicos profligare; eos hæreticorum immanitati exponere, vt ab ijs affligantur, opprimantur, & excarnificentur; tota enim ista

conse-

consequentia euidenter ex ijs, quæ Regina in edicto suo prætendit, colligitur; Hæc est intolerabilis illa fraus, hoc scelus, hoc facinus, quod Philippus Rex Catholicus Summo Pontifici persuaserit, vt videlicet Patris, Pastoris, & Vicarij Iesu Christi officio fungatur: vtque Sedes Apostolica pro ea fide & religione disceptet, quæ meritò Catholica, Apostolica, & Romana appellatur. Quamuis autem summi Pontifices omnes hactenus id fecerint; ita vt nihil opus fuerit, Regem Catholicum illos aut adhortari, aut commonefacere; attamen si currenti equo calcaria admouit, & sedem Apostolicam viribus se suis adiuturum spopondit, quod peccatum, quod flagitium; quod facinus, designauit? Elisabetha certè cum omnibus suis Hæreticis scelus appellabunt; Catholici autem & prudentes vniuersi dicent, Misericordissimi Principis opus id esse, quemadmodum & bellum illud fuit, quod eadem Regina iniustissimum appellauit. At videamus, in quonam potissimum ea iniustitia consistat? Vtrum iniustum est, Regem Catholicum, ac eum Regem, qui solus inter Reges Christianos, Regis Catholici titulum sibi vendicat, fidem Catholicam propugnare? Vtrum iniustum est vicinum vicino, potentem debili, fortem ac robustum infirmo opitulari? Vtrum iniustum est, hostem hæreticum comprimere, ne viribus sumptis contra regnum exsurgat, animas innocentum perdat, & Religionem Catholicam extirpet? Si Elizabetha se iniustâ non existimat, dum Principi Bienensi pecuniam, arma, militem, & instrumenta bellica mari terraq; submittit, tantò vt felicius regnum Galliæ infestet, ac religionem Catholicam opprimat; Quia videlicet Caluinistam & religionis suæ consortem à se iuuari debere existimat: quomodo iniustum bellum ij gerere videbuntur, qui integro regno Catholico succurrunt, ne videlicet illud ab hæreticis opprimatur, ac illa religio extirpetur, quam à mille & ducentis an-

nis Galliæ regnum fuit amplexatum? Licebit Elizabethæ Tyranno hæretico, vt tàm Catholicum & nobile regnum euertat opitulari: Principi autem Catholico illi succurrere, ac dextram porrigere non licebit? imò verò tantò laudabilior est Regis Catholici zelus, quantò grauiora bella hactenùs inter potentissimos illos Reges Galliæ & Hispaniæ flagrarunt.

Seminaria Anglicana in Anglia regno ab Anglis excitata.

CAPVT XIX.

QVoniam Regina Elizabetha in edicto suo maximè in Seminaria, quæ in Gallia, Italia, & Hispania adolescentes Anglos alunt, qui patriam suam ad sanctam nostram Religionem reducere conantur, inuehitur; & quoniam illa Papam & Regem Catholicum insimulat, quòd istis Seminarijs ad regnum Angliæ turbandum abuti mentitur; contraque illorum iuuentutem, ac Sacerdotes, & Patres Societatis Iesu; qui eos gubernant & docent, maledicentiæ suæ dentem acuit; machinas disponit, & furorem, sæuitiamque suam demonstrat: operæ pretium facturi videmur, si istorum Seminariorum rationes reddamus, ac quid in ijs fiat; commemoremus, priusquam ad ipsius edicti mendacia, & pœnarum; tormentorumque diuersa genera, quæ contra homines innocentissimos in Anglia excogitantur, accedamus.

Præsupponendo igitur omnia ea, quæ de Seminariis Rhemensi & Romana, ac de illorum etiam fructu in libro tertio huius historiæ retulimus; Sciendum est; Romanos nonnullos Pontifices, adolescentes bonæ indolis, ac in Regnis Christianis natos, doctrina Catholica, & cæremonijs Romanæ Ecclesiæ imbuere consueuisse, vt deinde ijdem ad sua reuersi, quæ peregrè didicerunt, in compatriotas suos transfunderent. Certè de S. Gregorio eius nominis I. qui à Venerabili

Beda

Beda Angliæ Apostolus nominatur, eius in vita legimus, quod suo sumptu in monasterijs iuuenes Anglos sustentarit: Et Gregorius VII. de hac materia ad Olaum Noruegiæ Regem sequens breue exarauit.

Notum autem vobis esse volumus, quoniam desiderium nostrum est, si quomodo possemus ad vos aliquos de fratribus mittere, qui fideles & docti essent, ad erudiendum vos in omni scientia & doctrina in Christo Iesu, vt secundum Euangelium & Apostolicam doctrinam decenter instructi, in nullo vacillantes essetis, sed radicati atque fundati super stabile fundamentum, quod est Christus Iesus, abundantius atque perfectius in virtute Dei cresceretis, & secundum operationem fructuum fidei, æterna retributione dignum redderitis. Quod quia nobis tùm propter longinquitatem terrarum, & maximè propter ignotas linguas valdè difficile est; rogamus vos, sicut & Regi Danorum denunciauimus, vt de iunioribus & nobilibus terræ vestræ ad Apostolicam aulam mittatis, quatenus sub alis Apostolorum Petri & Pauli sacris ac diuinis legibus diligenter edocti, Apostolicæ sedis ad vos mandata referre, non quasi ignoti, sed cogniti, & quæ Christianæ Religionis ordo postulauerit, apud vos non quasi rudes aut ignari, sed lingua ac scientia, moribusque prudentes, dignè Deo prædicare, & efficaciter, ipso adiuuante, excolere valeant.

Horum duorum Gregoriorum, primi puta & septimi exemplum secutus Gregorius XIII. postquam Seminarium Anglicum Duaci incepisset, ac illud postea Rhemos in Gallia transtulisset, Romæ etiam Seminarium pro iisdem Anglis instituit. Ad quod stabiliendum & confirmandum vigesimo tertio Aprilis Anno 1569. qui fuit septimus sui Pontificatus, Bullam expediuit, in qua huius Seminarij abs se instituti causas cõmemorans, ita inquit.

Quare cum quotidie non sine graui animi nostri do-

lore, sanctam Domini nostri Iesu Christi sponsam diuersorum eius hostium conspiratione & violento ex multis partib' incursu oppugnari cernamus, antiquisque hostibus infidelibus Turcis, Iudæis, nouosq; Hæreticos & Schismaticos accessisse, qui omni impietate & scelere imbuti, ac veluti aduersarij nostri furijs exagitati, in piæ matris exitium feruntur, quod officij nostri ratio à nobis expostulat ad hominũ impetus, quo maximè opus esse videmus vires nobis à Domino traditas opponimus, populosque imbecillitati nostræ à diuina benignitate concreditos præsidijs contra hostium oppugnationes paratis communimus; Cumque nullum firmius præsidium aut remedium certius inueniri possit, quàm vt Regionum ab hac peste oppressarum iuuentus, cuius teneros animos facilè est ad virtutem flectere Cathol. Religionem imbuat, ab initio vsque nostri Pontifi. operam dedimus, vt diuersarum nationum Collegia, nostris sumptibus, in vrbe erigerentur. Quæ interea dum sedulò agimus ad Angliæ regnum magnis quondam opibus & Catholicæ Religionis studio florentissimum, nunc verò teterrima hæresis labe, quæ omnes ferè eius partes comprehendit, deuastatum pietatis oculos dirigentes, eiusque calamitatem, vt sæpè alias miseranter reperimus, Anglorum nationem ad Christi fidem à B Gregorio Pontifice conuersam, ex eo tempore singularem fidem, reuerentiam, atque obedientiam contra Roman. Pontificem, sanctamq; Sedem Apostolicam præstitisse, quæ etiam in tanta nostrorum temporũ caligine, in aliquibus insignibus illis quidẽ, & illustribus viris effulsère, qui pro huius Sedis dignitate, & orthodoxæ fidei veritate, vitas suas cum sanguine ponere non dubitarunt, versanturq; quotidie ante oculos nostros, iuuenes ex illo miserrimo regno huc profugientes, qui diuino spiritu ducti patria, parẽtibus, & bonis relictis, sese nobis ad Catholicæ religionis, in qua nati sunt, institutionẽ suscipi-

suscipiendam miserabiliter offerunt, eo animo, vt saltem sibi primum comparent, deinde verò vt post adeptam diuinarum rerum scientiam in Angliam ad alios, qui à via veritatis declinarunt, erudiendos reuertātur. Nos igitur Gregorij eius nominis primi pia in Anglos officia, eiusque erga illos bonitatem imitari cupientes, vt quemadmodum ipsi conuersionis, sic & nobis ab errore reuocationis beneficium accepisse in Domino lætentur, ac propensam eorum erga Sedem prædictam deuotionem adolescentium, item Catholicæ doctrinæ adipiscendæ studium amplectentes, motu proprio & ex certa scientia nostra, deque Apostolicæ potestatis plenitudine ad omnipotentis Dei laudem, & fidei Catholicæ incrementum, dilectæque nobis nationis Anglicanæ commodum, & salutem, in ædibus Hospitalis Anglorum de vrbe, vnum Collegium Anglicanum nuncupandum perpetuò erigimus & instituimus.

Fructus autem Seminariorum istorum, quà Rhemensis, quà Romani, adeò copiosus fuit, vt præter multos illorum filios, qui pro sancta nostra fide in Angliæ regno sanguinem suum profuderunt; hodierna etiam die plus quàm trecenti Sacerdotes illud illuminent, cæcos hæreticos illustrent, dubios confirment, & sustentent, ac denique Catholicos consolentur, & ad Dei gloriam ac honorem procurandum extimulēt. Quod cum Regina intelligat, nihil illa cum vniuerso suo consilio peius odit, quàm Seminariorum illorum Clericos, exercendo contra eos extremum furorem, ac immanitatem: quòd videlicet inquit, alios externos hostes, etsi multi & potentes sint, subditorum tantùm corpora inuadere; istos verò intellectus, voluntates, & animos ita vincere, sibique subijcere, vt in ijs Religionem Catholicam, reuerentiam, & obedientiam Papalem plantent ac seminent. Quod quidem illi omnibus calamitatibus calamitosius esse arbitrantur, quia videlicet vident, quod religione mutata, regno-

rum etiam administratio variatur. Atque ob hanc deinde causam Catholicos regni sui adeò barbaris & crudelibus legibus persecuta est, qui solùm vertere, ac patriam deserere cum multis nobilibus, opulentis & primariis, quà viris, quà iuuenibus coacti sunt; ne videlicet propriis in domibus, aut vitam, aut fidem amitterent. Vnde cum ad tantam Anglicanorum adolescentum, qui quotidie ex patria sua profugiunt, multitudinem sustentandam, duo illa Seminaria, puta Rhemense & Romanum, non sufficerent; Philippus II. Rex Catholicus præter eleemosynas, quas Seminario Rhemensi hactenus contulit, nullam aliam ob causam, quàm vt hic in Hispania securum & certum perfugium haberent, aliud Seminarium Vallisoleti Anno 1589. Deo aspirante, ac multis deuotis Prælatis ac Dominis opem suam porrigentibus, excitauit. Quod adeò felices progressus & augmenta habet, æquè vt copiosum ex eo fructum, atque vel ex Roma, vel Rhemensi possimus expectare.

Præterquam, quòd iam quædam illius experimenta habeamus; dum videlicet nonnulli eius collegæ ac filij hodierno etiam die multa pro Christi fide in Anglia faciunt ac patiuntur. Quod quidem adeò magnum est, vt illo Ecclesia & ciuitas Hispalum permotæ adolescentes illos Anglicanos amplexari, domos illis assignare, eleemosynas & sustẽtationes elargiri cæperit. Quæ quidem etiam deinde charitas nouo Seminario Anglicano initium dedit, nempe in eadem illa nobilissima ciuitate, anno 1593. in ipsa Octaua gloriosi Martyris S. Thomæ Cantuariensis, ac Angliæ primatis, præsentibus Cardinale, Archiepiscopo, multis Nobilibus, Ecclesiasticis, Senatoribus, & præstantissimæ ciuitatis Primoribus ac Patricijs. Vnde omninò fateri debemus Deum maximo beneficio nostram nationem affecisse, dum videlicet illius gratia assistente, externos recipit, exules amplexatur, ac pro fide Catholica patientes in visceri-

visceribus suis collocat ac sustentat: dumque operibus amicitiam ac bonam correspondentiam, quam duæ illæ nationes aliquando habuerunt, demonstrat: ostendens atque significans odium illud, quo Hispania Angliam prosequitur, non personas, sed hæreses concernere, neq; ad omnes Anglos, sed tantùm ad Iesu Christi hostes se extendere, qui illius fidem detestantur, Sacramenta execrantur, & vexillum contra Deum erexerunt. Et sequitur sanè in hoc Anglia, Regem ac Dominum suum, qui tāto cum affectu Seminaria illa amplexatur, tantaque cum benignitate illis auxiliatur, vt non contentus eleemosynis iis succurrisse, ac multis aliis beneficijs ea affecisse, cum Vallisoleti anno 1592. ageret Seminaria illa Anglicana, cum propria sua, Serenissimæ Infantis, & filiorum suorum persona, datis etiam literis voluerit confirmare. Quin idipsum etiam Anglicanum Seminarium Vallisoleti cum voluntate & authoritate Regis Catholici inchoatum, Clemens VIII. confirmare non dubitauit, qui primo Pontificatus sui anno, ad instantiam & petitionem eiusdem Regis, sequentem Bullam expediuit.

CLEMENS PAPA VIII.

QVoniam præsidium firmius nullum est, nec remedium efficacius contra eos, qui falsis suis erroribus ac dogmatibus Romanam Ecclesiam oppugnare satagunt, quàm Prouinciarum hæresi infectarū iuuentutem in Religione Catholica instituere; quod videlicet adolescentium animi molles ac faciles, virtutem sibi impressam recipiunt ac seruant: Et considerans istud piè ac attentè charissimus noster in Christo filius, Philippus Rex Hispaniarum Catholicus, cuius excellentem benignitatem & liberalitatem, Rege Catholico absq; dubio dignam, multi Anglicani exules adolescentes fuerunt experti, qui ex miserabili Angliæ regno (quod aliàs tantoperè floruit, erga fidem Catholicam deuotissimum fuit, nunc autem hæreseos grauissimæ infor-

tunio affligitur atq; opprimitur) in Hispaniam transfugerunt, in ciuitate quæ in Diœcesi Valentiæ sita est, Collegium Anglicanum, ad Dei omnipotentis gloriam & honorem, ac eorundem Anglorum receptaculum extruxit: qui pro fide Catholica suapte sponte dictum regnum deseruerunt, constituentes suo tempore in illud reuerti, & ad veritatis viam gentiles suos miserrimè occæcatos reducere. Cumq; dictus Rex Catholicus singulis annis certos reditus ad studiosorum, aliorumq; hominum eo in Collegio viuentium assignet ac repræsentet, nobis humiliter per dilectum filium, & nobilem Dominum Antonium Ducem de Sesa, & de Soma Legatum suum supplicauit, quatenus benignitate Apostolica dicti Collegij erectionem ac institutionē dignari vellemus. Collaudantes itaq; pium illud propositū, ac opus Rege Philippo dignissimum, eius precibus inclinati, Apostolica autoritate, ac certa nostra scientia approbamus & confirmamus erectionem ac constitutionem dicti Collegij, ac omnia & singula, quæ ex hac institutione sequerentur: supplentes omnes ac singulos defectus, tam facti quàm iuris, qui fortassè possent interuenire.

Ecce tibi summorum Pontificum & Regis Catholici actiones. Ecce earundem intentionem. Ecce Bullas. Ecce Seminariorum excitatorum caussas & rationes. Atque hæc omnia non modò iure reprehendi possunt, sed multis nominibus laudanda & commendanda sunt. Vt enim à Papa exordiamur, ad quem Catholici Anglicani, vexati, afflicti, & desolati confugient, nisi ad caput Ecclesiæ Catholicæ? An non ad eum, qui secundum D Hieronymum est communionis fidelium securissimus portus, & lapis lydius falsam doctrinam à vera, & adulterinum aurum ab Obrizo distinguens? Nunquid ad eum, qui primus Pastor & Episcopus nostrarum animarum, imò Vicarius vniuersalis Iesu Christi est? Nunquid ad eum, qui rationes sui officij, vnctionem spiritus sancti, & abundantiam caritatis, misericordiæ, & cōpassionis maiori in copia

accepit, quiq; neminem fidelium, ex quacunq; Christiani orbis parte aduentantem, vt alienigenam depellit & auersatur? Nunquid ad eum, qui semper refugium & asylum fuit omnium Episcoporum persecutionem sustinentium, qui ad Sedem Apostolicam recurrebant, certissimum ab ea auxilium, solatium, & refrigerium expectantes, quemadmodum S. Cyprianus ad Cornelium, & Stephanum Papas: Athanasius ad Marcum & Iulium: Chrysostomus & Augustinus ad Innocentium: Basilius ad Liberium: Hieronymus ad Damasum: Theodoretus ad Leonem magnum; imò quemadmodum innumeri alij sancti viri sub alas & protectionem summorum Pontificum, pro tempore & necessitate sua confugerunt.

Ad quem autem Angli exules propter fidem confugient, nisi ad eum, qui Angliæ Apostolis successit? ac eorum locum tenet, qui eandem fidem prædicauerũt, pro qua illi patiuntur? Ad quem, inquam, confugient, nisi ad eum, cuius sedes omnium afflictorum Christianorum asylum, in necessitatibus constitutorum refugium, & naufragantium, ac pro Christo patientium portus fuit? Quod si ita est, quo ore, & qua fronte impudentissimi Caluiniani hæretici vituperare mihi audebunt & accusare, vel Anglicanos Catholicos, quod pessimè ab ijs tractati, vexati, habiti, & afflicti, ad Sedem Apostolicam, tanquam ad benignissimam matrem confugerunt: Aut quomodo Romanum Pontificem culpare, quod illos ceu dilectos filios recepit, sustentat & amplexatur?

Quod si oculos ad Regem Catholicum conuertamus, quid calumniæ illæ in eum contortæ aliud sunt, quàm eorum dicta, de quibus Propheta inquit: Sunt inter vos, qui bonum malum dicunt, & malum bonũ, qui ex tenebris lucem faciunt, & ex luce tenebras?

Rex Catholicus Philippus, tanquam Rex verè Catholicus, pro fide Catholica patientibus succurrit:

& tanquam potentissimus Monarcha, iuuentutem nobilem, ingenuam, & afflictam sustentam: & denique tanquam misericors & benignus œconomus, fidelium suorum fratrum ærumnis, miseriis & calamitatibus compatitur. Atque hoc factum non laude dignum, non prædicatione, non commendatione afficiendum nobis debet videri. Certè in omni memoria honorati, & à Christianis adiuti sustentatique fuerunt, qui pro Christo passi sunt. Et idcircò Seuerus Sulpitius in sua historia, scribens de sanctis Episcopis, qui propter fidem Catholicam à Constantio Arriano Imperatore proscripti fuerunt, hæc ait: *Ceterùm exules satis constat totius orbis studijs celebratos, pecuniasq; eis in sumptum affatim congestas, legationibus quoq; eos plebis Catholicæ ex omnibus ferè prouincijs frequentatos.*

Ambrosius de iisdem sanctis Episcopis ait: *discurrunt per vniuersum mundum, tanquam homines qui nihil habebant, ac omnia possidebant.* Quemcunque illi locum attigissent, pro Paradiso habebant: nunquam eos aliquid destituit, quia fide abundabant; imò alios etiam ditauerunt, quia etsi pecuniam non haberent, diuina tamen gratia affluebant.

Hæretici Anglicani Papam propter Anglorum Seminaria reprehendunt: Noui è contra Iaponiæ Christiani eidem pro Seminarijs in suo regno excitatis gratias agunt.

CAPVT XX.

NVnc vt quod diximus clarius & manifestius adhuc euadat, Papam videlicet Catholicos Angliæ exules in Seminarijs Anglicanis fouentem nequaquam regnum illud velle interturbare atque concutere, prout Elisatha in edicto suo calumniatur, sed officij sui numeros ac partes implere desiderare: Alia Seminaria à Gregorio XIII. pro tot prouincijs excitata transeuntes duas hoc loco epistolas, duorum Iaponiæ Re-

gum ad Sixtum V. recitabimus: in quibus illi inter cætera Sanctitati suæ gratias pro eleemosynis agunt, quas ab illa acceperant pro Societatis Iesu Patribus & Seminatijs Iaponiæ sustentandis. Et cognoscemus nos sanè ex ijsdem literis, quantum Anglicana impietas cõtra Sedem Apostolicam à deuotione & reuerentia duorum Christianorum Principum in Iaponiæ regno viuentium, differat ac discordet. Adducemus autem illas eo fine, vt infelices hæretici confundantur, & cæcitatem suam deplorent; veri autem sanctæ Ecclesiæ filij consolationem accipiant, in Domino lætentur, ac illi infinitas gratias pro benignissima protectione agant; tum pro cura & sollicitudine religionem suam dilatandi, amplificandi, per omnia mundi regna & prouincias propagandi, ac innumeras ouiculas miserè aberrantes ad sui amorem & cognitionem reducendi; vt ita cum reliquis congregentur, congregatę vnum ouile constituant, & sub vno pastore Iesu Christo viuant, ac maneant. Certè omnes Dei seruos, qui pro sancta Ecclesia persecutionem patiuntur, maximo gaudio & lætitia perfundi necessum est, cùm cogitant Deum nostra ætate & memoria sanctam & Apostolicam fidem per tot ac tàm remota & longè dissita regna propagasse. Vnde etsi altera manu nos cædat & castiget; altera tamen è vestigio sanat, ac blanditur; & hæreticorũ quas patimur iacturas copiosa gentilitatis acquisitione & saluatione recompensat. Huic laus & sempiterna gloria pro insigni illo beneficio, quo Ecclesiam suam affecit. Nunc duorum Regum Epistolas, hanc veritatem nobis manifestantes, ascribamus.

Litteræ Don Protasij Regis Arimæ ad sanctiss. Sixtum V.

Sanctissime Pater, & inter omnes Christianos Supreme.

D*Ecima sexta luna sexta, quæ fuit* 21. *Iulij anni præ-*

sentis 90. huc appulit P. Visitator Societ. Iesu, cum Cingiua Don Michaele cognato meo, Don Mancio, & cateris socijs, qui à me Romam fuerunt missi, vt pedibus Sanctitatis vestræ capita sua submitterent. quorum aduentu ita exhilaratus sum, ac si mihi mille autumni aduenissent, & decem annorum vita mea accessissent. Narrauit Don Michael quo honore & fauore à V. S. Rege Philippo, & alijs Principibus Christianis exceptus fuerit, cuius ergo gratias ago, quas nec penna, nec charta explicem.

Reddidit etiam literas, quibus B V. me dignata est, eoq; fauore prosequuta, cæteris vt Regibus Christianis annumerarit. Detulit præterea sacri ligni veræ Crucis partem, gladium & galerum, quæ Vestra Sanctitas solita est ad Reges & Principes destinare. Qui fauor & studia talia sunt, tantiq; à me æstimantur, vt statuerim æterna memoria consecrare, & inter præcipuos thesauros ornamentaq; & monumenta posterorum meorum referre. Estq; hic in me collatus honor eiusmodi, vt maior esse non possit in hac vita, & in bonam vitam futuram redundet.

Constitueram iuxta præscriptum à Vest. S. in suis ordinem, vtq; fauor & beneficia tam magna mihi delata merebantur, apparatu & celebritate qua potest, omni in regno meo maxima prædicta munera excipere: sed habendam esse rationem tyrannidis & summi odij, quo Quabacondono, Iaponiæ vniuersæ Dominus tres totos annos Patres & Christianos persequitur, iudicauit P. Visitator, tam diuq; hoc festum differendum, dum Meaco reuertatur, quo Proregis Indiæ nomine cum legatione visitaturus, Quabacondono profectus est; Ne si præuenirem, hoc meo in regno, nouæ alicuius commotionis & indignationis Quabacondono materiam daret. Quare hucusq; non potui ardens meum desiderium exequi, vt præcipuo cum honore donata reciperem. Verùm vbi redierit P. Visitator, quàm humillimè excipiam, & incredibili cum voluptate pia onera vertici imponam. Intellexi denique magna illa adiumenta, quæ Sanctitas Vestra liberaliter in Patrum,

Semina-

Seminariorum, Ecclesiarum subsidium contulit, quæ nos adeò recrearunt, vt præ gaudio corda nostra saliant, nec enim ignari sumus, augenda plurimùm hæc noua Christianismi in Iapone germina quæ tam fidelibus oculis Sanctitas Vestra intuetur & fouet; vnde infinitas gratias ago Sanctitati Vestræ, confidens futurum hinc, vt in Iaponia Regnis latissimè sancta Lex nostra excrescat. Hæc maxima Religionis euertendæ tempestas, quam Quabacondono excitauit, molesta nobis omnibus non parum fuit & laboriosa, me verò maximè exercuit, qui præter edictum & Imperium, præcipuum Patrum numerum ad me recepi, & Regno meo conclusi, in quo adhuc dum hærent, exponens me manifestissimo periculo & status mei ruinæ ac euersioni, sed cum Patribus ora declinandæ alia non est via, & cùm famuli Dei constituissent omnes in Iapone vitam deponere, neque vlla ratione deserere, quos fidei pepererant Christianos, visum est rationi conforme, vt me meaque omnia pro Dei mei obsequio discrimini subijcerem: qui paterna sua prouidentia, non modo me hucusq; è periculis eruit, sed etiam auxit, erexitq; plurimum, cum eodem tempore, ex ethnicis & gentilis superstitionis perierint multi; qui rerum euentus Christianis Iaponiæ fidem & in Deum spem auxerunt. Confidimus omnes P. Visitatoris ad Quabacondino iter susceptum finem impositurum oppugnationi & Christianorum persecutioni, quæ vt hucusque tyronum Christi exercitatio fuit quædam, ita spe adducor vt credam incremento ingenti ad augendam in Iaponia in Christum fidem. Cùm verò sciam quod cætera ex P. Visitatore S.V. resciscet, finem faciam, caput meum B V. sanctissimis pedibus submittens, hæcq; scribo ea reuerentia & animi demissione, quæ S. V. debetur. Anno 9. Dell Eradicta Tenscio, decimo octauo luna, quæ est 12. Septemb. Anno 1590.

Aduolutus pedibus Sanct. V.

Arimano, Sciurino, Daibu Don Protasius

Interio

Interior verò titulus:

Magno & Sanctiss. Papæ Sixto V. qui in terra Regis cæli locum tenet, Don Protasius Rex Arimæ magna cum reuerentia has offert.

Literæ Don Sancij Domini de Omura ad Sanctitatem Xisti V.

Sanctissime Pater.

H*Oc anno* 1590. *ad nos rediji cum Socijs Cingiua Don Michael, Regi Don Protasio & mihi cognatus, qui eiusdem Regis de Arima & Patris mei Don Barthelomæi nomine, annis præteritis cum Patre Visitatore Societatis Iesu hinc abierat præstitum obedientiam S. Vestræ, cuius regressu extrema consolatione affecti sumus, auditis fauore & honoribus, quibus & ipsa eum prosequuta est, & eius cõsilio & voluntate Reges cæteri & Christiani Principes, intellecta etiam cura paterna, qua B V. veluti* Iesu Christi *Domini nostri in terra Vicarius, & omnium Ecclesiarum Caput, Christianos Iaponiæ tuetur & protegit, perspecto præterea auri subsidio, quod Patribus Societatis contribuit, vt sese & Seminaria alant, multosq́; alios sumptus quos in Iapone faciunt, releuent. Quibus ex rebus omnes exhilarati sumus, vt par huic non videatur esse posse exultatio: simulq́; noua quadam luce perfusi sumus, & veritatis ac charitatis Christianæ notitia. Quas ob causas, quod ad me attinet, infinitas gratias Sanct. Vest. & quas habere vellem maiores, nec charta, nec penna comprehendam. At cum Don Bartholomæus Pater meus vita functus sit, illi successi, S. V. deuinctus & obstrictus perpetuò ob S. Crucis lignum & gladium, quæ per Don Michaelem ad Patrem destinauerat, quæ munera maioris facio thesauro maximo, quem vel ipse, vel posteri mei acquirant, asseruabimusq́; instar profundi pelagi & magni cumuli beneficiorum, à sanctiss. V. manu, eiusq́; opera à cælo ipso acceptorum. Verùm mota à Quabacondono, vniuersæ Iaponiæ Domino, persecutio, qua Patres & harum partium Christianos*

stianos afflixit, opportunitatem hactenus omnem ademit ea celebritate & festo, quibus par erat, prædicta munera suscipiendi: visumq; Patri Visitatori, & mihi tantisper differre, dum dictus Pater redeat. qui iam in iter se dedit visitaturus Proregis nomine, cum legatione & muneribus Quabacondono, cuius profectione speramus Christianis pacem restituendam, cum hac legatione nonnihil sedatus videatur; sed cum ea quæ in Domini nostri obsequium & Patrum bonum (quorum partem magnam in meas terras recepi, me meaq; omnia periculo exponens) & cætera quæ persecutionis tempore acciderunt V. S. ex Patrum literis intellectura sit, finem faciam, quàm humillimè pedes S. V. capiti meo iniiciens, & sanctissimam Benedictionem Vestram postulans, scribo præsentes magna cum reuerentia & humilitate B. V. debita, IX. Anno del Era duta Tensio, decimo octaua Lunæ, qui est 22. Septembr. 1590.

Eleuatis manibus & summa cum Reuerentia has literas pedibus S. V. offero.

OmuraScim Paciro Nobu Ache Don Sancio.

Interior verò titulus.

Offero præsentes magno & Sanctiss. Papæ Sixto V. quem humilimè vt Dei Vicarium veneror.

Habes hic Christiane Lector Regum Iaponiorum Epistolas. Nunc vt instituerámus de Seminarijs Anglicanis materiam continuemus; siquidem illa sedes Apostolica, Rex Catholicus, cum alijs Principibus & Dominis amplexatur, qui suis eleemosynis corũ Collegas in spem Martyrij educant.

Qui Seminaria ingrediuntur, iuramento se obstringunt, ac postea in certis rebus occupantur.

Eorum requisita.

CAPVT XXI.

AD Seminaria ista quæ modò diximus non omnes Angli indifferenter admittuntur, sed ij tantum, qui ad finem illorum consequendum aptiores esse videntur.

dentur. Atque hi plerumque mediæ ætatis sunt, virtutibus prædici, præclari ingenij, ac bonæ indolis. Inter hos sunt multi nobiles, equitum filij & magnatum, regni primorum ac procerum: qui manu Dei tacti, ab illius Spiritu ducti, & gratia extimulati, domos, parentes, & cognatos, omniaque quæ inter suos habere poterant, relinquunt, ne fidei Catholicæ iacturam faciant, & periculum adeant eam amittendi. Adueniunt etiam nonnunquam homines docti, & in literis exercitati, vt scientijs meliusimbuti, & virtutib. quibuscunq; instructi, in patriã suam redeant, & ex terra tam inculta & neglecta ante zizanijs extirpatis, religionis Catholicæ doctrinã seminent. Omnes isti, vbi per aliquot dies examinati probatiq; fuerint, tandem admittuntur, & solenni iuramẽto Deo facto, spondent se totos eius seruitio inuigilaturos, suo tempore sacros Ordines accepturos, & in Angliam reuersuros esse. Iuramenti verò forma talis est.

Iuramentum quod Anglicanorum Seminariorum Alumni præstant.

E*Go N. N. huius Anglicani Collegij alumnus, considerans quantis me Deus beneficijs affecerit, tunc autem præsertim, quando ex Patria mea ab hæresi adeo nunc afflicta eduxit, ac me Ecclesiæ Catholicæ membrum affecit; simulq; tam immensam Dei misericordiam grato animo prosequi volens, totum me illius Diuino seruitio, in quantum possum, ad huius Collegij finem adimplendum offerre constitui. Promitto igitur & coram omnipotente Deo iuro, paratum me ex animo esse, si diuina illius gratia me adiuuerit, Sacros Ordines suo tempore recipere, & in Angliam reuerti, illic vt animas gentilium & proximorum conuertam, quoties & quando huius Collegij Superiori, instituto suo conforme esse videbitur, Domino mihi illud imperante.* Atque hoc est Anglicanorum Seminaristarum Iuramentum.

Eo tempore, quo Anglicani illi Collegæ in Semina-

rio viuunt, Romæ, Vallisoleti, & Hispalis pro Superioribus habent Patres Societatis Iesu, quibus magna cum satisfactione obediunt. Habent Regulas suas & Statuta, quæ accuratè admodum seruant: habent toto die certas & constitutas horas, quas virtutum & literarum exercitijs impendunt, ita vt à primo diluculo ad crepusculum vespertinum vsque, otiosum tempus non habeant. Exercentur autem in ijs ferè rebus, quæ animarum suarum profectum & perfectionem concernunt, tum quæ eos scientijs imbuunt, admodùm reuera necessarijs, vt Hæreticos obstinatos in veritatis viam reducant. Vacant ergo orationi vocali & mentali, Missas cum deuotione quotidie dicunt & audiunt, horas suas, Rosaria & literas recitant. Examen conscientiæ, lectionem rerum sacrarum ad mensam, confessionem, hebdomadariam communionem, rerum ad finem suum ducentium ac mediorum eò pertrahentium auditionem solennem habent. Neque verò minori cum cura in omni literarum genere, quà humanarum, quà diuinarum in lingua Latina, Græca, & Hebræa, in omnibus Philosophiæ partibus naturalis & moralis; in sacra Scriptura, in Theologia Scholastica, ac præcipuè in materijs controuersis, quas hæretici Anglicani suis erroribus obscurant, exercentur; quo ita veritate sanctæ Catholicæ fidei melius perspecta & armati, prauis hæreticorum argumentis facilius respondeant, ac illos confundant. Et ob hanc causam frequentes lectiones, repetitiones, collationes, disputationes, conclusiones, omniaque alia literaria exercitia alicuius fructus & emolumenti apud illos sunt. Et laudandus est reuera Deus, quod Alumnos istos tantoperè in omni virtutum ac scientiarum genere proficere conspicamur, siquidem finis & scopus, ad quem illorum studia collimant, Deus est, qui deinde illos ipsos iuuat & prouehit.

Iam cum Superioribus Anglicanorũ istorum Collegio,

legiorum, nonnulli robusti, & ad negotium tam difficile & arduum esse videntur, maturiores & ætate prouectiores seligunt. Quamuis autem omnes pro nostra fide mori desiderent, attamen quod omnes desiderāt, id non omnibus continuò datur, sed tempus suum exspectare coguntur. Interea autem aptiores dimittunt, reliquis sancta quadam inuidia ac æmulatione flagrantibus, Deum pro illis obsecrantibus, & cum lachrymis ac gemitibus dulcissimos suos fratres deserentibus; non quia ad tormenta & mortem in Anglia crudeliter oppetendam proficiscuntur, sed quia illos sequi non possunt, ac vnà suppliciorum suorum coronas & triumphos recipere è vestigio non merentur.

Animus & modus, quo Anglicani alumni in Patriam suam reuertuntur.

CAPVT XXII.

ANimus ac spiritus ille, cum quo fortes isti milites & athletæ Dei, ad tam eximium, & periculosum facinus proficiscuntur, admirabilis prorsus est, & non nisi à Dei manu profectus. Nam quomodo absque illa possibile foret, tot nobiles adolescentes domi suæ lautè educatos, tanto cum animo & robore, in horribile infinitorum periculorum mare, atq; in syluā immanissimis bestijs plenam intrare, scientes se ab illis lacerandos esse, nisi à Deo miraculosè ex illorum vnguibus rapiantur.

Vt autem zelus iste & feruor, quem Anglicanorum Seminariorum alumni habent pro Deo moriendi, tum vt etiam gaudium cum quo in Patriam suam Sanguinem pro fide Catholica effusuri, reuertuntur, intelligatur: apponam huic loco verba ex illorum numero cuiuspiam, quæ latina lingua Anno 1592. ad Sanctitatem Clementis VIII. dixit, quando octo ex Seminario Romano eius benedictionem accepturi, Anglico itineri se accingebant.

Prof-

Proficiſcimur (inquit) Beatiſſime Pater, in Angliam, quæ noſtra patria eſt, & quæ aliquando vera & obedientiſſima Eccleſiæ Romanæ filia, nunc autem eiusdem capitalis hoſtis, & crudeliſſima aduerſaria eſt. Proficiſcimur ad ferarum ſtabula, & ad errorum ac hæreſum ſyluam, quæ aliàs ſanctitatis & religionis pulcherrimum viridarium fuit. Proficiſcimur in Angliam, quę miſerabilis eſt, quod deſolatur, miſerabilior quod perditionem ſuam non agnoſcit; miſerrima, quòd illa cognita ſe non emendat; quodque cum peruerſa & diabolica obſtinatione ſe iactitat, nobis miſeriam ſuam prædicat, & quamuis illa nos execretur, ac licet ſuos filios proditores appellet, ac mortes & tormenta vt talibus minetur, nos tamen eam agnoſcimus, amamus, & tanquam dilectiſſimam noſtram matrem amplexamur. Si enim impietas illa amorem naturalem extinxit, ita vt legitimis ſuis filijs mortē machinari non vereatur: iuſtum eſt pietatem & amorem diuinum nos excitare & accendere, vt illorum vitam & ſalutem procuremus, tametſi id non abſque noſtræ vitæ iactura fieri oporteat. Proficiſcimur, diuino fauente auxilio, vel Catholicam Religionem in Anglia reſtauraturi, vel pro eadem, ac pro veſtræ Sanctitatis authoritate, ſi id meremur, vitam profuſuri; proficiſcimur ad certa pericula cum incerta ſpe, quippe qui ignoramus, quid Deus facere conſtituerit; verum quicquid ille conſtituerit, nos ſaltem proficiſcimur, Sanctitatis veſtræ benedictioni confidentes, quæ nobis in itinere Dux, in periculis ſalus, & in tormentis refrigerium ac ſolatium erit. Hanc benedictionem humiliter à Veſtra Sanctitate petimus; & quoniam Sancta iſta Sedes tanta cum caritate exules nos & proſcriptos ſuſtentauit: nunc etiam, dum in patriam reuertimur, ſuą nos benedictione muniat & comitetur. Neque verò pro nobis tantùm benedictionem iſtam petimus, ſed cum quanta poſſumus inſtātia Sanctitati Veſtræ ſupplicamus, qua-

tenus infelicis nostræ Patriæ memor de illa iuuanda cogitare non cesset. Per hanc vestram dextram, Sanctissime Pater, quæ diuinæ clementiæ instrumentum est, per flammas diuini amoris, qui in pectore vestræ Sanctitatis ardet, per benignitatem illam, quam Redemptor noster Christus tanquam Vicario suo dedit, erga animas vniuersas, quas sanguine suo redemit, beatissimis Vestris pedibus aduoluti, petimus, rogamus, & supplicamus, quatenus Angliæ succurrat, & manum porrigat, tametsi illam nec petat, nec mereatur, imò repugnet & contradicat. Dei proprium est, dona sua & benedictiones ingratis conferre. Plus potest Vestræ Sanctitatis voluntas, quàm nos cogitare possimus; imò sciant vniuersi, non minus cum pietate & voluntate, quâm cum authoritate & dignitate Sanctitatem vestram cælo proximam esse. Nos debiles & infirmi contra innumerabilem & crudelissimum Amalechitarum exercitum proficiscimur: Vestra autem Sanctitas tanquam verus Moyses in sancto isto monte manus ad cælum attollens, nobis robur ad pugnandum, & gratiam ad vincendum potest impetrare. Quod si nunquam manus negotiorum grauitate & pondere deprimantur, non deerunt qui suis orationibus, velut quidam Aaronis & Hur fatigatas sustentent; Quo nimirum nos interea arma spiritualia fortiter mouere, & victoriam ab hostibus nostris reportare valeamus. Vtinam Pater beatissime (dicam enim quod sentio) vtinam, inquam, mihi ea felicitas contingeret, vt pro Domino meo Iesu Christo, pro patria, pro Sancta ista Sede Apostolica, & pro confessione Apostolicæ fidei mortem mihi oppetere liceret. O felicem diem, qua moriendo viuere inciperem! O quàm gloriosum Sanctitati Vestræ foret, si mei Sodales de hoste triumpharent! O felicem & diuinum Pontificatum V. S. si sub illo Anglia resipisceret, si oues erroneæ ad suum pastorem reuerterentur, si sceptrum

& corona

& corona illius regni ad pedes iſtos deponerētur, quos ego iam humiliter oſculor, ſi fides & pietas, quæ ſub Clemente VII. in Anglia exſpirauit, nunc denuò ſub Clemente VIII. cælo ac terra congratulantibus, refloreſceret?

Hæc verba cum Adoleſcens Anglus, ſummo cum affectu protuliſſet, multique ex aſtantibus illachrymarentur, ipſe Papa non parum etiam commotus ei hoc modo reſpondit: non abſque inuidia (vt ita loquar) Deus vos ad facinus tam eximium elegit, vt videlicet in ſua vinea, hoc eſt, in veſtra patria, propè cū certiſſima martyrij ſpe laboretis. Nos certè feliciſſimos nos arbitraremur, ſi vobis aſſociari, ſi vobiſcum mori, ac veſtræ felicitatis & coronæ participes fieri mereremur. Quod quia facere non poſſumus propter totius Eccleſiæ gubernacula & adminiſtrationē nobis commiſſam, & quia non meremur in veſtra patria Sanguinem profundere, quæ aliàs ſanctam hanc ſedem maxima deuotione fuit proſecuta: comitabimur vos certè deſiderio ac Orationibus noſtris, orantes Dominū, vt ſpiritum, quem cordibus noſtris indidit, conſeruare dignetur. Vos autem allaborate, vt feruor ac pietas illa, quam Deus in animabus veſtris accendit, cum virtutibus & ſanctis operibus creſcat, quouſque ad finem perſeueret, cui ſoli corona & Brauium decernitur. His dictis, Summus Pontifex ad aliam partem conuerſus copioſè illachrymatus eſt. Atque vt conſtet Seminariſtam illum Anglum Franciſcum Monford appellatum, ea, quæ ad Sanctitatem ſuam dixit, ex intimo cordis ſui penetrali deprompſiſſe, necdum ſex mēſibus completis a profectione Romana, conſtanter pro Domino in Anglia Martyrium perpeſſus eſt.

Quomodo Alumni illi in Angliam reuertantur, & quid illic agant.

CAPVT XXIII.

HOc ergo animo fortes illi Dei pugiles in Angliam reuertuntur. Hic eorum scopus, & hoc intentum est. Redeunt ergo simulato habitu, puta propter legum Anglicanarum contra illos latarum rigorem, & strictissimam executionem; propter exploratores, coricæos, & emissitios Reginæ satellites; adeò vt non nisi dissimulato habitu, modò militem, modò mercatorē, modò nautam, aut aliud vitæ genus mentientes regnū istud ingrediantur. Ne videlicet in manus hæreticorum cadant, suamque & aliorum Catholicorum, apud quos diuertunt, vitam prodigant, ac in præsentissimū periculum adducant. Et docuit hoc illos sanctus Eusebius Episcopus Samosatenus, qui temporibus Imperatoris Constantij Arriani, militari habitu ac veste Ecclesias Catholicorum visitabat, confirmabat, & instruebat, quippe ad extremum glorioso pro fide Christiana tolerato martyrio vitam consummauit,

Inter cæteras autem cautelas quæ in Angliam profecturis solent proponi, illa propè præcipua est, vt nimirum politico regimini se non ingerant, siue id benè, siue malè administretur, ne videlicet hæreticis occasio calumniandi præbeatur, & dicendi: illos proditores ac perduelles esse, & idcircò supplicio affici, ac de medio tolli. Occupabunt se autem potius circa proximum, laborabunt vt sua vita ac exemplo illum ædificent, vt ignorantes doceant, debiles confortent, robustos sustentent, lapsos erigant, hæreticos confundant, & Catholicorum afflictas animas consolētur: demonstrando Deum barbara & crudeli illa persecutione eos probare, in virtutibus confirmare, ac tantò excellentiorē gloriam ijs velle donare, quanto maioribus & acerbioribus malis fuerint afflicti; tum ostendēdo tempestates illas breui cessaturas, eundemq; Dominum, qui eas permittit, vires ac robur illas sufferendi esse imperciturum. Et quoniam illi primi in pericula se conijciunt, primi tormentis subiiciuntur; primi furcis appenduntur,

duntur, ac gladios & secures cruentant, hinc eorum verba mirabili cum energia fidelium cordibus imprimuntur. Concionantur in publico, cùm possunt; cùm non possunt, in oratorijs secretis, admonentes auditorem ac spiritualibus poculis reficientes, ne terrore persecutionum exanimati fiduciam in Deum perdant. Legunt ijs Missarum sacrificia, confessiones excipiunt, sacram synaxin præbent, benedictiones suas impertiunt, dubia eorum soluunt, & si quæ lites ac controuersiæ sunt, placidè componunt; Catholicis tanto amore illos prosequentibus, omnia vt ista eorum arbitrio, potestatique permittant. Quod si etiam diuina gratia hæreticorum corda illuminentur, ita vt veritatem agnoscant (quod sæpe & magno numero contingit) tùm verò isti illos docent, in religionis negotijs instruunt, fide Catholica, Apostolica, & Romana imbuunt; vt ex seruis & mancipijs Sathanæ (Spiritu sancto fauente) filij Dei efficiantur, & corpori mystico Iesu Christi, quod est sancta Ecclesia, velut quædam membra incorporentur.

Atque hæc nunc Seminaria illa Anglicana sunt, in Gallia, Italia, & Hispania excitata. Hic finis & scopus est, ad quem Papa, Rex Catholicus, & omnes boni, ac illorum fautores collimant. Hæc requisita Alumnorum: hoc Iuramentum, quod præstant: hæc exercitia, quibus tam in suis Collegijs, quàm postea in Anglia vacant. Cum hoc animo patriam suam repetunt, cum hac cautela & prudentia, inter gentiles viuunt; hunc fructum adferunt, & consequuntur. Hoc illud bellum est, quod pauculi, & vt videtur infirmi Sacerdotes contra peccatum, hæresin, & infernum gerunt, cum tanta turbatione Reginæ ac suorum ministrorum vt perterrefacti & exanimati vndique media conquirant, ijs vt resistere possint: quibus non repertis, ad tormenta confugiunt, ac suis supplicijs eos se coercere posse confidunt. Videamus proinde iam nunc, quid

contra veritatem tam certam & indubitatam, Regina in suo edicto adferat & mentiatur.

Primò comminiscitur, Regem Catholicum Angliam pessundaturum ac perturbaturum, Papæ potestate abusum, cum nonnullis suorum subditorum, hominibus sordidis & desperatis conuenisse, quatenus multitudinem adolescentûm dissolutorum colligerent, qui partim rei domesticæ angustijs, partim scelerum patratorum grauitate impulsi, ex patria profugerunt, & regni Anglicani proditores, ac perduelles effecti sunt: vt deinde isti in Seminarijs ea edocti, quibus Angliæ regnum penitus subuertere valeant, ac postea ad suos reuersi Reginæ subditis persuadeant, quatenus iugo excusso debitam obedientiam deferant: concitantes illis nescio quam spem de opibus & diuitijs acquirendis, si Hispanus in Angliam perrumpat. Cui quidem calumniæ aliud mendacium adiungunt, dicentes eos iuramentum præstare, quod Reginam oppugnare, Regem autem Catholicum adiuuare vellent. Ad quod vt facilius pertrahantur, cælum ijs, si pariant, appromittitur, sin verò quòd iniungitur non exequantur, tum verò virtute nonnullarum Papalium Bullarum inferni minas illis intentant.

Habes hic edicti sensum, imò tot mendacia & falsitates, quot verba. Vnde ipse beneuolus & attentus lector facilè per se intelliget, perditi ac desperati huius populi calumnias, qui quod ipse est, hoc omnes cæteros mortales esse arbitratur. Et quoniam nobis minimè constitutum est, vanitates illas refutare, neque per partes singulas examinare: hoc mihi tantum attentus lector consideret, quomodo sub nomine Reginæ alicuius, res adeò falsæ, putidæ & absurdæ imprimantur, cum præsertim ipsum vulgus ab hæreticis odio perstrictis excogitatas illas esse animaduertat.

Edicti

Edicti crudelitas contra Seminaristas & Iesuitas.

CAPVT XXIV.

His tàm barbaris, & in humanis edictis superioribus annis Regina contra Sacerdotes Seminariorum & Iesuitas promulgatis: quæ omnia Tyrannorum scita & leges, iam inde à Christo nato contra Ecclesiam Catholicam rogatas vincunt & superant, Elizabetha alias adhuc rationes adiungit, quibus Catholici & Sacerdotes perquisiti ac inuestigati, elabi non possint. Non contenti enim iudices, tribunalia, & fora ordinaria per totum regnum assignasse, ac innumerabilem lictorum, exploratorum, & Carnificum multitudinem instituisse: insuper in isto edicto mandat, vt in qualibet prouincia & Comitatu (quorum ferè quadraginta regnũ illud habet) Commissarij particulares deputentur, qui summa cum diligentia & astutia istiusmodi Sacerdotes perquirant, inuestigent, & comprehendant. Neque tantum in qualibet Prouincia istiusmodi Commissarij instituti ac deputati sunt, verùm etiam in omnibus ciuitatibus, oppidis, pagis, & parochijs singularum Prouinciarum homines quidam designati sunt, qui magna cum vigilantia inquisitioni isti incumbant, & commissionis suæ terminos inter se diuidant, ac partiantur. Hi deinde singulis saltem quadraginta diebus conuenient, de ijs quæ facta sunt, vel quæ fieri debent collaturi. Quod si ex suspectorum numero aliquis se absentauerit, id verò illi secretò Commissarijs aliarum Prouinciarum indicabunt, eum vt prosequantur, & captum ad se remittant. Traditur ad hæc in illa instructione forma Catholicos interrogandi & examinandi; iubentur Commissarij singulis tribus mensibus ad Reginam & consilium omnia, quæ acciderint, perscribere: omnes reliquos Commissarios, qui videbuntur, substituere, vt in illorum nomine cum amplissima potestate, su-

per vniuersos, nobiles & Dominos regni proceres & ministros, Reginæ aulicos, & cuiuscunque dignitatis viros, nihil non facere, decernereque possint. Iniungitur deinde omnibus per vniuersum regnum Patribus familias sub grauissima pœna, ac illius executione, vt qui à quatuordecim mensibus domos suas frequentauerunt, in ijs biberunt, comederunt aut dormiuerunt, hos illi confestim examinent, reperta in libros referant, relata conseruent, ac denique conseruata Commissarijs suis exhibeant. Quod si illorum quis ad interrogata dubitauerit, vel minus expeditè responderit, is confestim comprehensus, cum bona custodia dictis Commissariis transmittetur. Nec verò minus & à patribusfamilias pœnæ exigentur, si in examinando, in annotando, & libros suos monstrando, negligentiores fuisse comperiantur. Iam qui Sacerdotibus fauerit, vel eos non detexerit, is eo modo plectetur, quo proditorum & perduellium receptores puniri consueuerunt. Adduntur autem barbaro & crudeli huic mandato duæ potissimum res, quæ illud summè terribile, Catholicorum autem Anglicanorum conditionem extremè miseram & calamitosam faciunt. Altera est, quod per huius edicti occasionem, scurris, nepotibus, Cinoedis, & quibuslibet alijs perditis & profligatis hominibus conceditur, Catholicos vi abripere, ad tribunalia & carceres pertrahere, vexare, & molestare. Et contingit sanè non infrequenter, homines vt facinorosi, fures, homicidæ, falsarij, Reip. turbatores, & publicis notis infames pœnis & supplicijs, quæ illos manent, se subtracturi, Catholicum aliquem accusent, sicque non modò non accusentur, sed præmia etiam & mercedem reportent. Altera res est, quia adulatio & Principibus placendi desiderium communissimum potentissimumque est; & quia Regina cum præcipuis suis ministris adeò manifestè, tantáq; cum vehementia odium suum erga nostram religionem, ac Dei Sacerdotes

cerdotes, qui illam in regno ſuo tradunt, & docent, conceptum declarauit, dici non poteſt, quantum nunc hominum in Anglia reperiatur, qui Reginæ ſuæ adulaturi, edictum contra Catholicos latum exequi, illos explorare, inueſtigare, & perquirere non vereantur: credentes eo ſe modo pro fidelibus ſeruis habitos, & vt tales præmio ac mercede affectum iri. Neque verò plebeij tantum & vulgares homines iſtud factitant, ſed reperti etiam ſunt quandoque regni Anglicani proceres, qui quanta poterant diligentia Seminariſtam, Ieſuitam, aut alium quemuis Catholicum hominem, apud quem illi diuerterant, omnibus in angulis quærere, odorari, & inueſtigare honorificū ſibi duxerunt. Vnde præclarè intelligitur odium illud, quo hodie Angli veram & ſanctam Romanæ Eccleſiæ religionem proſequuntur; quodque hæreſis, homines quantumuis etiam nobiles & illuſtres, ſordidos, plebeios, ac illiberales efficiat.

At dicet mihi hoc loco aliquis, quæ hic Regina in edicto ſuo contra Seminatiſtas & Ieſuitas promulgat, voces tantùm ac verba eſſe, quorum rationem habere non oporteat. Dicet edictorum ſuorum rigorem, nouorum Commiſſariorum inſtitutionem, & tot exploratorum, ac miniſtrorum multitudinem commemorari, potiùs vt Catholicos perterrefaciant, quàm adeò crudeliter & inhumaniter tractent. Cui ego reſpondeo, furorem & crudelitatem Reginæ tantam eſſe, vt omni ſe humanitate, ac muliebri mollitie exuiſſe, contráque belluinam feritatem induiſſe videatur: Quippe quæ adeò barbara, atrocia, & truculenta, contra innocentes ſubditos & peregrinos deſignare non veretur. Videntur namque contra, Sacerdotes iſtos omnes ſe Diaboli, ac illorum miniſtri hæretici armaſſe, cunctáque ſuppliciorum, tormentorum, & pœnarum infernalium genera in hunc mundum inuexiſſe. Manet ergò Sacerdotes iſtos carceres, compedes, catenæ,

vincula, fidiculæ, ac omnia alia instrumenta, quibus homines flagitiosi torqueri solent & excarnificari. Hos fames, sitis, nuditas, ignis, gelu, æstus, frigus, & quælibet aliæ ærumnæ præstolantur. Contra hos Reginæ ministri sæuiunt, concionatores ex pulpitis clamant, Episcopi exploratores mittunt, iudices sententiam ferunt, satellites exequuntur, totusque adeò populus conuitia, calumnias, & scommata iaculatur. Hi sunt illi afflicti, tribulati, excarnificati, patibulis appensi, & dum adhuc in viuis sunt, tumulati. Hi in quatuor dissecti partes, turribus, portis ac locis, publicis ciuitatum imponuntur, prout ex hac nostra historia satis superque manifestum euadit.

Adeò videlicet nullum tormentorum aut mortis genus tam atrox ac truculentum est, quod non Sacerdotibus istis ac alijs, qui eos recipiunt, occultant, & iuuant, inferatur.

Ipsam falsitatem esse, quod nemo in Anglia ob Religionem occidatur. Edictum mendax.

CAPVT XXV.

NOn contenti barbari ac crudeles illi Anglicanæ sæuitiæ administri Catholicis per varia & exquisita tormenta vitam ademisse, honorem quoque & existimationem auferre illis conantur, dicentes cum Regina in edicto, eos non religionis, sed perduellionis ac proditionis ergò extremo supplicio affici. Et quoniam in libro secundo, parte prima huius historiæ falsitatem ac mendacium illud, causasque propter quas Reginæ ministri hunc prætextum adhibeant attigimus (imitando in hoc tyrannos Ethnicos & superiorum sæculorum hæreticos, qui cum Ecclesiam Catholicam persequerentur, ac quare id facerent sciscitarentur, respondebant: quod videlicet Catholici multa enormia ac horrenda flagitia patrare consueuerint) eò studiosum lectorem in præsentiarum remittimus.

mus. Quæ Tyrannis etsi omninò acerbissima sit, noua tamen non est, nec recenter in Anglia excogitata, sed ab alijs hæreticis ac barbaris Tyrãnis adhibita ad Martyres pro fide Catholica morientes gloria & honore suo spoliandum. Ob hanc causam D. Hierony. Constantium Arrianum Imperatorem fraudulentum persecutorem appellat, dicens eum omnibus Decijs ac Neronibus fuisse crudeliorem. Et. S. Gregorius Nazianzenus contra Iulianum Apostatam scribens hæc ait: Cepit contra nos impius ille Imperator sæuire, & vt etiam honore nos frustraret, quo Martyres affici consueuerunt, hoc primum artificiosissimè allaborabat, vt qui pro Christo moriebantur, tanquam facinorosi plecti ac puniri viderentur. Et alibi inquit: Hoc vnum Apostata studet, vim facere & fecisse videri nolle, ac nos cruciatos & mortuos honore qui pro nomine Christi patientibus solet adhiberi, priuare. O insignem hominis deliri impudentiam? Hactenus S. Gregorius Nazianzenus. Qui eximius ac eloquentissimus etiam Ecclesiæ Doctor Iulianum Apostatam ideò stultitiæ condemnat, quia nimirum is artificiosè negare conabatur, quod vniuerso mundo constabat: dicens se Christianos propter scelera perpetrata occidere, cum neminem lateret, eos idcircò mori quia Christianam religionem profitebantur. Idem autem omninò nobis de huius edicti authore licet dicere. O stultitiam singularem! ô ineptiam hominis delirantis, qui in luce tàm clara & resplendente, in re quæ manu palpari, & euidentissimè potest comprobari, id te effecturum speres, vt oculi nostri non videant, quod digiti palpant? Primum namque ex omnibus illis Seminariistis ac Iesuitis, qui hactenus in Anglia manus vestras cruentauerunt, vel vnum mihi nominare qui arma contra Reginam portarit? qui in campum contra illam militem deduxerit? qui subditos ad defectionem solicitarit? Date mihi aliquem, qui de homicidio,

dio, & furto, adulterio, aut alio grauiore delicto fuerit accusatus, quemadmodum vestræ sectæ ministris quotidie contingit. Non reperietis scio vllum, nec cum veritate dicere poteritis Dei ministrorum aliquem vt facinorosorum accusatum condemnatumq; fuisse. Imò nunquid eo tempore quo eos torquebatis & iam patibulo astarent, vitam, libertatem, ac alia præmia ijs obtulistis, si Reginam pro Anglicanæ Ecclesiæ capite reciperent? quo quidem ecquid aliud significare poteratis, quàm eo solùm nomine iniustissimè illos contrucidare? Quot sancti Martyres eodem temporis puncto coram vniuerso populo confessi sunt, se innocentes & absque culpa mori, non proditiones, non delicta, quæ de illis opponebantur, in se cadere, sed idcircò tantùm de medio tolli; quòd Christiani essent, quodque contra suam conscientiam Reginam Ecclesiæ caput fateri nollent: Deum testem & iudicem faciendo, Quod vos Dei seruis cum veritatem populo, qui ad spectaculum concurrerat, essent indicaturi, silentium imperauistis, ne innocentia cum qua moriebantur, perspiceretur? Carceres autem vestri Catholicis laicis, opulentis, nobilibus, illustribus, Sacerdotibus venerabilibus, ac viris spectatis pleni nunquid cõtra vos ipsos clamant, & solo religionis nomine eos captiuos teneri vociferantur? Certè ad calumniam & mendacium illud manifestè conuincendum, sufficiet solam Reginæ instructionem legere, quam illa ad Commissarios suos, in omnibus regni prouincijs, ciuitatibus, ac oppidis constitutos misit, vt pœnas & supplicia sanguinarij sui edicti in Catholicos lati exequerentur. Porrò huius Instructionis titulus talis erat.

Instructiones & mandata quædam secretiora, Reginæ & suorum Consiliariorum, ad Commissarios seu Inquisitores, quibus tradita est authoritas exequendi edictum nuper promulgatum, contra Sacerdotes, & reliquos Catholicos

tholicos, in vnaquaque Anglia Prouincia, seu comitatu. Secundum verò eiusdem Instructionis capitulum sic incipit.

Exigetis secundò, ab Episcopo Diœcesis illius, in qua est quæq; Prouincia, ab eiusq; Cancellario, Prouisore, & Archidiacono, alijsque ipsius Præpositis, & curatoribus publicis: nec non à Procuratoribus prouinciarum, Secretarijs, Notarijs, alijsq; ministris & officialibus Regni, etiam cuiuslibet vrbis, oppidi, aut villæ præfectis, & magistratibus rationem, numerum, nomina & habitationem eorum omnium, qui ipsis fuerunt detecti, accusati, vel id ipsorum tribunalia proximis his annis præteritis delati ob religionis negotium, quod Ecclesias publicas adire recusauerint siue viri sint, siue fœmina, & quinam processus iuris aut censura contra ipsos ab alijs iudicibus hac de causa exierint.

Hæc sunt illius secretæ instructionis formalia verba, quam ideò Deus voluit propalari, vt veritas constaret, ac edicti Anglicani falsitas intelligeretur, quod adeò impudenter asserit, neminem Catholicorum religionis, sed proditionis tantùm & læsæ Maiestatis ergò morti adiudicari. Et quoniam hæc res Dei gloriam, Martyrum honorem, fidelium exemplum & ædificationem, confusionem Hæreticorum, veritatis manifestationem, & artificiorum quibus Reginæ ministri vtuntur cognitionem concernit: immorabor paulò diutius huic puncto, ac ex ipsorum Anglorum Annalibus, Historijs & Capitulis Parlamentalibus istam vanitatem probabo.

In Annalibus itaq; eius Regni, scriptis ab Holingshedo & Stou, authoribus Hæreticis, & cum publica authoritate ad perpetuam factorum Elisabethæ memoriam exaratis Anno 1559. hæc verba leguntur.

Primo Anno Reginæ mense Iulio Nicolaus Hethus Archiepiscopus Eboracensis: Episcopi autem Eliensis & Londinensis & alij tredecim vel quatuordecim, simul iussi compa-

rere coram Reginæ Consiliarijs, eò quòd recusarent accipere iusiurandum de Maiestatis suæ primatu Ecclesiastico, & de alijs religionis articulis, Episcopatibus suis priuati fuerunt, quod multis etiam Decanis, Arcnidiaconis, Rectoribus, Vicarijs, alijsq; Ecclesiasticis factum est, qui beneficijs suis exuti diuersis carceribus traditi fuerunt.

Deinde scriptum reperio apud Stoum in Annalibus Angliæ ipsius Reginæ priuilegio approbatis hæc verba: *Anno Reginæ 20. Nouembr. verò 30. Cutbertus Maynus (Sacerdos & Theologiæ Licentiatus) ad patibulum pertractus, suspensus, & in quatuor partes dissectus fuit in oppido Lanceſtonij Comitatus Cornubiensis, eò quod potestatem Ecclesiasticam Romanam anteferret Reginæ:* Et eadem deinde pagina iterum: *Tertio (inquit) Februarij, primo statim diluculo Ioannes Nelsonus Sacerdos ob negatum Reginæ primatum Ecclesiasticum, & alia istiusmodi proditoria contra suam Maiestatem verba, è carcere Neugar ad locum supplicij tractus est, suspensus, exenteratus, & in partes dissectus, & 7. die eiusdem Mensis Sherodus quidam ob eiusdem læsæ Maiestatis crimen, è castro Londinensi ad patibulum pertractus, eodem mortis genere vitam finiit.*

Aliud exemplum ex publicis Regni Annalibus desumam. Holingshedus enim Hæreticus perditissimus Anno 1574. suæ Chronicæ, hæc verba habet. *Anno Reginæ 16. April. 4. Dominica Palmarum Londini comprehensi fuerunt tres illustres fœminæ, dum in ædibus suis Missæ celebrandæ interessent: Baronis nimirum Morlai uxor cum liberis suis & multis alijs: & in altera ciuitatis parte eadem ipsa hora deprehensa est Equitis Aurati vidua Guilforda, cum alijs multis fœminis insignioribus: eodemq; momento capta est in parte diuersa alterius Equitis uxor Bruna nomine, cum alijs item in eius domo permultis, qui omnes propter hoc idem delictum carceri traditæ fuerunt, & inde accusatæ, conuictæ, & iuxta formam legis condemnatæ.* Hactenus Holingshedus; nos veritatem

tatem prolixius adstruamus. Absoluto Parlamento,& statibus Angliæ dimissis, omnes rei, quantumuis facinorosi ac perditi generalem remissionem consequuntur: à qua tamen soli Catholici excepti sunt. Hinc anno 1581. qui fuit 23. Regni Elizabethæ, in actu parlamentali, quo generalis illa venia continetur, hæc verba reperimus: Volumus tamen hanc gratiæ & veniæ generalem concessionem nullo modo ad eos extendi, qui in vltimo Sessionis Parlamentalis die, quod templa nostra visitare, ac diuinis officiis interesse noluerunt, vel propter cõtumaciam in negotio nostræ religionis, iam in nostro Regno stabilitæ fuerint comprehensi. Constituimus proinde omnes istiusmodi captiuos beneficio generalis nostræ gratiæ, indulgentiæ & remissionis nullo modo frui debere, quoad quidem in dicta sua pertinacia ac inobedientia persistant. Anno 1585. qui fuit 27. Regni Elisabethæ, mense Martio, in Parlamento lex longè crudelissima contra Catholicos perlata est. In cuius principio statim dicitur, quod etiam edictum istud continet, puta Sacerdotes Angliam ingredientes, hoc tantum agere, vt illam turbent, ac Reginam occidant. Quod cum author pro legis suæ fundamento accepisset, ac illam verbis acerbissimis infarciuisset, mox suiipsius oblitus, paragrapho nono eiusdem legis inquit: Constare autem nolumus scitum illud, & quod in eo continetur, ad nullum se Iesuitã, Sacerdotem, Seminaristam, aut alium Sacerdotem, Diaconum, Religiosum, aut Ecclesiasticum (quomodolibet dictum) extendere. Potest clarius, potest expressius potest euidentius dici causam huius persecutionis esse Religionem? O veritas quantam vim habes: dum videlicet hostes etiam ac inimicos tuos, quod res est, cogis confiteri! Sunt certè hæc formalia actorum verba, sunt scita Capitulorum Parlamentalium, sunt Leges, sunt Chronicæ, & sunt Annales. Videamus iamnunc etiam quemadmodum cum ijs Reginæ dictum conueniat.

Edictum

Edictum dicit neminem Catholicorum religionis causa mori: Annales autem clamant viros nonnullos illustres ac Sacerdotes patibulo appensos, exẽteratos, ac in quatuor partes fuisse dissectos, quia nimirum Reginam pro summo Ecclesiæ capite agnoscere noluerunt Hanc autem Religionis causam esse, quis sanus dubitat? Annales testantur multas primarias mulieres quod Missæ interfuerant, iuxta legis tenorem fuisse condemnatas. Et quærat hic quispiam vtrum Angli Catholicos ob religionem occidant? Edictum dicit neminem ob religionem vita, bonis, facultatibus, & libertate in Anglia priuari. At perhibent Annales multos Episcopos, Archiepiscopos, Prælatos, & Ecclesiasticos in magna dignitate constitutos, Ecclesijs, reditibus & beneficijs spoliatos & in carceribus propter Religionis nonnulla puncta pessimè fuisse tractatos. Quid est hoc aliud, quam libertatem, quam bona, quam vitam amittere? Quod si etiam omnibus istis authoritatibus destitueremur, illud tamen opinor sufficeret, quod Capitula Parlamentalia quoslibet reos Hæreticos inculpatos ac innocentes carceribus eximi non volunt. Potest ergo in Anglia adulter, homicida, latro, blasphemus, periurus, & homo quantũuis flagitiosus gratiam obtinere, dummodò hæreticus sit; valore videlicet Capitulorum Parlamentalium: solus autem Catholicus, quia talis est, ab omni gratia exclusus est. Quæ cùm ita certa ac ipsa meridiana luce clariora sint, audet adhuc Regina publicè dicere in Anglia ob religionem neminem mori, neminem bonis, facultatibus, & libertate spoliari? sed idcircò tantum quia proditores sunt, & quia legitimò suo Regi ac Domino repugnant? O impudentiam solis hæreticis propriam! videamus nunc etiam quibus rationibus barbarum illud edictum adeò manifestum mendacium confirmet.

Ratio-

Rationes Edicti, quibus asseritur neminem in Anglia ob Religionem mori.

CAPVT XXVI.

TRibus argumentis edictum vtitur, vt adstruat neminem in Anglia ratione Religionis interfici. Primum est, quia in processibus criminalibus contra Catholicos institutis illi non alio titulo accusantur, condemnantur, & occiduntur, quàm læsæ Maiestatis. Secundum est, quia in Anglia multi opulenti & præstantes viri, qui diuersam a Regina fidem tuentur nec vita, nec bonis, aut libertate priuantur. Tertium, quia adeò blandè & modestè cum diuersæ religionis hominibus agitur, vt nihil præter mulctam pecuniariam ab ijs exigatur, qui Ecclesias Anglicanas nolunt frequentare. Examinemus nunc tres istas rationes, ac earum pondus veritatemque consideremus: Posito enim quod conclusionis falsitatem conuicerimus, eius etiam argumenta refellenda sunt, vt illa ipsa veritatem nostram testificentur.

Primam rationem, quæ ait in Processibus criminalibus nullam religionis, sed læsæ Maiestatis mentionem fieri, falsissimam esse ipsi Processus testantur, in quibus plerisque non alterius delicti quàm Religionis mentio injicitur. Anno 1578 die 17 Februarij, Londini Adolescens, imò puer 14. annorum, liberalis admodum formæ Thomas Scherodus, post sex mensium captiuitatem, post catenas, post inediam, post alia plura tormenta in arce Londinensi patibulo appensus est. At quare? Non egressus erat Angliam absque licentia; non fuerat Romæ, non vixerat in Seminarijs, non erat ordinatus à Papa, nunquam regnum turbare conatus fuerat, non accusabatur vt seditiosus Iesuita, nec vt proditor condemnabatur. Cur ergo condemnabatur? quare accusabatur? Solum quia diuersis quæstionibus à Iudicibus institutis satisfacere nolens, confessus fuit penes Papam supremam Ecclesię esse potestatem, Atque

hoc ex eorundem iudicum publicis actis constat ac liquet. Sub idem ferè tempus ac eadem in Londinensi arce alius adolescens laicus Coperus dictus, non accusatus, non conuictus, sed in itinere Rhemos versus interceptus comprehẽditur ac Marchio coronatur. Marco autem Tipeto quis nescit candenti ferro aures fuisse traiectas? Quis easdem Bibliopolæ Roulando Ginx, & nobili Valangero amputatas esse ignorat? ob nullam planè aliam, quam ob religionis causam. Iam anno etiam 1583. Ioannem Bodæum, & Ioannem Sladum, duos doctrina ac ingenijs excellentes adolescentes, alterũ Vintoniæ, alterum Andoueri occisos constat; quod negarent Reginam in rebus Ecclesiasticis Papalem potestatem habere, quemadmodum ipsorum iudicum sententia declarauit. Similiter Anno 1584. Gulielmus Canterus Londini & Richardus Vitus Valliæ post atrocia tormenta mortem perpessi sunt: alter quod librum Catholicum imprimi curauisset, alter quod Sacerdoti peccata sua confessus fuisset. Verum satis vt opinor exemplorũ istud est, ad primã edicti rationẽ repellendã.

Plura tamen qui scire desiderat, is ingentem copiam eo in libro reperiet, cuius titulus est: *Concertatio Ecclesiæ Catholicæ in Anglia aduersus Caluinopapistas, & Puritanos sub Elisabetha Regina.* Prodijt hic Treuiris Anno 1588. extatque in eo supplicatio nonnullorum nobilium Catholicorum, quam pro religione capti, Reginæ consilio exhibuerunt, explicantes in ea carceris miserias ac calamitates, iuxtaq; humiliter obtestantes, quatenus pœnarum acerbitatem nonnihil mitigaret. illi ergo inter cætera sic aiunt: Si à sua Maiestate quod petimus impetrare possemus (tametsi iam à multo tẽpore captiui teneamur & condemnati simus, quod ad Caluinistarum templa & conciones accedere noluimus) vellemus equidem planè ac sincerè protestari, nos toto vitæ tempore nullam aliam ob causam quàm propter conscientiarum nostrarum scrupulos suæ Maiestati

iestati obedire non posse: in reliquis autem illam pro nostra Domina, Principe & Regina clementissima velle agnoscere. Potestne clarius ac expressius dici, nobiles illos incarceratos, ac bonis suis ob religionem fuisse priuatos? Consideranti sanè mihi aliquoties asseuerationem cum qua falsitas ista in hoc edicto affirmatur, & facilitatem qua ea potest conuinci, abesse non posse, videtur, quin vocabula illa religio, proditio, Catholicus & perduellis, apud Anglos propriam rationem ac significationem habeant, quam alia regna & prouinciæ non agnoscant atque intelligant, siquidem in toto terrarum orbe Religio virtus est, quæ docet hominem cum debito interiore ac exteriore cultu Deum reuereri. Proditio autem est conspiratio contra personam vel statum Principis: in Anglia autem vocabula ista ita cōfundantur, vt religio & proditio pro eodem sumātur. Hinc postea leges contra eos qui Catholicam religionem profitentur rogauerunt, planè ac si eadem ratione qua Catholici sunt, etiam proditores ac perduelles debeant censeri. Ponamus exemplum. Mandat Regina, ne quis sub vitæ pæna Ordines à Papa accipiat, ne Missam dicat, ne alicui confiteatur, ne Bullam, Breue, & Papales literas secum ferat, ne quemquam ab hæresi, vel Schismate absoluat, neue se absolui aut reconciliari patiatur. Mandat ne quis res sacras Roma delatas, vt Agnos Dei, cruces, imagines, granaque indulgentiarum secum portet. Quisquis autem horum mandatorum aliquod præuaricatus fuerit, hunc illa pro proditore, Papæ amico, suo hoste, ac supremæ suæ spirituali potestati contrario habebit, ac vt talem persequetur, affliget & trucidabit. Atq; hinc omninò est, quòd qui Missam dixerit, qui confessus fuerit, qui peccatorem absoluerit, qui hæreticum Ecclesiæ reconciliauerit, qui reliquias, crucem, aut alia secum tulerit, proditor audiat ac nominetur. Quin cum isthæc omnia actus

sint Catholicæ religionis, dicunt eos rebellium, seditiosorum, Reginæ hostium ac coronæ suæ aduersariorum esse, ac vt tales tractari oportere: quia nimirum in Nomenclatore Ministrorum Regiorum idem est religio quod proditio, etsi rem quampiam Catholicorũ fidem concernentem faceres idem quod rebus nouis studere. Vnde ad extremum consequitur neminem illos propter religionem, sed tantummodo ob perfidiam rebellionemque occidere; quippe cum apud eos maior proditio rebellioq; non sit, quàm Catholicum esse, & tale aliquid facere, quo Catholicum te monstres ac fatearis Quod sanè euidentissimum argumentum est odij illius, quo miseri isti Deum & sanctam eius fidem prosequuntur; quod videlicet nullum delictum enormius, & grauius putant reperiri, quàm esse Catholicum. Secunda ratio, quæ ostendit multos diuites Angliæ contrariæ religionis nequaquam tamen vita & bonis suis spoliari. Anteà satis refutata est, cum diceremus multos propter religionem Catholicam vitam ac libertatem amisisse. Illud itaque tantum addo secundam isthanc rationem, tertiæ aduersari, quæ Reginæ moderationem in certa pecuniæ summa exigenda commendat. Si enim Catholici pœnæ loco pecuniam soluunt, nunquid id facere coguntur, quia Catholici sunt? Si autem illorum bona ijs adimuntur, nunquid iam secunda ratio corruit? Obseruemus autem & hoc loco edictum certam mulctæ summam non ponere, quòd videlicet fide propemodum maior est. Ego sanè non Turcam, non Tartarorum Principem, non denique vllum subditorum suorum hostem tam graue suis pondus ac tributum propter religionis odium imponere existimo.

Quilibet Catholicus, cuiuscunque ætatis, conditionis, ordinis & dignitatis, vir ac mulier, si 17. annum agat, Hæreticorum Ecclesias adire, aut singulis mensibus

ſibus quatuor libras Anglicas ſoluere cogitur: Quæ quidem ſumma ad ſexaginta ſex ſcutos excurrit. Sed neque hac ſumma perſoluta Deo in fide Catholica ſeruire illis permittitur, imò ſemper captiui detinentur & inter timores perpetuas vitam degunt. Si Miſſæ interſunt, aliam mulctam ſoluunt: ſi peccata Sacerdoti confiteantur, vt prodirores puniuntur. Atq; hoc modo per ſingulos ſanctæ religionis noſtræ articulos tráſcurrere poſſemus.

Iam quoties contingit, vt Catholicus quiſpiá mulcta perſoluta, quia hæreticorum templa frequentare noluit, poſtea etiam omnibus bonis exuitur; Et ita in eadem petitione, quam ſupra dicti nobiles captiui Regio conſilio exhibuerunt, dicitur: recurrimus ad maieſtatis ſuæ clementiam, & ad miſericordiam dominationum veſtrarum, ſupplicantes humiliter, vt conſiderent quantæ patrimonij noſtri anguſtiæ ſint, & quàm omninò exiguas opes terra nobis noſtra ſuppeditet, ad ſoluendum pœnas pecuniarias nobis impoſitas; tum vt etiam periculi recordentur, in quo conſtituti ſumus, ne videlicet contagioſo aliquo morbo inficiamur, propter aëris corruptionem, anguſtias carceris, multitudinem captiuorum, & multitudinem infirmorum. Quæ omnia nos impellunt & cogunt apud vos ſupplicare, vt pro nobis apud ſuam Maieſtatem intercedát: primò quatenus illius gratiam conſequi mereamur, ac deinde vt nobis pœnas pecuniarias ita mitiget, illas vt pendere poſſimus, remanente tantùm nobis aliqua recula, qua nos, vxores afflictas, ac filios mendicos ſuſtentare valeamus. ac denique, vt qui iam diu catenati ambulamus, liberiorem aliquam ò & minus atrocem carcerem habeamus. Verùm finis ſit huic Capitulo, ſiquidem de materia iſta, doctum & grauem librum ſcripſit, Illuſtriſſimus & Reuerendiſſimus Cardinalis Guilielmus Alanus, reſpondens impudenti & inſulſo cuidam hæretico, qui tractatum ſcribere auſus eſt, quem

Iustitiam Britannicam inscribit: in quo impudentissimè astruere conatur, neminem Catholicæ Religionis ergo in Anglia plecti, prout libro secundo dictæ historiæ fuit declaratum.

Edictum istud acerbissimum, & toti Angliæ intolerabile est.

CAPVT XXVII.

EDictum istud Reginæ Elizabethæ, non modo impium est contra Deum, stolidum & falsum contra Papam, oppositum Regi Catholico, crudele contra Seminaristas, & Iesuitas; sed ijs etiam infame, & ignominiosum, qui regnum illud administrant.

Potestne maior infamia Reginæ aspergi, quàm si iustè ac meritò per vniuersum terrarum orbem inhumana, crudelis, & barbara existimetur? Si enim benignitas magnis Principibus propria est, & si propter illam amantur, laudantur, & respectantur, etiam ab ijs, ad quos se clementia illorum extendit, crudelitatem certè summoperè odisse debent & execrari. Quæ autem crudelitas in vniuerso terrarum orbe Anglicanæ potest comparari? Quæ religionem, innocentiam, sanctitatem, eruditionem, nobilitatem, canos, teneram ætatem, quemlibet sexum & ordinem adeò barbarè prosequitur? Quæ natio, quis Rex, quæ prouincia ita hodie ab hominũ societate & communione seiuncta est, in qua Anglicanę sęuitiæ similia possis inuenire? Turcæ Christianos in sua Religione tolerant, Lutherani in Germania Catholicos patiuntur, absque vlla vi & oppressione; Similiter in Gallia & Scotia Caluinistas non paucos inuenis, tametsi sæpè populari & militari seditioni ansam porrexerint. Scythæ & Barbari, eos non lædunt, à quibus non offenduntur, tametsi aliam & à sua diuersam foueant religionem. In sola autem Anglia terminus & modus contra Catholicam religionem sęuiendi, non inuenitur; imò quantò quis fidelior Reginæ

ginæ miniſter cupit videri, tantò crudelius innocentum ſanguini violentas manus immergit. Et faciunt tamen iſta, qui humani, politici, & populares audire volunt, quique mirabiliter ſibi gratulantur: ſi audiant adminiſtrationes ſuas moderatas, faciles, legibus antiquis, & laudabilibus Angliæ conſuetudinibus conformes eſſe, & exiſtimari. O ignorantiam Legum antiquarum, ſi tales illas eſſe credunt! O incredibilem impudentiam! ſi illas cognoſcendo, perſuadere nobis volunt, ea quæ contra Deum & Sanctos illius faciunt, antiquis Regni Britannici legibus eſſe conformia. Iſtæ enim leges, quas edictum commemorat Anno vigeſimo quinto regni ſui à Rege Eduardo Tertio contra læſæ Maieſtatis reos rogatæ ſunt: in quibus caſus illius criminis aſſignantur, inter quos ſunt contra Principis vitam coniuraſſe, aut exercitum contra illum ducere, quemadmodum manifeſtè poteſt confirmari. Hinc omnes temporis noſtri politici, qui ad gubernacula Regni Anglicani ſedent, dicunt, tot illuſtrium ac innocentum hominum cædes in Eduardi tertij legibus eſſe fundatas, propter eandem planè conſequentiam, quam ſuprà retulimus. Sacerdos eſt, ergo & proditor: Supremam poteſtatem penes Papam eſſe confitetur, ergo Reginæ hoſtis eſt: Miſſam legit, ergo Conſiliarios ſuſtollere vult: Confitetur & reconciliat, ergo exercitum contra Regnum ducit; quia nimirum in Anglicis Nomenclatoribus Catholicus proditori æquiualet, & quia ſub ſynonimis vna ac eadem res latet.

Quod ſi etiam miſerias & ærumnas intueamur, quæ ex hoc edicto conſecutæ ſunt, conſtituemus reuera illud longè grauiſſimum, ac intolerabile planè debere videri. Quæ enim maior ſeruitus, quæ grauior miſeria poteſt reperiri, quàm omnes Patresfamilias regni vniuerſi adeò rigidum examen, putidam diligentiam, & puerilem curioſitatem, in domeſticis ſuis ex-

aminandis debere adhibere? Quam graue iſtud onus, & quã vaſta moles pro regno vniuerſo iſtud eſt? Quàm difficile inquiſitoribus, quam acerbũ inquiſitis, quàm ingratum examinantibus, & quàm atrox examinatis? Si vnus explorator integrũ populum poteſt affligere, quid innumeri exploratores ac perſecutores in quolibet regno facere non audebunt? Quantum tu illorum eſſe putas? qui vel ſenectute, vel infirmitate, vel alio infortunio impediti, non ſcribunt, ſcripta non conſeruant, & conſeruata Commiſſarijs exhibere non poſſunt? Quantas occaſiones edictum iſtud vindictæ, cupiditati, inuidiæ, crudelitati, & perfidiæ, putas patefacere? Quot inculpatos, omnibus ſuis bonis ſpoliari, vt inobedientes, ac edicti tranſgreſſores, propter Commiſſarij moroſitatem, hoſtis maleuolentiam, exploratorum falſam accuſationem, ſcribarum cupiditatem, & omnium reliquorum iuſtitiæ miniſtrorum impietatem, crudeliſſime tractari, plecti, & excarnificari? grauis omninò res eſt, neminem Angliæ regnum ingredi poſſe, qui non millies interrogetur, & ad mille iuramenta adigitur, grauiùs autem eſt, quòd vniuerſum iſtud regnum tanquam carcer clauditur, extra quem ſine expreſſa Reginæ licentia pedem efferre non potes; Vnde ad extremum conſequitur, neque eos qui intrãt, neq; eos qui exeunt, ab iſtis ſe moleſtijs poſſe liberare.

Quæ verò miſeria illa eſt viatorem ad hoſpitium, ad tabernam, & ad diuerſorium concedentem, dum edit, dum bibit, toties nomine ſuo, de vita, de religione, interrogari? Quæ agẽdi ratio quemlibet domus ſuæ dominum in ea ſecurum eſſe non poſſe, ſed continuò debere expectare, vt aliquis Reginæ authoritate armatus ſe inuadat, ac bonis omnibus euertat? Idque in omnibus ciuitatibus, oppidis, pagis, prouincijs, ac totius regni parochijs? Cui iſthoc non intolerabile pondus, non inſupportabile iugum, non res omnium miſerrima eſſe videatur? Quis conſiliarios talia conſtitu-

entes

entes sapere indicet, siquidem quod faciunt, & periculũ quod ipsos subsequi potest melius non perpendũt? Maneat proinde eos non tantum impios contra Deum à bonis omnibus; non modò crudeles à quibuslibet ratione præditis, sed imprudẽtes etiam ab vniuersis Rerumpubl. ac Regnorum peritis existimari. Quis neget solam illam barbariem & immanitatem, cum qua Catholici Anglicani tractantur, defectionis & tumultus posse esse causam? Cum enim tantus diuitum ac potentum Catholicorum numerus in Anglia reperiatur, si videant propter eam se religionem affligi & molestari in qua ipsi nati, maiores autem sui mortui sunt; si cogitent terribilem illam persecutionem, à tot iam annis inceptam, indies crescere & augeri, quòd quidem aliqui supersint, qui illam foueant, regnumque illud destruere euertereq́ue satagant: Quid mirum foret, si patientia in desperationem, ac longanimitate in furorem conuersa, non veri tantùm Catholici, sed etiam hæretici, eorum agnati tot ex suis indies occidi, mactariq; conspicientes, defectionem molirentur? nunquam à periculo caruit nimiũ subditos opprimere. Pleni sunt historicorum libri, ex quibus perspicimus sæpenumerò violentiã regna turbasse, imò euertisse: vniusquisq; Principis crudelitate exacerbatis subditis, respectum, obedientiam, ac vitam etiam perdidisse. Quod si iam in Catholicorum afflictioni, Hæreticorum oppressio, & intolerabile iugum, quod edicti seueritas illis imponit, addatur, quid ambò sperari, quid expectari potest? Considerent mihi hæc edicti illius authores, cogitent nullam totius orbis nationem toties in regimine mutasse, quoties sua: cogitent contemptum religionis plerumque istas mutationes fuisse subsecutas, prout ex eo colligere est, quod Gildas sapiens, & Venerabilis Beda, ac alij prudentes Anglicarum rerum Scriptores obseruauerunt.

Cum Edicta hæc tàm falsa sint, cur publicentur.

CAPVT XXVIII.

SCiscitabitur fortassis non nemo hoc loco cur edicta tàm acerba, crudelia, ac terribilia, à Regina, quę sicut mulier est, ita plus pacis quàm belli, plus lenitatis quàm crudelitatis, plus blanditiarum quàm tormentorum amica esse deberet? Considerato præsertim periculo quod illa sibi creat, rogentur, perferantur, ac publicentur? Sciscitabitur inquam, non nemo, & iustè sanè nec immeritò: verùm vt interrogationi isti satisfaciamus, antè videndum est, quis hodie in Anglia status, quod regimen, & quis denique illius gubernator sit: Quorumlibet enim regnorum administratio à Regijs ministris & Consiliarijs dependet, vt quales ipsi sunt, tales deinde etiam actiones in regno administrando deprehendantur. A multis hactenus viris prudentibus dubitatum fuit, vtrum minus malũ sit, Regem bonum malos Consiliarios, quàm Regem malum bonos Consiliarios habere: Si enim bonorum Consiliariorum monitis acquiescat, etsi pessimi ingenij sit, subditos tamen nolet opprimere? Sin verò optimæ etiam intentionis ipse, ambitiosis, sordidis, ac illiberalibus pateat, illi quo aquam ad suum molendinum deriuent, res ijs tali colore pingẽt, & habitu iustitiæ, pietatis, ac vtilitatis ita vestient, ipse vt Rex quãtumuis iniustas, perniciosas & abominabiles illas amplectatur, nec ante damnum suum agnoscat, quàm vbi propria authoritate retrogradi amplius non potest. Quoties verò contingit, mali vt Consiliarij ne malè suasisse videantur, quotidie noua excogitent ac illa Regi suo, tanquam regni sui commodum spectantia repræsentent? Hæc certè omnia ex nostra historia intelligi, & exemplis Cardinalis Volsæi, Cromueli, ac aliorum quos diximus possunt confirmari, vt constet quæ edicta & quis hodiernus status regni istius sit. Assumpsit

psit Elisabetha pro principibus regni suæ Maiestatis, circa initium regni sui, homines aliquot humiles, auaros, hæreticos, Caluinistas, qui ei suaserunt vt Regni stabiliendi causa religionem Catholicam mutaret, nec S. Apostolicam sedem agnosceret. Paruit illa: isti verò totam regni nobilitatem adeò illo suo quo Cathol. religionem persequuntur, & crudelitate sibi innata (etsi falsò mansuetudinis prætextu velata) ita peruerterunt, illud vt iam vnum spectarent, quomodo Religionem Catholicam toto Regno eradicare, innocentumque se sanguine saturare, auaritiamq; suam illustrium hominum spolijs, ac fortunis possent explere. Atq; si deinde negotium suum amplius promoturi, soli regnaturi, ac in suo tantùm Regno pacem habituri, cum aliorum bello ac turbatione, causa fuerunt quod Regina in vicinos Reges rapinis, assultibus, & incendijs grassari non dubitauit. Hi mare infestarunt, & nostris spolijs diuitias & fortunas sibi pepererunt. Hi cùm ante viles, abiecti, ac ignoti essent, tandem authoritate qua pollent, thesauros cumularunt, superba palatia ædificarunt, & Dominorum titulum proprium sibi effecerunt. Cum ecce omnibus istis non contenti (auaritia namq; modum ac terminum non habet) videntesq; expleri se non posse, nouos cuniculos ac vias plura possidendi excogitant. Et sicut ipsi Hæretici sunt, ita Catholicos vita ac opibus indignos esse credunt, ac è vestigio illis spoliandos existimant: illa, ne sibi obstent in abominabili sua secta propagāda: istis, vt ipsi ditescāt, & rem familiarem augeant. Quoniam autem idipsum absque offensione facere non possunt, quod videlicet nullam iustam facti causam adducunt, quodque mitioribus nonnullis Hæreticis Religionis illa ratio sufficere non videtur: præter rebelliones, ac coniurationes contra Reginam excitatas (quibus etiam illum ad se sustentandum cogunt ac impellunt) maiorem adhuc veritatis apparentiam mendacijs suis concilia-

conciliaturi, publicè proclamāt, Sacerdotes & Catholicos sua cum Papa & Rege Catholico pacta habere, ac illorum iussu in Angliam proficisci, quo illic subditorum animis corruptis, faciliùs exercitus hostiles in regnum possint induci. Hic fons, hæc origo, hæc scaturigo est illius mendacij, hæc radix tanti mali, hoc filum, ex quo adeò lamentabilem glomerem efficiunt, hoc exordium tanti & tam subtilis artificij. Hinc illæ contra Regem Catholicum iræ, hinc calumniæ contra summum Pontificem, hinc tyrannis vniuersa contra Dei Sacerdotes, hinc denique edicta tam crudelia & acerba proficiscuntur; quo videlicet mendacio color & gratia aliqua concilietur, miser Angliæ populus circumueniatur, nouis continuò tributis & oneribus emungatur, ipsique etiam non minimam illorum partem adipiscantur. Dum ergo illi adeò crudelia & acerba ipsi edicta suggerunt, illa in tantis se angustijs constitutam, ac tam potentibus Principibus circumseptā videns, ijs rerum summam permittit, quæ nauim suam ingrediens nouarchos sibi delegit.

Nonnulla huius persecutionis authoribus consideranda.

CAPVT XXIX.

OBtestor itaque omnes ac singulos edictorum istiusmodi authores, vt homines & Christianos esse se cogitent, humanitatem non exuant, & crudelitatem quæ bestijs propria est, non induant. Meminerint Sacerdotes & Catholicos, quorum sanguinem profundunt, similiter homines Christianos, suos gentiles, conterraneos, nonnunquā agnatos, consanguineosq; esse. Et quoniam ipsa quantumuis ferocia animalia naturæ ductu intelligunt, sibi in eiusdem specie bestias non esse sæuiendum, quomodo illi homines cùm sint, alios homines fratres suos ad macellum & carnificem trahere non verentur? Et si quidē Christiani sunt, cogitent mihi mansuetudinem ac benignitatem illam,

quam

quam Christus verbis ac operibus nobis commendauit. Cogitent illum Euangelium suum non armis, non cum barbarie, non cum immanitate, sed cum comitate, ac sanguine concionatorum voluisse prædicari: quo videlicet eiusdem veritas intelligeretur, pro qua illius concionatores vitam profundere non dubitauerunt: Cogitent illustres ac heroicas illas Dei seruorum in tormentis ac morte elucentes actiones humanas non esse; sed à solo Deo proficisci, qui vires athletis suis sufficit, vt constantius pro veritate moriantur. Cogitent persecutores Tyrannos simul ac Neronorum, Diocletianorum, Maximianorum, & aliorum Principum crudelissimorum imitatores esse: qui idipsum aliquando fecerunt, quod vos nostra hac ætate contra Catholicos, maiore etiam cum immanitate designare non dubitatis. Et si quidem prudentes haberi censerique volunt, considerent mihi quæso parumper à quot iam annis Angliæ Catholicos, Seminaristas ac Iesuitas affligere & persequi cœperint. Cogitent modos quibus vsi sunt ad illos capiendum, cogitent examina quibus captos vixerunt, cogitent calumnias & proditiones, quas illis falsò imposuerunt, supplicia deniq; ac mortes cogitent, quibus eos afficere non dubitauerũt. Cogitent nihil se vnquam prætermisisse, quo eos ab ingresso Angliæ prohiberent, nihil denique non tentauisse, quo eos, qui iam intrarant, vita bonisque omnibus spoliarent. Quid autem amabò tot iam annis, cum tam acerbis legibus, cum carceribus, cum catenis, tormentis, inedia, ignominia, falsa infamia? imò cum omnibus armis effecerunt? quæ per innumeros Regiæ crudelitatis administros comprehenderunt, vt Dei seruos ac Sacerdotes à Regno suo submouerent? Nunquid vestra crudelitas fidem Catholicam in Anglia suppressit? eius radicem extirpauit? Nunquid edictorum vestrorum malo Iesuitas & Seminaristas arcere potuistis, ne in regnum vestrum ingressu fidẽ Catholi-

cam an-

tiam annunciarent; ác erroneas animas in veritatis viam reducerent? Non certè: ipsi enim vos in edicto vestro confitemini, intra breue temporis spacium plures quàm vnquam antehac Catholicos in Angliam peruenisse. Itane verò? Ergo Dei manum hic non videtis? & quis pro Catholicis pugnet non intelligitis? Annon aduertitis Catholicorum illum sanguinem, quem profunditis eorundem semen esse? quodque Deus pro vno à vobis occiso mille Hæreticis vitam elargiatur: qui Catholicorum constantia ac suorum barbarie perspecta, hanc veram religionem esse oportere intelligunt, quæ tam eximia operatur? Quod sanè si ita non esset, quomodo tot nobiles, delicati & diuites adolescentes mortem adeò auidè expeterent? Quæ robustissimos ác fortissimos etiam homines perterrefacit? quomodo cùm gaudio tolerarent? inter quæ validissimi homines deficiunt: Quomodo ita certatim in Angliá morituri conuolarent, nisi à Dei spiritu mouerentur, & sicut alij Martyres aliquando pro eadem fide mortui confortarentur? Si autem Deus pro illis pugnat, quæ malum dementia illa est? sperare eos te posse vincere? Si à Deo mittuntur, quomodo vos illos submouebitis? Si à Deo multiplicantur, quomodo vos illos eradicabitis? Si à Deo confortantur, quomodo fore arbitramini vestræ vt illas leges perterrefaciant atque exanimenta? Cogitate gigantes Babylonicam turrim cæpisse, perficere autem non potuisse. Cogitate Deum Achitophelis consilium ita subuertisse, ipsum vt se ille suspenderit? Cogitate Herodem infantes occidisse? Christum autem consequi non potuisse. Cogitate impium Apostatam Iulianum denique agnouisse, quod Deo reluctari non posset, cum exclamaret: *Vicisti Galilae*, ita enim ille per contemptum Seruatorem nostrum appellabat. Non est namque sapientia, non est pruden[t]ia, non est consilium contra Dominũ; inquit Sapiens. Cogitate difficile esse contra stimu-
lum

lum calcitrare, quemadmodum Saulus ante conuersionem fuit expertus. Cogitate Pharaonem populum Israeliticum eradicare cupientem, ab ipso Deo fuisse euersum, quod videlicet illud B. Iob fallere non potest: *Quis resistit ei, & pacem habuit?* Cum Seminarium Duaci excitaretur, id continuò nequidquam pessundare voluistis. Transplantatum fuit Rhemos, & nihil non ad id subuertendum tentauistis; verùm id non modò vobis successit, sed aliud etiam Romæ mox ædificatum fuit. Hæc deinde duo propugnacula vestræ perfidiæ ac furori opposita conspicati, omnes machinas contra eadem collocauistis: resultante ex eisdem tertio Seminario in Valladolid. Cui cum mox quoque vos oponeretis, edictum crudelissimum contra Sacerdotes promulgaretis, & in eodem contentas pœnas barbarè exequeremini; quid aliud consecuti estis, quàm quod modò per totam Angliam constat, extra illam Seminaria quædam esse, ad quæ multi docti & virtute præditi adolescentes confugerunt? quid aliud, quàm quod liquet, Rhemensi, Romano, Valladolidano quartum Seuillatum accessisse, & alia deinceps accessura, si opus fuerit; quia videlicet diuinæ Maiestatis consilium vinci non potest, prout Gamaliel dixit. Reuocate vobis in memoriam exempla similium Tyrannorum, ac Ecclesiæ persecutorum; cogitate quem plerique finem habuerint; quas victorias, triumphos, & coronas, Deus fortibus suis athletis contulerit; quodque eorum memoria apud nos perennis ab vniuersis Catholicis colitur ac honoratur; cùm qui eos Martyrio affecerunt, è contra sub æterna ignominiæ ac ignorantiæ nocte sepulti, in sempiterno inferni barathro ardeant & consumantur. Imò persuadete vobis, idem vobis euenturum, Deumque eadem via qua vos illius seruos occidere, & velut proditores diffamare satagitis, eos honoraturum, ac per vniuersum terrarum orbem glorificaturum; vidi ego Beati Pa-

tris

tris Edmundi Campiani è Societate Iesu, quem vos Londini barbarè de med. o sustul st s, imaginem in India subtilissimè effectam: scio eundem eod em tempore, quo vos illum excarnificabatis vt Iesu Christi martyrem fuisse honoratum; vos autem velut Dei Ecclesiæque suæ hostes & tyrannos, maledictos. Quod si vetera exempla vos non terrent, moueant saltem recentia ac moderna. Vbi nunc fodes Dacon vester est? vbi Walsingamus? vbi Robertus Dudlæus Comes Lecestriæ? Vbi Hatton Cancellarius Regius? Nunquid omnes mortui sunt, & plerique terribiliter, vti & vobis accidere potest? Conuertimini proinde aliquando ad Deum: non estote adeò crudeles erga illius seruos; cogitate dum illos vt hostes tractatis à Deo eos honorari: mitigate & reuocate edicta vestra; imitamini mihi antiquos Ecclesiæ persecutores, qui videntes nihil se agere & Catholicos inter tormenta crescere, leges, quas cōtra illos rogauerant abolere rursus coacti sunt. Imperator Traianus Plinio suadente suā contra Christianos persecutionem mitigauit. Adrianus eius successor pro illis ad Minucium Tundanum Proconsulem scripsit, ac Hierosolymas pro habitatione ijs assignauit. Antoninus Pius Achiaticis illos commendauit, confessus coràm, Deum immortalem illos adorare. Marcus Antonius neminem accusari idcircò voluit quod Christianus esset. Galienus ne quis eos persequeretur prohibuit. Denique vt breue faciam, Maximinus postquā crudelissimè Christianos fuisset persecutos, post barbara edicta etiam æri incisa vt perpetua essent publicata, videns frustra se esse, & Deo reluctati non posse, eadem reuocare coactus est.

Qua Seminariorum Sacerdotes ac alios Catholicos ad hoc certamen animare debeant.

CAPVT XXX.

VErùm quoniam futurum scio vt obstinati & occæcati isti me non audiant, conuertā tamen orationem

tionem meam ad vos charissimos Fratres & Patres Societatis Iesu, imò ad omnes dictorum Seminariorum Sacerdotes, quos Seruator noster ad tam illustre facinus delegit, & sub vexillum suum assumpsit. Et quamuis ego potius in pœnis, periculis, certaminibus, & coronis vobis optarem associari; attamen quia tantam felicitatem non mereor, illud saltem me recreat & afficit, quod animo vos comitari ac certaminibus vestris mihi licet interesse. Nihil opus est, vt ego vos animem; quippe qui pro Duce & confortatore ipsum Deum habetis: potiùs ergò meipsum animaturus, & tam inæstimabilis beneficij memoria, quo Deus vos affecit, mentem meam consolaturus, vos rogo & obtestor, tantùm vt bonum assiduè memoriæ vestræ infigatis, illud, vti par est, ponderetis, ac quo decet affectu amplectamini. Mementote mihi quod Angliæ vestræ Regno sub profunda & Ægyptiaca nocte sepulto, Deus in vestra corda non aliter quàm in terram Gessen lucem claritatemque suam infuderit. Considerate cum attentione ad quam dignitatem vocati, quemadmodum errantium duces, cæcorum rectores, Sacramentorum dispensatores, fidei Catholicæ prædicatores, Dei milites & Capitanei sitis constituti. Instruite proindè mihi corpa vestra orationibus, pœnitentiæ exercitijs, bonis operibus, & præcipuè ardenti desiderio, ac zelo gloriæ Dominicæ ac salutis proximorum. Armate vos scuto fidei, galea salutis, & romphæa verbi diuini: Non cadatis animo, propter vestrorum paucitatem, & hostium multitudinem: Non abijcite hastam, quia vos debiles, infirmi, pauperes, & inermes, isti verò fortes, bellicosi ac robusti sunt. Cogitate Deum honoris sui admirabilem zelatorem esse, & non rarò gloriam suam (ne videlicet homines sibi illam arrogarent) magnis exercitibus detractam debili ac infirmo populo contulisse. Cogitate Abraham qui cum seruis tantùm suis Philistæorum exercitum cecidit: Cogitate Ionatan,

qui eorundem castra ope vnius militis perterrefecit: Cogitate Samsonem qui asinæ mandibula mille hostium occidit: Cogitate Dauidem qui superbum Goliath funda tantùm & lapidibus suis prostrauit. Cogitate Prophetam Eliam, qui solus ac inermis quadringentos & quinquaginta Sacerdotes Baalis interfecit. Cogitate Sanctam Iudith, quæ ebrium Holofernem & Assyrios simul vniuersos deleuit. Reuocate vobis in memoriam Gedeonem, cui Deus trecentos tantùm milites assignauit, ne victoriam à Madianitis relatam suis viribus posset ascribere. Confidete in Domino, & firmiter credite eum trecentis alijs qui hodie in Anglia existunt, victoriam de hostibus esse concessurum; vt videlicet sicut trecenti illi Gedeonis milites, tubas veritatis & lampades charitatis vobiscum portantes non timeatis vasa testacea, hoc est, corpora vestra confringere, & pugnando pro Domino vitam profundere. Non terreat vos hostis furor & crudelitas, non frangant exquisita tormenta vobis præparata; Dominus namque vos seruabit, quemadmodum & Danielem de lacu leonum, & tres pueros ex fornace Babylonica, & Ionam ex ventre ceti liberauit. Hic vobis inter tormēta vires sufficiat; ita vt pœnis vestris fortiores, in carcere liberiores, quàm qui vos incarcerāt, lapsi vos prosternentibus firmiores, ligati vos vincientibus solutiores, & iudicati vos condemnantibus altiores sitis. Vestra vulnera rosæ ac flores erunt, sanguis autem qui ex corporibus vestris promanabit regia purpura: corpus vestrum laceratum & excarnificatum, spiritu integrum existet. Consumptis carnibus virtus non minuetur; dempta substantia patientia non subtrahetur; mors autem vestra gratissimum Dei sacrificium est futurum. Pulchrè certè S. Cyprianus in exhortatione ad Sanctos Episcopos, Sacerdotes, ac plures alios pro Christo captos ait:

Imposuerunt quoque compedes pedibus vestris, & membra

bra felicia ac Dei templa infamibus vinculis ligauerunt, quasi cum corpore ligetur & spiritus aut aurum vestrum ferri contagione maculetur. Dicatis Deo hominibus, & vitam suam religiosa virtute testantibus, ornamenta sunt ista, non vincula, nec Christianorum pedes ad infamiam copulant, sed clarificant ad coronam. O pedes feliciter vincti, qui itinere salutaria ad paradisum diriguntur. O pedes in seculo ad præsens ligati, vt sint semper apud Dominum liberi! O pedes compedibus & transuersarijs interim cunctabundi, sed celeriter ad Christum glorioso itinere cursuri. Quantum vult hic vel inuida crudelitas, vel maligna, nexibus vos suis & vinculis teneat, citò à terris & pœnis istis ad cœlorum regna venietis. Non fouetur in metallis, lecto & culcitris corpus, sed refrigerio, & solatio Christi fouetur. Humi iacent fessa laboribus viscera; sed pœna non est cum Christo iacere. Squalent sine balneis membra situ & sorde deformia, sed spiritaliter intus abluitur, quod foris carnaliter sordidatur. Panis illic exiguus; At non in solo pane viuit homo, sed in sermone Dei. Vestis algentibus deest, sed qui Christum induit, est vestitus abundanter & cultus est. Semitonsi capitis capillus horrescit; sed cum sit caput viri Christus, qualecunque illud caput deceat necesse est, quod ob Domini nomen insigne est. Omnis ista deformitas detestabilis & tetra gentilibus, quasi splendore pensabitur? Secularis hæc & breuis pœna, quam clari & æterni honoris mercede mutabitur, cum secundum B. Apostoli vocem transformauerit Dominus corpus humilitatis nostræ conformatum corpori claritatis suæ?

Hactenus D. Cyprianus. Et quæ omninò maior felicitas potest reperiri, quàm eo pro Domino mori, qui antè pro nobis mortem oppetere non dubitauit? pro eo tormentis subiici, qui eadem pro nobis tolerauit? quam mortem naturæ debitam in sacrificium vitæ authori offerre. Quæ melior versura potest excogitari, quàm cœlum, & vitam sempiternam pro fragili ac

momentanea accipere? Quæ maior felicitas potest exspectari, quàm gloriosissimorum Martyrum cohortibus annumerari, quæ cælum venustant & exornant? Quot serui pro Dominis suis moriuntur, qui tamen hanc ijs gratiam & fidelitatem recompensare non possunt? Quot milites fortiter pro Regibus suis dimicaturi, & nomen illustre reportaturi, lanceis transfodiuntur, & glandibus ferreis de medio tolluntur? Agite proinde ô fortes Christi milites, & fideles Domini nostri serui, non percellant vos tormenta: quæ si læuia sunt, tolerate, si acerba & grauia, non duratura cogitate. Ad hoc vos euocati estis, ad hoc delecti, ad hoc deputati. Sunt hic certamina, sunt conflictus, sunt vulnera; at sunt etiam victoriæ, coronæ, & triumphi: Verùm cum insigni inæqualitate, quippe cum certamina leuia & breuia, præmia autem & coronæ immarcessibiles immortalesque sint.

Continuatio præcedentis capitis, & trium causarum, quæ Martyribus animum addere debent, explicatio.

CAPVT XXXI.

TRia potissimum sunt, quæ vobis ad bellum istud proficiscentibus animum addere debent. Primum est causa quam defenditis. Secundum, modus quo patimini. Tertium certa victoriæ referendæ spes. Ac primùm quidem causa, quæ Martyrem facit, & quæ vos ante omnia mouere ac animare debet, hoc est quòd videlicet in Angliam proficiscimini, non vt regnũ istud turbetis, non vt reginæ vitam eripiatis, non vt politicum regimen curetis (ista enim sublimibus vestris cogitationibus humiliora sunt, nec à vobis fieri debent, ne iustam calumniandi causam aduersariis vestris præbeatis) sed vt Ecclesię pacem & vnionem defendatis, vt vestras animas, parentum, amicorum, & familiarium animas saluetis; vt dignitatem Sacerdotij, maiestatem æterni & sancti sacrificij, Sacramentorum vsum, incorruptam

ruptam verbi diuini doctrinam, genuinam sacrarum literarum explicationem, atque à sanctis Doctoribus receptam expositionem conseruetis. Si pro minimo fidei nostræ articulo mori, si pro vnius sacramenti defensione vitam contemnere, si deuique pro animæ salute spiritũ profundere, res summe honorifica ac gloriosa est, quantæ gloriæ ac laudis futurum existimetis pro tot Sacramentis, pro tota lege Dei, & pro salnatione animarum integri alicuius regni mortem oppetere. Sanctus Ioannes Baptista tanti faciebat veritatem dicere, & Herodis turpitudines reprehendere, vt caput suum deponere pro hoc facinore non vereretur. Sanctus Matthæus mori maluit, quàm Iphigeniæ quæ virginitatem vouerat, matrimonium suadere. Sanctus Petrus & sanctus Paulus veriti non fuerunt, Neronis impudicas mulieres ad sanctam nostram religionem conuertere, ac ob eam deinde causam ceruices porrigere. Sanctus autem Thomas fortissimus Angliæ Martyr, nunquid pro libertate Ecclesiæ sanguinem suum profudit? Nunquid Episcopus Roffensis, & Thomas Morus, gloria Imperij Anglicani, ac nostri seculi ornamenta, & plures alij religiosi Doctores, Sacerdotes & Laici, crudelissimis tormentis excarnificari, quàm Regis Henrici connubium approbare maluerunt?

Quæ verò nunc in Anglia tractantur, quanto obsecro maiora & excellentiora sunt? Impium Caluini Euangelium, & ab eo infernale excitatum incendium à nobis restinguendum est; tametsi id sanguinis vestri riuis fieri debeat ac profusione.

Secundum quod vos in hoc certamine animare debet, modus est, quo hodie Anglia Catholicos persequitur, ac Religionem nostram funditùs extirpare conatur. Quemadmodum namq; ex historia nostra colligere est, non tractatur negotium religionis in Anglia cum insultibus, tumultibus, & seditionibus popularibus, sed in tribunalibus, in iudicijs, & cum falsæ iusti-

tiæ inani quadam repræsentatione. Legimus superioribus sæculis Arrianos, Donatistas, & Circuncelliones Hæreticos aliquoties in Italia & Africa fuisse tumultuatos, armatosq; impietate & furore in Catholicos inuolasse, ac multò quàm crudelissimè omnes interfecisse. Nostro autem sæculo scimus in Gallia, Zelandia & Hollandia, Caluinistas (qui quinta hæreseos essentia & inferni quidam titiones sunt) maiore adhuc cum rabie & barbarie innumerabiles Catholicos, Religiosos, Sacerdotes, Ecclesiasticos, sæculares viros & mulieres, nulla accusatione, aut processu, vel deliberationis spatio præuio, ad carnificinam rapuisse. Sufficiebat enim Catholicæ Religionis illos esse, quam isti tantoperè oderunt & execrantur. Et quamuis omnibus qui isthoc modo mortui sunt, Martyrium nomen ac titulum attribuamus, quia nimirum causa mortis ab illis toleratæ fides Catholica erat; attamen nescio quo pacto illustrius Martyrium illud est, quod Anglia confert, vbi præter infinitos carceres, custodias, tormẽta, pœnas, & sæuissima examina Catholici interrogantur, vtrum sacerdotio fungantur, vtrum Missam legerint, confessi fuerint, confitentes absoluerint, Papæ supremam potestatem credant, & Reginam Anglicanæ Ecclesiæ caput esse confiteantur: vbi amici & agnati sanctos Dei seruos peruertere, iudices falsis promissionibus decipere, minis perterrefacere, & tormentis expugnare contendunt. Vbi martyribus vita, incolumitas, salus, libertas, & præmia promittuntur, si ad hæreticorum se Ecclesias ituros promittant, aut veniam à Regina petant. Dico ergo modum istum excitare vos debere, vt cum maiore animo illud negotium aggrediamini, quippè cùm vt diximus, per id perfectum quoddam martyrij genus ac superiorum temporum persecutionibus, nescio quo pacto similius conferatur.

Quid autem etiam hoc loco dicam de securitate victoriæ ac illius certitudine? Fortissimi quiq; milites vr-

bem

bem cùm aliquam adoriuntur, vel cum bellum aggre-diuntur, non poſſunt non dubitare de victoria, propter incertos præliorum exitus ac ſucceſſus. In hac autem ſpirituali noſtra pugna, de illa dubitare non poſſumus, non modo quòd ſcimus, ſi non moriamur, nos vincere, aut ſi moriamur, multò magis victoriam reportare: ſed quia etiam ineffabiliter cognoſcimus nullam crudelitatem tyrannorum, nullam malitiam hæreticorum, nullum furorem perſecutorum, imò nec ipſas inferni portas ac poteſtates contra Eccleſiam fidemque illam poſſe præualere, quæ ſupra Petram & confeſſionem ſancti Petri fundata eſt; imò quia intelligimus quaslibet vndas & tempeſtates rupi huic impactas frangi ac reſilire. Quantum Deus bone, vſque in hodiernum diem paſſa fuit Eccleſia Catholica à Iudæis, Gentilibus, Mauris, Imperatoribus Romanis, Regibus barbaris Gothorum, Vandalorum, Hunnorum, Longobardorum, ab Hæreticis Nouatianis, Arrianis, Donatiſtis, Eutychianis, Iconoclaſtis, Albigenſibus Huſſitis, Caluiniſtis, ac innumeris alijs perditionis ſectis? Omnes autem iſtos veritas vicit, Eccleſia ſuperauit, rigataque propugnatorum ſuorum ſanguine ſuccreuit, & quantò plures de medio tollebantur, tantò copioſior ac maior ſubnaſcentium erat multitudo. Finem dicendi non faciam, ſi omnes victorias ac triumphos Eccleſiæ Catholicæ explicare contendam: imò ſi crudelitatem tormentorum, ſæuitiam tortorũ, patientiam & conſtantiam Martyrum, & denique glorioſum finem, victoriam & pacem quam poſt ſanguinolenta illa pro fide Catholica geſta bella acceperunt, exponere & declarare aggrediar. Solùm hîc Sulpitij Seueri verba referam, qui de Diocletiani & Maximiani crudeliſſima perſecutione loquens, inter cætera ait: *Qua tempeſtate omnis ferè ſacro Martyrum cruore orbis infectus eſt: quippe certatim glorioſa in certamina ruebatur, multoq; auidius tum martyria glorioſis morti-*

bus quærebantur, quàm nunc Episcopatus prauis ambitionibus appetuntur. Nullius vnquam magis bellis mundus exhaustus est: neque maiore vnquam triumpho vicimus, quàm cum decem annorum stragibus vinci non potuimus. Et Tertullianus ait. *Plures efficimur, quoties metimur à vobis, semen est sanguis Christianorum.* Et S. Hieronymus, *Persecutionibus Ecclesia creuit, Martyrijs coronata est.* Eleganter autem & Prudentius scribit:

Nec furor quisque sine laude nostra
Cessit, aut clari vacuus cruoris,
Martyrum semper numerus sub omni
Grandine crescit;

Adeò, vt sicut D. Augustinus inquit, ipsi illi eius sæculi Principes, qui Christianos propter falsos suos Deos persequi solebant, mox ab ijsdem Christianis victi & superati, folium verterint, & contra idola leges tulerint, propter quæ ante Christianos mactabant. Imò ipsum Romani Imperij culmen, deposito suo Diademate, ad sepulchrum Petri piscatoris semet prostrauit. Quid itaque de Hæreticis illis dicam, qui æquali cum crudelitate, imò maiore cum periculo Eclesiam fuerunt persecuti? Certæ victoriæ illæ quas Deus Martyribus de Hæresi triumphantibus contulit, adeò illustres fuerũt, vt tametsi alio testimonio destitueremur, ad probandam solam Ecclesiam Catholicam legitimã Dei sponsam, cæteras verò vniuersas spurias & Sathanæ ancillas esse, hoc solum argumentum ad veritatem istam declarandam sufficere posset. Nam vt breue faciam, nunquid vel vnius Arrij Hæresis sufficienter ostendit Ecclesiam Catholicam inuincibilem esse ac inexpugnabilem? Docebat ille, Filium Dei Patri consubstantialem non, hoc est, illi non æqualem, nec verum Deum, sed tantum Creaturam. Atque hac illi opinione fundamentum totius Christianæ religionis euertebant. Docebant hanc falsitatem multi Philosophi, homines literati, magni & subtilis ingenij, non

pauci

pauci Episcopi, Pastores & Magistri: Defendebant illam Imperatores, Principes, & Monarchę totius mundi, summa cum barbarie, sæuitia & crudelitate; ita vt nullius sexus aut ætatis ratione habita in omnes promiscuè debaccharentur: Occupauit prouincias plurimas, Orientem, Occidentem, Septententrionem, & Meridiem: Durauit diu, ac finijt tamen, triumphante Ecclesia, eius authore Arrio subitanea morte pereunte: & Constantio, Valenteq; Imperatoribus, Theodorico Ostroghorum Rege in Italia, vt Hunnerico Vandalorum in Africa (qui acerrimi & primarij eius fuerant propugnatores) miserabiles exitus sortientibus. Vnde S. Pater Augustinus Psalmi 57. versum hunc exponens inquit: *Non vos terreant Fratres quidam fluuij, qui dicuntur torrentes, hyemalibus aquis: nolite timere, post paululum transit, decurrit aqua, ad tempus perstrepit, mox cessabit, diu stare non possunt. Multæ hæreses iam emortuæ sunt, cucurrerunt in riuis suis quantum potuerũt, decurrerunt, siccati sunt riui, vix eorum memoria reperitur, vel quia fuerint.* Et in alio loco: *Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia vna, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica, contra omnes hæreses pugnans. Pugnari potest, expugnari tamen non potest. Hæreses omnes de illa exierunt tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa: ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua; portæ inferorum non vincent eam.*

Idem planè Deus in Anglicana illa persecutione faciet, si animo non cõtrahimur, si fortiter nos gerimus, & (ô Patres & Fratres in Christo Iesu charissimi) viriliter dimicamus. Et dubitare sanè de hoc omnino non debemus, siquidem ipse Dominus nobis id promisit, ipsa experientia docet, ipsi nostri persecutores edictis suis confirmant & significant se metuere frustra esse, ac artificiosa sua crudelitate efficere nihil posse, siquidem intra paucos menses maiore numero Catholici Angliam intrauerũt, quàm antea intra multos annos. Quod

si hostes nostri timent ac tremunt, cur amabò nos metuamus? Aut quomodo fortissimo illi nostro Capitaneo non confidemus qui ait: *In mundo pressuram habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum.* Hic ille est qui in Ecclesia sua Tyrannos, Reges, Imperatores, & mundi Monarchas superauit. Hic ille est, qui sponsæ suæ pedibus omnes Hæreticos & infernales Magistros, etiam inficere conantes subiecit. Hic idem ille est, qui iam in nobis & pro nobis pugnat, quem dum ad latus habemus, cur quæso metuimus? *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Non potest dubium esse de victoria, sub tali Duce, & Capitaneo.

Pugnat à nostra parte veritas contra mendacium, fides contra infidelitatem, religio contra impietatem, iustitia contra iniustitiam, patientia contra crudelitatem, & denique Ecclesia Dei contra Sathanæ Synagogam. Pro nobis stat Euangelium Iesu Christi in illius cruce fundatum, tot Martyrum sanguine rigatum, innumeris miraculis confirmatum, à multis sanctis & illustribus Doctoribus explicatum, ac denique mille & sexcentis annis non violatum: Sanctum in doctrina quam docet, efficax in animabus conuertendis, vnum in omnibus locis, tẽporibus, & nationibus, quæ cum tot, ac tam distantes sint, huius Euangelij vinculo ac nodo colligantur, & visibili suo capiti vniuntur, quod est Pontifex Romanus, se amplexantium benignus pater, & omnium suorum hostium victor ac triumphator. Pro nobis stat potentia Patris, sapientia Filij, & fauor Spiritus Sancti; omnes Angelorum Hierarchiæ, Sanctorum exercitus, ac eorum præcipuè qui in Anglia ob Caluinianum Euangelion mortui fuerunt: quod sicut diximus, cum incæstu plantatum, sanguine rigatur, non eorum qui id prædicant, sed qui illud impugnant.

Caussa propter quas Deus Anglicanam illam persecutionem permittit.

Cap

CAPVT XXXII.

COnclusuri Historiam istam de Schismate Anglicano, operæpretium fecisse videbimur, si causas aliquas inuestigemus, propter quas ineffabilis & secreta Dei prouidentia tam barbaram persecutionem in regno illo permittat. Timeo namque ne non tantùm ex populo, sed ex prudentioribus etiam nonnulli inueniantur, qui statum Angliæ & hostium Dei potentiam carnis oculis intuiti dicere possint; Deum causam suam deserere, honoremque suum, ac seruorum suorum non vlcisci. Hic ego assistente Domino in præsentiarum aliqua saltem ex parte satisfacere cõstitui. Et quoniam in libro de Tribulatione superioribus annis à nobis scripto copiosè ostendimus, cur Deus Hæreses esse, ac illas nonnunquam contra fideles suos præualere patiatur, eo beneuolo Lectore remisso, nunc tantùm ea attingemus, quæ Anglicanam persecutionem concernunt.

Quantum ergo ego debili ac infirmo meo iudicio assequi valeo, dico in terribili illa Angliæ persecutione mirabiliter Dei misericordiam elucere, qui nauem suæ Ecclesiæ paterna prouidentia gubernans, eam tandem in securo & desiderato æternitatis portu constituit. Etsi enim ille in omnibus suis operibus duo hæc spectet, gloriam suam, & nostram salutem: ea tamen ambo amplius multo in Anglicana illa persecutione elucent. Nam quomodo homo maius Deo seruitium præstare potest, quàm si pro illo moriatur? Et quomodo sibi ipsi melius consulere, quàm si pro eo Domino vitam deponat, qui antè pro se illam deposuit? In Martyrũ certaminibus & victorijs, gloria Dei & vtilitas ipsorũ Martyrum ita sibi connexæ erant, altera vt absque altera non cresceret, sed ex Domini honore maior corona martyrij resultaret.

Et quoniam Deus tantus gloriæ suæ zelator, ac nostræ vtilitatis amicus est, mirũ videri non debet, quod

certami-

certamina illa permittit, ex quibus ipse tantùm honoris, homo autem tantùm fructus consequitur & emolumenti? Consideremus ab vna parte arma, quibus dæmon contra beatos Angliæ Martyres pugnat: ab altera autem eorūdem robur ac fortitudinem, per quam vincunt ac resistunt examinemus, intelligemusque è vestigio quàm admirabilis diuina gratia & potestas sit. Pugnant ergò contra illos Dæmones, & homines Dæmonum ministri, pugnant fames, sitis, nuditas, infamia, blanditiæ, spes, timores, & vanæ promissiones; pugnant tormenta carcerum, catenæ, fidiculæ, rotæ, ignis, furca, & gladius; pugnāt carnis nostræ infirmitas, hominum complexio, & amor proprius. Quamuis autem tanta hostium multitudo illis oppugnet, tamen gratiæ diuinæ vi contingit, vt viri, mulieres, pueri, ac puellæ, tanta fortitudine eosdem debellent, vt iudices confundant, Tyrannos fatigēt, Catholicos confirment, & Angelos ipsos exhilarent.

Hinc nonnulli qui nec Angli erant, nec in Anglia vnquam vixerant, tot gloriosorum Anglicanorum Martyrum exemplo commoti, in id se regnum contulerunt, & eosdem in supplicijs ac sanguinis pro Domino effusione imitari comitarique voluerunt. Et spectant inprimis huc quæ Cæsar Baronius Ecclesiasticæ historiæ Scriptor dignissimus dicit, vbi de S. Thoma Cantuariensi loquitur: *Videre meruit seculum nostrum hac ex parte felicissimum quamplurimos Thomas, sanctissimos Sacerdotes, aliosq; nobilissimos viros Anglicanos ampliori (liceat dicere) Martyrio coronatos, dupliciq; tituli coronis auctos; cùm non solum (vt Thomas) pro Ecclesiastica libertate, sed pro fine Catholica tuenda, restituenda, ac conseruanda nobilissimo martyrio occubuerint; vt inter alios, quos nuper S. Societas Iesu velut agnos innoxios in sacris septis, sanctis eruditionibus ad martyrium, acceptissimas Deo hostias saginauit; quos Romanum, quos Rhemense, sacra Collegia, quæ dixerim celsas turres à facie Aquilonis,*

Aquilonis, & fortissima propugnacula fidei, emiserunt ad triumphos, prouexerunt ad coronas. Macte animo, macta virtute Anglicana iuuentus, quæ tam illustri militiæ nomen dedisti, ac sacramēto sanguinem spopondisti: æmulor sanè vos Dei æmulatione, cùm vos Martyrij candidatos, ac nobilissimos purpura Martyres designatos aspicio, compellor & dicere: Moriatur anima mea morte iustorũ, & fiant nouissima mea horum similia. Hactenus Cæsar Baronius.

Quod si iam fortitudo illa quam Deus pro se morientibus, & desiderium pati pro se cupientibus multis seruorum suorum indidit, argumento certissimo est quid diuina gratia possit & valeat: quantò luculentiùs id victoria confirmabit, quam eodem modo Ecclesia de omnibus suis hostibus reportat? Non enim tantummodo Martyr moriens viuit, cadens vincit, & prostratus erigitur; sed etiam ipsa S. Ecclesia, cuius miles est, in illo vincit, & per hãc mortem de omnibus illius hostibus, persecutoribus, ac inferni potestatibus triumphat. Iam eadem persecutio maximam planè Anglicanis Catholicis adfert vtilitatem: quippe qui per eam probantur, examinantur, à terrenis affectibus repurgantur, & quotidie Deo se sacrificant. Vnde existimo Sanctiores nunc in Anglia homines reperiri, quàm tẽpore quietis & tranquillitatis potuerint inueniri: Prosperitas enim plerumque hominem eneruat, frangit ac effœminat; tribulatio verò feruidos & constãtes Martyres facit. Qui ergò persecutionibus succumbentes fidem deserunt, ij ostendunt dissolutè hactenus se vixisse, nec fortes satis ac firmos in fide extitisse. Qui verò non super arenam, sed in fundamento Iesu Christi consistunt, hi inter tribulationes non aliter crescunt, quàm arbor aliqua inter gelu ac pluuias. Quantum verò gloriæ Ecclesia Catholica ex hac suorum Martyrũ fortitudine consequitur? Quantum ædificationis, quãtum exempli ab illa promanat? Quàm honorificum

hoc

hoc est, Ecclesiæ habere filios tam illustres, tam magnanimos, tam bellicosos? Quid autem nunc de alio etiam huius persecutionis fructu dicam: quod videlicet omnes Prouincias & regna Catholica vniuersa docet, quemadmodum cùm hæreticis habere se debeant. Erat olim Anglia Regnum longè florentissimum; ita vt in eo virtutem, religionem, humanitatem, pacem, concordiam, libertatem, & dulcem communicationem admirari potuisses; Nunc autem Babylon quædam effectum est, propter varietatem, contrarietatem & confusionem hæresum; est spelunca latronū, propter iniustitias, est macellum seruorum Dei, bellum ciuile, seruitus & miseranda captiuitas; imò incendium, quod ex infernali scintilla cæci amoris exortum; postea à Caluini secta fuit dilatatum. Quæ cum ita sint, quanta vigilantia & diligentia omnibus Regibus, Principibus, & Rebuspub. Catholicis necessaria est, ne infernalis iste ignis etiam illorum regna innadat? Quidni Catholici vsque ad mortem pro fide sua dimicent, videntes dulcissimos fratres suos adeò crudeliter trucidati? Quid hodie de Regno Franciæ sciremus; nisi Angliæ exemplo considerato Catholici Galli sapere didicissent? Præter hos autem iam enarratos fructus docet similiter persecutio illa Anglicana, si à Deo protegi & conseruari cupiamus, ab omnibus nos peccatis corda nostra repurgare oportere, maximè verò illa, quæ portam & fenestram ad Hæresin patefaciunt. Homo namque non subitò in malitiam deuoluitur, sed paulatim ac sensim in illam delabitur, & virtutum, quas antè possidebat, iacturam facit. Et docet posthæc etiam eadem illa Anglicana persecutio, quemadmodum illis compati debeamus: vidētes eos è patriā proscriptos, domibus eiectos, fortunis priuatos, honorē spoliatos, vt proditores habitos, & vt seditiosos perduellesq; tractatos Omnes enim nos Catholici fratres sumus, & vnius mystici corporis membra, quod est

Ecclesiæ;

Ecclesia, cuius caput Iesus Christus est, ac illius in terris Vicarius, Pontifex Romanus. Quamuis autem inter Christianos laudabile semper habitum fuit ijs succurrere, & subuenire, qui pro Christo patiuntur: nobis tamen maximè allaborandum est, vt fortium illorum militum exempla imitaturi, eorum memoriam nostram socordiam, & teporem excitemus, sicque magno animo quaslibet aduersitates exantlemus. Quis non de cętero paupertatem patienter tolleret videns hodie in Anglia tot diuites ac illustres viros omnibus suis bonis spoliatos, & in carcerem retrusos, nec stragulum habere, qua se tegant, nec panem, quo famem sedent? Quis æger aliàs desperatus, non erigatur ac animetur, cogitans innumeros Sacerdotes delicatissimasque matronas hodie in Anglia crudelissimis tormentis excarnificari? Cùm labor nos exhaurit, ieiunia conficiunt, ac aliæ huius vitę miseriæ nos affligunt, erigi continuò ac terreri debemus, cùm persecutionē illam Anglicanam cogitamus: quam Deus non aliam ob causam permittit, nisi vt fides nostra confirmetur, spes solidetur, charitas accendatur, diuina gratia intelligatur, patientia roboretur, deuotio excitetur, voluptates abijciantur, pigritia valere iubeatur, & negligentia ac pusillanimitas denique nostra confundatur. Accedunt eisdem fructibus aliæ adhuc vtilitates, hæreticos ac persecutores nostros concernentes, quibus Deus ad tempus scuticam permittit, vt suorum fidelium patientiam exerceant, à peccatorum scoria illos repurgent, virtutemque ac illius merita & coronas in ijs augeant. Omnia autem ista ineffabilem Dei misericordiam bonitatemque testantur; quippe qui ex maximis mundi huius malis maxima bona elicit, qui Tyrannos tolerat, vt Martyres habeat, & hominibus peruersis bonos affligere permittit, quò illorum patientia manifestetur. Nam simili omninò ratione concedit, vt Hæretici Ecclesiam Catholicam affligant, vexent,

xent, ac tribulent, quò ita in persecutionis cribro agitata purior, sanctior, ac perfectior euadat: & quò hominibus vniuersis constet, eam subinde ad instar Lunæ Ecclypsin pati & obscurari, nunquam verò sicut D. Ambrosius docet, deficere virtuteque sua priuari.

FINIS.

Psal. 128.

Sæpe expugnauerunt me à iuuentute meâ, etenim non potuerunt mihi.

